

f R0,00

Uit de Bibliotheek van den Hoog Gel. Heer Questius

Walter L. Nash.

Noue morbe dat noue querende medicine

Den groten herbarius

Met alden figuerē der Crupdē. Om die crachten ō crupdē te onderkennē. Met een tafele vanden namen ō crupden/in latijn/eñ duytsche. Een Register om lichtelic te vindē die curacien teghē alderhande crāckheden Een tractaet om alle Orijnen te iudicerene. Vandē cautelē ō orijnē vā meester Arnold? de nona villa. op dat de meester niet bedroeghen en worde. Om die operacien vā allē drogerijē eñ medecijnē te kennē. Metter Anothomie der menschelijker ghebeenten.

En expert tractaet Voor personē/die op dorpē/eñ castelē woenen/verre vā de meesters. Om te makene Wondrāncken. Saluen. eñ Olien. daer hē elck met ghenesen mach Welck tractaet in die andere Herbari? niet en is..

Eñ noch veel andere nootsakelike leeringen. Weder verdruct. Int Jaer. M.CCCCC.xxxij.

Madragora

Een scrippel dat is alsoe veele als twintich grain swaere op ... wegen als dyascorides seyt

... lavatie is ghemaeckt va ... blome en wit vanden eye en ... pappyer wel te same ghestet.

Arbor grani viridis ...
Apyf ... amiror
Affams ...
Arnaglossa lanceola

Affrodisia v satyrion
Aurū vite. ca. ...
Alant ...
bursa pastoris ...
Costus ...
Cardamomū agrestis ...
Camedros ...
Calamentū ...
Cōsolida rubea ...

ij

Radix osmunde lappatum [illegible] — Origanum basilicum [illegible] [illegible] een cruyt ist

Polistrum off adiantos off ca-
pillus veneris is een cruyt Ca. 88
~~[illegible]~~
Pygamy wilde wijnruyt
passarius k matre sot vrouwen [illegible]
Spina alba fo [illegible]

¶ Hier eyndet dat register vā capittelen.om de cruyden in latijn te vindene. Hier nae volgē die cruyden in duytsche te vindene.

Heelick blau swardt lilien CCxxix

Hier volghet vā dit teghenwoordighe boeck die pro loghe

¶ Hier beghint die prologhe des scriuers van desen boeck der cruyden. eñ vanden medecijnen met alle haer duechden/ eñ met haren rechten figueren

¶ Vandē meester ō natueren

Dicwijlē heb ic ouerdacht die wonderlike wercken vandē schepper ō naturē/ hoe hi vā beghinne dē hemele gheschapē eñ gechiert heeft met schonen sterren. Eñ al dat ondē den hemele is cracht en macht ghegeuē heeft/ eñ hoe hi die vier elementen geschapē heeft.. Dat vier heet en droge. die lucht/ heet en vochtich. dat water cout eñ vochtich. dat eertrijck droghe en cout/ den hi elc sijn natuere ghegheuē heeft. Eñ hoe dese selue grote meester ō naturē daer na ge schapen der cruydē menigherley natuere. eñ alderley gheslachtē vā dieren. Eñ ooc ten lestē den mensche/ dien hi ondē alle creatueren eedelst gheschapē heeft/ eñ gemaect. Doē quā ooc in mijn ūstant vanō wonderlijker ordinancie die de schepper sinē creatuerē ghegheuen heeft/ soe dat al dat ondē den hemel een weesen heeft/ ontfaet eñ hout zijn natuere vā hē door die sterren eñ planetē. Eñ al dat in die. iiij. elementē wtspringet gropet/ wast/ oft leeft. tsi gediertē/ cruydē. ghesteentē/ oft al dat ondē der eerdē wast. oft daer bouen/ sijn al gemenget met die iiij. natuerē ō elementē. Ooc is te merckē hoe die. iiij. elemētē tēperaet eñ bequaēlic ghemengt sijn mz des menschē lichaē eñ leuen. Die wile dat die. iiij. in eenō proporcien staen/ so is de mensche sterc eñ gesont. mer als si wter proporciē treden/ eñ deen meer domineert dan dander/ gelijc als die hitte die ouerhāt neemt eñ arbeit om die coude te ūdrucken/ eñ so voort van den anderē. dan valt die mensche in siecten/ ende ghenaect der doot.. Die oorsake dat dese. iiij. naturē (daer des menschen leuen eñ ghesonthz in staet) ghedistemperreet eñ malcanderē cōtrarie vallē/ zijn veel corruptiē des hemels als omstaēde quade fenijnighe/ stinckende luchten bi een ō gaēd/ ō menschē natuere cōtrarie. Eñ ooc onbequaē spise oft dranck/ oft beqnaē spise niet in rechter maten oft tijt ghenomē. Ick soude lichtliker tellē die bladerē ō bomen/ oft die sanden ō zee/ dan te ūtellē die oorsakē ō ongheteniperthz vanden.. iiij.. natueren/ eñ ope bewijsinge ō menschen Dairom so omstaen den mensche duysent eñ duysent perikelē/ eñ si en sijn haerō gesonthz/ eñ haers leuēs niet seker een oogeblic. Ooc ghedacht ic/ hoe die scheppere ō naturē ons in sulcker sorgē ghesei heeft eñ weō met een anō ghenadelijc voorsiē heeft/ dat is met alōley geslachtē vā dierē cruydē/ gesteentē eñ ander creatuerē ope hi cracht eñ macht ghegheuen heeft om die quade onghetemperde natuere weō te brenghē tot bequame ghetemmperthz.

a i.

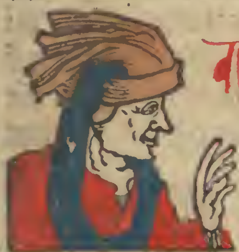
¶ Myn kint/ en vsmaedt v seluē niet in uwer cranckheyt/ maer bidt den heere: eñ hy sal v ghenesen
¶ Keert v af vader misdaet eñ bestiert v hande eñ reynicheyt v hart vā alder misdaet
¶ Gheeft soeticheyt/ eñ ghedachtenisse der bloeme des meels eñ maect die offerhande vet
heere ¶ Ende gheeft dē medecyn meyster plaetse. Wat die heeft hem oerle gescapē Ende laet hem niet vā v gaen wat syn wercke syn vā noede Ecclesiasticus inde xxxviij b | meyster dem 38 b
¶ Die misdoet int aensicht des gheens die hem ghemaect heeft die sal vallē in die hād des medecyns

Dat een cruyt vðhit/ dat andð vcoelt na dē
graet sijnð natueren ēn cōplexiē. Des ge
liken ooc veel andð creatuerē op eertrijck
ēn ooc inden water/ die dē mensche door
den schepper ð natuerē sijn leuen ondðhou
den. Door welcker cruydē ēn creatueren
cracht eē cranck ēn sieck mensche tot ghe
cēperthz ð .iiij. natuerē weð comē mach.
ēn tot ghesonthept. want die mensce op
ð eerdē gheen beter schat hebbē en mach
dan ghesonthz. Daerō liet ick mi duncken
dat ic niet beter/eerliker noch profteliker
werck beghereē en mochte dan een boeck
te gaen maken daer veel ð cruydē/ēn cre
atuerē cracht in worde begrepē tot alder
werelt troost/ēn tottē ghemeynē profite
Dus heb ic dit lofelic werck doen beghin
nē bi eenen geleerdē meester in medecijnē
die na mijnð begheerte veel der cruydē
dē cracht/ēn natuerē in eenen boeck ghe
bracht heeft/gecopeleert uut veel eerweer
dighe meesters in medecijnē/als Galige
nes Auicēna. Serapio. Diascorides. Pā
decta. Plateario. ēn uut meer andð. Ende
als ic arbeyde om die cruyden te cōter
feptē/so beuant ic datter veel eedel cruy
den sijn die in die duytsce landē niet en was
schē. Hierom icse niet en hebbe nae haer
rechte ghestelthz ēn verwe cōnen setten
dan van horen seggen. Hierom liet ic dit
begonste werck so lange in die penne blij
uē tot dat ic dat heylich graf besocht sou
de hebbē/ēn dat graf van sinte Katherij
nen op dē berch van Sinap. Ēn om dat
dit edel begonst werck niet achter bliuen
en soude/noch ooc mijn reyse belet soude
wordē/ēn om dat dit alð werelt in stadē
mochte comen/so nam ick met mi eenen
schilder constich ēn subtijl. Ēn doē wij vā
den duytschē landen reysden quamē wi
door dat walsche lande/door Histriā/ēn
daer na door Slauonien/Croaciē/Alba
nien. Dalmacien: Ēn ooc door Griecke
landt. Corphō/ Morcā: Candiē. Rhodis.
Cyprien bi dat landt van beloften. Ēn in
die stadt van Iherusalē. Van daer door
cleyn Arabien tegen dē berch Sinay. van
den berch Sinay teghen dat rode meer te
Alcayre te Babilonien/ēn ooc Alexādriē
in Egipten. ēn van daer weð in Candien
Ēn door dit reysen van diuerse landē ēn
coninckrijken/so heb ic kennisse gecregen
van dye ghesteltenisse/ēn verwe vā veel
diuersche cruydē/die ic so dede cōterfeptē
ēn bewerpen. Ēn daer na ben ic weð tot
huys in duytsche landt gecomen bið hul
pē gods. ¶ Die grote liefde die ic hadde
tot dit werck dat beweechde mi te volbrē
gen/dat nu vollbracht is met der hulpen
gods. Ēn ic heete desen boeck Ortus sani
tatis. dats in duytsch Den hof ð ghesont
heyt. In welcken hof men vint. CCCC.
ēn .xxxv. cruyden/met ander creatueren
cracht ēn duechden tot des menschen ge
sonthept dienende. die ooc totter ghesont
heyt ghemeynlic ghebesicht werden in
die apoteken. ¶ Op dat dit boeck den
gheleerden ēn ongheleerden te profite co
men mach/so heb ic dit boeck in duytsche
laten maken. ēn die gestheltenis ð cruydē
laten conterfeyten. so si hier schijnen

Dit boeck wert ghedeylt in .v. deelē
¶ Dat eerste is die voorsprake hier
uv gheruert ¶ Dat ander deel is van

den nauolgenden cruyden/eñ vā anderē
creatueren/cracht eñ duecht/in ordinācie
vandē A.b.c. ¶ Dat derde deel sal sijn eē
register vandē cruyden die laxerē/ eñ ge-
nen cracht. Jtē vandē welrukendē cruy-
den. Vanden gummē. Vandē vruchten.
saet/eñ wortelen. Vanden eedelen gesteē
ten. Vanden dieren/eñ wat daeraf tottē
medecinē eñ meesterie dient. ¶ Dat vier-
de deel is van allen verwen der waterē.
ofte vrijnen/eñ wat een yeghelike verwe
beteykent. ¶ Dat vijfste eñ leste deel sal
sijn een register om wel te vinden vā alle
ghebreken/eñ crāchedē/hoe si zijn moghē.

Nv reyst wech du scho
ne/eedel hof tot een be-
waringhe der gheson-
dē/eñ tot troost eñ hul-
pe d' crancken. wāt nu
gheen mensche en leeft
die v profijt eñ vruchtbaerheyt wtsprekē
mach. Jc dancke v schepper der hemelen
eñ der aerdē/dye den cruydē in desen hof
begrepē/cracht eñ macht ghegeuen hebt
eñ dz ghi sulcke gracie vleent hebt mi dit
ten eynde te brenghene/ dat dus langhe
dē ghemeynē volcke vborgē is gheweest
Des si v eere/eñ lof nv eñ ind' eewichevt.

¶ Biuoet ¶ Dat eerste capittel

Arthemisia mat herba-
rū latine/ Tagetes lep-
tafilos grece. ¶ Auicē
ende Diascorides scriuē
van dit cruyt eñ segghē
dz Arthemisia een cruyt
is Alsene/ eñ d' Auerone anders dan dat
Biuoet breeder bladerē heeft. Die blade-
rē sijn binnē groen/ eñ buten wit. eñ heb-
bē eenē starcken rueck/eñ bitter. eñ si heb
ben eenē langhē steel. Die bloemen daer
af ghelikē den camil bloemē. Eñ si heyt
Arthemisia/wāt de coñ. mausole⁹ had eē
huysvrouwe ghehetē Arthemisia/ Eñ dye
wilde dat dit cruyt soe genoemt werden
soude/om die duecht die dese coninginne
aen dit cruyt beuant. ¶ Plini⁹ scrijft
dat dit cruyt voortijts ghehetē was Ar
themis na d' goddinne Dyana/die oec al
so ghenaemt was ¶ Ysidor⁹ int. xvij.
boeck Ethimologiarū seyt dat Arthemi
sia is een cruyt ghecōsacreert vandē hey
denschē volcke d' goddinen Dyane/ alsoe
veel gheseyt in griecs als Arthemisia
¶ Plateari⁹ seyt dat dit cruyt is heet
eñ droge inden derdē graet. Die bladerē
ghebruyctmē in die medecynen/ mer die
wortelē niet. Eñ si sijn grueen beter dā dro
ge. Oock seyt hi dat Biuoet goet is den
vrouwen om haer bloeme of maenstont
te crigen. Eñ die vrouwē die dat ter rechē
tijt niet en hebbē/die sullē biuoet sieden in
wijn/eñ dat also drinckē/ tsal sond' twifel
helpē/eñ het helpt oec dat baden daer in
totten nauel toe ¶ Diascorides seyt
Die vrouwen dye qualick blijde moeder
ghewordē connen/oft seer swaren arbeit
hebben den salmē te drinckē gheuen wijn
oft bier daer biuoet in ghesoden is/eñ sy
sal terstōt ghenesen.

Oft bindtmen haer dat gesoden crupt aē
haer dye/si geneset ooc terstōt. dan moet
mē terstōt dat crupt af doen als dat kint
geboren is/want het soude ð vrouwē hin
ðlijc sijn Welcke vrouwe een doot kint bi
haer draecht/die drīcke vā biuoet/so wert
si lichtelic ūlost..

¶ Diascord sept
Die den biuoet besicht
hē en kan fenijn noch to
uerie schadē. noch oec
niet oft hē eē beeste be-
te die dul ware. Die bi
uoet binnē sinen huise
heeft/daer en mach de
duuel gheen scade doē
Die de wortele van bi-
uoet aen sinen hals draghet/ gheen fenij
nich dier en mach hē scaden. Eñ oft een
fenijnich dier hē gedaen hadde/die drīcke
dat sap van biuoet/hi gheneest terstont
Die meesters segghē datter tweeðhāde
Biuoet is. die eene is root aen den steele.
danð is wit. ¶ Een vrouwe die haer
Nota- bloeme niet en heeft in die tijt/die siede ro
de biuoets bladeren in wijn/eñ drīcke des
Eñ duert die siecte ð vrouwē seer langhe
so siedet de bladerē vā wittē biuoet in wijn
eñ drīcke daer af/het ūgaet terstōt ¶ Bi
uoet gebesicht in wijne/doet veel pissen.
¶ Diascorides sept. biuoet gepuluerise
ret/eñ dat poluer gedrōcken mz eppe wa
ter/is seer goet tegen dē steen. ¶ byuot
met wijn ghesoden/eñ so gedroncken ver
drijft alle ghebrekē die aen die plaetsen ð
vrouwē bliuē/die kinð baren: ooc in wat
manieren si sijn. ¶ Die biuoet aen hē
draget als hy wandelt/dye en wert niet
lichtelic moede ¶ Die byuoets wor
telen hanghet/oft leyt bouen die dore des
huys: dē huyse en mach quaet: noch on-
weder letten. ¶ Die meester galienes
sept dat biuoet: beyde root: eñ wit: goet is
den vrouwen ghebesicht alst vā node is.
Die den steen in die lendenē hebbē: den ist
ooc goet. ¶ Plini? sept dat arthemisia
dz hy naemt arthemis: is tweeðley. deen
heeft breede bladerē. ð anð dūner en clein-
der. eñ si hebbē beyde een natuere: eñ een
cracht. Eñ hi sey ooc in zijn .xxv. boeck. die
biuoet bi hē heeft als hi ouer velt gaet: dē
scaet den ganck niet in sijn leeden ¶ hy
sept ooc int selfde Cap. dat arthemisia ge
stotē eñ gemengt met vighē: eñ mirrē vā
elcx een dragma. geleyt in wijn eñ gedrōc-
ken/ ūwarmt die conde mage ¶ hi
sept ooc dat biuoets wortelen ingenomē
so crachtelic laxerē eñ purgerē dattet kīt
inð moeð lichaē nyet bliuē en mach/doot
noch leuende.

¶ Platearī? sept
Des crupts bladerē in
die medecinē zijn beterð
dā die wortelē. eñ grue
betere dan droge. eñ zijn
goet gebesicht den on-
vruchtbaren vrouwen
¶ Biuoet en Dillet sa
mē gepuluerīseert/ eñ
op die spenē ghestropt
is goet. eñ ooc teghē die buyslē achter doo
rē/mer men moetse eerst met een vlieme
bloyēde makē/eñ daer op tpoluer leggē.
¶ biuoet is openende die ūstopte leden
als die milte/leuere ūstopt zijn vā ūcouthz
Dā neemt biuoet en hertstōge elcx eē hāt
vol/eñ een luttel alsene in wijn ghesodē/eñ
met suycker suet gemaect/ ¶ Dē drāck
is ooc goet teghē de gheelsucht/met wat
santorē gemengt/ eñ dat crupt dat inden
drāc gesodē is/salmen so op die ūstopte le-
dē leggen ¶ Dits ooc goet/als de milte

wtwendich geswollē is ¶ binoet ende volcrupt/genaemt tapsus barbat9 geso den mz wijn/eñ so warm daerop gelept is hē goet die dē eerſ darm wt ghaet.

Auerone Cap.ij.

Brotanum grece/et latie. He sum arabice. ¶ Serapio sept libro aggregat.cap.he sum.i.Abrotanū.dz dit cruit is tweerley.deen manlic/dā der vrouwelic/eñ gelikē malcaderē in de gedaente/en cracht/mer dat vrouwelicke heeft gheel bloemen gelijc den saffraen.:.
¶ Plini9 int.xxi.boec sept/dat dit cruyt heeft seer clepne bladkēs/eñ veel steelkēs eñ clepne bloemkēs ¶ Auicēna sept Auerone is heet indē eersten graet/eñ dro ge indē anderē. ¶ Ooc sept hi.capit. Abrotanū.dat auerone ghepuluerifeert eñ gemengt met olie vā radijs gemaect eñ ghesmeert op een kael hooft/doet dat haer wassen ¶ Auerone gemengt mz dille olie doet den baert wassen/ oft haer op and' plaetsen daer mē wil/hier met be strekē ¶ Auerone resolueert coude eñ vochte apostemē gehetē flegmatica/ ghe soden met kutē kernen gehetē citonia/eñ also gebruyct. ¶ Auereonr gepodert eñ gedronckē behoet voor de sucht paralisis Eñ is ooc goet voor flēdsijn der leden/dz grups daerop gelept ¶ Platearius sept.Auerone gesodē met olie/eñ dz hooft dair mede bestrekē beneemt die coude ēs hoofts eñ v'warmt seer ¶ Auerone met wijn eñ supcker gesodē maect eē warme maghe/eñ purgeert se vā flegma.. ¶ Aue rone in wijn gesodē eñ gedronckē purge ret d' vrouwen bloeme ¶ Auerone met eppe en supcker gesodē eñ gedrōckē drijft wt eñ breect dē steen indē blasen eñ nieren Tis ooc goet tegen alle siectē comēde vā coudē ¶ Met olie vā auerone ghemaec bestrekē onder dē nauel/doet wel pissen.

¶ Auerone met wijn gedronckē is goet voor v'ghiffenis. ¶ Deruec vā auerone v'drijft die slangē die in de huyzē woenē..

¶ Vand' wortelē gedronckē mz wat melcs/doot die wormē inden lijue

¶ Auicēna. Daer mē auerone stropt dair en blijft gheē fenijnich dier/ eñ wat daer blijft dat sterft.

¶ Diascorides.
Auerone met mptre al gepocdt met wijn gedroncken/brenget dē vrouwē haer bloē

¶ Neemt auerone eē dragma mz wit bro de gebruefelt/eñ dz in water gesoden/eñ de oogen daer met ghe badet/treect al de hit te wten ogen/eñ ver drijft dē ogen sweer.
¶ Serapio

¶ Serapio sept. Aue
roene ghebesicht/ver-
tert de ouervloedige
vochtichz die inde dar
me̅ is/dat Colica com
pas. oft de darm such
te heet ¶ Auero̅e
ghesode̅ met watere.
met wijn/ysope/calis-
shout/ en̅ met supcke
re suet ghemaect/is goet voor alle siechede
den d longhen en̅ d borst/ En̅ als de sieck
heyt comt is va̅ couden/so salme̅ de borst
va̅ buyte̅ smeere̅ met botere̅ oft dyaltea
en̅ daer na salme̅ nemen pille̅ van Aga-
rico. Daerna sal men een co̅fortatijf gena
met Dyapenidio̅/oft Dyateis salomois.
nutten ¶ Aueroen met sout en̅ olie tsa
me̅ gestoten/en̅ opde̅ pols vand hant/en̅
vande̅ voete̅ ghelept/is goet teghen alle
quade cortsen

Alsene Cap. iij.
Absinthiu̅ lati. absin
thio̅ grece. satirio̅ arabi.

Die medecijn meesteren.
en̅ bisondere Galienes
Auicena/ Ysaac/ en Diascorides scriue̅ dz
Alsene heet is inde̅ eerste̅ graet/ en droge
inden andden ¶ Plateari9 sept/ dat
die alsene is va̅ wonderliker nature̅/ wa̅t
si laxeert/ en̅ stopt/ en̅ deen is co̅trarie de̅
anderen. Daerom seit hi dat dye Alsene
gemenget moet worde̅ met anderen me
decinen tot des menschen siechz diene̅de.
wa̅t is die nature des mensche̅ vstopt/ soe
moetmen de alsene mengen met crupde̅
die de vstopthz benemen/ en̅ alleen bliue̅
laxerende. Mer gaet die mensche te seer
ter camere̅/ so moetme̅ die alsene menge̅
met dinghen die haer laxeringe beneme̅
en̅ bliuen stoppende. Daero̅me moet ghi
wel toe sien/ wildi eene̅ mensche stoppen
met alsene/ so vseert die met azijn oft wij̅
Mer wildi eenen laxeere̅ met alsene/ soe
vseertse met zeem/ oft supcker ¶ Aui
cenna sept. dat sap vand alsene is crachti
ger om besighen dan dat crupt/ wa̅t dat
sap is heeter inden eerste̅ graet dan dat
crupt. ¶ Ghedro̅cke̅ va̅ dit sap. x. mor
gen lanc telcken eenhalf once mit suicker
vtept ycterciam/ dats die gheelsucht/ en̅
ydropesim/ dats die watersucht. Dit sap
also ghebesicht trect wt de vochtichz van
der milten/ en̅ vand leuere. ¶ Johã-
nes mesue sept dat alsene stercket de ma
ghe en̅ leuere/ en̅ maect goede̅ appetijte.
en̅ geneest die vstopte crãcheden/ als dye
gheelsucht/ en̅ watersucht. ¶ Alsene
opent alle de vstopthede̅/ en̅ doet crachte
lic die worme̅ steruen/ alsmen een plaeste
re aldus daeraf gemaect/ opden buyc ge
lept. Neemt alsen. ij. once̅ Euforbium een
half loot. ghebrant hertshoorne een half
dragma. of een half loot. en̅. i. loot va̅ een
hasen galle. dit te samen gemengelt met
seem. en̅ so een plaester gemaect/ en̅ opde̅
buyck ghelept. ¶ Dat alsen sap ghe

mẽget met suycker sal eenen terstont die langẽ tijt de cortse heeft ghehadt genesen dat soe gedroncke. ¶ Alsem sap met ker nẽvã persekẽ in die ooren ghedruypt/ doet steruẽ den worm in de oorẽ. ¶ Alsen reynicht de maghe eñ leuere vanđ galle ghenaemt Colera/eñ doet die selue voch tich; wtghaen met pissen ¶ Alsen be hoet vã vuuplinge des bloets indẽ lichaẽ met wijn ghesodẽ/eñ des smorgẽs nuchte rẽ ghe droncken .ij. oncen. ¶ Water van alsen in een camer/op pãpier/ op boeckẽ. ghestroyt/behoetse vã dat knaghẽ đ mu sen/ en đ wormen ¶ Dat sap vã alsen is goet den gequetsten leeden gemenghet met honich eñ goedẽ wijn/ eñ een plaestere ghemaect eñ daerop ghelept ¶ Olye vã alsen in die ooren gedaen brenget wed dat horẽ. ¶ Met azijn alsen gemenget eñ den mont daer mede gewasscẽ/maect eenẽ welrikendẽ mont ¶ Die alsene is goet đ maghen/eñ vđrijft al dat quaet is daer wt. ¶ Alsen en Eppen cruyt euen veel ghestotẽ/eñ dat sap mz suycker eñ calissihout ghemengelt/vđrijft Asma. dats/ac burstich; ¶ Alsen ghedronkẽ mz azijn/helpt đ geswollen milte ¶ Dat sap vã alsen ghemenget met honich/ ma ket die oogen seer claer/daer mz bestrekẽ ¶ Met boomolie alsen gesoden/ eñ dẽ huyt daer mede bestreken/helpt de cranc ke maghe/eñ quade leuere ¶ Met ho nich dye alsen gemengt/is goet tegẽ drõt kenschap ¶ Dat sap van alsen is seer goet om te rigẽ dẽ vrouwẽ haer bloeme die vđstopt sijn gheweest vã haer maẽstõt gemengt met bynoet sap/met myrre/ eñ honich/ daeraf te samẽ een dranck en ghe maect. so dat Auicenna/Serapio/eñ Pã decta bescriuen. ¶ Alsen sap met bar nagien/eñ santorien sap gemengt/eñ ge sodẽ met geytẽ melck/eñ met suycker ge suct/is goet tegen dye siectenđ milten/eñ ooc teghen die cortse ¶ Met aueronen alsen ghesodẽ in loghe/daer mede thooft gewasscẽ/is goet tegen dat wtuallẽ des haers/ghenaemt Alopicia

¶ Loock. ¶ Capit. iiij.

Alleum lati. Scordon vel scor deon grece. Thaum arabice. ¶ ¶ Galienes sept dat loock heet en droge is inden derden graet. Plateari? eñ noch anđ seggen dat tet warm en droge is biden vierdẽ graet ¶ Serapio sept dat loock tweedlep is. dat eẽ wilt/danđ tam/eñ hebbẽ bepde ge like natuere ¶ ¶ Auicenna sept dat loock gheeten vđrijft alle gheswel wtẽ lijf ue. eñ morwet dat gheswel open doende eñ iaecht wt dat etter/loock ghesoden eñ daerop gelept ¶ Dat hooft ghesmeert met dit loock oft ghewasschẽ/doot de luy sen eñ neeten Eñ is ooc goet tegen dz wt uallen des haers/alopicia ghenaemt. ¶ ¶ Loock asschen met honich gemẽget die huyt daer mede bestrekẽ/vđrijft de see rich; đ huyt morphea ghenaemt. Dese as

schen also ghenomen heelen quade swee
rē die geopēt zijn/ daer in ghedaē ¶ Looc
met honich/ eñ meyse boter ghemenghet
maket proper eñ reyne handen/ dye met
grouicheyt eñ rouwicheyt ouertoghen sijn
¶ Loock is schadelic dē oghē ¶ Looc
ghesoden eñ gebruycht/ maect een claer stē
me/ eñ v̄drijft dē ouden hoest/ eñ reynicht
die borst van v̄couthept ¶ Loock met si
nen cruyde in wijn ghesodē/ eñ ghedronc
ken doet wel pissen. Eñ ooc also genomē
brenghet wed' dē vrouwen haer bloeme.
Eñ trect wt die tweede ghebuerte secun
dinam/ den buyck daer mede bestreken.
Oft den roock van looc die vrouwe vā on
der ontfangen sittende op eenē gegaten
stoel rontōme ghedect.

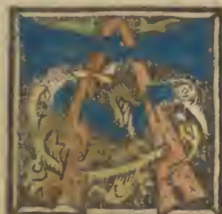
¶ Platearius sept.
Wie veel wil mz vrou
wen conuersere die sal
hē wachten van loock
wāttet v̄droget die na
tuere/ eñ dat manlijke
saet. Eñ wie dat te veel
doen wil bouen zijn natuere/ die comē aen
grote siecheden ¶ Die veel vochticheit
heeft inden lijue/ van buytē ofte binnē de
eete dicwil dit loock ¶ Die loock met
wijn genut heeft/ den en schaet gheen fe
nijnich dier ¶ Wye eenen dullen hōt
ghebeten heeft/ neme looc/ vige bladeren
eñ Camille bloemen/ elcx euen veel/ eñ sie
de dat te samē in water/ eñ stotet dan/ ma
kende daer af een plaester/ eñ legget dat
op den bete des hōts/ si gheneest terstont
¶ Looc v̄drijft alle wormē de fenijnich
sijn ¶ Looc gesodē met azijn/ eñ gedrōc
ken met honich water ghehceten Mulsa
v̄drijft die spuelwormē/ eñ alrehande wor
mē inden buyck ¶ Loock met olie ge
soden/ heelt fenijnige beten aen beenē eñ
aen and' plaetsen des lijfs. Dese salue v̄
drijft alle quade ongheinack/ eñ gheswel
van buyten daer aen ghestrekē ¶ Looc
ghesodē met melck eñ gedronckē v̄drijft
Peripleumoniā/ dats/ een gesweere aen
d' longen

¶ Diascorides.
Loock met santeorie in
wijn ghesodē eñ dat ge
dronckē v̄drijft dat wa
ter wtē mensche/ dz vā
coud' materiē comt ge
naēt yposarca. ¶ Die
meester sept/ dat loock
gestotē eñ gemengt mz
Coriand'/ eñ so gheno
mē met wijn/ v̄drijft de pijne in die lenden
eñ heelt daer ooc dat ghesweer. ¶ Dē
seluē dranc also genomē/ laxeert dē buyc.
Looc met bonnē gesoden eñ gestotē/ olye
daer ond' gemengt/ eñ ooc oelsaet olie/ eñ
daer af een salue gemaect/ eñ gestrekē in
die slaep vandē hoofde/ is goet tegen den
hooftsweer. Itē looc mach lychtelic in fe
nijn v̄keert werdē. Neemt en sapt dz saet
van looc dat wert looc/ neemt wed' dz saet
eñ sayet and' werf/ tot .v. oft .vi. reysen/ soe
is dat leste v̄andert in fenijn. daer om sal
men dat looc niet sayē mer plantē/ maer
het ghescyiet gemeynlic vandē houenie
rē/ wāt si die oorsake niet en weeten.
¶ Die dicwil looc eet ghecriget dē hoot
sweer/ eñ het maect lazarie. eñ tis ooc zō
derlinge quaet gegheetē voor die oghen.
Looc gesodē oft ghebradē/ met mastix eñ
bertram gepoedt/ is goet tegen den tant
sweer den mont daer mede gewasschen
Den arbeyd's is looc goet/ de altoos wa
ter drincken/ eñ eeten coude ommerduweli
ke spijse. daer om seggen de meesters/ dat
looc is der boeren driakele.

¶ Agrimonie oft odermīge. Cap. v.

Agrimonia. ferraria minor latine. ¶ Platearius eñ meer andꝰ segghen: dat dit cruyt is seer heet eñ droge inden tweedē graet ¶ Agrimonie gruen gestoten eñ so gedronckē vdrijft de pestilencie wten lijue. Eñ so ghenut vdrijuet alle sweeringē van binnē. ¶ Agrimonie gedronckē is goet tegen fenijnige beeten vā dieren oft slangē. ¶ Die vā eenē dullē hont gebetē is: die wriue Agrimonie eñ legtse dairop: hi geneest ¶ Agrimonie gedronckē vdrijft den buyck weedom. ¶ Agrimonie gruen gestoten eñ op quade sweerē gelept: oft op die siecheyt ghenaemt den Wolf: gheneest dat. ¶ Agrimonie eñ hertstonge gebesicht in die spijse is goet voor een quade milte ¶ Agrimonie gemengt met azijn eñ gestotē: eñ een plaestere daeraf gemaect eñ op de wratten gelept vdrijft die ¶ Die wortel vā agrimonie gesodē met wijn is goet den lāmen leeden: dit dagelicx in de spijse gebesicht ¶ Galienes sept: dat agrimonie seer goet is die dē cancker heuet: als hi dz eet in alle spijse: so geneest hi ¶ Agrymonie trect den mensche alle quaetheyt wtē lijue: wten hoofde: eñ wt allē leedē: daer mede bestrekē oft gewassen ¶ Agrimoniē cruyt opdē haerworme gelept vdrijft den. eñ is ooc goet allē ghequetsten leeden daerop gebondē ¶ Agrimonie heelt alle geslagen: eñ ghebroken leedē mettē sape daerop gelept. ¶ Die moede is van gaen bade sijn voeten mz agrimonie eñ dat gaen en sal hē niet letten ¶ Agrimonie vdrijft alle pijnlicheyt eñ smerte wtē lijue. ¶ Agrimonie is seer goet teghen den steen daer mede gebadet in een sweetbadt/ eñ dat/ als dē steē gewassen is van hitte eñ drochte/ als de Colerici hebbē. ¶ Agrimonia is goet tegen die vstoppinge vā leedē/ wāt si opēt alle die leedē. daerōme doetse wel pissen. ¶ Agrimonie sap met sulcker watere gemengt/ is goet genut tegen die heete apostemē genaemt Antrax/ oft ooc teghē apostemen ghemengt metter pestilenciē ¶ Agrimoniē sap met thutia gemengt maect de oghē claer eñ gesont van allen

b i.

Eppe oft ioncfrou marck Cap. vi

Apium lati. Seluium grece. Kaspar eñ karsi arabice.

Platearius. Eppe is hEet ende droghe inden derdē graet. Auicēna sept dat dit crupt warm is indē eerstē graet/eñ droge inden tweedē graet. eñ dz saet vand eppē wert meer geuseert in medicinē dan die wortelē ofte crupt Dit crupt gelijct wel der keruelē/eñ heeft witte bloemkēs. eñ als die medecijnmeestere scrijft in sijn recepten/apiū/dan meent hi dat saet/eñ niet dat crupt noch wortel

Eppen saet gedrockē met water vā radijs doet wel pissen/eñ breect dē steen ind blasen/eñ in die lendē. Auicēna sept dat in de wortel meer crachtē is dan in dz saet/eñ in dat saet meer dā in dat crupt

Ysaac sept. Eppe gemengt met wijn eñ suet gemaect met dat honich meliicratū/doet wel pissen Eñ brenghet den vrouwē wed haer bloeme. Eñ doet ooc wel vteeren. Plinius Eppen wortelē gesodē met wijn eñ so gedronckē vdrijft dē steē wter blasen/eñ lenden. Eppen saet is goet om te pissen. Die wortelē met wijne gesodē eñ gedronckē vdrijft dat fenijn eñ vghiffenis wten lijue/en maect ouergeuinge/eñ helpt dē geswollē maghē. Galienes. int boec de agricultura sept. Eppē saet maect dē mānen eñ vrouwē lust des vleeschs/daerom ist vboden den vrouwē die kind supgen. wāt dat eppen saet vren get so grotē begeerte eñ oncuysheyt dattet hē beneemt dat melck/eñ die kinderē vallen daer na in groter cranchz Eppē saet genomē maect eenē welrueckenden mōt. daerom die veel te sprekē heeft met grotē heerē sal eppen saet vseeren in sijn spijse. Die sijn verwe vloren vā siecten heeft/die eete dagelicx in sijn spijse eppē saet. eñ si comt weder. Eppen saet genut met venckel sap helpt d geswollē borst vā melck oft van supgen/dat si niet meer en sweert. Eñ helpt ooc d siechz der leueren eñ der miltē. Eppe met petercelien wortelē eñ wijn gesoden/is goet tegen die water laden dat van coud materiē comt/ Eppen saet met dat witte van een eye geslagen/suuert alle wondē/een placster met werck gemaect/daer op gelept Galienes. vrouwē die kinder dragen moten hē wachten van dz saet eñ crupt/wāt die kind crighen daer af onrepne bladeren aen dat lichaem

Galienes.

Eppe dicwil genut brenghet die vallen de siecte. Eñ dragēde vrouwē en sullē die ooc niet besigen want si opent dye plaetse des ongeboren kints dat si draghen in harē buyc.

Vrouwē de kinder supghen en sullen Eppe oock niet besighen/op dat si niet ōtsinnich en worden/ ende ghecrpghen dye vallende siecte

Eppe in looghe ghesoden/is goet teghen dat wtuallen vanden hare Alopicia ghenaemt.

Wilde eppe Cap.vij

Apiū siluestre latine

Piū siluestre dit cruyt (so die meesters segghen) is heet en droge inden derden graet. eñ wast gemeyñlic bi vuyl wateren daer de vorsschē woenen. ¶ Elck namet ooc dit cruyt Risus/ dats gelach/ wāt als men dit eetet doet den mēschē so seer lachē dat si daer af steruē/ daer ō dient dit wel dē melācolicis/ die vā droogher en couder naturē sijn/ eñ die luttel vruechdē in hē hebbē/ eñ gheerne tegē hē seluen spreken. Eñ voor alle dingē radic dit int lijf niet te nemen/ wāt vorsschē/ padē/ eñ and̄ fenijnde dierē daer af lachē. Tis ooc van sulcker naturē/ dat daer gheen feninich dier af en comt/ het en heeft van vruechdē sijn natuere eñ vuylnis daer op ghewoorpē. ¶ Diascorides sept. Dit cruyt heeft Acrocordines/ dat sijn exterogen of wratten op die handen oft voeten. Eñ de meesters nemen die wortelen oft dz cruyt gewreuen/ eñ besighent ghelijc een plaestere. ¶ Dat sap van dit cruyt met die wortel van Altea ghelept op die geswollen borste d̄ vrouwē beneemt dat geswel.

Al dese voorß dingen mach oock dat saet doen/ en dat saet en is niet so sorchlijc te nemen als dat cruyt ¶ Van dit saet ghedroncken/ is goet voor die quarteyn. ende doet wel pissen ¶ Dat saet beneemt ooc de v̄stoppinge d̄ leuerē/ eñ d̄ milten

Boeren Eppe Cap.viij

Apiū rusticū latine

Die meesters segghen dat dit cruyt is heet en droge inden derdē graet. eñ tis genaemt Apiū regale. wāttet crachtichr alle and̄ cruyden. Eñ ingenomen helpet den steen breken/ eñ lossen wten lenden

¶ Dit cruyt gestoten/ eñ ghemengt met wijn/ en daer mede die coude huyt gewasschen/ brenget wed̄ daer in de natuerlike hitte. ¶ Dat sap ghemengt met aziȷ geneest den cancker/ daer op ghelept ghelijck een plaestere. ix. daghen lanck

¶ Van dit cruyt een loghe ghemaect eñ dat hooft daer mede ghewasschē/ v̄drijuet alle die schellen vanden hoofde

¶ Vighe bladeren Eppe. ¶ Cap. ix.

pium Emorropdarū latine Die meesters segghē gemeinlijck dat dit cruyt heet eñ droghe is inden vierden graet. Eñ dient voor den loop des blots ghenamet Emorropdalis/dat is eenen loop inden eers met viege bladeren ¶ Teghē desen loop salmen stotē dit cruyt/eñ dair op ghelept ghelijc een plaestere/so ghenéset sonð twifele ¶ Dit cruyt mach ooc genomen worden tottē wonden die seer bloeyē daerop gelept met azijn vā rosen ¶ Dit cruyt ghesoden met wijn/eñ daer mede de besmette onreyne huyt ghewasschē: reynichtse eñ maectse weð ghesont eñ schoō ¶ Die wortele van desen cruyde ghedroecht.eñ dan gestoten eñ gepoedert:eñ dat in vuyl wondē: oft op quaet vleesch gestropt/eet dat dair wt sonð wee dom.

Emorroydalis

Tegens den aembeij

¶ Eñ sonderlinge sal dit cruyt worden ghenomen in medecijnen totten vighebladerē/oft speenē: wāttet vteyzt se sonð twifele tot indē gront

¶ Holwortel ¶ Cap. x.

Aristologia lati. Apeston vel panodricia .vel fetalogos grece

¶ Die meesterē segghē datter tweederleye hoelwortel is/die een lanc:dye anð ront.eñ zij beyde heet indē eersten graet eñ droge inden anderen graet. ¶ Serapio seyt Die ronde hoelwortel heeft bladerē ghelijc ondhaue: eñ lange stelen wt een wortele gaende:dese heeft witte bloemē dye vā binnē root zijn:seer stinckende. eñ heeft een ronde wortele. ¶ Daer is noch een anð hoelwortele de ronde wortelen heeft/eñ bladeren als wijnruyte: eñ een bruyn boō.. Ooc seyt hi datter tweerleye geslachtenis vanð hoelwortele.de lange mannelic:die ronde wouwelic. Eñ de ronde wert meer gebesicht in die medecijnen dan die lange.eñ die wortele van die ronde aristologia meer dā die bladerē

¶ Die wortele hier af salmen grauen indē winter voor den tijt eer die bloemen beghinnē wt te comē. Dese selfde wortele heeft veel duechdē in haer/wāt si vteyzt eñ drijft wt alle dat vghift. Eñ mē can dese wortel in haer cracht houdē.ij.iarē lāc.

¶ Die swaerlic asem makē eñ dicwils
kichen:sijn Asmatici ghenaemt. Dese sul
len nemē hoelwortel/een luttel gencianē.
eñ poeder van Calissihout:en menge dat
met honich:eñ make een electuariū daer
af:eñ nemen dicwils daeraf: eñ si sullen
bate crighē ¶ Hoelwortel een once. Eu-
forbiū een half once. Castoreum een drag
ma. eñ dit al ghesoden met boomolie tot
een salue/ eñ daer met dat rugge been ge
smeert vandē halse totten billē/is goet te
gen die vallende siecte. eñ teghē die sucht
in die leden. ¶ Hoelwortel gepoedert
eñ met azijn ghemengt is goet tegen rap
pich eñ cruwasie: daer mede gewasschē
¶ Hoelwortel ghepoedert: eñ in vuy-
le wonden ghestropt heylt die/ eñ vteyrt
dat vuyle quade vleesch daer inne
¶ Die hoelwortel heylt fistelē: als dye
eerst dicwils gewasscen werden met loo
ghe gemaect van birckenhout asschen/ of
met alluyn water. eñ dā daer na dat poe
der van die hoelworcel daer in ghestroiet
¶ Die hoelwortel met wijn eñ boōolie
gesoden eñ daer met bestreken den buyc
ō vrouwē die in arbeyt gaet/ sue sal si ter
stont geholpen werden/ tkint sy leuende
ofte doet.

¶ Diascorides
De holwortel inz wijn is
goet teghē vēghiftenis
dat eenen ingheuen is
eñ ooc teghē feninighe
beten/ en feninighē dranck
¶ Alsō ghedronckē drijft
si af dye naegheboerte
vanō vrouwe die een kint ghebaert heeft
¶ Die hoelwortel met myrre eñ peper
gemengt is goet genomē den vrouwen
die in arbeyt gaen ¶ Alsoe ingenomē
vdrijftse oock die Cortse ofte Febres

¶ Tis oock alsoe goet den /pleureticis.
dats/die een sweeringhe binnen in haer
borst hebben. ¶ De holwortel met aloe
epaticū gepoedert:eñ met honich eñ calc
gemengt/is goet voor dē cancker inō nase.
¶ Die hoelwortel gepoedt eñ gemen-
get met honich: is goet tegen vuplinge
eñ stinckīge des mōts:eñ des tantvleeschs
¶ Die hoelwortel/ eñ die wortele van
Dyptan⁹ tsamē gepoedt eñ met honich
gemengt gelijc een salue/eñ op wonden
geleyt daer doornen/splinteren/ofte andō
dinghē in sijn si sal dese treckē wt ō wōdē

¶ Osterlucie oft lange hoelwortele.
¶ Cap. xi.

Aristologia longa. lati.
Die weerdighe meeste-
rē Auicenna Galienes
Plateari⁹ Diascorides
Plini⁹ seggē dz de lāgē
hoelwortel is heet indē
derden graet. eñ droghe inden tweeden
graet. Eñ si heeft eenen langhen steel eñ
bladeren daer aen/ die den bladeren van-
der hasel wortele binae seer ghelijck sijn

anders dã dese hoelwortel bladerẽ weecker sijn inden grijp Die wortel hier af is lanck gelijc die petercelie wortele. ¶ Plinius sept/dat beyde de hoelwortelẽ die lãge eñ de ronde gepoedt eñ met myrre gemengt/elcx euen veel/dan daeraf genomen een dragma ofte loot met warmen wijne/reynicht de moed der vrouwẽ van haer bloeme/eñ drijft wt die dode geboorte ¶ Om raet tegen podogrã/dats fleder zijn in die voeten.nemet weechbreen. de wortelẽ vã altea oft van wittẽ heemst eñ lange hoelwortel/elcx euen veel eñ mẽget daer ond honich/eñ legt dat daer op. eñ dat sal die pijne v̄saftẽ eñ minderẽ.die lange hoelwortel is seer goet den vuylen wondẽ/dat poed daer in gestropt ¶ Dẽ peerde dat gewont is vã te veel rijdẽ/oft vã te veel te dragen/dien stropt dit poeder vã lange hoelwortel in de wonde/eñ dan slaet daer peerde mist/oft dreck op/het geneest terstõt. ¶ Platearius. Neemt osterlucie/aloe epaticũ/eñ mengt daer ond rosen honich eñ maect daeraf een plaestere wãt die is goet tegen oude scaden/als cãcker/fistel/dẽ wolf/oft andere hoe si zijn/ aen beenẽ oft andsins/eñ heplt die saftelic als dit daerop ghelept wert/ mer dese scaden moten eerst gereynicht zijn met olie vã tartarus/genaemt olie vã wijnsteẽ/oft mz water daer mirre in gesoden is. ¶ Dit al soe ghedaen beneemet oock lazarie

Podagra

Diascorides

¶ Osterlucie gepoedert/eñ gemengt met honich water eñ so gedronckẽ/ beneemt dat kichen eñ corthz op die borst/eñ het ruymt de borst/alsoe gedronckẽ.

¶ Die eenẽ pijl int lijf heeft/neme osterlucie/eñ diptamnus/elcx euen veel/ eñ siede dit in goedẽ wijne/eñ sighen hẽ dan door eenen doeck/eñ dan sal hi des sauonts eñ smorgens daeraf drinckẽ.eñ dat gesoden cruyt sal hi leggen op dat gat daer de pile in is.eñ dan sal den pijl saftelic wtghetrockẽ werdẽ/eñ die wonde sal wel heplẽ ¶ Tweedeel osterlucie/ eñ een half deel ganciaen/eñ een half deel sweerdele wortelen/dit tesamen ghepoedert eñ gemenget met gheschuymden honich/eñ ghebesicht daeraf/is goet voor corten adem/ die van slimige vochticheit comt/eñ is genaẽt Asma humidũ. ¶ Dat poed van osterlucie v̄mengt met wijnruyte sap/ghestreken op fenijn/oft op beten van fenijnighe dieren/ende so ghedaen geneest dat

Hoge malue. oft wittẽ hoemst. Ca. xij
Malua hispanica. Malua agrestis lati. Agria molochia gre.

Meester Diascorides in dat capit. Altea sept/ dat de bladerẽ hier af ront sijn gelijc d hasel wortele. eñ dz altea bloe

men heeft ghelijc die roosboom. eñ haer wortel is lanc/eñ heeft veel vochticheden in haer/eñ inwendich is si wit/

¶ Auicēna in zijn twee de boeck. ca°. altea sept datse heet is vā nature. Eñ dat die wortel metten cruyde gesodē weeck eñ safte maect die harde sweeringen dit daer op ghelept ¶ Die bladeren met boom olie ghesoden is goet tot alrehande hitte aent lijf/een plaester daeraf eñ dairop ghelept. ¶ Die wortele gesodē eñ met azijn gemengt:beneemt morpheā:dats die quade seericheyt:ind hupt die v lazarie ghelijc is ¶ Dat saet is veel stercker tot v voorß siecte/wāt dat wepct alle harde sweeringhen die hittich sijn:eñ heplt seer ¶ Dit is goet gebesicht tot geswollē leedē ¶ Die wortel in lijnsaet olie gesodē eñ voor aen den hals gelept gelijc eē plaestere wepct squināciā. dats een sweeringhe ind keelen ¶ Dat saet beneēt dat hoosten dat vā hitte comē is. Eñ tdoet seer die fluмē wtwerpen/als dit saet mz psop eñ calissihout gesodē is in water ofte wijn. eñ so gedronckē. ¶ Dit saet met wijn gesodē eñ met boomolie gemengt vdrijft alle vleckē ond ope ogen daer mede ghe wasschē ¶ Die wortel ghesoden eñ gelept daer hē eē verbrant heeft dat trect wt den brant. ¶ Die vā binnen gebrokē/geschoert gequetst sijn:die sullē vā buiten daerop leggen dit saet gesoden/so geneest si ¶ Als een die ypen gesteken hebbē. die sal die wortel menghen met azijn eñ striken dat daerop:so geneest ter stōt.

¶ Die wortel ghesoden met wijn/ eñ soe gedrōcken:doet veel orijnen maken ¶ Dat saet drijft den steen wten lenden eñ wt die nieren/so voorß is ghedroncken ¶ Serapio

Als dat saet van Altea versch eñ gedroecht is. daer na cleyn gestoten eñ dan met azijn ghesoden/ heplt morpheam als si daer mede dicwilen inder sonnen gestreken wert. ¶ Die wortelē gesodē met wijn/eñ alsoe ghedroncken/is seere goet den binnensten leeden die ghebroken oft ghequetst sijn/van slaghen/stoten/oft vā vallen ¶ Die wortel ghesoden met azijn/ eñ den mont daer dicwilen mede ghewasschen maect goede tanden. eñ beneemt ooc die pijne eñ smerte des tantvleeschs

Sulcker Cap. xiij.

Acetosa lat. Oxiolapaciũ gre. Meester Paulus sept. dat Acetosa is cout en droghe inden derdẽ graet. Eñ dz saet hier af is cout indẽ eersten graet/ eñ droge indẽ tweeden graet ¶ Die medecijnmeesterẽ seggen dat Acetosa is tweerley. deen is groet/ danð cleyn. Die grote acetosa heuet eenẽ langen steele eñ bouen daer aen knopẽ gelijc die grote distelen. eñ dese wert genaemt acetosa maior. Deñ cleyne acetosa heeft cleyne bladerẽ die weeck zijn met een dunne steel. eñ deese wert ghenaemt acedula/ oft actosella: eñ dese is ooc coudt eñ droge vã naturẽ. Eñ si diẽt sonðlinge tot eenð heeter mage. eñ tot quade leuer eñ tot ðstekinge des hertẽ. Eñ lust maect si om eeten. maer tot allẽ desen is acetosa maior beter. ¶ Serapio sept/ sulcker ðdrijft de onlustichz/ eñ maect lust om eetẽ. ¶ Dat sulcker met donðbaert tsamẽ gestotẽ eñ daer onð azijn gemengt/ eñ gelept opt heylich vier/ genaemt/ sacer ignis. oft op leedẽ die ontsteken sijn lesset die terstõt ¶ Acetosa gestoten eñ ouer de ogen ghelept gelijc een plaester. ðdrijft die swellinge dð oogen. ¶ Acetosa heylt die vleckẽ des lichaems waer si zijn/ die morphea genaemt sijn/ als si gelijc een plaester daer op geleyt is. ¶ Acetosa aldꝰ gebesicht heylt ooc den brant. Eñ tot allẽ desen ðð siectẽ machmẽ nemen dat cruyt/ tsaet/ eñ die wortelen. &c.

Diascorides

¶ Dat saet vã acetosa getempert met boom olie/ eñ aen thooft ghestreken dat grote pijn van hitten lijdt/ benemet die hitte

¶ Acetosa met wijn gedronckẽ/ oft die wijl gheten/ ðdrijft aldðhande siectẽ die vã hitte comẽ. als die gheelsucht de Ictericia genaemt is/ die vã eenð heeter leuere ofte milte comt ¶ Dit selue gedrõckẽ helpt dẽ vrouwẽ die haer bloeme te lange hebben. eñ sonðlinge vandẽ sade vã acetosa. ¶ Dit saet ghebesicht ðdrijft den spuelworm wten buyck ¶ Tis ooc teghen ðghift eñ fenijn goet/ eñ bisonð teghen die beeten van fenijnighen dieren. als Auicẽna eñ Serapio seggen. ¶ Dat saet om die ooghẽ ghestrekẽ/ ðlicht die oogen. ¶ Dat sap vã acetosa in dooren ghedaẽ ðdrijft dat gheswel aen die ooren ¶ Die meesters seggẽ sulcker by hẽ gedraegẽ dẽ ensteeet dat tarant niet. eñ is eenfenijnich beestken ¶ Pliniꝰ sept datter een anð cruyt noch is dz huyswortel/ oft huyslooc oft donðbaert ghegheten is/ eñ dat dit alle die crachtẽ eñ duechdẽ in hẽ heeft die acetosa heeft. Eñ dit machmẽ besighen daer mẽ acetosa toe besicht ¶ Die acetosa eet ghelijc een solaet met azijn/ dien en comt die galle niet op. ¶ Dat water vã acetosa met tyriakel oft tyriaca ghemenget is goet genomẽ tegẽ die pestilẽcie. ¶ Dz sap van acetosa is goet tegẽ den bloetgãc der darmen Dissenteria genaemt. Tis ooc goet teghẽ den loop ð ðgulder adere fluxꝰ emorroydarũ genaemt ¶ Dat sap vã acetosa is goet genomẽ voor drõckẽhz

¶ Auicenna

Wie de wortelẽ vã acetosa aen den hals draget/ dien verdrijft si die knodden/ buylen/ ofte huuelen tusschen velle eñ vleesch wt dẽ halse.

Diascorides. Die bladerē van sulcker stoppen dē buyck als si gheetē werdē. Eñ als dat saet ofte bloemē met wijn eñ water gedronckē werdē/soe zÿ si seer goet tot die vlceracie ở darmē. eñ tot alle oude loopen. Eñ tot stekinghe van scorpionen

Dille Cap. xiiii
Anetum latine

Serapio indē boeck aggregatoris. in dat cap. vebeth. i. anetū sept. dat anetū wel bekent is/eñ is warm int leste ở derdē graets. eñ droge int beghinsele des tweedē graets Auicēna. Dille genut doet wel slapē. eñ sonderlinge die olie daer af/als thooft daer met bestreke is Dat sap vā dille/oft olie van dylle is goet tegē die pijne ở ooren/warm daer in ghedaen

Hoc sept hy/dat dille stadelic ofte dicwil ghebesicht. scadet den ogen Dat saet oft cruyt van dille genut vā vrouwē die kindẻ suygen/brengt haer veel melcs.. eñ sonderlinghe genut met dat sap vā linsen/die lentes ghenaemt zijn Dille mz oelsaet oȝ papauer heet/tsamē gemengt. eñ met water gesoden/eñ ghedronckē beneemt veel spuwen. Dille ghesodē eñ gedronckē vẻdrijft des buycs ongemac/oft den loop daer inne Dat saet van dille heplt Emorropdas/dat sijn die vigen oft blaeskens die achter int fondament hangen/als dat poluer vā dit saet daer inghe stropt wort. Die asschē van dille sijn goet teghē alle gebrekē van achter. eñ tegen die pijne ở mānelijker schamelhz/die defect9 testiculorum et vge/genaemt zijn

Paul9 in dat capit. anetū. Dille ghesoden eñ genut is goet strāguriosis. dat zÿ die dicwil de dropel oft coude pisse hebbē. Dille gesodē met suycker/eñ daer ondẻ gemengt olye eñ wijn/is seer goet ở moedere/matrix genaẽt/eñ drijft wt secūdinā. eñ brengt den vrouwē haer bloeme als si hieraf drincken. ij. dragma

Platearius Dille gesodē eñ ghedronckē/is goet voor hē die op de borst vercout is. Dillē saet ende netel saet / elcx euen veel/gepoedert eñ dā met honich gemengt/eñ daer af eē plaester gemaecteñ op die vighe bladerē ghelept/gheneest die terstōt. Rabbi Moyses int cap. anetū/sept dat dille mz masticx gemengt is goet voor dat hickē. eñ rupsenē/dat wt eenẻ volder maghen comt Plinius. Die wortel vā dille gestotē en op den oghē ghelept beneemt de hitte daer wte Dille ghesoden eñ ghemengt met mastix/beneemt dat braken. Dille gheetē sterct die hersen/eñ mage

Tegens de aambeyen

Dille olie is goet tegẽ die pijne der aderẽ
ȯ zeenuen/eñ iuncturen. Eñ tegẽ dat fle
dercijn Arterica. als die leeden bestreken
werden met dat vnguentũ Dialtea/daer
olie van dille in ghemenghet is.

¶ Dille olie met olie van oelsaet oft pa-
pauer ghemengt/doet wel slapẽ als dat
voorhooft daer mede bestrekẽ is

¶ Dille saet dicwils genomẽ vtepit dẽ
mannen haer saet .oft. sperma. so Auicẽ-
na eñ serapio bescriuen.

¶ Op dat water daer dillen saet in ghe
soden is: sullen die vrouwen sitten: tegen
de pijne der moedere

Anijs ¶ Cap. xv.

¶ Anisum grece et latine.

Anijs (als serapio sept) is
goet alst versch is. eñ bp
sonȯ alst grote koernen
heeft ¶ Auicenna int
cap. Anisum/in sijn twe
de boeck sept/dat Anijs
heet ende droghe is inden derden graet..

¶ Anijs (so hi oocsept) is goet tot een op
gheblasen aensicht/als eenẽ roockdairaf
ghemaect/in die noosgaten gelaten wort

¶ Dit beneemt ooc gebeścht den hooft
sweer oft pijne int hooft/eñ dat swimelẽ

¶ Anijs gestotẽ eñ ghemengt met olpe
van rosen/eñ dat in die ooren gelaten brẽ-
get wedom dat gehoor. ¶ Anijs Dille/en
venkoelsaet/makẽ dẽ vrouwẽ veel melcx.

¶ Anijs ghenomen blust den dorst

¶ Anijs gheten/doet veel orijnẽ maken

¶ Galienes int seste boeck farmaciarũ
cap. anisum sept. Anijs vã sijnȯ natuerẽ
is doordringende die quade vuchtichz. eñ
beneemt den buyck wee. eñ vtepit die wi
den eñ ventositates ¶ Anijs repnicht
den vrouwen haer moedere ofte matrix.
van quade vuchtichepden. ¶ Anijs in
spisen gheten brengt den vrouwẽ eñ mã
nen wellust/eñ oncupssche begheertẽ/eñ
vmeerdert dẽ manuẽ haer saet. ¶ Anijs
gheten/opent die nieren eñ blase die ver-
stopt sijn ¶ Anijs met venkele ghesoden
is seer goet voor die coude febres dpe lan
ghe gheduert hebben ¶ Anijs vdrijft
wten lichaem verghift ende fenijn

¶ Item anijs dickwijlen gheeten gheeft
den mensche goede hitte. ¶ Hoe dat mẽ
anijs neemt/altijt verdrijuet die winden
die die darmen ende die maghe beswarẽ

¶ Anijs gheeft goede hitte der leueren/
ende doet wel verteeren ende verdouwẽ

¶ Die meester Diascorides bescrijft al
le die duechden ende crachten van anijs
ghelijck Auicenna haer bescrijuende is.

¶ Item anijs is oock goet teghen dpe
coude riuelpnghe die van eender couder
onuerduwelijcke maghe comende is En
de hier toe is sonderlinghe goet anijs in
wijne ghesoden daer goeden caneel ende
mastix inne vermenghet zijn. ¶ Te-
ghen die verstopthept der leeueren ende
der mplten is ghoet anijs ghesoden met
hertstonghen vermenghet zijnde. ∴

Aaron ofte Calfs voet. Cap. xvi.

¶ Aaron grece. Barba aaron. Jarus.
Serpentaria minor: Luf minor latine.

Pandecta in cap A
arō sept. dat aarō heet
eñ droge is indē eersten
graet. Platearius sept
dat aarō warm eñ dro
ge is indē derdē graet
¶ Dit crupt/saet/ eñ
wortelē / vseert men in
medecijnē. wāt diascorid. sept. die duecht
vā aaron is in dat saet: wortel: eñ crupt.
¶ Eñ als een vā desen drien wert gemen
get met coepen misch/ eñ dā daer wt ghe
maect een plaestere: eñ dpe gebōdē op dz
podagra: dats: op dat flecijn in die voe
tē. is seer goet ¶ Die wortele treect wte
veel vochtichedē. eñ maect die menschen
mager die te vet sijn/ als si die besigen in
haer spise. ¶ Die wortele eñ dat crupt
gestotē eñ dat sap gedronckē: beneemt de
pestilencie. ¶ Galienes in sijn tweede
boec: de cibis: Aaron in spijse gebesicht is
seeer goet der vstopter borst. eñ d quader
longene. eñ drijft dat grof slijm daer wt

makende. den mensche lustich om dz her
te. ¶ Den die swarte quade bladeren
wtbreken daer menich af sterft/ die eet dit
crupt/ eñ tsal hē die hitte vslaften: so plate
arius sept: eñ beneemt de feninichz der bla
derē: eñ heplt die ¶ Al waer yemāt so
strangelic vghevē alst mogelic is/ oft mz
der pestilenciē bevanghē/ en ware so flau
eñ onmachtich dat hi niet spreken en con
de. die eete de bladerē des crupts mz wat
souts. oft snijde die wortelē des crupts in
ghesoden honich/ en eete dat binnē. dat be
neemt dat vghif: eñ bisond die pestilēcie.
¶ Die vslupmt is in die mage/ oft qua
de febres daer in heeft/ de sal siedē in clarē
wijn dese wortele. eñ als dē wijn cout is dā
sal hi daer in blusschē gloeyende stael/ al
soe langhe tot dat den wijn wed warme
wort. eñ sal dan drinckē dē wijn so warm
als hijt gelijdē can. dit beneemt die slijme
eñ quade febres. ¶ Desen dranck vdrijft
ooc die melancolie eñ swarē moet d men
schē/ eñ maect hē goet bloet. ¶ Dat poe
der vā dese wortele gemengt met supcker
in parep oft arweten sop/ ghenut/ maect
camerganck. ¶ Ooc doet dat comen der
vrouwen bloeme/ eñ bisond als die vrou
wen maken pessaria oft tapken van mir
re/ eñ labdanū/ die metten sade vā Aaron
gemēgt: eñ so in haer vrouwelichz gedaē.
¶ Die wortele gemengt met camijn eñ
olie. eñ daer af een plaestere ghemaect/ is
goet tegē die vigē bladerē/ Emorropdas
Aaron gesoden met wijn eñ water is goet
tegen den wtganck des eersdarms/ wol
le daer in ghenet/ eñ so warm daer op ge
lept. ¶ Dat poed van dese wortele/ eñ
vanden vischbeen gheheetē os sepie/ eñ ce
ruse/ van elcx een loot/ eñ tsamē gemengt
met rooswater/ eñ daer met dat aensicht

ghewasschen/so werdet schoon/ende dye plecken sullē v̄gaen. so Dyascorides seyt

Melde oft Milde Cap. xvij.
Atriplex lati. Andrafasis grece.

Melde (so die meesters segghē) is cout indē eersten graet/ eñ vochtich indē tweesten graet. dat is oot die meyninge van Galienes Dyascorides seyt/melde gestoten eñ met honich gemengt/ v̄drijft dz fledercijn podagrā: een plaestere daeraf daerop ghelept: Dit saet vā melde gemengt met dat honich water Mulsa eñ gedronckē/ v̄drijft die gheel sucht Die bladerē vā melde gestoten/ eñ dat sap gelept op ontsteken leden/ofte vleesch aent lichaem/blust dat. eñ v̄drijft de hitte daer wte: Die bloet spuwen/sullē veel meldē besigen: eñ innemē. Eñ die den camer ganc hebbē. sullen oot melde in haer spijse besighen Die vrouwen die ghebreken aen hair moedere oft matrix hebben sullen melde leggen op haren buyc/so sal haer die pijne eñ moedere stillen.

Melde gheten weyct den buyck. Eñ doet alderhande swellinge vergaen

Dit cruyt gestoten eñ daeraf een plastere gemaect: eñ ghelept op een lidt daer doorn oft nagel inne is/trect dat wt sond' schade: eñ heylt die wonde.

Dit cruyt gesoden met honich: eñ op op eenē quaden vinger ghelept. oft op eenen theen vandē voete/ beneēt den quadē nagel: eñ doet eenē goeden nagel wassen

Dit saet dicwil ghenut/is goet tegē dat kichen/eñ swaerlic asemē. Dit cruyt dicwils ghebesicht: drijft wten lijue die spilwormen. Item Dat saet van Melde (soe Serapio seyt) maket vomitum/brakinghe. oft ouergevinghe. Ende seyt dat hi eenen ghesien heeft die van desen sade ghedroncken hadde. ij. dragmen die hem seluen daer dore groot quaet dede/ eñ gecreech grote onmachtich; hier af

Almansor ca. de atriplice seyt/dat melde den buyk weyckt/ eñ dat si seere goet is den gheelsuchtighen Ende oock is melde seer goet dē kinderē ghebesicht eñ genomē die eē heete leuere hebben

Melde met bingelcruyt/ dat Mercurialis genaemt is/gelijc moesch oft pottagie ghesoden. eñ dat sap oft brodiū hieraf beneemt die pijne eñ gebreecken d' blasen

Melde genomen/is goet teghen die pijne vanden roden buyc/dissenteria genaemt. Melde met roomsche kolen eñ binghelcruyt ghesoden/blust die heete febres oft cortsen/als hieraf inghenomē ende ghebesicht wort

Kockocxs loock ¶ Cap.xviij.
¶ Allelupa.vel panis cuculi.latine

Die meesterẽ segghen dat dit is een cruydekẽ.dz in hẽ heeft een scherpheyt/eñ vierichept.eñ dye bladerẽ hier af gelikẽ den clauer bladerẽ ¶ Dit cruyt vã sommigen werdet genaemt die suer clauerbladerẽ ¶ Dit cruyt wort ghebesicht in sommige vnguenten eñ saluen.eñ bysondẽ in dat vnguent Marciaton:dat van eenẽ meester eerst geuondẽ was Marciatus ghenaemt. Eñ tis goet teghen die pijne des hoofts/eñ pijne der borst.Eñ tegen die ṽstopthept der leuerẽ eñ der milten.Eñ tegen die pijne der darmẽ/ die vã coude/oft van een coude oorsake gecomẽ sijn. ¶ Plini⁹ int cap.Sachael.i.Allelupa.sept/ dattet van couder eñ drogher natueren is.eñ bisonder dat saet/ofte dat sap ṽ bladeren. ¶ Plini⁹. Dit cruyt is goet genomen teghen die bladeren indẽ mont Accole/die de ionge kinderen crighẽ eñ die oude lieden.inden mont gheknout oft dat sap inden mont gehouden

¶ Dit sap heplt fistelen inden mont mz alluyn water gemengt. ¶ Dit cruyt met wijn gesoden eñ met mp rerengemen-ghet/daer mede den mont gewasschen ṽdrijft dat quaet vleesch daer in. ¶ Dit cruit diẽt wel tot een heete cõplexie .mer ten is hẽ nz goet die vã coudẽ cõplexiẽ sijn.

¶ Haselwortele.oft wilde nard⁹ ¶ Cap.xix.
¶ Asarũ grece.Alema arabice. Sackara vel nard⁹ agrestis latine

Als Galienes sept int cap.Azarum so is wilde nard⁹ heet en droghe in den derdẽ graet ¶ Diascorides sept int cap.Azarũ/dat dit cruyt ghelijc is der ondauẽ Edera terrestris geheten.Eñ heeft ronde bladeren met witte bloemen seer nae bi de wortelen.die bloemen sijn ghelijc den bloemẽ vã Bils cruyt Jusquiam⁹ geheten/eñ ooc dat saet/ Die wortele heuet eenẽ goeden rueck/eñ is vã heeter naturẽ. ¶ Auicenna eñ Galienes seggẽ dat die wortel crachtich is/ende niet dat cruyt noch saet ¶ Auicẽna.haselwortel beneemt alle pijnen van binnẽ des lijfs. eñ gedroncken ṽwarmt alle die ṽcoude ledẽ. ¶ Ghedrõckẽ vã haselwortele ald⁹/ is goet tegen die watersucht.. Van haselwortele met gewicht een loot/most oft nieuwen wijn/als hi versch wten kel-

der comt eenē heelē pot/ eñ laet dat staen .ij. maendē ondr een/ daer na doet den wijn af/ eñ drinct daeraf snorghēs en sauōts. Dit is ooc seer goet den gheelsuchtigē eñ watersuchtigē ¶ Eñ so ingenomē vdrijft ooc die coude cortsē/ dats die quarteyn ¶ Het doet ooc wel pissen/ eñ sterct die blase eñ ooc die lenden. Eñ het purgeert gelijc Ellebor? alb?. dats wit niescruyt/ mer niet so seer ¶ Johānes mesue leert/ dat haselwortel is goet eñ bet gemengt met keeswey/ oft honich water. eñ datse dan purgeert alleyn slijms al dat lijf/ so ingenomē ¶ Haselwortel ald? gemengt vdrijft ooc ouervloedige slijmicheit. en neemt wech die oude cortsen. ¶ Olie vā haselwortel gemaect/ dē rug knoop daer mede bestrekē doet wel sweetē/ eñ helpt die ghequetste leden/ eñ doet wel pissen: ¶ Serapio haselwortel met most gesodē is goet ghedronckē den watersuchtigen/ eñ beneemt ooc die gheelsucht ¶ Coliriū/ dats een ooge water ghemaect vā haselwortel/ eñ thucia/ beneemt die rode ogen: eñ maect dat gesichte claer. ¶ Den vrouwē is goet gedroncken die haselwortel/ wanttet si brenghet hē weder haer bloeme/ ende doet die vrouwen wel pissen daeraf.

¶ Pandecta Die haselwortel is soe crachtich als gheel lelien/ ghehetē acorus. daerom heeftse cracht om te openē de vstopt heyt der leuerē eñ der milten/ ghenaemt opilatio splenis et epatis. ¶ Die haselwortele hertstonge/ en senebladeren ghesoden in wijne sijn goet tegen die cortse ghenaemt quartana.

¶ Gouwortelē. Hondt hoofden. oft wilde swertele ¶ Cap. xx.

¶ Affodillus latine ¶ Auicēna

Die Gouwortele heeft bladerē gelijc loock met eenē betamelijken steel. Die wortele is lanck eñ ront/ eñ heeft die meeste cracht. Dese wortel is heet en droge inden derden graet ¶ Hondt hoofden maket dē meusche vrolic eñ blijde daeraf gedroncken ¶ Eñ is alle vuchticheit door dringende/ daerom doetse wel pissen. eñ is ooc goet den vrouwē die vstopt sijn van haer bloeme/ dit met warmē wijn gedrōckē ¶ Dit cruyt met allu yn gebrant te polueren/ geneest morphea dat met honich gemengt/ eñ dan bestreken ¶ Hondt hoofden ghestotē eñ ghemengt met wijn heffen helpt quade sweerē daerop geleyt ¶ Een plaester gemaect vā dese wortele/ eñ van ghersten meele/ elcx euen veele: op herde sweerē geleyt: treet die groote hitte daer wt/ eñ opentse/ couts heylende.

¶ Dit helpt oock ghequetste leeden dit alsoe daerop gheleyt

¶ Dat sap vander wortelen warm in die ooren ghelaten drijft dat eter daer wt ¶ Dat sap vander wortel met thucien ghemenghet heelt quade lopende oghen van buten daer op ghestreken. ¶ Dat sap met wijn ende supcker ghedroncken is goet den ghenen die seere hoesten.

¶ Platearius die wortel met wijn gist ghemenget is goet der sweerender borst ¶ Hondert hoofden met wijne gedrōcken veriaecht die gheelsuchte de van couder materiē comt. ¶ Dye bloemē met wijn gedroncken reynighen die maghe. ¶ Hondert hoofden met wȳ gist oft hef fen ghesoden heelt de ghebrekē der schalmelheden oft roedē der mannē wanneer dese met eeniger sweeringhe ouertogē zijn/als hier af een plaestere wort gemaeket die daer op ghelept wort. ¶ Plinius spreect dat die wortele in watere gesoden ende ghedroncken de buyck weyckt. ¶ Dat saet ende die bloemen hier af in wijn ghelept ende gedronckē zȳ seer goet teghen verghift. Ende niemant en mach gheene slanghe ofte scorpioen scadyghen op dien dach alsi men hier af drinct. ¶ Item wilde swerdele oft swartel wortele ghepoluuriseert ende op onreyne wondē ghelept met ghebranden alluyne vermēghet/verteert dat vuyl vleeysch daer wt sonder eenighe quetsinghe. Ende hier toe is oock bisonderlijck goet dese wortele in wijne ghesooden ende die onreyne wonde daer mede ghewasschen. ¶ Dat sap van wilde swartele ende dat sap van onderhaue oft edera terrestris te samen ghemenget ende warm in die ooren gelaten is goet teghen dat flederctijn in die tandē ¶ Wilde swartel wortele met auerone in loge gesodē beneēt dat wtuallē des hares als dz hooft daer met gewasschē wort.

Ghelu lelien. Capit.xxi.

¶ Acorus vel Spacella latine/vel affrodisia.vel piper apium latine et grece.

Galienes spreect dat acor9 heet eñ droghe is inden tweedē graet. Dit houden ooc alsoe/Auicenna/Platearius/Serapio/ende Diascorides. Ende hi sept dat die wortele vā ghele lelien vier crachten in haer heeft dā dat cruyt ofte de bloemē ¶ De wortele heeft eenen scarpē roeck met eender cleynder bitterheit ¶ Serapio spreect dat die bladerē vande ghele lelien ghelijc zijn den bladerē vanđ swartel wortele anders dā dat die bladerē vandē ghelē lelien subtijlder zȳ ende met eē water verwe scarp ghespiest zȳ gelijckē een sweert. Eñ die bloeme hier af is gelu gelijc safferaen. Eñ dese wortel is der swartele wortele of đ sweedele gelijc/wātsi vā butē root is mz enē scarpē root. Meer si heuet clāpē oft knopē die aen maltāderē hāgē. ¶ Diascorides spreect Dattet sap vā deser wortel seer goet is den ogē Eñ datsi seere claer daer af worden. ¶ Dese wortel in water gesoden eñ gedrōckē is goet tegē die coude pisse of droppel pisse/eñ ald9 is si ooc sondlinghe goet Pleureticis/dat

ſijn ſi die een apposteme hebbē binnē der
borſt aen die ribbē ¶ Die deſe wortel vſe
ret in ſijn ſpiſe eñ dranc dye gheneeſt ter
ſtēt vā dat biten d' ſlangē ¶ Als dit cruit
vā gelu lelien in eenē byen corfwort ghe-
leyt/ſo bliuē die byen daer inne/eñ gheuē
gheen vlucht. ¶ Plateari⁊ ſept. Die een
quade milt/oft leuere heeft. die neme een
pont van ghele lelien en ſtote die/eñ legt-
ſe dā .iij. dagen lanc in goedē ſcerpen azijn.
eenē haluen pot/ dā ſiedet die wortel met-
tē azijn op de helft/daer na druct wt den a
zijn door eenē doeck. dan menget daer on
der honich .vi. loot. dan ſiedet wed' ſoe lan
ge tot dat dē azijn meeſt v'ſodē is. eñ drinct
daer af alle morghē nuchterē/tſal v helpē
¶ Die bi hē draget deſe wortele/ en ſal dē
bloetganc niet ghecrighē. noch dē cramp
en ſal hē niet quellen. ¶ Die wortel van
gheele leliē heeft een v'teyrende natuere.
in haer/eñ ſi v'drijft die v'ſtoptheyt der binnē
ſter leeden/der leuerē eñ d' miltē. eñ biſon
der als die v'ſtoptheyt is vā coudē comen

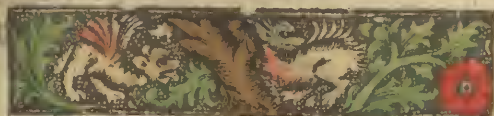
¶ Dē wijn daer deſe wortel in gheſodē
is/is ooc goet tot deſe voorſ crāchteden/eñ
biſond' totter leuerē eñ miltē. ¶ Den drāc
hier af ghemaect is ooc goet tegen die ge
lu ſucht in deſe maniere Neemt wortelē
vā ghele lelien met hertſtonghe/endiuie/
caliſſihout/eñ dat ſaet oft kernē van colo
quintida/eñ ſiedet dit te ſamē in watere.
dan ſieghet deſen dranck door eenē doec
eñ maectē dan ſuet. ¶ Deſe wortele mz
wijn geſoden is oock goet teghen die pij
ne der moederen/als die vrouwen daer
op ſitten. ¶ Deſe wortelen ſijn ſeer te
gē die v'ſtoptheyt der orijnen/ als men mz
pijnen water maect. dan den wijn inghe
nomen daer deſe wortele in gheſoden is

hirswortele ¶ Cap. xxij.
Ambroſia latine. et etiam grece

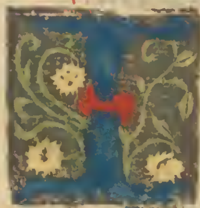

ie meeſter Diaſcorides
ſpreect/datter tweeder-
hande hyrſwortelen zijn
die eene is cleen/ die an-
dere is groot Ende deſe
beyde hebbē een natue-
re/ende een fautſoen en-
de gheſtelteniſ/anders dā dat die worte-
len onghelijck ſijn. Die grote heeft lange
wortelen ende luttel drapen ofte veſelen.
Die cleene heeft corte wortelen ende veel
drapen daer aen ¶ Diaſcorides ende
Pandecta ſegghen dat Ambroſia in ghe
ſteltenis/ eñ in cracht der natuerē dē byvoet
ghelijc is. ¶ Die meeſteren ſegghen
dat hyrſwortel heet eñ droghe is van na-
tueren. Ende ſi gheliket oock ſeer wel der
wijnrupten ¶ Die meeſter platearius
ſept/waer yemant ghewont van vallen
oft van ſtoten/ofte in eenighe andere ma
niere van buyten. Deſen ſalmen eerſten
die wonde waſſchen met wijne. Eñ dan
ſalmen ouer die wonde eenē lijnē doeck
legghē/eñ daer na ſalmen dit cruit in wa

ter sieden/ eñ alst water wel wt dat cruyt gedruct is/ salmen dit cruyt wel legghen al warm op eenẽ lynen doeck/ eñ saft vin den/ dit beneemt dye sweeringhe ṽ won den/ eñ heyltse. Eñ als die wonden begin nen te heylen/ so salmen den doeck afdoẽ. eñ dan salmen dat cruyt op die wonde winden met den doeck/ eñ dan sal die won de haest ghenesen. ¶ Is yemãt ghewõt van binnen int lijf van vallen/ oft anders sins/ die sal van dit cruyt dat poeder nee men eñ drincken dat eerst in warm wa tere. Eñ alst hẽ betert so sal hi dit poeder drincken met warmen wijn/ so geneest hi ¶ Hierswortele is een heylsaem cruyt eñ heeft .xij. duecht inder wortele eñ cruyt ¶ Dit poeder op een doorstekẽ huyt ghe leyt: suyght die wonde terstont te samen. eñ heylt die wonde sonder schade. Eñ de se wortele eñ cruyt is bisonder goet tot al le versche wonden. ¶ Ambrosiana aldus ghedronckẽ is goet teghẽ die gicht Neemt Ambrosiana/ Schusselbloemẽ of herbã paralisis/ sprincwortel/ oft catha puciã/ eles een loot: cubeben saet een drag ma Dese al met wijn gesodẽ/ eñ met suyc ker suet gemaect/ is hier seer goet toe ¶ Desen dranck is goet teghẽ die bero unghe der spraken Paralisis lingue ge naemt/ als den mont daer mede ghewas schen wort Eñ hierom is desen dranc see re goet teghen die popelsia/ Apoplexia ¶ Ambrosiana is goet teghen die wa tersucht/ eñ gheelsucht/ als si met eppe eñ petercelien saet in wijn ghesoden/ eñ die wils van dẽ wijne gedronckẽ. dan neemt pillen van reubarbare/ eñ daer na dat cõ fortatijf Opalacca also ghenaemt

¶ Rosemarijn ¶ Cap. xxiij.
¶ Anthos grece et latine

Ohãnes mesue sept dat dat rosemarijne heet eñ droghe is inden derden graet. ¶ Serapio libro aggregatoris sept/ rose marijn heeft sina blade ren ghelijc den vencole. anders dan si breder en groner zijn. Eñ dẽ rosemarijn gecriget eenen houtẽ steel eñ is gemeynlic eenen arm lanc. eñ heeft ee nen goedẽ rueck in hẽ. Eñ aen der gaffelẽ heuet een weenich saets. Die wortele vã den rosemarijn is wit/ eñ heeft eenẽ ruec gelijck wieroock. Galienus sept/ dat rose marijn veel duechdẽ in haer heeft ¶ Dit cruyt met hertstonge eenẽ nacht in wijn ghelept/ eñ gedronckẽ beneemt die gheel sucht. ¶ Dat sap vandẽ rosemarijn ghe mengt met honich/ is goet voor doncker ogen. ¶ Diascorides sept. een plaestere vã roosemarijn/ eñ sondlinge vandẽ blade rẽ/ is goet tegẽ Emorropda. wãt si werct eñ heylt. ¶ Die wortele ghestotẽ eñ m3 honich ghemengt/ weyet terstont de swe ringe daer op ghelept

¶ Dese wortele paridane in wijn gheso-
den/eñ gedroncke͂ laxeert den buyc/ eñ v̓-
drijft die pijne daer wte. eñ is ooc goet te
gen de fenijnige beten aen t lijf/ waer si zijn
mogen. ¶ Dit/ also gemengt met bivoet
eñ genomen: doet wel orine make͂ Ende
de͂ vrouwen haer stonde oft menstruum.
¶ Die bloeme͂ van rosemarijn salme͂ in
eenen witten doeck binden/ eñ dan in wijn
sieden/ sauonts en smorgens daer af ghe-
droncken/ beneemt veel siecten eñ cranck
heden int lichaem/ eñ bisonder den vrou/
wen aen haer borsten. ¶ Dese bloemen
gepoedert eñ in warmen wijn ghedronc
ken/ maken eenen vroliken moet/ eñ sterc
ken die natuere eñ dat bloet. eñ behoe de͂
den mensche voor toevallende siecten
¶ Kolen van rosemarijne͂ hout oft steele͂
gebrant/ eñ gepoedert/ maken die tanden
suuer eñ wit/ eñ doden die wormen daer
inne/ als dit poeder in eenen siden doecke
gebonde͂ is/ eñ die tande͂ daer met gewre-
uen. ¶ Die v̓cout is int hooft/ neme dye
schorssen vande͂ rosemarijn/ eñ make ee-
nen roock daer af eñ laet den in sijn nues
gaten gaen/ so gheneest hi ¶ Die wortel
vanden roosemarijn in azijn gesoden/ eñ
die voete͂ daer met gewassche͂/ beschermet
voor dat flederijn in de voeten/ podagra
ghenaemt ¶ Die rosemarijn bloemen
nuchteren eetet met honichgrate͂ eñ rog-
ghen broot/ die is vry voor die droisen/ eñ
sweeringhen v̓ pestilentien. ende voor alle
toeuallende siecten ¶ Dese bladeren v̓-
driue͂ den cancker daer op gelept ¶ Dat
men eet met eenen leppele van roosema
rijn hout ghemaect/ smaect seer wel/ ende
maecter den vrolic eñ lustich. ¶ Die gee
nen lust en heeft om eeten/ die siede roose-
marijn in water/ en drincke dat. oft menge
sinen wijn daer mede/ so wort hi seer lus-
tich. ¶ Die geswollen is aen dlijf waert
ooc is. oft die de ghicht heeft. siede die bla
deren in water eñ legge die in eenen dun
nen lijnen doeck. eñ binde de͂ warm daer
op hi sal te hant ghenesen. ¶ Die van
hitten grote dorst lijdt die menghe sinen
dranck met rosemarijn water eñ grana
de͂ appelen in gesoden sijn. so crijcht hi ba
te sond twijfele. ¶ Dat poedere vanden
bloeme͂ doorgestoten/ eñ in weecke eyere͂
gheeten/ sterct daer mede seer de natuere
eñ maect seer goet bloet ¶ Die ofte. iiij.
hanvollen rosemarijn cruyts doet in ee͂
vaetken dair. xviij. oft. xx. potte͂ wijns in-
ne gaen/ eñ daer in gedaen hagen buecke͂
spaenderen/ eñ dan daer op goeden most
eñ dien salmen daer in late͂ ligge͂ v̓teyren

¶ Des morgens eñ sauonts va͂ desen
wijn gedroncken eenen goeden droncke.
maect seer schoon eñ goet bloet/ eñ bren-
get groten lust om te eeten. Eñ hi maket
den mensche seer vrolicke͂/ eñ v̓drijft alle
binnenste ghebreken/ die van quad voch-
ticheyt gecomen sijn. eñ sterct ooc den me͂
sche haer crachten/ eñ beneemt oock dye
ommachticheyt. ¶ In die apteke͂ maect-
me͂ een electuariu͂ dat Dyanthos gena-
met is/ eñ is oock goet tot alle dye voors
siecten. eñ is natuerlick om te nemen

¶ Rosemarijn cruyt/ met wilde boleye
ghesoden doet den mensche seer sweeten.
als si daer mede ghewasschē werden. Eñ
het doet veel sweeten den watersuchtige͂

¶ Rosemarijn/ eñ wijnruyte/ met wat
pepers in wijn ghesoden/ is goet teghen
die vallende siecte. Epulencia ghenaemt

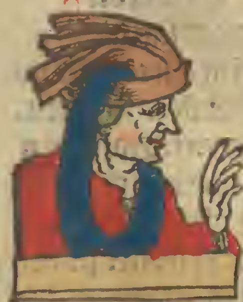
¶ Rosemarijn in wijn gesodē/ eñ met dyanthos gemengt/ is seer goet tegē die onmachtichheyt Sincopis genaēt. ¶ Rosemarijn met Bertram piretrū in wijn gesoden is goet tegen die grofheyt van dat rode lapken der kelen/ d'uvula genaemt is

¶ Serapio. Rosemarijn eñ melissa/ oft fe liedegreyn in water gesodē/ reynicht die moedere eñ maectse lichtelic vruchtbaer

¶ Borbellē/ oft krieckē ouer zee. Cap. xxiiij.

Alkakengi grece/ et latine..

Serapio seyt

Dese duecht vā dit cruyt is niet indē cruyde/ maer ind' vruchten. Eñ die vrucht is rode ghelijc een kerse oft oft kriecke/ eñ heeft een huyt daer ouer ghelijc een spinē webbe. Die vrucht is coudt en drogē inden twee graet ¶ Boberellē gheetē des snachts als mē slapē gaet .ij. oft .iiij. eñ niet meer sijn goet teghen die pijn der voeten podagra genaemt ¶ Eñ si trecken veel quade wech door die orijne. want so ghenomen doen si veel orijnē makē. Eñ si sijn bisond' goet tegen dē steen. ¶ Dese vrucht wert in veel medecinē gemengt. eñ bisondere in medecinē die tegē die pijne des steens werckē ¶ Die Boberellē zijn goet teghē die quaetheyt der leuerē/ der blasen/ eñ d' lendenē. Eñ si benemē alle haer pijnē als si met petercelie wortelen eñ steēbreke in wijn gesoden worden/ eñ also ghenomen worden ¶ Dit cruyt vandē boborellen en neemē niet/ mer het wert tot plaesterē gebesicht/ die tot vochtigen wondē dienē ¶ Dat sap vandē boborellē/ heylt terstōt die sweeringhen/ daer op gestreken

¶ Dit sap gedronckē is goet teghen die binnenste sweeringhen wāttet scheydet dat geronnē bloet binnē den lijue ¶ Vā Boberellē wordē in die apteke ghemaect Trocisci voor den Calculosis/ dat sijn die den steene hebben. eñ bisond' ist goet den flegmaticis/ dat sijn die gheene die vol vā vuchtichede sijn. Eñ allen anderē cōplexien en dienē si niet/ oft yet hier af gemaect

¶ Eñ hierom sal elck meestere aen dē crancken bemercken wat sijnd' naturē bequaem is. Eñ god heeft menigheleye cruyt vleent/ niet om dat alle cruyt allen menschē bequaem soude sijn. mer alleen den menschē die dat van node hebbē/ gelijck cruyden dye van natueren cout sijn sijn goet om de hitte daer mede te v'driuē Eñ die cruyden die heet sijn/ om de coude te benemē. Eñ hierom en salmen niet besighen cout bi cout/ oft heet bi heet. want die siectē daer mede v'meerdert werdē eñ comen so nemmermeer tot ghesonthedē als ons Auicenna eñ Galienes in veel plaetsen bescriuen

Meester wortel Cap.xxv
Anetum agreste.latine

Meester Plini⁹ sept int Capit. Meu/dat meesterwortel heet eñ droge is indẽ tweedẽ graet ¶ Dat cruyt aen die meester wortel is scherp en dũne/ eñ heeft wortelen die hẽ seer wtbreyden/eñ si syn lanck eñ geknoopt/ eñ hebbẽ eenẽ goeden ruec Eñ alsmense knouwet indẽ mont/so trecken si vochticheyt na haer/als piretrũ of bertram ¶ Diascorides sept veel duechden hier af. Eñ dat die wortele int water gesoden eñ gedronckẽ seer veel vochtichheden ṽdrijft vandẽ mensche/ende benemt die pijne eñ wee ð lenden. ¶ Als si met wijn genomen wert/soe isse goet teghen een geswollen mage. Eñ also reynichtse ooc ð vrouwen moedere dat si te lichtelijker kint ontfangen mogen. Eñ dit seluẽ doen ooc melisse eñ biuoet ¶ Die een leelike verwe heeft/de drincke dat sap vã dit cruyt/met sanctorien sap gemengt/so genese hi. ¶ Die meesterwortele mz garsten mele ghesodẽ/daer af een plaester gemaect en op swarte bladerẽ geleit/weyct eñ heylt die ¶ Teghen aldũlep corisen Neemt een hãtvol ofte twee vã dit cruyt in eenẽ haluẽ pot wijns/ eñ laet dat so staẽ eenen nacht ouer/ ende dan sieget dẽ wijn eñ danghieter wet anderẽ wijn op/ eñ laet den ooc staen als voren. Dit doet.iiij. oft.v.nachten achter een/eñ drinct telckẽ eenẽ dronck vandẽ wijn/hi sal sondẽ twifele ghenesen. Wie dit sap drinct/den treckt veel vochtichedẽ wten hoofde.eñ maket hẽ licht nodich/eñ wel te passe.

Sleen sap Cap.xxvi.
¶ Accacia.grece.et latine:

In den boeck genaemt Circa instans Cap. Accaci staet Dat sleen sap cout. eñ droghe inden derdẽ graet. Pandecta sept dattet cout is indẽ tweeden graet Dat sleen sap duert een gheheel iaer lãc. onuerteert in sijn cracht. Meester paul⁹ sept Die sinen eersdarm wt gaet: dye bestrike den met dat sleen sap so gaet hi weðin. Des gelikẽ mach mẽ ooc dẽ vrouwẽ doen die haer modere wtwaert gaet Serapio. Dat sleẽ sap wort gemaect vandẽ vruchtẽ ð sleẽ als die sleẽ nz gelijc rijp sijn

¶ Auicēna. Sleensap stopt dat bloet/ dat te seer loopt. ende ys goet den ghee nē de dat root heeft. Eñ beneemt dē vrou wē haer bloemē die te seer lopē ¶ Sleen sap sterct dz gesichte eñ beneemt dē loop d oogen. ¶ Dat sleen sap vcoelt seer wel die heete lichamē: eñ beneēt dye ōnatuer likehitte. eñ hierō stoppet eñ droget die li chamē vā alle lopen. ¶ Galienes. Dat sleen sap droget eñ vdorret een gesont lidt alst daer dicwil op gestrekē wort ¶ Sleē sap is goet genomē voor theylich vier/ of voor een lidt dat ontsteken is ¶ Sleen sap is goet voor dat wilt vier/ oft tegē een lit dat ontsteken is. ¶ Sleen sap vcoelt seer wel sweerende oogen/ daer ouer ghe streken ¶ Sleen sap gestreken daer mē gheen haer en begheert te hebbē / maket die plaetse caluwe eñ schoon ¶ Dat sleē sap met weechbre sap ghemengt/ is goet tegen dat bloepē wter noeson ¶ Sleen sap met dragantū eñ momie met wit vā eē eye gemengt/ eñ vā buytē op de mage gelept. is goet tegen dat brakē oft ouerge uen d spisen/ oft van ander materiē

¶ Dat gheelsaet in die rose ¶ Cap. xxviij.

¶ Antera. latine. et grece.

Paul? sept Dit saet ghe poedt/ eñ genomē in eē sop oft brodiū vā hoen derē / is goet voor hem die te veel te stoel gaen eñ die te seer braken

¶ Dit poed is goet voor den loop d wijsch bladerē oft emorropda. daerop gestropt. ¶ Dit poeder met azijn ghemengt/ eñ op een bloepēde wonde gelept daer een pijl. oft nagel wtgetrocken is/ stelpt terstont. ¶ Dat water vā dit saet met weechbreē water gedistilleert/ eñ daer af ghedrōckē. stelpt dē roodē bloetganc/ oft den loop in den buyc/ die is dat eenen dūct datmē zij darmen doorsnijt ¶ Dit bestelt ooc den vrouwen bequameliken haer bloeme ¶ Dit saet is couteñ droge indē tweeden ¶ Dit saet is bisond goet tegen dbloepen lopende wter nuese/ ald? gedaen. Neemt d rosen saet een loot/ draken bloet/ terra sigillata/ bolus armeni?/ elcx een dragma dan mengt dit tesamen met azijn / eñ dā poedert daer onad wt hasen hayrs /ende legt dat in dye nuesgaten/ eñ dan sal dat bloet terstont stelpen.

Muys oore Cap.xxviij.
Auricula muris. Anagallus latine

Serapio sept libro aggregatoris. dz Muysoore seer schone eñ subtile bladeren eñ steelē vierkantich heeft eñ draget saet ghelijc Coriander: Dit cruyt is tweederleye. dz een heeft rootachtighe bloemen van verwen. eñ dat ist māneken. Dat ander heeft bloemen dye hemeluerwich zijn. eñ dat is dat wijfken/ eñ wassen beyde ghemeynlic in steenachtighe plaetsen/ eñ aē coude berghē. ¶ Galienes sept dz beyde die muysoorē sijn seer droge vā natuerē. eñ datse een cleyn wormkē in hē hebbē. ¶ Diascorides. muysoore is goet dē wondē vā buyten/ eñ datse die niet en laten v̄sweeren/ alsē daerop ghelept wort. ¶ Dat sap van muysoore inden mōt ghehoudē beneemt den tantsweer. ¶ Dat sap van muysoore/ eñ watere van celidonien/ met honich water gemenght/ is goet den donckerē ooghen/ daerop ghelept
¶ Muysoore met wijn gesoden/ eñ wol daer in ghenet/ eñ achter gelept daer dat lijf wt gaet/ helpet dattet weder in sijnē plaetse comt. ¶ Dat sap van muysoore in dooren ghedaen/ beneemt dat suysselē. eñ pijnē in die ooren/ eñ verdrijft die wormen daer wte. ¶ Dit sap in die nuesgaten gedaen/ maect niesinghe. eñ reynicht dat hooft van veel quade vochticheden
¶ Serapio sept. Anagallus/ dats muysoore/ die de hemeluerwighe bloemē heeft is seer goet teghen den wtganc des lijfs. ghelijc een plaester daer op ghelept.
Eñ die muysoore metten rooden bloemē is van natuerē na haer trekende ¶ Eñ daerom mach mense besighē daer een doren/ oft pijl in een lidt steckende is. ¶ Dese muysoore sal dat saftelic wt treken als si daer op ghelept als een salue/ oft plaestere/ aldus ghemaect. Neemt dat sap van muysoore/ eñ sap vā diptam9/ eñ magneten oft seylsteen ghepoedert/ eñ v̄mengt met swijnēsmout als een salue ¶ Muysoore eñ onderhaue oft edera terrestris te samen ghestoten/ v̄drijft die pijne d̄ tandē als dit sap in die ooren ghelaten wordet.

¶ Dat sap van muysoore is goet tegē die beten der feninigher ghedierten

¶ Dit sap met honich water gemenght is goet teghen die steecten/ eñ pijne inden buyck. ¶ Dit sap met wijn gesoden/ is goet teghē die vallende sucht.
¶. Dat profitelike cruydeken Muysoore. eñ sprincwortele/ oft cathapucia/ eñ comijn/ tsamen ghesoden in wijn/ vermenget met wat suyckers oft honich/ is goet teghē die gicht d̄ darmē/ hier af gedrōckē.

Hauere
Capittel.xxix.
Auena latine. Egilops Egilopa grece

linius int Cap. Auena. seyt / dat die hauer der Terwen in harē wasch ghelijc is / anders dan dat die hauer enē weeckerē steel heeft dā die terwe

¶ Galienus seyt: dat den rueck vander hauerē sterck eñ scherpe is. eñ datse van haerdē natueren die vuchticheyt doordringende is. eñ vteyet ooc die harde sweeringen / als hauerē meel daerop geleyt wort ghelijc een plaestere. ¶ Eñ si is ooc seer goet den fistelē bi die ooghen

¶ Een plaester gemaect vā hauere / eñ gemengt met suet melc: is goet tegen de quade seerich: genaemt Impetigo. ende als dye plaetse daer meede gheplaestert woort / so heyltse.

¶ Galienus seyt inden boeck de cibis dat hauere ooc een spise is der dieren / eñ niet der menschen / ten ware alst grooten dieren tijt ware so mochtmē daer broot af backen / gelijc dicwils gheschiet is. mer dit gheeft den menschen cleyne spijsinge. ende luttel bloets.. ¶ Hauere met watere ghesoden eñ daer nae ghestoten ende ooc met honich ghemenget maeckt in eenen mensche ghetemperde hytte Ende beneempt dye coude alse ghelijck eenen bry ghegeten wordt.

¶ Haueren bry met azijn ghecockt is seer goet gheeten den ghenen dye grote hitten hebben.:. ¶ Serapio seyt

¶ Hauere weeckt dye verharde leden. wanneer dat meel daer af daer ouere geleyt wort ghelijc een plaestere.:.

¶ Hauere is goet ghebesicht tegen alrehande swellinghe aen tlichaem dye van hitte ghecomen is..

¶ Een plaestere ghemaect van hauerē meel ende met olyen van lauren ghemenget is seer goet teghē die seerichz / eñ cranwasie. eñ vteyet die harde apostemē dye geswollen zijn. Eñ is ooc goet (so Serapio bescrijft) tegen die fistelē des eersdarms.

¶ Haueren meel met loot wit en water ghesoden / eñ daer dat aensicht dicwile daer mede ghewasschen / maect des menschen aenschijn schoon eñ reyn. soe Bartholomeus de proprietatibus rerū dat bescriuet. Eñ dat water dat van hauere ghesoden is als si ghespleten is / met rooswatere vermenghet eñ dat aensicht daer met ghewasschen vdrijft die steenpuystē dair wten aensichte des menschen

¶ Astloock ¶ Cap. xxx.

Ghemeynlick segghen alle dye meesteren dat Astloock oft Abschlag is cout eñ feuchtich van natueren. ¶ Eñ dat dit loock niet goet gheeten en is noch vā ghesonden noch van crancken menschen mer die dit eeten willen sullent te voren legghen in wijne. eñ latent daer inne bliuen. ij. oft. iij. daghen lanck..

¶ Aslle eer en heeft gheen hitte in hē/ mer
een scherpe vochtichz vanden douwe
¶ Asloecc is goet gheetē tegen die cortsen
oft febres. ¶ Die een quade mage heeft
eñ eet Aslooc/ die geeriicht pñ daer af. Al
rehande looc is ghetēpert met hittē/ eñ ne
men al harē was vā vochtichz eñ windē
¶ Gheen loock is so scadelic gheten als
dit Asllooc ¶ Alle siectē die met groter
vochtichz beladē zijn/ sullē scuwen dit looc.
wāttet vochticheit vermeerdert ¶ Vā des
loocs duecht is ghescreuē int cap. Porrū.

Schierlinck ca. xxxi.
¶ Appollonaria

Die meesters seg
gē dz dit eē goet
cruyt/ eñ van naturē
hittich makēde. Eñ is
scadelick te nemen/ ten
ware vā node/ wāt die
dit neemt. dien verstoort
sijn bloet/ eñ humorē/ wāttet maect dam
pinge eñ rokinghe binnen int lijf. ¶ Ope
gheslagē is met stocken/ kolue/ oft anderē
dinghē/ oft gheuallē heeft/ die siede schier-
linck wel in watere/ eñ legt dat cruyt al
warm op die plaetse daert ghebreck is.
eñ binde eenē doeck daer ouer/ so sal hem
tgeronnē bloet schepdē dat tsamen ghe-
trocken was/ wāt des cruyts natuere is
van malcanderen deplende/ eñ dat gerō-
nen bloet schepdende ¶ Ope van stoten
oft slaghē/ een gheswel heeft tusschen vel
en vleesch/ die siede schierlick eñ nachtsca
de elcs euen veel/ eñ bestrike die swellinge
hier mede vertrectse terstont ¶ Die vā
binnen swellinge/ oft suchtinge int lijf heb-
bē/ en is dit cruyt niet goet/ wāt als de wt
breken oft wtwaerts gaen soudē/ dringet
weđ inne/ eñ brenget veel scadē ¶ Dit
cruyt is geheten nae den meester genaēt
Appolonius. die dit cruyt gaf den grotē
meester Plato om hē daer mede te gene-
sen/ eñ dat vergift eñ fenijn vā hē te drijuē.
¶ Die een coppegespin ghetē heeft/ die
sal dit cruyt nemē gruē met soute. eñ ooc
alst met goedē wijn gesodē is. so vergaet dz
vergifte sonđ scade ¶ Die vā een fenini
gē diere gestekē is/ make hier af een plae
ster en legse daer op/ so geneest hi ¶ Dit
cruyt heeft breede bladerē/ gelijc vngula
caballina. met eenen langhe steele/ ende
met gheelu bloemen

Leeuwen voet. oft Boterbloemen ofte Sinau Capitele. xxxij.

Achimilla. Artinchilla. Leucopediō. grece. Pes leonis. l' Planta leōis .la.

Platearius

Dit cruyt is heet en droge inde derdē graet.

Dit cruyt duert een geheel iaer ōuetcyt in zijn natuere. maer beter ist versch gebesicht dan droge. Plini⁹ neemt leeuwē voet/ sanikele/ eñ heydēs wondē cruyt/: eñ sietse in regen water. dan neemt pierwormē/ eñ stoot dye/ eñ druct die vochticheyt door eenē doeck/ eñ mengt dat ond dat gesodē watere. dit ghedronckē stillet alle bloeyende wondē aent lijf hoe si zijn. eñ legt dit cruyt vā buytē op die wonde/ so salse wel schoō ghenesen. Dat sap hieraf. iij. morghē nuchterē ghedronckē is goet voor die vallende siecte. Eñ daer na sullē si een adere laten openē tusschē dē duym eñ den tweedē vinger. eñ dan sullē si haestelic genezē. Dye een gequetste maghe oft buyck heeft/ de drincke vā dit cruyt eñ saikele so gheneest hi. Dit cruyt gestoten eñ door eenē doec gedaen/ eñ daer ond gemenget dat poeder van scarlach/ gallitricū/ oft centrū galli genaemt/ eñ so gedroncken benemet colicōpassie/ dats die darm sucht/ eñ quaet woelende bloet int lichaem. Dyascorides. Neemt dit cruyt/ venkelcruit sauie/ petercelie/ elcx eē hātuol. eñ mengt hier ond anijs/ venkelē saet/ ysope/ eñ alāt wortele/ elcx twee loot. dā siedet tsamē in twee pondē waters so langhe tot datter derdē deel vsoden is/ eñ hieraf gedronckē doet schepden alle gheronnen bloet/ eñ v drijft drwten lijue door die orijne/ eñ door den camerganck.

Eykelboom Cap. xxxiij.

Arbor glandis latine. Bullus arabic.

Serapio

Al dat vā desen bomē comt is stoppende Eñ bisonder die middelste schelle tusschen boō eñ schorsse eñ oock die eykelē des booms. Ende hoe si gebesicht wordē altoos vstoppē eñ vercouwē si van haerder natuerē. Serapio. Eykelē sijn seer goet dē vrouwē gebesicht die in harē tijt te veel vochtich/ eñ te lange haer stonden hebben/ Eñ bisonder die binnenste schelle vandē houte in water gesoden/ eñ ghenomen. of daer mz gebadet/ desen rooc helpt haer seer

Dat middele vāder schorse des eyken booms/ eñ dat middele der eykelē tusschē die schale eñ die vrucht/ tsamen in azijn eñ water gesodē/ eñ op dat heylich vier ghelept een plaestere benemet die hitte daer wt terston/ door die crach der schellen

Die bladeren van eyckelen ghesto

ten eñ op een versche ghehouwē wonde
ghelept treckē die terstōt aen een/soe dat
men die wonde niet napen en derf. ¶ Si
trecken ooc die hitte wt hittigē quadē bla
derē. ¶ Diascorides. Eyckē hout ghesodē
is goet voor oude lopende gatē. Eñ bizō-
der voor bloet spouwē/alsmen dat drinct
met wijn. ¶ Vrouwen die langhe haer
bloeme gehadt hebbē/eñ badē met eyckē
loue/eñ wordē daer met berooct/worden
sonď twifel geholpē. ¶ Poeď van eycke
len ghedronckē met wijn beneemt die gich-
tichept. eñ drijft die wte door die orijnen.
¶ Sōmige meesters segghē dat de bla-
derē des eyckelbooms sijn tot veel dingē
goet/ eñ benemē die hitte der sweeringē.
eñ heelē die terstōt/als si daer op ghel ept
worden. ¶ Eyckelē maken hooftsweer
eñ opblasinghe met windē inden buyck.

¶ Die wortelē vā den eyckelboom geso
den met coyen melc eñ gedronckē/is goet
tegen feninige eñ vghiftighe medecinen
¶ Pandecta Die eyckelē vcouden eñ
drogen inden eerstē graet. ¶ Die mosch
vandē eyckelboom/viscꝰ quercinꝰ genaēt
heeft macht subtijl te maken eñ na hē te
trecken/eñ die vochtichedē vā malcande-
rē te deplene/eñ is warm eñ droghe indē
derden graet..
¶ Dat poedere ghestoten van eycken
mosch met hars gemengt/is goet teghen
die hardichept ď milten. Eñ mz wasse ge
mengt/is goet teghen die gichticheit der
leden/ die den mensche seer doet cranckē.

¶ Dit mosch is tweederleye/dat een
wast op die eyclboomen/dat ander op de
barcken boomen. maer mosch dat op die
Eyckeboomen wast is dat beste/als dat
grnen ende versch is.

¶ Olifante lues ¶ Cap. xxxiiij.
¶ Anacardꝰ. grece et latine

Die meesteren seggen dat
Anacardꝰ is heet en dro
ghe inden vierden graet
¶ Dit is een vrucht eens
booms Pediculꝰ elefan-
tis genaēt. Eñ die vrucht
wert in die medecinē gebesicht. eñ si blijft
xxx. iaren onuerteyrt in haer cracht/ als si
gehoudē wort daer si nyet te vrucht noch
te droge en staet. ¶ Paulꝰ. die dese vrucht
eet als si bloeyēde is mz bloemē die moet
steruē/oft terstōt wort hi melaetsch.
¶ Dese vrucht wast in Indiē. eñ si seggē
so wie die eet alleen sonď eenige anď sub-
stancie daer bi die moet steruē/oft hi wort
melaetsch. Die seer vghetēde is/eñ heeft
een bot vstant/die neme Castoreū oft bee
nergepl. i. once. eñ siede dat in. vi. vncē a-
zijns die suuer en sterck is/eñ vā deſ vruch
tē anďhalf vnce alsde butēste schellē afge
daē zijn eñ menget tsamē mz eē spatule tot
dat wat dick wort: eñ bestrijct hier mz dē
necke smorgēs eñ sauōts. dā cōt vstāt eñ
memorie· ¶ Neemt dz sap vā deſ vrucht
eñ mengt dat met auripigmentū. Eñ bo-

striket hier mede die seericheit oft rudichz Serpigo genaemt/ so salt die ƀtepre̅ also datse cortelinge met warme̅ water af ge wasschē sal worde̅ ¶ Voor die morphea dats/ voor die onreyne hupt/ ghelijck melaetschz. neẽt sauie/ allene/ dat binne̅ste va̅ coloquintida een half once gepoeďt en̄ co̅ficiert dit mette̅ sap va̅ anacard⁹. ij. drag ma. oft co̅ficierse met azijn/ en̄ siedtse gelijc een plaestere en̄ legt dat op die morphea ¶ Anacarde̅ sulle̅ genome̅ worde̅ tegen die quade ghedachtenis/ en̄ tegen die melaetschz ¶ Dese vruchte maect subtile sinne̅/ ƀstant/ en̄ memorie. en̄ is goet teghen alle cra̅chept ƌ hersene̅ die van coude̅ ghe come̅ sijn. hpero̅ is dese vrucht goet teghe̅ die pijne̅ ƌ lenden/ gelijc tege̅ die gichtichz alst met honich ƀmengt is. ¶ Tegen die voorß cranchz is ooc goet een ƀstarckinge die co̅fectio anacardina. ¶ Dese vrucht ƀdrijft ooc wratte̅/ als die met honich ghe mengt daer op gelept wort. En̄ is goet tegen die lazarie/ als ṁ daer mede gesuivert wort. als plateari⁹/ serapio/ en̄ meer anď seggen. mer dat mense niet alleen nemen en sal/ en̄ mengense met Castoreum.

Amandelboom Cap. xxxv

¶ Amigdala lati. Lauet arabce. et grece

Als Serapio sept/ so sijn daer twee̅ƌlep amandele̅/ als suete/ en̄ bittere

¶ Diascorides sept Dye suete amandele̅ en hebbe̅ in werckinge sulcke̅ cracht niet als de bittere̅/ wa̅t de bitter amandele̅ make̅ die vuchticheit ƌ mensche̅ subtijl/ en̄ doen wel orijn make̅. ¶ Serapio. Suete ama̅dele̅ zijn heet en vochtich inde̅ eerste̅ graet.

¶ Suete amandele̅ ƀmeerdere̅ de nature en̄ dat saet ƌ manne̅ en̄ der vrouwen. ¶ Amandele̅ gheete̅ oft inde̅ mo̅t gehoude̅/ beneme̅ dat sineerte̅ en̄ pijne des tantvleesch ¶ Die go̅men vande̅ amandele̅ boom vseert me̅ in medecine̅/ gelijc die go̅me̅ van arabie̅. en̄ si is heet van haerder natuere̅. ¶ Galienes en̄ Plateari⁹ segge̅/ dat die bitter amandele̅ gevseert worde̅ in medecine̅/ en̄ die soete in spise. En̄ sp seggen/ die biter amandele̅ trecke̅ wt veel groue vochtichede̅. ¶ Die bitter amandelen beneme̅ die sweeringe ƌ milte̅ ¶ Die wortel vande̅ bittere̅ amandelboom gesoden beneemt die vlecke̅ wten aensichte alst daer mede gewasscen wort ¶ Bitter amandele̅ gesode̅ met azijn en̄ olie va̅ rosen/ ende op dat voorhooft gelept als een plaestere/ beneemt de pijne en̄ sweeringe des hoofts ¶ Amandele̅ gestoten mach me̅ eeten/ oft hoemen wilt. oft gelijc ama̅delen En̄ alsmen wilt dat si niet en stoppen/ ofte oock niet en laxeren/ soe salmen daer onder doen Carenten/ oft vue passe. dat sijn cleyne rosinen/ en̄ oock suyckere pedae. da̅ so laxere̅ si saftelick e ij.

¶ Soete amandelē geetē doē wel slapē
eñ oetÿne maken. ¶ Amandelē gemēgt
met menta/beneemt die pÿne ð lendenē
Eñ ooc Peripleumonia/dats een sweeri
ge ð lenden/daer prisis af comt/dats/dye
wttepende sucht die den mensce doet wt
droghē al zÿ crachtē ¶ Soete amande
lē ghetē met melc eñ honich/beneēt die le
uer sucht/eñ quade hoestē/eñ colan/dats.
die opblasinge ð darmē. ¶ Die gōme vā
den amandelboom gedronckē met wijn
beneemt dat bloet spouwē Die gōme inz
wijn gemengt eñ daer met gewasscē de
rudichz Impetigo/ðdrijft die sonð twifel
¶ De olie vā bitter amandelē/is goet te
gen die opstotinge ð moedere/als si van
ð eender siden totter anderē gaet/ als die
vrouwē onder den nauele wel bestreken
worden. ¶ Die olie vā den bitter aman
delē aen den slaep vandē hoofde gestree
ken/beneēt dē hoofsweer/eñ brengt ruste
¶ Die olie van bitter amandelē in doo
ren gedaen/beneemt dat suysen ð ooren
en brengt wederō dat gehoor ¶ Olie vā
bitter amandelē gemengt met honich/ca
lissihout/olie vā rosen/eñ met wasch/dair
wt eene salue gemaect/eñ op de ooghen
gestreken maectse claer/eñ reynicht/ ghe
lijc Serapio seyt.
¶ Rabbi moyses cap. amigdala seyt dz
suete amandelē brengen den slaep/ eñ zÿ
gerōt geetē/eñ makē getēperde vochtichz
¶ Die olie vā bitter amandelē is goet te
gē tgraueel/eñ pÿnē der nierē/eñ die cou
de pisse/dit op de nauel eñ lendē gestrekē
ooc zÿ bitter amandelē daer toe goet ghe
ten ¶ Bitter amandelē sÿn goet gheten
teghē die dronckenhz Eñ als eenē vorsch
bitter amandelē eet so sterft hi terstont :
als Serapio seyt ¶ Bitter amandelen
dicwil ghetē ðdriuē die wormē wtē buyc
Eñ als si plaester wise op dē nauel geleyt
wordē sÿnse ooc goet hier toe

Aloe grece et latine. Cap. xxxvi.

andecta in zÿ. xxiij. cap.
Aloe seyt/Aloe is van dz
sap vā een cruyt aloe ghe
naemt ¶ Dit cruyt cō
men in Indien Persen
Griecken/ eñ Poelgien.
Die Aloe is duerhandec/als aloe succatri
nū/aloe epaticū/eñ aloe caballinū.

¶ Die sommighe mee
sters van medecijnen
seggen dat aloe in veel
manyeren ghemaect
wort/ wāt sommighe
seggē dattet cruyt ge
stoten wort/ende dan
wel wtgedruct/ eñ ghepersst/ende dat sap
dan in de sonne gestelt eñ gedroget/Eñ dz
opperste vāt sap dat so in die sonne gedro
get is wort genaemt Succotrinū. Eñ dat
in dat middel is wort genaemt Aloe epa
ticum Ende dit en is niet so claer als dat
eerste. Ende dat inden bodem ondð leget

wordt genaēt Aloe caballinum Eñ dit is
gelijc dicke heffe oft ghist in eē vat Som-
mige meesters seggē dat aloe dreō hande
is. Dat eē root vā verwē/eñ dit cōt wt eē
eylant in Indien ghelegen dat Zocotora
ghenaēt is. Dat ander aloe is swert van
verwen Eñ dit comt wtē lande vā persen
Eñ dat derde aloe heeft een verwe gelijc
eenen granaet appele. Eñ dit comt wten
lande van Arabiē of vā poliē ¶ Die mee-
sters seggē dat onder dese drie aloe dz wt
eylande van Indien Zocotora comet alđ
beste/eñ dit soude root eñ doorluchtich zijn
eñ dat soude hē lichtelic laten breken Eñ
dat soude wel rieckē eñ bitter sijn. Eñ tis
oocgescreuen dat die eerste opinie đ mee-
sterē die beste is/segghende dat aloe ghe-
maect wort. ¶ Si segghē oor dat aloe suc
cotrinū dat beste is ondē die drye/eñ dat be
hoort rootachtich te zijn van verwen.. Eñ
bisonder alsmen dat breect sal dat poeder
daer af gelijkē den sofferaen. eñ sal niet te
seer stincken oft bitter sijn. ¶ Dat ande-
datmen heet Epaticū/ sal hebben een ver
we gelp een leuere/ eñ sal swartachtich
sijn van verwen/ mer nyet te seer swart.
eñ dit heeft gaterē gelijc geopende aderē.
¶ Dat derde aloe/datmē noemt Cabal
linū sal hebbē een swarte doncker verwe
eñ sal seer bitter sijn. eñ sal eenen swaren
stinckendē roec hebbē ¶ Die meesteren
segghen dat alle cruydē/ wortelē/ gōmen
oft speciē van wat natueren dat si sijn/ dz
si hebbē eenē goeden oft quaden roeck/ eñ
hoe si starcker riecken/ hoe si starcker sijn
in haer cracht. Eñ hoe si vā natuerē meer
stincken/hoe si starcker sijn in haer crach-
ten. Ooc wat van natuerē bittere is/ hoe
datter meer bitter is/hoe dattet starckere
is. Eñ die meesterē nemen aloe alleen wt
wāt hoe aloe meer is stinckende/hoe si ar

gher is/eñ dat alderbitterste eñ eertache-
tichste is/ dat is dat arghste. ¶ Men sal
weeten. alsmen in dye apteke scrijft aloe
sonđ eenich toedoen/ soe meentmen Suc-
cotrinū. eñ anđ aloen niet.
¶ Serapio. cap. faber. i. aloe sept dz aloe
comt wt eenen struyck die bladerē heeft.
ghelijc dē walschē ayuyn/ eñ daer is een
clebberachtighe vuchtichept inne/ eñ als
men dat aentast so blijft dye vuchtihept
vandē cruyde aen die handē hangen Die
bladerē sijn ront/ eñ bredere dan aen wal
schē ayuyn. den struyck gelijcket wel den
struyck Affodillonū/ dats die gat worte
le/ oft wilde swertel ¶ Dit cruyt heeft ee
nen starckē swaren roeck/ eñ is seer bitter
eñ dies wast seer veel in Arabiē eñ Indiē
¶ Serapio sept dat dē bestē aloe is glat
root/ claer/ eñ doorluchtich/ eñ de met cley
nen steenkēs niet đmengt en is. eñ die hē
lichtelic laet breken. eñ die lichtelic weeck
wert alsmen daer op asemt. ende die ee-
nen goeden roecke heeft
¶ Die meesteren bescriuen ons hoe dat
Aloe die Caballinū ghenaemt wort/ dye-
wil ghevalst wort/ eñ wort vercocht voor
Succotrinum/ oft Epaticum/ eñ dye mis-
doen daerin seer/ want die valschinge en
heeft niet die rechte cracht/ noch oock soe
volomelijc die rechte natuere van Succo
trinum/ noch oock van Epaticum.
¶ Oock bescriuen ons sommighe mee
steren dat veel cruyden met specerien en
de cruyden ghevalst worden/ op dat een
yeghelijck weeten soude hem daer voor
te hoedene. Ende om dat elcke substancie
gebesicht ende ghebruyct soude worden
daer toe datse goet vā haerē natuerē is
¶ Ende hier omme so staet hier gescre

Die meesters segghē dat sommige nemē
azijne eñ laten den wel sieden eñ doen dā
daer in sofferaen van orienten/ eñ poeder
van noten muscaten/ oft vā andʼ welriec-
kende specerien/ eñ daer nemen si aloe ca
ballinū eñ poederē dat/ en hangen dat in
doecxken gebondē inde seluē azijn siedē-
de. eñ dan doen sy dat doecxkē haestelich
wten azijn/ eñ laten dā desen azijn droghe
wordē. Eñ dit is swaerlic om kennē/ oft a
loe succotrinū is oft nz. hierō salmē merc
kē dz hier voor bescreuē staet ¶ Dialcorid.
eñ andʼ medecijn meesters seggen dat aloe
heet eñ droge is/ inden tweeden graet. eñ
dat hi goet is tot veel dingen. ¶ Aloe ver-
drijft die quade slumicheden/ eñ coelt dye
hittige humor Colera. eñ die eertachtige
humor melācolia/ eñ is seere goet tot een
coude quade leuere. ¶ Aloe is goet tegen
dat bloet spuwen vīmengt met mastix. eñ
aloe reynicht de mage vā quade vuchtic
heden/ eñ ooc dat hooft met een safte ope-
racie. ¶ Aloe gheten met met stercken
wijn eñ met olie van rosen/ beneēt die pij
ne int hooft. alst voorhooft daer mede be-
strekē is. Dit vdrijft ooc dat iuecken dʼ oo-
ghen. ¶ Aloe met wijn en honich gesodē
eñ dat indē mont gehouden/ helpt tot een
sweerēde tonge/ eñ tot dat sweerende tād-
vleesch. ¶ Aloe beneemt dat Asma/ dats
den corten asem/ eñ ruyt mit die borst geno
men met mastix/ eñ sap van calissiē hout
¶ Aloe gepoedʼt/ eñ dat in wondē gestro
pet/ heylt die terstōt. Dat selue in doogen
gestreken vdrijft den ettere daer wt

Galienes.

¶ Aloe heylt dye grote
oude scaden/ oft seeren.
als dit poedʼ daer in ge
stropt wort. Die quade
bladerē of wrattē heeft
aen sijn schamelheden die strope dit poedʼ
van aloe inde bladerē eñ wondē/ so hey-
len si terstont. ¶ Dit poeder is goet totte
loop Emorroidarū. ¶ Dit poeder met
water gemengt/ eñ gelijc een plaester op
die wonde ghe leyt/ trect die te samen eñ
heylt se sonder schade ¶ Johānes mesue
Aloe met draken bloet/ eñ mirrē gemen-
get/ eñ tsamen ghepoedert/ eñ in vuyl wō
den oft bladerē gestropt dat eet dat vuyl
vleesch wt sondʼ smerten. ¶ Aloe gewas-
schē met rooswater/ eñ venkelsap/ eñ om
die oghē ghestreken/ geneest dye lopende
ooghē/ eñ sterct dye sinnen ¶ Aloe met
versch geyten melck ingenomē vdrijft Jc
tericiam oft gheelsucht. ¶ Mesue seyt
Aloe en salmē niet besigen als dē tijt seer
cout is/ wāttet de darmē te seer scauet/ eñ
drijft wt bloet mettē camerganck/ als de
lucht te cout is. Die meesters segghē/ dat
men aloe niet besigē sal dan met mastix.
want mastix beneemt syn quaethept.

¶ Serapio Auicēna. eñ Galienes. scriuē
veel duechdē vā Aloe. Eñ aloe mz mastix
in hertstoonghe water vīmengt opent de
vstoptheyt der milten eñ der leueren. Eñ
aloe ghenomen met watere van biuoet
doet den vrouwen haer bloemen eñ men
strua lopen ¶ Een dragma vā aloe/ eñ
van mastix een half dragma/ ghemenget
met alsene/ eñ daer after wecken eens ge-
besicht/ is goet tegen die watersuchtichz.

¶ Dat poeder van aloe ghemengt met
honich/ is seer goet teghen dye wormen
inden lichaem..

Dat hout Aloes ¶ Cap. xxxvij

¶ Aloes lignū. vel xiloaloes. latine

¶ Pandecta

In xij. xxij. cap. sept hy datmē dit hout vindet in een water dat wtē paradise vlopt. Eñ dit water loopt bi die stede van Babiloniē. Sōmige seggen dat die wateren ō riuierē ōs paradijs dit hout wten paradise drijuen Maer men vindt niemāt die inō waerheit seggen cā dat dit hout datmē in die dupt sche landen besicht indē eertschē paradyse ghewassēn is. ¶ Sōmige seggē dat dit hout wast op hoge berghen bi den paradise eñ dan bi groten winden dit hout af valt eñ comt so gedreuē tot bi hoge Babilonie. ¶ Men sal weetē datter sōmige bedriegers des volcx sijn/ die een wortele nemen Camelia genaemt. die wt die bergē Amalfite comt. Dese wortele ghelijct den houte aloes in die verwe/ ghewichte/ eñ roeck. Eñ bereydē die. eñ nemē wijn mz dat poeō vandē houte aloes/ eñ siedē dye wortele daer inne. eñ vcopē dat dan voor dat hout aloes/ eñ tē istniet. Want camelia die wortele laxeert dat lichaē/ eñ si is sorchlic om nemē ¶ Cassi9 felix sept/ dat die vā arabiē dit hout aloes int water sieden. Eñ dit water besigen si dan tot veel crāchedē. Eñ daerom als dit hout aloes in water oft wijn gesoden is/ dan en houdet gheen cracht meer/ wāt dat gesoden water treet hē sijn cracht wte ¶ Daerō me seggē die meesters dat mē t nz besighē sal alst eens gesoden is.

¶ Auicēna. Rasis ende veel meer ander experte meesteren in die conste der medecinen. als die vernaemde ende hooc gheleerde mannen. ysaack. Serapio eñ Plateariꝰ seggen alle dat lignū aloes is heet en droge inde tweede graet. Diascorides. Dit hout ghepoedert eñ ingenomē is seer goet voor die flauhz eñ crāchept ō herte n/ ō maghē/ ō leueren eñ ō hersenen. eñ ooc tot die beeuinge eñ vuaerthept ō herten. Dē vrouwen ist ooc goet om haer bloeme oft stonde te ghecrighen. Eñ bisondere voor alle cranchedeu des lichaems die vā couden gecomen sijn ¶ Aloes lignū met galigaē in wijn ghesodē eñ gedronckē/ doet wel vdouwen oft vtepren/ eñ sterct die mage. Desen wijne gedronckē beneemt veel cranchedē die vā coude comen zijn ¶ Met desen wijn die vrouwen van onō op berooct/ brenget hē haer bloeme ¶ Den rooc vā lignū aloes ontfangen/ door die noesgaten/ sterct dye hersenē. ¶ Lignū aloes/ groffels nagels. eñ dat beenken os de corde cerui/ elcx euē veel/ gemengt met garstē brode vsterct dz vstant/ eñ conforteert dat herte

¶ Menghet met boomolye lignū aloes. gi oofficls nagel/en̄ os de corde cerui/ende smeert een̄ haen sijn hooft daer mede/hi en sal niet meer crapen van alder nacht.
¶ Cassi⁹ felix sept. lignū aloes sterct dye mage/en̄ alle binnēste leden/en̄ drijft wt der maghen alle ouervloedige vochtichz
¶ Serapio. lignū aloes is seer goet der quader leuerē. en̄ beneemt dissenteriam dats den loop inden buyck met bloede gemengt. als .ij. dragma poeders vā dit in wijn des morgens ghedrōcken wort. Dit verdrijft oock die pijnen der schouderen.
¶ ysaac. lignū aloes is goet den couden hersenē/en̄ vsterct/en̄ scarpt dat vstant.
¶ Dat lignū aloes gepoedt en̄ op die wōdē d schamelhz gelept/droget die en̄ heilt die haestelic. Auicēna. Lignū aloes inden mont geknout vdrijt dē stanck des mōts en̄ maect dē mont welriekende ¶ Auicēna. de virib⁹ cordis. Lignū aloes vsterct seer dat hert/en̄ maect goet bloet ¶ Lignū aloes met wijn genomē vdrijft die pijne in die lendē. en̄ is goet tegen die quade leuere ghenomen met endiuie water/en̄ is ooc goet tegē die ghequetsthz d darmē

¶ Gout ¶ Cap. xxxviij.
¶ Aurum grece et latine. Doab arabice.
Die meesters seggē dattet gout heete en̄ droghe is van natuerē/en̄ si en stellen gheenen graet/wantet in sijnder duecht allenerup den te bouen gaet.
¶ Serapio Dat gout in poeder geuijlt en̄ gheeten vdrijft dye lazarie. en̄ vsterct alle die ledē des menschē ¶ Een wonde die met gout ghemaect/en verbuylt niet

¶ Halp Die vuylichept vandē goude ingenomen sterct dat herte bouen allen anderen medecinen/en̄ laet gheen vuyle materie binnen den lijue wassē ¶ Ghescauen gout genut beneemt die beuinge des herten/die van eender swaerder eertachtiger vochtichept gecomē is/die Melancolia ghenaemt is. ¶ Gout is meer getempert in sijn duecht dan eenich and metael. En̄ die voor die lazarie sorget die sal tweemael ter weke nemen vā ghescauē gout een half dragma.. en̄ drinckē dat met een half loot ieralogodium. en̄ dit is een electuariū dat die vochtichept der lasariē reynicht.. ¶ Dat gout mettē sape van barnagie gemengt/oft met dat poed vā dat beenken genaemt/os de corde cerui. en̄ met suycker ghemenget en̄ inghenomē is goet voor hē die dicwil van hem seluen gaen/diemē sincopisantes naemt
¶ Auicēna int capi. Aurū sept. dat gout de melancolie en̄ smarchz beneemt. en̄ alle quade dromen en̄ fantasien indē slape

¶ Dat met gout gesnedē oft gepoēt is aen dat lichaem des menschen dat heylt sonder scade. en̄ aen die selue wonde en wast gheen vuyl vleesch
¶ Dat gout is van sulcker natueren diet indē mōt draget maect goedē adem.

¶ Platearius. Gout v̄drijft die beuinge
v̄ herten/en̄ beneemt die truerichept. En̄
is goet ghenomen dē gheenē die tegen hē
seluē spreken/en̄ veel fantaseren

¶ Auicenna. de virib⁹ cordis. gout gaet
bouē alle medecinē die therte starckē En̄
maect vrolic bloet en moet

¶ Gout is dat lieflijcste en̄ eedelste bouē
alle dingē v̄ weerelt En̄ is een heere en̄ co
ninc bouē alle ander substanciē/wāt gout
niet v̄mindert noch v̄teert en wordt/met
eerde/met watere/metter lucht/noch met
dē viere. mer dat vier reynicht dat gout.
en̄ v̄driijft de ōsuuerh̄z daeraf. Dat reyn su
uer gout en wert vandē viere niz v̄mindt.

¶ Den wijn daer fijn gout dicwil in ge
bluscht wort/is goet tegē de gebrekē v̄ miltē

¶ Gheuijlt gout in wijn/ oft spise geno-
men is goet tegen die melaetschept oft la-
zerie/en̄ teghē die onmachtichept v̄ hertē
ghemenget met dat beenken/ os cerui/en̄
met water van Borago/ oft bernagie

¶ Fijn gheuijlt gout ghenomen in wijn
oft spise/oft ghemengt met dat electuari-
um ghenaemt anacardinū/oft met Iera-
logodion/is goet teghē die vallende siecte

Siluere. Cap. xxxix.
Argentū lati. grec. fide
Felch. Fedhe. arabice..
Serapio
Int boeck aggre. capi.
Felch. i. argentum. sept
Siluere is vā natuerē cout/en̄ droge ma-
kende ¶ Ghescaeft oft geuijlt siluer mz
olie vā tartar⁹ oft wijnsteen gemenget be-
neemt dat ioeckē der quaď rudicheit daer
mz bestrekē. ¶ Dit in vuyl wondē ghe
strekē/v̄teert dat quaet vleesch daer wte..
¶ Die meesterē seggē dat mē siluere besī
ghē sal tot saluē daer mē sweringē/oft wō
dē mede heylt ¶ Siluer heeft die nature
in hē datter die wondē te samē treet/alsoe
dat mēse niet napē en derf. ¶ Auicēna
sept int boeck de virib⁹ cordis. dat siluer v̄
starct dat herte/ en̄ maect goet bloet

Quicsiluer. Argētū viuū la. Cap. xl

Plateari⁹ sept
Quicsiluer is vocht en̄
heet indē vierdē graet.
Door zijn operacie kent
men dattet heet is wāt
tet dissoluert/insnideert
en̄ penetreert dats/het schept snijt en̄ do-
regaet. Hi sept oock. dat sōmige segghen
datt et cout is indē vierdē graet ¶ Sera
pio. Quicsiluer is doodende/alsmen dat
inneemt/oft drinct/want tet rijst door allē
die binnenste leeden/en̄ brengt hē cortelic
daer doore in grote scade

¶ Als quicsiluere ghedoot woort/en̄ ge-
mengt met olie van rosen/en̄ met olie vā
lauren so doodet die luysen/ en̄ heylet die
seerighe hoofden ¶ Als quicsiluere int
vier comt so gheuet veel roock die seer sca
delick is: wāt desen roock maect die ghicht
in die leeden

eñ beneemet dat gesichte eñ dat gehoor eñ maect tquaet vstant. ¶ Quicsiluer v tert dat vuyle vleesch in de vuyle wondē stoort die fistelē/eñ doot de muysen. eñ alle gediertē die dat etē steruē daeraf.

¶ Diascori. Dye cracht des quicsiluers is dodende al daert af ingenomē wort. eñ had yemāt gedoot quicsiluer int lijf gecre ghē/die drincke daerop geytē melck/eñ sp niet stil/mer al doende wat. oft hi sal wijn drinckē die met mostaert cruyt/mz alsene eñ met ysope gesodē is/ eñso sal hi genezē

¶ Paul9. Olie vā noten.i.loot. warm gemaket/eñ daer ond ghemengt litargie of siluer schuym/eñ ceruse/elx.ij.dragma eñ laet dit siedē met.ij.loot azijns tot dat dat dicke wort gelijc honich.eñ alst coudt is/doet daer ond quicsiluer.i.dragma. De se is seer goet tegen die seericheyt opt hooft eñ heyltse seer wel. ¶ Quicsiluere mach mē doodē met nuchterē speecsele/ oft met asschē vā bueckē houte eñ nuchterē speec sele/eñ rueren dat onder malcanderen

¶ Duuels dreck. oft asa fetida. Cap. xli.
¶ Asa fetida latine.

In den boeck circa instās cap. Asa feti da/seggen die meesters dat asa feti da is heet en droge indē.iiij.graet. ¶ Asa fetida is een gōme indē mooren landt. eñ wort vgadert inden somere ¶ Eñ si hee tet asa fetida/om datse seer stincket. Eñ mē machse langē tijt houdē in haerō naturē onuerteert. Ende si sal ghelept wordē op een plaetse die niet te seer droge is gelijck warme stouē sijn/noch op plaetsen dye te seer vuchtich zijn/als die kelders zijn. maer in plaetsen die tusschē beyden zijn.

¶ Die duecht hier af is/vā malcaderen deylē/doorgaē/eñ vteeren. dat is/ dissolue ren/penetrerē/eñ consumerē.

¶ Asa fetida hoe si meer stinct/hoe si be ter is. ¶ Indē boeck pandecta/scriuē die meesters/dat die gōme asa fetida is twee derleye. die een heeft een luttel stanck/ eñ roeck/eñ dese wort geheetē Asa. Die and heetet asa fetida/eñ die riecket eñ stincket seer. eñ dit is die rechte gōme die wtē boo me lopet Amuiden ghenaemt.

¶ Daer staet oock dat Asa fetida ghe maet wordt vanden sape des cruyts an uidē. eñ dit en heeft soe stercken roeck niet als die gomme die daer wt loopt/ diemen asa fetida noemt

¶ Diascorides

¶ In dat capit.·. Se linnium.i. asa fetida so spreecket hi/dat asa feti da des menschen ma ghe van binnen opbla set. Ende datse die ma ghe doet ruysenē ende opworpen/ende datse onuerduwelick is om wel te verteren. En de datse der blase seer schadeliken is

Asa fetida ghemengt met bocken sinout. eñ dan in azijn ghesodē/eñ gelijc een plaestere geleit dair de gicht oft fleð zijn is helpet seere. ¶ Diascorides. Asa feitida wert dictwils ghevalst/ wāt sōmige nemen die gōme serapinū/eñ boonē meel/ eñ maken dit ond malcanderē. Eñ dit gelijct asa fetida aen den roeck/aen dē smaeck/eñ saut soen. eñ dit vcopen si voor asa fetida. mer ten heeft gheen cracht gelijc asa fetida. eñ hier mede werden die lieden bedroghen. ¶ Asa fetida gemengt met peper eñ azijn eñ die lopende ogen rontsomme daer mz bestrekē also dat in die ogen niet en come helpet sond twifel. ¶ Asa fetida gemēgt met wieroock eñ inden mont gehoudē vdrijft den tantsweer ¶ Asa fetida gemēget mz azijn/beneemt polipiū/dats een gesweer ind nuesen ¶ Die belast is metter vallend siectē epulenciā. oft popelsie/ apoplexiā. die neeme asa fetida een scrupele. dats so veel als. xx. garsten coornē. eñ pepere. ij. scrupelē. eñ mostert saet een dragma. poedert dit te samē/ eñ nutte dit met lavender water ten twee mael inde weeke. int eerste vierendeel vand maent/dese is vep die maent lanc van dier cranchept

¶ Serapio sept

¶ Asa fetida salmē berepden mz venkelsaet oft met Eppensaet/oft mz ander sadē de goet genomē sijn. Eñ tot allen siectē machmē asa fetida mengen ond de medecijnē. Eñ alsmen daer toe doet wat soutes/so ist ð mage goet eñ doet wel vtepren eñ laxeert. Mer asa fetida allēe genomē is ð maghē eñ den hoofde seer schadelick. ¶ Asa fetida indē mont genomen maect seer veel speecsels daer ine. ¶ Asa fetida gelept in een stove ofte badtstove: eñ dat dan werm wert/so stincket soe seer datter niemāt gedueren en can. maer dit en salmen niet gheerne doen/want den hoofde comt daer grote scade af. ¶ Pillen ghemaect vā asa fetida/eñ sauonis genomen met sirope vā violetten/beneemt dat kicchen/eñ rupint die borst. eñ doet vā bovē veel slumichedē wt worpen/die in de borst eñ inder maghen sijn. ¶ Asa fetida ghemengt met azijn/eñ daer met bestrekē die quade vleckē of sweeringe des aensichts. Cancer genaemt. eñ vdrijft ooc die wratten/als avicenna sept. ¶ Asa genomē in een weeck epe/is goet teghen die hoesten. Eñ ooc teghen die pijnen ð milten. Eñ teghen die sweeringhe der borst pleuresis Eñ ooc tegen de watersuchticheit met Eppen watere gemengt eñ ingenomen/soe Pādecta scrijft ¶ Dese asa fetida mz wijn ghesoden eñ doorgeslaghen/ met honich oft sucker gemengt/is goet teghē die dagelijcsche febres oft coortsen

f ij

Stijfsele. oft ameldonck. Cap. xlij.

Amidũ vl. Amilũ latine.

Assi? felix. Ameldonc is vã naturẽ warm ende vocht/ eñ dat daerine ge tẽpert is. eñ het wort ge maect als? Neemt tar-we so veel als ghy wilt eñ doet die in versch cout watere/ eñ laet die daer in liggẽ. v. nachtẽ/ eñ roertse dic-wilẽ des daechs ond malcanderẽ/ eñ doet daerop alle daghe versch watere/ eñ nae den vijfstẽ dach sighet dat t water reyn af sond die tarwe te roerene/ op datter gheẽ vettichz mettẽ watere wt en gae / eñ dat laetste watere datter af gaet: sult ghi doẽ in een schoon vat/ eñ dã sult ghi die terwe stoten/ eñ door eenẽ doecke doen ghelijc dẽ pepere. eñ vã dyen lestẽ watere sult ghy een luttel daer ond doen/ op datse te beter door gae. Eñ alst door gedaẽ is sult ghijt stellen in die sonne/ eñ latent droghen. eñ elcke rẽyse suldi dat water af doen leckẽ. oft schuddẽ. eñ dan suldi hebbẽ ameldonc. Eñ twort gheheetẽ amidũ/ wantet gema-ket wort sond malen. Sõmighe makẽ stijfsele oft ameldonck (so Platearius seyt) van gersten meel. mer die meesters mey-nen dat ameldonck dat vã tarwe gema-ket wort. Diascorides Ameldonck is goet voor den loop/ oft snotterie int hooft. eñ het beneẽt die dracht/ puplicheyt/ eñ scorft-heyt d oghen/ asperitas oculorũ. Amel-donc is goet tegen bloet spuwen/ daeraf een suppẽ gemaect met watere. Amel-dõc is goet teghen den loop inden buyck. Ameldonc gemengt met gersten meel. eñ suyckere/ is goet tegẽ die quade hoestẽ. Amandelẽ melc met ameldõc gemẽget stopt seer wel den doorganc eñ loop inden buyck. Ameldonc met penidien core-nen/ vstarct alle die lenden des menschen. Serapio Amidũ is goet genomẽ dẽ gheenen die lopende oghen hebben. Amidũ met amandelẽ melc gedronc-kẽ beneemt dat bloetspuwẽ/ eñ die scherp-heyt d kelen. Dat voorseyde so geno-mẽ/ maect versch bloedt/ eñ stopt den loop indẽ buyck. Ameldonck rau ingenomẽ (so Serapio seyt) maect wormen inden buyck. Eñ ameldonc indẽ mont geknout eñ op dẽ bete van eenen rasendẽ hont ge-leyt/ is seer goet. Eenẽ nacht amel-donck in watere geweyct/ eñ met olie vã suetẽ amandelen ghesoden/ eñ met suycke-re gemengt/ is goet den apostemẽ eñ swe-ringhe der borst.

Antimonie. oft spiesglas. Cap. xliij.

Antimoniũ latine. Antimonas grece.

Serapio. Antimo-nie is eene adere d eerden/ ende is den lode gelijc/ eñ dat onderscheit vã hẽ beyden is/ dat de antimonio laet hem in poedr stotẽ/ so en doet dz

loot niet ¶ Loot smeelt int vier/mer antimonie verbrant int vier. Eñ die beste antymonie is/dye int breke claer is/eñ die met eerde niet v̄mengt en is. ¶ Pandecta eñ amansor segghen dat antimonie cout/eñ droghe is inden derden graet ¶ Die meesters segghen die Enoxropdas heeft ofte speenē/die neme poeder vā antimonie eñ strope dat int ghebreck/het helpt terstont ¶ Poed vā antimonie met veneetsce seepe ghemengt/eñ met een wiecke in die fistele ghelaten heylt die fistele vā grōt op ¶ Dit poed indē canckere gestropt is seer goet. ¶ Antimonie verteert dat vuyle vleesch ¶ Met die salue apostolicon antimonie ghemengt/eñ daer af cleen clootkens gemaect eñ in die niesgatē gestekē beneēt polipū/dats een vleesch dat in dye niese wast eñ tis seer schadelic. ¶ Dat poeder vā antimonie gemengt met poed merabolani citrini/eñ thusie/elcx eenē vele/ eñ dit samen met rooswater gemengt is een colliriū/dats een oogen watere. eñ dat ouer die oogen geleyt verdrijft dat draghen/eñ die swellinge d oogen. ¶ Dat sap van sanguinaria met dit poed v̄mengt/eñ daerin boomwolle genet/eñ in die niese ghesteken/beneemt dat lopen wt der niese/ als dat so ghedaen wort..

Galien9 sept

¶ Van natuerē is antimonie stoppende en v̄couwende. Eñ neemet wech dz ouervloedige vleesch wten wonden/ eñ sweeringe dat daer inne wascht.. eñ reynighet die wondē vā haren stācke/met myrren gemengt. ¶ Almansor sept dat antimonie die rootheyt vanden oogen beneemt eñ dattet die oogen wedom claer maect met rooswater v̄mengt ¶ Meester paulus it cap. antimoniū sept/dat antimonie die bloedende niesen stopt/eñ dat si proffitelic is den oogen. eñ sept dat sommighe ouders eens ter weeke haer oogen pleghen te bestrijken met antimonie gemengt mz venckel watere. Eñ die dit doen hebben altijt ghesonde ooghen.

Armoniacū een gomme   Cap. xliiij.

¶ Armoniacū latine. Asios grece

Nt boec agg. sept serapio Armoniacū is een gōme vā eenē boom alsoghenaēt. Eñ de opperste tacken snijt mē af/eñ daer wt druypet dese gōme armoniacū. Eñ die opd eerdē valt wort ghemengt met eerdē eñ met steenkēs. eñ dye en is so goet niet/als die reynlijc v̄gadert wort. ¶ Dese gōme heeft eenē goedē roec eñ si behoort een verwe te hebbē gelijc dat witte vā eenen eye/dat hardt ghesoden is

Desen witte gelijct armoniacu͂ ¶ Auer rops int .v. boeck Colliget sept dat armo niacu͂ inde͂ eersten graet heet is. ¶ Plate arius sept dz armoniacu͂ warm en͂ droge is inde͂ .iij. graet ¶ Paul?. Dat armoni acu͂ is goet voor oude hoeste͂ dye va͂ voch tichede͂ come͂. Het beneemt ooc dat kiche͂. asma ghenaemt En͂ ruymt die borst/ als een luttel hieraf in een eye genome͂ wort

¶ Pillen va͂ armoniacu͂ gemaect / en͂ .v. oft .vij. met eenen weecke͂ eye ingheno me͂ zijn goet den pleureticis/dat is/een sweerin ge ind͂ borst. Neemt armoniacu͂/sal ge͂ma sal nitri͂/elcx euen veel en͂ tsap va͂ maru bij͂ oft prassiu͂ daer ond͂ een loot. Den ar moniacu͂ sal eene͂ nachte in asijn staen. en͂ dan doet hier ond͂ wat wasch/ en͂ olie van rosen/en͂ daer af een salue ghemaect. Dye scropulas heeft/dat zijn clieren/en͂ dinghe͂ ghelijc wratten die zomtijden een lidt lanc sijn/mz deser saluen .viij. dagen lanc bestre ke͂ gheneest dat. Armoniacu͂ en͂ galbanu͂ eene͂ nacht geweyct in azijn/en͂ dan geme͂ get met poeder van alsene/en͂ van costus en͂ met wat wasch. en͂ een salue hieraf ge maect/en͂ daer mede bestreke͂ die milte ae͂ die slincke side ond͂ der herte͂/beneemt die hardicheyt en͂ v͂stoptheyt der milten

¶ Van armoniacu͂/asa fetida/galbanu͂ va͂ elcx euen veel/en͂ die vrouwe͂ daer met van ond͂ op berooct/of ghebadet/brenghet den vrouwen haer bloeme oft me͂struum

¶ Armoniacu͂ met dat sap van alsene ge mengt/en͂ dit smorgens nuchtere͂ gedronc ken/doot die woormen inden buyck.

¶ Ooc mach me͂ armoniacu͂ resolueren in asijn/en͂ den buyck van buten daer me de bestrike͂/dit doet wtdrijuen die worme͂.

¶ Die quade tanden wilt hebben datse͂ wtualle͂/en͂ wilse niet late͂ wt trecke͂. Dye neme aromaticu͂ met bilsensap/dats van Jusquiam?/en͂ bestrike die quade tanden daer mede/so vallen si wte sond͂ scade

Alluyn — Cap. xlv.

¶ Allumen latine. Stiptera grece.

In de͂ boeck circa in stans segge͂ die mee steren/dat alluyn heet. en͂ droghe is inden .iiij. graet. ¶ Auice͂na sept dat alluyn heet en͂ droo ge is inde͂ vierde͂ graet. ¶ Die meesters segge͂ datter dryerley alluyn is.. Den eenen/alumen scissum. alume͂ zuckarinu͂/oft rotundum. alumen liquidu͂. ¶ Allsmen scrijft in dye apoteke alumen sond͂ toesetsele/so meent men allumen scissum ¶ Alluyn wort ge uonden in heete plaetze͂/en͂ bisond͂ in plaet sen daer veel solfers int eertrijc is. En͂ dat is/den besten alluyn die wit/scherp/ende claer is/mz eene͂ v͂soute͂ smaecke En͂ die nz claer en is/maer duystere/en is niet goet

Quade tn͂ d͂ vt doen valle͂ sonder pijn

¶ Allupn blijft langē tijt onuertept in si ne cracht ¶ Allupne gepoedert/eñ met pierwormē gemengt eñ daer wt eē salue ghemaect/ende ouer den cancker ghestre ken/eñ ooc daerop gelept plaesterwijs/ is goet daer toe. ¶ Eñ die salue heplt ooch fistelen met een wiecke daerin ghelaten.·. Allupn eñ sout/elcx een pōt.eñ so veel wa ters als ghi wilt/eñ siedet te samen. Ende daer na maect een sweet badt met glopē de steenē in die butten ghelept/eñ ghiet dz water daer op. Eñ laet eenē siecken men sche daerin sweeten/als een watersustich mensch/oft die sijn leden vlamt zijn/oft die te seer rudich oft schorft is.eñ wascht mz desen water al sijn lijf.eñ het helpt seere ¶ Een wiecke ghemaect vā boomwol le/eñ die genet in hoonich/eñ allupn daer op gedaen/eñ so in die fistele gestekē/mer die fistele moet tevorē gesuuert eñ gerep nicht zijn met azijn die mz wat allupns ghe mengt is/eñ die fistele sal wtē grōde gene sen.. ¶ Serapio. Allupn gebesicht is goet dē donckerē ogen/eñ hi beneemt de vlecke ondꝰ de ogē. Eñ hi eet dat vupl vleesch wtē wondē:/eñ ten laet daer geē vupl vleesch wasschē ¶ Allupn is goet voor dat ghe sweer in die kele/eñ bisondꝰ voor dat blat ī die keel vuula genaemt. Men sal allupn gepoedꝰt mengen met ghengeber eñ pere trū te samen/eñ nemē een houtē steckxken oft lepelken ō dat poedꝰ daer aen te doē.eñ dē hupch sal vgaen sonder twijfel ¶ Al lupn in azijn geresolueert/den mont daer mede ghewasschē/ beneemt die vuplichz eñ stancke vaden monde. ¶ Dat hooft metten allupn water gewasschē is goet tegen dat ioeckē eñ seerichept des hoofts

¶ Ambra oft walroede ¶ Cap.xlvi.
¶ Ambra lat. & grec. hambar ara.

¶ Ambra

Serapio scrijft dat Ambra int meere ofte zee wascht/ghelijc die spongie op eertrijc wascht. Eñ alser onweder in dpe zee comt/so drijft die zee grote steenē wten gronde/eñ daer mede den ambra/eñ wor pet dpen opt landt. ¶ Sōmige segghen dat ambra is dat sperma/oft natuere eñ saet vā eenen walvisch/dandꝰ segghen dat ambra een vrucht is van eenē boome dpe in de zee wascht. ¶ Die meesters scrivē. dat ambra behoert wit te sijn/ eñ macht mense gecrighē peersch oft sanguȳ/ die is betere.maer die swart is/ en is niet goet.

¶ Ambra wert zōtijden geualscht. Sōmi ge nemē lignū aloes gepoedert/eñ storax calamita/eñ laudanū/eñ doē daer ondꝰ eē luttel honichs oft zeems van bijen/eñ een wepnich ambra/eñ dā resoluerē si die mit rooswatere/eñ latense dan droghe wordē indꝰ sonne. Eñ dese sult ghi wel ondꝰkennē want die geualscht is/ laet haer wrijuen. Hi maect eene goede ghedachtenis/ ende memorie/eñ si rupmt en suuert die borst

¶ Auicēna/de viribꝰ cordis. Ambra verstarct seer dat herte ¶ Amansor inde der dē ondsc̄hz. capi. Ambra seit. ambra is heet vā haer der naturē. eñ si wert genomen om die hersenē eñ therte te stercke ¶ Op ascorides neemt ambra een dragma. lig nū aloes eē loot. os de corde cerui. iiij. loot menget de met wat rooswaters/eñ daer af pillē gemaect. zij goet voor die swijmelinge int hooft/eñ voor hē die dicwile van hē seluē gaet. ¶ Ambra eñ hertshoren euen vel ghenomē/eñ die tsamen op gloe pende kolen gelept/eñ laten den roock in die keele/helpt seer tegē die vallende siecte ¶ Met desen voorß rooc dye vrouwē vā ondē op beruoct/is goet teghē dz opstoten der moedere: eñ vā bouen sullen si riecken asam fetidā. eñ die sullē haer die pijne benemen ¶ Ambra is goet den menschen die van natueren cout sijn..

¶ Serapio. Ambra sterct die hersenen eñ dat vstant/die daer bloot is van coude Ende beneemt die melancolie

¶ Alcamia eē boom so genaemt ¶ Cap. xlvij

¶ Alcamia lat. Cipꝛꝰ gre. ¶ Galienes..

In dat. vij. boeck simpl. forma. cap. Cypꝛꝰ. i. Alcamia sept. Alcamia eē boō die in cecilië indē more lant wascht. eñ zij bladerē eñ bloemē vsceertmē i medecinē ¶ Indē boec circa instans staet/ dat veel van desen boomen in Cecilien staen Eñ die Cecilanen makē poed vā de bladeren. eñ bloemē. eñ senden dat door de landen Dit poed is swartachtich vā verwē Ende men macht veel iarē houden onuertepet in zij cracht eñ natuere. ¶ Meester Paulꝰ. Pandecta. eñ Platearíꝰ seggē dat alcamaia is cout indē eerstē graet. eñ droge int beghinsel vandē. ij. graet ¶ Serapio seit dat dit poed goet is tegen alculā/ dat sijn witte bladeren indē mont/eñ wasschē in die mōt d ionger kinderē. ¶ Dit poeder gesoden met garsten watere eñ gestrekē op vbranthz trect den brant eñ hitte wte

¶ Die harde eñ vlaemdeledē hier met gestreken wordē hier af weec/starck ende wed ghesont. alsmē dit poed menget mz boomolie. ¶ Plateariꝰ sept. Alcamia heuet al die duecht in hē dat sanguis draconis heeft. Eñ so machmen sanguis draconis besighē voor alcamia alsmen dye niet ghecrighē en can noch en mach

Galienes. Alcamia is goet in medecinen gebesicht die Crisipolis dienen. dats/den gheenen die dat root lopende seer hebben aen tlijf/waer dattet ooc is/dat de sommighe heeten dat frepschem

¶ Die maken wil een schoon vel ofte hupt. eñ saft eñ weeck. die sal in een badt gaen eñ wasschen zijn hupt wel met warmen watere. Eñ daer na sal hp nemen

des poluers alcamie een half loot/eñ wit vã een eye/eñ azijn eeuenveel/eñ tempere dat tsamen/eñ smeerẽ dat aen sijn lijf daer hi wilt/eñ dit sal hi aen zijn lijf latẽ tot tsan derẽ dages. ¶ Eñ des and̃ dages sal hi wed̃ in die stoue gaen eñ wasschẽ dat of. eñ als hi wt wil gaen so sal hi hẽ hier mz weder smeerẽ/eñ laten dat op sijn lijf tottender dẽ dach/eñ den derdẽ. dẽ vierdẽ. eñ dẽ wijf stẽ dach doet als den eerstẽ dach. al ist dat dat lijf dẽ eerstẽ dach is ongheschapẽ/den tweedẽ niet so so seere/eñ so voort. ¶ Eñ hoe die hupt langer bestrekẽ is/hoe si schoon der wort

Auripigmentu

¶ Operimẽt oft regal ¶ Cap. xlviij.
¶ Arsenicũ grece. et latin. Haruech arabice

Arsenicũ (so Serapi. sept) is tweederhãde/dat eene root/dat and̃ citrijn/ Dit laetste vseert mẽ in mede cinẽ Eñ dat met eerde nz vmengt en is/is dat beste
¶ Dat root arsenicũ/oft auripigmentũ. heel root is gelijc den Cinobre/is dat best eñ dat ghelijc solfer rukende is. Die mee sterẽ seggẽ dat arsenicũ veel fenijns in hẽ heeft Eñ dattet scadelic eñ sorchlic is daer mede veel om te gaen/ want arsenicũ bla set dat aensicht op oft ghe swollẽ ware/eñ ooc die hendẽ ¶ Arsenicũ is heet eñ droge indẽ vierdẽ graet ¶ Auicenna sept Arse nicũ heeft menigerleye verwe/als wit/ci trijn/eñ root/ eñ dat is citrỹ dz ghelijct dẽ garnaet appel/is dat beste van al
¶ Die experte medecijns segghẽ dz Arse nicũ gelept op gloeyende colen/(so serapi. sept) eñ den rooc door eenẽ trechter in dye kele ontfaen/is tegen Asma/dat is kichen goet/mer dan moet men nemẽ fijnen dria kel een half haesenoot groot/eñ mengen dat met azijn/eñ drinckẽ dat/ so en sal den roock nz scaden ¶ Alsmen arsenicũ neemt binnen int lijf so sal mẽ altoes driakel nae dat nemẽ/oft metridatũ
¶ Die meesteren seggen. Een dragma vã arsenicũ/gemengt mz dat wit vanden eye/eñ dat ingenomẽ/ beneemt oude qua de hoesten die langẽ tijt geduert hebben
Wt ongheblusten calc/eñ wt arsenicũ mz maect men een salue die dat haer af eet/al so dat op die plaetse nz meer haer en was schet ¶ Eñ dese salue wert ghemaect aldus. Neemt ongheblusten calc. ij. loot. eñ laet den vgaen in water/eñ siedet den calc mz een half loot arsenicũ Eñ wildi weeten alst genoech ghesoden is/soe neemt een ve dere eñ stoot de daer inne/eñ neemtse hae stelic wederom wte/eñ laten dye vederen haer afgaen/so ist ghenoech/mer bliuẽ die vederen daer aen die penne soe en ist noch niet ghenoech. Met deser saluen mach men die hupt bestrikẽ dair men gheen ha ren hebben en wilt/ want dese salue eetet dat haer af sonder eenige scade/eñ laet op die selue plaetse gheẽ haer meer wasscen.

Eñ als dat haer af gaet opdē tweedē oft
derden dach/so wascht de hupt wel af mz
een schoon watere/also dat die salue gehe
lic af come/wāt si anders die hupt eñ dat
vleesch af eetē soude als si daer langhe op
lage ¶ Neemt tweedeel seepē/eñ arseni-
cū dat derden deel/eñ mengtse te samē eñ
macter een salue af/die is goet tegen die
quade crauwasie eñ seerichz/ in een badt
daer mede bestreken. eñ laet die salue een
luttel tijts daer aen/eñ daer na wascht de
salue repn af. Dit helpt wel alsmē dicwil
doet ¶ Die eenen nagel van eenē vinger
oft theen af gheetē wil hebben die neme
die gōme serapinū/ eñ arsenicū elcx eenen
vele/eñ poedere die/eñ menge die met olie
van noten/eñ legghe dit daerop gelijc een
placstere/dan sal de naghel af vallē sond
scade. daer na salmē dē vinghere oft theē
wasschē met werscher loghen/dan sal ee-
nen goeden naghel daer wt wed comen.

Om een nagel vā een vinger te doen affallē

¶ Azijn of edick. Cap. xlix.
¶ Acetū lati. Oxi. l'
¶ Oxios. grece
Galien⁹ it. vij. boec. simp. far. scrijft dz azijn oft edick een ver
mengde natuere heeft. gelijc heet en cout
droghe eñ vochtich. Eñ als hi seer sterc is
so is hi cout indē eersten graet. ¶ Hera.
li. aggr. cap. thall. i. acetū. sept hy. Azijn is
subtijl in sijnē substancien/eñ warm ende
cout/mer die coude gaet bouen die hitte.
¶ Diasco. Azijn v̄coelt eñ stopt. ¶ Op
quade seerē azijn met een vedere gestrekē
beneemt die hitte daer wte ¶ Demoede
re matrix dye wt gaet/met azijn bestrekē
is goet voor haer ¶ Azijn schadet d' qua-
der maghe/want si v̄coelt so seere/datmē
daer na niet wel spise v̄teyren en can
¶ Den azijn is goet tegen die quade swee
ringen/als sijn freysan/de guldē aderē als
crispila emor op de/fornuce/als si daer me
de bestrekē wordē ¶ Azijn methonich ge
soden/eñ ond' die ogen/oft ronts ōme dye
daer mede besmeert/beneemt dye etterin-
ghe daer wt:/: ¶ Een spongye in azijn
ghenet die te voren ghenet is in olye van
rosen/ende op dat voor hooft ghelept be-
neemt den hooftsweer dye vander hitten
der sonnē ghecomen is. ¶ Azijn ghedi-
stilleert eñ warm in die oren gedaen doot
die wormē dairinne. ¶ Azijn gedistilleert
ende warm gedronckē beneēt de feninige
vuchticheyt int lijf. ¶ Azijn beneēt dye
pijne d' tāden alsse daer mede gewaschen
wordt. ¶ Die squinanciā of vuulam ge-
waer wordē/dats een sweringhe inder ke
len/die dye luden v̄worcht/eñ den hughe
dye gorgele inder kelen met heeten azijne
so gheneest hi. ¶ Azijn warm gedroncken
beneēt dat kichen. ¶ Paulus indē capit.
acetū spreect dat azijn met sout gemenget
goet is freneticis/dat is den ghenen dye
dul of rasende int hooft zijn als haer han-
den binnen eñ die planten vā haer voeten
daer mede bestrekē worden ¶ Die meeste
ren segghē als azijn een volle maghe vin-

vet so laxeert hi. Eñ als hi een pdel maze
vindt so stopt hi ¶ Neẽt eẽ gheroost broot
eñ steect dat in azijn Eñ bestrijct di siecken
haer mede aẽ harẽ mont/aẽ haer lyppen/
aen haer noesgaten aen haer pollen ofte
slaende aderen Dat vsterct die crãcke mẽ-
schẽ sere eñ geeft haer grote cracht. ¶ Die
lopẽde ware in zijn lijf oft die van bouẽ see
re wt brakẽde ware/die neme azijn eñ sie-
de daer in hoelwortele eñ gariofele ende
nette met dyen azijn eẽ spongye. En wilt
ghi dz hi niet meer en brake/so legt die spõ-
gie also vuchtich op zijn maghe Eñ is hy
van beneden lopende so legt dyt vuchtich
op sinen buyc ondẽ dẽ nauele oft achter op
zijn lẽdenẽ ¶ Platearius spreect dz een sy-
rope vã azijn gemaect tot eenẽ dranke seer
goet ghenomen is dẽ geenen die tercianã
hebbẽ. Eñ tot alle andere febres of cortsen
des smorgẽs warm ghenomẽ. Eñ dese sy
rope wort aldus ghemaect. Neẽt suickere
alsoe vele als ghy wilt eñ resolueert dyen
suikere in water eñ in azijn Ende dã siedt
hẽ so lange tot dat hi dicke wort/of tot dat
hi aen die vingheren blijft hangẽ/eñ dã is
hi genoech. ¶ Jtẽ eenẽ dranck vã honich
eñ van azijn ghemaect Oximel genaemt
is seere goet tot hete materien dẽ mẽschẽ
die van natueren heet zijn Eñ wort gema
ket in .ij. manyeren. Dat eene allene met
honich/eñ dat wort genaemt Oximel sim
plex. Eñ dat wort aldus ghemaect Neẽt
azijn die twee deelen eñ honich dat derde
deel eñ siedt dat tsamẽ tot also dicke wort
als honich Dit wort ghenaẽt Oximel sim
plex Dat ander wort genaẽt oximel cõpo
situ/eñ dyt wort aldus gemaect Neẽt dye
wortelẽ vã eppe/die wortelẽ vã petercelie
eñ di wortel vã vẽkele/eñ steect of stoot die
eñ legse dã in azij eenẽ dach eñ eenẽ nacht
lãc Eñ indẽ dach daer nae so siedt dit also
eñ siget dã door eenẽ doec Eñ indẽ gelege
nen azijn doet honych dat derdẽ deel. Eñ
siedet dẽ azij dã weder gelijc vore vã door. Naet

¶ Van watere. ¶ Cap. .i.

Aqua latine. Grece ydros..

In sinẽ boec spreect Hyppocrites de aere et aqua genaẽt dat eẽ mensce aẽmerckin
ghe hebben sal op dat water dat hi in zijn
spijse eñ dranc doẽ sal/also dat goet si indẽ
roec eñ licht int ghewicht/eñ claer indẽ siwe
Want wie duestere eñ sware waterẽ drinct/
die ghecrijcht gemeẽlijkẽ swellighen aen
alle zijn lijf vã bouẽ int aẽsicht tot beneden
in zijn voetẽ Eñ maect sonderlinge eẽ quade
milte eñ quade vuchtichedẽ binnẽ int lijf
Eñ hier om als mẽ water besigẽ moet in me-
decinẽ/soe sal mẽ merckẽ oft water goet is
oft niet. ¶ Die meesters seggen/water ge
droncken is dẽ lijue seer scadelic. Eñ bisonder
dẽ genẽ die cout vã natuerẽ zijn/want dz wa
tere brenget hẽ veel toeuallende siecte/eñ
grot loep int lijf/gelijc cortsen/febres/ende
vele anderẽ crãchedẽ die tot vuchtichz treckẽ
¶ De vrouwẽ die mz kinde gaẽ eñ veel wa
ters drinckẽ ghebarẽ swaerlijc haer vrucht
eñ met grotẽ arbeit: Die vrouwẽ dye vele
waters gedronckẽ hebbẽ wordẽ dwegnaẽ.

En si hebbē harē tijt/stonde/ oft vochticheyt
seer lopende/daer hē onmachz eñ swijme
linge af comt. eñ si wordē daer af seer cout
¶ Daerō seyt ysaac/ dattet ō mogelic is
dat menschē die in haer ioncheit altijt wa
ter drinckē/dat si tot haer natuerlike oudt
moghen comen ¶ Ypocras seyt/ Regen
water wort haest vuyl/ eñ crijcht haesteli
ke eenē quadē roeck/ wāttet van anderen
wateren vgadert wort in die lucht ¶ Dz
watere dat van sneeu/ oft ijs comt/ dat en
doech in gheender manieren/ wāt als een
watere beurosen woort tot ijs ofte sneeu
so en macht niet comē tot in sijn eerste na
tuere/ war dat claer/reyn/ eñ doorluchtich
is/ eñ duer de coude ijs wort/ en mach niet
so claer werden alst te voren. ¶ Auicēna
int boeck/ de cura febriū seyt/ datmen wel
te drinckē mach geuen coudt watere tegē
die febres/ die de coude febres heeft/ die vā
der gallē comt/ wāttet helpt die galle te v
teyrē/ eñ die hitte blusschē/ mer men moet
hē dat watere gheuen ter rechter tijt/ ghe
lijck als die febres hē vlaet/ eñ als hi noch
coude noch hitte in hē en ghevoelt. maer
als coude oft hitte hē rueren/ so en salmen
hem wijn noch water te drincken gheuen
want die febres daer door vlenget eñ ver
sterct soude worden ¶ Noch seyt hy dat
warm watere is haestiger beurosen dan
cout watere ¶ Hi seyt voort dat cout wa
tere die vochtichept vanō gallen vduwet
die humor colere ghenaemt wort. Hi seit
ooc dattet water den mēsche niet en spijst

¶ Auicenna
Noch seyt hi/ datmen
gheen coudt water ge
uē sal den sieckē/ wāt
si door die vochticheyt
niet en vteyrē/ eñ scade
lic is hē ooc de coutheyt.

¶ Auicēna seyt noch
dat die spisinge dō men
schen niet volbracht en
mach wordē sondō wa
tere. eñ dat die spingē
de waterē die beste sijn
¶ Noch auicenna seit
hoe dat een water ver
dere vā sinen oorsprōc
is/ hoe dattet beterō is.
¶ Hi seyt ooc in sinen
eersten boeck dat die waterē die inden so
mer cout sijn/ eñ inden winter warm/ dat
sijn die beste ¶ Auicenna Men mach
wel water drincken/ als de materien bin
nen int lijf vteyrt sijn/ eñ als dye naturē
starck is. eñ dat heet watere is goet gheno
in colicompassie/ oft dye darmsucht/ als dye
milte haer opheeft eñ gheswollen is
¶ Heet watere vstoort die digestie/ eñ ver
drijft niet lichtelick den dorst.
¶ Auicenna seyt tot de selue plaetse/ dat
stille staēde waterē zijn altijt quaet der ma
ghe/ hoe datse gebesicht worden
¶ Veel waterē makē sweeringe op dye
milte/ daerna dye watersuchte. eñ bouen
al is dat poelwater/ dat staende is in poe
len/ is dat quaetste watere
¶ Dat regenwatere/ eñ bisonder dat in
den somere vgadert wort/ oft alst dondert
ofte onwedere is/ wort ondō dye bere wa
terē getelt. eñ datmē dz in medecijnen besi
ghen mach.
¶ Reghenwatere dz op andō tijden/ eñ niet
inden somer vgadert en wort/ is scadelijc
der stemmen/ eñ verstopt die borste.
¶ Galienus int. vi. boec Terapētice. cap. ij.
seyt Cau water brēgt ōlust/ eñ weōstoot
eñ inden derden boeck Trapentice. inden
xij. Capittle seyt hi. Cout watere ghedrōc
ken is schadelijc den binnenstē gebrecken.

¶ Galien⁹ in zijn eerste boec. vand doot cap. i. sept dat veel menschen dye in cout water ghebadet hadde/storue eer si in hare hupten quamē ¶ Diascorides. Water dat met garstē meel gesodē is/is den mensche profitelic/eñ is voor hē een medecine eñ hierom is gersten watere goet gedroncken tegen die febres terciana ghenaemt. ¶ Aly sept ond alle waterē is regenwater dat beste. want het wort van zijnder natuerē lichtelijc verteert. Eñ het wort vā zijnder natueren lichtelijc warm eñ lichte. ¶ Itē onder die springhende wateren zijn die besten die opspringhen teghē dē sonnē opgāck eñ tegen dē middach. Eñ die ander wateren eñ bornē die opspringē teghen der sonnē nederganck zijn quaet. eñ brenghen veel toeuallende cranchedē. ¶ Diasco. spreect oec dat alle waterē van natueren cout eñ vuchtich zijn.

¶ Agaricus of denne spōgien of eikelspōgiē ghelijc campernoelen. ¶ Ca. li.

Die meesteren bescriuen ons dat dese spongien wasschen bij die wortelen der dennē boomen eñ der eikelbomen ende dese vintmen veel in lombardien. ¶ Agaricus is heet indē tweedē graet eñ droge indē derden graet/gelijc platearı⁹ spreect. Mesue seit dat agaricus heet is indē eerstē graet eñ droge indē tweeden graet. Eñ in die walsche lande wast agaricus ooc aen die oplicboomē. Mer dē bestē wascht in babilonien eñ in ponto ouer zee. ¶ Dese spongien zijn tweederhande/die eene manelijc/dē ander vrouwelijc. Die vrouwelijc spōgie is die beste/eñ si is wittere dan die mānelijcke met cleyne gaetkens. Eñ laet lichtelijc brekē. ¶ Ende men sal weten dz die goetheit niet ghelijc aen dat breken en leit. Mer mē sal bemerken of veel stofs of meels van hē geeft so en ist niet al goet Dē manlijcke agaricus eñ laet hem nz geerne breken/wāt hij taey is. Den besten machmen ooc behoudē v. iaer onuerteert in zijn crachte.

¶ Agaricus is purgeert eñ reinicht flegma eñ daerna de melācolie. ¶ Mesue indē ca. agaricus spreect dat agaricus seer profitelijc is in die medecinen eñ sonderlynge de vrouwelijke agaric⁹. ¶ Agaric⁹ is goet tegē die dagelike febres/die cotidiane genaēt wordē ald⁹. Neēt des saps vā fumus terre oft griseco twee loot eñ mēget dair onder vā agaric⁹ eē loot. Eñ geeft dit den speckē te drinckē/het helpt sond twifele/ eñ het heeft menygē mēsce geholpen dat dye febres achter bleuen.

¶ Voor dz cripē of grymē int lijf neēt van agaricus ij. loot eñ mēgt dese met water dair appelē violettē cruit paritaria of paradane eñ dē wortele vā porceleinie of portulaca in gesodē zij eñ mēgt dit mz boōolie Eñ doet dese dā van onder int lijf mz eenē clisterie/het helpet Die grote pijn int hooft heeft dye neme Castoriū oft beuer gheilt/ squinantū seue/ eñ agaricū elcks een half

loot. En siede dese met goeden wijn. En
drincke hier af mette rade van eene mede
cijn meester des avonts ende smorghens
luttel oft veel/na dat hem va node is. Oft
maket van dese voornoemde pillen alsse met
wijnruyte sap en venkelsaet vermenget zijn
En neemt dese pillen teghen den hooftsweer
¶ Die niet wel watere of orine ghemaken
en can die siede steenbreecke met wijne En
sighe dat dan doer eenen doeck. En menge
hier toe een halfloot van agaricus. Ende ghe
ve dat den crancken menschen
¶ Teghen die fistelen/neemt sout dat op
een tighle ghebrant is/en wijnsteen ende
agaricus tesamen gepolueriseert. En ver
menghet dese met honich. En doet hier af
met eenen weicken in die fistele/soe heilet si.
¶ Teghen die spenen van achtere: neemt
agaricus ghepolueriseert. En mengt hem
metten sape van eerdtappelen die Panis
porcinus ghenaemt zijn en met olie. Ende
legt dan warm daer oppe.

¶ Schaepsmuile oft zee wilge. lij
¶ Agnus castus. Salix marina. vel Ar-
bor abrahe latine. Alios vel lygos grece..
Serappo spreect dat dyt. Abrahams
boom is Desen boom waeschet geer-

Die bloeme va agnus castus hute zuccarum seyt plakaria

ne bi die wateren. En hi heeft langhe haer
de stelen/die haer niet geerne en laten bre-
ken En hi brenghet saet voert dat den pe-
per koerne ghelijck is
¶ Galienus spreecket dat dit saet bladeren
en die bloemen in medecine gebesicht wor-
den ¶ Ende boec Circa instans bescriuen des
die meesteren dat die bladeren dees booms
gebesicht sullen worden en niet die wortele
¶ Auicenna spreecket dat agnus castus
heet is inden eersten graet/ende droge in
den tweeden graet
¶ Galienus inden sesten boeck simplicium
farmaciarum inden capittele agnus ca-
stus spreect dat dese boom altijt groen is
Ende dat hy beter groen ghebesyghet is
dan ghedroeet.
¶ Ope bloemen ende die bladeren va de-
sen boom sullen vergadert worden inden
meye ende inden herfst. Ende dese dueren
een iaer onuerteert in haer cracht. Ende
desen boom woort genaemt Agnus castus
dats/een cuysch lam. want dit saet/bladeren
en bloemen/benemen die quade oncuyssche
wellustichept Ende si maken ope menscen
cuysche ghelijc een lam.
¶ Serapio. Sommighe geestelicke men-
schen stroepen dese bladeren ofte bloemen
onder haer bedde. Ende des worden si te
min ghequelt in haer slaep va quade on-
cuyssche droomen. ¶ Item die dit cruyt by
hem draget oft dit saet inneemt met wijne
die en begheert geen oncuysheit te volbren-
gen. Ende een peghelpt die dese bladeren
of bloemen in zijn bedde heeft ope is seker
dat hem ghenen quaden wille of begeerte
der oncuyscheit toe vallen en sal.
¶ Opt saet en bloemen in water ghesoden
ende dat ghemacht ofte schamelheit daer
mede ghewasscen beneemt ope stijfhept
des ghemachts of der manneliker roede

¶ Die bladerẽ eñ bloemẽ vã desen gesodenin azijn/eñ castoreũ daer ondˀ ghemenget/eñ daer af sauonts.iij.leppelẽ vol ghenomen/eñ dat ghemacht eñ onder die cullen daer mede ghewasschen is goet tegen Gomorrea/dats een gebreck/als een man sijn natuere eñ sperma ontgaet tegen zijnen wille.eñ dit so gedaen/dã salt vˀgaen. ¶ Dese bladerẽ met dz saet/eñ eppẽsaet tsamen ghesoden in water dat ghesouten is/eñ daer mede ghewreuẽ achter aen die hersenen/helpt teghen Litargia/eñ is een sweeringe achter aent hooft/waer by mẽ vliest die memorie.mer dit beneẽt terstont die sweeringhe: ¶ Die vã dit saet eet oft drinct/die blijft dien dach cuysch ¶ Dit saet.cruyt.eñ bloemen.moghẽ mannẽ eñ vrouwen nemẽ/om te stillen haer oncuysche begheertẽ daer mede. Hier af vindt die waerh: eñ duecht van Agnus cast⁊ in Pandecta.int.xxvij.cap.amarikest

¶ Betonie. ¶ Cap.liij.

Etonica latine. Bectonicon grece. Bestarẽ vel Castaron arabice. Inden boec circa instans.bescriuen die meesters. dat Betonie heet/eñ droge is/indẽ derden graet. ¶ Serapio li. ag.sept. de bladerẽ gruen vˀgadert zijn goet in medecijnen ghebesicht. eñ ooc die gedroechde. Alsmen in receptẽ scrijft betonica/ so meentmen die bladerẽ

¶ Dit cruyt heeft eenẽ subtilen steel/omtrent eenẽ arm lanck/eñ viercantich/eñ heuet weecke bladerẽ die den eycken loue gelijc zijn.eñ heeft eenẽ goedẽ rueck. Eñ dye bladeren die naest der eerdẽ staen zijn grouer dan die opperste. eñ heeft eenẽ subtijle wortele/ eñ aen dat opperste vã betonica stele staet een saet ¶ Diascorides: Dese bladeren zijn goet tot ghevreuẽ/gebutste/of geuallẽ leeden. Eñ oock als de wortele in water ghesoden wort/eñ soe warm daer op gelept ¶ Dye van dit cruyt drinct/en mach gheen fenijn schadẽ. ¶ Die de vallende siecte heeft.drincke vã dit cruyt/ soe gheneest hi ¶ Van dit cruyt gedronckẽ alst met wat azijns eñ honichs gemenget wort/helpet der quader mage/leuere/ eñ milte. Dit also ghenomen doet wel spijse vˀteren ¶ Dit cruyt eenẽ nacht in wijn gelept eñ gedroncken/helpt dẽ Emoptoicis. dat zijn de bloet spuwẽ ¶ Dit cruyt indẽ wijne ghesoden/eñ daer af gedronckẽ/verdrijft die conde cortse oft febres. ¶ Dit cruit met honich water ingenomẽ vandẽ watersuchtighẽ/trect veel quade humorẽ wte.eñ tis ooc den gheelsuchtighẽ goet.

¶ Betonie vanden vrouwẽ ghenomẽ vordert haer bloeme eñ menstruũ.

¶ Betonie met wijn ghesodẽ.eñ den wijn dair af ghesegen/ eñ daer ondˀ ghemenget perapigra Galieni omtrent.iij.dragma. dat ghenomen/maect goedẽ camergãck.

¶ Platearius Betonie met wijne eñ met honich ghesoden/is seer goet gedroncken ptisicis eñ emoptoicis.dats die wtdro

bloedt spuwe of die kringe hebbe

ghē eñ die tepinge hebbē/eñ bloet spuwē Die sijn hooft gheslaghen oft gestoten is. die sal dat poeder van dit cruyt strōpē op die plaetse der ghebrokenhuyt Eñ het sal die ghebrokē beenderē daer wt trecken eñ dat geronnen bloet doet scheyden

¶ Waer yemant in sijn oghe ghestoten oft ghequetst/die stote Betonie bladerē eñ legge die op die oghē gelijck een plaestere so sal hi terstont ghenesen.: ¶ Betonie sap met olie van roosen gemengt/eñ in die orē ghelaten/v̄driyft alle pijnen eñ ghebreken daer wt. ¶ Met deser olie so op die borst ghestrekē beneemt den corten aseme

¶ Plinius sept. Die betonie ouer hē dra ghet/den mach gheen touerie schaden.

¶ Hi sept ooc. betonie is goet den gheenē die een quade verwe hebben. Eñ als si dr sap van dit drinckē crigē si werdē een schoo ne lieflike verwe ¶ Betonie met wijne ghedroncken/doet wel orine maken. ende drijft wt den steen.

Ossentonghe. oft buglossa Cap. liiij.

¶ Buglossa vel Aleptosilō grece/ Lingua bouis latine. Lesē althaur. arabice

Serapio Lingua bouis is een cruyt hebbende bladerē bi der eerden/ende hebbē al een fautsoen gelijc ossen tongē/eñ is van naturē warm eñ vochtich. ¶ Ga lienus. Dit cruyt is weynich warm ende vochtich ¶ Dit cruyt is goet genomē dē longē suchtigen/eñ den gheenē dye eenen drogen quadē hoest hebbē ¶ Dit cruyt in wijn gesept/eñ dan gemenget met hoo nich mellicratū/eñ dan gedronckē/ maect eenen wolic eñ wel gemoet ¶ Platearius. Dit cruyt stadelic oft veel ghe etē. eñ oock met wijn genomē/v̄drijft die rode colera. die van hitte comen is. ¶ Also gedronckē heyltse dat hartgespan. ¶ Tis ooc goet voor die quade vochtichz der longen.

¶ Dat sap met warm watere ghedronc ken/helpet tegen dat gheswel der voeten.

¶ Van wijn ghedroncken daer dit cruit in geweyct is/doet goet v̄stant v̄crighen.

¶ Auicenna de viribꝰ cordis sept dat dit cruyt met wijne genomen dat herte ver sterct/ eñ maect goet bloet

Berberis oft erbsich. Capit.lv.

Berberis lati. Rabach vel oxicātū grece

Jnden boeck Circa instans bescrijuen ons die meesterē dat Berberis cout eñ droge is in den tweeden graet. Ende dit is een vrucht van eenē boom die ront ende lanckachtich is. Ende desen is oock root van verwen. Den boom daer dese vrucht op wast is seer scarp van doornen. Auicenna eñ Serapio spreken dat dese vrucht root eñ lanckachtich is Ende dat binnē in die vrucht cleyne koorekens zijn. Ende desē vruchtē wort ghebesiget in medecijnen. Ende hier wt druct mē sap dat mē een iaer lanc behouden mach. Eñ dat tot veel dinghen goet is. Serapio sept. Dit sap gedronckē beneēt die ouerde lopē der moedere. Eñ reinicht die moedere of matricē. Eē puluer gemaect vā deser vrucht eñ op eē wōde gelept daer eē pijl in gescotē is treet diē pijl wt sond sweerē. Eñ des gelikē eē doorē oft eenē nagele of gelas als dese vrucht gestotē of gescreft daer op gelept wort. Jtē dese vrucht op tē buic gestrekē doet sweerē. Hier mede also gesmeert dē buic ð vrouwē drijft dat doot kint oft die dode vrucht wt. Jtē Erbsich genomen beneēt dē dorst eñ starct de maghe eñ leuere. Erbsich is goet dē genē die hittige sweeringē in haer hebbē. eñ des gelijcs beneēt oock vā butē aēt lijf die hitte. Dese vrucht of erbsich beneemt alle crāchedē die vā grote lopinge des bloets gecomē zij. Erbsich brēgt dē herte crachte/eñ maect lust te eetē. Eñ is sondlinghe goet den genen die grote hitte in hoer hebben. Jtē wt dese vruchten erbsich wort gemaect eē sprope alsse met watere gesodē eñ doer geslagē eñ met supcker soet gemaect wordē. Eñ dese sprope is goet tegē die febres eñ tegē die hitte ð leuerē. Die vrucht vā erbsich mz nachtscade ōmengt eñ op de leuer vā butē gelept vcoelt seer de leuere. Jtē erbsich mz watere gesodē eñ dā wt gedruct Eñ hier af smorghēs genomē is sondlinge goet tegē de pijne it hooft ofte hooft sweer. Het Platearius.

Bernagie. Capit.lvi.

Borago latine et grece

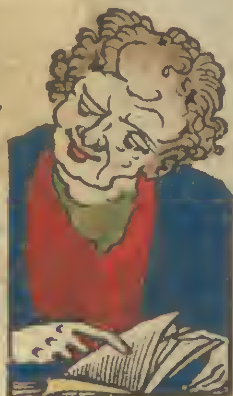
Jnden boeck Circa instans staet ghescreuen dat Bernagie heet eñ vochtich is inden beginsel vanden eerstē graet Dit crupt is wel bekent. Eñ het heeft brede rouwe bladeren. Ende alsse groen zijn wordense in medecijnen gebesicht eñ niet als se dorre zijn. Dat saet hier af is seere goet genomē/ ende het duert twee iaren. Platearius/ Dit crupt met wijn ghesoden/eñ desen wijn gedronckē maect goet bloet. Die swijmelinge int hooft hebbē die sullen nemen dat sap van Bernagie/ ende menghen dat mz supcker/eñ drinckē hier af/soe worden si gheholpen. Tegē die beuinghe der herten. Neemt die sprope dye van Bernagien sap ghemaect is. ende menghet dan daer ondere supckere

Eñ poluere vanden beenē dat os de corde
cervi genaemt is. Dit genomen helpt seer
wel. ¶ Itē die in hē grote fātasie heeft Eñ
seer swaer oft melancolioes is. Eñ die vo-
re die vallēde sucht Epilēcia genaēt besor
get is / die sal dz sap van bernagie siedē mz
sene bladerē genoech gesodē is / so sal mēt
sighē door eenē doec eñ mengē daer onder
die sirope die van bernagie ghemaeckt is
Eñ hier af ghedronckē smorghens eñ tsa-
uonts vmeerdert die vstandenisse. Ende
beneēt die melancolie. ¶ Die meesteren
seggē dat die wortele hier af niet goet en
is in medecijnen. ¶ Die bloemē vā berna
gie rau geetē makē goet bloet desgelijken
daer af ghedronckē met wijn. Die sirope
vā bernagie gebesicht helpt tegē die geel
sucht. ¶ Die bloemen vā bernagie zijn
goet tot alle saken daer dat crupt goet is
toe. Eñ zijn goet gedorret eñ ouer iaer ghe
houdē. ¶ Die bloemē in boom olie geleit
dese olie op dat herte eñ op de mage gestre
kē geeft grote cracht Bernagie bloemen
rau geetē eñ daer op gedronckē beneēt de
beuinge vā hertē eñ maect de menscē wel
gemoet. ¶ Itē die sirope vā bernagie eñ
vā buglosse wordē gebesicht in alle mede
cijnē die vstarckēde eñ cracht geuende zijn

Hōnige musen also genaēt. ¶ Cap. lviij

¶ Blacte bizantie grece. Achafar Arabi-
ce. Ungula aromatica latine.

Serapio li. agg. ca.
Achafar. i. blacte
bisancie. spreect dat dese
mupskēs zijn die in huis
kēs woonē gelijc in slec
kē hupsen. Eñ deser vit
mer vele in dz lādt van
Indiē / eñ bi die waterē
daer spicanardi bi wast
¶ Dese sleckē hupskēs
zijn seere welriekēde Eñ
de redene hier af / wāt die mupskēs die ee
tē spicanardi daer inne. Dese sleckenhups
kēs wordē vgadert indien somer. als dat
water verteert wort / door die hitte des so
mers Deser sleckehupskēs verwe is wit.
Eñ die meesterē seggē dat die blacte bizā-
tie die in Babilonie zijn / niet also wit en zijn /
als dese / wāt si zijn met eenē swarticheit v-
mengt. Eñ si en zijn niet also goet als die
wt Indiē comē. ¶ Den rooc vā blacte bizā
tia rupct gelijc den rooc van castoreū ¶ A
uicenna spreect / dat dese heet ende droo-
ge zijn inden tweedē graet / mer de droech
te is seere bij den derden graet. ¶ Haer
duecht is subtijl maken. ¶ Den rooc van
blacte bizantie beneemt die vallende such
te oft Epilenciam. ¶ Den rooecke hier
af den vrouwen van ondere opwaers ge
laten / beneemet die stootinghe eñ beroer-
te der moederen. ¶ Desen roock losset
ende reynighet Secundinam dat is dye
andere gheboerte. ¶ Galienus spreect
dat dit poluere van blacte bizantie met a
zijn inghenomen die harde mylte weeck
maect. Ende die quade vochticheden der
milten verteert Serapio z Pandecta.

Hupswortele oft donderbare. Cap.lviij.
Barba Jouis latine et grece.

Die meesteren spreken gemeynlick dat dit cruyt cleyne eñ dicke bladeren heeft die haer wt breiden bi der aerdē. Dit cruyt is seer cout eñ vuchtich vā naturē. Eñ en is niet goet om te etē. Mer anders ghelijket dē sulckere in allē duechdē. Dies cruyts sap vcoelt die hittighe menschē vā buytē met eenen doec op haer borst gelept. Mer alst droge wort/so moet weder nat ghemaect wordē. Die vā zijn ouders weghen droghe is van zijnder natueren. Eñ zijns natuerlijcs saets gebreck heft/de leg huiswortele in geytē melc/ also lange tot dattet melc gheheelic daer dore ghewepct wort. Ende daer na siedet dyt melc ende menghe daer ondere doperen van eyeren/alsoe vele als hi wilt/eñ alshi dit melck eet drie ofte vier daghen achter een/dat brengt hem weder dat natuerlijc saet. Mer dese spijse en is den vrouwen nyet goet die onvruchtbaer zijn/ want sy en worden daer af niet vruchtbaer/eñ dit is haerder natueren contrarie. Die doof ware/die neme melc van eender vrouwē die een knechtken supcht/thien oft. xij. weken na des kints geboerte/ende doet daer toe dat sap van hupswortele. Ende droppe van daer saeftelijc drie oft vier droppelen in die ooren. Ende doet hy dit dicwijlē soe sal dat ghehoor weder comen sonder twijuel. Waren yemant die ooghen des morghens toe ghebacken alsoe dat hi se niet wel op doen en mochte/ die wassce zijn ooghen drie oft vier morghens lanck meeten sape van hupswortele.

Bruscus eenē boom also genaēt. Ca.lix.
Bruscus latine et grece.

Paulus in zijnē herbario indē capi: bruscus spreect dat dit eenē boom is de dorenachtich is met vele stelen. Eñ dz hi rode vruchtē voor brēgt gelijc kersen. Dese vrucht eñ de bladerē hebbē ec getēperde hitte als Galie. eñ Hipocra. betupghen. Dat sap vā desen bladeren indē mōt gehoudē beneēt dē stāc eñ de vuilhz daer wt Eñ heilt die wondē des mōts. Dit sap mz melc getēpert eñ om die oghen gestrekē ũ drijft alle dinghen wt die ogē eñ maect eē claer ghesichte. Dat sap met suyckere gedronckē beneemt dat bloet spouwen/ende breect ooc den steen in dye lendenen/ende

dat graneel. Dat sap van desen ende ghe soden eñ gedroncké reynicht den vrouwẽ haer vochticheden menstrua ghenaemt. Dat poluer vander wortele dees booms op quade wondẽ gestropt daer vuil vlees inne wast vteert dat quade vlees eñ heilt die wonden. ¶ Waer yemant zÿ gemaect t gheswollen die make een plaester van desen bladeren met olie van roosen ghemenghet ende legghe die daer ouere / soe salt vergaen sonder schaden. Neemt vã desen boom die wortele / anijs / eñ venkele elcks euen vele. Ende stoot dese te poluere. Eñ mengt daer ondere suyckere. Eñ neemet hier af dicwijlen eenen goeden leepel vol het brengt wint int lijf eñ beneemt Colicã passionem / dat is dat darm ghesuchte.

Berenclau. Capittel. lx.

¶ Brancaursina latine.

Die meesterẽ seggẽ dat dit cruit bladerẽ heeft gelijc die kolẽ die vã malcanderẽ zÿ ghelijc clauwen van berẽ. Eñ in dat middele wasset dat saet. Eñ bouen int opperste wassen die bloemẽ dye scarp ende doornachtich zijn. ¶ Dit cruyt is hete eñ vochtich inden tweedẽ graet. ¶ Eñ die meesterẽ bescrhiuẽ ons indẽ boec circa instãs dat die duecht van desen cruyde is weyckẽ / saeftigẽ / eñ rijpen oft rijpe makẽ.

¶ Platearius. Die bladerẽ vã berẽclauwe mz swijnẽ sinout gestotẽ is goet op sweeringẽ ghe leit de vã coude eñ vochtich gecomẽ zÿ. ¶ Itẽ berẽclauwe is seer goet also geleyt op die sweeringẽ onder die armen oft bi dz gemachte / wãt het versaeft eñ weyckt. ¶ Die een quade milte heeft de legghe berenclauwe in olie eñ late die daer inne liggen. v. daghẽ lanc Eñ siede daer na dese olie. Eñ smeere dare mede die milte van buytẽ aẽ die slincke side / dat helpet seere. ¶ Itẽ als dese bladerẽ versch zÿ / so machmense besigẽ tot plaesterẽ ende ooc tot saluẽ. ¶ Diascorides voor dye verharde / ende lamme leden / ende voor die gheswollen milten. Neemt berenclauwe ghestooten achte loot / sauel boom ofte sauina / sauia papelen oft maluc / maseleyne / rosemarine / polcye bijuoet alsene / ende auerrone elcs twee hantvol / gariofelnaghelen ses loot / caneele twee dragmen / spice drie dragmen / comijn twe loot / galigaen drie dragmen / wijeroocende mastix elcks drie dragmen / wit wasch. viij. loot / goeden walschen wijn oft wijn van griecken drie pont / reyn bergen spec / een pont. Ende doet dese alle te samen ende laetse wel onder malcanderen weeyc ken met een saeft vier. Ende laetse dus al soe langhe sieden tot dat den wijn daer inne verteert is. Ende daer nae sult ghy dese afdoen ende daer onder rueren wasch / ende maken daer af een salue. Dese salue ne is goet tot dese voorscreuen cranchedẽ.

Centū nervia aquatica

¶ Water wegherick. ¶ Capit. lxi.
¶ Barsa siluana latine.

Die meesteren segghen dat dyt een cruyt is dat bladeren heeft ghelijc den wegherick. Ende het wasscht by die wateren eñ daert seere vochtich is. ¶ Dit cruit is cout tot bi den derdē graet. ¶ Galienes bescrijft ons van dit cruyt de duecht de. Eñ hi spreect dat dit cruyt goet is den vrouwen om dat mannelijck saet te ontfanghen eñ bevrucht te worden. ¶ Noch spreect Galienes inden capittele Epilencia dat dyt cruyt Centū nervia aquatica genaemt wort/ dat is water wegherick. ¶ Dyt cruyt en plach Galienes anders niet te besighen dan alleen voor die vrouwen die kinderen ontfanghen willen.

Ende hyer om sal men leesen Galienum in zijnen Antidotario int capittel dat Medicamen ad concipiendū beghinnet. Ende soe sal men daer dye waerheyt ende die seekerheden des cruyts vinden.

¶ Moren oft peen ofte pasternaken. ¶ Capittel. lxij.
¶ Dancia latine et grece.

Die meesteren seggē dat morē heet zijn int middē vandē twe den graet/ eñ vochtich int beghinsel vandē eersten graet ¶ Dese zijn tweedehande/ de eē wilt eñ die ander tam oft domestica/ van den wilden vintmē int ca. Daucus de D. Dese hebben beyde grote duecht in haer/ eñ si zijn ghelijc van eenrē natuere. Si makē goet bloet eñ brengē lustighe begeerte. ¶ Die wortelen groen ghesoden/ eñ dā in botere gestoeft zijn seer verdouwelijck met dorre en zijn se niet weert. ¶ Itē men wryke dese wortelē in groenē gengeber myt suycker ōmengt eñ alsoe genomē makē si lustige begeerte eñ goede digestie. ¶ Die wortelē zijn oock goet genomē vandē mannē/ want si brengē begheerte tot vrouwen ¶ Ooc worden dese wortelē tot een spijse geetē. Als se met water gesodē zijn/ eñ dā dooreghēslaeghē zijn soe wort daer af met soete amandelē een brijken ghemaect dare pineen ende wat van dese wortele in ōmenghet zijn/ ende dese is goede spijse.

Roode beete oft Roomsce kolē. Ca.lxiij.
Bleta vel beta latine. Siellon gre.
Shelck vel Selet Arabice

Galienꝰ indē.vi. boec Simpliciū far. ca.bletū spreect dat dit eē eetelike potagie voor de menschē is/die cout eñ vochtich is vā natuerē. Dat sap vā dese bete oft roomsche koolē is middelbaer af droeghende. Eñ ỽweet dē buick tot camergāc Eñ bijt somtijdē die mage. Eñ sondlinge in die ghene die eē quade mage hebbē oft die een mage hebbē die lichtelikē lidēde of geuoelende is. Eñ hierō is beete der magē scadelijc als si seere dicwijlē geetē wort Maer dat cruyt gesodē en is niet also schadelijck als dat sap.

Diascorides. Beta is goet tot een quade milte alsse mz mostaert sade of mostaert cruit oft geheelijc mz aꝛij ghesoden wort. Eñ dā isse meer eene medecijne dan eē spijse Eñ si opēt wat de ỽstoptheit der leuerē. Dat sap is goet teghē die ỽbrantheꝫ des viers. Eñ het reynicht dat houet in die niesghaten ghelaten. Die wortele van beete met roomsche koolen ghesoden Ende hier af twee oft drie droppelen in die ooren ghelaten beneemt die smerten daer inne. Bleta rau gheeten Ende dat sap op dat calu hooft gestrekē/ doet haer wassen. Ende doodet oock die luysen. Dit sap ghenieset oock die cliuinghen die van couden ghecoomen zijn daer op ghestreken. Dat sap van roomsche koolen met comijn/oft bilsaet ghenomen is goet teghen die pijne indē buyck Colica ghenaemt.

Witte Beete ofte witte koolen.
Capittel.lxiiij.
Bleta alba latine.

Die meesteren segghen dat witte bete vuchtich is. Eñ datse wast van den slijme des daus eñ der lucht. Eñ hier af heeftse haer cracht. Eñ dese en is niet goet geetē van somighe menschē/die dicwil pijnē hebben in haer darmen/wāt die pijne wort daer af vermeerdert van binnen. Maer starcke menschen die starcke aderen eñ darmen hebbē en isse niet schadelic. Item vette menschē zijn dese cruden scadelic geetē/want haer vleesch heeft veel vochtichepden. Ende vanden sape deser cruydē ghecrijghen si meer vochticheden

Item loodt witte biete wortele gesoede in een mengelen rynsche wyn reynicht de [illegible] meer dat sij niet de moeder op gebeddet sijn van kynde bloot weesende [illegible] bate ist et [illegible]
Opte darden deel sal met siede off wat min dan opte twee dele

¶ Serapio li. ag. ca. bleta seyt dat die beete tweederhãde is. Die een wit/ die ander swert/ vand swerter Beete is dat capittel voorschreuẽ. Der wytter beetẽ natuere is reynighende eñ afwasschende die quade vochticheden. Mer die swerte is vã naturẽ stoppẽde. ¶ Water daer witte beete oft witte koolẽ in gesoden zijn/ beneẽt die scellẽ oft scuppen opt hooft alst daer mede ghewasschẽ wort. ¶ Dit cruyt stadelijckẽ eñ altijt geetẽ en is den menschen niet goet/ wantet vmeerdert de quade vuchticheit in ghesonden eñ in crancke menschen.

¶ Basilicon oft Basiliẽ cruyt. ¶ Capit. lxv.

¶ Basilicon vel Gariofilatum latine.
¶ Ozimum grece.

Serapio li. ag. spreeket dat dit cruyt cleyne bladeren heeft die eenẽ roeck hebbẽ gelijc gariofelnagelẽ. ¶ Dit cruyt is heet eñ droge int eynde vandẽ tweedẽ graet. ¶ Dit cruit eñ dit saet daer af wort gebesicht in medecijnen. Eñ alst in die receptẽ eñ apotekẽ gescreuẽ wort basilicon alleen sonder meer daer bi/ so meentmen dat saet/ eñ dat besichtmen indie electuariẽ/ mer in de plaesterẽ besichtmẽ dz cruyt ¶ Dit saet in water geleyt maect dat water dicke gelijc ciconiẽ of dz saet vã queappelẽ. ¶ Dyt cruyt ruycket seer wel/ eñ het vstarct de herssenẽ der menschẽ. Eñ dẽ menschẽ die crãcke herssenen hebbẽ en is desen roec niet goet. ¶ Dit saet sal indẽ maẽt Julius genaẽt/ vgadt of gepluct wordẽ wãt dã ist te sinẽ bestẽ. ¶ Diascorides spreect dz Basiliẽ bladerẽ in water gesodẽ eñ dat gedronckẽ die swijmelige des hoofts beneẽt ¶ Voor dyt selue gebrec is dat cruyt oock goet alst ouer nacht in wijn gestaẽ heft/ eñ als desen wijn gedronckẽ wort. ¶ Die een coude maghe heeft de sal dit cruyt siedẽ in wijne oft in most. Desen wijn sal seer wel ruyckẽ eñ hi vwarmt die maghe. Eñ hy maect eene goede digestie oft verteeringe ¶ Die van binnẽ int lijf gequest oft gebroken ware die puluerisere dit cruyt. Ende drincke dit inne met sleensap acht morgẽ achter malcanderẽ so geneest hi. ¶ Basilicon reynicht de moedere matrix genaẽt/ als die bladerẽ hier af in water ghesoden wordẽ/ eñ ouer dẽ buyc gelept wordẽ Eñ also generẽ si ooc die pijne indẽ buyc ¶ Dz sap van basilien cruyt vandẽ vrouwẽ genomen vordert haer aen haer gheboerte. Eñ reynichtse na die geboerte. ¶ Die begeerte hadde te camerẽ te gaen eñ daer niet toe gedoen en conde. Eñ dese is een sonderlinghe cranchept thenasmon genaẽt. Dese siede dat cruit met wijn en met boom olie eñ neme dat/ so geneest hi terstont. ¶ Dat saet van basilicon te poluer ghestotẽ. Eñ dat indie noosgaten gelaten/ reynicht dat hooft. ¶ Dit saet is goet ghebesicht tot de wratten aent lijf waerse wesen moghen/ als dat poluer daer in gestroyt wort. Eñ het trect die wortelẽ der wrattẽ van gronde wt/ also dat op die selfde plaetse gheen wratten meer wassen en moeghẽ. ¶ Dyt saet ghenomẽ weyct den buyc. Ende het

beneẽt ooc die swellinge des buycs. ¶ Dit saet in wyñ gedronckē is goet dē vrouwen die kind soegen. eñ het v̄meerdert haer dz melc. ¶ Dit saet mit wyñ gedronckē v̄drijft de smertē d̄ ogen hoe dat si zyñ moegē. Den truerigē oft bedructē menschē is seer goet vā desen sade gedrōckē. Eñ ooc dē genē de inz fantasiē bevāget zyñ. ¶ Dit cruyt heeft in hē al die crachtē gelijc dz saet. ¶ Serapio scrijft dz basilicō goet is d̄ maghē. Eñ dz groue spijse doet v̄teerē. ¶ Eñ dat oec goet is d̄ levere eñ d̄ hertē eñ dz de truerichz beneẽt/die vā melācoliē comt. ¶ Dē rooc vā basilicon maect die herssenē warm. ¶ Basilicō geetē eñ gerokē/is goet tot die v̄stoptheit des hoofts eñ d̄ nosen. ¶ Itē basilicon geetē maect eē goet gesicht/Eñ reynicht daer mede dz hooft eñ beneẽt de groue snotteringē. ¶ Itē mē sal wetē dat die meesterē seggē dat Ocimū dat ocimū nō gariofilatū of Citariū genaẽt is/dē duechdē des cruyts Ocimū gariofilatū genaẽt contrarie is. Eñ dat mē dat niet besighen en sal/want het schaet den hoofde. Ende maect eene quade maghe/ende een doncker ghesichte/als Pandecta bescrivet.

Balsamcruyt. Capit.lxvi.

¶ Balsamita vel sisimbrium latine. Cardamion grece. Colodes Arabice.

Platearius in sinen herbario spreket dat dit cruyt heet eñ droghe is in dē .iij. graet. Eñ het is tweed̄handē/Dat een is geheetē wildē balse/eñ dz and̄ tāmen balsem. Eñ dit is ons wel bekent. ¶ Dit cruyt heeft ronde weecke bladeren eñ eenen weeckē steel. Eñ het heeft in hē veel duechdē. ¶ Diascorides spreect dat dees cruyts duecht is deplē oft scepdē. Eñ v̄teren die quade vochtichedē d̄ menschē. ¶ Dit cruyt gepolveriseert eñ dz gemenget mz radijs watere/dat raffan9 genaẽt is. Eñ hier af des morgēs nuchteren eenē goedē dronc gedrōcken beneẽt pliacā dz is de lendē sucht of darm sucht. ¶ Itē dz cruyt gepolveert eñ daer ond̄ gemēgt gersten meel eñ eē weynich waters eñ daer wt gemaect enē bry. Eñ desen op dē buyc gelept tusscē dat gemachte eñ dē navel v̄teert vele quade vuchtichedē ind̄ blasen eñ in die darmē. ¶ Die de coude snotteringhe int hooft heeft die vā coude gecomē is die neme balsem bladerē/eñ doe de in enē sack sond̄ vochtichz. Eñ legge dē sack also op zyñ hooft dien nacht lāc dat beneemt hē dē loop int hooft/eñ maect een licht hooft

Platearius. Ballezcruit met wijn gesoden ende gedronckē is goet voor die coude mage. ¶ Dit cruyt also ghenomē is goet stranguriosis dat is dē ghenē die de droppel of coude pisse hebben. ¶ Iten een plaester van dyt cruyt ghemaect eñ tusschen den navele ende dat ghemacht gelept beneemt dye cranchept Diabetica ghenaẽt dat is als die orijne onwillens ontloopet

¶ Van dit cruyt gedroncken voldert dye vrouwẽ aen haer tijt. Eñ helpet seere aen die gheboerte oft baringe. Eñ reynicht de moedere die vcout is. ¶ Itẽ balsem cruyt met cleyen gesoden/ vdrijft dye vleckẽ wt den aensichte lentigines ghenaemt/ alst daer mede gewasschen wort. ¶ Item dit cruyt met wijn gesoden eñ met hertstongen vermenget is seer goet tegen die verstopthеyt der leuerẽ eñ der milten. ¶ Itẽ gersten meel eñ vyghen eñ balsem cruyt ghepoluerіseert eñ vermengt. Dit is sonderlinge goet tegẽ alle gebreken der borst

¶ Teskens cruyt. ¶ Capittel. lxviij.

¶ Bursa pastoris/ Pera pastoris sanguinaria/ centumnoda siue lingua passerina latine. ¶ Poligonia grece.

Galienus inden boec Simpliciũ farmaciarũ spreect dat dit cruyt coudt is inden derdẽ graet. ¶ Serapio libro agg. centũmodia spreect dat teskens cruyt schone bladeren heeft die der wijnruten gelijc zijn anders dan dat dye bladeren van teskens cruyt langere eñ weyckere zijn. Eñ dit cruyt heeft ii elcke blat saet/ eñ het heuet bloemen die wit ende root zijn/ eñ die opperste topken comen vpder aerden.

¶ Diascorides spreect dat teskens cruyt seer goet is op eẽ quade mage vã buytẽ daer op ge lept. Eñ het is oock seer goet teghẽ herispula; dat is eẽ rode hyttighe lopende seericheyt. ¶ Dit cruyt gestotẽ eñ op die gebrekẽ geleyt die van grote hitte aent lijf ghecomẽ zijn/ op wat plaetse datse zijn so treet die hitte wt na hẽ. ¶ Platearius/ dit cruyt is goet gebesicht dẽ genẽ die dicwijlẽ wt zijn noese bloet oft op andr plaetsen aẽ dat lijf. Eñ dese sal nemen dat sap vã desen cruide eñ strijckẽ dat om dat bloepende lidt: soe sal dat bloet stoppẽ eñ die hittige aderẽ vcoelen. ¶ Dit cruyt indr hant gehoudẽ stopt seere dat bloeden der noesen. ¶ Die vele etters heeft in zijnẽ oren die stote dit cruyt/ eñ late dz sap daer warm inne/ so beneemt dat ettere/ eñ dye drachte daer af. ¶ Dit cruyt is goet den vrouwẽ die hare menstrua te vele hebben alst ghestotẽ eñ achter op haer lendenen gelept wordt. ¶ Plini⁹ sept/ dattet sap vã desen cruyde seer goet is gedronckẽ. Emoptoicis dat is den genẽ die bloet spouwen. Eñ dit sap alsoe genomẽ doet ooc wel orijne maken. ¶ Teskens cruyt met wijn eñ honich ghecoect helpet ter stont die versche wonden daer op ghelept.

¶ Dat sap van teskens cruyt heelt lichtelijcke bloedighe wonden

¶ Dit sap metten sape van donderbare oft barba iouis ende myt azijne vermenghet/ blusschet seer lichtelijke die hittighe leden daer hittighe cranckheyden inne zijn ghelijck sinte Anthonis vier.

¶ Teskens cruyt met wijn gesodẽ is seer goet teghen die betẽ der feniniger dieren.

¶ Stick wortele oft rasel wortele of wilden
wijngaert. ¶ Capit.lxviij.

¶ Brionia vel vitis siluestris gre. ꝫ latine

Die meesterē segghen dat dit cruyt
van natueren heet is. Eñ dat niet
bequaem en is te eetene. ¶ Dit cruyt ver
drijft slanghen eñ ratten aldꝰ. Men sal de
se wortel leggē int vyer eñ brādense gelijc
een rape. Eñ dan also warm in stuckē sni
den. Eñ daertse vā haer seluē eenē domp
of rooc. Welcke slange of ratte desen rooc
ruyckt die sterft ter stont daer af. Eñ geen
fenijnige dierē bliuē op haer plaetse als si
des ghewaer worden. ¶ Desen seluē rooc
doet dē menschen ooc wee int hooft. Mer
si sullen te voren wijnrute eeten. ¶ Waren
yemāt zijn voetē verseert van quade bla
deren die siede dit cruyt in watere eñ gie
te dan dit water af. Eñ legghe dat cruyt
op die seerichept alsoe warme/ende bade
zijn voeten daer inne soe heplt hy terstont
¶ Daermen verghif ofte fenijn maeckt
oft berept daer is dit cruyt schadelijck by.
want het schadet den verghifte ende min
dert haer crachte. Ende alst int vier brant
also dat den rooc daer af dat fenijn roert so
beneemt dē fenijne alle zijn cracht ghelijc
eenen wijn die zijn cracht verlooren heeft
die ouer nachte ghetappet is ende in een-
der warmer stoouen ghestaen heeft.

¶ Platearius spreect/
dat brionia ghepolue-
riseert ende ooc met re-
ghenwatere ghemen
ghet ende dan vanden
vrouwen in genomen
helpet haer om te losse
ne Secundinam/dats
die andere gheboerte.

¶ Brionia ghepolue-
riseert/ ende dat poluer inghenomen met
gepten melck des auonts/ende niet meer
daer op ghedroncken drijuet wt den men
schen slanghen ende alle fenijnighe ghe-
dierten ofte wormen die in die menschen
wesen moghen. ¶ Item neemt vāder
worteele brionie drie dragmen/scamonea ꝫ
alsoe veele als een gersten kooren weghet
ende menghet die met scheelwortele ofte
celidonien sap. Ende drincket hier af een
half dragma. Dit verdrijft die pestilencie
ende maeckt die menschen seere sweeten-
de. Dit sal geschieden eer die mensche ghe
slapen heuet. Ende hy moet ooc te voorē
een adere doen openen/ ofte laten by dye
plaetse daer die pestilencie haer verheuē
heeft. Ende na dat sweeten sal hi van bin
nē zijn lichaē reinigē als hier na staet. Neēt
Diafeniconis.iij.dragmē electuarij desuc
co rosarū eñ diaturbit/elcs eē dragma.eñ
mengt dese ondͤ malcanderē met wat sulc
ker waters.of mz een ōghesouten erweet
sop oft brodie. Eñ daer na vast hier op.iij.
oft.iiij.vren. Dyt beneemet alle onsuuere
materie die den drant int lichaē vgadert
heft. Ooc is hier te wetē dat gheē medecijn
helpē mach tot die pestylencie dā alsmen
dat lichaē reyniget met pestilenci dranck.

Binsoeghen. Capittel.lxix.

Sarotis grece et latine.

Die meesteren seggen dz dit cruypt heet van natuere ēis. Die mensche de groote hitte heeft die legge dit cruypt in azijn. Eñ legget daer na op die plaetse daer de hitte is/so beneēt die sond twijuel. Wien die ogē dōckerworden eñ hēvellē daer in wassen/die trecke dit cruypt metter wortele wē aerdē. Eñ leggē dz eenē nacht in watere vā eē springende fonteÿ. Eñ daer na doet dat water af eñ roeste dit cruypt in eē panne met boō olie eñ legge dat alsoe warm ouer die ogē. Die dit drie nachtē achtē mal canderen doet die gecrijcht bate. Sōmige meesterē seggē nochtās ɔtrarie/want heet bi heet ghelept maect meerd hitte. Hier is te bemerckē bisondlijc/dz wel mogelijc is dat eē cruypt hitte beneēt dat van naturerē heet is/want dat vier trect die hitte eñ die pine wt de ōbrande leden/alsmēse daer voor hout also lange alstment gelijdē mach. Wort yemant gequest met heet ē twatere ofte met andere heete vuchticheit. Eñ hout hi dā dat lidt in heet watere oft in heetē wijn. Ofte legget hi heete olie daer op also heet als hi dat gelijdē mach/dat trect die hitte wte eñ ōsaeft die smerten. Ende dese is die meyninghe Galieni. Eñ hier om ist wel moghelic dz dit cruypt binsoege hitte nae hē trect/alsoe dat die hitte des lidts daer doore ghemindert wort. Pli. spreect dat dit cruypt gestoten eñ gelept op die hittige lopēde serichheit herispula genaemt/waer dat aē lijf is des menschen/die hitte daer wt trect Ende heylt die van stonden aen.

Buckboom of gemeÿ palmē. Cap.lxx.

Buxus latine.

Je meesterē segghē alle ghemeÿlijc/dat desen boō heete is indē vierdē graet/eñ vochtich indē beghinsel vand derden graet. Bartholome? anglicus de proprietatibus rerum spreect dat bucboom van couder ende vochtiger natueren is. Ende desen boom is inden somere ende inden winter seer groen. Ende heeft eenen starcken roeck.

Als de slanghen haer gequest ofte ghewont hebben/soe eeten si dye wortele van desen boom. Ende soe worden si weder omme ghesont.

¶ Diascorides spreeckt/ dat bucksboom bladeren ghedorret eñ gepolueriseert/ ende mz lauendel water inghenomẽ benee mẽ frenaniā dat is pdelhz van hersenẽ oft die sodthz vā hoofde. ¶ Itẽ nyemāt en sal rusten noch slapẽ onder bucksboom/ wāt den roeck hier af is der naturẽ contrarie Eñ dat vstant wort hyer af ghemindert.

¶ Platearius spreect dat bucksboom hout seer goet is eñ sondlinge duechdẽ in hẽ heuet wāt het is getempert in die vier qualiteytẽ/ ghelijc in hitte/ in coude/ in droochz eñ in vochtichz. ¶ Die kuysch eñ suuer begeert te blijuen die sal vā desen houte maken Pater nosterẽ eenẽ lepele/ eñ dẽ hecht van zijnen messe. Ende draghen die byhẽ Dit beneemet hem die quade lusten/ ende maeckt hem kuysch. ¶ Bucksboom drijft den duuel wte dat hy gheen plaetse hebbẽ en mach int huys. Ende daer om draecht men dit ghemeenlic op den palm sondach meer dan andere cruydẽ. ¶ Itẽ bucksboō gescauẽ eñ in reyn water gesodẽ. Eñ hier af genomẽ is goet teghẽ dẽ loop des stoelganes. ¶ Bucsboō in looge gesodẽ maect gheelu dat daer mede ghewasschen wort

¶ Behem eē wortel also genaēt. ¶ Cap. lxxi.

¶ Behem latine et grece.

Serapio libro ag. cap. Behem spreect dat dese wortelen tweederhande zijn root ende wit. ¶ Dese wortele wort wt armenien ghebrocht. Ende si heeft eenen goeden roec. ¶ Auicenna in zijnẽ tweedẽ boec ca. behem spreect dat dese wortel heet eñ vochtich is indẽ tweedẽ graet. Eñ dyt hout Serapio oec. ¶ Dese wortelẽ vstarckẽ dat herte eñ benemen die beuinghẽ eñ ontsteltheyt des hereen. Eñ si vermeerderen materiā spermaticā dats die nature der mẽschẽ. ¶ Serapio dese wortel sal ge besicht wordẽ om de natuere d menschen te vsterckene. Eñ die rode dient d ie mannẽ ende die witte dẽ vrouwẽ. ¶ Dese wortele dient seer wel voor die melancolie eñ maect lusticheit. Eñ dese wortelen zijn de beste die dicke eñ vol gaetkens zijn. ¶ Dese wortelen moghen ghehoudẽ wordẽ twe iarẽ onuerteert in haer cracht. ¶ Item men sal oock weten datter een saet is dat Ben genaēt is. Eñ dit heeft veel duechdẽ in hẽ. Eñ het comt vā eenẽ boō die dẽ breme of ghinste welgelijct. Desen boō heuet vruchtẽ/ die die haesnotẽ gelijc zijn. Eñ dese wassen in Ethyopiẽ/ in Egiptẽ/ in Indien/ eñ in die landẽ vā Palestinen vā desen boō eñ vrucht salmẽ lesen Auicennam in zijn ij. boec ca. Ben. Eñ des gelijcs Pādectā indẽ ca. balanus. Eñ daer salmen veele duechdẽ af vindẽ. Vā desen sade wort olie ghemaect tot die vleckẽ des aensichtes eñ tot die ontsetheyt der lazarie. ¶ Dit saet dient wel voor die verharde miltte stadelijken daer af ghedroncken. ¶ Dit saet Ben is warm inden derden graet/ ende droge inden tweeden grade.

Brunelle. ¶ Capittel.lxxij.

¶ Brunella latine et grece.

Die meeſterē ſegghen dat dit cruyt
heet eñ droge is indē derdē graet.
¶ Die meeſter Yſaac ſpreeckt/dat het ſap
van deſen cruyde met rooſenwatere ghe-
menget eñ opt hooft ghelept/die pijne int
hooft verdrijft. ¶ Ypocrates ſpreect dattet
ſap van deſen cruyde met wijn gemengt
eñ gedronckē geneeſt de fenijnighe beten
vā fenijnige gediertē. ¶ Diaſco. dyt cruyt
geſoden eñ gemengt met olie vā amande
len eñ mettē ſape van granaet appelen.
eñ dit genomē beneemt die hoeſten die vā
hitte gecomen zijn. ¶ Jtē brunella is goet
tegen die Apoplexie eñ tegē die vallende
ſuchte/eñ v̄ſaeft die maghe alſe mit azijn
geſoden eñ gheten wort. ¶ Brunelle met
gherſten meel geetē verſaeft die hitte der
ogen daer om geſtreken. ¶ Ditſelue alſoe
ghetempert v̄drijft die pijnen inden hals
¶ Die wortele hyer af gheſtootē heplt die
beten van tharanten daer op gheſtreken
¶ Die wortele met gherſtē meel getēpert
verdrijft dz heilich vier. ¶ Dit ſap met olie
vā roſen eñ met azijn getēpert v̄drijft den
grooten hooftſweer alſt hooft daer mede
beſtrekē wort. ¶ Dit cruyt met azijn ghe
ſtoten eñ daer onder gemengt loot wit be
neemt die hitte op die plaetſen daert ghe
ſtreken wordt. ¶ Dit cruyt met andere
goede cruydē gemengt eñ gheetē/drijft de
quade vochticheidē wt door dē ſtoelganc
¶ Water vā deſen cruyde gediſtileert/be
neemt alle ghebreken eñ pijnē indē mont
als daer mede inden hals oft inder kelen
gegorgelt wort/eñ wtgheſpogen worder.
Oft alſo dē mōt daer mede gewaſſchē wort

Granaetbloemē. ¶ Capit.lxxiij.

¶ Balauſtia latine. Balauſtion grece.

Balauſtia is eē bloeme vā eenē gra
naet appele. Deſe bloemē worden
aldꝰ v̄gadert. Als dē granaetboō vruchtē
brengt ſo wordē die bloemē eē del vochtich
eñ vallen vandē boome/eñ deſe bloemen
werdē ghedroecht eñ duerē twee iarē on-
uerteert in hare cracht. ¶ Jtē die ſtellē vā
die granaet appelē hebben die ſelue crach
te in haer ghelijc deſe bloemē. ¶ Deſe blo
mē zijn tot die ſaken goet daer Bolus ar-
meniusgoet toe is. Sera. ſcrijft veel duech
den van deſer bloemen. Eñ hy ſept datſe
beneemen dat opworpē vander maghe.

¶ Dese bloemē zijn goet gebesicht tegē die
cranchcit Thenasmō genaemt/ Dats als
mē grotē lust heeft totten camenganc/ eñ
men niet daer toe en doet. Eñ die nz gesla
pen en connē sullē van desen bloemē drinc
kē. ¶ Die dicwilē vele opworpinge heuet
van zijnē mage die sal nemē die bloemen
eñ die schellē vā granaet appelē eñ sioten
die eñ siedē die in azijn: Eñ dan sal hi nemē
een spongie eñ maken die vochtich met a-
sijn. Eñ leggē die op zijn borst/ soe geneest
hi sonď twijfelē. ¶ Auicenna sept dat dese
bloemē indē mont geknout/ goet zijn tottē
tandē. Eñ datse dat bloedē des tantulees
benemē. ¶ Dese bloemē ghepoluerisecrt
heilē alle oude scadē daer op gestropt. De
se bloemē makē goede starcke tandē. Eñ
starckē dye onuaste eñ waggelēde tandē
indē mont gehoudē. ¶ Indē boec Circa in
stās bescriuē ons die meesterē datmē dese
bloemē gepoluerisecrt besigē mach voor
bolus armenus. Mer die meyninge der
meesteren is datmē in die apoteke dat eē
voor dat ander niet nemen en sal dan als-
men dat niet gherijghē en mach datmē
behoeft. Want seldē heeft een crupt of spe
cerie die selfde natuere in haer ghelijc dat
ander/ want het heeft altijt wat meer oft
wat min. Hieromme salmen bemercken
alsmen Quid pro Quo stellen wille/ ofte
alsmen daer mede die medecijne in haere
cracht mach behouden datse haer rechte
werkelicheit hebbe daer mense toe besigē
wille. ¶ Diascorides sept dat dese bloemē
cout eñ drooge zijn indē tweedē graet. Eñ
datse twee iaren duerē onuerteert in ha-
re cracht Eñ datse macht hebbē te vstarc
kene eñ den camerganck te stoppene. Eñ
tegen die ghebrekē die vanď galle comen.
Neemt balaustien eñ granaetschellen eñ
siet dese in azijn. Eñ legtse op die maghe

Egelentier oft witte doornē. Cap. lxxiiij

¶ Bedaguar vel bemedato Arabice Gre
ce. Spina alba latine.

Serapio libro aggregatoris capi: be-
medato spreeckt dat dit bladeren he-
uet die doornachtych zijn eñ die dē bladerē
vā witte distelē gelijc zijn. Dese eghelētier
hebbē bloemē die eē purpurē vwe hebben
Eñ dz saet hier af gelijct dē wildē saffora-
ne. ¶ Plini⁹ in zijnē herbari⁹ indē ca. acā
tisleuce spreect/ dz dese egelentier cout is ī
dē eerstē graet. Eñ middelmatich of getē
pert in vochtichz eñ in droochz. ¶ Auicēna
in zijn. ij. boec ca. bedaguar spreect dz in dese
wortele couthz is. Eñ int saet heetichz eñ
subtijlhz. Dese duegt hier af is resolueren
eñ openē die vstopthept der leuerē eñ der
milten. ¶ Den ghenen die bloet spouwen
is goet van deser wortele gedronckē/ ende
si doet wel orijne maken. ¶ Die dit saet bi
hē draghet die en derf niet sorghē dat fenij
nighe gediertē hē scadē sullē of mogē. Ga
lienes. Van desen sade ghedronckē is seer
goet Spasmatisantibus/ dat is den ghee
nen dye dicwijlen dyen cramp hebben in
haer leden. Pandecta scrijft veel schoone

duechdē vā dit bedegar int ca. bemedato.

Balsam boom. Capittel. lxxv.

Balsamus latine et grece.
Jelessem vel Jesse arabice.

In den boeck Pandecta int. CCC. eñ lxxiij. capi. staet Dat balsamus gheheten wordt den boom balsami. Ende balsamūs is gheheten den olie oft die gomme vanden balsem. Hier is te weten dat de gomme vandē balsame geen gherechte olie en is. Eñ dz wort getuycht in dz vele duegheden eñ operaciē. Jndē eerstē want balsam blijft meer aen die wondē hanghēde dan andere olie. Eñ si hanget daer aē ghelijc een dicke plaestere. Itē balsaz is lichtere af te wasschene van eenen doeck dan ander olie. Diascorides spreect dat een droppe vandē rechtē balsem in water geworpē te gronde valt/ eñ dissolueert haer daer inne/ eñ maect dat water wit. Ende hier om noemt Diascorides den balsez lacrimā eñ nzoleū. Eñ hi sept ooc dz de droppē vandē balsam dē melc gelijckē. Hier is te wetē datter drie namē in die griecsce sprake zijn/ daer de meesterē bisondlinghe afscriuē. Dat eerste is Oppobalsamū. Eñ dit is dat sap vāden balsez. Dat andr wort gehetē Xilobalsamū. Eñ dyt ist hout van balsam. Eñ dz derde Carpobalsamū. Eñ dits die vrucht vandē balsez. Die meeste rē bescriuē ons dattē balsez boō niet hoger en wast dan twee armē hoghe. Eñ desen boom staet en wast alleene bi Babyloniē in een velt daer seuē fonteynē op springen Eñ in gheen andere plaetse meer. Eñ als men van desen boom in eē andere plaetse plant dat en brengt noch bloemē noch ooc vruchten. Jndē somer besnijdē dye ludē in dat lant die tackē eñ scotē vandē balsez boō eñ hangē daer aē gelazē/ daer de droppē vandē balsem inne vallē eñ druipē. Eñ aldus wort dat sap vandē balsem vgadert. Eñ dit geschiet in de hontsdagen. Eñ daer na nemen si die telgheren oft taxkens die vanden balsemboom gesneden zijn/ ende droghen die. Ende dese nomē si xilobalsamum. Ende daer nae tēghen den herbst nemen si die vrucht vanden boome. Ende dese vrucht duert vyer iaeren lanc. Maer daer nae beghintse vuyl te wordene. Dese vruchte is altijt betere versch dan oudt. Ende als se dicke ende niet geghaet en ys want die vele gaetkens heeft en heeuet in haer gheen cracht/ want die crachte is in haer verteert. Dat hout vanden balsem duert twee iaer lanck. Ende daer na en heuet gheen crachte meer. Ende hier om salmen die altijt bemerckē oft versche is oft niet/ aldus. Neemt dz hout ende breket. Ende isser dan wat saps inne soe ist goet. Maer ist vol gaetkens/ ofte gaet daer meel wt/ soe en ist niet goet. Die vruchte ende dat hout vanden balseme verhytten ende verstarcken van haerder natueren/ Maer dat sap vanden balsem boō is veele starcker dan dese twee voorscreuē. Eñ het is heet eñ droge inden tweeden graet.

¶ Ende want sap vanden balsem seer die
re ende costelijc is/ eñ wãt qualijc te gecrij
gene is/ daer õ wordet dicwilẽ ghevalscht
Eñ hoe dat desen balsem gevalscht wort
bescriuẽ ons die meesterẽ in veel manierẽ
¶ Die meesterẽ seggẽ ten eerstẽ dat si som
mige welrupkẽde crupdẽ vmengẽ in tere
benthijn Eñ datse dit voor balsem vcopen.
Eñ die sommige mengẽ terebenthȳ mz O
leū naradinū. ¶ Dẽ sommige vmengẽ dẽ
terebenthȳ mit wat balsems. Eñ dã ruket
dat gelijc balsem. ¶ Auicenna spreect/ dat
dat hout vandẽ balsem heet eñ droghe is
indẽ tweedẽ graet/ die vrucht vandẽ balse
me is wat heeter eñ droghere vã naturẽ

dã dz hout of de vrucht
¶ Plini⁹ indẽ capittele
balsam⁹ spreect datten
warachtyp ghẽ balsam
vele duechdẽ in hẽ heft
Eñ dat hi door de hant
gaet alsmen hem in die hant heeft.
¶ Diascorides spreect dat van balsem een
scruppel dat is soe veele als twintich ger
sten kooren op moghẽ weghẽ in een quar
te wijns gedaen eñ daer in gelaten eenen
nacht. Desen wijn vwarmt alle die bin
nenste leden Eñ is sonderlinghe goet den
vrouwen/ want hy reynigethaer die moe
dere. Ende drijft die doode gheboerte wte
Ende brenget den vrouwẽ haer mẽstrua.
¶ Item balsam mit boomolie ofte olie vã
olijuen in ghedroncken. Ende een pessari
um ghemaect daer balsam inne is. ende
in haer schamelheyden ghelept brenghet
den vrouwen haren tijt ofte stonden we
dere die thien oft twalef iaren achter ge
bleuen hebben.
¶ Pessarium dat is een weycke omtrent
eenen vyngher lanck ghelijck eenen tap.
Ende dyt besighen die vrouwen in haere
schamelheyden ende die mannen nyet.
Mer suppositoria dat zijn ooc tapkens de
besighen mannẽ ende vrouwen van ach
tere/ om tcamerghanck te makene.

¶ Ballam sap onder
den nauele ghestreken
beneemt die droppel pis
se ende coude pisse.
¶ Alle suchten dye vã
couden ghecomen zijn
machmen myt balsem
ghenesen ende verdrij
uen. ¶ Die eene cou
de maeghe heeft die ne
me drie ofte vyer drop
pen van ballam sap/ ende drincke die mit
eenen dronck wijns/ soe ghevoelt hy bate
¶ Die zijn lichaem van buyten bestrijket
met balsam die en wordt niet melaetsch.
¶ Balsam aent voorhooft ghestreken be
neemet alle pijnen int hooft die van cou
dẽ gecomẽ is. ¶ Die eẽ litteykẽ heeft van
eenẽ wõde/ de strijke balsez daer op/ eñ leg
ge wasch daer op/ alsoe breet als dz littey
kẽ is. Eñ doe dat .x. daghẽ achter een soe
wort de een huyt der andere gelijc. ¶ Vo
re die quarteyne oft febres q̃rtanas/ sult
ghi drinckẽ .iij. ofte .iiij. droppẽ vã balsem
met wȳ drie morgẽ achter malcanderen.
Maer dat lichaem moet te vorẽ met me
decinẽ gepurgeert zȳ/ so vgaet de quartei
ne. ¶ Die dz suysen in die oorẽ heeft die di
stilere eẽ of twee droppẽ van balsaz in die
oorẽ/ so vgaet dat. Eñ dit helpt ooc also te
ghẽ den tantsweer. ¶ Dode lichamẽ hier
mede ghesalft/ blijuen langhe onuerteert
¶ Serapio spreect/ dz dit sap vã balsez seer
subtijl is in zijnder duecht. Eñ dat warm
eñ droge makende is indẽ tweeden graet
¶ Balsam met melck ghedroncken benee
met dat verghif oft fenijn in dat lichaem.

Balsam is goet Epilentis/ dat is dē genen die de vallende sucht hebbē. Eñ sondlinge die op die borst kichen eñ cort ademē alst vā buyten op de borst gesmeert wort.

Die meesterē seggen dattet hout vā balsam goet is den vrouwē als se daer mede vā onder op beroeket wordē wāt het stilt haer moedere/ eñ reynicht die. Balsam mit wijn gedronckē geneest die gebreckē der longhenē. Die genepget is totte cramp aen

welcke plaetsen des lichaēs het si die strijke daer op balsam eñ dē cramp vlaten is. Item voor die lāme leden eñ sondlinge aē die iūcturē/ die strijke daer op balsā die geneest die lāmicheyt/ eñ het verwermt dat bloet eñ starct die aderē. Balsam is goet Peripleumonicis/ dz is dē genē die eē sweeringe aen die longene hebbē alsse balsem op haer borst strijkē eñ binnē drinckē. Balsam op versche wondē gelept heilt mer in eenē dach dā andere saluē in .xiiij. daghē. Balsam behoet dz lichaē vā quade rueckē als hier af in .iiij. dagē eens eē luttel ingenomē wort also vele als eē scruppel wegt dat is .xx. gersten koornē swaer. Eñ dit behoet de menschē oock voor die toevallende cranchedē also datse vā binnē nz corrūpeeren oft vuulē en mogen. Het behoet die menschen voor melaetscheyt oft lazarie. Ende hier omme en vintmen geenen melaetschē menschen int lāt daer dē balsam wast. Den balsam is sorghelijck ghenomen inder tijt als de pestilencie regneert/ want hy verhit te seere. Ende hier af wordt dat bloet gheelu ende verhit. Ende het soude daer af lichtelijc ontsteken worden.

Rudelsteen oft roode eerde. Cap. lxxvi.

Bolus armenus vel lutum armenū.

In den boec Circa instans cap. bolus armenus bescrijuē ons die meesterē dat bolus cout eñ droghe is indē .ij. graet.

Bolus armenus is eene adere der aerden dye int landt van Armenien ghevonden wordt. Ende dz is den besten bolus armenus die alleene root van verwen is. Ende niet menigherhande verwe inhem en heeft. Ende desen duert hondert iaren onuerteert in zijn naturee. Auicenna spreecket/ dat bolus armenus root wesen sal als saffraen. Ende dat hi cout is indē eersten graet ende droghe inden tweeden graet. Bolus armenus is goet dē quaden bladeren ende sweeringen. Ende sonderlinghe als die pestilencie regneert des inghenomen met Endiuie watere. Ende daer dat lichaem bestreken. Ende dit poluere is een grote medecijne tot alderhande wonden. Bolus armenus is goet ghedroncken den ghenen die bloet spouwen. Ende oock den gheenen die verdrooghen ofte wtdrooghen want Bolus armenus

Yzer / doyt roper root / doyt swart
aluin / doyt swaert spaensgroen
i een half menghlens [illegible] poet
met water gedaen [illegible]
[illegible] en samen gesod en daer mede
de haer wortm gewasshe [illegible]
[illegible]

Bolus armenus en [illegible] met
wijt van eye gemenget en daer een plaster
of gemaect en geleydt opt aembeyt [illegible]
[illegible]

verdroghet die sweringhen der longenen
daer dese cranchz of Ptisis af comt. ¶ Bo
lus armenus is goet dē vrouwen die ha-
re stonden oft vochticheden te veel hebbē.
¶ Eñ ooc sondñlinge ist goet tegē de febres
die ind pestilenciē tijt comē. ¶ Auicenna
scrijft datter veel menschē die metter pesti
lencie beuangē hebbē geweest/gesont ghe
worden zijn die bolus armenus gedronckē
hebbē aldꝰ. Neemt dat vierendeel van eē-
der quaerte goets claers wijns/de subtijl
is eñ niet te starc. Eñ doet daer ond eē on-
ce vā bolus armenus/dat is twee loot. Eñ
menget daer ond rooswater eē half pinte
Eñ drinct dit nuchterē eñ des auonts. De-
sen drāc beneēt eñ gheneest die pestilencie.
¶ Serapio spreect/die
van bolus armenꝰ drīc
ket met sulcker water
inder tijt als die pestilē
cie regneeret/die is be-
hoet dat hē die pestilen
cie niet aengecomē en
sal. Ende dit is een goe
de bescherminge voor
alle menschē. ¶ Bolꝰ
armenus is ooc goet Dissentericis/dat is
den ghenen die den loop indē buyc hebbē
mz bloede. Eñ des gelijc is bolꝰ armenus
goet Speneticis Colericis/ꝛ Stomacis.
¶ Hi spreect ooc/wort eē mensche mz gehol
pē vā dese voorscreuē cranchz daer dē bolꝰ
armenꝰ in is gelijc voorgescreuē staet dē
en sal gheen ander medecijne ghehelpen
dā gout dat Aurum vite genaemt wordt
Ende dit gout met zijnder addicie gheno
men/cureert sonder twijfele dese voorscre
uē cranchz. Dit heb ic meester Jā van Cu
be in veele plaetsen dickwijlen versocht.
¶ Aurum vite is geslagen bladeren van
goude in ghedistileerden wijn ghedaen.

¶ Bedellium een gomme. ¶ Capit. lxxvij.
¶ Bedellium latine. Bedellas grece.

Die meesteren segghen dz dese gom
me menigherhande is. Die eene
wordt ghenaemt bedellium Judaycum.
Ende dese is die gomme eens boomes die
Melialiend ghenaemt is. Eñ desen wa-
schet in Indien. Die andere wordt ghe-
heeten Bedellium Arabicum. Ende dese
gomme wascht aen eenen boome in dye
landen van Arabien.

¶ Serapio spreect/dat-
ter noch een bedelliū is
Eñ dit wort geheetē be
delliū van Mecha. Eñ
dit wast aen eenen boō
in dat landt vā Mecha.
Eñ desen boō bregt soete vruchtē voor die
rijp wordē. Eñ in dz lādt vā Spaengien
wassen ooc dese bomē. Maer die vruchtē
en wordē nz rijpe. Eñ vā dese wort bedelli
ū de mecha genaēt. ¶ Vā deserē bedellio die
in dz lādt vā mecha wast staet ooc gescre-
uē int beginsel vandē boeck Genesis in dz
ij. capit. aldus. Quod ē in paradiso volu-
ptatis arbor cuius fructus est satis dulcis

Auicenna scrijft dat bedelliũ van Mecha van natueren vercoudende ende droghe makende is. Serapio capitulo bedellium iudaicum spreeckt dat dese gomme die beste is/ die welrukende ende van binnen wit is. Dat bedellium en is nyet goet dat hem lichtelijc laet breken/ oft dat morwe is. Ende dat stinckende is als men eenen roock daer af maect/ Ende dat met eerde oft hout oft steenen vermenghet is. Dat bedellium wert in menygherleye manieren geualscht. Want sommighe nemen gomme van eenẽ kersboom/ oft van eenen anderen boom. Ende doen dan dare onder wat van dat rechte bedellium. Ende op en heeft gheenen goeden roeck maer het stinckt als men daer eenẽ rooc af maket. Auicenna spreeckt dat bedellium gheronnen bloet resolueert. Ende dat weeyct ende maeket oock rijpe herde sweeringen. Platearius eñ Pandecta bescriuẽ indẽ capit. bedelliũ/ dz dese gõme heet is indẽ tweedẽ graet/ eñ vochtich indẽ eerstẽ graet. Almansor spreect. dz bedelliũ iudaicũ heet makende is vã natueren Ende dat bedellyum de mecha cout ende drooghe makende is van natueren.

Serapio spreect/ dat bedellyũ stopt den buyck ende sterct de maghe. Ende dissolueert die sweringhen/ die aen den longhenen comen/ alst weeck ghemaect ende vã buyten daer op ghesineert wordt.

Bedellium myt nuchteren speecksel ghemenghet/ ende op den buyck ghelept/ onder den nauele breect den steen in die lendenen ende inder blasen. Platearius bedellium met wijn gedronckẽ doet wel orijne maken. Diascorides. bedellium genomẽ doet wel sweeten. Bedellium is goet den beten der fenijniger dieren gelijck een plaestere daer op ghelept.

Boom wolle oft catoen. Ca. lxxviij

Bombax vel lotum latine/ Koton grece. Koten Arabice.

Serapio indẽ boeck Ag. indẽ capittel Koton spreeckt dat boomwolle ghemaect wort van die bloẽmen des booms Eñ in dese bloemẽ is saet dat ghebesicht wort in die medecijnẽ. Dese boomen wassen in cecilien. Eñ si zijn dẽ persikenboomen gelijc. Van desen boome eñ bladeren scriuẽ ons die meesteren eñ sonderlinge Diascorides Ende hy spreeckt dat dees booms bladerẽ eñ saet veele duechden in haer hebbẽ. Eñ dese heet eñ vochtich makende zijn van naturẽ. Dat sap van dese bladeren stopt seer dẽ loop inden buyck van ionge kinderẽ. Dit saet mit vẽckele water gedronckẽ maect de menscẽ lustich om die borst/ eñ beneemt die hoesten.

Item olie van desen sade ende van dese bladeren gemaect/ eñ dat aenschijn daer mede bestrekẽ beneemt die sweeringẽ eñ hittige bladeren daer inne/ eñ maeckt dat aenschijn schoen eñ claer. Dit saet vermeerdert die natuere der menscẽ/ die materia spermatica genaemt is. Ende met wijn gedronckẽ brengt lust eñ oncuysche

beghеerte den mannen eñ den vrouwen.
¶ Vandyer boomwolle en wil ick nyet
meer scrijuen/dan dat die vroukens scho
ne doecken daer af spinnen.

¶ Pinegroen. ¶ Capit.lxxix.
¶ Periuinca latine et grece.

Die meesteren seggen dat dyt cruyt
heet eñ droge is indē derden graet
Dit cruyt is inden wintere eñ inden some
re groē. Eñ die verwe d̉ bladeren gelijct d̉
verwē vandē bucsboō bladerē. Dit cruyt
sal v̉gadert wordē tusschē.ij.onß vrouwē
dagē Assumptiōis eñ Natiuitatis. ¶ Dit
cruyt sal gedorret wordē aē de lucht eñ nz
aen die sonne. ¶ Syñ duecht is wt drijuen
quade vochtichedē die vā grote couden ge
comen zijn/alst met wijn gesoden eñ gedron
cken wordt. In wat huys dz in die dore hā
get daer en mach gheen touerie of goghe
lie gheschieden. Eñ comt de touerie in dat
huys/ soe meyntse verraeden te sine ende
vliet haestelijc van daer. ¶ Met dit cruyt
besweert men die boose gheesten die in die
menschen zijn. Eñ hoe die besweeringe toe
gaet laet ick staen. Maer geen bose geest
en mach sonder twijfelen macht hebben.
in dat huys daer dat cruyt inne is.

¶ Joden leem. ¶ Capit.[illegible]
¶ Bitumē iudaicum lat. Asp[illegible] grece.

Die meesteren seggen dat yt daer
om genaēt wort Bytumē iudaicū
wāt het int landt vā iudeē v̉gadert eñ vō
den wort. Eñ dz is inde dode zee Sodoma
eñ Gomorra stondē. ¶ Diascorides seyt
dz bytumē iudaicū in sommige poelē vand̉
zee v̉gadert eñ geuondē wort. Eñ de poe
lē of puttē wordē genaēt Affricē. Eñ hier
inne coaguleert haer dese materie gelijck
lijm. Eñ dit v̉gaderē die schippers in sche
pen met haeckē. Eñ latent droge worden
Eñ dā wort bitumē iudaicū genaēt eñ da
re voor v̉coft. ¶ Diasco. scrijft datter noch
een and̉ wesen vā bitumē iudaicum is eñ
dit is hart eñ en mach noch mit vier noch
met watere gebrokē wordē dan met bucs
bloet eñ mettē bloede dat vā die vrouwen
gaet als se menstruose zijn. Eñ wilt ghi dit
breken/soe neemt eenē vollē doeck eñ ma
ket dien nat met dese voorscreuen vochtic
heit/soe gaet dit van malcāderē gelijc calc
dz met watere gheblust wort. ¶ Itē Dias
corides spreecket dat Bytumen iudaicum
die swellinghen beneemt/alst met azijne
vermenget daer ouere ghestreken wordt

¶ Bitumen Iudaicum met castoreum v̄-
mengher/ Ende die vrouwen van ondere
hier mede berooct brenget haer menstru-
a oft haer stonden. ¶ Desen roock inder
noese gelaten beneemt die catarrē eñ snot
teringhe int hooft. ¶ Wien die tandē wee
doē die neme bitumē iudaicū eñ houde dz
in sinē mōt/so geneest hi sond̄ twijfele. Bi-
tumē iudaicū wort somtidē geualscht mz
harsche/dz sommighe daer ond̄ menghen
Eñ dat beneemt hē zijn natuere eñ crachte
¶ Cassius felix sprecket/dat bitumen iuda
icum heet is int eynde vandē derden gra
ende droghe inden vierden graet.

Een osch oft rupnt. Cap.lxxxi
¶ Bos latine.

Die meesteeen segghen dat dyt dier
onghetaemt is. Eñ dz bi na dē leeu
we ghelijc met zijnder stemmē. zijn vleesch
vermeerdert dat bloet in dye menschē eñ
sterct die leden. ¶ Dat brodie oft sop van
ossen vleesch verstarct eñ crachtiget meer
dan vleesch van andere viervoetighe die
ren. Eñ hier om dient dit sop wel dē cranc
ken menschē. ¶ Plinius in sinē achtētwin-
tychstē boeck int elfte capittel spreeckt/dat
ter aen den osch niet en is ten wort ghebe-
sicht tot profijte vandē menschen. Eñ opt
cortteste seyt hi/dat ossē misch met azijn ver-
menget eñ opdie iuncturē der ledē geleit
daer swellinge oft pijne inne is v̄saeft die
ter stont. ¶ Die een quade bladere aē zijn
lichaem heeft/die mochte dyt oooch alsoe
daer oppe leggen/want het suyvert ef trec
ket te hope dat ettere/gelijc een treckende
plaestere/eñ heylt sonder schaden. Het be
neemt oot die hytte daer een lidt ontstekē
oft onghesont mocht wordē. ¶ Water vā
ossen misch gedistileert is seer goet tot de
hittige swellinge eñ sonderlinge der ogē
alst daer ouere gestrekē wort. ¶ Die huyt
eñ die hoornē vā desen diere zijn dē mēsce
oot seer profitelijc ende nootsakelijck.

Botere. Capittel.lxxxij.
¶ Butirum latine.

Auicēna in sinē.ij.boec indē cap.bu
tiru̅/spreeckt dz botere warm eñ vochtich
is indē eerstē graet. Botere is haerder na
tuere rijp makende/reynigende/ eeñ ver-
teerende. Eñ si is getempert vā natuerē.
¶ Botere is goet om die sweeringhē ach
ter die oorē/daer mede weeyck te maken
¶ Auicen. als een vroukē de wanghē van
ionge kiderē met botere sineert/so wassē

hem zijn tanden sonder pijne. ¶ Oock is botere goet inden mont ghehouden tot dye. sweeringhen des monts ende der ooren. ¶ Botere is goet om die leden daer mede te smeeren. Eñ om de lendenen te versaecktigen als daer pijnicheden in zijn. ¶ Boter met honich gemengt eñ also int lijf genomen dient seer wel Pleureticis/ dat is dē genen die een sweeringe in die borst hebbē Eñ ooc Peripleumoniatis/ dats dē genē die een sweerynge aen die longene hebbē daer die wtdrogēde of verswinende sucht af comt die Ptisis genaemt is. ¶ Botere versaeft eñ reynicht alle sweerynghē. Eñ sonderlinghe die smerten in heymelijcke plaetsen daer si zijn moghen. ¶ Botere in spijse ghebesicht versaeft die bynnenste leden. Eñ hier om zijn luttel lieden lenden sic of ghebrekelijck vandē steene die allen tijt voer den eeten eñ na den eeten botere met grote clompen opt broot eeten/ want die boter verteert eñ reynicht die materie door die orijne eñ camerganck. ¶ Botere gebesicht vā binnen ende buyten doet wt worpen slijmighe vochticheyt in die borst

Santorie oft duysent guldē. Ca. lxxxiij.
Centaurea latine. Anuticen grece.
Anaurion arabice.

Serapio indē boec. aggregato. inden capitt. Antaurion spreect/ d, die santorie tweedhande is. ¶ Die eene groot/ eñ die andere cleyn. Die grote santorie heeft bladerē gelijc grote noot bladerē/ de groē zijn gelijc kool bladere. Eñ aent eynde zijn die bladerē gekerft. Den steel vā de grote santorie is ghemeñlijck twee ofte drie armen lanck. Eñ heeft een wortele die twee armen lanck is/ dye welcke in haer veele vochticheyden heeft ende eenen scharpen roeck ende dese is root van verwen. Dye verwe des saps is ghelijck bloet. ¶ Die cleine Centaurea is ghelijck Origanum oft duyst ende wast gheerne in vochtighe plaetsen haren steele is een spanne lanck ende heeft roode bloemen. ¶ Die wortele is seer bitter ende crom. Ende dese en wordet niet gebesicht. ¶ Plinius inden capittele Centaurea scrijft Dat beyde die santorien heet ende droghe zijn inden tweden graet. ¶ Galienus spreect dat die grote santorien goet is vanden vrouwen ghedroncken om haere menstrua te doen comen. Ende si is oock goet ghedronckē van den gheenen die bloet spouwen. ¶ Voor alderhande febres/ Neemt een half loot van centaurea ghepoluerisecert eñ drinckt dat inne myt wijn ende myt suyckere vermengt drie morghen achter een nuchteren soe vergaen die febres. ¶ Een hant vol vā centaurea in water gesoden eñ dat gedroncken is goet Asmaticis dat is den genē die kichen eñ cort ademē. Ende benemet also ghenut die oude hoesten. ¶ Dat sap vander groter santorie inghenomen reynicht die maghe eñ maect seer wel camergane. ¶ Inden boec circa instās staet ghescreuen datmen die santorie sal vergaderen alsse beghint te bloeyen. Eñ daer

na salmēse hanghē in een donckere plaet
se ende nyet inder sonnen eñ latense daer
droge worden. ¶ Dese is seere goet ghebe
sicht ouer iaer tot veele saken. Eñ sonder-
linghe die grote Centauria. ¶ Dese Cen-
tauria met wijn ghesoden ende met supc-
kere vermenghet is seer goet der verstopt
ter leuere/ den lendenen/ der milten eñ der
blasen. ¶ Dit crupt mit wijn ghesoden eñ
boomolye dat daer ondere vermenghet.
Ende dit opten bnyck tusschen den naue-
le eñ dat gemacht gelept beneēt die grote
pijne der lendenē. Eñ opēt die vstopte mil
te. ¶ Eē salue gemaect van desen sape/ da
re olie eñ wasch onder vmenget zij is der
miltē sondlinge goet alse van butē daer
mede besmeert wort. ¶ Voor die vharde
leuere/ eñ vharde milte sal mē maken een
sirope aldus. Neemt dat sap van Centau
rea/ die wortele van eppe ende die worte-
le van venckele elck euen veele Ende laet
dese sieden in dat sap/ daer nae sighet dese
daer af/ eñ druct die vochtichept wel wte/
eñ doet daer inne supckere na dz ghy des
veele maken wilt. ¶ Dese sirope is seere
goet den gheelsuchtygen gedroncken des
auonts ende des morgens. ¶ Johannes
Mesue spreect/ dattet sap vander wortele
van Centaurea wt ghetoghē veele voch-
ticheden wt de menschen beneemt. Ende
oock veele quaets waters/ als hier af een
half loot met boomolie gedroncken wort.
¶ Item in een clisterie mach men hier af
besighen drie dragma met boomolie.
¶ Item dat crupt van sanctorie voorschre
nen ghestooten conglutineert alle groote
wonden alst daer op ghelept wort/ die see
re swaerliken te conglutineeren zijn. Oyp
consolideert aldus oock alle oude vlcera-
cien. Eñ het verdroocht alst met conglu-
tinerende medecijnen vermenghet wort

¶ Plini9. Centaurea gemenget met bloe
de vā eender hoppe dat een vogel is eñ ims
wat honichs daer inne. Eñ dyt des nach-
tes in eene lampe ghelept daer licht inne
brant doet alle die menschen dye daer by
staen schijnē dat die plaetse vol sterren is
¶ Leest Pandectam/ Ende daer sult ghy
veel vreēde duechdē vā Centaurea vindē.

Camille bloemen. ¶ Capittel. lxxxiiij
¶ Camomilla latine. Lencantimos/ Ca-
milla/ Herante; idem Camelon/ Melan-
temon vel Criscomon grece.

Serapio inden capittele Camomilla
spreect/ dat camille bloemen hebben
eenen langhen steel/ cleyne bladeren/ ende
witte bloemen ghelijck die wijnrute. Eñ
dese worden in medecijnen tot vele saken
ghebesicht. Ende si sullen inden meye ver
gadert worden. Ende dan mach men se al
le dat iaer lanc door besighen. ¶ Auicen-
na spreect dat die camille bloemen heet en
de seer drooghe zijn inden eersten graede.
Ende dat haer duecht is weeyck maken
ende saeftyghen. ¶ Camille bloemen in
water ghesooden ende dan op heete swee
ringhen ghelept weyckenende versaeftē
die oock. Ende drijuen dat etter wte.

¶ Camille bloemen ouer nacht in wijne
ghelept. Eñ des ghedronckenſtarcket die
gheweruen oft iunctueren. Eñ beneemet
die lamhept. ¶ Camille bloemen gheſtoo
ten eñ met honich ghemenghet dit in ghe
nomen brengt camerganck. Eñ drijft ve-
le slijms wte. Eñ repnicht den menſchen
haer darmen. ¶ Als dat hooft met camil
len bloemen ghewaſſchen wort ſo wordt
die herſenen verſtarct. Ende dat verdrijft
wt den hoofde eñ wter herſene die quade
vochtichept die haer van coude daer ver
gaert heeft. ¶ Camillen bloemen in wa
ter gheſoden eñ den mont daer mede ghe
waſſchen heplt die ſweeringen daer inne
¶ Auicenna ſept datter driederhande ca-
mille is. ¶ Eñ onder deſe is eene die gout
uerwp ghe knopen heeft. Maer dat ront
omme gheknoopt is/is met menigerhan
de verwen. Die ſommighe camille heuet
witte bladeren. Die ſommighe ſwarte
Eñ die ſommighe leueruerwige bladerẽ
¶ Die met pijnen zijn watere ofte orijne
maeckt/die ſal van camillen drincken ſoe
gheneeſt hi. ¶ Camille ouer nacht in wij-
ne ghelept eñ des ghedroncken beneemet
die ſwellinghe eñ quaethept der maghen
eñ maect een ſeer goede digeſtie. ¶ Camil
le geſodẽ eñ gedronckẽ beneẽt dat kpchen
eñ rupmt die borſt/ Eñ alſo genomẽ is ſee
re goet der cräcker leuerẽ. ¶ Welcke vrou
we in haer heeft een doot kint die drincke
vã camillẽ bloemen/ſo wortſi daer af ver-
loſt. ¶ Camille bloemen in water geſodẽ
eñ die voetẽ daer inne ghebapt doet veele
quade vochtichepden wt den lijue ghaen
¶ Die den steẽ heeft die ſal mz camille ba-
den drie oft vier malen/ſoe ſal den ſteen al
lepnſkens ghemorſelt wordẽ eñ vergaen
¶ Item onder alle baperuden die tot den
ſteen dienen/ zijn camille bloemen die be-
ſte/want dat watere daer ſe inne gheſodẽ
worden wepcket die lendene ende die bla
ſe. Eñ drijft die materie daer wte daer dẽ
ſteen af waſcht. ¶ Galienus eñ Serapio
beſcriuen dat camillen bloemen die leden
ſeere verſtarcken/eñ dpe lamte daer wte
nemen. Eñ ſonderlinghe die olpe die van
camille ghemaeckt wordt. ¶ Camillen
bloemen maken een ſaeſte ende weepcke
hupt als ſe daer mede ghebapt wordt.
¶ Camillen bloemen drijuen wt quade
vochtichept/daer af ghedroncken. Noch
benemen ſi die febres die van quade voch
ticheit ghecomen zijn. ¶ Item een plaeſte
re van camillen bloemẽ gemaect eñ op de
rudichept of crauwagie/oft op die vleckẽ
aent lijf ghelept/ benemen die behendich-
lijck. ¶ Camille bloemen zijn ſonderlinge
goet teghen die pijne int hooft gheſooden
in watere/eñ daer op ghelept. Eñ ſonder
linge benemenſe aldus ghebeſicht dẽ hoo
uet ſweer dpe van couden ghecoomen is.
¶ Camille bloemen groen gheſtoten ofte
dorre/als menſe niet groen ghecrighen en
mach ſal menſe leggen in watere drie oft
vier daghen lanc. Eñ daer nu ſal men dat
hooft hier mede waſſchẽ tegen den hooft
ſweer. ¶ Alle tijt ſal men camillẽ bloemẽ
hebben in die looghe/ want deſe dient den
hoofde wel eñ maect goet vſtant. ¶ Plini
us ſmeert de lãme leden met olie van ca
mille in eene warme plaetſe/ſo wordenſi
wederom ſaeſt en ſtarc. ¶ Itẽ wart ieman
van binnen gheſwollen. oft leuerſuchtich
die drincke van camillen/ſoe gheneeſt hp
ſonder twijfele. ¶ Die den ſteen in die len-
denen heuet dpe ſal hem ſmeeren in eene
warme plaetſe mpt camille bloemen op
die lendenen/ende onder den nauele. En-
de ſonderlinghe nae dat hi in een badt ge-
weeſt heeft/ſo geneeſt hp ſonder twijfele.

Scheelwortele. ¶ Capittel.lxxxv.
¶ Celidonia latine. Chilidonion grece.
SErapio bescriuet ons dat dyt cruyt
tweederhande is. Dat eē groot/dat
anď cleyn̄. Die grote schelwortele ṽtooñt ha
re als die swaluē tlāde comē. Eñ alssi we
derō wech vliegē/so wortse wedom dorre
Sōmige seggē dz dyt cruyt celidonia ge-
naēt wort/wāt die swaluē dit cruyt harē
iongē brengē eñ tetē geuē/waer door si ter
stont haer ghesicht gecrijgē. ¶ Celidonia
heeft euen subtijlē steel nz te lanc/eñ brede
bladerē de weer zijn ghelijc oelsaet of papa
uer/eñ ghelue bloemē. Dat sap van deser
wortel is gelijc sofferaē anď ṽwe. Dit sap
is seer scarp/eñ tot veel sakē goet/mer son
ďlinge tottē ogē. ¶ Plini⁹ sept/dz de cley-
ne celidonia bladerē heeft gelijc die grote
mer aē de cleyne celidonia is eē cleyn̄ voch-
tich; die aē de handē blijft hangēde alsmē
traect. ¶ Dit cruyt heeft enē starckē smac
Eñ de cleyne schelwortel en heeft so grotē
cracht nz als die grote. Eñ die swaluē besi
gē ooc wel die cleyne celidonia/mer nz soe
geern als de grote. Eñ hier door machmē
bemerckē dz de grote celidonia veel duech
dē in haer heeft. ¶ Galien⁹ indē.viij.boec

sim.far.sept dz schelwortele heet is inden
iiij.graet eñ droge idē.iij.graet. ¶ Itē scel
wortele sap mz sal armoniacū ṽmengt eñ
in die oghē gelatē ṽdrijft die scellē daer af
Eñ maect die ogē claer. ¶ Itē als de schel
wortele bloyt so salmē'e stotē eñ siedē. Eñ
daer na salmē dz water doē in enē pot/eñ
settē dz aēt vier eñ schuymēt wel. Eñ alst
eens wel ghesodē heeft so salment sighen
door eenen suuerē doec. Eñ bewaren dat
Ende als yemant duystere oghen oft ghe
breck daer aen heeft die sal dit in die oghē
strijcken. Ende het sal hē meer helpē dan
enighe andere medecijnen. ¶ Die de geel
suchte heeft die sal van schelwortele drinc
ken so gheneest hi. ¶ Dese wortele is goet
inden mont geknout teghē dē tantsweer.
¶ Dat sap van deser wortele aent lijf der
melaetsche menschen gestreckē/beneemt
die melaetsheit. Meer dit moet.ix.dagen
achter een des morgens ende auonts ghe
daen worden. Ende dan sullen dese men-
schen oock nemen in die neghen daghen
Syrope die van fumus terre gemaect is.
¶ Diascorides spreect/dat dyt sap met ho
nich ghesoden seer goet ghebesicht is den
oghen/ende dat die schellē van die oghen
beneemet ende dattet een claer ghesichte
maecket. ¶ Plinius eñ Macer confirme
ren alle dese voorghescreuen stucken. En-
de si segghen dat beyde die scheelwortelē
goet zijn ghebesicht tot alle die pijnen der
ooghen. Ende si scriuen/dat als der swa-
luen ooghen wt ghesteken worden. Ofte
alsse blint worden/soe crijghen si haer ge-
sichte weder omme met desen cruyde. Eñ
dyt doense ooc haren ionghē/want si alle
gader blint zijn eñ niet en sien. ¶ Dese seg
gē ooc dat Celidonia begynt te wasschen
als die swaluen te lande comen. Eñ datse
dorre wort alsse wederom wech vlieghē

¶ Keruele. ¶ Ca.lxxxvi.

¶ ¶ Cerifolium latine.

Ysaac indē boeck/ de dietis ꝑticulari
b9 indē cap. Apiū scrijft ons vā desen crui
de dat heet is indē derdē graet/ eñ droghe
indē .ij. graet. ¶ Dit cruyt heeft enē langē
steel eñ bladerē gelijc dē coriander. ¶ Dit
cruyt mz andere cruydē gesodē doet wel
slapē Vā desen cruide gedronckē doet wel
orijne makē. En het brengt dē vrouwē ha
re stondē oft mēstrua. ¶ Eñ aldus genomē
beneemt ooc de pijne der lendenē eñ d̄ bla
sen. ¶ Keruele beneemt ooc de pijnichept
des buycs eñ brenget wint. ¶ Dat sap vā
keruele myt azijn ghedronckē nuchteren
doot die lange wormē indē buyck. ¶ Ker
uele gepolueriseert eñ met honich gemen
get eñ op de plaetse gelept daer dē cācker
wascht/ heilt dien. Keruel mz wijn gedrōkē
beneemt de pijn int hooft. Keruele eñ auer
rone in watere gesodē eñ daer ond' gemē
get azijn/ eñ dz hooft daer mede gewasschē
doot die meluē eñ die hayr wormē opt ho
uet. ¶ Keruelē saet gedronckē heylt de be
ten vā rasende hondē/ mer de wondē moe
tē ooc daer mede gewasschē wordē. ¶ De
wortele vā keruele met steenbreke gheso-
den in wijn desen wijn ghedronckē/ breect
den steen inder blasen eñ doet wel orijne
maken. ¶ Item keruele gesoden in wijn
ende den gedroncken doet dat gheronnen
bloet binnen int lichaē scheden. Eñ desge
lijc doet ooc dat water vā keruel gedistileert

¶ Winterlinck. ¶ Cap.lxxxvij.

¶ ¶ Cicuta latine. Succarum Arabice
Conisa vel tenela vel lomen grece.

Meester Paulus Serapio/ eñ Pan
decta desgelijcke segghen alle ghe
lijck dat Cicuta vander couder natueren
weghen die dat saet in hem heeft/ die men
schen duot/ die dat nutten. Eñ alsmen dat
besighen wille/ soe salmen dat nemen mz
goedē ouden witten wijn. Ende desen be
neemet die coutheyt van Cicuta.

¶ Serapio spreect/ dat den steele van cicu
ta binnen hol is/ ende vele knoopen heeft
Ende dat hier dore die cicuta den venckel
dade ghelijcket. Maer die cicuta is groe-
nere aen den steel. Ende dat bouen opden
stele heeft eese een croone daer veele witte
bloemē aen zijn/ dat saet van Cicuta gelij
ket den anijse wel. ¶ Die wortele van cicu
ta en staet niet vast inder aerden. Ende
si is so coudt van haerder natueren/ dacse

dat bloet in die menschen doet runnen eñ
te gader loopen. Maer alsmen se neemet
met goeden wijn/soe en scaetse nz. ¶ Ooc
spreect Serapio dat dit saet groen ghesto
ten eñ dat sap daer wt gedaen/eñ om dye
ogē gestreckē/dē loop der ogen beneēt/eñ
maect die oghē claer/eñ eē claer gesichte.
¶ Een plaestere van desen sape gemaect
Eñ op die hittige lopēde seerichedē geleit
die Herispila ghenaemt zijn vercoelt die eñ
verdrijuet die pijne daer wte. ¶ Winter
linck gestoten metten sade eñ metten bla
deren eñ een plaestere daer af ghemaeckt
dese beneemt die lusticheit eñ oncuysheyt
der mannen. alsse op de scamelheden der
mannen ghelept worden/die testiculi ghe
naemt worden. Ende en laet die manneli
ke roede niet stijf worden. Eñ doet dat mā
nelijc saet verghaen. Ende hyer omme is
dit oock goet teghen die loopynghe inden
slaep/de Pollucio nocturna genaēt wort
¶ Item dese plaestere op die borsten der
vrouwen gelpt verteert ende verswindet
haer dat melck. Ende als dese plaestere
dicwijlen op die borsten der ioncfrouwen
oft maechden gelept worden/soe en was
schen haer borsten niet. ¶ Galienus bescri
uet ons dat cicuta te seer vcoudende is de
natuere d menschē. ¶ Pli. indē ca. Conisa
.i. cicuta. spreect dz die slangē die bladeren
vliē wāt si haer also vcoudē tot op de doot
¶ Platearius sept/dz cicuta warmachtych
is/eñ droge indē derdē graet. ¶ Cicuta is
seer goet tegen de pijnē der miltē in azijn
eñ in olie gesoden eñ also op die milte ghe
lept. ¶ Itē cicuta eñ tideloseu in wijn ghe
soden eñ met olie vmengt/is goet teghen
die gichtichz d handē eñ der voetē. ¶ Dyt
is ooc goet tegē die gichtichz d darmē. Eñ
tegē die coude gebrekē also optē buyck eñ
op de lendē gelept gelijc Platea. bescrijft.

Muerruite oft steenruite. Ca. lxxxviij.
¶ Capillus veneris vel Coriandrū putei/
vel capillus porcinus lati. Adianthō gre.
Serapio indē boec ag. spreect dat dyt
een cruyt is dat bladeren heeft ghe
lijck den coriander. Eñ heeft eenē seer har
den eñ subtijlē steel omtrēt eenē spāne lāc
Eñ het en heeft noch bloemē noch vruch
ten noch saet. Ende die wortele hier af en
wort niet ghebesicht. ¶ Dit cruyt wascht
geerne aē oude mueren eñ in diepe grae
uen oft speluncken die vochtich zijn/eñ aē
die muren d born puttē. ¶ Itē Sera. ende
Galie. segghen beyde dat die duecht dies
cruyts is drooch makēde. Indē boec circa
instans staet gescreuē dat dit cruyt in hit
te eñ in droocheit ghetēpert is. ¶ Stepha
nus scrijft in zijnē boec dat dit cruit vandē
ouderē geheetē wort Adyāthos oft Poli
tricuz/dat dese drie namen Capillis vene
ris Adianthos eñ Politricū/voor eē cruyt
gestelt worde/daer hier af gescreuē wordt
¶ Mesue spreect dat dit cruyt wt den mē
schē treect die quade colera oft die hyttighe
humorē/eñ ooc alle groue vochticheyden.
¶ Itē capillus veneris reyniget dat bloet
Eñ maect den menschē een goede verwe

eñ eenen saeften adem. Ende reynicht die maghe/den buyck/die leuere/ende die mil te daer af gedroncken. ¶ Jtē vā desen crui de ghedronckē beneēt den steen inder bla sen ende in die lendenen der menschen.

¶ Jtē looghe daer muerupte in gesodē zijn doet dat haer wasschen als dat hooft dye wijlē daer mede gewasschen wort. ¶ Jtē asschen van mueruite gemaect ende inde fistele gelaten heilt die. ¶ Jtē dat poluere van mueruyte heylt die gebreken aen die schamelheden der vrouwē ¶ Jtē muer uy te is goet gebesicht tegē den loop des bloe des wter noesen. ¶ Jtē mueruyte mz wa tere van cicorea ofte hemelslotele vermē ghet is sonderlinghe goet tegen den loop des camergancs/als Pandecta scrijft.

Natter wortele of serpentine. Ca. lxxxix
¶ Colubrina vel serpentaria vel viberina vel Collum draconis latine. Dragunteon Luff vel dragantea grece.

Serapio inden boeck Aggregatoris bescrijft ons dz dit cruyt tweederley is/dat eē groot/dat andere cleyne. Dz gro te wort genaēt Colubrina of Serpentari a. Ende dit heeft croese bladeren maer dz cleine wort genaemt Aaron. Eñ dit heeft slechte bladerē. ¶ Galienes spreect/dat de wortele vanđ groot Serpētaria subtijlđ is dan vanđ cleyne. Eñ datse aendē smaec bittere is. Eñ datse heet eñ droge is inden derdē graet. ¶ Mesue indē capi. Luff spre ket dat die grote serpētaria eē wortele he uet/die vā butē asscuer wich is eñ vā binnē wit. Eñ dat de cleyne eē wortele heeft die van butē swart eñ vā binnē wit is. Eñ bei de dese wortelē hebbē in haer vleckē gelijc die slangē. ¶ Jndē meye oft int beginsele vandē somere is dē bestē tijt om dese wor telen wt te grauē Eñ de grote Colubrina is heetere eñ starckere vā haerđ naturē dā die cleyne. ¶ Galienes spreect dz beide dese wortelen vā haerđ natueren zijn door dringhende eñ subtijl makende die groue vochtichz. ¶ Johannes mesue seyt dz nat terwortelē profitelic is dē lendē sinchtighē daer af gedronckē. Eñ datse wel doet oly ne makē/eñ datse oncuysche begeerte/eñ wellust maect/ende datse die natuere der menschen vsterct. ¶ Jtem natter wortele ghepoluerisecrt eñ met eyeren gheten is goet dē kichende liedē/eñ vsacht dye borst eñ reynicht die longene eñ beneēt die hoe sten. ¶ Dat sap van natter wortele in die oorē warm ghelaten beneemt dat suysen daer inne. ¶ Galienes spreect alđ/ bei de natterwortelē in water ghesodē eñ die melaetsheit daer mede gewasscē reinicht de vā hare ontsteltheyt/ende maectse glat eñ schoon eñ sonderlinge als dat aensicht hier mede gewasscē wort so gaen die me laetse vlecken daer wt. ¶ Natter wortele gestotē eñ op gewrenē oft gequetste leden geleyt heylt die. ¶ Colubrina is goet ghe besicht oft genomē vandē vrouwē die ha re stondē of mēstrua mz en hebbē. Eñ si dri uet die dode geboerte wte. Eñ hier omme en sullē de vrouwē beuruchte zijn in gheen

der maniere dese besighen/dan alst dē tijt
der baringhē. ¶ Itē Colubrina doet wech
vlien die fenijnige dieren. Eñ die dese bi hē
draecht en mach geen fenijnich dier scadp
gē. ¶ Platearius spreect/dz dese wortel son
dlinge goet is tegē die ghebrekē der pesti
lencye als dat poluere daer af ingenomē
wort met tpriakele eñ met endiuie watere
¶ Itē geen fenijnich dier comt in dat huys
daer dese wortele is. Eñ waert datter slā
ghen inne waren soe vlien si van daer.

Kemp. ¶ Capittel.xc.

¶ Canapus latine. Canaps grece.

Serapio spreecket dat dyt cruyt ghe
saeyt wort/eñ dat saet voort brenget
Eñ dat eenē langē steel ghecrijcht die hol
is eñ dat eenē starckē roock heeft. ¶ Ende
hi seet oock dat canapus heet eñ droghe is
indē tweedē graet. ¶ Die vele vochtichep
den in zijn oorē heeft die hē stadelyckē wt
loopen/die late daer warm in doen. Olye
de van kempsaet ghemaect wort/soe ghe
neest hy. ¶ Itē dit cruyt vermeerdert dye
pijne int hooft/den ghenen die daer mede
om gaet. Eñ brengt raserie int hooft ofte
Insaniā Platea. Neemt netelsap eē half
loot/wilde sauie een half loot/wijnruyte
sap drie dragma/ysope sap drye loot/ende
neemet van dit kempcruyt sap vier loot.
Eñ daer na neemt een half loot van suyc
kere candijs/eñ een dragma vā rosen suy
kere. Eñ maect van dese eenē dranck. Eñ
drinckt hier af des auonts als ghi slapen
wilt ghaen/eñ laet di dan wel toe decken
Dit beneemt alle vuchtichedē in die men
schē daer die pestilencie af comt. Ende de
se mensche is voore die pestilencie seckere
een geheele maent. ¶ Desen dranck dient
oock wel den watersuchtighē eñ dē geel
suchtigē. Eñ die desen dranc alsoo inneemt
en darf hem niet voor dese crancheit sorghen.
¶ Itē die vandē kempsade te vele etē of
nemē/die verdroocht haer natuerlijc saet
oft sperma/eñ sonderlinge in die mānen.

Couworden cruyt. ¶ Capittel.xci.

¶ Cucurbita latine. Cucurbita Genella
grece. Bara vel Hara Arabice.

Diascorides indē ca. coloquintida .i.
cucurbita spreect/dat Couworden
cruyt grote vruchtē heeft dye ront zijn/eñ
dese salmē afnemē als dat saet daer inne
wel rijp gewordē is. Eñ dit sal geschiē in
der maent Septēber genaet. ¶ Serapio

Auctoritate Galieni ſpreect/dz dē ſmaeck vā couwoorde bladerē ſtarc en̄ bittere is. Dit ſaet gedrōckē drijft wt die ſlimicheden̄ en̄ onuerdouwelijke vochtichedē. ¶ Jndē boec circa inſtās ſtaet geſcreuen dz dē cou wordē in coude en̄ vochtichz getēpert zijn En̄ deſe vrucht en̄ dz ſaet wordē indie me decijnē gebeſicht. ¶ Couwordē en ſullē nz rau gheetē wordē mer geſodē of gebraden ¶ Vā deſen ſade mz wijn genomē/is den genē goet die een v̄ſtopte mage/milte/oft leuere heeft. ¶ Jtē dit ſaet ſalmē reynigē van de buitēſte ſcellē/en̄ dā ſalmē dit ſieden in gerſten water. Dyt water af gelegē en̄ gedrōcken is goet dē leuerſuchtigē en̄ doet wel orijne makē. En̄ als die crancke men ſche dit watere nz gedrinckē en can ſoe ſal mē hē daer wt makē een ſyrope met ſuyc kere. ¶ Deſe ſirope is goet genomen tegē alderhande corzē of febres/ ¶ Die een hit tige leuere heeft/ſal van dē vruchtē der cou worde ſnidē/ende druckē daer dat ſap wt en̄ mengē daer ond̄ azijn. En̄ daer na ſal hi eenē doeck hier inne netten en̄ ſlaē dien alſo vā buytē aent lijf ouer die hittighe le uere. Dit helpt wel. ¶ Jtē deſe vruchtē ſal mē ophangē en̄ latenſe droge wordē. En̄ als den couden tijt nakende is ſalmen dat ſaet daer wt doen/en̄ wrijuenſe binnē mz ſoute/tot dat dz ſlijm en̄ de vochtichz daer wt come. En̄ die keernē ſalmē leggē in eē droge plaetſe om dat die vochtichept dat ſaet niet en bederuen en ſoude/dwelc lich telijc geſchiet. Dit machmen behoudē.iij iarē. ¶ Couwordē watere op der kinderē hoofde geſtrekē daer hittighe bladerē/en̄ apoſtemē zijn/v̄coelt die ſeer. ¶ Dit water op die pijnē ō voetē geſtrekē dat mē Poda gra oft ſledercijn naēt/v̄ſaeft de pijne/als ſe van hitte comt. ¶ Dat ſap van couwor dē mit olie van roſen v̄mengt is goet tegē de pijn der orē warm daer in gedaē als die pijnē vā hitte gecomē zijn. ¶ Tegē dē tant ſweer de vā hitte comt/is goet dē mōt mz deſen ſape gewaſſchē. ¶ Couwordē wat met olie vā roſen v̄mengt/ende die lende nen en̄ dē rugknoop daer mede geſmeert is goet tegē die hitticheit der febres of cort len. Dit is ooc goet tegē die vierige ſeerich heit Heriſpula ghenaēt. ¶ Jtē poeder vā v̄brande couwordē is ſeer goet om de ſwe ringhē in heymelijcke plaetſen te heylen. ¶ Couworden watere is goet ghenomen teghen den dorſt. Ende tegen dye hoeſten met ſuyckere vermenghet. ¶ Dit maeckt den buyc weeyck ende brenget wederom camerganck/ghelijck Serapio ſcrijft.

¶ Side oft wrange. ¶ Capit.xcij

Serapio ſpreect/dat dyt cruyt hēt om die boomē hanget. En̄ aen den ſteel iſt gelijc garen. Ende aen die racken heeft een ſubtijle vruchte. Ende zijn natuere is heet inden eerſten graet ende drooghe in den tweedē graet. ¶ Pandecta inden ca pittel/caſuch beſcrijuet dat cruyt zijn na tuere neemt nae die bomen daert aen hā ghet/is den boom heet van natueren ſoe iſt oock heet/ende coudt des ghelijcke.

Serapio auct.va.scrijft dattet saet hier af goet is der quaḋ galle. Eñ dz beneẽt de pijne indẽ lendenẽ alst mz sauiẽ wijn gedrõ kẽ wort. Dit saet reynicht oot de aderẽ die vol vochtichedẽ zijn Eñ het is goet geno mẽ voor die geel sucht. Cuscuta is goet voor die vhãrde mylte eñ leuere. Eñ opẽt die ter stont alst mz hertstongẽ in wijn geso dẽ wort. Dit cruyt mit water gesodẽ eñ mz suycker soet gemaect reinicht de coude vochtichedẽ. Eñ dits ooc goet genomẽ te gẽ de droppelpisse oft coude seyke. Plate.

Weghewaert oft succorie oft hemelslotel Capittel.xciij.

Cicoria vel sponsa solis vel solsequia. Elitropiũ vel dionisia latine. Seris vel intuba vel geguciſſi Arab. Houdebe grece.

Galienus spreect inden.viij.boec sim. far. dat dit cruyt cout eñ droge makende is vã naturẽ. Dit cruyt is ghestelt gelijc den vẽckele. Eñ heeft bouẽ een blauwe bloeme gelijc een sterre. Sreap. eñ Diascorides segghẽ dat dit cruyt in wijn gesodẽ eñ geetẽ/maect een goede maghe eñ eene goede digestie. Dies cruyts bloemẽ eñ wortele ghestotẽ eñ ouer dat sleder cijn der voetẽ gelept gelijc een plaestere v drijft haestelijc de pijn daer wt. Si heilt ooc fenijnige betẽ daer op geleit. Itẽ dese plaestere gelept op de gebreckẽ herisipula ghenaẽt treect grote hitte daer wt. Vã eẽ gõme Serapinũ genaẽt eñ vanḋ gõme diemẽ vint aẽ dese stelẽ eñ myrre elc eñe vele onḋ malcanderẽ gemẽgt mz olie vã camillẽ eñ honich wort eẽ plaestere gemaect de se plaestere op die scamelheit der vrouwẽ gebondẽ reynicht haer die moedere alsoe datse daer na vruchtbaer zijn. Dit cruit eñ dese wortele gestotẽ/eñ trocisci daer af gemaect/die heylẽ die rudige oft seerighe huyt/als die trocisci met rooswatere ghemengt daer ouer gesmeert of ghestreken wordẽ. Itẽ vã dies cruyts sap eñ vã endiuie sap/eñ hertstongẽ sap myt suyckere eenẽ dranc gemaect/eñ daer af gedronckẽ is seer goet tegen de vstoptḣz ḋ leueren eñ der miltẽ. Alsse met watere en met wat azijns gesoden wordẽ/eñ daer na salmẽ nemen van reubarbarũ/eñ daer nae confortatijf dat tria sandali ghenaemt is.

Kicheren oft citrullen. Cap.xciiij.

Citrullus la. Hake vel Kachera Arab.

Serapio inden boecke aggregatoris spreect/ dat die citrullen couḋ zijn van

haerder natuere dan die couwoorden/en̄
hi sept dat die citrullē quade vochticheden/
en̄ quaet bloet indie aderē brengē/daer de
febres dicwilē af comē alsse geetē worden
en̄ hieromme en sullē se niet geetē worden
vā alle menscē/dan alleene vandē genē de
eē hittige leuere hebbē/en̄ dese moghense
gebruyckē sonder scadē. ¶ Citrullē gesodē in
watere zijn goet tot die heete lopende see-
richedē herisipula genaēt/alsse daer me-
de gewasschē wordē. ¶ Dit selue water ge
dronckē beneēt den dorst en̄ brengt camer
ganc. Meer men sal der ondere mengen
suyckere dat electuariū/ de succo rosarū
genaēt wort. ¶ Item men sal wetē dat dit
gedronckē nz goet en is dē menschē de seer
hart zijn in haer lijf/wāt dit water en is so
crachtich nz dz doorweyckē mach de hart
hz die int lijf is/en̄ als dit inde mensche bli
uet en̄ nz gewerckē en can/so ist dē mēschē
scadelijc. ¶ Ysaac indē capittel Citrullus
bescriuē ons dat de Citrullē feninige voch
tichedē makē in de menschē/en̄ dat se nz te
verdouwē en zijn en̄ hier omme en sal men
niet dicwilen etē. Maer dat water daer
af gesoden mach men nutten sonder scaden

Walwortele. Capittel .xcv.

¶ Consolida la. Sinphitū vl' Anagallicū
grece. Piterion Arabice.
Dyascorides indē cap. Siphitū .i. cō-
solida spreect/dz die cōsolida twederley is
die eene die grote die andr̄ cleyne/die cleine
cōsolida heeft vette bladerē gelijc dē duyst
Ende den steele daer af is dunne/en̄ heeft
stelen ghelijc eenen boō oft hout. Dē struic
hyer af smaect wel en̄ is soete/die wortele
is root en̄ lanc. En̄ also dicke als eenē vin-
gere. Die groote cōsolida heuet eenen scar
pē struic .ij. armē lanc/en̄ is binnen hol/en̄
heeft lange bladerē gelijc die ossen tongē
En̄ die wortele hier af is vā buytē swart
en̄ van binnē wit en̄ clibberachtich ¶ Pla
tearius/die wortele gestotē en̄ daer af ge-
droncken beneēt dz bloet spouwen. ¶ Dese
wortele gestotē en̄ op v'wrecte oft geconti
deerde of gewrencledē gelept heilt die ter
stōt ¶ Plinius spreect dz cōsolida maior alle
duechdē heeft die cerifoliū of keruele heeft
en̄ dat cruyt vā cōsolida maior heeft alle
duechdē gelijc die wortele hier af. De wor
tele en̄ dz cruit te samē ghestotē en̄ op die
swarte bladerē gelept gelijc een plaestere
treet dat ettere wte. En̄ treet oec wt dz ge
ronnē bloet/dat vā stoten/ vā vallen/of vā
slaghen vergadert ofte gheronnen is.
¶ Die cleyne consolida met Mulsa geso
den reynicht die leuere. ¶ Item mulsa
wordt aldus ghemaect. Neemt .viij. dee
len waters en̄ dat vierde deel honichs en̄
menghet hier onder de cleyne walwortel
metten bladerē/ende met die wortele En̄
andere cruyden na dat dit boeck di onder
wijst. Ende doet dese drie te hope/en̄ laet-
se met malcander en sieden. Desen dranc
is seer goet der longhene ende der leuere.
¶ Van deser wortel gedroncken met wijn
stelpet den vrouwen haren tijt of stonden
¶ Dese wortele gheknout beneēt den dorst

¶ Ridder ſpooren. ¶ Capittel.xcvi.
¶ Conſolida regalis latine.
DJe meeſterē ſeggē dat deſe bloemē heet eñ droge van haerē natueren zijn/ Eñ datſe veele duechdē in haer hebben Die bloemē te poluer geſtotē eñ daer ondē gemēgt rooſwater/dit diēt dē ogē wel dare ō geſtrekē. Eñ beneēt die roothz vā ogen Eñ den genē de deſe bloemē alle dage aē ſiet/encomē geē pijnē in zijn oghē. ¶ Eñ zō mige doē deſe bloemē in eē buſ kē eñ hāgē ſe bouē de dore vā ſtouē of camerē dēſe daer aē geſiē mogē. Deſe bloemē heeft ſtā Otilia ſonderlinghe in eerenghehadt.

¶ Bornwortele. ¶ Capittel.xcvij.
¶ Cardo benedictus latine. Erigion ſiue Erigiron vel ſeduum vel Senetion grece. Choſeam vel Anchandidam Arabice.
OAlie int.vi.boec ſim.far.in cap. Cardo benedictus ſpreect/dz des cruyts natuere is opē doende die vſtopte ledē eñ doordringende int lijf. Eñ wel doen orijne maken. ¶ Sera.indē ca. Sedū.i. Cardo benedict⁹ ſpreect/dat dit cruyt op die dijcken eñ in die velden waſcht. Eñ dat dicke eñ vette eñ groue bladeren heeft. Eñ haer bladeren zijn cout vā naturē. ¶ Vā deſen bladeren een ſalue ghemaect. Eñ daer ondere ghemengt ſoetē wijn/eñ op dat gheſwollen gemachte ghelept/vdrijft die ſwellinghe daer of. ¶ Itē dit heplt oot des ghelijcke alle die ghebreken van achtere.

¶ Ringel bloemē of capkēs cruit. ¶ Ca.xcviij
¶ Caput monachi ſiue Capparus latine Kapnolbathon grece. Hapar arabice.
IN den boeck circa inſtās ſtaet ghſcreuē/dat dit cruit heet eñ droge is indē ij.graet. Die ſchellē ofte ſchorſſe/wortele/bladerē eñ bloemē vā deſen cruide dienen vā medecijnē. Die ſchellē vā capkēs cruide ſalmen vgaderē int beginſel vandē mepe

Eñ dā sal mēse op hāgē eñ droge makē eñ
dā duerē dese .v. iarē goet. Mer de bloemē
sullē vgadert wordē alse noch geknoopt zijn/
wāt alsse haer wtbreidē so en zijn si nz wert
Dese bloemē sal mē indē azijn leggē eñ sou
tē si wel. Eñ dā duerē si wel .ij. iarē. ¶ De-
se bloemē vsterckē de mage/ eñ makē lust
te eetē. ¶ Dese bloemē vterē ind' mage die
quade vochtichz. Eñ die vcoude mage ma
ket si warm/ Die scellē of scorssen doordrin
gē eñ vterē oec die quade vochtichz. ¶ De
scellē in wijn ghesodē eñ ghedronckē zijn seer
goet dē leuersuchtigē. ¶ Dz poluer vā de-
se scorssen of scellē mettē sape vā vēkelsade
vmēgt. Eñ dit ond' wijn mz wat oliē gedaē
eñ gesodē tot dz dicke wort eñ daer nae in
wat waschs ghedaē eñ een salue daer af
gemaect. Dese salue is goet vā buten ghe
streken aē die milte teghē die gebrekē der
miltē. Eñ desghelijkē ooc tegē vcoude ma
gē. ¶ Dat sap vā dese bladerē in die ooren
ghelatē/ doot die wormē daer inne. ¶ Aui
cenna spreect dat dese schorsen gepolueri-
seert/ die quade bladerē heplē/ daer op ghe
stropt ¶ Jtē tegē die lamhz der ledenen is
goet eē clisterie/ die vandē sape eñ vander
wortele dees cruyts gemaect wort.

Honstonghen. ¶ Capittel .xxix.

¶ Cinoglossa grece/ Lingua canis latine.

DJe meesterē seg
gē dz dit cruit d'
weechbreede ghelijc is
Anders dan dees cruyt
des bladeren meer een
der honstonge ghelijc
zijn. Dit cruyt is cout ende droge indē der
den graet. Eñ men besighet tot de swerin
gen indē mont. Eñ tot ander quade hitti-
ge bladeren waer datse aent lijf zijn.

¶ Honstonghe in watere ghesoden ende
dan daer mede ghebaedet/ beneemet den
menschen die gheelicheyt.

¶ Neemt dit cruyt ende dat herte van ee-
nen ionghen honde/ eñ ooc die matrix da
re af. Eñ legghet dese waer dat ghy wylt
daer sullē vgaderē alle die hondē de daer
omtrent zijn. Eñ alsmen dit leyt onder dē
grootē theen/ swygen die hondē vā ballen
ende anders niet eñ bindt ghy dit aen dē
hals van eenē hont so sal hy hem soe lan-
ghe ende dicwijlen ommeworpen/ tot dat
hy ter aerden vallet ofte hi doot ware. Al
bertus de virtutibus herbarum.

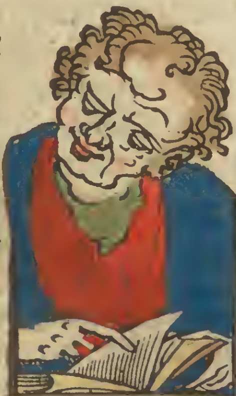

Kuitenboō of queappelboō queperboom
Capittel. C.

¶ Citonia latine. Cusa arabice.

Avicenna in sinē. ij. boec indē capit. citonia spreect/dz dese vruchtē cout zȳ indē eersten graet/eñ droge int beghinsel vandē tweedē graet. Eñ dat haere natuere is vstarcken eñ crachtigē. Eñ si worden dicwilē in medecinē gebesicht. ¶ Dat sap vā queappelē oft queperen is goet dē genendie eenē corten adē hebbē. Eñ het beneemt dat bloet spouwē. ¶ Die keernē vā queappelen int water ghelept eñ dit water inder kele gegorghet beneēt Squinātiam/dats eē sweeringe inder kelen. ¶ Dat water vandē keernen inden mont gehouden beneemt dē dorst. Eñ heplt de gewonde tonge eñ vcoelt de hittige mage ¶ Dit water beneēt oor dat opworpē der magē eñ die brakinge. Eñ het vstarct die mage eñ maect een goede digestie. ¶ Een electuariū vā queappelē gemaect starct alle die leden der menschē. Eñ beneemt die onnatuerlijcke hitte.

¶ Platearius/ enē dranc vā queappelē gemaect Eñ deseu des avōts gedroncken brengt lust te eeten. Eñ beneemt die dronckenheit. ¶ Rabbi Moyses spreect/dat de vrouwe de bevrucht is die queappelen ghebraden eet/dat kint vrolijc

maect/maer die vrouwe comt arbeidelijc totter geboerte. ¶ Plinius/queappelē ghebradē geetē na die spijse of na die maeltijt makē eē vrolijc bloet eñ vstarckē dz herte. ¶ Serapio spreect/dat queappel sap goet is gebesicht totter mage. Eñ dz wel doet orijne makē. ¶ Die queappelē zȳ altijt betere gebradē oft gemengt met anderē dingen/dan rau geetē. ¶ Queappelē ghenomē benemē de brakinge van bovē wt. Eñ dat opworpē der magē. Eñ dien dese ghebuerē/sal queappelen braden en eeten die met honich. ¶ Item die vochticheyt van den keernen met suyckere genomen ende inder kelen oft inden mont gehouden heplen die verwonde kele. Ende benemen die scarpheyt der tonghen. Ende maken den mont vochtich. ¶ Item in alle cranchedē mach men besighen dese vrucht. Ende ooc die Electuarien hier af ghemaect/want si benemen alle onnatuerlijcke hitte/eñ maken den menschen een versch bloet. Ende verstarcken dat herte ende alle die leden ¶ Item in die cranchept der darmen Colica ghenaemt/en sal men queappelen oft citonia nyet besighen/want si stoppende zijn. ¶ Oock en zijn die citonia niet goet ghenomen in die cranchepden der cortsen ofte febres/als men camerganck begherende is. ¶ Item queappelen op die wonden ghelept/die met fenijnighe instrumenten ghemaect zijn/trecken dat fenijn daer wt Ende dan mach men die wonden voorts cureren. Ende dyt is goet ende sekere.

Distelen. Capittel. C.i.

Cardo latine.

Plinius bescrijft onsinden capittele Cardo/dz die kaerden tweederhande zijn/ die een saeft de andere stekende. Eñ dese zijn beyde heet van haerẽ natueren. Maer haer hitte is saeft ende vergaet haestelijc/want si vander aerde comt/want dyt cruyt wasschet vanden swete der aerdẽ Eñ dz sweet is wat scharp gelijc dat sweet ṽ menschẽ scharp is. Ende aldus maect dat aertrijc die distelen stekẽde eñ clibberachtich van haren sweet. Die distelen zijn som saeft ende som steekende. Ende gheen van beyde dese cruyden en zijn bequaeme om tee ten/wãt den geenẽ diese eetẽ maken si hare bloet cranc en dunne. Eñ si brengen de menschẽ onreyne vochtichedẽ daer de mẽschẽ machteloos eñ ontrachtich af wordẽ Die distelen diemen noemt haechdistelen/hebben wat coelten in haer. Ende dat water hier af ghedistileert/is seere profijtelijck den ghenen die groote steecten hebben in hare siden. Ende desghelijcken ooc die koornen hier af alsiner neghene inne neempt op een mael. Die soe groote steeckten in zijn lijf heeft dat hem duncket dat hy daer af steruen sal de neme/weechdistelen cruyt ende sanicle/yet alsoe veele/ Ende stote dese ende menghe daer ondere dat water van weechdistelen gedistileert Ende siede hier af dat vierendeel inne/ende dan suyuere dyt door eenen doeck. Ende make dit soe toe met suyckere. Die dyt drijncket als hem die steecten aen comet/ soe verghaen si sonder twijfele.

Die langhere wie lieure oft gramandre

Capittel. C.ij.

Camephiteos vl' Camepitis grece. Hametheos Arabice. Quercula minor lati.

Serapio inden boec agg. indẽ ca. Cãpitis.i. quercula minor spreect/dz dit cruyt hẽ wijde op dat aertrijc wt breydet Eñ dit cruyt sal vgadert worden metten sade inden somere/alst rijp is. Galienes spreect dat dit cruyt heet is inden tweeden graet eñ drooghe indẽ derden graet. Dit cruyt dient seer wel tot quade bladeren eñ sweeringẽ. Eñ dẽ ghezwollẽ borsten die ettere in haer hebbẽ als dyt cruyt metten sade gesodẽ daer op ghelept wort gelijc eẽ plaestere. Platearius/dit cruit gestooten. Eñ die groese dan wt ghedruct eñ die ghemengt met Cassia fistula Ende hier af ghenomen ses dragmen brenghet saeftelijc camerghanc. Ende drijft wt den menschẽ die melancolie dat is die eertachtighe vochtichept. Die wortel vã desen crupde is goet den geelsuchtighẽ luyden. seuen daeghen achter malcanderen daer af ghedroncken. Dit cruyt in wijn ghesoden eñ met honich gemengt/brengt den vrouwen haer menstrua/alsse dit in nee

men. ¶ Plinius dit cruyt .x. dagen achter
malcanderē genomē in wijn gelept/alsoe
dat vuyl daer inne wort. Eñ daer nae de-
sen wijn gesoden tot dat hy gheheelick in
ne gesoden is. Ende dit daer nae door ghe
streken ghelijc een pepere. Ende dan met
boomolie ende wasch ghemenget/eñ een
salue daer wt gemaeckt. Dese salue dient
wel tot eene quade leuere ende milte van
buytē daer op ghestreken. ¶ Dit cruypt ge
poluerifeert eñ met honych vermēget eñ
nuchteren genomē/doot de wormen indē
buijc/eñ drijft die wt. ¶ Dit cruypt eñ hert-
stongē in wijn gesodē. Desen wijn is oocse
re goet voor die vstoptheit der leuerē ende
ō miltē/eñ voor de geel sucht. Eñ voor den
steen der nierē eñ der blasen. Platearius

Aiuyn oft sweuel. ¶ Cap. C. iij.

¶ Cepa latine. Bulbus grece.

Dyascorides indē cap. Bulbus. i. Ce
pa/die bescrijft ons dat den aiuyn
tweederhande is/dē eenē is root van ver
wen/eñ den anderē wit hi spreect ooc dat
dye aiuynen heet vā naturē zijn. Eñ dat
se rau gheten die kele scharp maken ende
datse die mage doen opworpē. ¶ Aiuynē
zijn goet dicwils geeten vandē watersuch
tighen/als die watersucht cout is/oft van
couden gecomen is/want si verdrijuē de op
swellinge. ¶ Aiuynen met honich gemē
get benemen die pijnen van eenō quader
maghe. ¶ Die meesterē seggē dat mē niet
veele aiuynē eetē en sal/want si brenghen
in die leden scade/want si ōdroghē seer die
vochticheit des lijfs. ¶ Galie. eñ Serapio
seggen dat aiuynen heet makē inden vier
den graet. Aiuynen met azijn gemenget
ōdrijuen de spenen van achtere alse also
daer op geleit wordē. ¶ Aiuyn op eē kale
plaetse gestrekē doet daer wedr haer was
schen. ¶ Serap. seyt dz rode aiuynē starc
ker zijn vā hare naturē dā de witte. ¶ Pla
tea. seyt dz de aiuynē dē buyc weeckē eñ
dorst makē. ¶ Dat sap van aiuynē mz ho
nich gemēgt maect de donckere ogē claer
eñ scone/alse daer mede bestrekē wordē
¶ Aiuyn mz sout gemengt heilt de wrattē
wtē grōde/alse daer mede dicwile bestre
kē wordē. ¶ Aiuyn mz azijn gestotē maect
die onreyne eñ rudige huyt scone eñ glat
alse hier mede gewasschē wort. ¶ Plin.
seyt/dz aiuyn te vele geetē dē buyc op bla-
set eñ windē brengt. ¶ Aiuynē te vele gee
tē zijn der mage scadelic/eñ brengē onlustic
heit. ¶ Aiuynē geetē benemē de stinckin
ge der mōts. ¶ Dat sap vā aiuynē in dye
noesgaeten ghelaten purgeert dat hooft.
¶ Aiuynen met honich met wijnruyten
ende met sout vermengt/elcs euen vele/
Eñ dese met malcanderē ghestotenende
warm in die orē gelatē benemē die sweri-
ge eñ dat etteere daer inne. ¶ Itē dē cole-
ricis/dats dē genē die hittich eñ droge vā
naturē zijn/is aiuyn scadelijc/wāt si wor
dē daer af meer hittich eñ droghe. Maer
flegmaticꝰ/dats dē genen de cout eñ voch
tich vā naturē zijn/dienē altijt/wāt si vterē
in haer die oueruloedige vochticheden.

¶ Coriander. ¶ Capit. C.iiij.

¶ Coriandrũ lati. Corion vel coriamũ gr.
In dẽ boec circa instãs bescriuẽ õs die
meesterẽ/dat dẽ coriandˀ heet ẽn dro
ge is indẽ derdẽ graet. Mer auicenna eñ
diascorides seggẽ dz hi cout is vã natuerẽ
Eñ dat saet hier af wort in medecijnẽ ghe
besicht. Eñ het duert twee iaren onuerte
ret in zijn natuere. ¶ Auicenna spreect/dz
coriander goet is tot hittige sweeringen.
Eñ sonderlinghe tot een bladere die Car-
bunculus genaẽt wort. Eñ dit is eẽ swar-
te bladere/die geheel fenijnich is. Ende ge
lijct der pestilencie. Eñ ghelinstert ghelijc
eenen carbonckelsteen/als coriander met
azijn eñ met olie van rosen/of met honich
vermengt/inne ghenomen wort oft daer
op ghelept wort. ¶ Coriander is goet
Vertiginosis/dat is den genen die dicwij
len een swimelinge of draijnghe int hooft
hebben/die van die flegma oft van die me
lancolie comt. ¶ Dit saet is goet genut vã
dẽ genẽ die de vallende sucht hebbẽ Epilẽ
cia genaemt. Mer men moet bemerckẽ
dat mens niet te veele en neme/want het
soude dan scadelijt zijn gelijc bilsaet. Eñ
want quaet te verteeren is. ¶ Coriander
gedroecht eñ mz suyckere ouertogẽ oft in
suyckere gebackẽ/starct de mage. Eñ ma
ket den mont wel rukende. ¶ Plini⁹ spree
ket/coriander ghestoten met honich ende
olie vã rosen gemẽgt/heplt die sweeringẽ
aent ghemachte alst daer mede bestreken
wort. ¶ Corianđ beneẽt dz oncuysch werc
Coytus genaẽt. Eñ dz mãnelic saet Sper
ma genaẽt wort daer door geminđt. ¶ A-
uicen. spreect/dat corianđ af neẽt de cracht
vã dz mannelijc saet/eñ v̓droecht dz eñ be-
neemt die stijfhz of oprechtige vanđ man
nelijker roede/die Erectio v̓ge wordt ghe
naẽt. ¶ Item als een mensche een vieren
deel vã eenẽ ponde decs saets vã corianđ
in eẽ male neemt die wort alsc cranc eñ õ
machtich eñ soe trocrich daer af/dat hy te
besorgẽ is te sterue̅. Eñ hierõ salmẽ luttel

dees saets besighen oft
gheheel niet. ¶ Sera
pio spreect/ dat corianđ
die roockẽ beneẽt de vã
der mage bouẽ it hooft
climmẽ. Eñ dese wordẽ
hier door dicwil beladẽ
metter vallenđ sucht. Eñ dese sullen hierõ
dit saet besigen in haer spijsen. ¶ Dit saet
en sal in gene grote menichte geeten wor
den rau/want het is scadelijck den bloede
Mer alst eerst in azijn gewepet is eñ daer
na in suicker gebacken is machmen wel
eetẽ. ¶ Dit crupt en sal ooc niet gebesicht
worden õ des quaden roocs wille diet in
hẽ heeft/wãt desen rooc is den hoofde seer
scadelic. ¶ Coriãđ i azŷ geweepet/eñ daer
na genomẽ is goet tegẽ die opclimige der
roeckẽ it hooft. ¶ Coriãđ i azŷ geweict eñ
dã gepoluert eñ mz tsap vã wegebrede ge
nomẽ helpt tegẽ dbloeyẽ v̓noesen. ¶ Cori
anđ sap mz azŷ v̓mengt/is goet om sinte
Anthoni⁹ vier te coelene/Hec Platearí⁹.

Tegens swar-
te bladzere
die venijnt sij

Gheele violetten. Capit. C.v.
¶ Chepri Arabice et grece.

Serapio indẽ ca. chepri spreect/ dz dyt
cruyt menigerley gestalt oft fatsoẽ
in hẽ heeft/ eñ sondlinge aen die bloemen/
want dat eene heeft witte bloemẽ/ dat an
der gheele bloemẽ/ eñ dat derde heeft bloe
mẽ die citrijn van verwẽ zijn. Dat citrine
bloemẽ heeft is dat beste. Eñ dese bloemẽ
zijn beter in medecijnẽ ghebesicht/ dan die
andere. ¶ Dese bloemẽ gelijcken den vio
letten aen haer verwe eñ aen haere wee
sen. Maer die violetten riecken wel des
daechs eñ des nachts. Mer somighe van
dese vyoletten ruycken wel alleenlijc des
nachts/ eñ niet des daechs. Deser geelder
violetten duecht is hyttighen eñ droghe
maken eñ subtilierẽ. Ende dese bloemen
besichtmen in die medecijnen/ eñ nyet dat
cruyt of de wortele. ¶ Dese bloemẽ in wa
ter ghesoden ende dat gedronckẽ drijft wt
Secundinã/ dat is die andere gheboerte/
eñ ooc dat doot kint of die doode geboerte
¶ Dit cruyt ghestoten/ eñ dat sap hier af
in die ogẽ gelaten beneẽt die quade vlec-
ken daer wt. ¶ Van desen bloemen en sul
len niet drincken die vrouwen die met kin
de bevrucht gaen/ want die kinderen ont/
fanghen daer af ghebreken. Eñ dye vrou-
wen gecrijgen daer af haer vochticheden
oft menstrua/ then ware dat dyt gheschie
den soude/ dan als die vruchte in des moe
ders lijf doot ware. Ofte als dye vrouwe
comen ware tot op die tijt der geboerten
oft der baringen. Eñ als die vrouwẽ dan
in groten arbeyde zijn/ soe moghen si wel
drincken van desen bloemẽ/ op datse godt
des te eer verlosse. ¶ Dat saet van desen
cruyde met honich v̓mengt is goet teghẽ
die bladeren aen den mont die accole ghe
naemt worden. ¶ Olie van desen cruyde
met lijnsaet olie vermenghet stillet die pij
nicheyt der milten. Ende maeckt die har
de milte weeyck. Thec Serapio:

Herts ghespan. Capit. C.vi.
¶ Cordiata latere latine.

Die meesterẽ segghen dat dit cruyt
heet eñ droghe is indẽ derdẽ graet
Diascorides spreeckt dat cordiata in haer
cracht heeft te reynighen ende weyckẽ dz
lichaem van binnen. Eñ dit cruit wort ge
besicht in die medecinen. ¶ Dit cruyt mit
roomsche koolẽ eñ geten brenget der ma
ge een v̓saetinge. Eñ doet wel verteren

¶ Plateari⁹ spreect/dz dit cruit gestotē/en̄ dz sap daer af genut beneēt de pijn de hertē/En̄ maect dē mensche goet bloet ¶ Dit is goet tegē die bevinge des hertē alst gestoten wort en̄ alst sap hier af mz suycker bereit wort en̄ nuchterē ingenomē wordt ¶ Dyt cruyt mit zijnd' wortele gestotē en̄ also op die borst geleyt beneēt die bāgicheyt des hertē/En̄ ald⁹ genomē ruymt de borste. ¶ Die gequelt is vandē crampe de sal dit cruyt in nemen mz honich watere dat mulsa genaēt is/so geneest hi. wat mulsa is staet gescreuē int capit. cōsolida maior ¶ Dit cruyt gestoten en̄ opt lidt geleit dz vanden crampe gheswollen is verdrijuet den cramp daer wte. ¶ Ysaac spreect/dat dit cruyt seer goet is den lammen ledē als se daer mede ghewasschen wordt. ¶ Dyt cruyt gelijct in zijnd' natuere der nachtscade in allen duechden. Maer nachtschade en gelijct also desen cruide nz want nachtscade heeft in haer meer duechdē dan dyt cruyt. En̄ die meesteren seggen alsmē dit cruyt niet ghecrijgen en can datmē in die plaetse nemen sal nachtschaden cruyt.

¶ Costen. ¶ Capittel. C. vij.

¶ Costus latine et grece. Kosta arabice.

SErapio indē boec Aggre. cap. Kosta i. costus spreect/dat dit eē wortele is die driederhande is. En̄ dat die eene wten lande van Arabiē comt. En̄ dese is wit/en̄ licht. En̄ heeft in haer enē goedē roec Die andere comt wt Indien/En̄ dese is swart En̄ de derde comt wtē lande vā Syria/en̄ dese heeft eē verwe gelijc bucsbomē hout Die beste ond' dese drie is die wtē lande vā Arabien comt/en̄ daer na die wt Syrien comt ¶ Serapio spreect dat dese wortel in vele manierē gevalscht wort metter wortele die Enula campana of Alantwortel genaēt is onder dese gemengt wort alsse van dierē coop is. ¶ Auicenna spreect dat dese wortele heet is indē derdē graet ende droge indē tweedē graet. ¶ Die meesterē bescrijuen ōs dat dese wortelē costi wt arabien comē sonderlinge gebesicht worden in die medecijnen. En̄ dese zijn de beste de haer niet en laten polueriserē alse gebesighet worden. En̄ dese dueren. x. iaren onverteert in haere natuere. ¶ Diascorides Costus te poluer gestotē en̄ mz boomolie gemengt beneēt die vierdaghelicse febres of quartanas als dat lychaem hier mede gesmeert wort. ¶ Dit is oec goet also ghenomē dē genen die die gicht in die voeten hebben of anderssins int lijf alsse daer mede gesalft worden. Want het treet wt die vochticheyt vanden gronde en̄ v'warmt die leden. ¶ Dese wortele met wijn ingenomē drijft wt dē lijue die breede wormē. ¶ Platearius/dese wortele beneemt die vlecken vā den aensichtē alsse daer meede gesmeret wordē. ¶ Aui. spreect dat costi allē de leden des lichaēs goet zijn die vercoudt zijn Ende datmense daer toe besighen mach. ¶ Dese wortele in wijne ghelept/ en̄ daer dan af ghenut ende gedroncken vermeerdert den lust en̄ begheerte tot oncuysheyt

Dese wortel is goet ŏ vcouder moedere matrix genaēt daer mede gebadet/oft vā onŏ opwaerts geroockt/eñ oot alsse mit wÿn ingenomen wort. Pli. dat dese wortele seer goet is gesoden m₃ gebrandē wÿn eñ als dye lāme ledē daer mede bestrekē wordē/wātsi doordrinct die lāheit/eñ verwarmt die gichtige eñ lāme leden.

Hirten spoesien. Capit. C. viij.

Ceruibolicus latine.

Die meesterē seggē d₃ hirtē spōgien cout zÿn aē naturerē. Eñ d₃ si dē mēschē scadelic zÿn getē eñ ooc dē visschē. Hirtē spōsie geknout eñ gestrekē daer de coppe spinē gestekē hebbē helpt seer. Hirtē spōsie geleit op eē hittich gebrec oft scade aēt lÿf welckerley die scade is/trect daer wt grote hitte. Die vrouwe die beurucht is oft m₃ eenē kinde gaet eñ hirts sponsiē eet die wort des kints quite met perikel haers leuēs. Daer yemāt moede op eenē wech die sal hirts sponsiē etē. Eñ hi sal daer af weŏ cloec wordē ōte gane. Hyrts spongiē nuchterē geetē benemē de donckerh₃ ŏ ooghē. Hyrts spōsie geknout eñ op de ghe swillē geleyt of gestrekē/benemt die swellinge daer wt. Die vrouwe die in swarē arbeyde is vā eenē kinde te barenē/die neme vā hyrts spongie so groot als eē erwete/eñ knouwe d₃ halue deel daer af/eñ bestrike harē nauele mettē anderē haluē dele/so sal si d₃ kint lichtelÿc gecrÿgē sonder grootē arbeyt. Hier is te wetē dat elcke vrouwe die beurucht is hier af niet en ete noch haer daer mede n₃ en bestrike/tē ware indē rechtē tÿt ŏ geboertē/wātse anŏs grote scade daer af gecrigē soude. Daer die hyrtē oft hertē bi malcanderē comē eñ malcāderē bespringē/dālatē si haer saet vallē/eñ daer af wascht dit cruyt. Eñ het is gelÿc eē spōsie/eñ het heeft eē wortel

Bloet wortele. Capittel. C. ix.

Crispula Ara. et grece. Herba cācri la.

Die meesterē seggē d₃ dit cruit eē vierige nature ī hē heeft/eñ cleine coelte heeft. Welcke mēsce dodelike vochtich₃ aē gecomē is in welcke plaetse des lichames het si. Eñ sondlinge tegē die pÿne in die voetē of dat flederciÿn. Desesullē bloet wortel cruyt altÿt eten/wāt het ŏdrÿft dē mēsce sulckē vochtich₃. Dit cruit in wÿn gesodē eñ gedrōckē beneēt de quarteÿnsce febres allsi nē dit drinct eer die febres aē comē eñ dit sal gesciedē. v. malē achter mal

cādere eer die febres aē comē. ¶ Die in zȳ
lijf ſeer gichtich is die ſal dyt cruyt in wȳ
beſigē/ſo ſalt hē batē. Die de heete febres i
ō mage heeft ſal dit cruyt in wȳ ſnijdē oft
ſceruē eñ drinckē diē wȳ warm die helpet
ſonō twifele. ¶ Dit cruyt wort gebruict i-
die ſalue dye Marciatō genaēt is eñ deſe
ſalue is goet voor alle vuornoēde crāchedō.

Wolcruyt. Capittel. C.x.

¶ Candela ſiue taxus barbatus latine

DJe meeſteren als Paulus eñ Pla
teari⁹ ſegghē dat dit cruyt cout eñ
droge is vā natuerē eñ goet dz ghecoect is
mit andē cruydē i potagie of moeſch of in
vleeſch wāt het beneēt dā alle crācheidē ō
hertē. ¶ Voor de heeſhz ō kelen of ō ſtēme
eñ voor die volhz ō borſt/ Neēt wolcruit vē
kele/eñ caliſſihout/elcs euē vele/eñ ſiedt de
ſe in wat of in goedē wȳ. Eñ reinicht deſe
daer na door enē doec eñ maect dit ſoet mz
ſuyckere. Eñ drinct hier af het ruymt die
borſt eñ vōdrijft de heeſhz. ¶ Dit cruit geſto
tē ofte poluer vbrāt eñ in die wondē ghe
ſtroit/eet dz vuil vleeſch daer wt. Dit cruit
gelijct aē zijnō natuere ō lāger hoelworte
le oft oſterlucie.. Eñ ſonōlinge dz poluere
hier af. ¶ Dees cruits ſap mz Piretū ver
mengt geneeſt dē tantſweer als dē mont
daer mede gewaſſchē wort. ¶ Dees cruy
des bladerē mz azȳ vmengt heilē de vbrā
de ledē daer op geleyt. ¶ Des cruyts bloe
mē mz weechbrede of mz weechbreets ſaet
geſodē/gheneeſt de ſpenē of Emorroidas
eñ dē loop daer af/ alſ mē ſe daer op leyt

Cipreſſe. Capittel. C.xi.

¶ Cipreſſus arabice. grece. et latine.

SErapio inden boec Aggreg. ſpreect/
dat die bladerē vā cipreſſe/die ſchoy
ſen eñ die notē daer af ghebeſicht worden
in de medecijnē. ¶ Auicen. ſpreect dat den
cipreſſe heet is indē derdē graet/eñ droge
indē tweedē graet. ¶ Die noten zijn ſtarc
kere in haer cracht dan de bladerē. ¶ Die
bladerē vā cipreſſe in azȳ geſodē eñ op de
wondē geleit etē dat vuil vleeſch daer wt
eñ reynigē die wonde Dit alſo gedronckē
beneēt Diſſuriam/dats de droppel eñ cou
de piſſe. ¶ Itē die notē van cypreſſe ſal mē
ſtooten alſe verſch zijn eñ doenſe in wijn.
¶ Deſen wijn alſo gedronckē beneēt dat
cortē ademē of Aſma eñ dat bloet ſpouwē
¶ Die notē geſtotē mz vighē eñ daer wte
gemaect eē deech Dit beneemt dē wolf eñ
Polipū/dats een vleeſch dat in die noeſen

wascht/alst daer ouer geleit wort gelijc eē
plaestere. ¶ Itē een plaester vā dese blade
rē eñ vā dese notē gemaect is goet dē ghee
nē die binnē int lijf gebrokē zijn/ als dit rau
daer op gelept wort. ¶ Auicenna spreect/
dz die note vā cipresse in wijn gelept eñ da
re op gedronckē benemē dz kichē eñ de ou
de hoesten. ¶ Cipresse bladerē met wijn ge
dronckē zijn sonderlinge goet Diabeticis dat
is dē genē de haer orijne ōwillēs wt gaet
¶ Ooc spreect Auicenna dz desen dranck
ooc goet is die met pijnen haer orijne ma
ken. Eñ die al droppelēde haer orijne ma
ken. ¶ Platea. scrijft/ dat de schorssen van
cypresse goet zijn Calculosis/ dat is dē ge-
nen die den rijsendē steen hebbē alse gesto
tē eñ dat poluere met wijnruyt watere
inghenomē wort/ want dyt verdrijft den
steen wt die lendenen eñ wt der blasen.

Wilden galigaen. Capit. C.xij.
¶ Ciperus latine. Erisceptron grece.
Sapurios vel Sahade Arabice

Die meestere Diascorides inden ca-
pittele Sahade. i. ciperus spreeckt
dat dit een cruyt is dat bladeren heeft ge-
lijc loock/ anders dan dat ciperus bladerē
een weynich hardere/ langere/ eñ subtijl-
dere zijn. ¶ Dit cruyt heeft eenē crōmen eñ
geknooptē steel die eē arm lanc is. Eñ het
heeft vier hoeckē. Eñ bouē aent sop heeft
dit cruyt bladerē/ eñ daer ondē saet. ¶ Die
wortele hier af gelijct der wortel vā enen
olijfboom. Eñ si is tweerhande/ die eene
is lanc/ eñ die andere is ront en swart. Eñ
desen struyc wascht gheern in vochtyghe
plaetsen/ eñ sonderlinge op die beendē ende
weyen. ¶ Dese wortele wort ghebesicht
in die medecijnen/ eñ heeft eenen goedē ro
ke/ ende si is heet eñ droghe indē tweeden
graet. ¶ Joannes Mesue spreect/ dat de
se wortele goet vērstant maect. Eñ datse de
maghe verstarct/ ende den menschen goe-
de verwe brengt. Ende datse den quaden
root van eenen stinckenden monde benee
met. ¶ Dese wortelen drie oft vier dagen
achter malcanderē in boomolye ghelept
Desen olie verwarmt die lendenen/ alsse
daer mede gesmeert wordē. Eñ benecemt
den steen daer wt. ¶ Itē dese olie verwar-
met oock die conde blase/ ende doet wel o-
rijne maken. ¶ Platearius. wilden gali-
gaen vērhit dat bloet. Ende hierom en sullē
die melaetsche menschē dit niet besighen.
¶ Galienes spreect/ dat dese wortele seere
goet is dē vercoudē ledē alsse gelept wort
in olie van bittere amandelē. Eñ als dat
lijf hier mede gesmeert wort. Eñ als van
deser wortele met wijn gedroncken wort
¶ Auicenna in sinē boec de viribus cordis
genaēt spreect/ dat dē wildē galigaen dat
herte vērstarckt. Eñ dat hi der vērcouder ma
ge vrolic bloet brengt. Ende dat hi sonder
linge wel dient den genē die swaer eñ me-
lancoloes zijn. ¶ Eñ dese wortelē de lāge
eñ die ronde hebbē beide eē gelijcke natue-
re. ¶ Pli. sept/ dz dese wortele te poluer ge
stoten eñ dan suycker eñ honich daer ondē
gemēgt eñ so gesodē met wat goets wijns

Eñ als dese wortele daer na in vieren ghe snedē wort/ende dit sap daer ouer gedaen wort dat dit dā dē groenē gingeber gelijc is. Eñ dit mach men behoudē ouer iaer eñ also eten. Eñ het v̄warmt alle die binnen ste ledē. Eñ maect een goede digestie ende v̄teeringe eñ scarpt dat verstant.

Caneel. Capit. C. xiij.

Cynamomū la. gre. et arabi. Darsen.

In dē boec circa instās staet gescreuē dat caneel heet is indē. iij. graet eñ droge indē tweedē graet/ Als die meeste rē seggē te samē dat caneel scorssen zijn van somige boomen die in India wasschē. Eñ den caneel is tweederhāde dē eenē subtijl eñ dē anderen grof/ den groouē caneel sal gebesicht wordē in die medecijnē die geordyneert wordē om die mage te reynigen Eñ dē subtylē caneel sal geordineert wordē om dat herte daer mede te verstarcken Itē dese schorssen zijn die beste de eenen goeden roec hebbē. Ende die scarp eñ met eenē soeticheyt v̄mengt zijn Eñ die root vā v̄wen zijn Maer die wit oft swart van v̄wen zijn/en zijn niet goet. Item caneel blijft onuerteert. x. iarē in zijn cracht. Diascorides spreect/dat caneel met water ghedroncken/wt drijft Secundinā/dat is die andere geboerte. Eñ brengt ooc also ghenut den vrouwē haer vochticheyt menstruū genaemt. Tot alle dese saken is caneel meer werckende al gepoluert eñ mit mirrē gemengt wort. Cinamomū gepolueriseert eñ met honich ghemēgt beneēt die vleckē wten aensichte oft aent lijf daer sy zijn mogen als de plaetsen daer mede des auonts bestreeckē worden. Eñ alst smorgēs int aēsichte weder om af gewasschē wordet met rooswater. Itē caneel v̄saeft de hoestē. Eñ beneēt die catarrē eñ snoppen of snotteringē Caneel is sondlinge goet gebesicht vādē watersuchtigē menschen. Gali. indē boec de cibis indē capit. cinamomū spreect/dat caneel beneēt de quade vochticheyt in de menscē. Eñ dz dē magē een starcheyt eñ enē goedē roec geeft. Eñ hier om dienet sondlinge wel der coudē mage. Caneel beneēt die quade vochticheyt wtden hoofde eñ ooc wtē mage. Platea. welck mensche dicwilen caneel eet die gecrijcht eē claer gesichte. Auicēna indē boec genamet/de virib9 cordis spreect/ dat caneel dz herte verstarct eñ dat goet bloet maect

Comijn. Capit. C. xiiij.

¶ Ciminium latine et grece.

In dē boec genaēt Pādecta bescrijuē ōs die meesterē vā menigerhāde comȳ Mer hier wort ōs allene bescreuē van dē comȳ/ dz gemeēlic in de duytsce landen gebesich wort. Eñ desen is heet en droge ī de .iij. graet. ¶ Indē boec circa instās staet ghescreuē dz dit een crupt is/ dat vol saets wascht. Eñ dz nz geualscht en wort ō zijnder menichte wille. Dit saet dat comȳ genaempt is/ duert vijf iaerē in zijn natuere ¶ Diasco. comijn inspijse geetē eñ daer af gedronckē starct die ōduwinghe in de mage. ¶ Dit saet in wȳ ghesodē/ eñ daer onō gemēgt fenigriec beneēt die smertē ō darmē eñ brengt windē. ¶ Comȳ ghestotē eñ mettē witte vā eyerē gemēgt eñ op rode ogē geleit/ beneēt die roothz daer wt ¶ Comȳ met wȳ eñ mit droge vigē gesodē/ beneēt die oude quade hoestē/ alst alo? gedrō wort. ¶ Comȳ indē mōt gehoudē eñ wel geknout. Eñ hier af dē adem in de ogē ge blasen maect die ogē claer en suuere. Oft yemāt zȳ bloet geronnē int lichaē van slagē oft van vallē/ hoe dz anōs ware/ die neme dat poluer vā comȳ/ eñ menge dz mit wasch bi eē vier/ eñ legge dit alsō op dz geronnē bloet/ het doet dz geronnē bloet sceyden sonō twifele ¶ Welcke mensce veel comijns eet die gecrijcht een quade verwe. ¶ Die die sinuinge oft snotteringē oft catarrē int hooft heeft die vā coudē gecomē zijn dye neme comijn gepoueriseert ende bakelere/ elcks euē vele Eñ doe dese in een sackskē/ eñ legge dat sackskē op zijn hooft soe geneest hi sonder twifele. ¶ Comijn in wijn gesodē eñ warm optē nauele gelept beneēt Strāguriā et Dissuriā/ dat is die coude pisse eñ droppelpisse eñ andere veele gebrekē ō blasen. ¶ Auicēna sept/ dat comijn wint brengt/ die Vētositates genaēt wordē. Eñ dat die quade vochtichēden in die menschen neemt eñ vteert. ¶ Comijn mpt watere ghesodē/ eñ dat aensicht hier mede gewasschē/ wort hier af schoonende claer. Mer dit sal seldē ghesciedē eñ niet vele. ¶ Comijn ghestotē eñ mit azijn ghe mengt eñ voor die noese gehoudē eñ daer aen gherokē beneemt den loop des bloets wter noese. ¶ Comijn mit azijn eñ water gemēgt eñ gedrōckē beneēt dz kichē eñ dz cort ademē. Comijn ghenomē beneēt dat bloet spuwē/ ōdrijft die swellige des buics

¶ Wit comijn oft carui. ¶ Capit. C.xv.

¶ Carui latine. Karunacari grece.

Oallie. indē capi. carui spreect/ dat wit comijn oft carui eenē scarpen roock in hē heeft. Eñ dat in zijnō duecht ghetempert is. Eñ dat heet eñ droge is inden derden graet. ¶ Itē carui drijft die vochtichedē wt die binnē inde leden zijn. ¶ Serap. indē boec aggr. spreect/ dat carui grouere eñ starckere is vā sade dā dat comijn. Eñ dat carui dē comijn gelijct in zijnre crachte eñ duechdē. ¶ Carui drijft de wormē wtē buyc eñ starct die mage. ¶ Rasis seit/ dz carui dē herte wel becomt/ eñ dz die roocke beneēt die vanō magē int hooft climen

¶ Jndē boeck circa instans bescriuen ons die meesteren dat dit cruyt eñ dz saet hier af beyde carui geheetē wordē. Eñ het wasschet in dese landē. Eñ in cecilië wascht in grote menychte. ¶ Wittē comijn of carui mach mē behoudē .v. iarē in zijn natuere.

¶ Dit saet wort ghebesicht in die medecijnē. Eñ dit saet gedronckē is seer goet Dissentericis/dat is dē ghenen die den roden loop indē buyc hebbē. Eñ het stopt die behēdelijc. ¶ Dit saet ghetē sterct de mage Ende doet wel verteren. ¶ Die een bloet hooft heeft sal witten comijn siedē in een sackskē eñ leggen dat op zijn hooft.

¶ Citrū eenē boō alsō genaēt. ¶ Ca. C. xvi.

¶ Citrum latine. Citrum grece.

Serapio indē boec aggre. citrū spreeket/dat citrum cout eñ droge makēde is indē tweedē graet. Eñ dat saet hyer af bittere. ¶ Citrus is eenē boō alsoe ghenaemt. Eñ zijn vrucht wort ghenaemt citrū. Dese vrucht heeft in haer driederhande wesen. Ten eersten dat bynnēste vand' vrucht is suer gelijc azijn. Eñ dit is coude vā natueren. Tē tweedē dz middel van deser vruchte dat tusschē dz merch eñ die schellē is/is warm eñ vochtich van natueren.

Eñ tē derdē de schellē vā deser vrucht zijn vā natuerē warm eñ droge makende. Ende se wordē gebesicht in medecijnē. ¶ Serapio spreect dz de schellē mz water gesodē eenē welrukēdē mōt makē als dē mōt daer mede gewasschē wort. ¶ Als dese schellē in linē oft in wollē lakē of doec gelept wordē so en crijgē die lakenē geē scadē vā mottē of madē oft vā andere wormē. ¶ Auicēna dē root oft locht vā dese schellē/benemē den stanc d' camerē eñ d' locht daer si lyggē. ¶ Rabbi moises spreect/dz de schellē citri goet zijn voor alle gebrekē d' magē int lijf. ¶ Dese schellē drijuē wt die darmē die slijmichedē. ¶ Auerrois indē capit. citrū spreect/dz dese schellē seer profijtelic zijn d' mage eñ d' leuere als dz poluere daer af mz wijn gedronckē wort. Dz march vā deser vruchte heylt die ōgesonde ledē. ¶ Hier voor mach men nemē eē salue de vnguentū citrinū genaēt wort. Dese salue gestrekē daer de huyt vā dē lijue af gegaē is als vā gaē of arbeydē of vā ioeckē. Dat heylt dese salue. Eñ si is goet eñ dient tot alle hittige geswellē ghelijc die witte salue. ¶ Vnguentū citrinum ghesmeert benedē ond' dat aensicht benemet die melaetsheyt oft lazarie daer wt.

Cububen. Capitt. C.xvij.

¶ Cubele latine: Borongy Arabice.

Serapio cap. Cubube bescrijft ons dz cubube saet is dat ouer der zee wasschet op eenē boō/die scarpe bladerē heeft die spitsich zijn gelijc die glauiē oft de lanzē Eñ zijn vrucht is ront eñ breetachtych/eñ dese wascht tusschē die bladerē: Eñ alsse rijp is so wortse root vā verwen. ¶ Plinius indē cap. Cubube bescrijft ons/dz de cubube tweedhande zijn/die eene domestic of tam/eñ die andē wilt. Eñ hy seet dat dese vrucht op enē boō in Indiē wascht. ¶ Die wilde cububē zijn cleijndere dā de tāme/eñ si hebbē eenen scarpē root gelijc die peper koorenē. Mer die tāme zijn betere in de medecijnen gebesicht dan die wilde. Eñ dese zijn in heeth: eñ in drooch: getēpert. ¶ Serapio spreect/vā desen lande gedrōkē doet wel orijne makē. Eñ vordert die vrouwē aen harē tijt oft menstruū. Eñ breect den steen inder blase. ¶ Cubube dicwilē geetē benemē die geelsuchte

¶ Serapio spreect/dat die cububē inder crachte der valeriane ghelijken. ¶ Meester Paulus indē capit. Cubube spreect datse goet zijn tot die catarrē int hooft de van coude gecomē sijn Eñ datse dz hooft starcken. ¶ Een loot cububen ghepoueriseert ende dat inghenoomen met watere van Bernagie Borago ghenaemt/is goet tegen dat swijmelen ende tegen de onmachte Sincopis ghenaemt.

¶ Cubeben met roosemarijn in wijn ghesoden. Ende hier af ghedroncken is seere goet teghen sinte valentijns suchte.

Cardamomum. Cap. C.xviij.

¶ Cardamomū latine et grece Colica.

In dē boec circa instās bescriuen ons die meesterē dz cardamomū heet eñ droge is indē .iij. graet. Eñ dit is eē vrucht van enē boō dee in Babiloniē wascht. Desen boō brengt zijn vrucht voort indē meye Eñ dā sijnt koornē ghelijc wijnruyte. Eñ dese koornē hebbē cleine dunne schellekēs daer dat saet oft dese vrucht inne besloten is. Eñ dit saet cardamomū is tweedhande/ dat een tā eñ dat ander wilt. Ofte dat een groot eñ dat ander cleijn. Eñ dat tāme eñ dat grote saet is dat beste. Eñ het ruyket betere dā dat wilt. Eñ dit tāme saet is root van verwen ende is scarp indē mont met eenē cleynder soetichept. ¶ Dat wilt cardamomum en is so goet niet/eñ het is cleynder eñ en ruyct niet so wel. Ende heuet soe groote cracht niet als dat tamme.

¶ Dit tam cardamomū wort in die medecinē gebesicht Ende alsmē dit besigen wille salmē die steenkens daer wt lesen/ende die scellē daer af doen. ¶ Cardamomum duert .x. iaer onuerteert in zijn natuere.

¶ Die meesterē seggē/dat cardamomum goet is Sincopisantibus/dats den genen

die dicwilẽ onmachtich zijn hebbẽ aen haer
hert eñ daer afswimelẽ. ¶ Dus cardamo-
mũ is sonderlinge goet Vertiginos/dats
dẽ genẽ die dicwilẽ omdraeyinge hebbẽ in
thooft/alse hier af drīckẽ of dz poluer hier
af nemẽ in eẽ sop of brodie wãt het v'starct
ald' die mage eñ maect eẽ goede digestie.
¶ Cardamomũ ghepoluerizeert eñ daer
ond' gemengt lignũ aloes eñ mastix elcs
euẽ vele/eñ dit gedronckẽ mz goedẽ wijn be
neẽt de opworpinge d' mage eñ die braki-
ge vã bouẽ wt. ¶ Voor dz beuẽ des hertẽ
drinct eẽ dragma des poluers in wijn of in
eẽ and' sopkẽ het helpt sond' twifele ¶ Car
damomũ met anijs in wijne gedrõckẽ brẽ
get lust teetene. ¶ Itẽ in alle cranchedẽ vã
binnẽ dẽ lichame die vã coude gecomẽ zijn
machmẽ cardamomũ besigẽ/wãt het seer
daer toe dient/Eñ sond'linge dẽ vrouwẽ.

Kampffere. Capittel. C.xix.

¶ Camphora grece et latine.

In den boec circa instans bescrijft õs
die meester/dat Camphora cout eñ
droge is indẽ derdẽ graet. Eñ hi seet dz cã
phora dat sap vã eenẽ crude is/dat ooc cã
phora genoẽt is Eñ dit houdẽ diascorides
eñ and' meesterẽ ooc. ¶ Mer sommighe
seggẽ dat cãphora eene gõme is vã eenen
grotẽ boome daer die leupardẽ ond' liggẽ
in die scape tegẽ die heethz d' sonnẽ. ¶ Eñ
die bladerẽ vã desen boome gelikẽ dẽ cãp
fer cruyde/mer cãphora ruict bat eñ starc
kere dã cãpffer cruyt ¶ Dese bladerẽ wor
dẽ v'gadert int eynde vã dẽ meie. Eñ dã wor
dẽ se gestotẽ Eñ dã wort dz sap daer wt ge
perst Eñ dz wort ind' sonne gedroecht Eñ
dã wordet cãphora genaẽt Eñ die cãphe
re is die beste de claer reyn wit is. Mer die
root is gelijc sofferaẽ en is nz goet. ¶ Die
meesterẽ segghẽ dz cãpffere in vele manie
rẽ geualscht wort mer sond'linge mz oege-
steẽ eñ v'nis wãt dese wordẽ ond' dẽ cãpffe
re v'mẽgt. Eñ dã ghelijkẽ si dẽ cãpffere eñ
gecrijgẽ dẽ roec vã dẽ cãpffere Mer dz ond'
sceit machmẽ ald' bekennẽ wãt als cãpfe
re mz oegesteẽ eñ v'nis gemẽgt wort soe is
dẽ cãpffer hart eñ dicke eñ quaet te brekẽ
Mer hi laet hẽ smerẽ mer rechtẽ cãpffere
laet hẽ lichtelic wrijuẽ tusscẽ de vingeren
eñ nz hart ¶ Itẽ mẽ sal dẽ cãpffer seer wel
bewarẽ in eẽ vat vã eenẽ marmor steẽ/eñ
daer salmẽ in doẽ lijnsaet of and' saet õ daer
op te terẽ eñ desen cãpffer machmẽ behou
dẽ .xl. iaer in zijn duecht. ¶ Sera. spreect dz
cãpffer alleen gerokẽ of mz roswatere oft
mz sandelẽ v'mẽgt de õcupsce lust afneemt
¶ Itẽ vã cãpffere wort eenẽ dranc ald' ge
maect. Neẽt tormẽtille eñ natterwortele
of bpẽtine elcx eẽ half loot/caneel/galigaẽ
eñ gariofelnagelẽ/elcs eẽ half dragma/eñ
stoet dese tot cleinẽ poluere eñ siedt se met
goedẽ oudẽ wijn daer na reynicht dẽ af eñ
doet in desen wijn vã cãpffer een dragma.
Eñ mengt dẽ cãpffer ond' desen dranc. Eñ
drinc hier af des morghẽs eñ des auonts
Dat beneẽt fluxũ dissentericũ/dats dẽ pij-
nelijkẽ loop inden buic mz bloede Eñ alle
lopen der vrouwen ghelijck menstruum.

Eñ oot ꝺ manne̅ welcke die wesen moge̅ gelijc de̅ loop ꝺ ve̅gulde adere̅/de fluxus e̅ moꝛropdalis genae̅t is. ¶ Ca̅pffer va̅ bu-te̅ bestreke̅ doet slape̅/eñ beneे̅t die cra̅che de̅/de va̅ hitte gecome̅ zij̅. Die vele ca̅pfers in nee̅t die ve̅coude̅ zij̅ niere̅ eñ zij̅ blase. ¶ Meester ysaac spreeckt dz ca̅pffer goet is gebesicht de̅ hittigen mensche̅/alsse geme̅get woꝛt met rooswater/want si starct die sinne̅ eñ alle die leede̅ des lichae̅s. Eñ onder alle die medecine̅ die geoꝛdineert woꝛden om de lope̅ ꝺ mensche̅ te stoppene/stopt ca̅pffer sondelinge. ¶ Auice̅na spreec/wie ca̅pffere dicwile̅ binne̅ nee̅t die gecrijcht haste lijc grijs of grau haer/eñ woꝛt gemee̅lijc calu/wa̅t ca̅pffer ve̅cout te seer die natuere ¶ Die dicwijle̅ de̅ hooftsweer heeft va̅ hitte/die sal ca̅pffer besige̅/wa̅t het geneest e̅stont die hittige pijne int hooft.

Kersboom. Capit. C.xx.

¶ Cerasus siue cerasum latine.

Cerasie arabice. Cerasa grece.

In den boec Ag. inde̅ c. cerasa bescrift ons die meestere/dz desen boo̅ eñ die vruchte̅ genae̅t woꝛde̅ granu̅ regu̅. Men sal weten dat cerasus de̅ boom is daer die kerssen ae̅ wassche̅/eñ cerasum die vrucht

Eñ somige va̅ dese vruchte̅ zij̅ suer eñ somige soet/somige root/somige swart. ¶ Se-ra. sept dz die soete kerssen haestelijc in die mage verteert woꝛde̅. Eñ dz se ꝺ mage nochta̅s nz goet en zij̅. Eñ dz suere crieke̅ ꝺ mage appetijt eñ lust toe bꝛenge̅ eñ de̅ verfsche̅. ¶ Die keerne̅ ꝺ kersen zij̅ goet de̅ gene̅ die steenachtich zij̅. ¶ Dias. inde̅ ca. ceras. spreect dz somighe kersen de̅ buyc stoppen eñ sondelinge die seer suer zij̅. Eñ sommige kersen die zij̅ te seer soet/eñ dese machmen besige̅ tot ee̅ spijse eñ tot nootdꝛuft des lichae̅s ¶ Va̅ kersen woꝛt ee̅ co̅foꝛtijf gemaket Diaceraseon genae̅t/datme̅ ee̅ geheel iaer lanc besige̅ mach. Eñ dit woꝛt aldus gemaect. Nee̅t suere kersen also veele als ghi wilt/eñ legtse te weycke in honich eñ in suycker tsame̅ geme̅gt .xiiij. dage̅ lanc. Eñ daer na doet de kersen daer wt/eñ siet eene̅ dꝛanck Julep ghenaemt/ met sirope van rosen ende va̅ violetten eñ van calissi hout. Eñ da̅ doet voort daer inne na dijne̅ wille/caneel nagele̅/muscaet note̅ eñ bloeme̅/eñ mengt dese onder malcandere̅ met goede̅ wijn/eñ laetse weder also stae̅ .xiiij. daghen lanc. Ende daer na laet de kersen dꝛoge woꝛde̅ inder sonne. Eñ dese kersen machmen dꝛoge of nat ter tafelen dꝛagen

Confortyf va̅ kersen

De dranck Julep

Sofferaen. ¶ Capit. ¶. xxi

¶ Crocus latine et grece. Jāphorā arabi.

Serapio indē boec ag. cap. iāphorā. i
croc⁹ bescrijft ōs dattē bestē sofferaē
is die versch eñ nieu is/eñ de eē schone ver
we heeft alsoe dat de haerkēs daer af wit
zijn met eenr̄ roetheit v̄mengt. Eñ de hem
niet lichtelijc en laet brekē. Eñ de handen
root v̄wet als hi tusschē de vingerē gewre
uē wort. Eñ dye eenē goedē roec met eenr̄
scarpheit heeft eñ dit is ghesept vandē soffe
raen vā oriente. ¶ Galien⁹ bescrijft ōs/dz
sofferaē heet is indē twedē graet eñ droge
indē eerstē graet. ¶ Sofferaē duert. v. ia-
ren in eenē lederen sack ōuerteert in zijn na
tuere. ¶ Daer is tweederhande sofferaen
Dē eenē wort genaēt Cartamus ofte cro
cus ortensis. Eñ dit is wilden sofferaē de
in velden eñ in grachten wascht. Eñ dezē
wort gebesicht tot vele saeckē vanbuyten
aent lichaem/Eñ oock ō daer mede te ver
wene. Den anderen sofferaen wordt ghe-
naemt Crocus orientalis Eñ desen wor-
det gebesicht in die medicijnen. ¶ Platea
rius bescrijft ons vanden sofferane de Or
tensis ghenaēt wort/dat desen sofferaen
gebesicht sal wordē in die medicijnē de vā
bouē doē wtbrakē. ¶ Aui. dat dē sofferaen
vā orietē eē schoō v̄we maect alsmē daer
dicwilē af drinct ¶ Sofferaē sterct dz her
te eñ maect goet bloet. ¶ Sofferaē in spij
se genomē maect eenē langē adē eñ bene-
met dz kichē. Hier om sullē die gene de dā
pich opter borst sijn/Eñ die pleuretici sijn
oft een sweeringe in dē borst hebbē/sofferaē
dicwilē besigen. Die meesterē seggen dat
sofferaē onlust te eetene brenget eñ dat dē
appetijt benēēt. Maer het starct die mage
door die hitte diet in sijn natuere heeft.
¶ Sofferaē is goet ō milte. ¶ Sofferaen
brengt begheerte tot oncuysheit. Eñ doet
oec wel orijne makē. ¶ Auicenna in sinen
boec ghenaēt de virib⁹ cordis spreect dz sof
feraē in eē cleyne quantiteyt oft menichte
gebesicht sal wordē/want het brengt den
herte also grotē vruechde dat die mensche
wel vā vruechdē steruē soude. Dwelc Aui
cēna in sine tijdē dickmael gesien heeft al
so geschiedē gelijc hi ōs bescrijft. ¶ Rabbi
moyses indē cap. Crocus bescrijft ons dat
dē sofferaen dē lust ō oncuysheit v̄meerdert
¶ Ysaac spreect dz sofferaē goet is tegē de
pijne int hooft als daer ald⁹ een plaester
af gemaect wort. Neēt sofferaē/gōme vā
arabiē/euforbiū eñ mirre elcx euē vele eñ
tēpert dese mettē witte eēs eys eñ legsi op
dz voorhooft/dit helpt seer wel. ¶ Paulus
indē ca. de Poda. sept dat mē sofferaē mē-
gē sal mz doperē vā eyerē mz olie vā rosen
eñ mz rooswaē eñ strijkē dit op podagrā

Castaniboom. ¶ Capit. ¶. xxij.

¶ Castaneus latine. Balanos grece.

Die meesterē seggē dz dē castanibo-
me wondlijc vā natuerē is wāthij
en wort nz starct eñ en brengt geē vruchtē
voort dā daer hi mz ghesellscap wascht/eñ
niet allene. Castaniē wassē gheerne aen
bergē eñ aen steenrootsen. ¶ Castaniē zijn
cout eñ droge it middel vandē eerstē grae.

¶ Item castaniẽ rau geẽ maeckẽ eẽ dãpic-
heit op de borst. Eñ si zijn vã natuerẽ scade
lijc geten gesodẽ of gebradẽ/eñ sondlinge
rau wãtse maeckẽ altijt dãpige õ de borst
¶ Die scellẽ ꝺ castaniẽ ghepoluerizeert/eñ
metter wortele reupõtica gemẽgt/elcs ee
uen vele beneẽt dz opworpẽ ꝺ mage/daer
dẽ mõt bittere eñ waterachtich af wort ¶
Castaniẽ gedort eñ gepoluerizeert eñ mit
poluere vã creeftẽ eñ mz eppẽ watere in-
genomẽ/doẽ sondlinge wel orijne maken
¶ Castaniẽ zijn seere scadelijc den longen
suchtige menscẽ Eñ si makẽ pijne it hooft
want si wordẽ qualic eñ lancsaem ꝺdout.
¶ Serapio/castaniẽ ghesodẽ eñ gebraden
geten stoppen eñ makẽ dampinge om de
borst. Eñ alsse vele geeten wordẽ/soe bren
gense doodelijcke crancheit. ¶ Castanien
rau gheten zijn beter te verdouwene/dan
eyckelen rau gheten. Eñ si zijn bi na van
eender natuere eñ duecht. ¶ Welcke men
schen vele castaniẽ rau eeten/die gecrijgẽ
vele luysen aẽ haer lijf eñ aen haer cleede
rẽ. Eñ om dese wedꝺ te ꝺdrijuene/soe eet la
uẽdelbloemẽ. Eñ legge die in uwe cleederẽ
so sullen de luyzẽ ꝺghaen sonder twijfele.

¶ Coloquintida. Capit. C.xxiij.

¶ Coloquintida grece. Cucurbita alex
andrina vel cucurbita deserti latine.

Serapio bescrijft ons dat dit cruyt o-
uer dz meer oft ouer die zee wasset
bi Iherlm. Eñ dattẽ cou wordẽ cruypde ge-
lijct aẽ die bladerẽ eñ aẽ de vruchtẽ Eñ dz
hẽ seer wide wtspant ofte wtbreit vã mal
canderẽ opter aerdẽ. ¶ Dit cruypt heeft eẽ
groot ronde vrucht gelijc eenẽ hoet/de so
gelijc is te gebruykẽ/wãt si heeft vã binnẽ
in haer fenijn. Eñ daerõ is se doodelic/eñ si
cort den adẽ eñ brengt groote õmachticheit
eñ maect cout sweet. ¶ Dese vruchtẽ wor
dẽ ꝺgadert alsse rijp zijn/ind maẽt Septẽ
ber gnaẽt eñ si zijn heet inde .iij. graet/ende
droge indẽ .ij. graet. ¶ Coloquintida wort
behoudẽ .v. iarẽ onuerteert in haer natue
re. Eñ aldꝺmeest die vruchtẽ die binnẽ in de

se appelen zijn.
¶ Johãnes mesue indẽ
ca. Coloquintida bescri
uet õs .iiij. dingẽ de wel
te ꝺmidẽ eñ te wachten
zijn aẽ dese vrucht. ¶ Tẽ
eerstẽ dat se scadelic is dẽ
herte eñ ꝺ leuere/want si worpt oppe eñ si
wert seere swaerlijc inden menschẽ. ¶ Tẽ
tweeden datse opent de aderẽ des lichaẽs
Ten derdẽ si doet wtghaen crachticheyt
eñ seere dat bloet van bouen eñ van onde
re/eñ ten vierdẽ/si is scadelic den darmen
eñ den ganghen der orijnen. Eñ hier om
die dese besighen wille sal bemerckinghe
hebben/datse voren gemengt si met ande
re medecijnẽ die haer doodelijke crachten
af nemen Eñ hier om als men se totter ma
ge besighẽ wille/soe en salmen daer maer
af nemẽ een halue dragmen/eñ mengen
die ouder mastix. Eñ so en salse niet scadẽ
Ooc machmense mengen met dragãtũ
met bedelliũ ofte met gommi Arabicum.

Jtē men mach coloquintidā ooc aldus bereydē dz die fenijnichz daer af den menschē nz scadē en sal. Neemt dese vrucht als se rijp is inden herbst eñ snijtse af/ Eñ doet die clōpen daer wt die daer inne liggē gelijc in een couworde de bi ons wascht. Eñ dā doet dese clompē in honich water daer myrra in gesodē is Eñ laet dese clōpē hier inne siedē een cleyne wile. Eñ laetse daer nae drooghe worden.

Diascorides/ vā coloquintida alsovele inge nomē als enē halō weget eñ dz mz honich water gemēgt reinicht dz lichaē vā dz quade flegma dats vāde quade vochtichz. Johānes mesue Coloquintida drijft wtē lijue dat flegma eñ de clibberachtige vochtichz wtē gronde ō leden. Jtē Coloquintida is goet genomē dē genen die grooten eñ ouden hooftsweer hebben. Eñ bisonōlijc den genen die totē vallende sucht eñ tot die Apoplexie geneycht zijn. Dit is ooc dē kichendē menschē/ eñ den genen die oude hoesten hebbē. Jtē Coloquintida is goet Podagricis eñ Sciaticis dats dē genen die dat flederchū inō huepen hebben eñ in die voeten. Coloquintida is ooc sonderlinghe goet ydropicis dat is den watersuchtighen menschen. Coloquintida mach wel tot dese voornoemde cranchepden ghebesicht worden. Maer se moet bereit wesen ghelijc vore bescreuē staet/ ende dat moet met wijsheyt eñ myt verstande ghedaen zijn. Coloquintida opdie moedere Matrix ghenaemt oft op den buyck ghelept doot dat kyndt in des moeders lichaem. Coloquintida in azijn ghemenghet reynighet die rudyge oft crauwighe huyden seere schone als se hier mede ghewasschen worden.

Beuercullen. Capit. C. xxiij.

Castoriū latine. Castor vel asima grece

Serapio indē ca. testiculi bescrijft ons dz dit comt vā enē diere dz een beuer genaēt is. Dit dier leeft int water eñ oock wtē water. Maer mer it watere/ wāttet heeft zijn neringe int water aē die visschen eñ aen die crabbē. Dit dier heeft .ij. cullekens die menē hē afsnijt/ Eñ daer eē hanget eē vochtich; die dē honige ghelijc is. Dese vochtychz salmē ophangē/ eñ droge laten wordē in die scapen eñ nz inō sonne. Maer si moet te vorē wel gereynicht eñ gewasschē wordē. Hier is te wetē dz castoreū vā ionge beuerē niet also crachtich en is ī sine duecht als dat castoriū vā beuerē dye middelbaer out zijn. Ende dat castorium vā ionge beuerē is wit vā ōwen eñ weec. Jtē eenē beuere die seere out is en heeft so goede castoriū niet in hē ghelijc eenē beuere die middelbaer out is/ hier om ist beste castoriū dat vā die beuerē comt die niet te ionc of niet te out en zijn. Jtē castoriū wort somtijdē geualscht in veelderhande manierē. Sōmige nemē die huyt vā enen beuere eñ schauē die eñ vullē die weō met bloet eñ dorrense dā. Sōmige nemē culle-

Castorium in bier gheleydt te weeke 1 dach lanck en dat bier ghedroncke verdrijft den zoeck vā menschē te stondt hoedanich dat die zoecke wesen mach probatum
Daer nae droget die castorium weder sy blyft goedt

kens van andere dierē/van welcke dieren
het si eñ vullen dese met bloet ende mz pol
uere vā rechten castoreū die onder malcā
deren ghemengt zijn om des roecs wille
Eñ dan latense alsoe droghen ofte dorren
Honige doen hier onder pepere/om dat
scarp wesen soude opter tonge gelijc rech
ten castoreū. Hier ō sal elc bemercken wat
hi coopt op dat hi niet bedrogen en worde
¶ Castoreū duert .vij. iaren onuerteert in
zijn nature. Eñ men sal dat binnenste vā
die beuer cullen in die medecijnen besigen
eñ de huyt sal men wech werpen. ¶ Sera
pio eñ Galienes bescrijuen ōs dat castori
ū heet makēde is inden .iij. graet. ¶ Casto
riū mit wijnrupte eñ azijn gemengt/in die
noesgaten ghelaten starct die hersene/eñ
beneemt die pijn int hooft. ¶ Castoriū is goet
met wijn gedroncken vā den genen die die
wilen de vallende sucht hebben. ¶ Castori
ū is goet genut tot allen suchten eñ cranc
heden die vā coude gecomen zijn. ¶ Plate.
ware yemāt zijn tonge vlamt alsoe dat hy
niet gespreken en conde/die sal castoriū ge
poluriseert op zijn tonghe leggen/so sal hi
geholpen wordē. ¶ Die grote gichticheit
in zijn lijf heeft waer dattet is/de sal casto
riū sieden in wijn. Ende dan smeren dat
op die ghichtighe plaetsen. ¶ Serapio
spreect dat castorium vander hitte wegen
diet in hem heeft den cramp beneemt/die
spasmus genaemt wort. ¶ Castoriū myt
pepere eñ honich watere genut brenghet
den vrouwen haer vochticheyt ofte men
struū. Ende drijft wt die geboerte. Auicē
na spreect/dat castorium goet is den lam
men eñ gichtygen leden alsse daer mede
besmeert worden. ¶ Die eenighe febres
heeft hoe datse zijn/die drincke castorium
met wijne/soe vergaetse daer af. ¶ Casto
riū maect oec lust ende geneychte tot on
cuysheyt. Eñ hier om ware yemant ver
coudt de dat oncuysch wert oft coytū niet
volbrengē en mochte/die mach hem myt
castoriū wederom genesen/als zijn manne
licheyt daer mede gesalft wort. ¶ Castori
um genomen verwarmt die coude natue
re. Eñ castoriū is goet genut tot alle crāc
hedē welcke die zijn moghē als si van coude
gecomen warē. Mer als die crancheden
hittich zijn of vā hitte ghecomen zijn/so en is
castoriū niet goet daer toe ghenomen.

Cassia fistula. ¶ Capit. C.xxv.

¶ Cassia fistula latine et grece.

Serapio inden boeck Aggregatoris
bescrijft ons/ dat dese groote pijpen
zijn/die binnen in haer een swaerte voch
ticheyt eñ koornen hebbē gelijc die pioene
Eñ dese pipen zijn binnen vol camerkens
daer dese koornē inne liggē. Eñ dese pipē
zijn de beste die swart eñ rootachtich van
verwē zijn. Eñ die pipē die van buytē clib
berachtich zijn/en zijn niet goet/want dye
vochticheyt in haer van bynnen vdroecht
is. Dese pipen zijn soete ende saefte/ende
in die vier natueren ende qualiteyten ge
tempert. Cassia fistula wort twee iaer ge
houdē onuerteert in haer nature/Eñ die

swarte vochtichept. En die koornen hyer af moge altijt in medicine ghebesicht woꝛ de. ¶ Johānes mesue bescrijft ons dat cas sie fistule goet zijn ghenomē en dat mense geuē sal alle menschē ionc en out sond sca de. En den vrouwen die beurucht zijn en brengē si ooc genē scaede. ¶ Cassie fistulen maeckē saeftelijc camergane en purgerē lanc sae. ¶ Twee loot cassie fistulen in ghe nomē met rooswatere maect saeftelijc ca mergane/ En werct wel in alle cranchedē ¶ Cassia fistula reynicht dat bloet En be neemt dē doꝛst. En reinicht ooc die mage en drijft wt die ōuerādē gallachtige materie. En oock die quade flegma oft flumichept ¶ Platearius. Cassia fistula is goet vooꝛ dꝫ gesweer ind kelē. En vooꝛ die kichende boꝛst. ¶ Cassia fistula lost dē steē in die len denē en ind blase En en laet den steen niet wasschē/ mer drijft hē wt ¶ Vooꝛ alle dese vooꝛscreuē crāchedē salmē ōstaen Cassia fistula extracta. En dese vintmē altijt in die apotekē. ¶ Cassia fistula is goet tegen die strāgichept der febres of coꝛtsen want si maket saeftelijc camergane.

¶ Cassia lignea. Capitt. C.xxvij

¶ Cassia lignea latine. Melochaa ve. Melochya grece et arabice.

Serapio inde ca. Cassia lignea spreect dꝫ dit hout ī arabiē wascht/ daer ooc veele andē welrukende boomē en crupdē wasschē en dē rooc hier af gelijct dē rupc ke ō roosen. ¶ Galienus ca. cassia lignea spreect dꝫ dit hout heet en droge is indē .iij. graet. ¶ Platea. spreect/ dat cassia lignea is eene scoꝛse of eē vrucht vā eenē bome die in Babilonien of daer bi wassende is. En die cassia is tweeōhande. Die eene woꝛdt genaēt Cassia lignea/ en die and Cassia fi stula en als de meestere scrijft in zijn rece ptē cassia sond toe doē/ soe meēt hi cassiā fi stulā. ¶ Die cassia lignea is ooc tweeōhā de/ Die eene is aend verwe dē caneele ge lijc/ En die and is roder vā verwen En de se is die beste Die zōnige is swart/ Som swart root En som wit vā ōwen Mer de se machmen behoudē .x. iaer ōuerteert in hare nature. ¶ Dese scoꝛsen dienē sondlin ge tot die snotteringē en den loop int ho uet die vā coudē gecomen is die catarrus genaēt woꝛt aldus. Neēt cassiam ligneā ghepoueriseert/ en woꝛpet dit poluere op gloepende kolen/ en laet den rooc daer af in die noesgatē ghaen. ¶ Cassia lignea is seer goet dē mēschē die dicwilē de vallēde sucht hebbē alse .iiij. vā die pillē dees pol uers in nemē. Dese pyllē woꝛdē gemaect vā dē poluere cassie lignee met laudanum en met alsene sap tesamē ōmenget. Mer dese viere pillē moetē eē dragma weghen En dā zijnse goet ō hersene. En ō die vooꝛ screuē crancheden daer mede te ōdrijuen. ¶ Die een coude mage heeft/ en de quade vochticheꝫ vā coude in zijn mage gecreghē heeft/ sal nemen dit poluere/ en mastix/ en vēkelsaet elcs euēvele. Ende drpnckē dese nuchterē met watere van alsene ghedisti leert/ so woꝛt hi geholpen sonder twijfele

Calmus. Capit. C.xxvij.

Calam⁹ aromatic⁹ vl' canna psidis la.

In den boec circa instans inde ca. calamus aromaticus bescrijuet ōs de meestere/dat calmus heet eñ droghe is in den derden graet. Eñ calmus is eē worte le van eenē boō ouer der zee/ Eñ is vā binnen hol/eñ ruyct seer starc. Eñ dese wortele is tweederhande/de eene wascht in dat lādt vā persen. Eñ de se gelijct vā būwen eē granaet appel. Eñ dese wortele en besigen wi niet in die duytsce landē. Mer die andere wort in Indiē geuondē. Eñ dese is wit van verwē. Eñ dese besigen wi in die duytsche landē. Eñ daerom salmē den calmus op snijdē/eñ besien oft hi van binnen wit is vā verwē/eñ oft hy niet en poluere alsmē hē besicht. Eñ hi sal swaer zijn aent gewichte/eñ gheen gaten in hē hebbē Eñ desen duert drie iaer onuerteert in zijn nature. Die meesterē segghē dat calmus goet is dē genē de eē quade mage gecregē heeft vā coude/eñ dese paciēt sal nemē drie dragmē calam⁹ eñ mēgē die m; alsen sap eñ drinckē dat also inne m; warmē wijne Die m; wel vdouwē of vteren en mach die neme calmus gepoluerisert een dragma/eñ caneels.ij.drag. ghepol. eñ drincke hier af alle morgē eenē goedē drōc m; wijne/het helpt. Die pijne of beuinge aent herte heeft/sal nemē geheelē calm⁹ eñ sieden in rooswatere/eñ drincken hier af des nachts. Calmus wort gecōfijt ofte ghewēpet gelijc groenē gingeber eñ de nuchterē hier af eet/gerijcht hier af een goede vterende mage. Eñ het behoert dē mēsche voor die febres. Calm⁹ gepol. ende myt wolcrupt sap vmēgt beneēt dē wtgāc des ersdarms/alst warm daer op geleit wort

Cantarides sommighe groene wormen.

Capittel. C.xxviij.

Cantarides latine et grece.

Die meesterē bescrijuē ons dat cātarides groene lancachtighe wormē zijn de geuondē wordē als de vruchten bloepen. Eñ dese zijnt tot vele saeckē goet. Eñ men dootse metten roocke die vandē azijn ofte edic gaet. Cātarides zijn goet geleit op vheuē buylē oft houelē aent lijf ghelijc die melaetsche mēschē hebbē. Serapio idē boec Ag. ca. cātarides bescrijft ōs dat dese wormkēs ope buylē vā melaetsche mēschē vdriuē/alsse daer op ghelept wordē gelijc eē placster/want si doēse geheel af vallen

Cantarides mit wijn in gedroncke doe wel orijne make. Sommige meestere seg ge datme de lichame va dese wormkes be sige sal en datme die vloegele en dathooft daer af wech worpe sal. Sommige segge dz me mer die voete en de vlogeke daer af en wech worpe sal mer Serpio seit dat hi de cantarides geheelte besige plach nz daer af te doen. En het zijn de beste cantarides die indie terwe gevonde worde. Diasco rides sept dz de cantarides va naturere die hupt verwondende en heet makede zijn. En hiero besicht mese o datsi een gesweer ma ke sonden/also datme de niet ope snide of brade en dorste. Hi spreect ooc datse ghe polvert de geswollen mensche goet zijn als se hier af ee half dragma gestote mz bocs bloet en mz mastix vmegt/en mz wijn drinc ke/wat dese make hier af wondelijcke wel vele orijne. Ite cantarides zijn heet/droge inde .ij. graet. Catarides gestote en mz azijn gemengt reynige de melaetsche hupt alse hier mede ghesmeert wort. Dit allo gebesicht doet seer haer wassche. Ite ca tarides mz olye gesode/als daer mede die sweerige bestreke worde/en opgeleit wor de so veteert si die en doen die wtbreken.

Kemelshals. Cap. C.xxix

Coconidion latine. Camelea grece. Mezereon Arabice.

Serapio inde boec ag.ca. Mezereon i. Coconidion spreect/dat dit eenclein boomken is. En dz die rijsere hier af seere goet vier is/voor die ongesonde menschen. Johanes Mesue inde capit. Mezereon spreect/Kemelshals is seer goet de water suchtige wat dit cruyt beneet alle dz wat bimmen int lichaem.

Johanes mesue noet dit cruyt Rapiens vita/ dats de mensche leve be nemende. Hi spreect oec dz dit cruit meniger ley gestelt en fatsoen heeft/Somich coco nidion heeft grote bladere/en is cleyne ae den struyc. Somich coconidio heft scarpe croese bladere de va verwe swart groen zijn. En het beste gewasch va desen cruyde is/dat groene bladere heeft die met geene swartheyt vmengt en zijn. En dat groot is van faetsoen/En die andere en zijn nz goet. Dit cruyt heeft in he fenijn. En hierom me eest sorghelijck te besighen then ware dat dat fenijn hier af met andere cruyden benomen ware. In welcke plaeitsen de se bloemen oft cruyt wascht daer maket alle andere cruyden oock fenijnich/ alsoe veer als die onder dese tacken oft ondere dat begrijp hier af wasschen. Alsoe dat de menschen die van die by staende cruyden inne namen daer af sterven souden Ende hier omme noemet Johannes mesue the rechte rapiens vitam. Die dit cruit nut ten wylle sal te voren dat siede in melc/en denschuym daer af doen. Oft men mach dyt cruyt sieden met brodie oft sap van ee hoen. Ende dan en salt niet schaden.

Sommighe meesteren seggen/dat dyt

cruyt cleyne bruine druypkens heeft. Ende dese zijn profitelijcker dan dit cruyt. Dese druypkēs reinigē oft purgerē die slijmige vochticheit oft flegma/ eñ die melancolie.

Corael. Capit. C.xxx.

Corallus latine. Lirodendon grece.

Auicenna in xij. ij. boec in ca. corall? bescrijft ōs dattē corael wascht indē moerē lant/ eñ indē landē vā Affrikē Eñ dattē corael drieēley is/ dat eene root/ dat ander swart/ eñ dz derde wit. Eñ dese drie coralē zijn vā naturē cout indē eerstē graet ende droge indē. ij. graet. Indē boec circa instās ca. corallus bescrijft ōs de meestere/ dat corael cē faetsoē eñ wesen des eertrijcs in hē heeft. Eñ in de cauernē eñ holē vandē zee geuondē wort bi hoghe berghen Eñ daer vgadert haer een clibberachtige vochticht/ eñ die hanghet haer aen die steenen. Ende dese wort van haer eyghen natuere droge eñ hert/ als dat water van der zee af ghaet ofte ebt. Ende dan ist som root corael ende som wit. Ende dat wit corael en wordt in die medicinen niet ghebesicht dā alsmen scrijft in de receptē Coralli albi et rubei. Eñ alsmen alleene scrijft Coralli sonā toe doē/ so meentmē dat root corael rodere is vā verwē/ hoe dat betere is Eñ hoe dat wit wittere is hoe t betere is. Sommige meesterē seggē/ dat genen hagel quaet en doet inde huysen daer corael in is. Serap. seyt dat corael beneēt dat bloet spouwē. Eñ dat goet gemt is dē genen die met arbeyde niesen. Eñ als die ogē seer dragē so salmē corael ane strijken Coraelis goet Scotonicis/ dats dē genen de altijt dunct datter muggē voor haer ogē vliegē/ als de ogē alle morgē hier mede bestrekē worden. Dias. dat poluere van corael met regen watere gedroncken/ die milte droeget eñ geneest. Eñ die pijne der magē eñ des buycs beneēt. Corael ghepoluerijseert eñ met gebrandē herts horen gemēgt eñ mit regēwater in ghedronckē dient tot menigerhāde cranchz. Eñ desen dranc beneēt sondlinge die quade droomē behoet de mēschē voor des duuels aēuechtinge. Die corael bi hē draget is seker dat hē geene touerie of gogelye of quaet ghespuys scadē en mach. Sondlinge duecht vādē corael vintmē i Pande. int. lxxxv. ca. dz Bassat begint. Auicē. de vi. cor/ dz corael dz herte vsterct. Eñ dz de beuinge des hertē beneēt/ eñ dat de leuere vercoelt gedrangē/ Eñ dattet bloet der noesen stillende is.

Zee distelen. Capit. C.xxxi.

Cretanus latine. Chritimon grece.

Diascorides indē ca. Chritimon spreket/dat dit cruyt aenď zee waschet in clepachtige plaetsen Eñ dz witte eñ vette bladerē heeft mz witte bloemē. Dit cruit heeft saet dat ď terwe gelijc is eñ dyt wort inď lucht gedroecht eñ ruict seerwel. Paulꝰ indē ca. cretanꝰ spreect/dz dit cruyt heet eñ droge is indē .iij. graet. Dit saet ende die wortele zijn seer doordringēde de orijne. Eñ sonďlinge dē steen of dat graueel/ Die dicwilē coudepisse hebbē sullen in dit cruyt baden. Dyt cruyt met wijn gesodē eñ gedronckē beneemt de pijne ď lendenē. Voor dit pijlicheit indē buyc colica passio genaēt is dit cruyt goet gebesicht in eē clisterie alst mz bingelcruit sap vmēgt is.

Lootwit oft Ceruse. Ca. C.xxxij

Cerusa grece et latine. Assidhegy ara.

Die meesteren seggē dz lootwit aldꝰ gemaect wort. Neemt eenē eerden pot die binnē wel gheloot is eñ doet desen halfvol azijns eñ dā neēt platē vā loot .ij. vingerē lanc/meer of min/nae dat dijnen pot houdende is. Eñ dā maect bouē indē eenē steel/ende hanghet daer aen die lode platen also datse den azijn niet en rakē oft maket bouē den azijn zōmige platē eñ legt dese platē daer op. Eñ daerna stopt dezē pot vā bouē wel eñ set hē i eē vochtige plaetse gelijc in eē keldere eñ laet hē daer drye maēdē staē Eñ dā doet dē pot op eñ scrabbet of breec die lode platē af eñ stelt dat selue in die sonne of in een badtstoue eñ latet droge worden. Eñ doet dit soe langhe tot dat wyt en scoone wort inden pot. Noc mach men lootwit maken in peerde mist eñ in veel andere manierē die hier niet en

staē ō die cortheit wille Auicē. bescrijft ōs/dz lootwit cout eñ droghe is indē .iij. graet. Loot wit reinicht die huit eñ maect die glat eñ scoon Eñ hier om besighen die vrouwē dit gern tot haer aensichten Eñ si bereydē lootwit aldꝰ. Neēt lootwit als ghi wilt eñ menge daer onď rooswatere eñ als dat wt gedroget is so doet daer weder omme rooswatē in also lange eñ also vele tot wit genoech eñ welrukende is eñ dit sal inden somere geschieden. Eñ daer na maect hier af pillē eñ smeert dat aensichte daer mede/so wordet schoone ende suuere. Maer die lootwit nutten of innenemen wille/die gecrijgen gern den tantsweee. Ende eenen seer stinkenden mont. Serapio spreect/dat lootwit doet vleesch wasschen in die wonden ende dat dat vuyl vleesch daer wt beneemt. Diascorides/die lootwit alleene neemt int lijf/die is in groter sorgen eñ hi sterft ghemeenlijc daer af. Ende die redene hier af is/want dit wordt van loot ghemaect ende loot heeft wat fenijns in hem Auicenna spreect/ dz lootwit vā buyten des lijfs gebesicht sal worden ende dat vele in die plaesteren ghebesicht wordt.

¶ Loocwit beneemt acrocordines/dat zijn die weycke wratten aen die huyt/ eñ dese staen gemeenlijc vele bi malcanderẽ/ Eñ zijn lanc eñ scarp/ eñ vleesachtych ghelijc die andere huit der menschẽ/ als loocwit gemengt met olie van wijnsteen of tartar eñ azijn/ eñ daer op ghestreken wort.

Wilt sofferaen. Capit. C.xxxiiij.

¶ Cartamus Arabice. Cincus vel cincu grece. Crocus ortulanus latine.

Serapio indẽ ca. cartam⁹ spreect dat ter tweedhãde cartam⁹ is/ dẽ eenẽ tã eñ dẽ anderen witl/ dẽ tãmen cartam⁹ heuet scarpe eñ dorẽachtige bladerẽ. Eñ heuet bouẽ hoofdẽ gelijc de grote olijf bomẽ Eñ bloemẽ die anđ ŭwe den sofferaẽ ghelijkẽ. Den steel vãden wildẽ cartam⁹ ghelijct bi na dẽ steel vãden tãmen cartamus Mer den wildẽ cartam⁹ en heeft aenden steel geene bladerẽ. ¶ Auicẽ. in sinẽ tweeden boec indẽ ca. cartam⁹ spreect/ dattẽ tãmen cartam⁹ heet is inde eerstẽ graet/ eñ droge indẽ tweedẽ graet. Eñ den wilden is heet indẽ tweedẽ graet/ eñ droge inden iij. graet. ¶ Johãnes mesue indẽ ca. cartam⁹ spreect/ dattẽ tãmen cartam⁹ ŏ mage scadelijc is. Eñ dat hi camerghanc maect van ondere eñ van bouen. Eñ dat hy contrarie is der menschẽ natuere Eñ hierom moet hi ghebesighet worden mpt andere cruijdẽ gelijc met anijs/ galigaen/ eñ muscaet bloemen/ wãt dese benemen hem zijn quaetheit. ¶ Zijn saet reynicht den buyck. ¶ Die bi hẽ draghet die hoofden daer dyt saet inne is/ dien verwiplẽ die scorpoõs beten nit. Mer als hi dit vanhẽ werpt soe ŏ vulẽ in hẽ die scorpioons beten. Eñ zómige meesteren bescriuẽ/ ware pemãt vã eenen scorpioone ghesteken dat dese daer af gheẽ pijne en soude geuoelen also langhe als hi dit crupt in zijn hant hadde. Eñ als hi dit crupt wech werpe/ dat hi dã pijn geuoelen soude. Eñ hier wt wort olie gestrekẽ de werckende is gelijc oleũ de ben et oleum de amigdalis. Eñ dese doet dat flegma wt gaen door brakinge/ eñ ooc alõhãde wateracht ighe materie. Eñ dese olie is ooc seer goet tot die darm sucht/ Colica passio genaẽt als dese in een clisterie ghedaen wort. ¶ Item daer is een anđe cartamus/ dat cartamũ indũ ghenaemt wort. Eñ dit wort in de medicinẽ gemẽgt de laxerẽde zijn/ wãt laxeert de flumige vochtichz oft flegma/ eñ reinicht de watersucht

Griecx peck. ¶ Capit. C.xxxiiij.

¶ Colophonia pixerica grece. Pix greca vel resina fusa latine. Katiemgi Arabice.

Plinius inden capit. Colophonia bescrijuet ons dat dyt gheheetē wort griecs peck/ want dit is in griecker landt in grote menichte Eñ vā daer comet hier. ¶ Paulus inden ca. colophonia spreect dz griecs peck heet is inden derden graet:

¶ Colophonia gepolueriseert/ ende daer ondere gemengt bruynen of swarte keersenen eñ honich. Eñ daer af ghemaect eene goede salue. Dese beneemt die pijne d' lendenen als die lendenē daer mede besmeeret wordē Eñ dit beneemt ooc dē doorgāc des bloets. ¶ Die een wit eñ een claer aensicht maken wille eñ ooc die hayrē besidē dat aensicht v'drijuen wille. Die neme .vi. loot griecs peck .ij. loot mastix/ ende wat aromaticū eñ menge die te samen. Ende sla die dore met couden watere. Ende als ghi dat hayr wilt af getē hebben soe neēt dees een weynich eñ laet smelten by den viere of moru wordē eñ maect hier af een plaestere. Ende legghet dese op die plaetse daer dat hayr wascht .ij. of .iij. vren lanc eñ daer nae doet dese plaestere af Eñ dan trectse die hayrē met haer. Ende daer na wascht dat aensicht met eenē nattē doecke Eñ legt dese plaestere weder daer op. Eñ ghi mogetse leggē ouer dat geheel aēsicht Eñ elcke male eē vre of .ij. mer elcke male moet ghi dz af wasscē mz eenē nattē doec. Eñ hier dore sal dijn aensichte seer schoō eñ claer wordē Dese plaester duert .ij. iaeren lāc. ¶ Die kichē op die borst heeft/ de legge colophoniā op kolē eñ late dē rooc in hem gaen so geneest hi. Colophonia ghepolueriseert eñ met wolfcruyt sap v'menget eñ warm op den eersdarm gelept doet hem wederom sonder scade in zijn plaetse gaen.

Kappers of capperen. ¶ Cap. C.xxxv.

¶ Capparis vel capparus latine. Kapar arabice. Kinolbaton grece.

Serapio indē capit. Kapar spreect dz dit wasschende is in veel plaetzē eñ byd' eerdē. ¶ Patearius capparus is heet eñ droge bi dē .ij. graet ¶ Somige seggē dz dit cruit is dz also genaēt wort. Eñ dat ouer d' zee wasschēde is in Apulien oft in Poeliē. ¶ Die bladeren bloemē scorse eñ wortelē wordē gebēsicht in die medicinen. Maer de scorse wort alder luttelste ghebesicht. Eñ dese sullen v'gader wordē int eynde vā dē meye eñ in die schape gedort wordē. Eñ de wortele is die beste die haer poluerisseert indē broeck eñ dese wortelē dueren .vij. iaer onuerteert in haer natuere. ¶ Tegen Scrofulas nouellas Ende dat zijn wratten oft groote clieren of houelē aent lijf die geerne aenden hals eñ op die schouderen wasschen. Ende selden wasschen dese alleene meer veele bi malcanderen. Dese scrofulē zijn ghelijc vleesachtich als die huyt.

En si wordē gegenereert vā quade humo ren/gelijc dz flegma en̄ de melācolie zijn. Voor dese siedt dees scorf. n en̄ de wortele daer af. En̄ wascht de scorphulas hier me de .xiiij. dagē lāc/so sullē si af vallē sond' sca de. Daer na maect dese salue en̄ smeert di daer mede/ Neēt een rode slāge en̄ slaet haer thooft en̄ dē stert af. En̄ doet dz corp' in eenen pot vol gaten/en̄ set desen gegae tē pot in eenē anderē pot. En̄ stoptse dan beyde bouē. en̄ ter siden wel toe. En̄ dan stelt dē ond'sten pot in een heet siedēde wa tere. En̄ laetē so lange daer in staen tot dz v dunct datter olye wtē opperstē pot gaet En̄ dese slanghe sal aldus vteert worden door den rooc vandē ond'sten potte. Dese vetticheit der slanghē/en̄ dat poluere der wortele Capparee ond' malcād'erē gemē get heplē die scrophulas aēdē hals ī acht dagē allse daer mede besmeert wordē

Kalck. Capit. C.xxxvi.

Calx latine. Norach arabice.

Serapio ca. Norax. i. calx/bescrijft ōs dat somige calc makē wt meer stee nen/en̄ die somige wt marmor steenen en̄ wordē so lāge in eenē ouē ghebrant tot datse vā bynnen en̄ vā buten wit worden En̄ dā wort dit genaēt leuēde calc oft calx viua Alsmē desen calc int water doet dat mindert hem zijn crachten. En̄ hi en is dan voort aen niet so starc gelijc doen hi onge blust was. Somige maken calc vā eye re scalen aldus. Neēt eyer scalen en̄ doet de in eenē nieuwē pot. En̄ set dā desen pot in eenē ouen daer me tichelē inne brāt. En̄ als dit van ouwen gelijc calc wort/so ist ge noech. Ende alst aldus noch niet en is/so sult ghy dat wed'om inden ouen setten. Desen calc dient tot saluē/daer mē die oude gebre ken en̄ scaden mede heplt. Calc mz roos watere ende met watere van fumus ter re gemengt/ maect die seerpghe en̄ rudp ghe hupt schoone en̄ glat alse hier mede gewasschē wort. Calc watere met wpe asschen ende met ongeblusten calc gemen ghet/en̄ daer wt ghemaect een salue Dese salue beneēt die wratten en̄ eetse wtē grō de. Vā calc wort een witte salue aldus ghemaect/ Neemt loot wit of ceruse twee loot/calcs een loot ende mengt hier onder wit wasch totter gelijc een salue wort. De se salue dient tot veele scaden en̄ heplt see re. Ende sonderlinge die gebreken die ver uuylen en̄ out zijn. Dese salue heplt dē wolf alse daer op gelept wort gelijc een plaestere. Ende si heplt die melaetsheit of lazarie alse daer ouer gestreken wordt. Item wilt ghi maken goede zeepe dye schoone ende wit wascht/soe neemt calck een hantuol ende hout ass. hene oft assche ne van wijnstocken ghebrant so veele als ghi wilt/ende neemt hier toe wpe assche ne een half pont. En̄ stoot dese te poluere ende mengetse alle drie onder malcande/ ren doetse dan in een tobbe/en̄ ghiet daer ouer. v. oft. vi. emmerē vol waters En̄ dit sult ghi dan laten staen drie daghē lanck Mer alle dage sult ghi dit onder eē roerē

En na den derden dach sult ghi dat wate re bouē af nemē dat claer is eñ proberen of proeuē dat met eenre vederē de ghi da re in sult stekē. Ende gaē die plumen dan vanō penne/so is die loge gherecht/maer en gaet die plupmē niet af/soe laet die loo ge langhere op die asschen staen. Ende als ghi zeepe siden wilt/soe zijcht die clare loge bouen af in eenē ketele omtrent vier emmerē vol eñ doet daer inne vijf pont ro des daermē keersen af maect eñ laet dat siedē. xij. uren of langere/eñ als ghi vneēt dat dicke wort/so giet daer eenē haluē em mer toe vander eerster looge. Eñ menget daer onō een pont soutes/eñ laet dat we dere daer inne siedē een half vre lanc. Eñ daer nae heft die zeep af/ ende tabuleertse na dijnē wille. Calc is warm eñ droge indē tweedē graet. Platea. Calc met o lie eñ met olie ende met roet daermē keer sen af maect gemengt heilt vuple wondē daer op gelept. Om harde apostemen op te eetene neēt ongeblust calc/eñ menghet mz loge eñ siedt dā droge gelijc sout/dit op harde apostemē gelept eet eē gat daer in.

Wasch. Capit. C. xxxvij.

Cera latine. Damach Arabice.

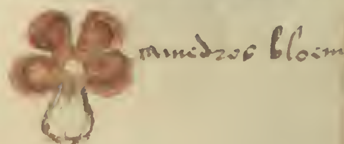
Serapio bescrijft ons vandē wassche dat wasch tot veele saecken goet is van butē aent lichaē. Eñ dat in dē vier na tuerē eñ qualiteptē getēpert is in hitte in coude/in droochz/eñ in vochtichz. Eñ dz ist beste wasch dat met eenō rooth vmēgt is/eñ dat eenē roet heeft ghelijc dē honich Diasco. spreect dat wasch van natuerē weepckēde eñ vcoelende is de harde swe ringē eñ sonōlinge alst gemēgt wort mit olie vā violettē of vā rosen. Wasch is den honige ghelijc zijnō natuere. Eñ mē en sal geē wasch besigē tot die medicinē de bin nē int lijf dienē. Mer butē aēt lijf mach mē tbesigē sonō scadē. Wasch weict die har de sweeringē eñ maectse rijp eñ totgaen de. Eñ hier om mach mē wasch besigē tot wondē tot sweringē tot busilē eñ houelen eñ i alle saluē mach mē wasch besigē

Camedreu. Capitt. C. xxxviij.

Camedreos vel cameb grece. Hamedre os Arabice. Querula minor latine.

Plinius in sinen herbarie in capitt. camedreos spreect/dat dit een cruut is wiēs bladerē dē epckelbladerē gelijkē Dese bladerē eñ dat saet hebbē eē purpu re vwe. Eñ si sullē vgadt werdē int epnde

Leaf P4 missing

mensche wel bedriegē eñ tot gesontheyt dwi
gen. Wāt wist de siecke wat olie dat ware
hi soude bi auontuerē alsulcke gruwē daer
voor hebbē die olie nz rechtelijc wercke
en soude. ¶ Itē olie vā sprinc wortel koo
nē is sondlinge goet tegē die gichtichz.

¶ Een ghepte. ¶ Capit. C. xlij
¶ Capra latine.

Dje meesterē seggē ghemeenlic/ dat
dyt dier eenen lichten moet heuet
dat sonderlinge wel springēde is/ eñ lichte
lijck lopende is. Ende dat scarp vā gesich
te eñ wel rukende is. eñ dat neerstich om
zijn spijse is. ¶ Dit dier soect zijn spijse na
dat ghesicht/ na den roec/ eñ na den smaec
onder die crupdē eñ boomē daert af leuet
¶ Die ghepten worden. x. oft. xij. iaer out
ende niet daer ouere. Eñ si zijn oncuysch
tot in haer leste outheyt. ¶ Van desen die
re bescrijuen ons die meesterē/ dat die orij
ne oft dat watere der gepten seere goet is
om dē steen daer mede te verdrijuene/ als
mē de orijne in drinct. ¶ Dese orine warm
in die oren ghelatē beneēt dat suysenende
die smerten in die oren. Ende tot dese voor
noemde gebreken is orijne van bockē bete
re. Eñ dz bloet vā bockē gedort/ is sondlin
ge goet geměgt ond ve materiē of medicij
nē de totte steen dienē. ¶ Eñ iōc bocxvlees
is seer goet eñ lichtelic om te vdouwen

¶ Eenen creeft. ¶ Capit. C. xliij.
¶ Cancer latine.

Dje meesteren seggē dat die creeftē
ver ryuieren seer goet dē crancken
menschē zijn tot haer spijse. Eñ sondlinge
dē hyttighen menschen. ¶ Die ooghē der
creeften hebbē sonderlinge duecht in haer
om die huyt daer mede wit te makene al
dus. Neemt creeften ogenen stoot die tot
poluere/ ende doet daer ondere azijn/ ende
daer nae neemt sout watere eñ menghet
dit daer ondere/ eñ dan wordet wyt gelijc
melc. Dyt water is Vnguento albo ghe
lijck/ dat is der witter salue die in die apo
teken gheuonden wort/ dye alle gebreken
droecht ende heylt seer haestelijck. ¶ Dat
brodie oft sop dat van creeften ghesooden
is/ is den longensuchtigen seer goet want
het beneemt hoer die sweeringhe der lon
ghene die peripleumonia ghenaemet is/
daer die verdroghinge ende verteeringhe
ptisis ghenaemt na volcht/ want als die

menschen sweeringhen aen die longhene hebbē so drogen si allenskens wte.

Een duue. Capit. C.xliiij.
Columba latine.

Die meesteren segghen dat alle duuen gheerne bi die menschen woonen sonder die torteldune die spevere allenlijck in die velden ende in die oude dorre boomen woont. Dat vleesch van torteldunen en is den menschen niet goet te etene/want die torteldupuen hebben dic wijlen die vallende sucht Epilentia ghenaemet. Ende hyer dore moeten die menschen eenighe crancheit oft tegēspoet daer af ghecrijgen dat hoer scaeden soude aen haer lichaem. Maer die ghemeyne en de tamme duuen en zijn niet gheheel ongheson maer die menschen sullen haere van dese wachten te etene in alle cranche den. Die dupuen hebben bloet onder den rechten vloeghele dat seere wel in die medicijnen dient. Dit selue bloet warme in die ooghen ghedropt benemt die smerten der oogen/Ende breect die vellen eñ de schellen daer in. Met dit bloet machmē heylen die buylē die aēt lijf wasschē alsmē se open snijt ende dit bloet daer inne laet.

Kaese. Capit. C.xlv.
Caseus latine.

Die waerdighe meesteren spreken dat den kaese in dye menschen onuerdouwelijck is Ende dat hy sonderlinghe groote schaden brenghet die eene verharde leuere ofte miltc hebben. Die vele kaese eet/wordt ghemeenlic graueelachtich ofte steenachtich. Ende hier omme sept die hooghe meestere Constantin9 dat kaese den clooster menschen niet goet is. Maer kaese die versch ende melckachtich is/is beetere te eetene. Kaes wey is den crancken menschen seer goet want et laxeert sonder scade ende het verstarct en de maeckt bequamen camerganck. Dye wey sal ghemacket worden van alder besten schapen kese die men vinden mach. Kaese die veele ghesouten is/die maecket den menschen veele toeuallende crancheden. Inden eersten soe brenghet hi hoer den steen. Ende hi doet seer qualijc orine maken. Hi maect oot die mage onlustich eñ slijmich. Eñ hi brengt quade lopen int hooft. Hier om sal elck hem wachtē dat hi niet te veele kaes en eete/op dat hy gheen ghebreck daer nae en ghecrijghe.

Diptan. ¶ Capit. C.xlvi.

Diptamum latine. Satin vel dipta
mon grece. ¶ Galienes indē boec
Simpliciū far. indē cap. diptamus scrijft
dat diptamus heet eñ droge is indē derdē
graet. ¶ Indē boec Circa instās staet ghe
screuē dat diptamū een wortele is Eñ dat
tet cruyt daer af ooc diptamū ghenaēt is.
Eñ dit cruit wascht geerne in coude plaet
sen aen hoghe steenrootsen eñ bergen Eñ
die wortele hier af wort ghebesicht in die
medecijnē. Eñ si is tweeðhande/ Die eene
wit/ ende die andere swart. Eñ dese hebbē
beyde eene ghelijcke naturere. Maer die
witte wortel wort meer in die medicijnē
gebesicht dan die swar
te. Eñ dese duert eē ge
heel iaer in haer crach
te Eñ die is de beste die
vā binnen hart eñ ghe
heel is eñ geē gaetkens
en heeft. Eñ die gheen
poluere en heeft als mē
se breect. ¶ Diascori
des sept/ dat van deser

wortele seer goet gedronckē is dē vrouwē
om harē tijt of mēstrua daer mede te vor
derē. ¶ Vā deser wortele is seere goet ghe
droncken ydropicis/ dats den watersuch-
tigē. ¶ Diptamū mz honich gemengt eñ
ingenomē beneēt de hoesten. ¶ Diptamū
in water gesodē/ eñ daer mede dat lijf ge-
wasschē in een badt beneēt sonðlinghe de
geelsucht. ¶ Dese wortele met swerð wor
tele oft affodillen gemengt. Eñ dat polue
re hier af in de noesgaten gelaten reinicht
dat hooft. ¶ Dat sap vā diptamū eñ des
gelijken dat poluere heplt vuulā/ dats dz
druppende blat inð kele dat dē huyge ghe
naēt wort. ¶ Diptamū met melc gemēgt
eñ in die orē gelatē/ beneēt de smert daer ī.

¶ Itē dat cruyt vander
wortele diptami in een
huys gestropt doet dye
slangē daer wt vlpē eñ
de fenijnige dierē die da
re inne zijn. ¶ Een mitri
daet gemaect vā dz pol
uer der wortele diptami eñ daer onð ghe-
mengt ganciaē eñ hoel wortele elcs gelike
ke vele/ eñ ooc daer toe poluer vā galnotē
Dit sal wordē eē swart poluer. Eñ dit sal
mē mengen mz wijn daer diptamū in geso
den is Dit heeft also veel duechdē in hē als
tyriaca oft tyriakele. ¶ Van dat poluere
vander wortele dyptami myt desen sape
ende myt bijuoete ghemenghet worden
ghemaect Pessaria. Ende als de vrouwē
dese pessaria in haer vrouwelijcheyt besi-
ghen soe drijuen si wt dat dode kynt ende
ooc die andē geboerte Secundina genaēt
¶ Itē neemt castoriū gepoluerisēert ende
diptamū elcs euen veel/ eñ mengt dese mz
wijnruyte sap. Dit helpet den ghenen die
die vallende sucht hebbē/ als se dit in ha
re noesgatē laten. ¶ Item als die lamme
leden hier mede dicwilē besmeert wordē
so worden si weð starc ende gherasch.

Wilde mooren oft wilde pasternaken.
Capittel. C.xlvij.
Daucus latine. Aesar grece.

In den boec circa instās bescriuē ōs die meesterē/dz wilde moorē heet/ eñ droge zyn indē.iij.graet. Eñ dz moorē tweeder hāde zyn/die een wilt die andr tā. Die wilde hebbē die groote cracht eñ duecht in haer Eñ somige meesterē noemē dese dauc⁹ creticus. Eñ dese hebbē bladerē gelijc dē vēckele. Eñ desgelijken dat saet/eñ si hebben witte bloemē. Dit cruit sal vgadert worde metten bloemē Eñ de wortel sal wech geworpē wordē. Dit crupt eñ die bloemē sullē in die lucht gedroecht wordē eñ nyet indr somme/eñ dā duerē si eē iaer eñ daer nz ouer. Platea. wilde moorē in wyn gesoden/eñ daer ondr gemengt vighē also veel alsinē wilt eñ dit gedronckē beneēt de droge hoestē. Oot is desen wyn goet gedrōcken voor dz kichen op die borst. Dit cruit in loge oft in water gesodē beneēt dē loop dr snotteringen in hooft die vā coudē gecomen is als dat hooft hier mede gewasschē wort Dees crupts.iij.hantuollē in wyn gesoden eñ daer ondr gemengt olie. Ende dat optenbupc gelept beneemt die windē eñ verwarmt wel die mage. Voor die verstopte mylte/ende leuere maect een syrope van dit crupt eñ dese bloemē eñ men get daer onder venckelsap. Eñ neemt dyt des morgens eñ des auonts het helpt son der twifele. Item daucus met pappelē eñ bingelcrupt gesodē met wyn eñ water ende op den nauele geslagē oft ghelept/is goet tegen die gichtichz der darmen.

Senikele. Capit. C.xlviij.
Dyapensia grece. Ferraria maior siue consolida minor siue Sanicula latine.

Die meesteren bescrÿuē ons van dit crupt dat heet van zijnr nature is eñ dat vele reinichedē in hē heeft. Eñ dat zijn saet saeft eñ effen is. Itē ware yemāt gewōt die sal dit sap wt druckē eñ drīkē dz mz kernelwatere so heplet die wōde vā binen gāsselic. Itē als senikele gedorret eñ gepoluerisert wort so duert dz poluer een heel iaer lāc. Die een quade mage heeft eñ diē zyn darmē vslymt zyn vā binnē die sal dit poluer nemen mz honych eñ calissihout eñ roeren dit ondr malcāderen Eñ dit sal hi drinckē des auōts als hi slapē gaet. Eñ dit reinicht hem alle zyn leden eñ sonderlinge zyn darmen/eñ zyn maghe

Item treet dit cruyt metter wortelē wt inden somere/eñ siedt dat in watere/eñ sighet dā door eenē doec eñ menget dā daer ondere suyckere van rosen eñ honich. Dit gedroncken laxeert saeftelijck. Ende drijft wten lijue vele slijmicheden/die in die maghe ende in die darmen langhen tijt gheleghen hebben. Item senikele/wintergroen/ende sinau ofte achimilla/dese drie in wijn gesoden ende dien wijn ghedroncken verteert alle gerōnen bloet in des mēschē lichaem sonð scaden. Item in alle wondē dranckē salmen senikele besigē

Diagredion een sap alsoe ghenaemt.

Capittel. C.xlix.

Dyagridion latine et grece.

In den boec circa instans indent. diagridion beschrijft ōs die meestere/dat diagridion heet eñ droge is indē tweeden graet. Eñ dat eē sap van eenen cruyde is dat ouer dat meer oft de zee wascht. Ende dat der spryncwortele aen zijn wesen wel gelijct. Eñ dit wort vergadert in die hons dagen aldus. Die ludē snijdē die soppē bouen vā desen cuyde eñ dan loopt daer wt melc Eñ dat melc latē si droge worden in die sonne. Eñ dit wort diagridion ghenamet. Somige meesteren seggen dat dit melc te vorē ghesodē wort eñ dat dā in die sonne gedroecht wort. Item diagridion wort in menigerhāde manierē geualscht want somighe nemen dat melc titimalli eñ mengen daer onder een weynich vā diagridiō. Eñ dit is starc in zijnder werckinge eñ sorgelijc te nemen. Somige mengē dat melc titimalli met griecx pec dat ghepoluert is. Somige nemen cleyne stuckē van colophonia of griecx pec/eñ mengen die onder den diagridion. Eñ vercopen dyt voor diagridion. Maer elc sal wel bemercken wat hi coopt. Eñ dats dē bestē diagridiō de wit swartclaer eñ claer is. Eñ de hē lichtelic laet breken eñ al laet colophonia ooc haer lichtelic brekē/nochtās si is hardē indē bruer dā diagridion. Itē diagridiō heeft eenē bitterē roec die getēpert eñ saeft is/eñ dē diagridiō de te seer bittere is is geualscht eñ niet gerecht. Itē de diagridiō salmē mettē speecsele in der hāt in stucken wrijuē. Eñ beproeuē zijn goetheit of hi dan in een witte verwe verwandelt wort Die meesterē seggē dat diagridion purgeert coleram eñ daer na flegma eñ daer na melancoliā. Somighe meesterē seggen dat diagridion eñ scamonea malcanderē gelijckelijc purgeren Maer diagridiō purgeert saeftere dan scamonea. Eñ hier om salmē altijt in purgerende medecinē min nemē vā scamonia dā vā diagridiō. Wilt ghi maken een goet saeft laxatijf/so neēt diagridiō een half dragma/stomaticū cōfortatiuū een dragma eñ mēgt dese onð malcāderē/eñ neēt dese inne mz keeswey eñ het sal saeftelic laxerē sonð scade. Itē diagredion eñ scamonea wordē bereyt alsse in eenē queappele gebradē worden. Eñ hierō is diagridion also ghecoect profitelijker te nemē dā rauwe scamonea.

Dragantum. ¶ Capit. C.l.

¶ Dragantū ſiue plāta gūmi draganti
lati. Acātos vel bederota vel melāphilos
grece. Habe vl'chacita veſtatuded Arabi.
Die meeſterē ſeggē/ dz dragātū cout
is indē.ij.graet/eñ vochtich inden
eerſten graet. Eñ dz een gōme is die ouert
meer of zee wt bomē loopt. Eñ dz vand hit
te vād zōne alſo gedort zijde eē gōme wort
Eñ dragātū is driedhāde/ dz ene wit claer
eñ reijn. eñ dit iſt dbeſte Dat and is root vā
vwē/eñ dit en is nz ſo goet als dz eerſte. eñ
dz derde heeft vwe gelijc de aerde/ Dz wit
dragātū ſal gebeſicht wordē tot de medici
nē die vcoelē eñ het duert .x. iaer ōuerteert
in zijn natuere. ¶ Ware yemāt ſeer dāpich
ō zijn borſt die ſal nemē geerſtē watere eñ
doē daer in dragātū eñ gūmi arabicū elcx
euē vele eñ drinckē dat/ſo wort hi geholpē
¶ Voor de oude quade hoeſtē/neēt dz ſap
vā caliſſihout of liquiricia eñ mēgt daer i
dragātū eñ laet dz ſtaē eenē nacht. Eñ da
re na ſiget door eenē doec. Eñ neēt dā pol
uere dragāti/eñ maec hier mede pillē. Ne
met deſe pillē ondr die tonge. Eñ laet de in
dē mont ſmeltē/eñ ſwelcht dz ſpeecſel hier
af binnē/ſo ſal dē hoeſt vgaen in corter tijt
Eñ dit maect dē menſchē luſtich ō de borſt
eñ deſe pillē alſo genut benemē oec dē dor-
ſte. ¶ Itē de eē grote vheuē of geſwollē lip
pe heeft alſo datter aē waſcht vlecs gelijc
wrattē. Die neme dragātū eñ reſoluere dz
in rooſwater/eñ mege daer ond ameldōc
of ſtijſſele eñ legge dz daer op gelijc eē pla-
ſtere het ſal helpen. ¶ Wilt ghi makē een
wit ſchoō aēſicht of aēſchijn/ſo neē dragātū
eñ rooſwater eñ mēgt deſe ond malcāde-
rē mz wat cāpffers/ Eñ net catoē of boom
wolle hier inne. Eñ beſtrijct hier mede dz
aēſicht/het ſal ſcone wit eñ claer wordē

Dayen oft dattilen. ¶ Capit. C.li.

¶ Dattilus latine. Rothab arabice.
Die meeſtere Auerrops ſpreect/dat
deſen boom die hy naemt dattilū
eñ die vrucht daer af ſeere ſtoppende ſijn
die milte eñ die leuere Eñ die ſcorſſen van
deſen boome ſtoppen alder meeſt. ¶ Rab-
bi moyſes indē capi. dactil⁹/ſpreect dat die
dayen in den menſchen eene quade voch-
tichept makē Eñ datſe pijne int hooft ma
ken oft brenghē. Eñ datſe die leuere ende
milte vhardē. Eñ datſe den tandē ſcadelic
zijn. Ende datſe den loop der opgheblade
ren oft Emoroydarum brenghen. ¶ De

rapio spreect/ dat die dapen inden mēschē grof bloet makē. Eñ sonderlinge den ghenen die hyttich van natuerē zijn/ Eñ hier om sullē die gene die hittich van natueren zijn/ ende die tot die pijne int hooft gheneiget zijn/ ende die een harde leuere hebben wachten haer voor die dadilen ofte dapen. ¶ Die eenē groten camerganck heeft/ die mach dapen eeten soe geneest hy ¶ Dactilen ofte dapen zijn heet eñ vochtich inden tweeden graet. Somige meesterē seggen dat de dapē goet zij de in coude landē wasschen/ eñ dat die dapen die in middelbare hittige landē wasschē/ lāge bewaert wordē/ Eñ si ōweckē die menschen seer tot oncuysheit. Eñ den dapboō is dē rechtē palm boō eñ te rechte wort hi palma genaemt.

Veltrijs. ¶ Capit. C.lij.
¶ Dens leonis latine.

Die meesterē segghen/ dat dit cruyt bladeren heeft gelijc Pes corui oft rauen voet/ eñ dat geerne wascht ondr dye eycke boomē. Dit cruyt is heet eñ droghe indē .ij. graet. ¶ Veltris sal ōgadert wordē int eynde vandē meye. ¶ Dit cruit gestotē eñ met huyswortele of dondbare ende nachtscade gemēgt/ heylt ter stōt die hittige onsteken eñ ōgesonde ledē daer op geleit ¶ Dat sap vā veltrijs in de ogē gelatē benēēt die vellē daer wt. Mer dit sal geschiē int wassē vandē mane. Eñ die ogē sullē al le male te vorē gewasschē wordē mz vēckel watere. ¶ Dit cruit metter wortel aē den hals gehangē eñ gedragē en laet geē sweringē in de ogē comē. ¶ Vā dit cruyt wort water ghedystileert dattē ogē seer goet is alsse dicwilē daer mede genet wordē Dyt dićt wel tot die wondē drackē. ¶ Dit cruit gestotē eñ op eē rijpe sweringe geleit doet die wtbrekē sondr pijne. Dit cruit had meester wilhelm⁹ de saliceto seer lief ō zijnder duecht wille. Eñ hi noēde dit. dens leonis ō dat eenē leeuwē tande wel gelijc was

Doerwasch. ¶ Cap. C.liij.

Dit cruyt noemē somige meesteren Herba pfoliata/ eñ het heeft veele duechdē. Het is sonderlinghe goet voor den broec oft scorge vā iōge kinderē alse dit saet ete eñ dit cruit optē bruec geleit wort. Ginge eenighē kinde sinen nauel te verde wt waert/ desen sal mē bindē dr cruyt eñ tsaet daer op/ so sal hi haestelic weder in wassē Ware yemant gebrokē eñ ware dē bruec ouer dr iaer nz out/ die sal te vooren baden

met desen cruydē/als mz paritaria mz pē
tasilon/met camille/eñ met cameplitteos
elcs een goede hantuol of twee. Maer hy
moet alle male .iij./vren achter malcande-
ren baden. Eñ dit sal geschiē .iij. dagē ach-
ter malcāderē. Eñ elcke male sal hi in die
badinghe innemē vā desen sade eñ vande
sen cruyde eē half loot/na die badinge sal
hi hē smeerē mz deser saluē. Neēt olie van
camillē een half loot/eñ doet daer ondere
dat sap van desen cruide een loot ende des
poluers vā desen sade twee loot. Eñ mēgt
dese onder wat wasch tot datter een salue
wort ende dese salue sult ghy op den buyc
smerē acht dagē achter malcanderen/soe
sal den buuc heelen sonder twijfele.

Alant wortele. ¶ Capit/C.liiij.

¶ Enula campana lati. Ellenū gre.
Serapio inden boec Agg. bescrijft ōs/
dz dit cruyt scarp/eñ lanc achtych aē
die bladeren is eñ dz eenē struyc of steel he
uet die nz te cleē en is/eñ dz de wortel hier
af groot eñ welrukende is/ eñ datse root
vā verwē is/eñ dz se bynа gestelt is gelijc
natterwortel eñ dz se gerne wascht aē die
bergē eñ in vochtige plaetsen eñ oec in de
houen eñ dese wortel wort in die medicy-
nen ghebesicht. ¶ Dese wortele sal uytghe
grauen worden inden beghinsele vanden
somere/ende dan salse gedroecht worden/
op datse niet en verderue vander vochtic-
heyt diese in haer heeft. Dese wortelen du
ren drie iaeren onuerteert in haer nature-
re. ¶ Inden boeck circa instans bescrijft
ons die meestere dat Enula campana he
te ende droghe is int eynde vanden derdē
graet. ¶ Diascorides spreeckt/dat alant
wortele gestoten ende dan met honich ge
menget/ende hier af een electuariū gema
ket. Dat dit electuarium sonderlinghe goet
is in ghenomen voor die hoesten. ¶ Se
rapio spreect/dat dese wortelen seer grote
cracht in haer heeft want si beneemet die
grouе vochticheit vanden menschen. En-
de daer mede beneemt si die pijne der len-
denen. ¶ Alantwortel vwarmt de coude
leden/als den wijn ghedroncken wort/die
met alantwortele bereyt is. ¶ Alantwor
tele in wijn gesoden eñ daer ond ghemen
get suyckere/beneemt dat kychen/eñ doet
wel orijne maken eñ ald? ghenomē voor
dert si die vrouwen aen haer tijt of mēstru
um. ¶ Item alantwortele is goet genut
voor verghif eñ sonderlinghe voor fenijni
+ ghebeten. ¶ Item die bladeren van a-
lantwortele in wijne ghesoden/eñ daer af
gemaect een plaestere. Dese plaestere ver
warmet dye lamme eñ ghichtighe leden
alsse daer op ghelept wort. Alsoe dat si cor
telijc gesontheyt gecrijghen. ¶ Platearius
spreect/alantwortele beneēt die coomichz
eñ die tuerichz/eñ si verstarct die mage eñ
drijft die ouervloedyghe vochticheyt wtē
mensche door die orijne. ¶ Alantwijn ghe
droncke werct oec alle dese voorś duechdē
¶ Hier is te wetene dat alle gesodē winē
of winē die mit cruydē gemaect zijn/beter
gedroncken zijn in dye eerste maeltijt des

+ Tegens die ghicht

morghens oft middaechs dã tsauons. Eñ dit leert meester Paulus inden ca. vimum
¶ Dit cruyt met paritaria gesodē eñ met olie vermenget/ eñ warm optē buyc geleit stillet de ghicht eñ pijnlicheit der darmē de colica passio genaēt is. Eñ dit ondē dē nauel geleit geneest die coudepisse. Hec Platea.

Wit mostaert cruyt. Ca. C. lv.
¶ Eruca latine. Eusoniū gre. Gergit ara.

Meester paulus bescrijft ons in zijnē herbario indē ca. Eruca/ dat dit twe derhande is/ Dat een wilt/ dat andere tā. Eñ dat tā eetmē eñ men plantet in de houen. Eñ dit is gestelt bp na ghelijc dat recht te mostaert cruit. ¶ Eruca is heet eñ vochtich indē tweeden graet. Eñ die bladeren eñ dat saet hier af in medicinen gebesicht ¶ Galienes' spreect dat Eruca gesodē eñ gheten/ vermeerdert sperma/ dat is tsaet der menschen daer die kinderen af ghegenereert worden/ Eñ het brenghet winden eñ het doet die mannelijke roede stijf staē eñ wesen. ¶ Noch spreect hi dat mostaert ende sonderlinghe dat tam wit mostaert cruyt starckelijc hitte brenget/ eñ hier om en eest den hoofde niet goet ingenomen al leene ghecoeckt. Mer het sal met andere cruydē gecoect wordē gelijc mz latuwe of met koolē/ so en scadet niet. Eñ aldus gecoect eñ geten brengt dē voesterē veel melcs ¶ De rap. dat eruca getē wel doet orijne maken/ eñ si weyct dē buyc eñ versterct de mage eñ maect eē goede digestie oft verdouwinghe.
¶ Platea. Dat sap vā eruca metter galle vā eenē ossch gemēgt/ eñ op die plecken of op die litteykenē gestrekē maect die selue huyt daer af der andere gelijc. Dit sap oft dit saet mz honigh gemēgt eñ thooft hier mede bestrekē/ eñ hier af veel gheetē/ doot die nettē eñ de lusen opt hooft. ¶ Dias. int ca. eruca spreect/ dat dit veele ghetē grote stekinge maect indē buyc. ¶ Hi spreect ooc dat dit saet alle die duechden in heeft gelijc cruyt. ¶ Die wortele gesodē eñ gestotē eñ op een gebrokenoft geknutst been geleyt trect die smertē hier wt. Dit saet ghestotē eñ mz wijn genut is goet voor fenijnge betē.

Leuercruyt. Capit. C. lvi.
¶ Epatica latine. Azemal Sakar siue Azezalsacar Arabice.

Serap. indē ca. epatica bescrijft ōs dat dit cruyt in vochte plaetsen wasschet daert steenachtich is eñ nz daert warm is

Dit crupt heeft seer lange droppē waters vandē dauwe op hē leggende. Dit cruit is ront/eñ heeft bladerē gelijc eē sterre/ eñ hoe dese bladerē groter zijn hoe datse beter zijn. Dit cruit is condt eñ droge indē eersten graet. Vā desen crupde gedronckē is sere goet vā quader leuere wāt het vuerschet de. Platea. Epatica is seer goet voor de vstopte eñ vharde milte/ Eñ voor die verstopte leuere die haer mz hitte vheuē heeft of geswollē is. Itē voor alle crancheden de vā hitte comē/is leuercruit seer goet gebesicht/want het vcoelt saeftelijck. Eñ het is in zijnder complexie getēpert. Epatica op hittige sweeringen gheleit vercoelt die eñ drijft daer wte die hitte. Een plastere van dit crupt ghemaect eñ den vrouwē voor haer scamelheit gelept beneemt haer den loop de fluxus menstrualis ghenaemt is. Epatica in wijn geleit eñ dā ghedronckē beneemt die geelsucht.

Wilde sauie. Cap. C.lvij.

Eupatorium vel volucrum maius lat. Eupatorion grece. Gasit arabice.

Avicenna bescrijft ōs dat dyt een vā den welrupkendē crupde is eñ dat bladerē heeft gelijc dat crupt pentafilō ghenaemt of vijf blat crupt die aēt eñde gelijc een saghe gekerft zijn/ Eupatoriū is heet in dē eerstē graet/eñ drode indē tweedē graede. Den bestē tijt om dit crupt te vgaderē is int eynde vandē mepe/eñ oocō dat sap te vgaderen is in desen seluē tijde. Diascorides sept dat eupatoriū seer goet genomē is voor die leuersucht. Die wilde sauie is betere groen gebesicht dā dorre. Itē dat sap van wilde sauie sal gesodē wordē met castoriū eñ dā isse sonderlinghe goet om die lāme ledē daer mede te besmeren. Neēt eupatoriū twee loot Eñ siedt dese met eppen sap/eñ geeft dit den watersuchtigē te drinckē des morgēs eñ des auonts so geneest hi daer af. Dit also genomen of genut doot ooc die wormē indē bupc.

Wolfs melck. Capit. C.lviij.

Esula latine. Pinas vel pelpus gre.

Paulus bescrijft ons dz dit crupt hete eñ droghe is indē derden graet. Serapio cap. Scebran.i. Esula autoritate Diascoridis spreec/dat dit crupt eenē steel heeft de eenē arm lanc eñ wtgebrept is. Ende dat hy aenden steel veele knoppen heeft eñ dat clepne subtijle bladeren heeft ghelijc den pijnboom ende dz clepne

purpure bloemē heeft/eñ saet dat breet is gelijc die lyensen/eñ dz eē groue wortele heeft die vol melcs is/eñ dz beste vādē wortele is de schelle daer af/eñ dē besten tijt ō dese wortele wt te grauen is inden meye. Dit melc is seer sorgelijc ighenomē wāt het brengt scade dē herte eñ ō leuer eñ ō mage. Eñ het breect eñ doorknagz die aderē ō menschē. Eñ het brengt ghemeelijken die coude febres. ¶ Eñ hier ō de wolfs melc besigē wil die moet daer ōder doē oft mengen yet dat hē dat fenijn beneemt gelijc dat sap vā endiuie oft azijn oft dat sap van nachtschade/eñ dan wort de natuere des fenijns hier wt genomen allso dat dā die menschē nz en scader. ¶ Eñ hier ō costet menigen mensche zijn leuē die alsulcke medicijnē gebruyckē/van wolfs melc oft van sprinctwortel ¶ Die meesterē seggē dat aldusdanighe medecinē sonō verghif eñ fenijn niet en is/eñ hier om sal elc raet nemen van wise medicijn meesters/die hoer ondēscēidē mogen wat haer goet of scadelic is ¶ Johānes/mesue spreect/dz esula metten sape vā nachtscade ōmengt starckelijc wt drijft de quade vochticheit als hier af ingenomē wort twee dragmē dat mit suickere vermēgt is. ¶ Esula is aldus goet genut dē watersuchtigen. ¶ Itē de schellen hier af gestotē eñ daer onō gemengt suyckere vā violettē/eñ hier af inghenomē met honich watere/Mulsa ghenaēt laxeert starckelijc. ¶ Platea. Esula ōteeret ooc de natuere ō menschē. ¶ Itē voor die watersucht/neemt dat sap van venckelcruyt eñ siedt dit seer wel/eñ daer na siget doer eenē doec eñ doet daer onōpoluere van die schellē/vā dit wolfs melc eē half dragma/eñ mēget hier onder esuyckere/eñ maect hier eenē dranc wt. ¶ Desen dranc is seer goet/eñ hi drijft saeftelic wt vele quade vochtichedē die die mēscē langen tijt ghequelt hebbē. Eñ hy benemet dye watersuchte sonō twijfele.

Mirabolanē een vrucht. Cap. C. lix.

¶ Emblici grece et latine. Amleg arab.

Mesue ca. de mirabolanis spreeket dat mirabolani emblici een medicijne zijn die ōstarckēde zijn dat herte/die mage eñ alle die ledē des lichaēs. ¶ Pandecta indē cap. Ambleg. i. emblici seit dz emblici cout eñ droge zijn int eñde vādē iij. g. ¶ Die meesterē seggē alle tsamē dz dese somige vruchtē der bomē zijn die in Indiē wasschē eñ dese zijn vijfoerhande vruchten. Eñ elc heeft bisondlike duechden/eñ bisondlijcke namen in haer ghelijc dese twee versen bewisen Mirabolanox species sunt quinq; bonox Citrin? Kebulus Belliricus Emblicus Indus. Ende van dese vruchten scrijuē die meesterē vele duechdē. Ende hier af staet gescreuen int. C. C. lxxiij. capittel dat Mirabolani beghint. ¶ Auicenna sept inden boecke de viribus cordis/dat dese vruchten cout ende drooghe zijn.

¶ Johannes Mesue seyt dat emblici eñ bellirici/bi na van eender natueren zijn Eñ dat si beide hayr op thooft swart maken/als dat hooft metten poluere af gewasschē wordt. Eñ dz si dat hayr niet en laten wt vallē. ¶ Emblici driuen wt die quade vochticheit Flegma genaēt ende si dienē der hersene seer wel eñ si maken een goede memorie. ¶ Eñ alsmen in die medicinē emblici niet ghecrigen en can so machmen in haer plaetse nemē Bellirici: Eñ voor bellirici machmē ter noot nemen emblici. ¶ Dat poluere van Mirabolani emblici metten sape van wolcruyt vmēgt is goet op die vychbladerē of spenē geleyt die emorroide genaēt zijn.

¶ Eufragie oft oghen troost. ¶ Ca. C.lx.

¶ Eufragia latine. Herba adhill ara.

Meester Paulus bescrijft ons in zijnen boeck indē cap. Eufragia dat dit een cruit is/dat der plope aendē steel ghelijc is. Maer desen steel vā eufragie heeft een violette verwe eñ cleine bladeren ende heeft bloemen die wit van verwen zijn. ¶ Diascorides spreeckt dat dit cruyt anders niet gebesicht en sal wordē dā totten oogen. ¶ Water van dit cruyt gebrant of gedistileert als die oghē hier mede gewasschē wordē/maect de oogen seer claer eñ starct dz gesicht. ¶ Dit cruit gestotē eñ dat sap om de oogen gestrekē maect die oogē claer eñ schoone.

Adick oft wilt vlier. ¶ Capit. C.lxi.

¶ Ebulus latine. Meaticon grece. Cameactis vel iacta Arabice.

Plinius indē ca. Cameactis bescriuet ōs datter tweeđhāde vlier is. Dat eē actis/eñ dat anđ cameactis. Vñ v́sus. Sābucus est actis/sed ebul⁹ est cameactis. Dat woort actis/bediet ōs ghemeenē vlier oft holder. Eñ hier af vindt mē in dat cap. Sambuc⁹ de S. eñ cameactis is Ebul⁹. Eñ dit wort in duytsche genaēt Adick. ¶ Adick is eē cruit dz mindere is dā vlyer Eñ het heeft bladerē die bi malcanderē staē eñ si gelijkē bi na dē amādelbladerē anđs dan datsi een weynich langer zijn eñ si hebben eenē swarē roec eñ int opperste vā die scoppen hebben si croenen ghelijc den vlyer ende die tackē hier af zijn eenen vinghere dicke. ¶ Dyascorides spreect dat van adick gedronckē die water achtige vochticheit in den buyc beneemt. ¶ Adick gesoden eñ

getē gelijc koolen maect dē hardē buyck weeck. Die soppen ende de croonen van Adick hebbē een natuere gelijc dit cruyt ¶ Die wortele vā adick is dē watersuchtigen menschē die beste medicinē diemē vindē mach/als si daer af drinckē. ¶ Dese wortele in water ghecoect beneēt den vrouwē die harthz ď moedere alsse hier mede van ondere gebadet wordē. ¶ Dese bladerē in watere gesodē eñ ghedronckē benemē die droge hoestē. Eñ dit helpt diē de Squinanciā hebbē/dats sweeringe inder kele. ¶ Item die uuula hindert oft dat lapken inder kele die gorghele of gargarisere mz desen watere alster wat vanpiretrū inne ūmengt is. ¶ Adick is warm eñ droghe vā cōplexiē. ¶ Dat sap vā adick daer poluere vanď wortele vā wolfs melc eñ suyckere inne gemēgt zijn isgoet genomē tegē die dagelijke febres Eñ dits oec goet tegē die gichtichz eñ pijnlijcheit der voeten Podagra ghenaemt. Hec Platearius. Eñ der geswollen cullē als si daer mede ghestoeft worden.

Aquilei cruyt. Capit. C.lxij.

¶ Egilops vel Egilopa grece. Kusir vel kilnsir vel Dolara arabice.

Diascorides seyt dat aquilei cruyt bladerē heeft gelijc de terwe/mer die bladerē vā desen cruyde zijn weycker eñ hebbē bouē aquileyē daer dat saet in wascht. ¶ Galien? indē ca. egilops spreket/dz dē roec vā desen cruyde seer scarp is Eñ dat zijn duecht is doordringē eñ vteren die harde sweeringē. Eñ dat goet is voor die fistelē aēt lijf in welcke plaetsen si zijn mogē als dyt cruyt gestotē wort eñ dat sap daer in ghelatē wort. ¶ Itē wilc ghy heylē die quade rudichz of crauwagie aent lijf behendelijc/so neēt aquiley cruyt eñ terwē meel. Eñ mengt dese onď malcādere met olie vā wijn steen/eñ bestrijct hier mede die huyt aēt lijf so sal de crauwagie ter stōt hier mede genesen

Velue oft ebich oft pene
Capittel. C.lxiij.

¶ Edera arborea latine. Cissos grece

Die meesteren seggē/ dat dit cruyt daer om Edera ghenaemt wordt om dat die geitē eñ ionge scapē dit cruit geerne eten. Eñ hierom heuet siuen naē Edera ab edendo. Eñ si seggen dat oock aldus genaemt is om dattē gheitē veele

melcs gheeft die dit eeten. ¶ Edera ar
borea heeft lange tacken Eñ si hangt er
rigens aen daer si wascht. ¶ Edera sligt
haer aen andere boomē oft muerē of aē
andere houtē Eñ dā slaetse in vele plaet
zē hare wortelē. Eñ si draget seldē vruch
te of bloeysele ō datse cout vā naturē is
Eñ si wascht gheerne in coude plaetsen.
Mer als si vrucht draget/so suycht si alle
de vochticheyt wter wortele daer si bistaet
¶ Dit cruyt stinct een luttel. Eñ is altijt
groene. ¶ Diascorides spreect/dz dz sap
vā velue inde noogatē/dz hooft reinicht
van quade lopen ō vochtichedē ¶ Velue
mz olie gesodē eñ in die oren gelatē bene
met smertē daer wt. ¶ Itē dese bladerē
met wijn gesogē eñ gedronckē benemē de
hitte daer de menschē grote febres of pe-
stilencien of anō siecten af crijghen. Dit
cruit in water gesodē beneēt de pijn ō tan
dē als dē roec warm in dē mōt comt

¶ Onderhaue of gundelrebe. ¶ Ca. C.lxiiij.
¶ Edera terrestris lat. Camecissos gre.

Diascorides inden ca. Camecissos
spreect/dat dit cruyt bladerē heeft
die gekerft eñ ront zijn Eñ dat dese haer
wijdt breydē opter aerden. Die bloemē
hier af zijn ghelijc aent faetsoen dē bloe-
men vā basilicon. Ende dit cruyt wordt
in die medicijnen ghebesighet ende dye
wortele niet. ¶ Die bladeren in watere
ghesoden benemen die geelsucht. ¶ Dit
is een goet vaedt cruyt voor dien siec in
die lendene. Eñ voor dat flercijn ō voe
ten Podagra ¶ Onderhaue heeft in ha
re tweederhande substancie/ Die eene
is cout van naturē/als Pandecta bescri
vet. ¶ Onderhaue mz azijn gesodē/eñ op
die milte gelept stilt die ophessinge ende
swellynghe ofte steekinghe der milten.
¶ Dat sap van onderhaue in dye ooren
ghelaten brenghet weder dat ghehoor.
Ende dit is ooc seer goet teghen dye pij
nen der tanden ghelijck Pandecta indē
capittele Cissus bescrijft.

¶ Witte nieswortele. ¶ Capit. C.lxv.

¶ Elleborus vel polizeiro grece.
¶ Velatrum latine.

Serapio indē boeck Aggregatoris.
capittulo Elleborus spreect/datter
tweederhande Elleborus oft nieswortel
is. Die eene wit/ende die andere swart
Die witte nieswortele heeft bladeren vi

nae als die weechbreede oft koolē bladerē anders dā datsi cortere zijn aen die witte nieswortele.Eñ si zijn swart met eēder cleyn der rootheit vermenget .Eñ dese heeft ee nē struyc bi na twee spannē lanc.Eñ si heuet wortelē die subtijl zijn gelijc den aiuyn Dese wortele laet haer lichtelijc brekē.Eñ si en sal nz veel gebruyct wordē wātsi verworcht eñ dodet die menschē vā haerē nature.Dit swarte nieswortele heeft bladerē die seer groene zijn.Eñ dese zijn aent eynde scarp.eñ heft eenē cortē steel/eñ witte bloemē.Dese wortele is swart/eñ heeft veselē gelijc die wortele vā aiuyn/Eñ si wort in de medicinē ghebesicht

¶ Galienus indē capit. Eledor9 bescrijft ōs van beide dese wortelē datsi beyde heet eñ droge sijn indē.iij.graet.Eñ datsi beyde dienē dē malaetschē menschē alsse gesodē wordē.Eñ als haer lichamē hier mede ghewasschen worden.

¶ Ooc moghen die melaetsche hier af drincken/wātsi reinigē die binnenste ledē/eñ si drijuen die melaetsche vochtich3 wt/door braken/door dē camerganc/eñ ooc door de orijne.¶ Sera. spreect/d3 swarte nieswortele gepoluerisеert/eñ in die ōharde fistelē gelatē/die hardich3 daer wt beneēt/eñ die fistelen heylt.¶ Den mont gewasschē m3 watere daer daer swarte nieswortel inne gesoden is reinicht die tandē/eñ beneēt dare af den stāc eñ de vuylh3 eñ doot de wormē daer inne.¶ Ypocrates spreect/dat de swarte nieswortele de vochtich3 ō melācolie door dē camerganc wt drijft.Eñ de melancolie is swart eerdachtich ōgaēt bloet Eñ die witte nieswortele beneēt die melā

colie door braken van bouen wtwaerts.

¶ Auicenna spreect/d3 swarte nieswortel mit azijn gesodē de melaetsheit oft lazarie beneēt als dat lichaē daer mede gesmeert wort. Eñ weyck maect die stinckende harde huyt.Eñ si heylt ooc alde9 aldehande seerich3 ofte rudich3.Eñ si vteert alde9 die wrattē aē wat plaetsen des lichaēs si wesen mogē.¶ Hi spreect ooc/dat die melaetsche sonderlinghe besighē sullē die swarte nieswortele/wātsi purgeert eñ maect goedē camerganc/ eñ die witte nieswortele doet vā bouē wtbraken.¶ Swarte nieswortele gestoten in azijn eñ in de oorē gelaten/beneēt dat suysen daer inne/eñ starct dat gehoor.Ende si is seere goet ghebruyct dē menschē die veele fantasien eñ veel quade gedachtē hebben ¶ Swarte nieswortel in wijn gelept eñ dare in laten staen twee oft drie vren lāc.Desen wijn af gesegē eñ daer na eē luttel gesodē/eñ dā gedronckē des auonts alsi men slapen wilt gaen/reinicht alle die binnenste leden vā haer quade vochtich3.Eñ beneēt daer mede dē hooftsweer/eñ de rasende siecte Mania genaēt/eñ beneēt ooc die swijmelinge int hooft.

¶ Joānes mesue bescriuet ōs/d3 witte nieswortelen n3 ghebesicht en sal wordē/wāt si ōstopt gemeēlic de aderē der mēscē eñ doot se.¶ De swarte nieswortel mogē gebrukē starcke mēschē/eñ n3 de teer zijn vā natuerē.¶ Dese wortelē sullē gebruyct worden indē meye/want si den menschen min schaden dan op andere tijden.

¶ Die meesteren bescrijuen ons alle/dat de witte nieswortel veel starcker is in haerẽ cracht/dã die swarte nyeswortele. ¶ Die vrouwen die een doot kint in haer hebben die moghen een luttel van witte nieswortele drincken. Oft als dese gelept wort bi die heymelijcke plaetsen of scamelheyden so drijft die vrucht starckelijcke wt. ¶ Witte nieswortele in die noesgaten gelatẽ/reynicht dat hooft. Eñ drijft daer mede veele suchten wt dẽ hoofde. Voor alle pijnlicheden der oogẽ/is dat poluere vanẽ witter nyeswortele goet/eñ is seere goet onder alle saluen gemengt/de tottẽ oogẽ dienẽ. ¶ Dz poluere vã witte nieswortele ondẽ andere mit terwen meel gemengt/doet die muysen steruen/die daer af eetẽ. Dit poluer mz melck ghemengt doet steruẽ die muggen. ¶ Witte nieswortele vẽdrijft die sucht Thetanus ghenaemt. Thetanus is een sucht die den menschen die aderen tsamẽ treckt. ¶ Witte nieswortele mz peterolie gesoden beneemt seer cortelijc dat flederciijn ẽ voeten als die voetẽ hier mede gesalft wordẽ. ¶ Swarte nieswortele beneemt de febres quartanas/dat is die vierdagelijcke cortzẽ die langhen tijt in de menschen gheduert hebben als si hier af drinckẽ met wijn dye met suyckere vẽmengt is. ¶ Plinius sept/ dattẽ dranc van dẽ witter nieswortele ghemaect/seer goet is dẽ ghenen die de febres qrtanas hebbẽ. Eñ dz dese menschẽ nootsakelic eñ goet reghimẽt ondẽhoudẽ moetẽ vã spijse eñ dranc. Eñ dat si haer. vi. dagẽ te vorẽ tẽperen moeten met weeicke eñ ẽdouwlijke spijse. Eñ dat si des auonts geheelic niet eetẽ en sullen/als si desen dranc des morgens inne nemẽ wyllen. Ende dã moet oec claer ende stil eñ scoon weder zijn ende middeldaer warm. Ende die mane moet in een goet teykẽ wesen. Eñ die dese niet onderhout die en becoemet die wytte nieswortele niet wel. ¶ Hi spreect oor/dat dese wortel te voren ghesoden sal worden in lysen oft in geersten meel oft in een andẽ hoender brodie oft sop. Eñ dat mẽse daer na dẽ oudẽ eñ starcken menschẽ gheuẽ sal Eñ dã isse onscadelijc. ¶ Dese meestere ẽbiedt den iongen kinderẽ eñ den crancken menschen. Eñ den ghenen die te veel maghere zijn/dat si haer wachten sullen voor die swarte nieswortele ten ware aist van noode ware so mocht mẽ dees ingeuẽ alst met honich watere Mulsa genaemt vermengt is. ¶ Eñ men sal vander nieswortele nz meer in nemẽ in een male/dã twee penningen ghewichte swaer. Maer met andere medecijnen daer by machmẽ dat gewicht wel vermeerderen. ¶ Wilt ghy duyuen vangẽ mettẽ handen/so siedt witte nieswortele met terwe/also langhe tot dat die terwe breect. Eñ geeft dese dan dẽ enden ofte dẽ duynẽ te eetene. Ende corte lijc daer na sult ghy dese mettẽ handẽ vãgen. ¶ Die meesteren seggẽ/dat die swarte nieswortele van ondere wt drijft mettẽ camerganck die quade vochticheden der menschen. Eñ die swarte nieswortele salmen te voren siedẽ met lynsen. Eñ hyer af machmẽ dan. ij. malen also veele in nemẽ als vanẽ witter nieswortele. Eñ men sal se dan in nemẽ mettẽ dopere vã eenẽ eye. ¶ Vander swarter nieswortele ghedronc ken verdrijft alle cranckheiden der binnenster leden. ¶ Een plaester vã swarte nieswortele ghemaeckt heylt dye melaetsche huyt daer op gelept sonẽ twijfele. ¶ Die verstopt ende vol om die borst ware/dye siede dit cruyt van swarte nieswortel met wijn eñ met honich. Ende sieghe dat door eenen suueren doeck ende drincke hier af des auonts als hi slapen wilt ghaen. Dit

maect die borst saeft ende reynicht die maghe. Ende het mindert alle quade vochticheden die binnen int lychaem is. ¶ Hadde yemant die ghichticheit ofte dat gheswel des fledercijns aen die voeten ofte op een andere plaetse des lijfs/ die sal dese cruden stooten die swarte nieswortele en die witte nyeswortele ende zijghen dat sap door eenen doeck/ ende drincken dat met wijn nuchteren. Dit verdrijft die ghichticheyt/ ende dat fledercijn. ¶ Item voor die geelsucht/ die van desen sape drinct nae dat hy gheten heeft/ die wort vander gheelsucht ontslaghen/ ende gecrijcht een schone verwe. ¶ Dat sap vander witter nieswortele is sonderlinghe goet in dye fistelen daer in ghelaten. Het Pandecta.

Swarte nieswortele. Capit. C.lxvi.
¶ Ellebones niger latine et gre.
Melampolion arabice.

Die meesteren bescrijuen ons veele duechden vander swarter nyeswortele/ die in dat capittel hier voor beschreuen staen. Ende dit cruyt wordt vanden Arabyschen Melampolion genaemt/ want in arabia was een man die Melampus ghenaemt was ende dese hadde dochteren dye onsinnich waren/ die metter cranckheit Mania ghenaemt beuanghen waren. En dese is die rasende sucht. En met desen cruyde werden alle zijn dochteren weder gesont. En dese sucht geneest sonderlinge dese wortele.

Hasentonge oft endiuie. Ca. C.lxvij
¶ Endiuia latine.

In den boec circa instans bescrijft ons die meestere/ dat dit cruyt van naturen cout en droghe is inden .ij. graet. Die bladeren en dat saet hier af worden gebesicht in medecijnen. En als dese bladeren groen sijn hebben si vele duechden in haer/ en dorre niet. ¶ Endiuie versterct dat herte dat siec is van hitte/ en is goet der hittigher leuere ende milte ¶ Voor die geelsucht/ neemt sirope van binnen die met endiuie ghemaect is/ en sonderlinge als dese met hertstongen wat vermengt is. ¶ Dese sirope geneest terciana/ dats die febres opten derden dach. Dat sap van endiuie op hittighe bladeren geleit treet die hitte daer wt/ en vercoelt die. ¶ Tot de hete sweringen stoot dit cruyt en legt dat gestoten daer oppe het helpt. ¶ Item als men dit cruyt niet groen hebben en mach/ soe sal men nemen dat saet hier af en leggen dat gestoten op hittige gebreken/ en het sal seer wel helpen. Tegens die geelsucht

Suere distelen. Capit. C.lxviij.

Endiuia siluestris latine.

Die meesteren segghen ende bescrijuen ons/dat dese distelen coudt en de vochtich zijn inden derden graet. Dese distelen hebben vruchte ende wassichen gheerne op die velden/ende haer bladerē zijn scharp/ende steeken seer alsmense aene tastet eñ hanteert.

Dit cruit ghestoten ende dat sap daer wte ghedrucket beneemet Herispulam/dat is eenen seer hittigen loop in des menschen lichame alsoe ghenaempt. Wilde distelen benemen die groote hytte des ghemachtes/ alsse ghesoden worden met watere. Ende als dat ghemachte dā daer mede ghebaedt wort. Dat sap vā suere distelen dient seere wel in die saluen die vercoelende zijn. Ende voor alle ghebreken van buyten des lichaems dient dit sap wel. Ende het beneemet alle hittighe swellingen alst daer op ghestrekē wordt

Epitimū oft vesele aē de claeurē. C.c.lxix

Epitimum latine. Epithimon grece.

Die meesteren bescrijuē ons dat dit cruyt heet ende droge is indē twee dē graet/eñ sommige seggē inden derden graet. Eñ dit wascht in heete eñ vochtige plaetsen/eñ die bloemē hier af wordē ghebesicht in die medicinē. Diascorides/dat epitimū repnicht/ende purgeert flegma/ eñ de melancolie/alst met de medicinē ghe mengt wort de totter melancolien dienen. Epitimum en sal alleen niet ghebruyket wordē/meer met and' medicinē omen get gelijc daer zijn lapis lasuli oft lazuer steene eñ pillē de fumo terre/die van grisecon gemaect wordē. Indē bo. cir. inst. bescrijuet ōs die meestere eē recept voor die quartenische febres ald'/Neēt. ij. loot eñ eē half vā epitimū eñ siedt dit in watere eñ daer na siget dyt door eenē doec/eñ mengt daer onder lazuer steen eñ gheeft dyt alsoe den sieckē te drinckene. Desen dranc is seere goet dē genē die emorropdas ofte dē loop van achtere hebbē daer die spenen gemenelijc af comē. Die vele swijmelinghen int hooft heeft die vand' melancolie comē die sal maken eene sirope van sene blade

ren/ende van deser bloemen bladeren die met suyckere ṽmengt zijn/alsoe veele als hi wilt Dese sirope is goet ṽ milte/want die milte gecrijcht haer ghebreekelijcheit vanṽ melācolie. ¶ Epitūnū met wȳ ende olye gesodē/eñ tusschē dat gemacht eñ dē nauele geleyt/beneēt/stranguriā/dats die droppelpisse. ¶ Mesue/epithimū is goet voor de bevinge des herten Eñ sondlinge voor die verstoptheit der miltē daer grote cranchz int hooft eñ fantasien af coomen ¶ Hi spreect dz eē goede medicine is voor dē cancker eñ voor die melaetheyt/eñ dat die quarteȳsche febres beneēt. ¶ Men sal weten dat mē epithimū indē somere nyet besighen en sal. ¶ Auicē. epithimū beneēt die geswollē eñ opgelopē huyt aen de mē schē die vā quade vochtichz alsoe gewordē is/eñ het is seer goet dē ghenē de dē cramp dicwilē quelt. ¶ Epithimū sal ingenomē worden andhalf loot met honich eñ myt wat soutes/so drijuet starckelic wt de melancolie/eñ behoet de menschē voor de melaetshz. ¶ Epithimū/sene bladerē eñ hertstōgē mz wȳ gesodē eñ dz beekē/os de cortcer. genaēt/ghestotē daer in gemēgt/helpt tegē die stekinge eñ pȳ aēt herte/eñ is ooc goet tegē die melancolie ṽ hersenen.

Eufo:bium een gōme. Cap. C.lxx.

¶ Eufo:bium latine. Eufo:bion grece

Die meesteren als Serapio Diascorides ende Plinius segghē dat eufo:biū een gommeis die wt eenen boom loopt in India. Dese gomme is seer scarp indē mont/Die ludē in India ṽgaderē dese gomme aldus. Si nemen een bocs huyt oft een ander diers huyt/eñ spannē die ō den boom. Eñ dā gaen si wijt vādē boom eñ worpē eñ steken myt hore lancien aen den boō/eñ daer den boom gewont wordt daer loopt dat sap wt gelijc oft wt eender wonde dat bloet liep. Eñ also langhe als dit sap wt loopt/so en genaken si dē boom niet/wāt dit sap is also scarp dat van zijn der scarpheit die menschē doot. Eñ dit geschiet in die honsdagē. Ende als dese gomme ghedroocht is in die hitte der sonnē/so nemen si dien af. Eñ dan wordt dit Eufo:bium genaemt. ¶ Die meesterē segghen datter gheen betere gomme en is ondṽ alle gommē dan dese gomme. ¶ Indē boec circa instans inden capittele Eufo:bium bescrijuen ons dye meesteren/dat eufo:bium heet ende droge is inden vierdē graet Dat beste eufo:bium en sal met gheender eerden vermengt zijn eñ claer zijn. Ende dat sap hier af dat opter eerden loopet/is eerdachtich ende niet soe claer als dat op die huyt blijft Eñ dat is dbeste dat eē root achtige verwe heeft. Eñ dit duere. xl. iaer ōuerteert in zijn natuere. ¶ Dese gomme wort dicwilē geualscht metter gomme de Sarcocolla genaemt is. Ofte met gōme van arabien oft mit dragantum. Eñ dese wort hier ondere ṽmengt. Mer die en heuet de cracht niet gelijc dz rechte eufo:biū ¶ Mesue/eufo:bium reinicht eñ drijft dat quade flegma wtē grōt. Eñ daer en is nz

betere ō die flegma wt die iūcturē eñ wt alle leden treckene dā eufoꝛbiū. ¶ Eufoꝛ/biū met boōolie gemengt/geneest die wa tersuchtige leden/alsse dicwilē hier mede smeert wordē. Eñ alsde leuere oft de milte hier mede besalft wordē/soe neeēt die gebrekē eñ smertē daer af

¶ Eufoꝛbiū in die noosgatē gelatē doetseer niesen/eñ trect veel quade vochtichedē wt ē hoofde ¶ Eufoꝛbiū met olie de spica ghemengt beneēt die sweeringe des hoofts letargia eñ frenesis ghenaemt/als dat vooꝛhooft eñ dat hooft bouen hier mede bestrekē wordē/eñ maect ooc goede sinnē/eñ als dit also aen dien hals gestreken woꝛt/so beneēt squinanciā oft die sweeringhe inder kelen die die menschen dicwilen haestelijc verworghet. ¶ Johanes Mesue. Eufoꝛbiū mach viertich iaren behoudē wordē/eñ het is betere oudt dan versche ende hoe dat verschere is/hoe dat meer fenijns in hem heft ende dan machmē ooc hier wt bemerckē want die menschen den boom niet endoꝛren genaken alst daer wt lopende is.

Ghebrant coper. Capit. C.lxxi.

¶ Es vstum/latine. Calcus vel Calcucecaumenam vel culcostaumenam grece.

Die meesteren seggen dat es vstum heet ende droghe is inden vierden graet. ¶ Eñ dit reynicht die melancolie. Ende hier om machmen dit indie plaesteren doen die totter milte dienen/want de ghebreken der milten comen vander melancolie. ¶ Es vstum eet wt dat vuyl ende stinckende vleysch. ¶ Es vstum met honych ende zeepe gemenget heylt te hātdie fistelen als dit also daer in gelatē wordet. ¶ Die dat ghebreck Polipus ghenaemet heeft. Ende dat is een vleepsch dat in die noese wascht die strope dit poeder van Es vstum op een plaester Oxicroceon genaemt of op eē plaestere vā apostolicō gemaect. Dese plaestere also daer op geleypt eet dat vlees af ende heylet wedere.

Yuoor oft oliphanten tanden.
Capittel. C.lxxij.
¶ Ebur latine.

Die meesteren seggen/dat yuoor vā Olyphanten tanden ghemaeket wordt. Ende hier omme wordt hier die fi

guere vā eenē oliphāt gestelt/ō zijns lidts wille. Eñ puoer wort in menigherhande medicijnē gebesicht/eñ heeft veel duechdē in hē. ¶ Poluere gescauē vā desen tanden met olie van rosen/eñ met populeon ende met wat wasch vmengt ghelijc een salue oft plaestere. Dese plaestere heylt Panaricium/dat genaemt wort dē wijc. Eñ dit is een sweeringe in dye wortele des nagels ō handē of ō voetē alsse ghelijc eē plaestere daer op geleit wort. ¶ Met desen ghescauē poluere dat hooft geswallē ende ge cruist/doet daer op hayr wassē. ¶ Dit poluere met azijn ingenomē beneēt die vallē de sucht. ¶ Die die huyt van oliphant op die huyt legget daer die ghichtichept ofte fledercijn inne is/dat beneēt die pijnē daer af in eenē nacht. Eñ starct die ledē/also dz daer gheen ghichtichept meer inne en comet. ¶ Oliphantē been gebrāt eñ ghepoluerisecrt/ eñ dat metter orijne van eenen bock ingenomē/breket dē steen in de lende nē eñ in die blase sonō eenige pijn. Mer dyt moet geschiē drie malē achter malcāderē ¶ Indē cap. Spodiū vint menē ooc duechdē vandē oliphāten. Spodiū is cout indē derden graet eñ droge indē eerstē graet. Spodiū is een oliphāts beē dz gebrant is.

Bloet steen. ¶ Cap. C.lxxiij.

¶ Lapis Ematites latine. Iptos Emathitos grece. Zedeneg arabice.

Sera.ca. Zedenєg.i.lapis Ematites sept/ dz desen steē anō vwe dē bloede ghelijc is. Eñ bloetsteē is vā zijnō natuere stoppēde/droge makēde eñ vcoudēde ghelijc Plate. seit/dese steenē zijn veel in de lādē die tegē ō sonnē opgāc liggē. Desen steē in ō hāt genomē als yemāc bloet/stilt tbloet ¶ Desen steē gepoluerisecrt eñ mettē sape vā tes kēs cruit gemēgt/in de noosgatē gedaē beneēt dz bloeyē daer wt. ¶ Die bloet spuwet de neme des poluers mz rooswatē eñ gōme vā arabiē gemēgt/eñ make hier af pillē/vā dese pillē eē drag. ingenomē beneēt dz bloetspuwē. ¶ Die dē bloetgāc heuet de neme wit vā eyerē eñ azijn elcs twee loot/olie vā rosen. iiij. loot/eñ vā desen poluer eñ loot. Eñ maectse tsamē in een clisterie/thelpt. Die vrouwē dē te veel haer stōdē lopēde hebbē/sullē nuttē dit poluer mit tē sape vā weechbreede. Dit stopt dē wittē eñ dē rodē loop ō vrouwē. Voor alle lopē des lichaems die ghecomē zijn vā hitte/of vā ouerulodyge vochtichedē salmē nuttē desen steē/wāt hi stopt die behendelijc

Een hamel oft eenen iongen ram oft gep
teken. ¶ Ca. C.lxxiiij. ¶ Edus latine.

Die meesteren segghen alle ghelijc
dat dit dier cleyn eñ vet is/ende dz
seere lustich vleeysch heeft/dat inden men
schen goet bloet maect. Eñ dat seer v̇dou
welijc is. ¶ Vã desen diere scrijft ons Ysy
dorus in sinen. xij. boec. Eñ hy spreect dat
dit dier in die vier qualiteyten getẽpert is
in hitte/in coude/in droochept/eñ in voch-
tichept. ¶ Die huyt vã desen diere ghene-
sen die beten van dulle hondẽ/alsse warm
daer op geleit wort. ¶ Dat hayr vã desen
diere ghebrant/eñ eenen roec daer af ghe-
maect/v̇drijft die slanghen eñ alle andere
fenijnige dierẽ. ¶ Borstdoeckẽ of borstlap
pen vanḋ huyt des diers gemaect zijn ge/
sont alle menschẽ des winters eñ somers

Venckele. ¶ Capit. C.lxxv.
¶ Feniculus latine.

Avicenna in sinẽ tweedẽ boec ca. fe-
niculus bescrijft ons/dat dẽ venke
le oft venckel cruyt/ende saet heet eñ dro
ge is indẽ tweedẽ graet. Dit saet/dit cruit
eñ die schellen eñ de wortele worden alle
gebesicht in medicijnẽ. ¶ Dat vẽckel saet
sal v̇gadert wordẽ int beginsel vãden herbst
Eñ dit mach mẽ behoudẽ in zijn cracht. iij.
iarẽ. Maer die scorssen oft scellẽ eñ de wor
telen sal mẽ v̇gaderẽ indẽ beginsel vandẽ
meye. Eñ dese duerẽ eẽ iaer/ Eñ alsmẽ in-
dẽ recepte vint gescreuẽ Maratrũ alleene
so meẽt mẽ dz venckel saet. ¶ Diascorides
spreect/dat vẽckel seer goet is getẽ vã vrou
wẽ die kinderẽ suygẽ/wãt het v̇meerdert
haer dz melc. ¶ Vẽckelsaet getẽ doet wel
orijne makẽ eñ reinicht die vrouwẽ vã ha
re stondẽ of mẽstrua. ¶ Inde boec circa in
stãs vint mẽ bescreuẽ/dz vẽckelsaet goet is
dẽ bestoptẽ hertẽ/leuere eñ milte eñ dz son
ḋlinge goet is dẽ ghenẽ die met pijne haer
water makẽ/eñ dẽ steen hebbẽ. Eñ als de
se voornoẽde cranchedẽ vã hitte gecomẽ
zijn so sal mẽ die scorsse eñ die wortele van
dẽ venckele sieden in wijn. En gheuẽ desen
wijn dẽ pacient te drinckẽ smorgẽs eñ tsa
uonts ¶ Venckele getẽ starct de mage eñ
doet wel v̇douwẽ eñ desgelijcx ooc dz pol
uere vã vẽckelsaet ¶ Dat sap vandẽ venc
kele sal mẽ in een tinnẽ croes oft vat doen
Eñ laten dyt daer inne staen aen ḋ sonne
xv. daghen achter malcanderẽ ende daer
na mach men dit besighen totten ooghen
eñ sonderlinghe tot die ioeckinghe der oo
ghen ende dit is een seekere constẽ. ¶ Aloe
paticũ in venckelsap ghedaen eñ dyt. xv.
dagen achter malcanderen inder sonnen
ghestelt is sonderlynghe goet ouer die oo
gen geleyt ghelijc een collirium: ende dat
gheneest die gebreken der oghen. ¶ Dias.
corides seyt dat vẽckel wortele m\ honich
gecoect eñ getẽ/de menschẽ gesont maect
dye vã eenẽ dullẽ honde gebetẽ zijn. ¶ Dz
sap van venckelcruyt inder sonne ghedro
get is goet tot alle ghebreken der ooghen
¶ Venckel saet alst noch groene is ist ooc
seer goet gebesicht tot alle scaden ḋ oogen

¶ Dit sap is seer goet gebesicht den gheel suchtigē/ eñ dit sap is tot veel saeken goet mer sondlinge tot die oogē/ ¶ Dat sap vā vēckelcruit mit honich gemēgt/ eñ warm in die oorē ghelatē/ doet daer inne die wormē steruē. ¶ Dese wortel met gerstē meel eñ met wijn gecoect eñ gedronckē helpt seere dē watersuchtigē/ dat si vele waters losen. ¶ Venckele in water oft in wijn ghesodē eñ dat gedronckē/ beneēt den steē inder blasen. Eñ het vordert den vrouwē die haren tijt oft menstrua niet en hebbē. ¶ Ware yemant seer ōseert aen zijn gemacht oft scamelheit waer af dat ghecomē ware/ de sal etē eñ drinckē vā venckelsade dz in wijn gesodē is/ so sal hi geholpen worden sonō twifele. ¶ Venckele met azijn ghesooden eñ also op die versche wondē ghelept die van slaghen oft van stoten oft van vallen blau ende ghequetst zijn/ verdrijft daer af haer swarthept/ ende heilt die quetsinghe ¶ Die stadelic eñ altijt venckelsaet eet/ die veriuecht daer af eñ schinet ionc. ¶ Alsmē dē pijnstoc met desen sape bestrijct/ soe blijuen die pineen geerne daer inne. ¶ Plini. dat sap van venckele met honich ghetempert/ eñ in die ogē gedaē/ vdrijft de duisterhept oft donckerhept der ogen.

Grisecom oft catten keruele oft eertroock

Capittel. C.lxxvi.

¶ Fumus terre latine. Capnos grece.

In den boec circa instans beschriuen ons die meesteren/ dat fumus terre heet is inden eersten graet/ eñ droghe in den tweeden graet/ Eñ het wort eertrooc ghenaemt/ want het wasschet opter eerde van die grooue vroockynghe der eerden. Dit cruyt ghelijct den wilden peen of moren/ die Pastenata agrestis ghenaemt is Mer die bladeren zijn cleyndere aen dyt cruyt ende bitterdere. Ende die wortele hier af is wyt van verwen. ¶ Serapio inden boec aggregatoris bescrijft ons dat dyt cruyt in die medicinen ghebesicht sal worden alst groen is/ want hoe dat groēdere is/ hoe dat betere is. Eñ alst dorre is/ so en heuet gene cracht mer in hem. ¶ Fumus terre beneemt van die menschen die melancolie/ daer dicwilen grote crancheidē af comē/ gelijc die melaetsheit eñ rudichz oft crauwagie des lichaems. Ende het purgeert oec dat quade flegma. ¶ Dat sap van fum? terre ingenomen twee loot ende daer ondere gemenget suyckere mz eenē warmen sope oft brodie beneemt die quade rudicheit van des menschē lijue eñ oec die melactsheit. Eñ alsmē tot desen sape van fumus terre doet drie loot vēckelsade/ so helpet sonō twifel. ¶ Neemt olye vā noten eñ mengt hier onder wat azijns eñ dat sap van fumus terre een goet deel/ eñ maect hier wt een salue eñ smeect dijn lijf hier mede in een badt. Dit beneēt vandē menschē die quade rudicheit/ ende bisondere die melaetsheit. ¶ Dit sap drie malē in der weeke nuchteren gedroncken is sondlinge goet den melaetschen menschen om die lazarie daer mede te verminderen.

¶ Voor die watersucht/ neemt dit sap eñ

Tegens wat sucht

die schorssen van wolfs melck elcks twee
dragmen. Dit also ingenomē beneēt van
dē menschen vele vochticheyden door dat
sweeten. Eñ ūdrijft tē laetsten gheheelijc
die water sucht. ¶ Voor dat flederchijn po
dagra genaēt. Neemt twee dragmē van
hermodactilen of tidelosen. Ende doet die
gepoluert onđ dit sap dees cruyts. Eñ leg
get dā dz also gesodē warm op die voeten
het sal helpē sonđ twifel. ¶ Dit cruit geso
dē of getē of daer af gedronckē beneēt vee
le crancheidē door die orijne. ¶ Dit sap vā
fumꝰ terre mz hertstōgē water eñ mz sup
ker ūmengt is goet tegē die ūstoptheit der
leueren eñ ō miltē die vā een coude mate
rie ghecomen is/ Hec Platearius.

Fenegriec of .vij. getidē cruit. Ca.c.lxxvij
¶ Fenu grecum latine. Buceru buthum.
aut thilis grece. Hala vel alcula arab.

Auicenna inden capittele fenu gre
cū bescriuet ons dat dit saet heet is
int eijnde vandē eerstē graet Eñ dat zij na
tuere is weyckē eñ saeftigē. ¶ Diascori.
dat fenugriec goet is um die sweeringen
daer mede op te doene eñ te weickene eñ
hier toe salmen neemen dat meel van fe-
nugrieck dat met den dopere van eenen
eye vermenghet is ende legghen dat also
daer op. ¶ Dit cruyt ghecoect/rijpt alder
hande sweeringhe/alst alsoe daer op ghe
leyt wordt. ¶ Dit cruyt in wijn ende in o
lie gheweyct .xv. dagen achter malcande
deren. Eñ daer na ghesodē eñ doer eenen
doeck ghesieghen oft gereynicht. Eñ daer
na hier onder ghemengt wasch/ ende dat
meel van fenugriec tot dat ghelijc een sal
ue wordt. Dese is die alder beste salue om
alderhande sweringen of sweerē daer me
de weyck eñ rijpe te makene. Eñ dese sal
ue beneemt de swellinghen alse daer op
ghesmeert wordt. ¶ Auicenna spreect dat
fenugriec met olie van roosen ghesooden
eene schooone verwe maecket/als dat lijf
hier mede besmeert wordt. Ende dat dyt
oec beneemt den stanc des monts. Ende
oec den stanc des lijfs/die vā vuylen swee
te gecomen is ¶ Hi spreect oec dat dz meel
van fenugrieck seer goet ghelept is op de
hittige sweeringen/alst myt olie vā rosen
ūmenget is. Inden boec circa instans staē
oec alle dese voorscreuē stucken.

Esschen boom. Ca.C.lxxviij
¶ Fraxinus latine. Dirdan grece.

Serapio capittulo dirdan .i. fraxin⁹ bescrijft ons. dat dyt eenen boom is die aen die tackē schoren heeft die den lyn sen ghelijc zijn. Eñ alsmen die scoten dorret so wasschē wormkēs daer in/ die dē worm kens gelijc zijn/ diemē in die boonen vindt. Paulus spreect/ dat fraxinus cout ende droge is inden tweeden graet. Diascorides seyt/ dat die wortele van desen boom goet is dē verschen wondē/ alsse ghesoden wort/ ende als dye wonde daer mede ghe wasschen wordt. Die scorssen van desen boome versch op een wonde ghebonden trecken die wonde te samen. also datmen se niet nayen en derf. Dese schorssen in wijn ghesoden/ ende desen wijn gedronckē verteert die quade flegmata oft flumichheden ofte water achtighe vochticheyden in die menschē/ daer die swellingen tusschē vel ende vleesch af comen. Galienes in den boecke Dyanidriarum bescrijft ons dat die schorssen van desen boome in wijne ghesooden ende ghedroncken vanden gheenen die eene verharde milte heeft die milte weder weeyet sonder twifele.

Ende dit bewijst ende probeert hy ald⁹ ende spreeckt. Waert datmē dese schorssen eender soege gaue te etene negen daghen achter malcanderen/ ende worde dees soeghe dan ghedoot/ so soudemen beuinden dat die soeghe gheen milte in haer en hadde. Ende hier omme ist wel te ghelouene dat dese scorssen bisonderlijcke totter milte dienen. Die schorssen van fraxinus in azijn ghesoden. Ende een sponsie hier mede gheuet ende opter maghen ghelept is seer goet teghen Vomitum/ oft dat braken van bouen wte. Ende het is ooc seere goet tegen den loep inden buyck met bloede Dissenteria ghenaemt/ als dese spongie op den buyck ghelept wort.

Benedicten wortele. Ca. C.lxxix.
Cariofilla grece et latine.

Die meesteren spreken dat dese wortele heet ende droghe is by den derden graet. Dese wortele is van buyten roout van verwen ende van binnen wit. Ende is eenen arm lanck/ ende slecht ofte effene ghelijck een keerse. Dese wortele dient seer wel flegmaticis/ ydropicis/ ende ictericis/ alsse met wijne ghesooden des morghens nuchteren ghedroncken wort. Itē ware een vrouwe die alsoe grooten pijne binnē in haer lijf hadde ghelijc oft si een kint baren soude/ die drincke van deser wortele drie morgen/ so vergaet alle de pijn. Die fenijn oft verghif in hem heeft/ die sal dese wortele cleyne snijden/ ende slickē die stucken daer af binnen in zijn lijf soe en sal hem dat fenijn niet scadē/ eñ hy sal sonder twifele ghenesen. Itē daer dese wortel in een hof staet/ daer en comt gheen fenijnich dier by/ also wijt alst gerokē wort. Platearius spreect/ dat benedicten wortele sonderlinge in haer grote duecht hebben. Eñ datse wel dienen den watersuchtigen met honych watere ingenomē. Eñ desgelijckē dē geelsuchtygē mettē sape vā

wijnriipte. Die by hē draecht dese wortele/en mach gheen fenijnich dier schaede doen. Platearius. Daer dese wortele in een huys is en mach die duuel niet bedrijuen. Mer hi vliet van daer/ Eñ hier ō isse ghebenedijt onder alle andē wortelē.

Boonen. Cap. C.lxxx.

Faba latine. Thyamus grece.

Meester ysaac scrijft dat die groene boonē cout eñ vochtich zijn vā naturē indē eersten graet. Veel boonē geten makē in de menschē vele quade vochtichedē. Eñ si brengē ooc inde menschē veel windē/eñ si zijn dē mage scadelic. Hi spreect ooc dz die boonē alsse out zijn/cout eñ droge vā haerdē cōplexie zijn indē eerstē graet. Galienus spreect/dz de boonē ōuerdouwelijck zijn/ Eñ datsi die menschē doen op swellen Eñ dz die ghene die veele boonē eten een onuerdouwelijke mage vercrijgē. Item mē mach die boonē wel eten/mer niet te vele of te dicwilē. Boonē reinigē die buctenste ledē des menschen/ alsi daer mede ghewasschen worden. Ende de zijn huyt daer mede reynigen wille die sal dat boonē meel daer toe besigē. Die boonē etē wille sal daer ondē mengē comijn of mūte of menta genaēt. Oft duyst origanū ghenaēt/wāt dese makē dz die boonē dē mage niet scadē en mogē. Diascorides Bonē meel mettē mele vā fenegrec gemēgt eñ gelept op de sweeringē achtē die oorē heilt die ter stont. Eñ also ondē die oogē mz roos water gestrekē beneēt die vochtichz eñ de vleckē daer wt. Rabbi moyses sprect/dz de boonē dē moet eñ vstant dē menschē minderē eñ brekē. Serapio bescrijft ōs/ dat dē root vandē scorssen of scellē dē bonē stoppende zijn. Eñ datsi eē ghetēperde coude in haer hebbē Hi spreect meer dat die boonē in watere gesodē gestotē eñ reyn berghen spec of smeer daer onder gemengt goet zijn tegen dz fledercijn eñ pijnlicheit der voetē. Boonē met azijn eñ honich gesodē weikē de sweeringē dē iuncturē alsse also daer op gelept wordē. Water vā bonē bloepsele of bloemē maect dat aēschijn eñ andē ledē scone alsse hier mede gewasschē wordē. Boonē geten makē int lijf een quade eerdachtige vochticheit. Eñ eenē quaden root die dē hoofde scadelic is. Eñ hier om makē si quade eñ sware droomē. Eñ alsse gesodē zijn/en zijse niet so seer quaet.

Omgekeerde of gewēde bonē. C.c.lxxxi

¶ Faba inuersa latine.

Die meesterē seggen/ dz dit een cruit is dat brede bladerē heeft bi na gelijc die Boberellen Alkakengi ghenaemt Dit cruyt draecht bonē die gescelpt zijn. Eñ dē steel dees cruyts is eē arm hoge. ¶ Van dese boonē wort eē salue gemaect alsse gemēgt wordē met spaēs groē/ mettē sape vā sinau dat alschimila genaēt is. Ende met maechdē wasch. Dese salue op een vuyle wonde gelijc een plaester geleit treet daer wte die vuilicheyt/ Eñ suuert eñ gheneest de wonden in seere corte daegen. ¶ Meester Gwilhermꝰ eē wondt meester leert ōs dese salue makē aldus. Neemt dz sap vā dese bonē eñ desgheliijcke vā dese bladeren een pōt dz sap van donōbare/ oft huyswortele bladerē/ eñ vā osterlucie elcs.iij.loot/ spaēs groen eñ hoelwortele ghepoluert elcs een loot/ eñ mengē dese alle ond' eē mz boō olie ende maechden wasch/ tot datse een salue wordē. Dese salue heeft groote duechdē in haer ō wondē daer mede te heylene/ eñ alle oude gebrekē. ¶ Een and' meester mengede in dese salue dat sap vandē cruide dz ungula caballina genaēt is. Eñ hy vōdiende daer mede menighē gods loon.

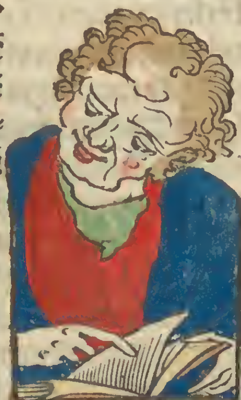

¶ Roode steenbreke. ¶ Capit. C.lxxxij.

¶ Filipendula latine. Grece saxifragia. Arabice Pastiscira vel Pistago grece.

Die waerdighe meesterē seggē dat dit een cruyt is en de dz ouer der zee wasschet int lant van Apoelien Apulia genaemt. Eñ die wortele hier af wort in die medicijnē gebesicht. ¶ Dese wortele sal wte gegrauen worden in dat eynde vandē herbst. Eñ dā duert si in haer natuere thien iaren lanck Dit cruyt gelijct ō petercelie. Eñ die wortele hier af heeft veel knoden oft knoppen ¶ Inden boec circa instans bescriuen ons die meesterē dat dit cruyt heet ende droge is inden vierden graet. ¶ Dees cruyts wortele is seerē goet ghebesicht voor den steen. Eñ ghenen die met pijnen haer orijne oft water maken. Eñ dengenen die de lenden suchte hebben.

¶ Voor dese ghebrekē machmē besighē de Electuarien die Philoantropos genaēt zijn/ eñ dese worden in die apotekē van deser wortele gemaect. ¶ Dat poluere vā deser wortele igenomē mz/ is goet dē genē die een coude mage hebbē. Eñ niet wel verdouwen en connē. ¶ Diascorides spreeckt dat dit poluere seere goet is teghen die vallende sucht/ alst in die spijsen ghenomen wordt. ¶ Voor dat kichen op die borst. Neemt dit poluere eñ gantiaen elcs euen veele. Ende eet dit dic wilen in die spijsen tsal helpē sonō twifele.

Varen cruyt. Capit. C.lxxxiij.

¶ Filex lati. Diopistri gre. Saraex arab.

Serapio indē boec agg. bescrijft ons dz dit cruyt gemeelijc wascht aē die bergē eñ aen steenroetsige plaetsen. eñ dz gheen bloemē ofte vruchtē en heeft Maer het heeft bladerē die haer wtbreydē gelijc Polipodiū/ dats Engels soets cruyt/ Die wortel hier af is swart eñ lāc/ Eñ heeft vele cleyne wortelē aē haer. Eñ in dese wortel is een duecht die in die medicijnē dient. ¶ Dese wortele is bittere/ eñ si is tweederhāde. Die eene mānelijc. Eñ die andꝰ vrouwelijc. Dat faetsoē vandē mānelikē varē cruyt is vore gestelt Eñ dz vrouwelijc varēcruyt heeft bladerē gelijc dat mannelijc varē cruyt. Maer dat vrouwelic varē heuet meer tacken aē hem. Eñ die bladeren hier af staen hogere eñ widere vādē steel dā dē eerstē varē. Eñ desen varē heeft een lange wortele die root is met eenē cleynē swartheit. Eñ sumige vā dese wortele zijn also root als bloet/ eñ dese hebbē bi na eē gelijcke natuere. ¶ Dē mānelijkē varē is vā zijnē naturē wt treckende dye quade vochticheit en vdroget eñ drijft wte de onreyne vochticheit des lijfs. Eñ starct daer mede der menschen natuere. ¶ Dese wortele gepoluert eñ gedroncke met wijn eñ met honich. Mellicraet genaemt doet die wormē steruē indē buic. Eñ doot gemeenlijc dat kindt in des moedꝰ lichaē. Eñ hier ōme sullen de bevruchte vrouwē dese wortele midē ten ware dat vā node ware tot die doode geboerte of vrucht/ eñ tot die. ij. geboerte. ¶ Galienes inden cap. Filex bescrijft ons/ dz varē cruyt zijn duecht in der wortele heeft/ Eñ dat dese wortele goet in genomē is mz mellicraet dz vā wijn eñ honich gemaect wort ō die wormē wte buyke te drijuē de daer lāge in geweest zijn.

Blācruit of brātcruyt. Ca. C.lxxxiiij.

¶ Flammula latine.

In den boeck circa instans bescrijuen ons die meesterē/ dz dit cruyt heet eñ droge is indē derden graet Eñ zijn duecht is vhittē oft heet maken. Dit cruit sal ghe uesicht worden groē eñ niet dorre. ¶ Die een harde sweeringhe aen zijn lijf hadde. nie rijp en waer oft tot materie niet comē en wilde die stote dit cruyt eñ doe daer onder een weynich olie/ eñ legge dit daer op/ het sal ter stont die sweeringe weyckē eñ open eten. ¶ Neemt olie van rosen in

een glas en̄ menget daer ond᷑ flāmulā ge/
stoten/ en̄ set die aender sonne in die honts
dagē. xxx. dagē lanc/ dese olie is goet getē
in spijse een dragma den genē die de lendē
wee hebben/ die ꝑliaca genaēt is. En̄ des
gelijke die febres quartanas hebbē. ¶ De
se olie is ooc goet den lāmen leden daer A
retica in is alsse daer mede gesmeert wor
den. ¶ Dese olie is ooc goet gebesicht mit
eender clisterie/ Ende beneemt den steen
in die lendenen/ ende ooc inder blase.

Clepne of wilde sweerdele. Ca. C.lxxxv
¶ Fragasmō gre. Gladiol⁹ segetalis lat.

DJe meesteren seggē dat dit cruit bla
deren heeft gelijc de sweerdele mer
si en zijn niet so groot. ¶ Dese bladeren zijn
scarp en̄ spitsich En̄ hebbē bloemē mit pur
pure vᷓwe. ¶ Dit cruyt heeft twee worte
len bi malcanderē staende die clepne zijn en̄
niet groot en wordē die eene wortele is ront
en̄ blijft bouē der eerdē/ en̄ dese is ront ghe
lijc der petercelie wortele. En̄ die and᷑ was
schet ind᷑ eerde. En̄ dese wort gebesicht in
die medicinē/ ¶ Die opperste wortel de bo
uē op die eerde wascht beneēt alle swellin
gē die vā hitte gecomen zijn/ alsse gesodē ge
lijck een plaestere daer op ghelept wordt.
¶ Dese wortele in wijn ghesoden en̄ wy pe
rooc daer onder gemengt. En̄ also warm
op een wonde ghelept daer eenē doorē oft
eenē pijl oft eenich scarp hout inne is trec
ket dat daer wt te hant. ¶ Dit also op enē
vinger gelept daer eenighe worm inne is
beneēt die pijnē daer wt en̄ suycht dē wor

me wte sonder scaden
¶ Die wortele die ind᷑
eerde wascht en sal niet
gebesicht wordē gelijc
de opperste wortele ¶
Hier is te weten dat ge
lijc de wortele vā desen
cruide die opter eerde
wascht vā haer ō natu
re niet in diepte ō eer
de wasschen en mach. Also treckt si vā buy
ten oft vā bouen op een wonde geleit/ enē
doren/ pijl/ oft nagel. En̄ desgheliicke doet
die andere wortele die aen dese hangt en̄
inder eerdē wascht na haer natuere. wāt
si treckt wten gronde daer mede si ōmēgt
is. En̄ hier omme sal dese tweede worte
le die binnen der eerdē wassiht ghebesicht
worden/ om den gront van eenē ghebreke
daer mede te heilene ghelijc die phystelen
zijn/ die bouen op die huyt clepne schijnen
maer si zijn binnen dieper en̄ ront omme
wijdt af geten. ¶ Voor dese salmen nemē
dese wortele dye inder aerden wacht een
loot/ en̄ mengen daer ondere spaensgroē
en̄ olie van tartarus oft wijnsteen elckes
een dragma. En̄ dit daer op gelept gelijc
een plaestere/ werct inden gront der fiste
len/ En̄ heilt die sonder eenige andere me
dicine. ¶ Ooc heeft dese wortele cracht ge
lijc die leliē wortele ō daer mede te weickē
en̄ op te bitē eē sweeringe diemē and᷑s sou
de moeten opsnijden oft open branden

Nota

Matere. Capit. C.lxxxvi

C Febrifuga latine vel matricaria.

Die meesteren seggen alle ghemeynlijck dat dit cruyt heet van zijnder natuere is. C Matere in spijse gheten oft dat cruyt vā buten op dē buyc geleit/bene met die darmsucht. C Matere met watere gecoect eñ daer ondere ghemēgt smout eñ semelē meel. Eñ hier af ghemaect een soppe. Dese soppe ghetē beneemt den wee dom die in die darmen is. Eñ v̄warmt dare mede die mage. Eñ drijft wt seer veele slijms. C Dese soppe allso gheetē/reynicht die vrouwē van hare cranckheyt ofte menstrua. Eñ drijft veel quade materiē eñ slijmichedē vā haer. C Dit cruit in goedē wijn gesoden. Eñ dar getē of gedronckē beneēt die febres oft coutsen. Eñ dit saet ghetē verdrijft die wormē wten lijue. C Matricaria is goet tegen die onvruchtbaerheit d vrouwē/aldus. Men sal nemē matere gepoluert eñ moedercruyt eñ yvoor oft olyphants been ghepoluert. Eñ dese salmen te samē mengē met wijn. Dyt in genomē maect die vrouwē vruchtbaer. Eñ doetse lichtelijc vrucht ontfangē nae dat se haer stondē ofte menstrua ghehadt hebben

Perck wortele oft palmitori wortele.

Capittel. C.lxxxvij.

C Ferula lat. Narchiti vl' Entheriō gre.

Die meesteren seggen dat dese wortele meer coudt dan heet van haer der natueren is. C Diascorides inden capittele ferula spreect/dat dese wortele goet is dē genē de bloet spouwē als se daer af drincken. Eñ

datse goet is voor fenijnige beten mit wijn in genomē. C Ferula gestoten eñ op bloedende wondē gelept/stelt dat bloedē daer af. C Die een overvloedighe vochtichept binnen int lijf heeft/die neme perck wortele een loot/bloetwortele twee loot Ende stote die op haer sap Ende doe dese dan in eenen suyveren ende reynen pot ende giete goeden claren wijn daer overe. Ende drincke van desen drancke vijftien dagen achter malcanderen/ des avondts als hy gegeeten heeft ende slapen wilt gaen Dit verswijnt die vochtichept. Eñ helpet dien menschen een ghelyeel iaer lanck.

¶ Wondt cruyt. ¶ Capit. C.lxxxviij.

¶ Filago vel cartha filago vel vapirus latine. Borchedi vel borchei arabice.

Galienes indē achtsten boeck Simplicium farmaciarum bescrijvet ons / dat dyt cruyt niet allene gebesicht en sal wordē / mer met azijn ofte met wijn vermenghet zijnde / ende datment dan leggē sal om die versche wondē ende niet daer oppe. Ende dit doet ooc dat vleesch wasschen ende heylet die seere cortelijck. ¶ Avicenna bescrijvet ons / dat dit cruit tot asschen gebrant de versche wōden heylt ende maect gesont ter stont / alst daer in ghestropt wort ¶ Dit poluer mit azijn gemēgt eñ daer in ghestaē tot dattet droge indē azijn wordt. Dit poluer in fistelen eñ in alle quade scaden ghelaten

reynicht die uter maten seer wel. Ende heylet die ooc seer cortelijck.

¶ Floramor. ¶ Capit. C.lxxxix.

¶ Floramor latine et grece.

Die meesteren seggen dat dit cruyt tweedhande is / dat ene mannelijc eñ dat andd' vrouwelijc / dat mānelic heeft eenē dunnē steel eñ lange scarpe bladerē gelijc de vlier bladeren / eñ eē dun saet. Dz vrouwelick floramor heef eenē steel gelijc die rode koolē diemē eet / die eenē arm lāc is. Eñ dit heeft bloemen die groen eñ wit zijn / eñ swart saet. Eñ eē wortele die eenē duym dicke is / eñ dese wascht veele in die veeldē. ¶ Pli. spreect / dat beyde dese crudē vā haerder naturē cout eñ vochtich zijn in dē .iij. graet. ¶ Diasco. seyt / dat beyde dese cruyden bi na een naturē hebbē / maer dz vrouwelijc is coudere / eñ dat mānelijc is drogere. ¶ Dit cruyt gesode eñ op die ghebrokē oft gerōtudeerde ledē gheleit v'drijft daer wt dat swart oft geronnē bloet. Eñ het heylt die cōtusie ter stont. ¶ Dit cruyt in wijn ghesooden / ende dan van ondere hier mede gebaedet / dat beneēt Emorroydas / of dē loop vā achtere. ¶ Dit is ooc also goet gebesicht Thenasmoni / Eñ dat is alsmen altijt blijft lust hebbēde om ter camerē ghaen / eñ nz daer toe doen en mach.

¶ Platearius spreect dz dees cruyts wor-
tele inden mont gehoudē die pijne der tan
den oft dē tantsweer verdrijft. ¶ Dese wor
tele gestotē en̄ met mey botere gemenget
en̄ daer wt gemaect een salue. Dese salue
dient voor alle hitte daer op gestreken.

¶ Eertbesien cruyt. Capit. C.xc.

¶ Frage latine.

Die meesterē seggē dz dit eertbesien
cout en̄ vochtich zijn indē.ij.graet. En̄ dat
cruyt hier af heeft de selue natuere. ¶ Dit
cruyt heeft eenē corten subtijlē steel die der
agrimonie gelijct. Mer eertbesiē cruit he
uet grotere en̄ langer bladerē. ¶ Dit cruit
duert een gheheel iaer en̄ niet daer ouere
¶ Plinius spreect/ dat eertbesien cruyt is
goet om daer mede te badene teghen den
steen Oock is dat water hier af ghedisti-
leert goet gedroncken voor den steen ende
het doet wel orijne maken. ¶ Die groten
wee ende pijnen in zijn lendenen heeft die
sal nemen eertbesien cruyt drie ofte viere
hantuollen/ende sieden dat in water. En̄
badē hē daer inede van onder opwaerts
Ende dan sal hy hem ooc smeeren met de
ser nauolghender saluen. Neemt dieldey
een loot ende mengt daer ondere honich
een halfloot/en̄ een dragma waschs. En̄
maect hier af een salue. Dese salue dient
wel tot die lendenen. Ende weyet die har
de materie daer inne. Ende doet wel orij/
ne makē. ¶ Platearius. Dese vrucht dyēt
den menschen/want si beneemt die onna-
tuerlijcke hitte. En̄ is sonderlynghe goet
Colericis oft den menschen die hyttich vā
natueren zijn/ want dese vruchte brenget
dē seluē coelheit en̄ vochtichheyt. ¶ Neemt
eertbesien sap en̄ weechbreede water elcs
acht loot/roosen honich.ij.loot/moorbesi-
en sap een loot/witten honden dreck Albū
grecū ghenaemt en̄ balaustiē elcs een dra
gma. En̄ mengt dese materien te samen
met wat azijs/en̄ gorgelt hier mede inder
kelen. Dat is sonderlinge goet voor die a
postemen ō kelen. ¶ Eertbesien water is
goet voor dat sweeten ō menschen.

¶ Vighen. Capit. C.xci.

¶ Ficus latine. Sica grece.

Serapio inden boeck Aggregatoris
ca. ficus bescrijft ons/dat die vighen
tweederley zijn/ Die sommighe zijn wylt
ende die sommige tam. ¶ Die tamme vi-
ghen zijn tweederley. Die sommighe ver
sche ende vochtich en̄ die andere out ende

droeghe. Hi sept ooc dat die droghe vigen betere zijn dan die versche. Ende dat zijn die beste drooghe vighen die vleesachtich zijn. Ende die oock niet te seere droeghe en zijn. Dese vigen zijn heet inden beghinsele vanden eersten graet. ende drooghe int beginsele vanden tweeden graet. Ende die vrucht der vighen is rijp maken oft weyc maken ende verteeren. ¶ Diascorides spreect dat die vyghen bequaem zijn der longene/alsse ghesoden worden met ysope ende watere. Ende daer af dan gedronken wort. ¶ Desen dranc alsoo ghenomen beneemet die oude hoesten/ ende oock die oude ghebreken der longhene. Ende die vighen benemen sonderlinghe Peripleumoniam/dat is een sweeringe op die longene/daer die verterende sucht ptisis genaemt af comt. ¶ Vighen in fenegrieck saet ende gersten watere ghesoden ende die vrouwen daer mede ghebaedt van ondere oppe die haer moedere in haer rechte plaetse niet en leyt/gheneest dye te hant. ¶ Vighen ghesoden ende ghestoten ende daer ondere ghemengt sweerdel wortele ende daer wt gemaect een plaestere wepket te hant die harde sweeringen daer op ghelept. ¶ Item vighen in wijn ghesodē ende daer na ghestooten/ende daer onder ghemenghet gersten meel ende alssene/ ende daer wt ghemaect een plaestere. Dese plaestere opten buyck vā eenen watersuchtighen mensche gelept beneemt hē de swellinge. ¶ Galienes inden cap. Dica. i ficus bescrijft ons/dat die vigen die swellingen benemen. Ende dat se doordringē int lijf. Ende daer omme dienense wel tot de swellinghe die van die watersucht comet ¶ Galienes bescrijft ooc/dat de vigen den lijue een seer cleyne spijsinge geuen. Ende datse den ghenen die veele vyghen eeten/ een lot vleesch maken/ eñ datsi den buyck opblasen ghelijc de boonen. Ende datse in die menschen dick ende grof bloet maken ¶ Auicenna in sinen tweeden boec inden capittel ficus bescrijft ons dat die vighen driederhande zijn. Die sommige wit van verwen. Die andere swaert van verwen Ende die derde root van verwen/ Ende dz die witte vighen die beste zijn. daer na die roode vigen/ eñ daer nae die swarte vigē. Ende dat die vigen die wel rijp sijn niet scadelijc en zijn ¶ Auicenna sept dat de vigen quaet bloet maken in die menschē eñ dat se luysen doen wasschen in die ghene dye veel vigen eten. ¶ Ysaac inden boec de Dietis particularibus bescrijft ons/ dat ons alle vruchten die vigen seer te prijsene zijn Maer haer vochticheit maect in die menschen grof bloet. ¶ Vighen ghestooten en de daer onder gemengt honich weepcket ende heplet die harde apostemen oft apostomen/alsse aldus ghelijc een plaester da

re op ghelept worden ¶ Diascorides inde capittele ficus bescrijuet ons/ dat tsap vanden tacken des vigheboomes/die beten der fenijgher dieren wonderlijken heplt/alst daer oppe gelept wort. Dit sap geneest die melaetschept ende die quade rudicheyden oft crauwagie aen lijf waer dat oock is/ als die daer mede ghesmeert wordt. ¶ Dit sap sal vergadert worden/als die vighen by nae rijp zijn op den boom. ¶ Vigen met ysope ghesooden. Ende dye des morghens nuchteren inghenomen/zijn seeere goet tegen die pestilencie/ende si benemen ooc aldus ghebruycket die watersuchte. Eñ den ghenen die de vallende sucht hebben/ zijn si ooc aldus goet ghenomen.

Kooren bloemen. Capit. C. xcij.

Flores frumentorum latine.

Die meesterē segghen/ dat dese bloemē ond' dat koren wasschē. Eñ dat dye sommighe blau van verwen zijn/ dye sommighe bruyn/ eñ die sommighe wyt. Deser bloemē/ cruyt/ eñ wortele wordē seere luttel ghebesighet in die medicijnen die dē menschē int lijf dienē. Maer vā buten des lijfs/ machmen dese ghebruycken in drie deelhande manieren nae datse drie derhande verwe hebbē. Inden eersten dese blaeuwe bloemen myt spaensgroen ghemenget/ ende op vuyle vleesachtighe wonden ghelept verteren seere haestelijc dat vuyle vleesch daer wte. Die bruyne koren bloemen met bolus armenus ghemengt eñ ront omme die wonden gheleit benemen die hytte daer wt. Ende zijn een goet defensijf. Eñ die witte korē bloemen met lootwit ofte ceruse eñ boomolie ghemenghet/ ende daer wt ghemaect een plaestere vercoelen ende heylen alle hyttighe bladeren/ als dese plaestere daer op geleit wordt. Van die blauwe eñ bruyne koo bloemē die gedroget zijn maectmen poluere daer men dat suyckere mede schone verwet. Eñ dat suycker dat hier mede geverwet wort/ mach wel int lijf genomen worden sonder eenighe schade oft sorghe.

Sint ioannes bloemen. Cap. C. xciij.

Flores sancti iohannis latine.

Die meesteren seggen/ dat dese bloemen vā haerder naturee ghetempert zijn. Eñ datse tot een cranchz ghebresget wordē/ die Amorhereos genaēt is dit is een quade eñ sorghelijcke begeerte des mās tot eenē vrouwen oft der vrouwē tot eenē manne/ diemen die liefde ofte mutsch naēt. Sommige segghē dat dit een duyvelike liefde/ eñ niet een menschelijcke liefde is. Hier om hadde yemāt dese cranchz/ de mutsch ghenaēt/ de soude wesen so swaer eñ so melancolioes/ dz hy noch dach noch nacht in zijn hooft ruste hebben en soude. Maer hy altijt begheren by die vrouwe te sine. Eñ dese bloemē nemē alsulcke mēschē af haer fantasien eñ harē quadē wille wort door dese bloemē v'wandelt in eenen goedē wille. Meer si moeten ghedencken die kuysheyt van sinte Johannes. Ende dan sullen si verlost worden van dese quade melancolie sonder twifele. Her Paul9.

Herders pipen. Capit. C.xciiij.

Fistula pastoris siue Arnoglossa maior vel almea latine. Damasimon grece.

DIascorides inden capittele Almea spreect dat dit crupt hem spant op ter eerden ghelijc die weechbrede oft weghericc. Ende dattet groue bloemen ende een wepcke wortele heeft. Ende dat gherne bp die wateren wascht. Die wortele dies crupts met wijn ende honich ghestoten/ende dit ghedroncken beneemt dē pijn lijcken rooden loop Dissenteria genaemt Ende dit also ghenomen beneemt oot die wedommen ende pijnen tusschen de scouderē. Auicenna in zijnen tweeden boeck inden capittele. Fistula pastoris/spreeckt dat dies crupts duechde is/verteeren dpe apostemen die verhardt zijn/alst daer op ghelept wort. Van desen crupde ende wortele ghedroncken beneemet den steen in die lendenen. Dese wortele heplt die sweeringhe in die darmen/als se met boō olie ende honich waterē ghebrupct wort. Dit crupt is warm ende vochtich indē tweeden graet. Hier Galienes.

Scottē cruit of gheheel swerdel. Ca.c.xcv

Gladiolus latine. Xiperis grece.

DIe meesteren seggen dat dit crupt ghenen steel en heeft. Ende dat bladeren heeft opter wortele/de der lemmerē van eenē sweerde gelijcken. Eñ dit crupt is tweederlep. Dat eene wascht in droghe pleckē. Eñ dit heeft hoge bloemē wept eñ welrukende zijn. Eñ dat and' wascht gerne in waterachtige plaetsen. Eñ dit heeft hoge gheele bloemen. Ende dit heeft een ghe knoopte wortel/diemen opter eerden siet Ende dese wortele is coudt ende vochtich van natueren. Een plaestere van deser wortele ghemaect als daer ondere gemēget is olie ende honich/helpet den geswollen milten daer op ghelept. Sommige meesteren segghen/dat gheele sweerdele wortele heet ende droghe is inden tweedē graet. Ende dat die wortele meer crachte in haer heeft dan dit crupt ofte dat saet. Sweerdel wortele en is niet goet geten meer men salse snijden in clepnen stucken oft schijuen/Eñ dese salmen aen een snoer doen also dat de eene schijue d' andere niet en rake ende hangense oppe/op dat si dro

ghemoghen worden inder luchte eñ nz in
der sonne. ¶ Sweerdel wortele in wijn ge-
soden eñ van desen wijn gedroncken stilt de
hoesten. Eñ geeft goeden smaec den genē
daer si aen gedaē wordt. ¶ Deser wortele
poluere mit wijn gedronckē v'drijft de vrou
wen die sweeringen aen hare borstē.

¶ Diascorides spreect/
dat dese wortele die ge-
brokē of geconnuderde
ledē geneest alsse gesto
tē wort m z santorie eñ
met honich eñ azijn. Eñ
also daer wordt op ge
leit. ¶ Eñ si is goet al-
d' gebesicht den genen
die met pijne hoer orij-
ne of water maken. Eñ den genen de ooc
die droppel pysse hebben/alsse die ald' op
haren buyc leggē. ¶ Dat saet van sweer-
del wortele gestoten eñ met azijn gemengt
is goet den genen die een quade milte heb
ben. ¶ Die wortel hier af met wijn gedronc
ken is goet dē genen de fenijn oft v'ghif in
hem heeft/want si verteert van haer'ō na-
tuere dat fenijn. ¶ Plinius spreect Gheel
sweerdel wortele in wijn gelept ende desen
wijn ghedronckē is goet den genen die fe-
nijn gheeten hebbē/eñ alsse aldus gheno-
men wordt/soe brenghen si den vrouwen
haere stonden ofte menstrua weder om.
¶ Sweerdel wortele ghestooten ende op
een gat ghelept daer eenen pijl oft doren
inne is trect dien van stonden aen wt.
¶ Gheele lelien in watere ghesooden en-
dē met roode citeren vermenghet ende dā
doore ghestaghen ende mpt supckere soe-
te ghemaeckt. Hier af is seere goet ghebe
sicht tegen die geelsucht yctericia ghena
met eñ het is ooc goet tegē die v'stoptheit
der milten gelijc Platearius bescrijft.

Breem of ghinst. ¶ Capit. C.xxvi.
¶ Genesta latine.

Johannes Mesue spreeckt/dat brem
in die velden wascht/Ende dat hi lā
ghe stelen heeft die haer wel laten omme
wringhen ende niet lichtelijcken breecken
Ende dese zijn goet om houdt daer mede
te bindene. Ende brem heuet ronde ghee-
le bloemen die ooc saet brenghen. ¶ Dias
corides spreect dat dit cruyt heet ende dro-
ghe is inden tweeden graet. Eñ dat saet
hier af is heeter van natueren. Ende in de
bloemē ende in die stele is een ouervloedy
ghe vochtichept. Ende hier om treckt den
brem vele vochtichepden van dē menschē
door dat braken oft ouergheuē. ¶ Van de
sen sade eñ vā dese bloemē gedronckē met
honich watere dat Mulsa ghenaēt is drijf
net veel vochticheidē wt de menschē doer
sweetē. ¶ Johānes mesue scrijft dat brem
men bloemē gestotē eñ gemengt met roo-
sen honich eñ met weycke eyerē. Eñ also
in genomē reinigen die darmē eñ die nye
rē Eñ doet seer wel orijne makē. Eñ drijuē
dē steen wt die nieren eñ wter blase eñ de
dese sadē oft bloemē in neēt in hē en sullen
si den steen nz laten v'harden. ¶ Die decs

saets oft bloemen veel besicht en darf niet sorghē voor dat sledertijn der voetē Poda gra genaēt. ¶ Meester Paul9 spreect dat dit saet geneste seer goet is den vrouwen gebesicht tot hare crancheit oft menstrua. Eñ datsi den loop in haer benemē die lan gen tijt gheduert heeft. Eñ datsi allsoe die moedere oft matricē wel reynighen.

Gamandre. Capit. C.xcvij.
¶ Gamandria latine.

Die meesterē sprekē dz dit cruit heet eñ droge is indē .ij. graet. Eñ and meesterē seggē ooc dz dit cruyt seer hittich eñ vet is vā zijnē natueren. ¶ Dit cruit en is niet goet dē menschē noch dē beestē wāt het maect indē menschen seer dunne bloet Eñ het vmindert dat bloet/ende vermeer dert die quade humorē eñ corrupciē. ¶ De die cleyne crauwagie heeft tusschen huyt eñ vleesch aen zijn lijf/sal dit cruyt stotē mit out berghen smeer. Eñ smettē daer mede die crauwagie/so sal hi ghenesen. Eñ als hi begint te ghenesen/so en sal hi hem niet meer hier mede besmeerē/ wanttet soude zijnder huyt eñ zijnen bloede scadelijc zijn. ¶ Die binnen int lijf ghebrookē ware/die mach van desen cruyde gamandria drinc ken. ¶ Gamandria gestoten met honych heylt ende suvert seer wel de oude scaden oft gebrekē/welcke die zijn mogē alsse al so daer op gelept wort. ¶ Dat sap van de sen crude met honich getempert/eñ in die ogen ghedaen beneēt die donckerheit der ogē eñ maectse claer. ¶ Gamādria gesto ten eñ met boomolie getēpert/vdrijft wt die ledē dē vorst oftē dē wintere/alsse hier mede besmeert worden. Ende si brenghet den lijue seer goede hitte.

Galigaen. Capit. C.xcviij
¶ Galanga latine. Galangen arabi.

Sommige meesterē segghen dat dit eenē boom is/eñ die sonige seggen dat eene vrucht is. Mer Diascorides sept/ dat galigaen wortelen zijn/dye in die lan den van Persia wasschen op boomē dye galanghen ghenaemt zijn. Dese wortele duert vijf iaren onuerteert in haer nature. Ende si is die beste de rootachtich ende sware is. Ende die haer niet en poluerise ret alsmense breect. Eñ die eenen scarpen rooc heeft opter tonghe. Maer die wit eñ licht is/en is niet goet. ¶ Haer duecht is v starckē eñ vteerē. Dese wortelē worden zō tidē geualscht mz and wortelē die daer on

dere ghemenget worden. ¶ Item sommi
ghe valschen den galigaen aldus. si polue
riseeren den galigaen. Ende dan nemen
si wortelen die den galigaen ghelijck zijn
aen die verwe/ende legghen dese in azijn
daer peper in vermenget is. Ende dese la
ten si daer inne ouer nacht. Ende daer na
doen si den azijn van dier wortelen/ ende
vermengen dese wortele mit den ghestotē
galigaen om des gheroecs wille/die dese
wortelē na haer treckē vandē poluer des
galigaens. ¶ Serapio indē boec aggre.
capit. galangen spreect/dat galigaen een
ader inder eerdē is/die gestaen of ghestelt
is gelijc cassia lignea. Eñ de scorssen deser
aderen zijn rootachtich vā bīnen. Eñ dese
wordē genaemt galanga. Eñ dese zij heet

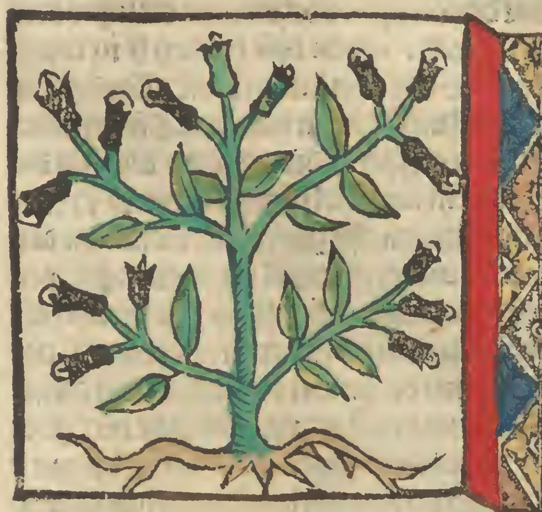

eñ droge indē .iij. graet
¶ Diascorides spreeckt
dz dese wortele goet ge
nut is tot alle crāchedē
die van coude comē. ¶
Galigaē sterct die ma-
ghe eñ doet wel vērteeren. eñ beneēt die pijn
dī magen de vā coude comt alsse in wijn ge
sodē eñ gedroncken wort des morgēs eñ
des auonts. ¶ Galigaē in die noosgaten
gelatē sterct die hersene. ¶ Galigaē helpt
tegē die flauheyt eñ beuinge dē hertē. Die
dicwilē flau of onmachtich eñ tot swijme
linge geneycht is. sal galigaē nuttē met-
tē sape vā wegherick oft weechbreede/soe
geneest hi. ¶ Die enē qualic rukendē mōt
heeft/sal galigaen siedē eñ drinckē diē wijn
Dit maect den mont wel rukēde Eñ rey
nicht vā binnē dat stinckende bloet. ¶ Se-
rapio spreect/dat galigaē dē menschē enē
welrukenden adem maect eñ veel quade
vochtichedē int lijf beneemt. Eñ dat gali-
gaen een goede digestie of verteringe ma
ket door de hitte die van natueren daer in-
is. ¶ Johānes mesue spreect/dat galigaē
goet is voor die darm sucht ende voor die
colica oft colicompas. ¶ Galigaen inge-
nomen met den sape van bernagie benee
met veele onmachtichedē des herten.

Gantiaen oft gentiaen. Ca. C. xcix.
¶ Gentiana latine. Narcaium grece.
Diascorides inden capittele gentia-
na bestrijft ons/ dat gentiana alrē
eerste bekent ende gheuonden is vanden
keysere dye Illericus ghenaemt was in
een landt dat Gentiana ghenaemt was.
Eñ daer na dede hi dese wortele noemen
Gentiana. ¶ Dese wortele heeft eenen
steel die bladeren heuet dye aent factsoen
ende aenden roockden groten nootbomen
bladeren ghelijc zijn. Ende aent eynde zijn
dese bladeren van malcanderen ghedey-
let ghelijc een saghe. Dien steele hier af is
gheknoopt ende twee armen lanc. Ende
heeft saet ghelijc die keernen in die appe
len/dese wortele ghelijct der osterlucie Ari-
stologia longa genaemt. Ende si is dycke
ende bittere. Ende si wascht ghern op ho
ghe berghen daert vochtych is ende daer
die sonne niet veele en schijnt. ¶ Meester

Paulus indē capi. gentiana spreett dz gē tiana heet en droge is indē .iij. graet. ¶ Jn dē boec cir. inst. bescrijuē ōs die meesteren dz gentiana eē cruyt is dat eē wortel heeft die dē naē vandē cruide neemt. Dese wortel sal vgadert wordē int eynde vandē mey eñ dan salse ghedroocht wordē. Eñ aldꝰ duert se vier iaer ōuerteert in haer nature Eñ si is die beste die dicke eñ hart is. eñ de hart nz en polueriseert alsmēse breect. Hare vwe sal zijn gelijc eenē granaet appel eñ die een swarte oft doncker verwe heeft en is niet goet. Ooc is dese die beste die seere bitter is. Gētiana heeft in haer duecht te dissolueren/te cosumeren/eñ te attraheren Dat is vā malcanderē te deplene te ōtere ne/eñ die vochtichz na haer te trecken/ eñ die wt te drijuene. ¶ Serapio spreect dat hi noyt geene betere medicine en vant tot die beten van eenē dullē hont dā gentiana Eñ desen paciēt salmen hier af te drinckē geuen aldꝰ. Neemt gentianā een dragma eñ stoot die eñ mēgt daer ondere myrren een dragma. Eñ neēt ooc daer toe creeftē ogen die gebrant zijn/die in dye bekē ende soete waterē gelopen hebbē. Eñ siedt dese stuckē met wijne eñ geuet den gebetē mēsche hier af te drinckene drie morghen achter malcanderē/het helpt sonder twijfele. ¶ Gētiana is ooc goet genut tegen vgift oft fenijn. Dias. sept dat gentiana die slaegen vdrijft. Die gecontudeerde of ghewreuen leden van slaghen oft vallen heeft/ sal dat poluer van gētiana met boōolie mengen/eñ strijkē dit daer op/so sal hi genesen sonder twifele. ¶ Dese wortele salmē vijf dagen achter malcanderen in water leggen/eñ daer na salmē dese wortel metten water wel sieden eñ latēse alsoe staen drie daghē lanc. Eñ daer na salmen dit water weđ siedē tot dz so dic wort als honich/eñ dan salmē dit in eē croes of pot wech settē dit water beneēt alle vleckē aen tlijf daer op gestrekē. Eñ sondlinge die vlecken ondē die ogen/alst daer in ghelaten wort.

Gariofel nagelen. Capit. CC.

¶ Gariofilus latine et grece.

Serapio inden boec aggr. cap. Gariofilus bescrijft ons dat dese nagelen eē vrucht zijn. Dat hout van desen wort tot veel stuckē gebruyct. ¶ Die gariofelna. comē wt tlāt vā india/dese hebbē eenē knop Eñ tsijn die beste die root verwich zijn. Eñ si zijn die beste die na malcāder vā die boomē gepluct wordē. Aui. in zijn .ij. boec Gariofili/spreect dat gariofelnag. vruchtē zijn wt eeuē eplande vā indiē/eñ heet eñ droge zijn indē .iij. g. Jndē boec cir. inst. bescriuen ons de meesteren dat gariofili indē somer vgadēt wordē alsse rijp zijn/eñ .x. iarē durē onuerteert in haer natuere Eñ dese nagelen moeten bewaert wordē in vochtyghe plaetsen/want anđs soudē si vdorrē/eñ in plaetsen die nz te vochtich en zijn/wāt dan soudē si vscimelē eñ gecorrūpeert worden Ende die zijn de beste die bouen aen haer hoofden breet zijn/eñ een cleyn vochtichz hebben alsmēse metten vingheren druckt.

Dese gariofel naghelen die worden die wilen gheualscht/want sommige nemen gariofel nagelen die bedoruen zijn ofte de niet goet en zijn. Ende dese doen si in een vat dat eenighe vochtichept oft liquoor in hem heeft. Ende dese binden si in eenen doeck. Ende dan laten si dese alsoe daer in die vochtighe lucht hangen. Eñ des morgens droegijen si die nagelen also dat die vochtich; niet wel merckelijc en is Maer dese nagelen zijn goet te kennene aen den roec bi ander gariofel naghelen. Sommige valschen dese aldus/Sy nemen die beste nagelen eñ stoten die clepne. Eñ vermenghen dit poluere met starcken azijne Eñ dā binden si die naghelen de niet goet en zijn in eenen doec. Ende laten die ouer nacht in desen azijn ligghen. Ende dan nemen dye quade nagelen den roec vanden goeden nagelen alsoe datsi nau ende qualijc te onderkennen zijn. Maer die naghelen die aldus ghemaeckt worden en hebben desen roec niet ouer. xx. dagen. Ende si nemen alle daghe af van haren smaecke ende vā haren roecke. Serapio spreket dat gariofel nagelen goet zijn ghebesighet in die medicinen/wantsi scarpē dat ghesichte. Eñ benemen die donckerhept der oogen eñ makense claer. Rasis sept dat dese gariofel nagelen goet zijn der mage eñ der leuere. Eñ datsi dat herte vⁿstarcken/Ende den bupc stoppen eñ een goede digestie maken. Ysaac scrijft dat vā gariofelnagelen gedronckē een half dragma met melcke/starct die natuere. Ende bren get lust eñ begeerte tot vrouwen. Auicēna scrijuet dat gariofili int lijf eenen goeden roec maken. Ende datsi dat doncker gesichte benemen/eñ die ogen vⁿclaren eñ datse de mage eñ die leuer vⁿstarckē/eñ dz si die brakinge van bouē wt benemen.

Gomme vā arabien. Capit. CC.i.

Gummi arabicum latine.

Dye meesteren bescriuen ons/dat dese gomme heet is eñ vochtich is in den eersten graet. Eñ si wort ghenaemet gummi arabicum om datse in arabia gevonden wort. Eñ die gomme van arabiē is driederhande/Die eene is wit van verwen eñ dese is die beste. Ende wort in die medicijnen gebesicht die vercoelende zijn. Eñ sonderlinge tot die gomme die dragātum ghenaemt is. Die andere is rootachtich eñ claer. Ende dese wort ooc in die medicijnē gebesicht. Eñ die derde is vā vⁿwē ghelijc eenen appele/die niet ghcheel root oft wit en is. Eñ dese en is niet so goet als die twee anderen. Eñ alsmen in die recepten scrijuet gummi arabicum/ so mepnt men gummi arabicum album. Serapio capittulo gummi arabicum bescrijft ons dat dese gomme in Arabien wasscht op sleen bomen. Eñ dat wit ende claer vā verwen behoort te sine ghelijck een glas. Gummi arabicum stopt den lopenden bupck. Ende voecht die darmen te samen int lijf. Ende beneemet Thenasmonē/dat is die begheerte totten camerganck daer

niet af en comt. ¶ Gummi arabicum is goet ghenut voor die hoesten. Eñ voor die sweeeringe aender longene. ¶ Die donckere oogen heeft/die sal gomme vā arabien drincken/want het maket den menschen een goet ghesichte. ¶ Gummi arabicum wortin die medicinē gebesicht die laxeren Ende die laxatiue medicijnē worden met gomme vā arabiē gerechtueerdicht. Eñ die gōme beneēt dē laxatiuen haer scarpheit daer die menschē binnens lijfs dicwijlen grote crancheit af gecrijghen also dat sijn menighe iaren daer nae gheene ghesontheyt en gecrijghen/want het is seere sorghelijck/als die menschen van eenighe laxatiue medicinen van binnē ghequetst worden die te seer wercken/want hier af ghenesen si seere lancsaem. Eñ hier om sal men voorsichtich zijn/alsmē van eenygen meestere eenige laxatijuē neemt datse niet te starck en zijn. Ende datse te voren bereidet ende ghetempert zijn na der menschē natuere die haer corrigeren ende beteren ¶ Die een scarpe tonghe heeft die legghe gōme van arabien in watere/ende si nere dese vochtichheyt op zijn tonge/so sal hi genesen worden. ¶ Die seere brakende is vā bouen wt/sal nemē gomme van arabien eñ macken die te poluere ende menghen daer ondere poeder van caneel/ende drincken dat met wijne. ¶ De bloet spuwet sal drincken gomme vā arabien mettē sape van weechbreede of weygeric. ¶ Die met pijnē zijn water oft orijne maect/sal drincken gomme van arabyen met wijne ofte met regen watere. ¶ Welcke vrouwe haren tijt oft menstrua te veele heeft/dye sal nemē gomme van arabien eñ menghen die met sanguis draconis ende met roose watere. Eñ si sal hier af maken een pessarium/ende leggen dat in haer scamelheyt ¶ Item dit pessariū sal met boomwolle gemaect wordē also lanc als eenen vingere gelijc eenen tap. Eñ dit sullen die vrouwē hier tegen in haer vrouwelichheit legghen Eñ hier omme is onderschept tusschē een pessarium eñ een suppositoriū/want die pessaria besigen die vrouwen in haer scamelheden. Eñ de suppositoria worden vā achtere in gesteken om camerganc of des gelijcke te makene. Eñ die vrouwen ghebruycken alleene die pessaria. Maer die suppositoria besigē mannē eñ vrouwē

Galbanum een gomme. Cap. C.C.ij.

¶ Galbanum latine. Marathetus grece. Albege Asat vel alterma arabice.

Die meesteren seggen dat galbanū een gomme van eenen struyke oft boom is. Eñ dat den besten galbanū is/de claer is/eñ die dē olibano eñ dē armoniaco ghelijct. Dese gomme hangt haer aen die hādē alsmense aen grijpt. Eñ si wort seere dicwilen ghevalscht met hersch/met gemalen boonen/ende met armoniacum ¶ Die meesteren bescrijuē ons dat dese gōme heet is inden derdē graet/eñ vochtich inden eerstē graet. Dese gōme wort inden

somere v̄gadert van eenen struypcke daer die lude̅ op desen tijt mz bile̅ of met sweer de̅ in houde̅. En̄ dan loopt daer wt sap dz ind̄ sonne̅ seere hart wort gelijc een gomme. En̄ de witen̄ claer en̄ den armoniaco ghelijct/is die beste. Dese gōme duert langen tijt onuerteert in haer natuere. ¶ Diascorides bescrijft ons inde̅ ca. galbanum dat dese gomme goet is voor dat kychen op die borste als me̅ hier af in neemt. iij. dragme̅ met weycke eyere̅ of met gersten watere. ¶ Die een sweringhe int hooft heeft die sal galbanū op glopende kolen legge̅/ en̄ laten dien rooc in zijn noesgaten gaen En̄ dit helpt seere/ ¶ Welcke vrouwen hare moedere op stoet oft vand̄ eend̄ plaetse totter andere gaet/of voze wten liue gaet Die sal nemen galbanū en̄ armoniacum elcs euen vele. En̄ strope̅ dese op gloiende kolen/en̄ late̅ die̅ rooc vā onder opwaerts gaen. ¶ Die een harde mylte heeft die sal galbanū drie dage̅ in azijn legge̅. En̄ dan sal hi de̅ azijn met deser gomme siede̅. En̄ daer nae sal hi den azijn af sigen en̄ menge̅ daer ond̄ boomolie. En̄ roere̅ dit mz eend̄ spatule. En̄ dā sal hi hier af make̅ een plaestere en̄ dā sal hi die plaestere legge̅ op die v̄harde milte. ¶ Plinius welcke vrouwe hare̅ tijt niet en heeft die sal nemen galbanū en̄ mastix en̄ resoluere̅ oft smelten dese in olie/ En̄ catoen oft boōwolle salse in dese olie nat make̅/en̄ maken hier af pessarium en̄ legge̅ dat in haer scamelhz. ¶ Die eene̅ quade̅ sweer aen zijn lijf heeft de sal daer op legge̅ galbanū/ En̄ dit sal te hant de̅ sweer rijp make̅ en̄ op breke̅. ¶ Platearius Galbanū op kolen geleit. Ende de̅ roock hier af door eenen trechtere aen die tande̅ gelate̅ beneēt de pijne ō tande̅ ende den tantsweer ¶ Ite̅ men sal wete̅ dat galbanum te voren gereynicht moet worde̅ eer me̅ dz in medicine̅ besige̅ sal aldus/ Neēt galbanū en̄ resolueer desen in ee̅ pāne/en̄ dan doet he̅ also in cout water so gaet dat onreyne is daer af/en̄ blijft boue̅ Ende dz suuer en̄ claer is sincket ned̄ inden bodem Oft men mach hem sighe̅ door eene̅ doec wāt dan blijt dat ōreyne is inde̅ doec/ En̄ dz claer is gaet daer doze. ¶ Die wormen in sine̅ buyc heeft die sal innemen pille̅ de vā galbanum gemaect zijn wāt dese zijn gesont en̄ doode̅ die worme̅ sond̄ twifele.

Galnoten of galappelen. ¶ Cap. CC.iij.

¶ Galla latine. Cicidos vel halapsa vel Kipsana grece. Haffs arabice.

Serapio inden boeck Aggregatoris inden capittele Galla spreecket/dat men die galnooten van den boomen neemen sal alse niet gheheelijck rijpe en zijn Ende die swaer ende niet gaetachtich en zijn worden inde medicijnen ghebesighet Die groene galappelen zijn seer bitter/en̄ hare̅ roec en̄ cracht is drogende en̄ stoppe̅de. ¶ Die meesteren bescriuen ons datter tweederhande galnoten zijn. Want dye sommighe zijn groot ende vol gate̅ en̄ dese en sijn niet goet en̄ si en hebben gheene cracht in haer. En̄ die andere worde̅ ghe-

uonden in Asia eñ Affrica. Ende dese zijn
cleyne eñ niet ghegaet. Eñ dese zijn die be
ste. Mer haer duecht is stoppen. ¶ Plini9
spreect datter veel galnotē wasset in Siri
a ende in Egipten. Eñ dat si cout eñ droe
ghe van natuerē zijn indē tweeden graet
¶ Die eenē lopendē buyc heeft/ sal nemen
een galnote/ dat wit van eenē eye eñ azijn
eñ menghen dese tsamē. Eñ hier af sal hi
maken een plaester eñ leggē dese plaestē
re op sinē buyc. ¶ Men mach oec diespol
uers in nemē met regen watere/ want tet
stopt seere. ¶ Platearius/ Die te veel van
bouen wt braect/ die sal galnotē sieden in
azijn eñ regenwatere eñ netten hier inne
eenē doec eñ leggē desen doec van buyten
op zijn mage. ¶ Welcke vrouwe harē tijt
te veele heeft/ sal galnotē sieden in reghen
watere eñ menghē daer onder dz sap van
weechbreede eñ maken hier af mz boom
wolle een pessarium. Dyt pessariū in die
vrouwelijcheit gelept stopt den vrouwen
haren loop/ eñ helpt wel. ¶ Die seere ende
die wilē wt sinē nose bloet/ de sal galnoten
menghē mettē sape van weechbreede oft
van tes kens cruyt. Eñ eenē doec die hyer
in genet is/ sal hy in zijn nose steken. ¶ Een
plaestere van galnotē gemaect mittē wit
te van eyeren/ eñ opten slaep van dē hoof
de gelept helpt seer wel/ eñ stopt dat lopē
de bloet. ¶ Cassius felix spreect/ dattet pol
uere van galnotē op de wonden gestropt
beneēt haer dat blopen. Eñ dat die won
de tsamē doet gaen/ alsoe datmen die niet
toe nayen en derf. ¶ Die swart hayr ma
ken wille/ sal nemen swarte galnotē die nz
gegaet en zijn/ eñ siede dese in olie. Eñ dā
sal hi dese olie door eenē doec zijgen eñ la
tense droeghe wordē aen dē sonne. Eñ dz pol
uer hier af sal hi sieden mz regē water eñ
wasschē sinen baert of zijn haer hier mede/
het sal swart wordē. ¶ Dit poluer vermen
get bloetstilwatere/ sanguinaria genaēt/
eñ in de noesgaten ghedaen/ stilt dat bloe
den. ¶ Dat middel dat in die galnoten is/
is goet op eenē quaden eñ ghegaten tant
ghelept. ¶ Dat poluere van galnoten op
vuyle quade wondē gelept bijt dat vuyl
vleesch daer af eñ reynicht de wonde

Gagates oft gette eenē steē. Ca. CC. iiij

¶ Gagates latine et grece.

Diascorides scrijuet/ dat gagates ee
nen eedelen steen is/ de dē oochsteē
aen zijn wesen ghelijc is. Ende dese steenē
vindtmen int lant van Britanien aen die
zee. Eñ in Engelant. ¶ Die somige vā de
se steenen zijn swart van verwē/ ende die
sommige geel/ eñ dese worden beyde gebe
sicht in medicinen. ¶ Albertus spreect dat
desen steen van eenen mensche gedragen
den duuele zijn cracht beneemt. ¶ Desen
steen ontsteect brant in watere ofte in an
dere vochticheit. ¶ Desen steen drie dagen
in water ghelept eñ ghedronckē/ helpt die
vrouwē dat sy van stonden ane van harē
kinde verlost worden/ alst dē tijt vā haerē
baringe is. ¶ Meester Euax spreect in zij
nen Lapidario/ dat desen steen edel is eñ

veele duechden in hem heeft want hy be-
neemt alle duuelsche malancolie. ¶ Wilt
ghi weten of een vrouwe maecht is oft nz
so stoot desen steen te poluere. Ende geeft
hier af een ioncfrouwe te etene of te drin-
kene alsoe dat si dat niet en wete. En is se
maecht so sal si dit bi haer behoudē. En en
is si geē maecht so moet se vā stondē aē te
gē haren dāc haer watere of orijne makē
Vā desen steene staet in Pandecta bescre-
uen int. CC. en seste capittele.

Nagel cruyt of hasen voet. Ca. CC. v.

¶ Gariofilata lati. Lapagum grece.

Die meesterē seggē dz dit cruit der o
dermūge aē die bladerē gelijc /en
dat een wortel heeft die gelijc gariofelna-
gelē rukende is. ¶ Die meesterē namē dit
cruyt Gariofilata oft Sauamūda oft E
uātica ofte Pes leporis oft Oculꝰ leporis.
En het is heet en droghe indē. ij. graet. ¶
Mer gariofilatū is eē confectie die vā ga-
riofelnagelen gemaect wort. ¶ Indē boec
cir. inst. bescriuē ōs de meesterē /dz gariofi-
lata veel duechdē in haer heeft. En de bla
derē meer dā de wortele. En die bladeren
wordē in medicinen gebesicht en de worte
le seldē. En die bladerē hebbē meer crach-
te in haer alse groē zij dan alse droge zij
¶ Gariofilata gedroget en duert mer eē
iaer. ¶ Dit cruit gesodē heylt de fistelē als
dz sap hier af daer in ghelatē wort. En dit
sap diēt oec seer wel tot allē hādē gebrekē
des monts. ¶ Dit cruit en paritaria in re
gē water gesodē beneēt die crimpinge en
stekinge indē buic alse warm daer op ge
leit wordē. ¶ Die eē quade mage heeft de
nz wel vterē en mach sal dit cruyt in wijn
siedē en drinckē. ¶ Gali. indē. vi. boec sim.
far. indē cap. lapagum. i. oculꝰ leporis vel
gariofilata bescrijft ons dat dyt cruyt die
mēschē seer dorre maect. En dz hier af ge
droncken dē loop int hooft beneemt.

Granaet appele. Cap. CC. vi.

¶ Granatum vel pomum granatū lati.
Malum punicum grece.

Serapio ca. granatū bescrijft ons /dz
dye granaet appelē tweederhande
zijn die sommighe soet /ende die sommige
suer. Die suere granaet appelē zijn coudt
en droge indē tweeden graet. Ende de soe
te granaet appelen zijn cout indē eersten
graet /ende vochtich inden tweeden graet
¶ Auicenna in sinen tweeden boec inden
cap. granatū /bescrijft ōs dat die suere gra

naet appelen ingenomē die hittige vochtichept ofte colerā rubeam wech nemen. ¶ Ende sonderlinghe als dat sap van suere granaet appelen mpt wijn gesoden ende ghedroncken wort. ¶ Die koorenen van granaet appelen met honich gemenghet eñ op hittighe quade bladeren hier mede ghesmeert trecken veele hitten daer wte.

¶ Die koornen van soete granaet appelē zijn betere dan die suere. Ende die koornē zijn betere altijt gebesicht dan die schellen

¶ Die keernē van soete granaet appelen ghestoten eñ met honich gemēget/ heplen sonderlinghe die bladeren achter die oren alsse hier mede besmeert sal worden.

¶ Die kernen van soete granaten zijn der mage goet Eñ die keernen van suere granaten zijn der mage scadelijc. ¶ Auicēna in sinē boec de viribus cordis spreect dz die granaet appelē verstarcken dat herte/ ende die leuere. Ende sonderlinge die soete.

¶ Serapio seet dz die suere granaet appelen wel doē orijne makē. Eñ dat si goet zijn den genē die tot swimelingē geneicht zijn

¶ Scharlach oft scharleye. Gratiola

¶ Capittel. CC.vij.

¶ Gallitricum sive Centrum galli latine

Plinius bescrijft ons dz dit een scarp crupt is om binnen int lijfte nemene. Dyt crupt heeft eenē scarpen roec. Eñ wascht gemeeclijc in de houē. ¶ Jnsē boec cir. inst staet gescreuē dat dit crupt of scarleie heet eñ droghe is indē .ij. graet. ¶ Dit crupt in water gesodē repnicht de vrouwē haer moedere/ Eñ brēgt haer cranchz als se haer van ond hyer mede badē. ¶ Dies crupts saet is goet dē ogen alst gestotē mz venckelsap daer inne ghelatē wort. ¶ Dit saet beneēt een cranchheit der oghen Fricabrius ghenaemt of Aliahar/ dat is als die mensche des dachs niet en siet/ maer des nachts. Eñ dese sal dit saet bp hem dragē Ende hier af nutten met venckel watere. Ende bestrijcken zijn ooghen hyer mede.

¶ Platearius. Die dese bladeren besiget .ix. dagen achter malcanderē indē eersten dach een badt/ inden tweedē twee/ eñ also tot indē .ix. dach .ix. bladeren/ die sal ontslagen wordē van alle febres/ die menighen dach eñ iaer gheduert hebben. ¶ Dese bladeren in wijn ghesoden eñ desen wijn gedroncken/ brengt wint inden darmē. Dat sap van scharleie met steenbreke saet is sere goet genomē voor den steen.

sorts of febres

¶ Wilde scaerlepe of scaerlach. Ca. CC. viij
¶ Gallitricum agreste latine.

Die meesterē seggē alle gemeenlijc
dz dit cruypt bi na alle die duechden
heeft vanō schaerleie. Maer dat niet voor
die febres en dient gelijc die gerechte scar
leie. ¶ Dit cruypt is warm eñ droge int eñ
de vandē tweedē graet. Eñ het sal gebesi
get wordē totten ogē ghelijc dese voerste
scarleie. ¶ Die meesterē seggē dz dyt cruypt
bi na alle duechdē in hē heeft als vbena

¶ Milie oft hirs. ¶ Capit. CC. ix.
¶ Milium latine.

Serapio spreect/ dat milium een saet
van eenē cruyde is dat tot een spijse
gebesicht wort. Maer die spijse die menē hier
af maect geeft dē mēschē alrē minst crach-
te ondō alle spijsen die vā koorenē oft saden
gemaect wordē. ¶ Dit saet maect de men
schē mager Eñ ōdroocht in haer alle voch
ticheit. Eñ het maect coudt inden eersten
graet. ¶ Dit saet van achter op die huepe
geleit beneēt den loop des buics Dissente
ria genaemt. Eñ aldus gemaect stoppē den
vrouwen haer menstrua/ als si te veele oft
te lange loopen. ¶ Plinius. Milium met
ghersten watere gesoden/ eñ alsoe op den
buyc geleit vā den nauel tot bidē gemach
te beneemt een cranckeyt die Diabetica
genaēt is. Eñ dese is die crancheit als die
orine tegen des menschen wille wt loopt
Eñ het beneemt desgelijcke stranguriam
dat is die droppel of coude pisse.

¶ Gars oft gras. ¶ Capit. CC. x.
¶ Gramen latine. Agrestis grece.

Serapio inden boecke Aggregatoris
spreect/ dat gras coudt eñ droghe is
int beginsel vanden eerstē graet. ¶ Dias-
corides Als die hondē haer willē purgerē
soe eten si gras. ¶ Auicenna spreeckt/ dat
gras in watere gesoden/ eñ ghedroncken
den steen wt der blasen treckt. Eñ dies ghe
lijcke oec die wortele hier af. ¶ Gras saet
met wijn gedronckē doet wel orine makē
¶ Die een ōharde milte heeft die sal gras
eñ dat saet daer af sieden in water. Eñ de
se sal hi warm dicwilen op de milte leggē
so salse genesen. ¶ Gras in wijn gesoden/
eñ den wijn gedronckē beneēt Disuriam
dats die coude pisse. Oft aldꝰ warm op dē
buyc geleyt is hier toe oec goet. ¶ Water
van gras gedystileert eñ gedronckē/ doot
die wormen int lijf. Eñ dit water werckt
betere in iongeren dan in oude luyden.

Een haen oft een hinne. Ca. CC.xi.
Gallus et gallina latine.

Serapio capitulo Sigeg.i. gallina spreect dat ionge hoenderen die noch niet geuoegelt en hebben goet zijn te eten om te rechueerdigen ende te starcken des menschen natuere. Een hinne gesoden ende geten alsse noch ionc is vermeerder den menschen haer natuere Sperma ge naemt.

Auicenna spreect/ dz de hoenderen seer goet zijn/ alsse hyer eñ daer gheiaghet wordē ende als haer hoofden daer na af gehouden oft gesneden worden. Ende alsse scoon gemaect zijn eñ haer ingewant wt ghedaen is/ salmē binnen daer in doē sout Ende dan salmense sieden also datter .ij. ofte drie wateren daer af eñ inne gesoden worden. Eñ dat watere datter ouer blijft dient den crancke seer wel daer af gedroncken. Ruffus spreect/ dat die beste hanen te eetene zijn/ de noch niet gecrapt en hebbē Eñ hinnen die noch gheen eyeren gheleit en hebbē. Eñ sonderlinge dē crancken lieden. Auerrops indē ca. de Carnib9 spreket dat onder alle vogelen vleesch dat iōc hoenderen vleeisch dat beste is. Ende dat dit die complexie der menschen alder best tēpereert. Dat sap van hoenderen ghesoden/ maect dē menschen een goet vēstant Jonghe hanen de capoenen ghemaect zijn als si noch niet gheuoegelt en hebben zijn seer goet gedistileert als si sesse ofte seuen iaren oudt zijn/ ende hoe si oudere zijn hoe datse betere zijn. Ende ghy sult desen aldus distileren. Neemt eenen ouden cappoen/ ende plucket hem die vederen af. alsoe dat ghi hem niet veele en derft scouwē in heet water. Eñ kapt hem daer na met been eñ vleesch alsoe cleyn als ghi cont/ eñ daer nae stroept daer ouer die beste specerien/ als dianthos/ dyamargariten/ dyarodon abbatis/ diambra/ diamusci dulcis/ electuarij de gemmis. Eñ daer na neemt die beste gebrande ofte ghedistileerde wateren/ als aquam boraginis/ buglosse/ melisse/ eñ saluie. Ooc moghet ghy daer inne doen fijn gout/ als ducaten gout eñ dan is dit te crachtigher. Dat water hier af gedistileert/ geeft dē meschē grote cracht/ eñ tēpert haer natuere tot ghesontheden

Tydelosen oft hermodactilē. Ca. CC.xij
Hermodactilus latine. Achymeron vel Colinticon grece.

Serapio capittulo Hermodactil? be
scrijft ons dat dit is een cruyt dat al
der eerste bloeypt in dat eynde vandē herb
ste maent ende dat witte bloemē heeft/de
aen dat faetsoen den bloemē vanden soffe
rane gelijc zijn. Ende dat een swarte wor
tele heeft die met eenē cleyner rootheyt v
menget is. Dese wortele is vanbinnē wit
ende soete aen den roeck ende vol vochtic
heden. Ende siis ront bi na als den aiuyn
¶ Galienus spreect dat dese wortelen vā
hermodactilen camerghanc maken. En-
de sonderlinghe dat watere daer sy inne
ghesoden worden. ¶ Meester Paulus be
scrijuet ons dat dit cruyt heet ende droge
is in dat beghinsele vanden tweedē graet
Ende dat die duecht hier af is te reynigē
ende wt te drijuen oft wt te lossen. ¶ Thi-
losen oft hermodactilen zijn goet ghenut
den ghenen die die gichticheit hebben. Eñ
sonderlinge die die cranckheit ende gichtic
heit der voeten hebben. ¶ Neemt dat sap
van venckele eñ siedt dat met honich. Eñ
menget onder desen gesoden wijn honich
vier loot/hermodactilē twee loot/venckel
saet eñ suyckers alsoe veele als ghy wilt.
Ende maeckt van dese een Electuarium.
Dyt Electuarium machmen nemen des
daghes ende oot des nachtes alsmen wil
Ende twee vren daer op ghevast is seere
goet Podagricis dat is den ghenen die de
ghichticheyt in die voeten hebben. Ende
dit verteert oot daer mede alle lammiche
dē ende ghichticheit des lichaems. ¶ Her
modactilen ghepolueriseert ende met ve-
neetsche zeepe vmenghet ende met boom
wollen hier af ghemaect een weycke. De
se weycke in de phistelen ghelaten als dit
poluere metter zeepe aen die weycke han
ghet heylt die phistelen seere cortelijck son
der eenich twifele. ¶ Johannes Mesue
bescrijft ons/welcke mensche vele hermo-
dactilen nut ofte neemt/die wordt vet aen
zijn lichaem. Ende die hermodactilen ver
meerderen oock sperma ofte die natuere
der menschen. hi spreect oot dat poluer vā
hermodactylen seere goet gestroyt is op
die wonden/want het verteert dat vuyle
vleeysch daer inne. Ende het veruerschet
die wonde wten gronde. Confectio
¶ Hermodactilen ghepoluriseert ende
met venckelsaet/ende met wylt sofferaen
saet in wijn ghesoden ende met wat suyc-
kers vermenghet. ¶ Dese confectie is son-
derlinghe goet voor dye cranckheyden en-
de pijnlijckheyden der lendenen/ende der
darmen die Yliaca/ende Colica ghenaēt
zijn. Hec Platearius.

¶ Sotel bloemen. ¶ Capit. CC. xiij.
¶ Cherba paralisis latine.

Je meesterē seggē dat dit cruit
heet eñ droge is van naturē.
Ende dat die bloemen hier af
in beghinsel vandē winter be-
ghinnen te bloeyen. Eñ dat dese bloemen
wit zijn/ Eñ datse haer ter eerde waert nei
ghen. ¶ Dit cruyt en wort tot gheenē me
dicine oft meesterie ghebesicht dan tot die

gichticheit aent lijf wie die zijn mach. Eñ hoe dit cruyt gebesicht wort/altijt beneemt die pijne der gichticheit. Eñ het is alre best gestotē oft gescreft/op die pijnlijcke plaet sen geleit. Ooc ist seer goet in wijn gesodē eñ gedroncken tegen die gichtichept.

rich is/sal nemen dyt cruyt ende daer toe poleye eñ wijnruyte/eñ dese sal hy polueriseren eñ met broot eten. Dit starckt dat herte. Eñ maect die menschen vrolijc.

Ooyenaerts beck oft duyuen voet.

Capittel. CC.xiiij.

Herba rubea Pes columbi vel herba roberti latine.

DIe meesteren segghen alte saemen dat dit cruyt een gemengde nature in hem heeft/als aen de coude ende aen die vochtichept. Voor den steen/Neemt dit cruyt eñ steenbreke elcs euen vele ende siedt dese in watere/Ende zijgt dit door eenen doec/ende daer nae maeckt een sweet badt/eñ neemt hauerstroo ende siedt dat in watere. Eñ begiet daer mede die gloy ende steenen. Ende als ghy beghint dā te sweetene/soe drinct dit watere dat van desen cruyde ghesoden is Mer dit moet drie malen achter malcanderen ghschieden. Ende dan sal den steene in des menschen lichaem saeftelijcken ghebroken worden Die swaer is van bloede/ende altijt tro

Hoppe oft hoppē cruyt. Ca. CC.xv

Humulus siue volubilis magna la.

Hesue spreeckt dat hoppe heet ende drooghe is inden tweeden graet. Eñ datse van haerder natuere is rijp makende eñ opendoende die sweeringē aent lijf welckerley die zijn mogen. Hoppen cruyt inghenomen drijft dye melancolye wt den menschen. Dat sap van hoppen cruyt warm in die ooren ghelaten beneemet dat ettere ende de swellinge daer wt Hoppen cruyt/hertstonghen ende sene bladeren in wijn ghesoden ende gedroncken/benemen die quarteynsche febres. Van hoppen cruyde is seere goet ghenut eñ gedroncken den genen die dz kychē hebben/eñ die op haer borst verstopt zijn. Wijn daer hoppen cruyt in ghesoden is laxeert wel. Eñ is goet ghedronckē tegen die gheelsucht. Hoppē cruyt in wijn ghesoden eñ op die milte gheleit beneemt haestelijcken alle die ghebreken der milten.

Orijn cruyt. Capit. CC.xvi.

Herba vrinalis latine.

Die meesterē seggē/dz dit cruyt heet
eñ droge is indē.iij.gr.eñ dz eenē steel heft
die.ij.spānen lanc is/eñ nz daer ouer. Die
bloemē vā desen cruide zijn gelu eñ si gelijc-
kē bi na dē bloemē vandē slotel cruide/her
ba paralisis genaēt. Dit cruit is wt los
sende eñ vterende alle vslijmde materien
indē blase eñ in de lendene daer dē steen af
gegenereert wort. Wilhelm⁹ seit dz wijn
daer dees cruyts wortel eñ bloemē in ge-
soden zijn/tsauōts eñ s'morgēs gedronckē be
neēt alle die pijnē d' blasen eñ der lendenē.
Eñ dat hi dē steen wonderlijkē wel wt drijft
Dees cruyts wortele ghestoten eñ also
wepe tusschē dē nauel eñ dat gemacht ge
lept/beneēt Diabeticā passionē dat is als
de orijne tegē des menschē wille wt loopt
Dit also gebesicht/beneēt ooc de coude pis
se Dissuria ghenaemt/eñ die droppelpisse
Stranguria genaēt/eñ tot dese leste twee
sal dese wortel mz bōdolie vmēgt worden
Maer totte eerstē en is dz nz vā node. Hier
is te weten/als dese voornoēde crancheden
vā coude gecomē zijn dz dā alleene dit cruit
daer toe dient/eñ nz als se vā hitte comē zijn

Duilsacat

Bilscruyt. Capit. CC.xvij.

Jusquiamus latine. Simphomaca gr.
Benge vel Elscorium arabice.

Serapio indē boec agg.cap. Benge.
Jusquiam⁹ bescrijft ons/datter drie-
d'hande bilscruyt is. Dat eene heeft root-
achtige bloemē/swart saet eñ eenē scarpē
hardē steel. Dat and' heeft weycke blade-
rē eñ weycke bloemē eñ rootachtich saet.
Voor dese.ij.bilscruydē sullē de menschen
haer wachten wāt si makē de menschē ra
sende eñ dul. Eñ daer na dodē si de mēscē
eñ si en sullē tot ghene medicine gebesicht
wordē. Dat derde bilscruyt heeft vette bla
derē die vol vochtichedē zijn eñ witte bloe
mē eñ wit saet/eñ dit saet wort tot medicij
nē gebesicht. Eñ als mē dit niet gecrigen
en mach eñ nimmers hebben moet so sal
mē daer vore nemē dz bilscruit metten roe
dē bloemē. Diascorides spreect dat Jus-
quiamus eenē grouē steel heft ende brede
bladerē die lancachtich zijn. Eñ bi den steel
heuet huiskens die vol saets zijn. Dat
sap vā bilsaet is goet dē genen de niet zijn
huisurouwe niet te doene gehebbē en can
wāt het brengt daer toe lustige begheerte
ende stijfheit oft bequaēheit. Dit sap in

die gorē gelaten doet die wormen daer in nesteriē. Bilscrupt gestotē eñ daer onder gemēgt gersten meel beneēt ter stōt de gēswellē die vā hitte gecomē zijn/ daer op ghe leit. ¶ Dese wortel int azijn gesodē/ eñ indē mōt ghehoudē/ beneēt die pijne der tanden. ¶ Plinius/ dpt saet groen ghestoten ende dat sap daer wt gedruct is goet gestrekē op de eertachtighe ogen. Eñ het gheneest die te hant. ¶ Dit saet oft dit crupt rau geten is fenijn. ¶ Dit saet gemenget met honich watere Mulsa genaemet ende ghedroncken beneemt dē vrouwē dē loop der moedere. ¶ Platearius/ dpt saet gestoten eñ met wijn gemengt eñ op die sweeren de borst der vrouwē gheleit/ helpt seer wel. ¶ Dit saet met mulsa gemengt ende ghedronckenis goet dē ghenen die bloet spuwen. ¶ Bilsen cruit is coudt inden derden graet/ eñ droge inden tweedē graet. Hec Platearius et Pandecta. ¶ Bilsaet ghepoluert eñ vermengt met vrouwen melc/ mettē witte vā eenen epe ende met azijn doet wel slapen/ alst opten slaepe vanden hoofde gestreken wort. Oot mach mē hier vore dpe voeten wasschen in watere daer bilscrupt in gesodē is. Hec Platea.

jeneuer beyen

¶ Geneuer besien ofte wechholder. ¶ Capittel. C C. xviij.

¶ Juniperus vel granum iuniperi latine. ¶ Habilhaloch arabice.

Diascorides spreecket/ dat Geneuer koренen heet eñ droge zijn omtrent den derden graet. Eñ datsi de quade locht wt drijuē alsse indē mont gehoudē worde. ¶ Item Juniperus is alsoe veele ghesproken/ als eenen vier boom/ wāt Pir in greco is vier/ Eñ hier afcomt dit woort Juniperus. Eñ hier om wort den geneuer boō eenē vierboom genaemt/ want hi behout ende bewaert langhen tijt dat vier/ want glopende kolen met die asschenen van geneuer boomen bedect/ blijuen een gheheel iaer vierich eñ ongeblust. ¶ Auicenna bescrijft ons dat dē geneuer boom dē cypres sen boom gelijc is. Eñ in die landen tegen der sonnē op ganc wasschen alsoe groote geneuer boomē eñ oot alsoe groote cypressē boomē dat men daer hupsen af maeckt. ¶ Geneuer koornen ofvruchten vteeren die quade vochticheit in die menschē alsse geten worden. ¶ Die olie van geneueren dient seer wel tot die lamheit eñ gichtich/ de vā coude ghecomen is. Eñ dese wort aldus gemaet. Neemet twee eerden potten die wel gelaest oft geloot zijn/ eñ settet dese in malcanderen/ eñ doet indē oppersten pot geneuer hout dat clepne ghesneden is. Ende den opperstē pot sal een clepn gaetken hebben/ alsoe datter die olie door loopen machende gheen hout. Ende dā stopt dese twee potten wel also datter gheenen roock wt ghecomen en mach. Ende dese twee potten in malcanderen staende/ sult ghi dan settē in die eerde/ alsoe dat den onderstē pot gheheelijc in de eerde staet eñ den opperstē niet. Ende om den opperstē pot sult ghi dan maken een koeluier. Eñ

als dat hout van binnē hittich wort so lopet daer wt een olie vand' opperstē pot in den ondersten pot. ¶ Plini⁹ scrijft/ dz dese olie seer goet is voor die gichtichz aent lijf als dē rugknoop hier mede besmeert wordet. Eñ dit heeft in menigen mensche gheholpen. ¶ Dese olie is ooc goet den genen die de vallende sucht hebben als haer rugbeē daer mede besmeert wort. ¶ Dese olie is ooc goet inde spijse geeten voor de melācolie. Eñ si beneēt die sucht des ingewāts ¶ Plateari⁹ seyt/ dat dese olie seer goet gedropt is in die oorē. Eñ datse die doofheyt daer wt beneēt. Dese olie diēt tot alle crācheden des lijfs die vā coude gecomē zijn. ¶ Geneuer hout beneēt die quade lucht daer dat gebrant wort. Eñ daer die plaetsen hier mede berooct wordē. Ghelijc Ypocrates bescrijft dat hi in een stadt woende die Parabet ghenaemt was. Eñ op dien tijt ouer alle die werelt so grooten sterfte was soe dat die thienste mensche nau te lijue en bleef. Eñ doen gheboot hi alle den volcke van deser stede dat si alle die geneuer boomen af houden souden. Ende dat si die leggen souden van buyten rontomme die stadt ende ooc binnen aen alle hoecken der straten. Eñ dat si dese boomen daer verbranden souden. Eñ dyt deden dese luyden also lange als die sterfte duerden Eñ in dese selfde stadt en starf niet een mēsche vander pestilencie. Eñ in dat gheheel coninckrijck en was niet een stadt oft dorp die luyden storuen daer by nae gheheelijcken wte. sonder allene in die stadt daer Ypocrates woende en starf gheen mensche Ende hier omme verteert dat Geneuer hout wonderlijcken de quade ende ontsteken lucht ghelijck men wt desen exempele bemercken mach ¶ Geneuer hout in wijne ghesoden is goet tegen die coude pisse/ ende tegen die pijnen der lendenen.

Brant wortele. Capit. CC. xix.

¶ Incensaria latine.

Die meesteren seggen dat dit cruyt bi na des weechbreede ghelijct eñ dat op sandighe berghen wascht. Eñ dat hem lange op der eerde wt breydet Ende dat eenen roec heeft ghelijc wierooc. Dit cruit is heet eñ droghe inden derdē graet ¶ Van desen cruyde beschrijuen ons die meesteren indē boec Pandecta. Eñ si seggen dat die vochticheden der borst vteert daer die sweeringe oft apostemacie Pleuresis ghenaemt af comen mocht/ als dyt cruyt groen daer op geleyt wort ¶ Dees cruyts wortele verstarct de lamme leden Eñ stuicht bloet daer inne/ alst daer op geleit wort. ¶ Dit cruyt eñ die wortele benemen cortsam dat is eene verstoptheit der noesen die vanden loop der hersenē comt ¶ Van deser wortele bescrijft men ons/ dz si duechde in haer heeft nae haer te treckene die quade vochticheyt. Eñ dat hy dese besichde om sweeringen daer mede te openen. Ende sonderlinge om dat ettere hier mede wt te treckene. ¶ Een salue wordt ghemaect vanden sape van deser wortele

alst met harsch ende met wasch vermenghet is/ die wonderlijcken seere treckende is. ¶ Voor die quade swarte bladeren is dese wortele aldus best.

Hanpoten. Capit. CC.xx.

¶ Juiube grece et latine.

Avicenna in zijnen tweeden boecke inden capittele Juiube/ beschrijuet ons dat iuiube cout zijn indẽ derden graet ende desgelijcke ooc droghe inden eersten graet. Eñ dat se ind vochtich; getẽpert zijn

¶ Meer Serapio ende Platearius seggen dat si warm ende vochtich zijn inden eersten graet Ende dat dye grootste zijn die beste. Ende si zijn goet den ghenen die hete van bloede zijn. ¶ Hanpoten geeten zijn onuerdouwelijc. ¶ Hanpoten in honich ghewerpt ende geeten zijn goet der v̄stopter borst ende der quader longene ende tegen die hoesten. ¶ Hanpoten en zijn niet goet der mage wantsi zijn seer onuerdouwelijc. ¶ Ende sommyghe meesteren segghen dat si seer goet zijn voor den steen inder blase ende in die nieren.

Peerts steert. Capit. CC.xxi.

¶ Iparis vel Equiseton grece. Dhenephacil vel dhenephathalp arabice Cauda equina latine.

Serapio capitt. Dhenephachil. id est cauda equina spreeckt/ dat dit cruyt lange geknoopte bladerẽ heeft. Ende dat gheerne waschet by die wateren ende in vochtighe plaetsen ghelijck eenen peerts steert. ¶ Galienes scrijft dz dit cruyt cout is inden eersten graet/ ende droghe inden tweeden graet. ¶ Auicenna inden capittele cauda equina spreect/ dat dit sap seere goet is den wonden die van bloede lopende blijuen. Ende ooc den bloedende noese. Ende dat die wonden tesamen treckt alst daer op gelept wort. ¶ Ende het vercoelt die hittige leuere te hant alst daer op ghe leit wort. ¶ Eñ op alle hittige bladerẽ oft gebreken geleit ghelijc een plaestere/ trect te hãt die hitte daer wt. ¶ Dit cruyt dient wel Dissentericis/ dat is den genen die dẽ rodẽ loop indẽ buic hebbẽ. ¶ Dies cruyts sap met suere distelen sap vermenghet eñ ghedroncken stopt alle wonden/ datse niet meer en bloeden sonder schaden.

¶ Dit sap is ooc goet inghenomen Enop

toicis/oft den ghenen die bloet spouwen ¶ Diascorides. Dese bladeren op versche wonden ghelept/treckt die alsoe te samen dat daer gheen litteyken en blijft. ¶ Galienus. Dees cruydes sap beneemet den loop Emorrosagia genaemt/daer Emorroide af comen dat zijn spenen ofte wijch-bladeren. ¶ Die seer uter noose bloet sal dat sap deses cruyts drincken/soe stillet te hant. ¶ Vā desen cruide staen duechdē in Pādecta int. CC.xiiij.ca. die Auicēna Diascorides eñ Plini? bescrijuen ons.

Oochsteen. Capit. CC.xxij.

¶ Karabe latine et grece. Electrum ara.

Die meesteren segghen dat dit een gomme van eenē boome is. Ende dat si schijnt eenen costelijcken steen te wesene. ¶ Paulus inden capittele Karabe spreeckt dat dese gomme van haerder natuere heet makende is. Eñ dat si oot mpt eender cleyner coude getempert is. ¶ Auicenna in sinen boeck de viribus cordis bescrijft ons/dat dese gomme heete is inden eersten graet eñ drooghe inden tweeden graet. Eñ dat haer duecht is dat herte v starckēde eñ vrolicmakende. Eñ die beuinge eñ stekinge aent herte benemēde ¶ Serapio li. aggre. cap. Karabe bescrijft ons dat seere goet is vā oochsteen gedroncken wātsi beneemē die pijnē des buyces ende de lopē aent lijf. Eñ hier om dienensi wel de vrouwen de te veel lopende zijn aen haer tijt. ¶ Itē oochsteen gestrekē ouer die bloedige eñ donckere oogē maectse claer ende beneēt den loop der ogē. ¶ Itē oochsteē is goet gestreken op die hittige sweeringhē wāt hi trect die hitte daer wt. ¶ Die oochsteen bi haer dragen en bloedē nz lichtelijc wt haerer nosen. Wantsi stoppē dat ouervloedich bloedē wter nose. Eñ si behoudē dat herts bloet. ¶ Sōmige meesteren heetē karabe lapidem gagatis/omdat gagates den oochsteen seer gelijc is aen duechdē eñ aen wesen. Van den steen gagates staen bescreuē zijn duechdē in desen boeck indē capittele. CC. eñ. iiij. ¶ Eenen roock van oochsteen gemaect v drijft die slangē ¶ Oochsteen is goet tegen dat braken vā bouen wte. Eñ hi verdrijft die quade geesten. ¶ Albertus magnus scrijuet dat dz poluer van oochsteen gesoden met water eñ dan van eender maecht gedroncken de niet en laet haer water ofte orijne maken maer een ander moet ter stont pissen

Lattuwe. Capit. CC.xxiij.

Lactuca lat. Tragma gre. Hackas ar.

Galienes inden cap. lactuca bescrijft ons dz de duecht des crupts is vochtich maken eñ vercoelẽ. Ende hier om ist coudt ende vochtich inden tweeden graet. Platearius seyt/dat lattuwe in coude vochticheyt getẽpert is. Die meesteren bescriuẽ ons datter menigerhande lattuwe is/die eene is tam oft domestic ende dese wascht in die houẽ. Ende dese mach mẽ wel eeten in die spijsen. Mer rau gheeten isse der maghe scadelic. Ende alsse ionc eñ niet groot oft starck geworde en is/so isse alder best rau geten. Eñ dan salmẽse mẽge met kersse/met boomolie/eñ met sout/ ende maecken daer af een salaet met azijne. Die tamme lattuwe aldus getẽ/doet wel verdouwen/Eñ maect die menschen eenẽ natuerlijcken slaep. Eñ weyckt den buyc. Deser lattuwẽ saet geeft den voesteren veel melcs/alsse die eten. Ende het maect een claer gesichte. Een plaestere vã lattuwe ghemaect eñ op die hete sweeringen gelept/eñ op de ghebrekẽ herisipula ghenaẽt vercoelt die seere wel. Lactuca gesoden eñ met boomolie gemenget/is seere goet geten vanden gheelsuchtighen. Lactuca beneemt den oncupschen luste der mannẽ eñ der vrouwen/wãt si is coelende die hitte/ Item lattuwe maect die hersenen vochtych/eñ si en is niet goet der couder maghe. Die lattuwe eeten wille die salse te voren weyckẽ in dille sap of in looc sap een cleine wile/wãt de coude des crupts is een luttele te strangere. Ende en is niet goet geeten. Lattuwe aldus ghe weyct verdrijft groote hitte. Lattuwen saet met wijn gedroncken doet wel slapẽ. Die ander lattuwe die lactuca agrestis genaemt wort is deser lattuwe bina ghelijc. Maer si heeft eenen grouere steel/eñ wittere eñ sulcyldere eñ scarper bladeren dã die tãme lattuwe heeft. Eñ haer duecht de is dẽ swartẽ oelsaet gelijc dat papauer nigrũ genaẽt wort. Dese lattuwe blust ooc die begeerte der menschen. Dese lattuwe in water gesoden/eñ als de vrouwẽ hier mede van ondẽ op gebaedt wordẽ beneemt die beroerte der moedere alsse van die een plaetse in die andere loopt. Plini. Die groten lust tot oncupsheit heeft/het si man af vrouwe/sal nemẽ wylde lattuwe die in die sonne gedroecht is. Eñ dat poluere hier af sal hi drinckẽ met warmen wijn. Die derde lattuwe is van buten wit eñ van binnen groen. Eñ dese wort ghenaẽt

brantlattuwe. Die een sweeringe aẽ zijn lijf heeft sal nemen die bladerẽ vã dese brantlattuwe/eñ brekẽ die einden der bladerẽ af. Eñ dat bladt sal hi alsoe groot laten als die sweeringhe is. Ende op dyt bladt sal hy strijcken honych/ende dan op die sweeringhe leggen drie daghen eer die sweeringhe op ghebroken is/ Ende als dese bladeren droghe worden soe sal hi andere versche bladeren weder also daer op legghen. Ende die sweeringhe sal heylen sonder twifele. Ende dit is dicke malen gheprobeert. Die vierde lattuwe wort ghenaemt oncrupt. Eñ dese en is niet goet te etene Eñ die hier af eet rau oft ghesoden/die wordt daer af onmachtich/want si maect quaet bloet eñ beneemt dat goet bloet. Ende die redenen is/want dese lattuwe en is noch heet noch cout. Eñ si gelijct der õreynder locht: eñ si wascht vandẽ slijme der eerdẽ. Platearius/dit crupt in water gesoden

eñ dã in terwe oft roggẽ semelẽ geschudt/ geneest die eselen die pijne in haer lijf hebbeneñ die niet schitẽ en mogẽ. ¶ Itẽ tãme lattuwe getẽ maect goet bloet. Eñ si is tegẽ die tercianas rau getẽ goet oft gesoden met azijne eñ met supckere vermengt/ eñ dã opent si de vstopthz der leuerẽ eñ ỏ miltẽ. ¶ Item latuwe saet mz vrouwen melc eñ mettẽ witte vã eenẽ eye vmenget doet wel slapen alst op dẽ slaep geleit wort

¶ Calissihout ofte liquerits ofte soete hout. Capitt. CC.xxiiij.

¶ Liquericia latine. Glicorisa grece. Serapio liquericia bescrijft õs dz calissihout stelẽ of tackẽ heeft de bi na ij. armẽ lãc zijn. Eñ dicke eñ vette bladerẽ de aẽ die hãdẽ blijuẽ hangẽde alsmẽ si aen tast. Eñ dz bloemẽ heeft de dẽ edelẽ gesteete gelijkẽ die Jacinct⁹ genaẽt is aẽ ỏ vwe Eñ dz soete eñ lãge wortelẽ heeft die ỏ gentiana gelijc zijn. ¶ Plini. sept dz calissihout i veldẽ wascht. Eñ dattet eertrijc daer soetẽ smaec af crijcht. Eñ hi sept ooc dat dat sap vãnỏ wortele tot vele dingẽ goet is/ eñ dz in de medicinẽ gebesicht wort gelijc die wortel. ¶ Gal. indẽ. vij. boec sim. far. indẽ cã. liquiricia bescrijft õs/ dat tsap vã calissihout beter is dã dz calissihout/ eñ dz zijn dwegede is dz die hitte ỏ mẽschẽ tẽpert. Theodor⁹ priscian⁹ sept/ dz het beste calissihout is dz niet te grof of te dũne en is. Eñ dz hẽ lichtelic laet brekẽ eñ nz tap en is/ Eñ ỏ at groẽ eñ swart calissihout sal mẽ wech worpẽ want ten is nz goet in medicinẽ. ¶ Dat sap vã calissihout sal ald⁹ gemaect wordẽ Neẽt calissihout alst groẽ is/ eñ snijdet dat cleine eñ siedt dz dã in water/ eñ daer nae druct dat wat wel wtẽ calissihout eñ stelt dat inỏ sonne tot dz droghe wort. Eñ doet dit dã in eẽ ront vat/ wãt dit sap is dan bereit ¶ Somige nemẽ calissihout eñ poluerisere dat eñ siedẽ dz in water eñ doen daer ỏ honich/ Eñ latẽ dit daer na drogen inỏ sonne. ¶ Dias. spreect/ dz calissihout dẽ dorst beneẽt alst indẽ mõt geknout wordt

¶ Calissihout ingenomẽ beneẽt die pijne der lendenen eñ ỏ blasen. Eñ doet wel orijne makẽ/ Eñ brẽgt dẽ vrouwẽ haer vochticheit of menstruũ. ¶ Calissihout ghestoten beneẽt seere cortelijckẽ die swellingen daer op ghelect. ¶ Dit sap van calissihout inden mont ghehoudeneñ een luttel daer af in gheswolghen maect een glatte kele Dit sap beneemt ooc die swellinge ỏ mage eñ die wortele vã calissihout beneemt alle gebrekẽ ỏ blasen. ¶ Galienes. Calissihout wepct alle harde slimichepdẽ int lijf aen welcke plaetsen si zijn. Ende drijft die wte door die orijne Ende desghelijck doet ooc dit sap. Eñ het is starckere in zijn werkinge. ¶ Theodorus priscianus spreeckt dat calissihout in watere ghesodẽ eñ ghedroncken goet is tot alle cranchedẽ eñ gebrekẽ der borst. Eñ hi sept ooc datter nyet betere en is tot die sweeringe op die borst Pleuresis ghenaemt. Eñ desghelijcke tot die sweeringe der longene Peripleumonia genaemt dã dpt calissihout ghesoden

Eñ ooc tot die verdrogēde sucht Ptisis ge
natiit. Tot alle dese is sonderlige goet ca
lissi hout. Ende noch betere is hier toe dat
sap vā calissihout. ¶ Tot dese crancheden
is ooc goet eē electuariū dat vā calissihout
gemaect wort. ¶ Desen navolgendē drāc
is goet genomē teghē die apostemaciē eñ
sweeringē d' borst eñ d' longene. Neēt nieu
we vighē/calissihout elcs twee loot/caren
tē oft cleine rosinē/anijs saet/vēckelsaet el
kes eē loot/eñ ysope eē half hantvol. Eñ
stoot dese materiē grof eñ siedtse in drie q̃r
ten waters tot dattet derdēdeel in gesodē
is. Eñ slaet dit dā door eenē doec eñ maect
soete met suyckere/so wordet eenē dranck
Eñ hier af salmen drinckē elckē male een
half cleyn gelas/alst bloet lau oft heet is.

¶ Lubstikel. ¶ Cap. CC.xxv.

¶ Levisticum latine.

Diascorides bescrijft ons dat levisti
cum geerne wascht aen die wegen
eñ aen dijckē. Eñ dat vette bladeren heeft
eñ eenē langhē steel die van binnen hol is
eñ dat corte tackē heeft/eñ saet dat dunne
eñ ghelijc schijven is/ende witte bloemen
eñ in dit saet is de meeste cracht eñ duecht
¶ Van desen sade des morgēs nuchteren
gedronckē purgeert de menschen van bo
vē eñ van benedē wtwaerts seere starcke
lijc. ¶ Die die gichticheit in die voetē heb
ben is goet ghebesicht dit saet met eender
clisterie. ¶ Dz saet vā levisticū over nacht
in wijn geleit/eñ also vā een vrouwe ghe
dronckē/brenget haer hare menstrua. Eñ
drijft wt die dode ghevoerte. ¶ Galienes
spreect/dat dit saet te starck is te besighen
want het breect die sweeringen ende doet
die op/ alst daer op gelept wort. Eñ drijft
starckelijcken wt die dode gevoerte. Ende
hier om sal de naturere dies saets ghetem
pert wordē/met venckelsaet eñ met anijs
elcks even vele. Ende dyt saet also ghenut
werct dan in die menschen sonder schade
Mer van buytē aent lijf machmē dit saet
besigē sond' yet daer bi of toe te doē. ¶ Lub
stickel cruyt is goet in een waterbadt/als
de menschē haer daer mede bestrijkē wāt
het opent die sweetgatē Eñ treet na hē dz
quade sweet ¶ Indē boec cir. inst. bescrivē
ons die meesterē dat levisticū heet eñ dro.
ge is indē tweedē graet. Eñ dz saet hier af
wort ghebesicht in die medicinē eñ nz dat
cruit Eñ het duert drie iaer lanc. ¶ Levisti
cū in wijn oft watere gesodē eñ gedronckē
is goet voor die verstopthept der leveren
eñ der milten. ¶ Levisticum ghestoten eñ
met comijn ghemenghet ende met wijne
ghenomen/maecket een goede maghe/en
de drijft die quade winden wt die darmē
¶ Levisticum/galighaen/ende caneele in
wijne gesoden ende desen wijn ghedronc
ken/is goet teghen die pijnen der mylten/
der maghe/ende der darmen. ¶ Een
tragie ghemaeckt myt lubstickel saet en
de caneel ende reupontica ende galigaen
ende met hantsuyckere vermenghet ende
in wijn ghenomen/ is goet sonderlinghe
voor dese voornoemde crancheden.

Groote clissen. Cap. CC.xxvi.

¶ Lappatium siue lappa maior latine

Diascorides indē cap. lappa spreect datter vierōhāde clissen zijn de bi na alle vā eenō naturerē zijn heet eñ droge indē vierdē graet. Eñ somige meesterē seggen indē.ij.graet. Eñ alsoe staet indē boec cir. inst. Die clissen de scarpe bladerē hebbē zijn die beste. Eñ de ronde bladerē hebbē en zijn n3 soe goet als die eerste. Eñ de ōde clissen hebbē breede eñ groote bladerē die goet te eeten zijn. Eñ dese vierde clissen wordē ghe naēt suere clyssen. Eñ dese wordē vā somi ge genaēt lappa acetosa. ¶ Dat sap vā dē scarpē clissen noot olie/eñ terebentijn/elcks euē veel m3 malcāderē gesodē eñ daer na gesegē door eenē doec. eñ dā daer in gedaē poluer vā wijnsteē of tartar⁹ d3 derdendeel allso veel als vā dē eerstē dese tsamē gema- ket wordē eē salue. Dese salue geneest alle seericheʒ eñ crauwagie of rudicheʒ eñ ooc de melaetscheʒ. Eñ maect de huit schoō en glat al' daer hier mede besmeert wort. ¶ Die wor tele hier af met starckē wijn of azijn geso- den eñ dan gestotē eñ een plaester daer af gemaect. Dese plaesterē geneēt die hartheʒ eñ swellinge der mage. ¶ Den wijn daer dese wortele in ghesodē is/is goet gedronc ken voor d3 kichē. ¶ Die dese wortele aē si nē hals draecht/en ghecrijcht gheene droe sen aen zijn lijf ¶ Wilhelm⁹ de saliceto spre ket in zijnē chirurgie d3 dē scarpe clissen cruit m3 smout gesodē eñ op harde sweeringen gelept weict die cortelijc. Eñ treect die qua de materiē wt. Eñ heilt die seer haestelijc ¶ Gali. indē.vi. boec sim. far. ca. lappanū scrijft d3 de scarpe clissē duecht hebbē mid delbaerlic door te dringē eñ wt te trecken die quade materiē. Eñ hierō dieēt dit cruit wel tottē steeē eñ ō d3 etter wt de quade bla derē te treckē. ¶ Dat saet vā scarpe clissen stopt die lopē ō menschē eñ sonderlinge den loop ō vrouwē. ¶ Alle meesterē seggē dat alle clissen bi na eē natuere hebbē. Maer de scarpe bladerē hebbē zijn die beste. Eñ hier ō wordē dese alleē inde medicinē gebesicht ¶ Diascorides/dat lappa maior d3 zijn gro te clissen cruyt alle duechdē heeft van clei ne clissen cruyt. ¶ Eñ wie dit saet aen sinē hals draecht dien en mach geē vuyl vlees in geenē wonde wassē. Eñ als daer vuyl vleesch in is/so verteert ende reynicht dit saet die wōde wt dē gronde/alst in water ghesoden wort ende oock als dye wonde hier mede ghewasschen wordt.

Cleyne clissen. Capit. CC.xxvij.

Lappa minor latine.

Dese meesteren seggen dat cleine clissen of thaer crupt alle duechden he uet gelijc die grote. Eñ sonderlinge dat saet. Dit saet aen den hals gedraghe͂/en laet geene͂ droes daer ane wassen. De͂ wijn gedroncke͂ daer dese wortele inne gesoden is/beneemt den steen die langhe͂ tijt in die lendene gelegen heeft. Eñ des gelijcke den steen die langhen tijt in de blase geleghen heeft. Die clissen zijn menigerhande eñ si hebben bi na een cracht ghelijc voorsept is. Dese wortele te poluer gestote͂ ende daer onder gemengt reubarbarum/ende met wijn ingenome͂/beneemt alle onghe sontheit int lijf daer die melaetsheit ende alderhande seerichept af comen.

Laurenboom. Capit. CC.xxviij.

Laurus lati. Gara arab. Dafne gre.

Serapio libro agg. cap. Gara vl gar spreect/datter tweederhande lauwerboome͂ zijn. Die eene hebbe͂ dunne bladeren. Eñ dese zijn vrouwelijc. Eñ de and hebbe͂ brede eñ dicke bladere͂. Eñ dese zijn mannelijc. Eñ dese zijn beide heet eñ droge makende seer starckelijc. Hi sept oock dattet saet oft die vrucht va͂ dye lauwerboomen starcker is in de medicine͂ da͂ de bladeren.

Die meestere͂ bescrijue͂ ons/datten lauwerboom heet eñ droghe is van zijnd natueren. Eñ die vrucht ende de bladeren hier af in medicine͂ gebesicht worde͂. Dese bladere͂ sullen in die scape gedroocht worde͂/eñ niet ind sonne. Ende dan dueren si een iaer ende niet langere. Ende die vruchte hier af oft den bakeleer duert twee iaren. Eenen rooc die van lauwere bladeren gemaect wort repnicht den vrouwen haer moedere. Eñ de starct haer gheboerte alsse van ondere opwaerts hier mede berooct worden. Den wijn gedroncken daer dese bladeren inne ghesoden zijn beneemt Vomitum of die quade digestie d maghe/oft die opworpinghe der maghen ende die brakynghe van bouen wtwaerts. Die eenen couden loop der snotteringen in dat hooft heuet/die sal sieden dese bladeren eñ roosen elcs euen vele in schoon watere. Eñ daer na sal hi eenen trechter daer ouer sette͂ eñ stoppen die ront omme eñ laten die lucht daer af in zijn kele ghaen. Ende daer na sal hi zijn voorhooft enden den slaep zijns hoofts hier mede bestrijcken ende wassce͂. Ende dit sal hem helpen sonder twijfele. Die een cranck ofte seer hooft heeft/die sal dese bladeren oft dese vruchten stooten ende doen die in een sacxken. Ende dit sacxken sal hi des nachts op zijn hooft leggen soe gheneest hi. Die eene quade maghe heeft de sal olie van lauweren op zijn mage strijcken. Ende dan sal dese olie aldus gemaect worden. Neemt bakeler een pont

bakelaer olie te make

de versch zĳ eñ niet out eñ stoot dese te pol
uer. Eñ siedt dit poluer seer wel in ōōhalf
pōt boōolpe eñ dā siget dese olie door eenē
doec eñ dā wortse lauwer olie genaēt. De
se olie dienēt tot veel saken. Eñ ō de lāme eñ
gichtige ledē daer mede te smeerene de vā
coudē also gewordē zĳ. Bakeler gestotē
eñ vā dit poluer eē dragma gedaē in wĳn
eñ gedronckē eermē slapē gaet doet swee
tē eñ beneēt vele quade suchtē eñ crāchedē
vandē mēschē. Eē sweetbadt gemaect
eñ dz poluer vā bakelerē op de glopēde ste
nē gestroit eñ hier af gedronckē eer mē int
badt gaet vdrĳft eñ geneset die watersucht
Salie. wĳ mit bakeler gedronckē doet
wel orĳne makē eñ breect dē steē in die bla
se eñ inde lēdene. Oor desen wĳ goet ge
nomē dē leuersuchtigē. Eñ sondlinge den
vrouwē de aē haer moed vcout zĳ of de eē
coudē mage hebbē maect dese vrucht wed
om goet eñ gesont eñ vwarmt al die ledē
aēt lĳf. Somige makē dese olie also/ Si
stotē bakeleer eñ siedē dien in water. Eñ
dā sigē si dit door eenē doec eñ als dit cout
is soe nemē si die vethz daer af eñ dese na
mē si lauwer olie. Dese olie is goet tegen
die pĳnē eñ gebrekē d borst eñ tegē alle pĳ
nen d ledē die vā coude gecomē zĳn.

Witte lelien. Capit. CC.xxix.
Lilium lati. Ansea vel Alstoscam ara.
Aptina vel Kyrion grece.

Serapio capitulo Ansea. i. lilium be
scrĳft ons dat de lelien in hitte eñ in
droocheit der naturerē getempert zĳn. Eñ
datse tweederlei zĳn/ die eene wilt/ die an
dere tam. Galienus spreect dat die wil
de lelien menigerhande bloemen hebben
sommyghe hebben wytte bloemen/ som
mighe hemeluerwighe bloemen eñ som
mighe purpure bloemen. Hy scrĳft ooc
dat die wylde lelien Iris ghenaemt wor
den om haer menigherleye verwe. Ende
Iris is also veele ghesproken in dē latine
als eenē reghenboge de menigherley ver
we heeft. Ende aldus hebben die wilde le
lien menigerley verwe. Die wilde lelien
zĳn van haerē natueren die menschen ver
hittende eñ subtĳl makende. Eñ sondlin
ge die lelien met blauwē bloemen. Eñ de
se blauwe lelien hebben gheknoopte wor
telen die seer wel ruyckende zĳn. Daer
zĳn ooc wilde lelien de bladerē hebben ge
lĳc die blauwe lelien. Eñ dese hebbē bloe
men de den sofferane van verwen ghelĳc
zĳn. Daer zĳn oock noch lelien aldus ghe
stelt die witte bloemē eñ weyc saet hebbē.
Ende die wortele hier af is soete ende eenē
vinger dicke Eñ dese lelien wasschen geer
ne onder die boomen ende in die schapen
Die meesteren segghen dat die blauwe
lelyen diemen ooc sweerdele naemt seere
veele duechden in haer hebben. Ende son
derlinghe aen die wortele. Ende dese wor
tele salmen wt grauen in dat middel van
der Meerte. Ende dese salmen snĳden in
cleyne schĳuen eñ op hangen eñ alsoe dro
ghe worden. Ende den wĳn ghedroncken
des auents/ ende des morgens daer dese
schĳuē inne gesoden zĳn/ beneemt dat ki-

chen ende ruymt die borste. ¶ Dese wortele gepoluerisecrt eñ daer wt gemaect een sternutatoriū dat is een nyesinghe/ alsmē dat in die noesgatē laet/ treet veele vochticheden wten hoofde. ¶ Itē voor die water sucht eñ voor den ghesvvollen buyc neemt mageleyne oft maiorana een dragma eñ sweerdelwortele een dragma/ ende witte nieswortele thien gersten koornen swaer/ violetten een half dragma/ eñ menget dese ghestoten ondō malcanderen. Eñ niet dese in een eerweet sop oft brodie/ soe beneēt dat die voorscreuē cranchept ende andere crancheden die die menschen langhē tijt op haer gedragen hebben. ¶ Galienes spreeket dat die tamme lelien vā een vermengede natuere zijn. Ende sonderlinghe die bloemen hier af. ¶ Die olie van tamme lelien is seer goet opten buic gestrekē/ want si verwarmet die vercoude moedere ende weyckt die vochtichept die daer inne verhart is. ¶ Dese wortele ghesoden ende op harde sweeringhen ghelept maect die terstont rijpe. ¶ Serapio seet dat lelien wortelen ghebraden eñ daer na gestoten ende rooswatere daer inne vermenghet/ beneemen dat heilich vier seer starckelijc sonder aflatē alsse also daer op geleit wort. ¶ Eñ dit also op de wondē geleit/ doet dz vleesch daer inne wasschē. Eñ alsoe opten buyck dō vrouwē gelept reinicht haer van haerdō baringhe ofte geboerte. ¶ Die meesteren bescrijuē ons dat die wortele vā tamme lelien gesoden eñ gestoten met reyn bergen smeer eñ met boomolie gemēgt/ die sweeringen seer wel weyckende is/ alsse alsoe daer op gelept wort. ¶ Vā dese leliē wort een goede salue aldus ghemaect. Neemt die wortele van witte lelien/ de wortele vā berenclau/ die wortele van leuisticum/ ende die wortele vā altea elcs een vierendeel vaneenē ponde. Eñ sterft dese clepne. Eñ daer nae siedt dese in vier quarten wijns/ doet hier toe eē half pont boomolie tot dz dicke wort. Ende dan sighet dit door eenē doec/ ende doet hier toe wat wasch. soe ist een salue. ¶ Dese salue is seere goet ghestreken aen die slincke side tegen die hartchept der milte/ want si weyct die milte/ eñ beneemt properlijc alle die ghebreken der milten. ¶ Dat poluere van blauwe lelien met rooswater ghesoden maeckt dat aensicht seer wit ende schoone alst daer mede gewasschen wort. ¶ Platearius bescrijft ons/ dat lelien wortele ghesoden ende ghestoten eñ met olie vā roosen gemengt seer goet is voor den brant aēt lijf als hier mede bestreken wort. ¶ Lelien wortele met wijn gesoden eñ daer ondere ghemenget swarte nieswortele/ alsoe veele als een arwete groot is. Eñ desen wijn ghedronckē des auonts alsmē slapen wilt gaen/ drijft door den camerganc wt die menschē alle ongesontheit die si in haer lijf hebben

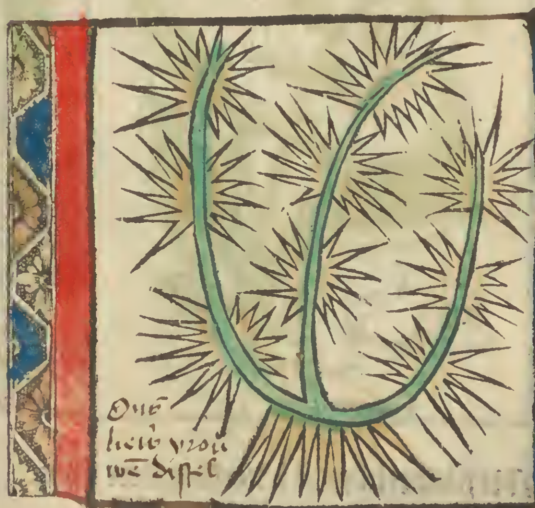

¶ Mey bloemen oft lelien vanden dale.

¶ Capittel. CC.xxx.

¶ Lilium conuallium latine.

Die meesteren seggen dat dyt cruyt seer wel rukende bloemē heeft. Eñ die bladerē hier af gelijckē den weechbree de bladerē mer si zijn een luttel smaeldere/ ¶ Platearius. Ney bloemē zijn cout eñ vochtich indē tweedē graet. Dese bloemē zijn betere aē haer cracht dā dit cruyt. Eñ die wortele is betere dā die bloemē. ¶ Neme met vā dese bloemē een half pont eñ doet daer ond goeden clarē wijn. Eñ laet diē dare inne weyckē .iiij. wekē/ daer na sieghet desen wijn af eñ dā distileertē vijf malē. Desen wijn is beter dā gout. Die desen wijn mē get met .vi. peper koren eñ mz wat lauendel waters die en darf niet sorgē/ dat hi eē geheele maent vā die popelsie geslagē sal wordē. ¶ Die een grote darm gesucht oft darm gichticheit heeft die sal vā desen wijn alle morgens drinckē eenē cleinē lepel vol so sal hi genesen. ¶ Desen wijn also genut is goet letargicis dat is den ghenen die een sweeringhe achtere aen haer hersenē hebben. Ende die ghene memorie en hebben. ¶ Desen wijn aent voorhooft eñ aēt hooft gestreken maect eē goet vstant.

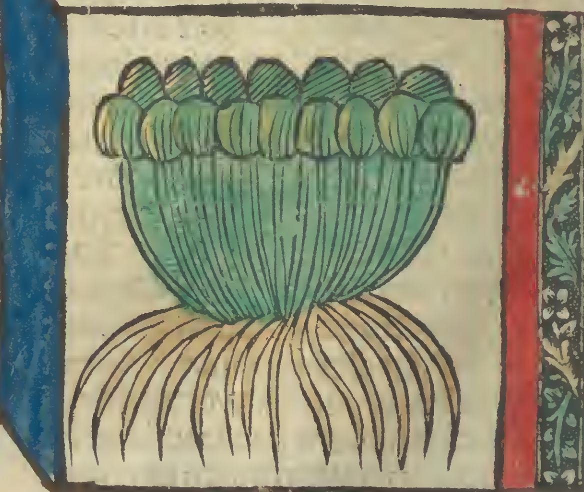

Witte distelen. ¶ Capittel. CC.xxxi.

Cardo maria

Cardo mariae

¶ Labrum veneris vel ventris latine. Plinius sept dat witte distelen scharpe eñ stekende bladerē heeft de wit eñ droge zijn. Die wortele hier af is gelijc dē pappelē of ō malue. Eñ si is binnē wit eñ soete. Eñ heeft eenē langē steel die eenē vinger dick is. ¶ Galienes/ labrū veneris bescrijft ons dz dit cruyt droge is inden .iij. graet/ eñ heet inden tweedē graet. Eñ hy sept ooc dat dese wortele goet int lijf genomē is mz wijne. ¶ Diascorides scrijft/ dat labrū veneris goet is dē watersuchtigen/ alsse dē wijn drinckē daer dese wortele in gesodē is. ¶ Dese wortele alsoe ghenut/ is sondlinge goet dē genē die fenijn oft vgift in hē heeft. Eñ also genut vdrijftse die longensucht. Eñ de hoestē. ¶ Die gesodē wortele indē mōt gehoudē vdrijft dē tātsweer. ¶ Serapio spreect/ dz dese witte distelen tweedhande zijn/ Die ene hebbē eē swarte wortele/ eñ die and een witte wortel. Beyde dese wortelē mz malcāderē genut zijn sere goet tegen de rudichz daer de melaetshz af comt. ¶ Die meesterē seggē alle gemeēlic dat die swarte wortele vā wittē distelē gebesicht sal worden buyten aent lijf. Eñ die witte wortele vā binnen int lijf.

¶ Zeelinsen oft water linsen. Ca. CC. xxxij
¶ Lenticula aque vel lentigo latine. Tabar vel Stratiotis grece. Gahalegara.

S Erapio capit. gahaleg. i. lenticula aque spreeckt / dat dit cruyt in die zee wasschet ende opt water drijft. ¶ Galienes inden ca. Stratiotis spreect dat dit cruit cout en vochtich is indē tweedē grade. ¶ Paulus spreeckt / dz zeelinsen int water wasschen sonder wortele. En dat haer bladeren der huyswortele ofte donderbare bladeren gelijc zijn. ¶ Zeelinsen vstoppen alle die loopen des bloets die van hitte comen. ¶ Tot die fistelen van achtere / dient wel dat sap daer in gelaten. ¶ Diascorides / Zeelinsen blusschē dat vier dathē op heft aen die menschen alsse ghelijck een plaestere daer op geleyt worden. En dyt sap vā zeelinsen beneemt alle hittige swellingen alsse hier mede bestreken wordē.

¶ Lupinen of wijcboonen. Ca. CC. xxxiij.
¶ Lupinus latine.

S Erapio capi. Lupinus bescrijft ons dat die lupinen tweedhande zij / Die eene wilde / en die andere tam. Die wilde lupinen hebben witte bladeren. En de tāme hebbē bladeren die niet gheheelic wit en zijn. En als dese in watere ghesodē zijn soe mach mense wel eten. ¶ Mer si moeten twee of drie daghen in water staen weycken eer die bitterheyt van haer verghaet

¶ Platearius / lupinē geten maecken groue vochticheit. ¶ Galie. bescrijft ōs / dat mē lupinē gecoect wel mach eten alsse te vorē in water geweyct zijn tot dat haer bitterh. vtgaet is En hi spreect oock dat lupinen die spilwormē wt drijuē. En datse die menschē reyni ghen die vol quad vochtichedē zijn. En de seer rudich en seerich zijn als dese daer me de gewasschen worden. ¶ Lupinen ghesoden en daer onder gemengt wijnrute ende lanc pepere / is sonderlinghe goet gedroncken teghen die verstopte leuere / ende tegē die geswollen ende verharde milte. ¶ En de hier onder ghemenghet honich en mirrhe / ende ghelijc een plaestere opter vrouwen schamelheyt gheleit doet lopen haer bloemen. En drijft wt die doode geboerte ¶ Die meesteren segghen alle eendrachtelijc dat die lupinen heet ende drooghe van natueren zijn. ¶ Zijn ghedroncken daer lupinen ende nachtschade in ghesoden zijn. helpt seer teghen dat kichen. ¶ Lupinē geten oft daer af gedroncken stillen die leuer sucht. En also genut verdrijuen si de hytte en weycken den buyc. ¶ Dit cruyt gesodē mz nachtscaede en gelijc een plaestere op die milte gheleyt helpt seere. Ende verdrijuet die swellinge daer af. ¶ Dit selue in die oren ghelaten reynicht dat etter ende beneemt den loop der ooren. ¶ Die pijnelijcheyt in zijn darmen heeft. Ofte die ptisicus ware / dat is wt drogende / die sal vā lupinen meel maken / ende daer onder sal

hy menghen venckelsaet ofte een luttele saets van leuisticum. Ende dese sal hi met melcanderen coecken ghelijcke een spijse. Ende dese spijse sal hy warm eeten de helpet seer teghen die pijnlicheyt der darmē ende het brengt windt. ¶ Lupinen ghepolueriseert verdrijuen cortelijck die speenen ende andere wratten alsse daer op gestroiet worden. ¶ Die grote pijnen in zijn lijf heeft van die bermoedere ofte byemoedere/ die sal veele lupinen eeeten die in watere gheweyckt zijn/ soe sal hy ghenesen worden sonder twijfele. ¶ Auicenna inden capittele lupinus bescrijft ons/ dat lupinen seere bittere zijn. Eñ datse heet zijn inden eersten graet ende droghe inden tweeden graet ¶ Die tamme eñ die wilde lupinen hebben beyde bi na een natuere.

Lauēdele of lauēdel cruit. Ca. CC.xxxiiij
¶ Lauandalum latine.

DJe meesteren bescrijuen ons dz lauendelcruit heet eñ droge makende van natueren is. Ende die lauendele bloemen hebben wat saps in haer. Ende si en zijn den menschen niet goet ghegheeten. Ende si hebben eenen scharpen ende eenen starcken rooc. ¶ Platearius. Lauendel cruyt dicwijlen aender noese ghehouden ende daer aen gheroecken starct dat ghesichte ende claert die oogen. ¶ Plinius. Die veele luysen heuet sal lauendel cruyt by hem draeghen ende ruycken dat dicwilen soe sullē die luysen daer afsteruē ¶ Die door verre landen wandelen wille Ende hem voor die luysen voorsien wilde Die sal lauendelen in watere sieden ende daer inne sal hy zijn hooft netten ofte nat maken ende weder droeghen eñ dan weder nat maken ende drogen. Eñ dit sal hy so lange doen tot dat zijn hooft den roeck vanden lauendele behout. Eñ dan en sal hi ghene luysen op zijn hooft ghecrijghen ¶ Sommighe segghen/ dattet kuyscheyt maecket als dat hooft aldus in dat lauendel water ghenet wort/ ende si seggen dat die ghebenedijde moeder goods Maria groote liefde tot dit cruyt ghehadt heuet. om dat suuerheyt ende kuysheit brenget Ende hier om zijn dese bloemen beghaeft met goeden smaecke alsse dorre zijn gheliijke die gariofel naghelen oft die violetten. zijn/ Ende die moeder gods haddese oock tel peuere/ wantse die clederen behoeden vanden motten/ van wormen/ van muysen ende van andere knaeghende dieren. Ende hier omme wordt desen cruyde den naem ghegeuen Laue. Eñ dat is also veele/ als reynigende oft wasschende. Eñ desen woorde Laue deden die ouders toe een woordt/ als dula. Eñ alsoe wert gheheeten lauendula om des soets roecks wille. ¶ Die meesteren segghen dat dese bloemen sonderlijcke groote duechde in haer hebben. Eñ bysonderlijcke ad Apoplexiam/ dat is totter popelsie. ¶ Dese lauendele bloemen in wijn gheweyct eñ dā gedystileert eñ inden mont ghehouden/ als

pemant op die borstebenaut ofte droghe
is behout dien menschen zijn sprake. Eñ
doet noch veele duechden die hyer achtere
ghelaten worden.

Linaria. Capit. CC.xxxv/
Linaria latine.

DIe meesteren segghen eendrachte-
lijken dat dit cruyt aen der verwe
den cruyde gelijc is dat Esula ghenaemt
wort. Mer esula heeft melck in haer eñ li
naria niet. Ende hier bi so machmen lina
riam kennen. Ende dit bewijsen ons dye
meesteren doer dyt vers ken. Esula lacte-
scit/sine lacte linaria crescit. of aldus Esu-
la lactescit/linaria lac dare nescit. Dit
cruyt is van natueren dissoluerende dat
is vã malcanderẽ deilende eñ penetreren-
de/dats doordringẽde. Dit cruit is groẽ
beter dan dorre. Eñ het is cout ende voch
tich inden tweeden graet. Paulus/dat
sap van venenelle eñ van desen cruyde on
der malcanderẽ gemẽgt eñ op een hittige
stade geleyt herispula genaẽt/veneẽt die
te hant. Dit also gevesicht verdrijft ooc
den canckere in vleeschachtighe plaetsen/
daer hy aent lijf wesen mach.

Vlasch ende lijnsaet. Cap. CC.xxxvi.
Linum latine.

DIe meesteren spreekẽ alle gemeen-
lijc dat lijnsaet ghebruyct wort in
medicinen. Eñ niet dat cruit oft die worte
le. Galienes inden ca. lijnũ dats vlasch
spreect dat lijnsaet heet is indẽ eerstẽ gra.
Eñ dat in vochticheit eñ in drooch; ghetẽ
pert is inden tweedẽ graet. Lijnsaet en
is niet goet gheten/eñ die dit vele ate/sou
de swellinge ghecrijghen ouer alle zijn lijf
Serapio libro aggr. scrijft/dat lijnsaet
subtijl makende is. Eñ dat wel orine doet
maken. Eñ dat den vrouwẽ haer bloemẽ
brenget alsser een plaestere af ghemaeckt
wort/die optẽ buyc geleit wort. Lijnsaet
machmen besighen tot alderhande cliste-
rien gelijc Fenegriecsaet. Paulus. lijn
saet op kolen gebrant geeft eenẽ subtijlen
roet. Eñ desen in die noesgatẽ ghelaten be
neẽt die snuffen eñ snotteringẽ. Eñ van
onder beroect beneẽt die pijne ð moedere
Lijnsaet in watere ghesodẽ eñ op onrep
ne sweeringẽ gheleit/vtepyt die eñ maket
die ripe/eñ bisonð die sweringhen ð ooren
Wilhelmꝰ de Saliceto/bescrijft ons in

zijnŏ chirurgie/dz de bladeren vandē vlasche seer profijtelic zijn inŏ chirurgie. Eñ als mēse leit op een rijpe sweeringhe datse te hant eē gat daer in makē also datmē die sweeringē niet opsnidē oft op vliemē oft openbrandē en darf. ¶ Die pijne in zijn side heeft sal lijnsaet in water siedē. Eñ dan sal hi eenē lijnen doec in dat water doē/eñ desen doec sal hi heet op die pijne legghē. ¶ Die hem verbrant heeft sal lijnsaet wel in watere siedē/eñ dan sal hi eenen doeck dare inne netten eñ opten brant leggen dat sal den brant saeftelijc wt trecken.

Linsen. Capit. CC.xxxvij.

¶ Lens vel miccula lati. Fakp grece.

Serapio bescrijft ons dat die beste linsen zijn die haestelijc droghe worden als mense in watere legget. ¶ Galie. indē vij. boec sim. far. indē ca. de lentibus spreeket dat linsen van natueren heet eñ vochtich zijn indē. ij. graet. Eñ datse vā haerŏ natuere stoppende zijn. ¶ Water vā gesodē linsen gedronckē brengt camerganc eñ weyet dē buyc. ¶ Ypocrates indē. vi. boec Epidimiaꝝ bescrijft ons dat die linsen in hitte gesodē wordē/wt gegot sal worden Eñ hi seyt dat dz tweede watere goet genut is wāt het reynicht den buyc. Eñ het brengt seer saeftelijc camerganc. ¶ Diascorides/linsen en zijn nz goet dicwilē of stadelikē getē wāt si makē eē doncker gesicht Eñ si zijn quaet te vdouwē/eñ si makē eē quade mage. ¶ Hi scrijft ooc dz linsen quade dromē brēgē eñ dese nz goet en zijn ŏ longene. ¶ Sera. linsen getē stoppē die menscē Eñ si doē qualikē orijne makē eñ si makē dz bloet grof eñ dicke in die aderē

Cruswortele. Cap. CC.xxxviij

¶ Laurea latine et grece.

Die meesterē seggē/ dz dese wortele cout vā haerŏ natuere is. ¶ Dz sap hier af inde orē gedaē vdrijft die pijn daer inne. ¶ Cruswortel gestotē eñ eē plaester dare af gemaect is goet achtē aēt hooft geleit ¶ Plate. Neēt dese wortel eñ mēgt daer ŏ ŏ sout eñ broet/dit tsamē gestotē veneēt dat ioeckē/alst daer ghestrekē wort. Dit cruyt op dz heilich vier geleit beneēt dz eñ onder dit cruit salmē mēgē siluer scuyn/ceruse eñ olie vā rosen die mz polēta vmengt zijn Polenta wort aldus gemaect/Neēt gherste. x. pont/coriandeē half pont/sout. v. loot Eñ maelt dese tsamē also dz dese stuckē te vorē gedorret zijn. Eñ dit is polenta.

¶ Laudanum een gomme. ¶ Ca. CC. xxxix.
¶ Laudanum latine.

Die meesteren seggen dat laudanū
droge eñ vochtich is indē tweeden
graet. ¶ Somige seggē dat laudanū een
gomme is. Eñ somige seggen dat lauda-
num eenē dau is de op die cruydē valt int
beginsele vanden somere/ die dicke wort
vand' sonne. ¶ Eñ in grecia slaen si mz eē
cleyne ropkē op die cruiden. Eñ dan blijft
dese vochticheit aen dat ropken hangēde
Eñ dat laten si droge worden aender son
ne. Eñ laudanū wort dicwilē eñ in meny
gerhande manierē gheualschet. ¶ Inden
boeck circa instans bescriuen ons die mee
steren dat onder .x. pont van laudanū geē
twee ponden en zijn vā gherechten lauda
nū. ¶ Eñ dat is den besten die sware ende
swart is. Eñ diemē wrijuē mach tusschen
die vingerē/ ¶ Laudanū heeft vā naturē
eenē goeden roec/ ende hier om wordt lau
danū ghebesicht tot alle welruikende din
gen gelijc tot Pomū ambre/ eē in die keer
sen/ eñ in dye trocissen diemē pro fumigio
oft om wel te ruyckene maect. ¶ Die die
snuffen in zijn hooft heeft sal dē roock van
laudanū in zijn noesgaten laten gaen/ soe
sal hi genesen. ¶ Die dē tātsweer of pijn in
die tandē heft/ die sal laudanū in zijn mont
houdē/ dit beneēt die pijn d' tandē eñ heilt dz
quaet tantulees. ¶ Welcke vrouwe haer
moedere wt harē lijue gaet de sal dē rooc
vā laudanū vā ond' opwaert latē gaen/ so
geneest si. ¶ Die een coude mage heeft de
sal pyllē vā laudanū nemē sauōts als hy
slapē gaet/ Eñ dese v'warmē hē die mage
eñ doen wel v'douwē. Ooc mach men vā
laudanū een plaestere makē/ eñ dese op die
mage geleyt helpt gelijc die pillen.

¶ Lasuersteen. ¶ Capit. CC. xl.
¶ Lapis lazuli lati. Hageralzenaro ara.

Iohā. mes. ca. lapis lazuli sept/ dz de-
zē steē hemel v'wich is mz goudē vlec
kē. Ser. welc kit dezē steē aē hē draecht hā
gēde/ diē maect hi goet bloet ¶ Lazuersteē
neēt die melancolie/ eñ doet de menschen
wel rustē/ eñ beneēt alle fantasien. Eñ hy
heylt die wrattē als dat poluer daer inne
gestropt wordt/ eñ reynicht tbloet van die
groue vochtichedē. Lazuer steē ingenomē
purgeert die melancolie/ eñ verdrijft se wt
Aui. de vir. cor. sept/ dz lazuersteē dat herte
v'starct. Eñ dat hy goet bloet makende is

¶ Inden boec cir. inst. staet gescreuē/ dz den bestē lazuersteē is/ die hemelvorwich is met v̓gulde vleckē/ Eñ desen wort behoudē on v̓teert in zijn cracht lāgē tijt Eñ dz hi macht heeft starckelic de melācolie te purgerē. ¶ Lapis lazuli genut mz wat̄ daer sene bladerē of venckelsaet in ghesodē is purgeert saestelic/ beneēt also genut febrē q̄rtanam

¶ Siluer glit. ¶ Cap. CC. xli.
¶ Litargirū latine et gre. Marachet ar.
Serapio scrijft dat litargirū in coude eñ droochte getēpert is. Mer somige meesterē scriuē dz litargirū coude eñ vochtich is indē eerstē graet. ¶ Neēt olie vā notē eñ mengt daer ond̓ dz poluer vā litargirū. Eñ smeert hier mede die huyt of rudich dz die vā quade flegma gecomē is sal ghenesen eñ v̓gaē ¶ Litargirū mz sout eñ azijn gemēgt beneēt de maledie ō scarper huyt alsse hier mede gewasscē wort. ¶ Die dat root heeft sal nemē azijn eñ mengē daer onder dees poluers eñ eē weinich vā bol9 armen9 eñ rooswat̄ eñ olie vā notē. Eñ van dese sal hi makē eē clisterie. Eñ dese sal hy vā achter in zijn lijf latē soe salse dē wtganc stillē. ¶ Die eē gebrec oft seerich; aē zijn gemachte heft/ sal dees poluers daer op strouen/ wāttet v̓teert dz vuyl vlees/ eñ het heilet dat gebrec ter stōt. ¶ Die een schoō aensicht makē wil die sal nemē gansen smout eñ smeltē dat eñ daer ond̓ sal hi mengen litargirū ghepoluerisèert/ eñ ceruse eñ wat rooswaters eñ wat wasch. Eñ hier mede sal dat aēsicht seer schoō wordē. Eñ dit also gebesicht beneēt ooc die vleckē wtē aensichte. ¶ Met desen water mogē haer die vrouwē wasscē/ want het beneēt haer die vleckē na haer baringe of geboerte

¶ Magneet oft seilsteē. ¶ Ca. CC. xlij.
¶ Lapis magnes lat. Hager abnātes Ar.
Serapio cap. hager abnātes. i. lapis magnes bescrijft ōs datmē veel seylstenē ouer die zee vindt in India aē eenen berch. Eñ als die scepē bi desen berch geseilet comē/ so en blijft aē die scepē gheen yser meer Mer tvliecht vā de scepē na dē berch gelijc oft eenē vogel ware. Eñ dz is dē besten magnes die dz yser starckelic na hem trect. eñ de nz seer swaer en is eñ de hemelvorwich is. ¶ Albert9 bescrijft ōs in sinē lapidario dz magnes eē v̓we heeft gelijc dz yser. Eñ datmē veel magnetē vint ind̓ zee in Indie. Eñ hi sept datter also veel magnetē zijn dz die schepē daer sorgelic varē mo

gē/wāt si treckē alle die pserē nagelē wtē schepē na hoer. Eñ si breckē gelijc oftse een ē hagel sloege. ¶ Hera. Desen magneet heeft in hē die duecht des dyamāts/eñ hy gelijct hē in sine cracht. ¶ Magnes gedrōken met honych wijn / mellicraet genaēt laxeert/ Eñ drijft wt die grove vochticheit ¶ Die desen steen bi hē draecht wordt hier af wel spreeckēde/ eñ is altijt wel ghemoet ¶ Voor dye watersucht/ neēt vā magnes eene half dragma met honich watere vermēgt dat mulsa genaemt is. ¶ Albertus bescrijft ons in sinē lapidario veele schoone duechden van desen steen. Eñ dat hi hē seer weert hadde/ ende dat hi veel consten hier mede bedreef die ic hier achter late

Peerlen. Capit. CC.xliij.

¶ Lapis Margarite latine.

Hagerallulo vel halao arab.

Serapio capitt. Lapis margarita bescrijft ons dat die peerlen in dye zee gevōden wordē/ eñ datse cout eñ droge zijn inde ē twedē graet. ¶ Ysaac/ Die sommige peerlen zijn groot/ eñ die somighe cleyn eñ subtijl. Die groote peerlē zijn betere ende crachtiger dan die cleyne/ eñ ooc die claer eñ vābuten glat zijn. Dot zijn die beste die niet ke knopt en zijn. ¶ Albertus spreect in sinē lapidario/ datmē die peerlē in mosscelē vint die inde zee liggē/ eñ sonderlinghe in india. Doc vint men veel peerlē in Hyspania/ dat nu engelant genaēt is. Ende in vlaenderē eñ in scotlāt. Eñ hy seet dz haer duecht is datse vstarckē die levēde geesten die vandē herte comē. Eñ datse benemen die bevinge eñ onmachtich ō herte eñ die swimelinge des hoofts. ¶ Die tot ōmachtich geneicht is eñ dicwile vā hem seluen gaet/ die sal peerlen besigē/ eñ dese worden Manus cristi genaēt/ want dese vstarckē seere dat herte. ¶ Die donckere oghen heuet die sal peerlen daer toe besigen. want si benemē die witte vleckē indē oochappele. ¶ Peerlē reinigē dz bloet des hertē. Eñ si verstarckē dat herte. Hec Auicenna.

Manus cri[sti]

tot donker ogen

Vogeltonghē. Capi. CC.xliiij.

¶ Lingua avis latine. Aynsenhasaphir arab. Ypenulala safirla grece.

Sera. cap. lisenhasafir. i. lingua avis sept/ dies cruits bladerē gelijckē den amābla/ si zijn scarp als eē vogel tōge. ¶ Auicē. dat dit cruit in hitte eñ in vochtich getempert is. Hierō wordet ghebruyct ō die nature ō mēschē sperma genaēt te vmeerderē

¶ Ysaac spreect dat dit cruit heet en̄ voch
tich is inden eersten graet en̄ zijn naturere
is starckē dē lust ō menscē en̄ vmeerderen
dz saet ō menschē alst met vleesch gesoden
getē wort. ¶ Cassius felix scrijft dz dē wijn
daer dit cruit ingesodē is seer goet gedrōc
kē is dē swarē en̄ malācolioesen menschē
¶ En̄ dz desen wijn luste en̄ begeerte bren
get. En̄ dz hi die fantasien vdrijft. ¶ Rasis
spreect dz lingua auis die beringhe en̄ on
machtich; des hertē beneēt. En̄ dz die na
tuere ō menschē vmeerdt En̄ in pandecta
in. CCCCC. xiiij. capitt. dat lpsenhasafir
begint/ vintmē veel duechdē hier af.

¶ Docke bladeren oft huf lattuwe of hufla
tich. ¶ Capit. CC. xlv.
¶ Lappatiū rotūdū l' bardana maior la.
Die meesteren seggen/ dat dit cruyt
vā den slijme ō eerdē wasschēde is
En̄ dat groter bladerē heeft dā eenich an
der cruyt. Dit cruit is vochtich makende.
¶ Dat sap vā desen cruyde heylt die seeri
ge en̄ crauwige huit daer op ghestreken
¶ Dat sap van desen crude ghemēgt mit
azijn en̄ wijnrutē sap elcs euē veel en̄ hier
af ghedronckē des auonts doet seere swee
tē en̄ drijft mettē sweete wt die pestilencie
En̄ indē anderē dach daer na sullen de pa
ciēten nemē vā pestilēcie pillē eē drama

¶ Liciū een sap also genaēt. ¶ Ca. CC. xlvi.
¶ Licium lati. lyceos gre. hadadh ara.
Serapio spreect/ dat dit sap van eenē
boom ouer die zee comet die dooren
achtich is en̄ die vruchtē voort brengt die
dē langē peper gelijc zijn. ¶ Dit sap wort
aldus gemaect. Si stoten die bladeren de
ser boomē/ En̄ daer na persen si dz sap wt
En̄ dā siedē si dz sap also lange tot dz also
dicke wort als honich. En̄ daer nae drogē
si dit inō sonne en̄ dyt sult ghy ald' probe
rē/ ghi sult dit aēstekē mz eē bradende licht
Ende alst verlicht en̄ eenen schuym geeft
soe ist gherecht. ¶ Licium wort somtijdē
gheualscht mz allen sap oft met die gallē
van osschen. En̄ licium is heet indē eerstē
graet ende droghe inden tweeden graet
¶ Dit sap sal verghadert worden inden
meye. Ende dan dueret vijf iaren onuer
teert in zijne crachte. ¶ Voor die vlecken
in die ooghen/ menghet dit sap met roos
watere/ Ende doet dat in dye ooghen soe
wordense claer daer af.

¶ Dit sap aendē hals ghestrekē beneemt die sweeringē der kelē squinācia genaēt Vā desen sape staen veel duechdē in Pan decta/int. CCC.eñ.xix. capittel.

¶ Lacca een gōme also ghenaēt of tornesoel
Capittel. CC.xlvij.

¶ Lacca la. Anthusa gre. Lec arabice.

IN dat .ij.ca.vā Pādect.staet gescreuen/ dat dese gōme ouer de zee comt eñ dz mē die doekē hier mede root vwet/ ¶ Se. li.ag.cap. Lec spreect/dat desen boō in ara biē wascht/eñ dz de gōme daer af lacca ge naēt wort Eñ dat lacca aēt faetsoen eñ aē dē roec ō myrrhe gelijc is. ¶ Paul9 scrijft/ dat lacca heet eñ droge vā naturē is ¶ Aui cē. lacca is goet gebesicht pleureticis/dat is dē genē de eē sweeringe op die borst heb ben/als si hier af in nemē met eē syrope de vā ysope gemaect wort. Eñ dit is desghe lijke goet Asmaticis/ dats den genen die cort ademē eñ vele kichen. ¶ Lacca opent alle ūstoptēz der leuere eñ ō milte/als des ingenomē wort met eyeren. Eñ also ghe nut beneemt si ooc die watersucht.

¶ Eenen hase. ¶ Capit. CC.xlviij.

¶ Lepus la. Leges grece. Arnaben ara.

ALmāsor seet/dz ōnō alle dierē geen vlees so swarē bloet eñ so veel melā coliē maect als hasen vleesch. Die hersenē vā enē hase gebradē eñ getē beneēt de beui ge eñ ribelige des lijfs die dicwijlē gesciet na enige crāchz. ¶ Die galle van enē hase mz azijn ingenomē beneēt dz ūgift oft feniȳ ¶ Dz poluer vā hasen de leuēdich gebrāt zijn/diēt wel voor dē steē/alst mz wijn ingeno mē wort. ¶ Die hersenē ō hasen aē de wā gē,eñ aē dz tātuleesch vā ionge kinderē ge smeert doet haer lichtelic eñ sond pijn de tā dē wasschen. ¶ Van desen diere staet veel duechdē in Pandecta/int.lvi. capit.

¶ Corona regia: wylde clauere is een ...
mellilot ...

Mallote of wilde claueren. Ca. CC.xlix

Mellilotum vel corona regia latine
Alliel melille Arabice

In den boeck circa instans bescrijuen ons die meesteren dat Mellilotum heet ende drooghe is inden eersten graet. Mellilotum is een cruyt dat eender conincks crone ghelijc is Ende hier om wordet in latijn Corona regia genaemt. Eñ dat saet hier af salmē behoudē in die schalen/ Eñ het duert .iij. iaren onuerteert in zijn naturere. Dit saet wordt met sine schalen in die medicinen ghebesicht want dit saet is soe cleyne datment niet wel besigē soude moghen sonder zijn schalen. Dyt saet heeft in hem duecht dat seere wel verstarckende is. Eñ het heeft eenen welruykendē roec in hem. Den wijn ghedroncken daer dit saet inne ghesoden is/ drijuet uut die darmen die quade winden. Eñ is goet tot die verstopte nieren. Eñ hi opent oec seer die verstoptheit der blasen. Dit saet in een soepken oft in een spijse gedaē maect die wel ruickende/ eñ maect goede tanden. Auicenna inden capit. mellilotum bescrijft ons dat dit cruyt goet is op hittighe sweeren die verhardet zijn als der een plaester op geleyt wort die aldus ghemaect wordt. Neemt des saets van mellilotum/ Fenugrecum eñ linsaet elcs euen veele. Eñ mengt hier onder doperē vā eyeren ende maecter af een plaestere. Dese plaestere is goet den sweeren in dye ooren van buyten daer op geleit. Eñ si is oec goet Emorroydibus dat is tottē loop der verguldre aderen/ eñ tot die sweeringhen des ghemachtes aen welcke eynde die zijn mogen als dese plaestere daer op ghelept wort. Wilhelmus scrijft in zijn der chirurgie dat hi oec mellilotum besichde tot hittige sweeringhen. Eñ tot alle die ghebrekken dye ons Auicenna beschreuen heeft. Diascorides spreeckt als die han den metten sape van Mellilotum bestreeken zijn/ soe machmen daer inne draghen een gloeyende ysere. Ende hi seyt dat dyt saet alder best is tot de fistelen ende totten canckere eñ tot die spenen oft wijchbladeren. Wijn daer mellilotum ende eppe eñ suyckere oft zeem in gesodē zijn is goet tegen die v̄stoptheit der blasen.

Filie de greñ of moeder cruit. Ca. CC.l.

Melissa vel citraria latine. Mellisophilus vel Melsilophilum grece.

In den boeck circa instans bescriuen ons die meesteren/ dat Mellissa heet ende droge is inden derdē graet. Dit cruit is goet groen ende dorre in die medicinen gebesicht. Ende mē macht dorren aen die sonne eñ daer na hanghen in schape. Dit cruyt duert onuerteert .vi. iaren in zijner crachte. Dit cruyt heeft duecht te crachtigen/ eñ te verstarcken ghelijc Auicenna in sinen boeck spreeckēde is daer hi seyt dat sonderlinghe dat herte verstarckt. Die meesteren bescriuen ons dat dit cruyt den mageleyne Maiorana ghenaemt in zijn

der cracht gelijc is. Ēn dat tot alle ghebre
ken goet is daerinē mageline toebesicht.
¶ Dit cruit gesodē heeft die cracht in hē dz
wedē doet comē dat menstruū/ dz lāgē tijt
achter gebleuē is. Ēn het reinicht de moe-
dere/ ¶ Melissa in wijn gesodē is goet voor
grotē ōmacht die vā coude comt/dat den
vrouwē dicwil aē comt. ¶ Serap. die bla
derē vā melissa met wijn ghedronckē bene
men die ōgiftige betē/ eñ heylen de te hāt
Eñ desen wijn is sonderlinge goet gedrōc
ken dē genē die vā eenē dullen honde ghe
beten is. ¶ Ysaac Melissa dicwilē oftesta
delijcken getē/ ōwarmt die mage die ver-
cout is/ Eñ doet wel ōdouwē. ¶ Pli. Me-
lissa is goet dē vrouwē dye haer moedere
onrustich is/ oft aent herte stoot/ alsse wijn
of bier drinckē daer si inne gesodē is ¶ De
drie bladerē opt opperste van sinē hoofde
lept/ dien trecken si veel suchtē wtē hoofde
¶ Dese bladerē met sout genut oft geeten
benemē dat kichen Asma genaemt. Ende
maken eē reine borst. ¶ Melissa doet wel
ōteeren oft ōdouwen groue spijsen.

Munte. Capittel. CC.li.

¶ Menta latine. Diosmoi grece.
In den boec Pandecta inden ca. Mē

Disimbriū
Balsamita

ta bescriuē ons die meesterē datter menigerhāde munte is. Die eene mūte is tā/
eñ dese wascht in die houē. Eñ dese heeft
eenen goeden roec. Eñ dese is hittich ende
starc van haerder natuere. Die anď mun
te is wilt/ eñ dese wascht in die veldē. Eñ
dese wort in latijn genaemt Mentastrum.
Eñ hier af sal hier na bisonderlijck afghe
screuē worden. Eñ daer is noch een ander
munte die langhe scharpe bladeren heeft.
Eñ dese wort in latijn genaemt Mēta ro
mana. Oec isser noch eē ander munte die
geerne in vochtige plaetsen wascht. Ende
dese wort in latijn ghenaemt Menta aqua
tica. Eñ somighe meesters heeten mentā
aquaticā Disimbrium of balsamitā. Ende
noch isser een andere munte dye gheenen
roec en heeft. Ende dese wort in latijn ge-
naemt Calamentū. ¶ Serapio ca. Men-
ta bescrijft ons/ dat die tamme mūte groē
is des somers ende des winters. Oec sal
men weten dat in dese figure drie cruyden
ontworpen zijn die alle menta gheheeten
worden. Ende dese hebbē bi nae een natu
re Ende hier om machmen van dese de ee
ne voor die andere besighen. ¶ Meester
Paulus spreeckt/ dat menta eñ sonderlin-
ge die tamme heet eñ droge is inden derdē
graet. Eñ sommige seggen indē tweeden
graet. Ende dese munte wort meer in me-
dicijnen ghebesicht dan die ander munten
Eñ si is altijt groen of dorre. ¶ Auicenna
bescrijft ous dat menta heet eñ droghe is
inden tweeden graet. eñ Paulus sept in-
den derdē graet. ¶ Die meesteren spreekē
eendrachtelijc dat die munte eñ specialijc
die tāme de maghe verstarct eñ datsi wel
doet verteerē. Menta is goet ghenut voor
die wormē int lijf/ als des poluers inghe
nomē wort met melcke. ¶ Menta gesodē
ende dat gheswollen ghemachte daer me

Eñ daer is noch
een ander

Disimbriū
balsamita

de geb aet beneẽt behēdelic die swellinge
daer af. ¶ Mēta ghesodē eñ op een harde
borst gelept daer dz melc in vṽ hart is eñ de
seer gheswollē is weyct die. Eñ beneẽt die
swellinge daer af. ¶ Mēta getē weict dē
buic. ¶ Mēta alle daghe genut/ maect eē
schone vṽwe/ Eñ si is gesont tot allen tydē
¶ Diascorides spreect/ dz dat sap vā mūte
goet is gedronckē met aluine den genen de
bloet spuwē. ¶ Dat sap van mute beneẽt
die pynē int hooft alst voer hooft hier me-
de bestrekē wort ¶ Dit sap mit honichwa
ter Mulsa genaẽt gedroncken beneẽt/ dz
suysen in die oorē. ¶ Wiñ gedronckē daer
mēta in gesodē is beneẽt dē stinckēdē mōt
of dē qualic ruikendē adē. Eñ alsmē hier ō
dere mengt azyn/ eñ den mont daer mede
wascht/ dz maect goede tandē. Eñ dit also
genut v̄drijft oot die seerichedē oft wrattē
aen die tonge die vā hitte ghecomen zijn.
¶ Mēta/ wijnrupte/ eñ solfer elcs euē veel
eñ daer ond̄ gemengt sout eñ dese tsamē
gestotē eñ also ghelept daer yemāt die na
tuere steect of byt helpt seer sond̄ twifele.
¶ Itē mēta mz honich gestotē eñ mz azijn
gemengt helpt wel alsse also op eenē beet
vā eenē dullē hont ghebondē wort. ¶ Die
vrouwē die harē tijt of stondē nz en hebbē
die sullē mūte etē eñ daer af drinckē/ so co
mē si wed̄. ¶ Die smorgens nuchterē zijn
tandē wascht mz mūte die v̄gaet die pine
d̄ tandē ¶ Mūten sap mz honich getēpert
eñ aen die ogē gestrekē v̄drijft de doncker
hz der ogē. ¶ Mēta mz azijn getēpert bene-
met die vleckē in die ogē/ daer neuē gestre
kē. ¶ Die Emorropdas heeft/ die sal dz sap
vā mūte daer aēstrijken. ¶ Auicen. in sinē
tweedē boec indē ca. mēta bescrijft ons dz
mēta die mage v̄starct. Eñ datse die ma-
ge seer warm maect. Eñ datse vomitū oft
wtbrakinghe eñ oot die geelsucht beneẽt

¶ Eñ tot alle voernoēde stucken is die sy
rope van mēta noch beter genomē. ¶ Eñ
Platearius sept/ dz die sirope vā menta den
mannen eñ den vrouwen lust brengē

¶ Bacmūte oft wilde mūte. Ca. CC.lij.

¶ Mentastrum latine.

Die meesteren seggen dz dit cruit in
vette plaetsen wascht geerne ende
dat veel duechdē in hē heeft. Eñ desgelijkē
oock die wortele hier af. Dit cruit is voch
tich van naturē. Eñ die vochtichz is mit
eend̄ hitte getēpert. ¶ Dit cruit in watē ge
sodē heplt die plaetse daer de huyt af ghe-
gaē is vā gaen of vā arbeidē alsse daer me
de gewasschē wort ¶ Dat sap wt desen cru
de gedruct alst gestotē is eñ gedort/ ist also
goet als dit cruit vochtich of groen is. Eñ
het duert een geheel iaer. ¶ Die gebroken
leden heeft/ aen welcke plaetsen des lijfs si
zijn/ die siede malue of pappelē mz wijn/ eñ
mengt vā desen sape daer onder eñ bestri
ke die gebrokē ledē daer mede soe genesen
si eñ dz vlees eñ die beenē sullen wtuallen
sond̄ scade. ¶ Eñ tot alle medecijnen daer
menta toe gebesicht wort mach men men
tastrum ouck besighen. Maer altijt van
buyten aent lijf ende niet daer inne.

Malue oft pappalen. Ca. CC.lij
Malua latine.

In den boec circa instans bescrijuē ōs die meesterē/dz malue cout eñ vochtich is indē tweeden graet. Eñ die malue is tweederhande/die een wylt eñ die and tam. Die tamme malue wascht indie houeneñ ouer al. Eñ dese is van haerder natuere coudere/subtijldere/ ende vochtiger dan die wilde malue. Mer die wilde dienen int latijn naēt Maluauiscus is langere/eñ heeft langere bladeren dan die tāme malue. Eñ dese en is soe cout ende soe vochtich niet als die eerste. Voor die hete eñ harde sweeringen is goet malue gestotē eñ daer ouer gelept. Eñ si is goet om die rijpe te maken/ als dese bladeren met reyn bergen smout ōmengt op die swerin gē gelept wordē. Eñ dit sal geschiedē als die bladerē noch groen zijn. Eñ die wortele hier af heeft meer crachtē in haer dan die bladerē groen of dorre. Dese wortel in water gesodē eñ daer na gestoten eñ wit vā eyerē eñ gersten meel daer ondere ghemengt vercoelt eñ weict de harde swerin ghen daer op gelept. Auicēna spreect dz die wortele van malue ende ooc dat saet seer saeftelijc weyckēde is. Eñ daer mede ooc vā malcanderē deylende. Dias. seit dat dit cruit metter wortele ghesoden sal wordē also dattet watere gheheelijc in siede. Eñ dat dāblijft in dē pot daer die malue inne ghesoden is/een clybberachtighe materie. Eñ dat dese materie sonderlinghe goet gelept is op sweerē/ wāt si weict eñ deylt eñ schept vā malcāderen seer haestelijc. Dat watere daer die malue mede gesodē is met boomolie eñ myt wat wasch ōmenghet/is een goede salue om die sweeren daer mede te bestrijckene. Dias. die bladerē vā malue versch gesodē heilē die versche wondē daer op gelept. Die bloemē van malue gecoect met mulsa oft mit wijn heilē die scrofulē/dat zijn harde bulē eñ andere quade sweren. Eñ dese also gesicht benemē die pijne van achtere oft Emorroydas Eñ si zijn sonderlinge goet gelept op die gecontudeerde oft gebrokē oft gequestē ledē. Wilhelmus scrijft in zijn der chirurgie dat hy veele besichde malue tot hittige sweringē. Eñ sonderlinge tot de swellingē. Dit saet met wijn eñ mz boomolie getēpert ōdrijft die vleckē wtē ogen

Garwe of dusent blat. Ca. CC.liiij.

¶ Millefolium latine. Menophilos gre.

Diascorides bescrijft ons millefoliũ dat dit cruit tweedlep is dzeẽ mannelijc/eñ dat andv vrouwelijc. Die mãnelijke garwe wascht hoge in hoge hopẽ. Eñ de vrouwelijke blijft clepne eñ neđ. Eñ deſe wort ſcaeps garwe genaẽt Eñ deſe waſſchẽ beide aen die wegẽ eñ ſi hebbẽ bladeren gelijc dẽ venckele want ſi hebbẽ beide vele ſubtijle bladerẽ die wit zijn. Eñ hier õ wordẽ ſi mille folium genaẽt/want ſi veel eñ menigerhande bladerẽ hebbẽ hebben. ¶ Platea. eñ Plini⁹ ſeggẽ dat millefoliũ geſtoteñ op die wonden gelept behoet de voor die ſwellinghe. ¶ Millefolium met botere geroost eñ van bupten op die wangen geleit beneẽt den grooten tantſweer die vã hitte comt. ¶ Die met pijnẽ zijn orijne maeckt ſal garwe drincken met azijne wãt dit helpt ſeer. ¶ Millefolium is ſeer goet gebeſicht Calculoſis/dats den genẽ die den ſteen hebben. Eñ ſonderlinge alſe daer af drincken. ¶ Galienes inden capi. millefolium ſpreect/dat die garwe de wõden ſeer wtdroocht vanden bloede/eñ dat ſe de wondẽ ſuuerlijc eñ geheelijc tſamen treet. ¶ Wilhelmus beſcrijft ons in zijnđ chirurgie een recept. Neẽt ſenikel eñ hepdens wondẽ crupt Eñ ſiedt deſe in water alſo lange tot dat deſe crupden gelijc een moeſch worden. Eñ daer nae drucſe door eenen doec/eñ maeckter wt eenen brij als daer meel vã fenigriec ondvermenget is Eñ daer na neẽt bockẽ roet oft ſmout/eñ repn bergen ſmeer elcs euẽ veel eñ bom olie half alſo veele eñ laet dz ooc een luttel ſtaẽ ſiedẽ bi den vier. Eñ dã doet daer toe wat waſch/eñ maecter af een ſalue/ deſe ſalue is goet tot die wondẽ daer op geleit want ſi heplt die ſonder ſcade in corten tijde. ¶ Item deſe ſalue is ooc goet gebeſicht tot alle oude ende vuple ſchaden oft ſeericheden welcke die zijn moghen.

¶ Magelepne. ¶ Capit. CC.lv.

¶ Maiorana vel Sanſucus latine.

Avicenna inden capitulo Maiorana beſcrijft õs dat dit cruideкẽ heet eñ droge is inden derden graet. ¶ Platearius/ magelepne is vnn haerder natuere van malcanderen deplende/opdoende en de ſubtijl makende. ¶ Die olie van magelepne is goet om die binnenſte leden daer mede warm te makene. Ende ooc die butenſte. ¶ Water daer magelepne inne gesooden is/is ſeere goet ghedaen in die laetcoppen of laet buſſen oft alſmen die plaetſe daer mede net/wãt het behoet die plaetſe die ghelaten wort voor die ſwellynghe alſoe dat na dat ſcrabben eñ laten gheen quaet daer toe en ſla/dwelc diewilen gheſchiet als die menſchẽ met oncepne plerẽ oft coppen ghelaten worden. ¶ Plinius eñ Serapio ſpreken/dat ſap van magelepne ouer gheronnen bloet geſtreckẽ/oft ouer doet bloet/brenget dẽ bloede wedere zijn cracht. ¶ Maiorana in loge geſoden ende dat hooft daer mede ghewaſſchen beneemt den grooten hooftſweer.

Ende sonderlinghe in die gheene die met grote fantasien beuangen zijn/ghelijc de sware ende melancoloese mēschē zijn. Eñ dese ghecrijgē daer af bate. ¶ Maiorana is goet der hersenen/eñ si beneemt de verstoptheit der leden. Eñ hierom is dit cruit proffijtelijc den ghenen die metter vallender sucht beladen zijn. Eñ sonderlinge dē ghenen die haren mont seer leelijc wttrecken ende haer hooft op haren rugghe omkeren. Eñ die hoeren mont vol slijms maken gelijc in die Apopelsie dicwilē gesciet. ¶ Cassius felix spreect/dat die olie vā maiorana betere is tot allen dese voorscreuen gebreken. ¶ Maiorana gedroecht eñ ghepoluerisceert eñ met honich ghemengt eñ onder die oghen gestreken/beneēt dat geronnen bloet onder die ogen oft v̄drijft de blauwe oghen. ¶ Olie vā maiorana verwarmet den vrouwen haer moedere. ¶ Rasis spreect/dat doer den goeden roec dē welckē dit cruit in hē heeft. Ende ooc doer die heetheit eñ subtijlheit die dit cruyt ooc in hē heeft/is goet gebesicht eñ genut tot alle cranchedē die vā coudē comē. Eñ het starckt daer mede die hersenen eñ alle die leden der menschen aent geheele lichaem ¶ Plinius scrijft inden ca. maiorana/dat dit cruyt grote cracht in hē heeft te v̄warmene alle die binnenste leden. Eñ dat ooc die milte weyck maect in des menschē lijf Eñ dat die swellinghe eñ die hartheit der milte beneemt. ¶ Maiorana gesoden eñ daer na gedronckē/beneēt die watersucht eñ doet wel orijne makē. ¶ Dat sap van maiorana mit honich gemengt eñ op dat gerōnē bloet gestreken beneemt dat/eñ heylt die swarte plecken daer af. ¶ Maiorana met Polenta gebesicht/beneemt die swellingen vandē geheelē liue d̄ menschē ¶ Die meesterē bescriuē ons dz de bloemē vā mageleine sond̄linge goet gebesicht zijn in die medicinē. Eñ datmē dese v̄gaderē sal indē somere. Eñ datse dan een geheel iaer gehoudē moghē worden. ¶ Maiorana in spijse geetē eñ daer af ghedronckē v̄warmt die v̄coude mage/eñ doet wel verdouwē. Eñ si beneēt daer mede die wtdrogende sucht Ptisis genaemt. ¶ Item dese bloemē eñ dit cruit in eē sackken gebondē eñ op die mage ghelept benemē die pijne vand̄ maghe. ¶ Maiorana gepoluert in de noese ghelaten suuert eñ v̄warmt dat hooft. Ende dits gesont elckē mensche also gedaen ¶ Maiorana in water gesoden eñ den roec daer af van ond̄ op gelatē reynicht den vrouwen haer moedere.

Maroegie oft andron. ¶ Ca. CC.lvi.

¶ Marubium siue prassium latine.

Die meesterē seggē/dz dit cruyt heet eñ droge is indē .iij. gr. eñ somighe seggē indē .ij. g. Die bladerē de stellē eñ de wortele vā desen cruyde wordē alle gebesicht in medicinē. Eñ alsse gedroocht zijn so duerē si eē iaer. ¶ Dit cruit is vā zijnd̄ natuere dissoluerēde eñ opendoēde. ¶ Serprassiū siue marubiū seyt/dat dit cruit vele stelen heeft die wt eender wortele gaen

Eñ dat de bladerē hier af eenē duym lanc eñ ront eñ rou zijn. Die bloemē eñ dz saet hier af zȳ gedeylt door die tacken. Eñ dit saet is ront eñ scarp. Eñ dit cruit wasschet geerne op de veldē eñ aen die huysen. ¶ Diascorides seyt/dat dit cruyt lāge witte eñ scarpe stelē heeft die viercantich zȳ/eñ ront lanckachtich saet eñ dat ouer al wasschet. ¶ Auicenna spreect/dat dit cruit seer bitter is. ¶ Orbasius scrijft dat de hitte eñ die droocheit vā desen cruyde nz seer starc en zȳ. ¶ Diasco. dese bladerē of dat sap vā den bladerē of dit saet in wȳ gesodē eñ desen wȳ met honich gedronckē is seer goet ptisicis/dat is dē genen de ṽsvinē eñ wt drogē/Eñ de altijt drogelijc hoestē. ¶ Marubium is goet gebesicht tot die pestilēcie als dese bladerē oft dat sap met eenē doec om de plaetse der pestilencie geslagē wordē. ¶ Marubiū is goet dē vrouwē de swarelic haer vrucht ghebaren. Eñ si drijft wt Secundinā oft die ander geboerte. ¶ Dit sap gedorret eñ daer na met honich/ende wijn gemengt eñ aen die oogē gestreken/ ṽdrijft die schimelinge eñ den schijn der oghē. ¶ Marubium met honich gerēpert suuert eñ heilt die wondē. ¶ Oec heilt dit die sweeren die rontomme dat vleesch etē
¶ Dit selue gedronckē helpt wel voer die sweerende side of voor de pijne inder side.
¶ Dat sap vā marubium met boomolie ghemengt in die ooren gedaen ṽdrijft die pijne wten oren. ¶ Diascorides Marubium en is niet goet den ghenen die lenden siec zijn oft inder blase enich gebrec hebbē
¶ Die den hoest heeft de neme venckel eñ dille elcs euen veel. ende doet daer toe van marubiū dat derdē deel. Eñ siede dese mz wijn eñ sighe dan dese door eenē doec. Desen wijn ghedroncken stilt seer bequamelijc die hoesten. ¶ Die wee oft pijne in zijn darmen heeft oft wien zijn darmen gebroken zijn die sal marubium mit wijn siedē eñ doen daer toe honich. Eñ dit sal hi latē cout wordē eñ dan sal hi daer af drincken
¶ Die meesteren segghen alle eendrachtelijc dat dat sap van marubiū tot meniger ley crancheit seere goet is. ¶ Marubium met calissihout/met venckelsaet/ende mit wijn gesoden tot dat derdendeel versoden is. Eñ dan door ghessagen eñ met suicker soet gemaect is sonderlinghe goet voor de darm sucht colica genaēt. Eñ tegen die ṽstoptheit eñ gebrekē der orijnen Strāguria Suria ende Dissuria genaemt.

Doelwortele ofte mandragora die man.
Capittel. CC.lviij.

¶ Mandragora latine. Ieborat arabi. Anthimon vel Triccon grece.
Die meesterē seggē alle eēdrachtelic datter tweeðhande doelwortel is. Die eene den man eñ die andð die vrouwe. ¶ In dē boec cir. inst. bescriuē ons die meesteren dat mandragora cout eñ droghe is inden derden graet. Eñ die vrouwe hier af heeft scarpere bladeren dan den man. Sommighe seggen dat die vrouwelijcke mandragora gebesicht wort in die medicinen ende

die mannelijcke niet. Mer si worde bepde gebesicht in de medicinen. En si hebbe bei de een natuere. ¶ Die meesterē bescrijuen ons dat dese wortelē beyde vercocht wordē/ en̄ datse ghelijc menschē gemaect wordē/ die eene gelijc eenē man/ en̄ die andere gelijc een vrouwe. En̄ si seggen voort dat dese gemaecte wortelē niet gerechtich en zijn/ en̄ datse alsoe int eertrijc niet en waschē. Mer datsi door cōst also gemaect wordē. ¶ Galie. indē ca. mandragora bescrijft ons dat die natuere vā desen crupde cout is indē derden graet. En̄ dat dit cruit een clepne hitte in hē heeft. Mer in die appelē hier af is een vochticheit. ¶ En̄ hi seit dat die hprten dese appelē op die velden eeten En̄ alsse dese geeten hebbē datse daer seer af slapende wordē. ¶ Oocspreect Galie. dat die scorssen vā deser wortele seer cout/ en̄ droge makende zijn. Mer die scorssen en zijn niet profijtelic ghebesicht in medicinen ¶ Domige cyrurginē besighē een wortele die van haerder natuere deser mandragora gelijc is. En̄ hier af bescrijft ons Serapio/ en̄ hp naemt dese wortele Marbus Dese wortele wascht geerne in die schapen. En̄ si is wit en̄ wepck ende een spanne lanc/ en̄ eenen dupm dicke. En̄ dese wortele doen si in wijn ofte in die spijse. En̄ hier af latē si die lupdē drincken oft eten de on gesont zijn aen haer leden of die drheilich vier in haer ledē hebbē. En̄ dan wordē dese daer af also seere slapende dat si niet en geuoelē datmē haer ledē af snijdt of saech get vā harē lijue. ¶ Serapio bescrijft ons dat die mandragora tweeōhande is/ de eene mānelijc/ en̄ die andere vrouwelijc. En̄ dat die vrouwelijcke mandragora bladeren heeft ghelijck die lattume dpe vet zijn en̄ eenē swarē roocb hebben. Dyt crupt en heeft geene stelen. Mer het wascht bi der eerdē/ en̄ het breet hē wt ront omme. En̄ int middele vandē bladerē heeft eē vrucht de dē mispelē gelijc is. En̄ dese hebben kernē gelijc in die peerē zijn/ En̄ dese wortele is seer groot en̄ vā buten wit. En̄ heft eē grote scorsse daer ouer. ¶ Die mānelike man dragora heeft wepcke bladerē de breet en̄ lanc zijn gelijc koolbladeren. En̄ die vruchte hier af is gelijc eenē appel. En̄ dese is van bīnen gelijc sofferaē/ en̄ si heeft eenē starckē roec. En̄ die hprtē eetē dese vruchtē vele op de veldē. En̄ daer af wordē si seer slapende. ¶ Auicē. sept/ dz dese wortel inō eerden wascht gelijc eē mensche aē: faetsoē alsoe gescapē zijnde. ¶ Die nu geslapē en cā/ de sal die scorssen vā deser wortel te poluer stotē en̄ daer ondō sal hi mengē melc vā vrouwē en̄ wit vā eperē. En̄ dit sal hi dā strijkē op ten slaep vā zijnē hoofde. en̄ daer af sal hp slapen en̄ rustende wordē. ¶ Teghen die crauwagie en̄ rudichept stoot dese bladerē van mandragora/ en̄ legtse also gestotē op die hupt/ si sal die hupt genesen. ¶ Die niet slapen en mach sal nemē de olie van mandragora/ en̄ dese olie wordt alsoe ghemaect/ legt die appelen van mandragora drie oft vier daghen in boomolie te wepcke/ ende daer na siedt dese/ en̄ siechtse door eenē doeck. Dese olie aen dē slaep vanden hoofde gestrekē/ doet wel slapen. En̄ sondlinge in die crancheit als die mensche niet gerusten en can. En̄ dese olie beneemt seere grote hitte vandē menschē. ¶ Die scorse van mandragora is seere goet ghebesicht met die medicinē die totten oghen dienen ¶ Plateari⁹/ dese scorssen alsoe swaer als drie halderē wegē voor de scamelheit van eenō vrouwe gehoudē/ brengē menstruū En̄ drijuen van haer dat dode kint. ¶ Dese scorssen te poluere gestotē/ en̄ met eenō clisterie ōmēgt doē slapē en̄ rustē bouen al

andere consten. ¶ Dese wortele in wijne ghesooden eñ op die ghichtighe leden gheleyt verdrijft die pijne daer wt.

¶ Doelwortele oft mandragora de vrouwe
¶ Capittel. CC.lviij.

D ¶ Mandragora mulier latine.

Je meesterẽ seggẽ alle gemeelic dz dese mãdragora de duecht eñ cracht in hare heft gelijc de voorß mãdragora eñ hier õ is genoech hier af geseyt ĩt ca. hier voor.

¶ Moerbesien boom ende moerbesien.
¶ Capittel. CC.lix.

¶ Mora celsi lati. Morac grece. Hoc ara.

S Erapio inden capittele Hoc.i.mora celsi bescrijft ons dat moerbesien vã haerder naturee eñ duecht den buyc stoppende zijn. Eñ sonderlinge alsse dorre zijn ¶ Moerbesien zijn goet geeten Dissentericis/dat is den ghenen die den rooden pijlijcken loop indẽ buyck hebben. Eñ si zijn goet ghenut tot alle ander loopen. ¶ Plinius/ Moerbesien sullen ghenut worden met wijn eñ alsoe inghedroncken worden

¶ Diascorides/die scorssen vã desen boõ zijn van haerõ naturee laxerende ende wt drijuẽde die wormen de langhẽ tijt indẽ buyc gelegẽ hebbẽ ¶ Serap. die moerbesien nuchterẽ geten en bliuẽ niet lange inde mage. Mer als de mage vol is/soe bliuẽ si daer inne/eñ brẽgen scade daer in/mer luttel geten en scadẽ nz. ¶ Galie. Moerbesiẽ geuen dẽ menschen eẽ cleyne spijsinge eñ dẽ lijue luttel crachten door de couthz dies si in haer hebbẽ ¶ Hi seyt cap. morare.i.mora celsi/dat die rijpe moerbesien getẽ den buyc hart maken. Eñ dat die õrijpe moerbesien gedroecht ghenoech stoppende zijn ¶ Ende hier omme zijn dese goet tegen alderhande loopen des buycs ende des lijues. ¶ Die bladeren van moorbesien ghestooten ende op dẽ brant ghelept/trecken grote hitte daer wte. ¶ Plinius. Dese bladeren in reghen watere ghesooden ende dan inden mont ghehouden benemen de groote pijne der tanden. ¶ Watere vã desen bladeren ghedistileert is seere goet ghedroncken teghen dye hytte in dat lijf. ¶ Auicenna in sinen tweeden boec inden capitulo morum bescrijft dat dye moerbesien stoppende zijn die lopen die langen tijt int lijf gheduert hebben.

Bingel cruyt oft smeerwortel. Ca. C.C.lx

¶ Mercurialis latine. Alibleb arabice
Lynostosis vel lynosotis vel parthamō gr.

Averrops in sinē boeck Colliget in-
dē capittele Mercurialis bescriuet
ons dat dit cruut heet eñ droge is indē eer-
sten graet. ¶ Diasco. indē cap. Lynostosis
spreect dat dit cruyt dē basilicon ghelijc is
Eñ hy seyt datter tweedley mercurialis
is/dat eene vrouwelijc/eñ dat ander man
nelijc Die vrouwelike mercurialis is gro
ter aen cruyt eñ aendē steel vā die māneli
ke mercurialis. Die mānelijke mercuria-
lis heeft cleyne bladerē eñ cleñ saet. Ende
dese wordē beyde in medicinen gebesicht.
¶ Platearius/ Bingelcruyt geeten weyc
ket den buyc/eñ beneēt die waterachtige
vochticheit/eñ drijft de starckelijc wt. Die
bladeren van die vrouwelike mercurialis
gestoten eñ dat gemachte des mans hier
mede bestrekē doet die vrouwē ontfangē
te hant een dochtere/als dat werc des hu
weliken staets cortelijc daer na volbracht
wort. Maer die vrouwe moet drie malen
daer te vorē af gedronckē hebbē mz goedē
wijn. Eñ als die bladeren van die māneli
ke mercurialis also gestreken wordē aen
des mans gemacht eñ als de vrouwe drie
malen hier af drinct/dat doet de vrouwen
ontfanghen ende ghebaren eenen soone.

¶ Plinius Dat sop vā
eenen geloden capoen
daer dat sap vā bingel
onder gedaen is is see
re goet genut tot de ge-
swollen mage. Eñ het
maeckt die menschē lu
stich, om die borst eñ be
neēt dat kichen. ¶ Ga
lienes bescrijft ons dat
dyt cruyt seere goet is
totten gheswollen buyc alst gestotē is eñ
den buyc daer mede ghesmeert wort. Eñ
dit brengt also camerganc. Eñ dit is sonā
linge goet den crancken menschē die van
ondere noch van bouen medicinen en mo
gen besighen noch oot nemen. ¶ Platea
rius bescrijft ons/dat bingelcruyt gesodē
eñ gelijc een plaestere op den buyc geleyt
maeckt camerghanck.

¶ Item Bingelcruit in
een clisterie vmenget is
tot vele cranchedē goet
Eñ sonālinge aldus ge
besicht. Neemt bingel
cruyt/roomsche koolen
oft beete/violetten cruyt eñ malue of pap
pelē elcs een hantuol/senebladeren eñ eu-
ghesoet oft polipodiū/ elcs eē loot/eñ siedt
dese in drie ponden waterts tot datter der
dendeel in gesodē is/daer nae reynicht de
se door eenē doec Eñ mengt hier toe cassie
fistulē twee loot benedicte laxatiue eē loot
olie van violetten eñ olie van dille elcs. ij.
loot. Dese te samē mermenget zijn en seer
goede clisterie tegen die pijnlicheyt inden
buyck ende oot teghen den steen.

Duuels beet. Capit. CC.lxi.

Morsus Diaboli latine.

Die meesterē seggē dat dit cruit onder een wortele heeft die stomp is gelijc oft se af gebeten ware. Die cracht van deser wortele is seer groot. Ende dat cruyt en̄ wortele zijn van eenrō natueren. Dese wortele gestotē en̄ op een ontstekē lidt gelept blust dat te hāt. Dit cruyt en̄ dese wortele zijn heet en̄ droge indē eersten graet. Wie dit cruyt of dese wortel bi hē draecht dien en mach de duuel gheē scade toe voegen. En̄ gheē touerie en mach hē lettē. Dese wortele sal mē vgaderē indē herbst. En̄ dā duert si .ij. iaer in haer cracht en̄ natuere. Vā desen cruyde sal men besigen alsdat noch groē is/ teghen alder hande gebreken vā buyten aent lijf. Ende men en salt binnen int lijf nyet in nemen

wāt het verhit dat lijf. Dese wortel doordringet de darmē. en̄ si trecket na haer door haerrō natuere die hitte des lines. En̄ de duecht vā desen cruyde ende van deser wortele en is niet wel moghelijc te bescrijuene.

Muer of hoenrō darm. Ca. CC.lxij.

Morsus galline latine.

Die meesteren segghen dat dit cruyt vercoudende is. Ende dat geerne wascht in vette en̄ wel groeiēde plaetsen. Dit cruyt is cout en̄ vochtich indē derdē graet. En̄ de vogelē en̄ de hoenderē etē dit geerne. Aurl⁹/ hoenrō darm groē op een ontstekē en̄ gloepende lidt geleit blust die hitte daer wt en̄ doet die mensce rustē. Vā dat sap vā muer ghemēgt mettē sape vā donrōbare Barba Jouis ghenaemt elcs eē half pont/ en̄ met een pont bōc olie te samē gesodē is/ en̄ dā hier onrōgemengt botere .iiij. loot/ spaensgroen een half loot. Wort eē salue gemaect die tot vele ghebreken vā buyten aent lijf seer goet is als de ghebreken die vā hitte gecomen zijn ende sonderlinghe tot dye phistelen alsse daer inne ghedaen ende daer op ghelept wort ghelijck een plaestere. Dyt cruyt op die borste ghelept beneemt dat kychen alst te voren met wijne ghesoden is.

Dit cruit is vanden luyden ongheacht En̄ het heeft nochtans vele groote duechden in hem. Ende hieromme en salt nyemant vwonderen dat andere cruden die

vanden rooecke starckere/eñ dat faetsoen veele grotere zijn gelijc alsse ne/sauie/wijn ruyte ende matere/ veele meer duechden in haer hebben alsse vanden menschen in genomẽ oft ghebesicht wordt.

Braembesien of bruÿ besiẽ. Ca. CC.lxiij

Mora bacci latine et grece.

Platearius spreect/ dat dese vruchtẽ in sommighe struycken wasschen die doornachtich zijn/ ende scharpe bladeren hebbẽ. Plinius. Braembesien zijn heet ende vochtich inden eersten graet. Ende si ghelijcken der moerbesien aen haren faetsoen. Ende si wasschen in die hegghen. Braembesien sijn goet Calculosis dat is den ghenen die graveelachtich zijn/ want si doen wel orijne maken. Eñ si driven daer mede wt den steen die langen tijt inder blase gelegen heeft. Dat sap van braembesien vergadert/ eñ daer inne ghemẽget sirope die vã wylde sauie gemaect is/ is goet dẽ melaetsche menschen. Eñ de voor die melaetsheit hoer besorgen/ sullen vã dese sirope alle dage in nemen een loot. Cassius fe. die aẽ zijn lijf rudich of crauwich is/ die sal hẽ smeerẽ int badt mz sape vã braembesiẽ so sal zijn huyt glat wordẽ

Heyde. Capit. CC.lxiiij.

Mirica latine et grece.

Die meesteren segghen/ dat heyde heet ende droghe is van natueren. Ende dat si gheerne in santachtige plaetsen wascht. Ende dat bruyne bloemen heeft. Die bloemẽ van heyde met honich ende suyckere ghewreyct oft gheconfijt/ eñ des morghens ende des avonts also ghenomen benemen febrem quartanam. Eñ dit sal ghescheiden inder maent Septembe r acht daghen achter malcanderẽ. Ende op desen tijt regneert ghemeenlijck die quarteyne. Dese bloemen met wijn in ghenomen zijn oock seer goet den vercouden ende lammen leden. Paulus. Dese bloemen te poluere ghestooten ende daer ondere ghemenghet auricula muris/ dat is muysoore ende origanum ofte duyst elcs enen vele ende suycker half also vele. Eñ dese genut ghelijc een tregie beneemt den vrouwen den onnatuerlijken loop/ dien si dat wit namẽ. Met dese bloemẽ machmẽ heylẽ weedommẽ eñ pijnẽ alsse in water gesodẽ zijn/ eñ als nae die badige deledẽ eñ dẽ huyt daer mede bestrekẽ worden

Mirten boō oft ghagel. ¶ Ca. CC.lxv.
¶ Mirtus latine. Dex vel hesz gre. et ara.
Serapio libro ag. cap. Dex. i. mirtus
bescrijft ēs dz dit enē groenē struic is
die mit swarthz vmengt is. Eñ de somige
met eenð roothz vmengt/ Meer die eerste
zijn beter in medicinē gebesicht dā die twe
de. Desen struyc heeft vruchtē eñ saet dye
gebesicht wordē in medecinē. Eñ daer na
wordē gebesicht de bladerē eñ die bloemē
eñ als dese rijpe zijn so zijnse tot veel saken
goet. Eñ dese vrucht mach. ij. iaren in ha
re nature gehoudē wordē. Eñ dese blade
rē salmē indð sonne dorrē. Eñ dan duerensi
langere in haere cracht dan de bloemē eñ
alsse versch zijn/ zijn si starcker in hare crach
te. ¶ Dat sap vādē bladerē gelijct dē bloe
mē eñ der vrucht in zijn natuere. ¶ Auicē
na scrijft ons/ dat mirt? een hitte in hē he
uet die subtijl is. Eñ dz hi ooc een coude in
hē heeft. Eñ dat hi van zijnð natuere seer
drogende is. ¶ Diascorides spreect dat dit
sap goet is ð quadð longene/ eñ dz die luidē
wel gestelt maec om die borst eñ dat wel
doet orijne makē. ¶ Die vā eenē fenijnigē
diere gebetē ware die drincke vā dese bla
deren/ so geneest hi. ¶ Dese bladerē in wijn
gesodē eñ op dye wondē gelept gelijc een
plaestere heilt die te hant. ¶ Platearius/
dese bladerē in water gesoden eñ enē doec
daer in genet eñ ouer de ogē ghelept bene
met dz geswel ð ogē. ¶ Auicenna bescrijft
ons dz ondð alle siropē geen sirope so goet
genomē en is tegē die gebrekē eñ smerten
ð longene gelijc dye sirope die vā mirtus
gemaect wort ¶ Die vrucht van mirt? is
goet genomē dē genen die bloet spouwē
¶ Pli. dz sap vā deser vrucht doet wel orij
ne makē eñ beneēt ð blasen ōgemac.

Hout appelen. ¶ Capit. CC.lxvi.
¶ Mala maciana latine.
Isidorus bescrijft ēs dat mala maci
ana also genaemt zijn vā eenð stadt oft vā
eenē lande dat Maciana ghehetē wort.
Somige seggē dat dese appelē in de duyt
sche landē geheeten wordē hout appelen.
Meer in Hispania ende in veel andð landē
zijn mala maciana ghemeyne appelen.
Eñ zij si wylt oft tam/ altijt wordē si mala
maciana genaēt. ¶ Diasc. spreect/ dz hout
appelē alsse nz geheel rijp en zijn vā haerð
natuere meer stoppende zijn dan alsse rijpe
worden. ¶ Serapio auctoritate Diasco.
spreect dat dese appelen indē mepe vel ga

dert sullen wordē. Eñ dit is te verstaene in dē lande Marciana eñ niet in de duitsche landen. want si daer nau en blopen inden meye. ¶ Auicēna in sinē boec de virib. cor. bescrijft ons dat Mala maciana dat herte verstarcken. ¶ Die meesterē scrijuē dat mala maciana vā haerder natuere coudt eñ drooge zijn/ eñ haer duecht is datsi van binnē stoppē die menschē die lopende zijn int lijf. Eñ hier om zijnsi seer goet ghenut den genē die dicwilen vā bouen wtbrakē zijn. Eñ den genen die eenē lopende buyc hebben oft eenen loop des bloets wie dye genaemt ware. Ende hier toe machmen dese nutten ende besighen.

Hemeldau. ¶ Capit. CC. lxviij.

¶ Manna latine. Men vel masachama.

Auicenna bescrijuet ons/ dat dit eenen dau is die op die cruyden valt Eñ dat hi menigerley duecht in hem heft want waer desen dau op valt daer neemt desen dau na hem de selfde cracht dye den struyc of dat cruit in hē heeft. ¶ Inde boec circa instās bescriuē ons die meesterē/ dat manna in hitte eñ in vochticheit ghetēpert is. ¶ Inde lande vā indiē vgadert men deßen dau. Eñ hier af vint mēs seer luttel op een mael. Eñ hier ō wort hi dicwilen ghemaect mz honich eñ sap vā calixtihout oft liquiricia. Die meesteren seggē datter nz soeter en is dā māna/ wāneer hi gherecht is/ eñ nz vmengt en is met ander dinghen ¶ Yli. dat allē dē dau die daer valt op de cruydē op steenē eñ op die boomē geheetē wort māna. Eñ dz hi soete is. Eñ dz hi van der sonne dicke wort gelijc honich als des vele tsamē comt. ¶ Rasis seit/ dz dē dau die op die dēne bomen valt beter is dā die op andere bomen valt/ eñ dz dese goet ghenut is voor dz kichē eñ hoestē/ eñ dz hi bequaelijc die borst ruymt. ¶ Māna reynicht de hersene/ eñ beneēt dē loop wtē hoofde. Eñ is sonderlinge goet dē ghenē die snuffē eñ snottteringē int hooft hebbē. Vā māna maect mē Caputpurgia/ dat zijn weickē die mē in dē noese steect. Eñ dese treckē vele vochticheidē wtē hoofde/ eñ si benemē die pijn int hooft die vā die lopen oft vochticheit ō herte nē comt. ¶ Māna beneēt die sweeringen die haer verheffen vā dz quaet flegma. Sommige seggē dat māna in eenigē dranc gemēgt meer scadelijc is dā prosfytelic/ want māna seldē geuondē wort gelijct in hē seluē is/ mer altoos mz andere dingē vmēgt

Mastix een gomme. Cap. CC.lxviij

¶ Mastix latine. Mestehi arabice. Scinus vel Sigas vel Achias grece.

Die meesteren seggen dat mastix eē gomme is die vā somige bomen co met die in grecia wasschē eñ int eynde vā den meye besnijtmē die tackē eñ die scorssen van desen bomē. Ende men maect die plaetse bi dese bomē reinlic. Eñ mē spreyt daer op doeckē op dat dese gōme op ď eerdē niz en valt/ eñ haer mz eerde niz en menge. ¶ Eñ het is den bestē mastix dye claer eñ wit is. Eñ mastix de mz eerdē ṽmengt is en is niet goet. ¶ Galie. cap. mastix beschrijft ōs dat mastix heet eñ droge is indē tweedē graet. Eñ dat hi vā zijnď natuere is weyckende eñ vā malcanderē deylēde Eñ hier ō dient mastix der mage/ der leuere eñ den buyc die met ouervloedige flegma ṽladē eñ gequelt zijn. ¶ Serap. seyt

dat Mastix goet is tot harde sweeringē daer op geleit gelijc eē plaester. ¶ Die olie vā mastix gelijct deser gōme aenď cracht ¶ Mastix is goet der mage eñ mastix trect oot veele quade vochtichedē na haer. Eñ hier ō besichtmen dese gomme tot die pestilencien pillen. Ende dese pillen worden pillule de mastice ghenaemt. ¶ Mastix in watere ghesoden ende daer ondere ghemenghet venckelsaet ende dat gedroncken doet wel ṽdouwen. ¶ Die quaet tantvlees heft de sal polueriserē mastix eñ mengen daer ōder witten wieroot. Eñ dit sal hi legghen op die kinnebackē oft wanghen daer dat tantvleesch wee doet/ dit helpt eñ heylt te hant. ¶ Mastix geknout maket witte tāden. Ende reynicht die hersenen van quade vochticheyt alsse alsoe geknt wordt

Mumia oft mommie. Cap. CC.lxix.

¶ Mumia latine et grece.

Die meesteren seggen dat mommie geuonden wort in die grauē daer die dode lichamē in gebalsemt zijn geweest/ want men plach in oudē tijdē die dode lichamē met balsam eñ met mirra te bestrijckē vā binnē eñ vā butē. Eñ dit gesciet noch huydē in die heidensche landē bi Babylonien want daer is veele balsaēs. Eñ dese luidē vullen daer de hersenē eñ die hoofdē eñ de rugknopen vā die doden met balsam mit aloe eñ mirra. Eñ vander cracht eñ hitte des balsams vergadert hē dat bloet in die hersene. Eñ daer in wort die mommie ge coect. Eñ daer na drogen eñ ṽdorren si de. eñ dan wort si ṽwandelt in een harde materie eñ dese wort dan mommia ghenaēt eñ inden rugknoop van de dode lichamē vindtmen oot dese mommie. ¶ Eñ het is die beste mommie die swart ende claer is eñ die eenen starcken roeck heeft. ¶ Rasis spreeckt dat mommia goet is teghen den hooftsweer of pijne int hooft die vā eē coude vochticheit gecomē is. ¶ Mumia bene met oot de lamhz wtē ledē/ als desingeno mē wort also vele als eē gerstē korē weeght

met water van maiorana of van maghe lepne/ ¶ Eñ dit is seere goet genut/contra torturã oris/cõtra epilenciã et scotomiam dat is ten eerstẽ tegen die crõheit oft slimheit eñ treckinge des monts de dẽ mensce aen coemt indẽ slach vand popelsie oft eenige andere siecte. Eñ ten tweedẽ tegẽ de vallẽde sucht. Eñ ten derdẽ tegen de sucht datter alle muggẽ schinẽ te vliegẽ voor de ogẽ. ¶ Rasis scrijft dat hi eenẽ gesien heeft die also seer bloedende was wt sinen nose dat hi bi na daer af gestoruẽ was/ende de sen en mocht geen medicine helpen om dz bloet te stoppene dã alleẽ mumia. Ende al soe haestelijc alsmẽ gaf vã mumia mz wijn eenẽ haluẽ lepel/soe stopten hẽ die aderen in sinẽ nose. ¶ Auic. in sinẽ boec de viribus cor. ca. mumia bescrijft õs dz mumia heet is int eynde vandẽ derdẽ graet/eñ droge indẽ eerstẽ graet/eñ dz si dat herte vẽstarct/ eñ die onmachticheit daer af beneemt

¶ Mirrha. ¶ Capit. CC.lxx.
¶ Mirra la. Hec ar. Smirna l' achãt9 gr.
DJe meesterẽ seggẽ dat mirrhe een gõme is die vã bomẽ comt in india. Eñ dese bomẽ besnijdẽ daer die ludẽ/eñ dan loopt daer wt een gõme Eñ vand hitte der sonne wort dese gõme hart eñ dorre Eñ om dese bomẽ sprepdẽ die ludẽ sommige huyen oft vellẽ van beestẽ/eñ hier op valt die gõme. Eñ dan blijft se suyuere eñ euns nz õmengt met aerde. Eñ het is die beste mirra die vã buytẽ root achtich is. ¶ Mirra is heet eñ droge indẽ tweedẽ graet. Eñ blijft in haer cracht eñ natuere õuerteert hondt iaren. ¶ Diascorides/ Pillẽ die van mirrha ende storax ghemaect worden/zijn goet ghenut teghen dat kichen. Ende si benemen die hoesten/ende si reynighen dat hooft van die snuffen ende snotteringhen ¶ Myrrha met wijn ghesodenende ghedroncken doet wel verdouwen ende verwarmt de mage. ¶ Platearius/den rooc van myrrha gelaten inden mont ende inden nose/starct die hersenen. ¶ Mirrha is goet den vrouwen die gheen kinderen en ontfanghẽ. Eñ dese sullen nutten myrrhe met wijn. Eñ sullen haer beroockẽ vã onder opwaerts met mirrhe. ¶ Plini9/ Wie met pijne ter camer gaet also dat hi altijt daer toe lust heeft/eñ niet en doet/ende die hier af niet geslapẽ en can/dye sal mirrhe nuttẽ mz kees wey so geneest hi te hãt

Muscaet bloemen. Cap. CC.lxxi.

¶ Macis lat. Galifer/Talifer/vel ma
chil grece. Fistole Bisbese arabice

Serapio Macis beschrijuet ons/ dat
macis schorssen oft schellen ofte bloe
men zijn die van nooten muscaten comen
Ende dat dye beste muschaet bloemen zijn
die bruyn zijn. Ende dat de swarte niet en
dogen. ¶ Diasco. indē ca. machil spreect dz
somige schellē zijn die wten lāde van Bar
barien comē. Eñ dat si rootachtich van bu
wen zijn. ¶ Galie. spreect dat macis schellē
zijn de wten lande vā indien comē. Eñ dat si
seer wel ruickende zijn gelijc andr costelijke
specerien. ¶ Die eenē loopendē buic heeft
sal nuttē muscaet bloemē/ want si helpen
eñ stoppen bequamelijc eñ sonderlinghe
die ghene die bloet af gaet eñ die vol qua
de vochticheydē zijn. ¶ Auicenna scrijft in
sinen boec de virib. cord. dat muscaet bloe
men die maghe eñ dat herte verstarcken
¶ Inden boec circa instans bescriuen ons
die meesteren dat Macis heet ende droge
zijn inden tweeden graet. Eñ sommighe
segghen dat dese die bloemen zijn van den
noten muscaten. Maer dese en is die ghe
rechte meininghe der meesteren niet/ wāt
si seggen dat macis die schellē zijn van den
noten muscaten. Eñ dat dese ouer die no
ten zijn ghelijc die buytenste schellen ouer
die haesnoten zijn. ¶ Muscate schellen of
bloemen dueren negen iaren onuerteert
in haer cracht. Eñ haer duecht is verstar
kenende van malcanderen schepdē ende
alle vochticheden verteerende ¶ Die een
quade maghe heeft van coude/ die sal mus
caet bloemen eten eñ drincken so geneest
hi. ¶ Oock machmen hier af aldus een
plaestere maken eñ legghen dese van buy
ten op die maghe. Neemt twee loot mus
caet bloemen eñ polueriséert die eñ men
ghet daer onder e mastix een loot eñ olye
van roosen een half loot ende ceruse een
loot. Eñ mengt onder dese wasch. Eñ ma
ket hier af een plaestere. Dese plaestere
van buyten op die maghe gelept verwar
met die mage ende doet wel verdouwen.
¶ Ysidorus. Voor die beuinge der herten
salmen nutten muscaten bloemen want
dese helpen hier toe seere.

Mosgheliaet ofte bisum ofte een mosghe
liaet beeste. Capit. CC.lxxij.

¶ Muscus latine. Misch arabice.
Abonafa siue abonisa grece.

Serapio capi. misch bescrijft ons dat
ter sommighe dieren zijn die Galel
le ghehceten worden in die landen de Tu
base ghenaemt zijn. Ende van dese die
ren comet dat muscus ofte mosgheliaet.
Ende dese dieren zijn ghestelt ghelijck die
gheiten. Eñ si hebben twee langhe tandē
neuen wt den monde ghaende ghelijc een
euerswijn. Eñ haer tanden zijn wit eñ ef
fen. Eñ dese dieren in tunbase gaselle ge
naemt en eten niet dan spica nardi. Ende
hier om is den muscus die wt dese landen
comt veel beter eñ starcker eñ beter ruyc
kender dan den muscus die wt senis comt

¶ Eñ oock want die kinderen in Tumbaſe vergaderen den muſcus te rechten tijden als hi rijp gheworden is in die dieren ghelijc hier na beſcreuē ſtaet. ¶ Item deſe dieren gaſelie ghenaemt die inden lande Senis zijn/eeten alle andere cruyden. Ende daer omen is deſen muſcus niet goet ofte ſo ſtarck als den muſcus wten lande tumbaſe. ¶ Ende ooc want die luyden inden lande Senis vergaderen den muſcus als hi noch niet rijp en is in die dieren aldus. Si vanghen deſe dieren gaſelle genaemt ende ſnijden den muſcus wt haer. Ende ſi en beſien niet of den muſcus in die dieren rijp is of niet. Ende deſe luiden nemē dat bloet wt die dyeren ende ſmeeren dat aen die huyt ende hanghen die op. Ende dyt bloet laten ſi met deſe vochticheyt droghe worden aen der ſonne. Ende als dat bloet aen die ſonne oft aen die lucht ſoe ghedorret is/ſo ruycket ſeer ſtarc ende wort hart ¶ Item die luden in tumbaſe vergaderen den muſcus alſo. Deſe dieren gaſelle ghenaemt dragen den muſcus in haer tot dat hi rijp is/ Ende dan gecrijghen deſe dierē eenen ſweer aen haer lijf. Ende als deſen ſweer tot etter ghecomen is/ende als die materie wt te breken begheert/ ende dan lopen deſe dieren aen warme ſteenen die vander ſonne ſeere heet gheworden zijn/ ende door dat joerſele ſchuren ſi haer daer ſo langhe ende ſo veele tot dat haer huyt daer op ghewreuen eñ op gebroken wort ende dan loopt die materie op die ſtenen ende deſe is ghelijc bloet. Ende deſe wort vanď ſonne op de ſteenen hart. Eñ als de materie wten dieren loopt ſo ghecrighen die dieren groote verſaeſtinghe ghelijc in de menſchen gheſchiet die eenighe ſweeringhen oft apoſtemacien hebben/als/die gheopent worden. Maer deſer dieren verſaeſtinge is grotere dan die menſchē wāt dat muſcus is alder ſubtijlſte dat deſe dieren in haer hebben. Eñ het is alder beſt v̄teert. Eñ van deſen ſtenen vergaderē die ludē deſen muſc⁹ Eñ ſi bewaren hē in wel bedecte cofferen oft vatē Eñ ſendē hē door alle landē. Eñ ſomtijden bewarē deſe luydē deſen muſcus in die huydē van deſe dieren die gaſelle genaemt zijn/want hy blijft daer inne crachtigher. Ende deſe muſcus beſighen die coningen. ¶ Ende deſen ſchēcken ſi malcanderen voor groote ghauen. ¶ Serapio beſcrijft ons dat muſcus heet eñ droge is inden tweeden graet. ¶ Muſcus verſtarct dat herte eñ alle die vimmenſte leden. ¶ Muſcus onder eenige ſalue gemengt/verteert de vochticheit ende verwarmet die herſenen als die huyt oft dat hooft vā buten hier mede beſmeert wort. ¶ Galienes. Muſcus ghepoluериſeert ende in die noeſgaten ghelaten/doet nyeſen ende ſtarcket ende reynicht ſeere wel dat hooft ende die herſene. ¶ Somige luyden hebben alſoe crancken hooft ende herſene dat ſi den roecke van muſcus niet verdragen en connen. Maer deſen is den roeck van muſcus ſonderlinghe goet. Ende deſe ſullen nochtans ſinen muſcus by haer draghen/ want hy vermeerdert die herſene/ende hy ſtarct eñ verwarmet die herſene/alſoe dattet verſtant der menſchē dieſte ſtarckere wort. ¶ Muſcus in peterolie ghemengt verſtarckt ſeere alle vercoude ende lamme leden aent lijf/alſe hier mede beſmeert worden. ¶ Die eenē qualic ruyckende mont heeft/ die ſal muſcus in ſinen mont knouwen/alſoe veele als een gherſten cooren weecht/ſoe ſal den ſtanck vergaen. ¶ Auicenna in ſinen boec de viribus cordis ſcrijft dat muſcus dat herte v̄ſtarct eñ dat hi goet bloet maect in die menſchen

Mirabolanen een vrucht. Ca. CC.lxxiij
¶ Mirabolani lat. Ambleg. Belliget ar.

DIe weerdyge meesteren seggē alle
eendrachtelijc dat dese vruchten in
Indiē wassē. Eñ si scrijuē datter vijfter
hande bomen eñ vruchten ꝺ mirabolanē
zijn na dat ons betekent wort in dit vſikel
Mirabolanoꝝ spēs sunt quinqꝫ bonoꝝ.
Citrin9/Kebul9/Belliric9/Emblic9/Ind9.
Die eerste zijn ghenaēt Mirabolani citri
ni/die ander kebuli/die derde bellirici/ die
vierde emblici Ende die vijfte Indi. ¶ Die
eerste mirabolani citrini purgeren Cole-
ram rubeā eñ daer na flegma. Die ander
mirabolani kebuli purgerē flegma ende
daer na colerā. Mirabolani bellirici ende
emblici purgeren ghelijck mit malcande
ren coleram eñ flegma. Eñ mirabolani
indi purgeren colerā nigrā dat is die me-
lancolie oft die eertachtige humoor. ¶ Itē
het zijn de alꝺ beste mirabolani citrini die
seer swaer eñ dicke zijn eñ die sap in haer
hebbē alsmense breect. Eñ dese machmen
behoudē in haer crachte omtrēt .x. ia-
ren. Eñ desgelijcken machmen al die anꝺ
mirabolanen langen tijt bewaren. ¶ Die
meesteren seggē dat alle die mirabolanē
colerā purgeren maer die sommige meer
dan de andere. ¶ Item als mirabolani ci-
trini in medicinen gebesicht worden so sal
men daer af nemen de scellen. Maer alsmē
daer af dranken maken wilt. soe salmen
daer af nemen die keernen. Eñ desgelijke
van die kebuli. ¶ Serapio li. ag. capi. am
bleg belliget. i. mirabolani emblici et bel-
lirici bescrijft ons dat dese Mirabolanen
cout eñ droge zijn inden derden graet. Eñ
dese geten benemen den dorst eñ brengen
lust oft appetijt te eetene. ¶ Mesue inden
capittel mirabolani bescrijft ons dat em-
blici eñ bellirici van die medicinen zijn de
verstarckende zijn de mage/dat herte/die
leuere/eñ alle die leden. Eñ dat verstant
vermeerderen ende verstarcken eñ dat sp
dat beuen des herten benemen. ¶ Pande
cta bescrijft ons die duecht van emblici en
de bellirici inden neghen en dertichsten ca
pittel dat Ambleg beghint. Eñ vanden
anderen drien mirabolanen inden. CCC.
eñ .xxxiij. capitt. ¶ Serapio scrijft dat mi-
rabolani citrini in ghenomen wt drijuen
die melancolie. Eñ dat si die ogen verstar
ken. Eñ dat si den loop der ogen benemen
Eñ dat si den menschen een goede verwe
toebrenghen. ¶ Mirabolani kebuli wor-
den gemeenlijc gebesicht tot die wijsheit bla
ren oft ad Emorropdas. Eñ si zijn sonder
linghe goet den melancolischen menschen ¶
Mirabolani Indi zijn tot alle stucken see
re goet daer de ander .iiij. mirabolani toe
goet zijn/mer si en zijn niet so starc in haer
cracht. ¶ Iohannes mesue seyt dat de mi
rabolanen in de medecinen zijn die de mē
schen maken dat si ionc eñ inechdich schij-
nē te zijn eñ dat si de mēschē scoon vā ꝩwē
makē eñ dat si enē welrupckende mōt brē
gen eñ den herte vrucht ende goet bloet.

Honich. Capitt. CC.lxxxiij.

Mel latine. Hel arabice.

Serapio lib.ag.ca.hel.i.mel bescrijft ons dat den honich van zijnē natuere heet is indē eerstē graet/ eñ droge indē tweedē graet/ Eñ dat dē besten honich is die indē meye van die bien gheset wort. Eñ daer na die indē somer valt. Mer dē honich die indē winter valt/en is nz goet. Eñ hi en heeft geen cracht in hem In dē lande van Siria is honich die seer bittere is. Eñ die redene hier af is/want die byen in desen lande en eeten anders niet dan alsene. Eñ desen honich is sondlinghe goet tot veele saken van binnen eñ van buyten des lijfs gebesicht. Eñ het is dē bestē honich in desen lande die seere soete is. Ende die roode verwehenet/ ende die niet seere vochtich en is. Die meesteren seggē dat somige luden de byen dē honich latē worpen oft settē in houten of in bomen. Ende desen honich is wyt. Eñ desen honich salmen in die medicinen mengē de vercoudē Mer den roodē honich salmen in de medicinen menghē die der warmende zijn. Den honych machmen behoudē. L.iaer in zijn cracht eñ natuere/ooc vintmen honich in de veldē/mer desen en heeft so veel duechden nz in hē gelijc dē rodē honich/wantħi is somtijden bitter/Eñ desen honich wort vā butē aent lijf gebesicht. Daer is ooc honich die mel castanaceū genaēt is. Eñ desen honich comt vā bomē ō castanibomen wāt die byē die in de castanibomē woenē suigē honich wt dese bloemē. Eñ desen honich en is nz so soet als anderē honich/ Eñ hi is goet tot veele saken eñ gebrekē van buten aēt lijf. Gal.indē.vij.boec sim.fa.ca.de melle bescrijft ōs/datter menigerlei honich is. Dē enē honich wort genaēt mel vsuale/eñ desen is ōs wel bekent/ Dē anderē honich wort genaēt mel atheniēse. Eñ desen comt wtē lāde vā athenē. eñ daer is noch eenē anderē honich de mel vesperz genaēt wort/eñ desen wort onō ō eerdē geuōdē. Eñ noch isser eenen anderē honich die mel granatū genaēt wort. Aui.in.sinen iiij.boec indē ca. de hora cibariōis febricitātiū bescrijft ōs datter honich is die mel cāne genaēt is/eñ desen honich smaect soete gelijc sukere/ eñ desen honich en wort niet hart. Eñ ooc datter noch honich is de mel cassiafistulatū genaēt wort. Eñ dezē wort vā de vochtichz gemaect die in cassiefistulē is. Indē boec cir.in. bescriuē ōs de meesterē dattē honich goet is dē ōmachtighē mēschē/alsse hier af nuttē mz honich watē mulsa genaēt. Eñ dē mēschē die vā haerō naturē cout zijn salmē hier af geuē mz sop of brodie warm. Eñ die vā naturē warm zijn salmē hier af gheuē mz eenich cout sop Pla. honich mz cāphora gemēget/eñ drie dagē daer na alsoe gemēgt gestaē/beneēt die vleckē onō de ogē als dat aēsicht hier mede gewasscē wort/ooc machmē honich mengē mz galle vā ossen/eñ also besigē tegē die vleckē. Honich ruymt de borst eñ weyct die sweeringē van binnē eñ buten.

Petercelie van macedonien oft ioncfrou marc. Cap. CC.lxxv.

¶ Macedonia vl' sinonū latine & grece

Die meesterē namē dit cruit petercelie vā macedonīē/eñ si segghē dz in die houē wascht ghelijc de petercelie. Dit cruit is heet eñ droge makēde vā zijnr natuere. Eñ het heft swarte groene bladerē eñ bouē knoppē die swart zijn eñ eē swarte wortele. Eñ somige seggē dz dese petercelie vele in alexādrien wascht. ¶ Dees cruydes saet eñ wortel wordē tot medicinē gebesicht. Eñ alsmē scrijft in de apotekē macedonia de alexandria so neēmen dz saet Eñ die wortel hier af naemt men op haer seluē Eñ dese sal v̄mengt wordē mz andē cruidē. ¶ Dit saet eñ wortel in wijn gesodē eñ dē rooc hier af vā ondē opwaerts ghelatē beneēt de pijn d' moedere. ¶ Dit saet mz wijn gedronckē beneēt die coude febres. ¶ Pli. indē ca. petrosiliū macedonicū spreect dz dit cruit veel wascht int lant vā Syria eñ dz daer genaēt wort Sinonū Eñ dz aē hoge steēroetsen wascht. Eñ hierō wordet ghenaēt petrosiliū a pera/dats also veele als eenē steē of steēroetse. ¶ Dit cruit wasschet ooc in die houen/maer dit en heeft so veel crachtē nyet in hē als dz op steenroetsen wascht. ¶ Vā deser petercelie van macedonīē staet gescreuen in Pādecta in dat cccccc. eñ. xlviij. ca. dz sinonū begint.

Meloenen. Capit. CC.lxxvi.

¶ Melon latine. Sichernis grece.

Galienes inden. vij. boec simp. far. bescrijft ons datter saet van meloenen gebesicht wort in die medicijnē/eñ dat vā naturē cout eñ vochtich makende is indē tweedē graet. ¶ Dit saet gesodē reinicht die huit alse daer mede ghewasschē wort ¶ Die meesteren seggē datter vele meloenē wasschen in die landen van Palestinē eñ der Sarasinē/eñ somighe naimen dese cucumer of concommerē eñ also worden si in Lombardiē geheetē. ¶ Ysaac spreeckt dat die meloenē die wt palestinen comen vochtigere/coudere/eñ cleyndere zijn dan die meloenen die wt die landen der sarasinē comē. Eñ dat si qualijc te verdouwene zijn/maer si wordē langer goet gehouden ¶ Eñ den genē die onnatuerlijke hitte in haer magē eñ quade febres hebben zijn si goet. ¶ Sommige meesterē namē dese somer meloenen eñ si zijn tweederley/die eene zijn root eñ dese wordē genaemt Pepo

nes/eñ die andere zijn lanc/eñ de worden genaemt somer meloenẽ/eñ dese zijn beyde cout eñ vochtich int eynde vandẽ twee den graet/eñ si zijn beyde swaerlijc te verteerene in de mage. ¶ Dit saet heeft crachte dat wel doet orijne makẽ. Ende dat de lendenẽ ende die nieren reinicht.

¶ Dit saet weyct badt in die lendenen dan inder blase/want die nieren zijn vleesachtigher Ende die sandekens of steenkens die hier in zijn zijn weec en cleyne/ende die blase is aderachtich/eñ daer omme zijn dye steenen eñ dat sant hardt daer inne/eñ si zijn snijdende met groter pijne. Eñ hier om moet mẽ starcker medicinen besigen tegen den steẽ inder blase dã tegen dẽ steen in die lenden/ oft in die nieren. ¶ Serapio/die eẽ onstelt ofte gheplect aensichte heeft die neme dyt saet eñ doe daer af die schellẽ ende poluerse seer drz eñ neẽt bonẽ meel eñ mẽgt dese on ŏ malcãderẽ m rooswat eñ make hier af eẽ coecke/desen sal hi latẽ drogẽ inŏ sonne eñ hier mede sal hi zijn aensicht wasschen. Dit maect zijn aensichte scoon eñ claer.

Nigelle oft ratten. Capit. CC.lxxvij.

Nigella latine. Caruon vel ftanix ara. Melancion vel git melanchiũ grece.

Paulus bescrijft ons dat nigelle hete eñ droge is inŏ derdẽ graet. Eñ dat saet hier af wort gebesicht in medicinẽ Eñ dit wort genaẽt nigella/eñ het wascht geerne daert steẽachtych is/eñ sonderlinge onŏ dat korẽ eñ onŏ de vruchtẽ. ¶ Dit saet machmẽ behoudẽ .x. iaer ŏuerteert in zijn natuere. ¶ Sera. dit cruit heeft cleine bladerẽ eñ eenẽ cleynẽ steel na .ij. twee spannẽ lanc. Eñ aẽ de gaffele oft tackẽ heuet hoofdẽ gelijc korẽ bloemẽ. Eñ daer inne heuet scarp eñ swart saet dat eenẽ goedẽ roec heuet. ¶ Dias. dattet meel vã nigella mettẽ sape vã alssene gemẽgt eñ daer wt gemaket eẽ plaester/de wormen indẽ buyc doot Eñ sonderlinge in ionge kinderẽ. ¶ Ooc zijn dese voorß stuckẽ goet dẽ rudigen menscẽ alsse hier af in nemẽ. ¶ Eñ dyt beneẽt die vleckẽ onŏ die ogen. ¶ Dat meel vã nigella met azijn gemengt eñ in die orẽ gelaten doot die wormẽ daer inne. ¶ Dẽ wijn daer dit saet nigella in ghesodẽ is is seer goet strãguriosis/dats dẽ genen die met pijne haer orijne makẽ. Eñ desen wijn ald? genomẽ beneẽt de lendẽsucht Die meesterẽ scriuen/datmen niet vele vã nigella int lijf nemen en sal/eñ in een mael maer een dragma eñ daer ouere niet. ¶ Nigella in eenẽ doec gedaẽ eñ voor dẽ nose gehoudẽ benemet dat snuffen eñ die snotteringẽ eñ den loop des hoofts. ¶ Diasco. stoot siveer del wortele te poluere eñ mengt daer ondere dat meel van nigella. Ende neemt hier af in v lijf met azijn/dit is sonderlinge goet dẽ melaetschen. ¶ Nigella met azijn gesodẽ eñ indẽ mont gehoudẽ beneemt die pijne der tanden. ¶ Pli. Nigella oft dat saet/en is den sughende vrouwen niet goet/want

het ōswijnt in haer dat melc. ¶ Die quade vochticheit die de menschē in haer hebbē de haer ōstoppēde is/ ōdout en ōteert dit saet
¶ ¶ Die vā eenē feninigē diere gesteke is/ de sal eē dragma vā niegelle drinckē mz wijn so geneest hi. ¶ Eenē roec van nigella int huis gemaect doet vā daer vliē die slāgen eñ alle feninige dierē. ¶ Eē dragma vā nigelle tot meel gestotē eñ daer ondē gemēgt eppē saet/ eñ ingenomē/ drijft wt de mēscē die coude febres die lāge geduert hebben. Eñ sonderlinge quartanā. ¶ Een goet deel vā dē poluere vā nigelle in starckē azijn ge sodē tot dat seer dicke wort. Eñ daer na da re ondē gedaē noot olie eñ eē salue daer wt ghemaect. Dese salue is goet voor die qua de rudicheit daer die maledie of lazarie dic wilē nae volcht. Dese salue geneeēt ooc die leelike plecken wtē aēsichte die vā eenige seericheit oft rudicheit gebleuē zijn/ als dat aē sichte hier mede besmeert wort tsauonts alsmē slapē gaen wilt. ¶ Nigelle manier lic genomē zijn goet calculosis/ dats dē gee nē de steēachtich eñ graueelachtich zijn

¶ Kersse. ¶ Capit. CC.lxxviij

D ¶ ¶ Nasturcium la. Cardam⁹ gr. Je meesteren bescriuen ons datter menigerley kersse of nasturciū is. Die eene wort genaēt Nasturciū siluestre/ eñ de se is wilde kersse/ Die anderē wort geheeten Nasturciū aquaticū/ dats bruyn kersse of waterkersse. Eñ vā dese en wort niet in dyt capittel bescreuen. ¶ Inden boec cir. instās bescriuē ons die meesterē dat de kersse hee te eñ droge is indē vierdē graet. Eñ somi ge anderē seggen indē derdē graet. Eñ dat saet vā kersse wort in medicinē ghebesiget Eñ als die medicijn meesters in haer rece pten scriuē nasturciū/ so meynē si dyt saet eñ niet dz cruit. ¶ Dit saet duert. v. iarē in zijn nature. Eñ dit cruit alst groē is ist goet tot veelrehande sakē maer dorre en ist niet weert. ¶ Dias. indē ca. Cardam⁹ .i. nastur ciū bescrijft ōs datter tweerlei kersse is/ de eene wilt eñ die anderē tam. Eñ dat de tāme die beste is/ eñ die wilde kersse wascht ger ne bi die bekē of bi de waterē. ¶ Galien⁹ spreect dat dz saet vanderē tāmer kesse duech de heeft in hē heet te makene eñ te ōdroge ne die ouervloedige vochticheit. En dat by na cracht heft gelijc dz mostertsaet. ¶ Dit saet met wijn genut ōdrijft de dode geboer te. ¶ Dyt saet met azijn gedronckē geneēt die swellinge der milte. ¶ Dit saet met ho nich geeten ōdrijft die hoestē eñ maect die menschē lustich op die borst. ¶ Dit saet in den mont geknout eñ onder die tonge ge houdē/ geneemt die lamheyt der tonghen Eñ maect die tonge wederom sprekende. Oock salmen weten dat nasturcium ofte kersse niet goet alleene geeten en is/ want si mindert die crachte der menschen/ ende maect quade vochticheit in die menschen wandt si wascht vander vochticheyt der eerden. Ende selden in die sonne. ¶ Aui cenna spreect dat dit saet nasturcij bestop pende is den loop des hoofts ofte die snot teringhen sonder eenighe schade/ alst met

mulsa ingenomē wort. Eñ vander water kersse vintmen int cap. Senacion. ¶ Hof-kersse is goet tegen die gichticheit eñ lam heyt/als dat saet daer af in wijn gesoden wort. Eñ in eenē sac gedaen/eñ warm op die ghichticheit geleit wort. ¶ Dit saet ge poluerifeert eñ in die noesgaten gedaē rei nicht die hersene. Eñ is goet tegē de pijne eñ sweeringe int hooft Letargia genaēt

Zeeplumen. ¶ Capit. CC.lxxix.

¶ Nenufar latine. Nimphora grece.

In den boec circa instans beschrijuē ōs die meesterē/dat nenufar cout ende vochtich is indē tweeden graet. Eñ dat eē crupt is dat brede bladerē heeft. Ende dz geerne in vochtige plaetsen wascht. Dit crupt nenufar is tweederhande/dat een heeft purpure bloemen/eñ dit is dat beste Eñ dat andere heeft bloemen de van verwen den sofferane ghelijc zijn. Ende dese en zijn niet so goet als die eerste. Ende dese bloemen salmē vergaderē inder maent September. Eñ dan dueren dese twee iaren. Ende dese bloemen diemen vindt in coude plaetsen zijn betere dan die in heete plaetsen wasschen. Eñ van dese bloemen wort een sirope ghemaect. die altijt in die apotekē gevondē wort. ¶ Dese sirope vā nenufar is goet genut den genē die febres hebbē/eñ die een hittige leuer hebben. Eñ dese sirope wort also gemaect. Siedt dese bloemē in water eñ dā zijget twater door eenē doec. Eñ menget daer ondere suyckere also veele als ghi wilt. ¶ Dese sirope is ooc goet die pijn int hooft hebbē van hitte ¶ Die sarasinē doē dese bloemen in watere eñ laten die ouer nacht daer inne staen eñ dit drinckē si smorgēs/eñ mz desen watere bestrijckē si haer noesgatē eer dz si in die lucht gaen/eñ die dit doē hebbē op dien dach rust in haer hooft. Eñ haer en comt geen toe vallēde cranchz aē. ¶ Aui. in sinē tweedē boec indē ca. nenufar sept/dz die sirope vā nenufar ingenomē seer goet is tot die hittige febres die inden somer regnerē Eñ dat si starckelijc de hitte blust in de mēschē. ¶ Auicen. in sinē boec de viri. cor. spreket dat nenufar dat herte verstarckt. Eñ de sonderlinghe de sirope van nenufar. ¶ Sommige seggen dat dese bloemen swemmen op die wateren die stille staen/ende dese bloemen zijn een deel wit eñ een deel ghelu/ende dese bloemen worden in medicinen ghebesicht eñ niet dat crupt.

¶ Haselnoten. ¶ Capitt. CC.lxxx.

¶ Nux auclana la. Leura gileux arab.

Diascorides spreect dat haselnotē tot
een spijse geeten die gesonde licha
men vet maken. ¶ Haselnoten ghestoten
eñ gedroncken met honich watere mulsa
genaēt benemen de hoestē. ¶ Haselnoten
gestoten eñ cleyne rosinen daer ond̉ gemē
get zijn goet ingenomē den genē die eē qua
de longene hebbē. ¶ Vā haselnoten gesto
ten/ eñ daer ond̉ ghemengt reyn ver ghen
smeer eñ smout vā beeren/ wort een salue
ghemaect. Dese salue op een kale plaetse
gestreken doet seer haer wasschē. ¶ Johā
nes mesue indē capi. de oleis bescrijft ōs dz
olie van haeselnoten die pijnen d̉ leden be
neemt alsse daer op ghestreken wordt.

¶ Auicenna indē cap.
Auelana bescrijft ons/
dat haselnoten mer dz
lichaem spijsigen/ dā e
nige ander noten/ wāt
si hebben in haer eē hit
te. Eñ si en laten haer
niet lichtelijck verdou
wen ofte verteeren.
¶ Ypocrates spreect dz
haselnoten goet gheeten zijn met honich
watere/ wantsi verdrijuen alsoe de hoestē
Ende si doen die flumen wel wt worpen.
Ende hy seyt ooc/ datsi lancsaem verteert
worden. Ende datsi ghemeenlijcken van
bouen wt doen braken. ¶ Haselnoten ve
le tot eene spijse gheten brenghen pijne in
dat hooft. Ende blasen die maghe op met
winden. Ende si brenghen den ghesonden
menschen pijne int lijf. Ende si spijsen mer
dan die ghemeene noten. ¶ Ende si afne
men die oude hoesten ende si zijn een son
derlinghe medicijne teghen verghift ofte
fenijn ende si zijn heet ende droghe.

¶ Okernotē of walsce notē. ¶ Ca. CC.lxxxi

¶ Nux vsualis lat. Lens alexandrie ar.
Carea basilica vel Karia grece.

Diascorides spreect/ dat oker noten
gegheeten in de menschen maken
de zijn dampichheyt op die borst eñ hoesten
eñ pijne int hooft. Maer si zijn goet om dat
fenijn daer mede te verdrijuene. ¶ Auicen
na libro scdo cap. de nuce spreeckt/ dat dese
noten heet zijn indē derdē graet eñ droghe
int beginsele vā den tweeden graet. Eñ hi
seyt ooc dat die bladeren ende dye scorssen
dees booms vā haerd̉ natuere stoppende
zijn dat bloet dat te seer lopende is. ¶ Die
olie die vā dese noten gemaect wort brēgt
ooc dampichz op de borst eñ and̉ toe vallē
de cranckheden. ¶ Rabbi moyses spreeckt
welcke veel notē eet/ die v̉gaet zijn sprake.
Eñ dese en wort nz haestelic wed̉ wel spre
kende door die heesheit die dese noten ma
ken. ¶ Auerroys scrijft dz dese notē lamhz
eñ gichtichz in de tonge brengē eñ dicwilē
doen braken die menschen dye dese veele
eeten. ¶ Galienus spreeckt dat dese notē
dat v̉ghift benemen alsse met honich eñ
vighen ghenut worden. ¶ Voor die pesti
lencie. Neemet die keernen van desen no-

ten vlier eñ wijnrupte/elcs een loot ende doet daer oudere goeden azijn. Eñ neemt hier af een kittel des morgẽs als ghi wtẽ hupse wilt ghaen/so zijt ghi inden selfden dach verseket voor die pestilencie. Oock moech ghi dit bi di dragen ende daer aen rupcken. ¶ Ysidorus spreect dat nux coẽt vãden woorde noceo/dat hept scadẽ want desen boom eñ die cracht vã sinẽ bladeren zijn schadich dẽ bomen die bi haer staẽ

Mispelboom. Capit. CC.lxxxij.

¶ Mespilus latine. Zaror arabice. Trionum vel trigonum grece.

Serapio capit. Zaror.i.nespilus spreket dat den mispelboom wat dorenachtich is. Eñ dat die vruchten hier af oft die mypspelen lancsaem verdout worden. ¶ Die meesterẽ segghẽ/ dat dese boomen bladerẽ hebben ghelijck die que appelboomen. Ende dat si scharpe schorssen hebben ¶ Dese boomẽ en wassen niet hoge. Eñ als dye planten hier af gheepnt ofte gheplant wordẽ op den anderẽ bomen/ gelijc op eenẽ peerboom oft appelboom ofte op eenẽ doornẽ boom so brengẽ si voort groote mispelen die niet so harde steenẽ en hebben als die ander. Maer als die mispelen op harẽ eygenẽ stronc oft strupc wasschẽ so hebben si drie ofte vier steenẽ in haer die seere hart zijn. ¶ Alhmansor sept/in zijnen derden tractaet/dat mispelen coudt ende vochtich zijn vã haerder naturere. ¶ Dese vruchten benemẽ die wtbrakinghe vã onderen eñ vanbouen. Ende si stoppen seere. ¶ Diascorides spreect/dattẽ mispelboom ront saet ende cleyne vruchten heeft gelijc die houtappelen. Eñ dat dese vrucht drye beenen heeft. Ende dat hier omme in die griecksche spraken gheheeten wort Trigonũ ¶ Ysidorus. Dese vrucht starct de maghe eñ si beneemt dat opworpẽ vanõ maghe eñ die quade digestie. ¶ Vandẽ houte des booms maectmen goede stocken om daer mede te wandelẽ. Ende corte geknoopte stocken om daer mede te vechtene eñ te cãpene. Eñ dese zijn seer goet õ die lendenen vã die quade wijuẽ mede te besmeren

Noten muscaten. Capit. CC.lxxxiij.

¶ Nux muscata latine. Jeuzbaue ara.

Die meesterẽ seggẽ/dat notẽ muscatẽ vruchten zijn vã sommige bomẽ de in Indiẽ wasschẽ. Eñ dese wordẽ vergadert

alsse rijp zijn. Ende si duerent wee iaeren onuerteert in haer natuere/ende si zijn he te ende droogh e inden tweeden graet. ¶ Ende het zijn die beste noten muscaten de wat breet ende swaere zijn. Ende de haer in poluere laet wrijuen ende die een voch ticheyt in haer hebben als men se steect eñ si hebben ooc duecht te verstarckene door den goeden roeck dien si in haer hebben. ¶ Die zijn spijse niet wel verteeren en cã sal noten muscaten eeten met eyeren ofte met eenich sop. ¶ Noten muscaten des morghens geeten maken een schoone ver we. ¶ Diascorides sept/dat wijn daer no ten muscaten in ghesooden zijn/goet ghe droncken is ð leuere eñ der longene. ¶ No ten muscatẽ met wijn gesoden eñ daer õ der gemengt mastix/anijs eñ comȳ eñ ge dronckẽ s'morgens eñ s'auõts starct de her sene/eñ maect goet ṽstant. ¶ Noten mus caten stoppẽ die vrouwẽ haer menstrua. Eñ drinen die starckelijc wt eñ geuẽ grote cracht. ¶ Notẽ muscaten ghestotẽ eñ met laurẽ of bakeler gemengt eñ met wijn ge droncken doet wel orijne maken.

¶ Nux Indica latine. Negeril arabice.

Die meesteren seggen alle eendrach telijc dat dese notẽ gemeenlic twee of drie vuystẽ groot zijn/eñ dat dese in indiẽ wassẽ/eñ dat binnẽ hier in is/wort in die medicijnẽ ghebesicht. Dese noten zijn heet eñ droge. Eñ sommige meesterẽ seggẽ dat si heet eñ vochtich zijn. Eñ dese noten due rẽ .x. iaer onuerteert in haer natuere ende si hebbẽ duecht dat si dat herte/eñ dz bloet ṽstarckẽ. Eñ dat si coptũ/oft dat oncuysch werc oocstarckẽ eñ ṽmeerderẽ. ¶ Sa. eñ Diasco. seggen dat dese noten ghepoluert mz caneel eñ in die spijse genomẽ dẽ man nẽn seer grote cracht geuẽ tot dat õcuisch werc. ¶ Die ṽstopt ware also dat hy zijn orijne nz wel gemakẽ en conde sal dyt pol uer inne nemen soe gheneest hi. ¶ Die dat kichen op die borst heeft dat van coude ge comen is sal vigen sieden in wijn/eñ daer na sal hy dat poluere van dese noten daer onder menghen eñ drincken dat. Dit ma ket die menschen lustich om die borste. Eñ beneemt die oude hoesten.

¶ Noten wt Indien. Capit. CC.lxxxiiij.

¶ Duist of wildẽ mageleine. Ca. CC.lxxxv ¶ Origanum latine.

In den boeck circa instans bescrijuen ons die meesterē/dat origanum heet ende droge is inden derden graet. Eñ dat hi tweederhande is/den eenē wylt/dē anderen tā. Den wildē duyst heeft brede bladerē. Eñ hi is also goet als den tāmen Eñ den tammē duyst wascht geerne in die houē. Eñ hi heeft cleyne bladerē die in de medicinē gebesicht wordē. Eñ dese sullē vergadert worden alsse bloemē dragen. Eñ dā sul'ense aen die lucht gedort worden Dese bladeren eñ bloemē salmen besigē/eñ die stelen salmen wech werpē. Eñ dese duerē een iaer goet. Mer dan moeten si vernieut worden ¶ Den duyst heeft duecht vā malcanderen te deylene/eñ nae hē te treckene eñ te verterene. Eñ in die wortele hier af en is gheen crachte. ¶ Diascorides/doet dese bloemen eñ bladerē in een sacxken/eñ maket dā dit sacxken warm in wijn/eñ legget opt hooft also dattet hooft bedecke/eñ also dat die mensche daer af sweetende worde. Dit beneēt veel cranchepdē des borsts eñ des hoofts/eñ is sondlinge goet Asmaticis/dat is den genen de vele kichē. ¶ Die zijn spijse nyet wel en verteert/sal duyst sieden met wijn eñ desen wijn gedronckē is seere goet der maghe eñ der darmen. ¶ Dyt cruyt also gesoden eñ opten buyc geslagē doet wel orijne maken eñ beneemt strangurā eñ dysuriam. ¶ Wie dat ghebreck Thenasmon ghenaemt heeft/ dat is dye altijt lust heeft ter cameren te gaen ende daer toe niet ghedoen en can/alsoe dat hē den eersdarm daer af wten liue ghaet/die sal dat poluer van duyst daer op stropen/ ende dat sal den eersdarm haestelijke weder in doen ghaen. Ende het sal Tenasmo men benemen. ¶ Dit cruyt met wijn ghesodē eñ olie daer ondō gemengt eñ dā op eenē doec ghemaect eñ voor descamelhz der vrouwē geleit oft gebondē/beneēt de hart hz der moedere. eñ reynicht dye moedere eñ brengt den vrouwen haer vocjtichept.

¶ Die die rode melaetschept heeft Lepra ghenaemt/die sal nemē dz sap van desen cruyde dat sap van marubiū eñ wat wijns/eñ olye vā bilsaet Jusquiam? genaemt also veel als die twee sapen. Ende hier toe sal hi doē wat olie van wijnsteen oft van tartar?. Eñ dese sal hi te samen mengen ende hier mede sal hi hē bestrijkē in een sweetbadt tot dat hi wt gaen wilt. Ende als hi wt gaen wil so sal hi hem hier mede seer dicke besmerē Ende dan salmen hebbē roet of smout vā bocken dat in eenō panne verlaten is. eñ hier mede sal hi noch eens dan ghesmeert worden. Eñ dan salmen dese in een bedde leggen tot dat hi droghe wort/eñ dan sal men duyst stoten eñ menghen daer ondere wat terwe semelen/eñ dese salmen warme maken opt vier in een panne/eñ dit sal mē also warm op dese melaetshz de Letargia genaēt is leggē. Eñ hier op salmen eenen doec binden. Eñ dit salmē daer op so lange laten ligghen tot dat de melaetsche plaetse seer daer af verwarmt wort/ende dā salmen dit afdoen/eñ die melaetshz sal heylen sondō twifel. Eñ desen paciēt salmē vele te etē geuē dat vēdouwelijc is eñ goet bloet maect. Eñ men sal hem altijt geuen sirope de fumo terre/ dat is vandē duuen kervele oft Griseon. Ende inden wintere salmen hem gheuen syrope de Eupatorio/dats van wilde sauie. Mer dese moet ooc een goet regiment van eten ende van drincken onderhouden.

Noten voor die hart hzyt der moeder

Oleander. Capit. CC.lxxxvi.

Oleander vel oleandrũ lat. Adelpha
arab. Nereon vel neredũdron grece

Diascorides scrijft dat oleand' eenen
boō is die bladerē heeft gelijc dē a-
mandelboō. Eñ dat hy hart saet voortbrē
get dat gelijc hoornē is Eñ dz dit saet van
binnē aend' verwē dē Jacincten ghelijc is.
Auicēna in siñe. ij. boec ca. oleand' spreect
dat dese bloemē tweed'hande zijn die somi-
ge zijn wilt/eñ de and' tā. Eñ dz den wildē
oleand' bladerē heeft ghelijc den amande
lēboom eñ heeft eenē seer bitteren roec eñ
hi is heet inden derden graet eñ droge in-
dē. ij. graet. Dees booms cracht is scha
delijc eñ doodelijc in te nemen. Ende welc
onuerstandich dier oft beeste dit crupt oft
die bloemē hier af eet moet steruē. Dyt
cruit doodet die vlopen die daer op comen
ofte dese bloemen ruickē. Eñ int beslup
ten sept Auicenna/dat dese bloemē een v'
ghift zijn den menschen. Eñ nyet alleene
den menschen maer ooc allen onuerstan-
dige dieren. Eñ die waerh' hier afstaet
in Pandecta bescreuē int. CCCC. ende
lxix. capittele dat Nereon begint. Ende
sommige meesteren segghen dat dese boo
menbladeren hebben ghelijck den eyckel
bomen. Ende dat si hier om seer sorgelijc
zijn. Ende hier om en salmen ghene men
schen hier af int lijf geuen want dz saet de
wortel die bladeren zijn scadelijc.

Vitsen oft wicken. Cap. CC.lxxxvij

Orobus latine.

Dese meesteren segghen alle/dat die
vitsen vruchten zijn die op dye vel-
den wasschen ghelijc ander gesette vruch/
ten. Platearius/ vitsen zijn vochtich eñ
cout inden derdē graet. Eñ haer natuere
is doordringhen eñ resoluerē. Diascori-
des vitsen gesodē m' honich watere mul-
sa genaēt eñ daer nae gestotē eñ met fenu
griec sadt gemenget eñ een plaestere hier
wt gemaect/dese plaestere wepckt eñ ver
coelt die hittige sweeringē daer op gelept
Vitsen geeten maken vele vochtichedē
Eñ hier om zijn se goet den hittigen men-
schen die colerici genaemt zijn/wāt colerici
zijn heet eñ droge vā haer' natuere. Eñ si
zijn bysonderlinge goet genut met mulsa
of met honich watere. Vitsen zijn goet
geten den mageren menschē eñ si hebben
in haer een natuere ghelijck die erweten.
Meester Paulus inden capitt. orobus
spreect/dat vitsen gestotē eñ met azijn ge-

mengt zijn goet Erispilosis/dats dē genē die een hittich gebreC aē haer lijf hebbē/eñ dit wort gemeēlic dē rodē omloop genaēt als ghelijc eē plaester daer op geleit wort ¶ Vitsen getē doē wel orine makē/eñ den genē die dese te veel etē doē si bloet pyssen. ¶ Vitsen meel inghenomē brengt camer ganc. ¶ Vitsen meel met honich water ō mēgt reynicht dz aēsicht/sondlinge vā die vleckē/alst daer mede gewasscē wort

¶ Moesch oft pottagie van alderhande cruden. ¶ Capittel. CC.lxxxviij

¶ Olus latine. grece Sachiliemenie.

Olus wort hyer genomē voor alder handehof cruidē daer mē pottagie af maect tot voetsele der menschē/ghelijck van beete/van koolē/vā rapē/van malue vā pasternakē/vā spinagie/van lattuwe/aiuyn/van loot/eñ vā des gelijcke. ¶ De. libro agg. capit. Sachiliemenie.i. olus be scrijft ōs dz alōhande pottagie oft moesch vercoudēde eñ vochtich makēde is inden tweedē graet. ¶ Olus weyct denbuic/eñ en heeft niet veel duechdē in hē. Eñ het en wort in medicinē niet ghebesicht. Eñ hier om en rēēt niet dē cranckē menschē/ Eñ dē gesondē menschē en ist nz meer dā eē spijse die haer nzen baet noch en scadet. ¶ Ypsa. ac/eē plaester wt olus ghemaect eñ sondlinge wt die wortelē is seer goet op eē swe ringe die Bani genaemt is. Ende hier af loopt een vochtichept die ghelijc verlaten honpch is. ¶ Meester habix/Olus spijst luttele die menschen/want het en blijft nz langhe in die maghe/meer het sinct inden buyck/ende hier om weycket den buic/ Eñ het loopt haestelijc onuerdout van achteren wte. ¶ Dat sap van olus met olye vā roosen ghemenget/is seere goet opt hooft ghestreken daert smerten heeft van ō sonne. Ende het beneemt die. ¶ Dit cruyt gecoect/ende olye van amandelen/ende dat sap van soete granaet appelen daer ondere gemengt eñ inghenomen/gheneest die drooghe hoesten. ¶ Dyascorides. Olus is onuerduwelijc ende het blaset den buyck oppe. Ende het is flegmaticis scadelijc/dz is den ghenen die cout ende vochtych van natueren zijn/want het vermeerdert dye vochticheden. ¶ Olus en is niet goet den vrouwen die vele ende dicwijlē cranc zijn aen haer loopen/want si worden daer af vermeerdert. ¶ Dat sap vā olus met wijn genut geneest die feninige beten.

Gherste. Capit. CC.lxxxix.

¶ Ordeū la. Trachea gr. Habart l'habar

In dē .vij. boec sim. far. ca. ordeū bescri
uet ons Galien9/ dz die gerste coudt
eñ droge is indē eerstē g. Eñ gerste wordt
in medicinē gebesicht tot veel sakē. eñ son
dlinge tot de vcoelē of hitte vdriuē. Eñ po
lēta wort hier wt gemaect alsoe. Neēt ger
ste eñ maelt die mer nz te clepne. Eñ siedt
dese gerste also gemalē lāgē tijt in watere
Dit gesodē water diēt wel dē genē die die
febres hebbē mer het moet warm oft lau
gebesicht wordē eñ nz cout ¶ Water daer
gerste koornē in gesodē zijn tot dz si breken
eñ rootachtich wordē/ is goet gedroncken
voor grote hitte want het vteert die onna
tuerlike hitte. ¶ Diasco. gerstē water drijf
uet die hitte wt die vā een heete vochticħz
gecomē is Eñ is goet tot de scarpe tōge eñ
dē genen de nz wel swelgē of slindē en con
nē ¶ Neēt gerstē meel eñ mengt daer ond
queappelē keernē eñ azijn eñ maect hier af
een plaester. Eñ legt dese op die hete swee
ringē de dē genen aencomē de podagrā of
de gichtichz in de voetē hebben. Dese trect
veel hittē eñ vochtichedē daer wt. ¶ Dese
plaestere op die rudichz oft seerichz geleit
die vā hitte gecomē is heplt se. ¶ De mee
sterē seggē alle eēdrachtelic dz gerstē meel
die smertē vā heete sweeringē beneēt/ Eñ
dz die vcoelt alst gelijt eē plaester daer op
gelept wort. ¶ Die ond zijn ogen scarpe eñ
harde rudichz heeft/ die vā de windē scarp
gewordē is/ die siede gerste in water ende
dit water sal hi sighen door eenē doec. En
mz desen watere alst lau is sal hy hē stade
lic ond zijn ogen wasscē so sal die scarphz v
gaē eñ zijn hupt sal eē goede vwe gecrigē
eñ saeft eñ effen wordē. Eenē brp vā gerstē
meel gemaect mz wat supckers eñ mz clei
ne rosinē is een goede spijse voor die febres
eñ voor die hitte der leueren.

Olijf boom of olie boō. Cap. CC.xc.

¶ Oliuarum arbor latine.

Die meesteren seggē dat die olijf bo
mē tweeder hande zijn die somige tā
eñ die sommige wilt. Die tamme olijf bo
mē hebben bladerē gelijc edera terrestris
oft ondhaue. Eñ die bladerē vandē wildē
olijf bomen zijn grouere eñ so vol saps. De
se bomē brengē vruchtē die rijp eñ onrijpe
zijn die in die medicijnē gebesicht worden
Eñ so die rijpere zijn so si warmer zijn van
naturē. Mer die onrijpe oliuetē vcoudē
eñ stoppē alderhande lopē. ¶ Vā dese bomē
coēt olie die boōolie of olijf olie genaēt is.
die tot veel sakē goet is. Eñ die eerste dru
pinge vā deser olie is seer soet. Eñ die and
daer na en is niet so soet. Eñ die dde is bit
ter eñ ōsmakelijc. Eñ dit salmē ald9 vstaē
als dese vruchtē ten eerstē wt gedruct wor
dē soe is die olie daer af ald beste eñ soetste
eñ daer na nz so goet. ¶ Dē olijf boō is aē
zijn bloyesel wonderlijkē gestelt eñ en heeft
nz vele bladerē. ¶ Sera. sept dat dese olie
seer goet is vā binnē eñ vā buten des lijfs
¶ Dese olie inde dranckē laxeert eñ repni
ghet den buyck. Ende alle swerende ende

pijnlijcke leden worden met dese olye ver saeft alsse daer mede ghesmeert worden. ¶ Item als boomolie met warme medici nen gebeúcht wort so verwarmt si. Ende alsse met corde medicinen gebesicht wort so vercoutsi. ¶ Boomolie op ghelaten oft gesleubotomeerde aderen ghestreken ver saeft eñ heylt die. ¶ Boomolie vsaeft den brant der netelen. Ende Boomolye is die moedere vā alle olien/daer alle oliē mede gemaect worden. Eñ hier af staet in pandecta veel duechden int. lxxij. capit.

Witten wieroock. Cap. CC. xci.

¶ Olibanū la. & gre. Konder arabice.

Men sal weten/dat hoc olibanū den wierooc is. Eñ dat hec olybanꝰ dē boō is daer dese gōme aen wascht. ¶ Galie. sprect/dat olibanū heet is indē tweedē graet/eñ droge indē eerstē graet. ¶ Diasc. sept/dat olibanū een gōme is vā somighe bomē die in de landē vā arabiē wassē/eñ dese gōme is schijnbaer eñ wit. eñ heeft eenē goedē soeten roec. ¶ Somige meesterē seggē dat dese gōme wt alexandriē coemt vā somige bomē die daer wasschē. Eñ het is dē bestē wierooc die reñ is/eñ nz vmegt en is met eerden. Eñ die een donckere wit te verwe heeft/en is niet goet. ¶ Dese gōme machmē behoudē. xx. iaer onuerteert in haer natuere. Die duecht vādē wierooc is/dz seer cōfortert eñ vstarct door dē goedē roec diet in hē heeft. Eñ die duecht van dē wierooc is ooc consumerē eñ cōstringerē. ¶ Se. eñ Dias. seggē dat olibanū goet gebesicht is tot die wondē/want het trect de tsamē also dat mēse nz napē en dert/eñ en laet geē vuylich; in die wondē wassē. ¶ Olibanū is goet in wijn gedroncken dē genen die bloet spouwē/eñ het is goet tot aldēhande lopen des bloets ō mannē eñ ō vrouwen. ¶ Olibanū met melc ghetēpert heilt wondlikē die sweeringen vā achtere eñ ooc Emorropdas alst daer op ghelept wort. ¶ Olibanū mz azijn eñ mz olie gemēget heilt die quade serichz eñ rudichz daer die melaetsch; dicwilē na volcht/alsse hier mede gewasschē wort/eñ maect die huyt glat. ¶ Olibanū mz soetē wijn ghemēgt eñ in die orē gelatē/benecemt dz susen daer wt ¶ Olibanū doet dz vlees wassē in die wondē/eñ beneēt dz vuyl vleesch daer wt. ¶ Olibanū beneēt de trouichz/eñ vmeerdt dz vstāt. Aui. scrijft in sinē boec de vi. cor. dattet herte vstarct/eñ dz vrolic bloet maect.

Teghens dat susen der oren

Een been datmenvindt in den hertender hirten. Capittel. CC.xcij.

Os de corde ceruí latine.

Die meesteren scrijuẽ alleendrachtelijc/dat dit been geuonden wort in die slincker side van die herten der hirten. Eñ dit wort door die hitte der hertenhart eñ in een been verwandelt. Eñ dit been is rootachtich vã verwen. Dyt been heeft groote duecht eñ cracht in hẽ Eñ sondlinge om dat lijf daer mede te verstarckẽ eñ crachtich te makene. Dit been machmẽ behoudẽ .xx. iaer in zijn cracht. Dese beenen zijn cout eñ droge vã haerẽ cõplexie/eñ si hebbẽ duecht te purgerẽ/eñ te reynigen dat quaet bloet eñ sondlinge de melãcolie. Eñ dienẽ wel tot die liefde diemẽ die mutsche naẽt. Eñ dese brengt eẽ dulle raserie des mans eñ d' vrouwẽ tot malcanderen. Die grote beuinge aẽ zijn herte heeft eñ geneycht is tot onmacht also dat hẽ dũct dat hi beswimelẽ wille. Die sal nemẽ dese beenẽ de corde ceruí/eñ dat sap vã borago oft bernagie. Eñ dese sal hy siedẽ met wijñ eñ hier inne sal hi mengẽ dyamargaritõ dat is een ꝯfectie die vã peerlen gemaect wort. Eñ dz gewicht hier af sal hi maken na sinẽ wille. Desen wijn ghedronckẽ maket dat bloet crachtich eñ brenget dẽ lijue grote gesontheit. Die grote fantasiẽ in hẽ heeft eñ die quade dromen te voren comẽ als hi rusten soude. Die sal specerien in nemen daer ossa de corde ceruí in gemenget zijn die doet gecrigen een goede gedachtenisse eñ beneemt die fantasiẽ eñ starct die memorie. Plinius/Die wt sinen noese vele bloet/sal van desen beene in nemẽ/so geneest hy. Die menschen die dicwijlen in onmachte vallen en is nyet betere dan ossa de corde ceruí. Meester Ysaac spreket dat dit poluere heylt Acrocordines/dz zijn wtghewurpen weycke apostemẽ/de vã een vochtich flegma ghenaemt comen eñ als dese apostemen op gesnedẽ worden eñ dit poluere daer in gestropt worden/so worden si haestelijck ghenesen.

Oppoponacũ. Capit. CC.xciij.

Oppoponacũ latine. Ponax vel Eraclea grece. Sensis vel henũx arabice.

Die meesteren seggen/dat oppoponacũ een sap is vã eenẽ crude/ende het wort genaemt van opos/dat also vele is als een sap. Eñ dit wort inden somer vergadert. Eñ dã ruymtmẽ de eerde vander wortele/eñ men steect daer inne. eñ dã loopt daer wt eñ dit wort daer hart vand' sonne. Eñ daer na scaeftmẽ dyt sap vand' wortele mz messen eñ mz de scorssen/wãt mẽ vint dat oppoponacũ altijt met schorssen eñ mz eerdẽ vmengt is eñ het is den bestẽ oppoponacũ die een claer wesen eñ clare droppẽ heeft eñ die vã verwen rootachtich is/eñ alsmen desen in die medicinẽ besigẽ wille so salmẽ hẽ doen in een doecxkẽ eñ hangẽ hẽ in heet water eñ dã blijft die onreynicheit hier af in dẽ doec/eñ dz beste gaet daer wt. Dit sap machmẽ behouden langhen tijt onuerteert in zijnre natuere.

¶ Sommige meesteren seggen dat oppo ponacum tot eewigen daghen zijn crach te ende duecht behout. Ende het is heet in den derden graet. Ende zijn duecht is nae hem trecken die materien/ende die te verteeren. ¶ Diascorides/Oppoponacum met een weeyck ey ghenut/ beneemt dat kichen ende ruymt die borst. ¶ Pillen vā desen sape ghemaect zijn seer goet voor de quade longene ende voor die oude hoestē. ¶ Den roec van desen sape inder kele ghe laten beneemt Uvulam/dats die swellin ge vanden blade dat inder kele hanghet. die den hughe ghenaemt is. Ende dit beneemt ooc also Squinanciam/dat is een sweeringhe binnen inder kelen. Maer van buytē moet op de kele een salue gesmeert worden die dyaltea ghenaemt is. ¶ Die watersuchtich is/de sal dit sap ouer nacht int sap van vliere laten ligghen Ende dit sal hy des morghens nuchteren drincken soe sal hi genesen. ¶ Voor die darm ghesuchte laet dyt sap ouer nacht ligghen in venckel saet. Ende nemet des anderen daghes met suyckere/so salt helpen.

Sinte cristoffels cruyt. Ca. CC.xciiij
¶ Os mundi vel os munda latine.

Virgitis Pepium vel Epio grece.

Die meesterē seggē dat dit cruyt dē varē cruide gelijct. Eñ dz op die sidegecrolt is. Eñ dat subtijle eñ lancachtighe bladeren heeft.

¶ Diasc. spreect/dz dyt cruyt cleine scarpe bladerē heeft/de vā binnē gelijc mosch zijn dat Usnea ghenaemt is. Dit cruyt wascht aen die water grachtē. eñ het heeft eenē scarpē roec Eñ het en heuet noch steel noch saet. Dyt cruyt beneēt alle fenijnighe beten alst met wijn genut wort/Ende het beneemt oock also ghenut dē bloet ghanc. Ende het consolideert wonderlijcke die wonden van binnen ofte van buyghe besicht bouen alle cruyden.

Orant. Capit. CC.xcv.
¶ Orant latine et grece.

Die meesteren seggen dat dit cruyt vele duechden in hem heeft. ¶ Die vrop vrouwen hebben ghemeenlijck dyt cruyt by haer als die vrouwen inden arbeyt der baringhe onledich zijn. Ende dā

is die geboorte haer des te lichtere. ¶ Die dit cruit bi hē draecht en mach geen gogelie oft touerie scaden/ Eñ mē doet hier ooc andere veele vreemde consten mede de ick achter late om beters wille.

¶ Een been dat die goudtsmeden besighen.
¶ Capittel. CC.xcvi.
¶ Os sepie latine.

In den boec circa instans capitulo os sepie bescriuē ons die meesteren dat dit been comet van eenen vissche die sepie oft sepia genaemt is/ die dit been in zijnen buyc heeft. ¶ Die geerne witte tandē had de dye neme dat poluere van desen beene in een doecxken eñ wrijue zijn tandē daer mede. ¶ Wilt ghi een scoon aensichte maken/ soe mengt dit poluer onder een salue de vnguentū citrinū genaēt is. Eñ bestrijke dat aēsichte hier mede soe wordet claer eñ scone. ¶ Voor die quade leelijke vleckē aent lijf soe besicht also dit vnguentū citrinū .ix. dagē achter malcanderē so vghaen die vleckē eñ de huyt wort scoon.

Minwē wortel of pionie. ¶ Ca. CC.xcvij
¶ Peonia lati. Pentereboū vel pentaboro vel pernia vel glikiside gre. Pinaser ara.

In den boeck circa instans bescrijuen ons de meesterē dat dese wortel heet eñ droge is in dē .ij. graet. ¶ Dese wortele wort in de medicinē gebesicht. Eñ si en sal nz swart vā bwen zijn noch licht nz gaterachtich. Eñ die sware wortelen mogē ghe houdē wordē .x. iaer ōuerteert in haer natuere. Mer die peonia de haer poluert als mense breect eñ die licht eñ vol gaetkēs is en wort in die medicinē nz gebesicht. ¶ Auicen. scrijft dat die peonia tweedhande is de eē mānelic eñ de andē vrouwelic. De mānelike peonia heeft witte wortelē also lāc als eenē vingere. Eñ die vrouwelike peonia heeft eē wortele die in veel deelē gedeelet is. ¶ Diasc. spreect dz dese wortel duech de in hē heeft dat lijfte vstarckē eñ te vuerschen ¶ Peonia genut doet wel orijnē make eñ si reiniget die leuere eñ die nierē. ¶ Plate. dese wortel dē kinderē aendē hals gehangē behoet die kinderē voor de vallēde sucht Epilēcia genaēt. ¶ Den wijn gedronckē daer dese wortele inne ghesodē is reinicht seer dat bloet. ¶ Die vrouwen de van haerder baringhe of geboerte nz wel ghereynicht en zijn/ sullen van deser wortel drinckē. Eñ dā sullē si wed haer natuerlij-

ke crancheit gecrijgē eñ gherepnicht wor
den sondꝰ scade. Eñ hier af sullē si in nemē
also veel als eē amādele groot is. ¶ Vā de
ser wortele mz wñ gedronckē/beneemt dē
hooftsweer eñ de geelsucht eñ de smerten
ꝰ blasen eñ ꝰ lendenē. ¶ Pli. dē roec vā dē
struic deser wortel ī de noesgatē gelatē be
neēt de vallēde sucht. ¶ Aui. peonia bene-
met de swarte vleckē aēt lijf. ¶ Dese wor-
tel aen dē hals gehangē beneēt de vallēde
sucht. Eñ hec geschiet dz mē dese wortel ee-
nē kīde aē dē hals hīc. eñ dz kīt en gecreech
de vallēde sucht nz also lāge als dē wortel
aē sinē hals was. Eñ na dat mē hē dese vā
sinen hals dede/soe gecreecht haestelic we
dere die vallēde sucht. ¶ Ga. in dē. vi. boec
sim. far. cap. peonia bescrijft ons dat dese
wortele dat bloet reiniget/ende datse met
eenꝰ vochtichz scarp is. ¶ Die somige seg
gen dat die peonia tweeꝰ hande is/de een
manlic. Eñ dat dese een wortele twee ellē
lanc heeft. Eñ die ander vrouwelijc. Ende
dat dese een clepne eñ vette wortele heeft
gelijc den aiupn Die clepne peonia in wñ
gesodē suuert die vrouwen also dz si kinde
rē gewiunē. Eñ aen ander sakē hebbē de-
se wortelen gelijke cracht eñ nature

benedicte rosen

Peonie koornen. ¶ Cap. CC. xviij.

¶ Peonia latine. Pyniuser arabice.

DIe meesteren seggen alle eendrach
telijc dattē stain oft strupc daer dit
saet op wascht groote rode bloemen heeft
gelijc roosen. Eñ dese wordē gheineenlijc
benedictē rosen genaemt. Die duechdē vā
desen strupcke eñ van de peionie koornen
wort ōs hier bescreuē. Eñ die duechdē vā
ꝰ wortele zijn ons int ca. hier voor bescreuē

¶ Platea. spreeckt/dat
peonien koornē tot veel
sakē goet zijn. Eñ sonꝰli
ge den vrouwē aen ha-
re cranchz. Eñ de drijuē
si starckelijc wt waerts
Dese koornē drijuē ooc
starckelijc wt die doode geboerte. ¶ Welc
ke vrouwe in haerꝰ baringe grote pijnen
ofte smerten lijdt eñ nz van haerꝰ stat en
mach/deser sal mē geuē peoniē koornē mz
wñ/wāt si helpē tot de haestige geboerte.
¶ Peoniē koornen ghestoten eñ daer onꝰ
gemenghet zeduwaer ende galpgaē/elcs
euen veel eñ supckere. Dese tregie is goet
genut des morgens eñ des auonts/want
si ṽdrijft wt dat vergift eñ brengt saeftelic
camerganc ¶ Welc kint dese koornē bi hē
draecht en mach genē quadē geest eenpch
quaet toe voegen. ¶ Daer dese koornē in
een hups zijn en mach die boose geest ghe
nen schade doen noch gheen onweder toe
voegen. ¶ Deser koornen. x. oft. xij. in roo
dē wñ gedaen/ende desen van die vrouwē
ghedroncken beneemt haer dē ouervloe-
digen loop der moedere. ¶ Die vrouwen
de haer moedere opstoot oft op loopt van
eene side in die andere sullen nemen deser
koornen. xv. ende dese sullense doen in mel
licraet dat van honich eñ van wijn gema
ket is. Ende dit ghedroncken helpt wel.

¶ Dit also genomē beneemt die crancheit
Incubus ghenaemt. Eñ dit is een sucht of
fantasie die den menschen in haren slaep
also druct oft dout dat hi nz gesprekē of hē
beroerē en can. Eñ dit wort gemeenlic die
ree vanđ maere genaēt. ¶ Peonia is heet
ende droge inden tweeden graet. ¶ Dese
wortele aen den hals gehangē is goet te-
gen de vallende sucht. Eñ Galienes scrijft
van eenē kinde dat hier af vlost wert. Eñ
dat die vallēde sucht altijt weđ ghecreech
als dese wortel van hē was. ¶ Dat poluer
vā deser wortele met wijn genut daer de-
se peonie wortele eñ bivoet in gesoden is
is sonderlinge goet voor die vallēde sucht
¶ Eñ dit poluere met castor ghesoden/ is
seer goet tegen die gichtichz eñ lamhz

Oelsaet oft mancop. Ca. CC.xxix
¶ Papauer lat. Animone vel miconiū g.
Die meesteren bescrijuen ons inden
boec circa instās datter tweeđhan
de oelsaet is/dat een wijt van verwē. Eñ
dat ander swart van verwen. Dat witte
oelsaet is cout eñ vochtich van natueren
eñ dat swart oelsaet is coudt eñ droge vā
natueren. ¶ Dit saet salmen vergaderen
inden somere alst rijp wort. Eñ dē dueret
vijf iaer onuerteert in zijn nature. ¶ Wt
beyde dese saden salmen een plaestere ma
ken aldus/ alsmē daer onder mengt vrou-
wen melc eñ wit van eyerē. Eñ dese plae
stere op den slaep vanden hoofde ghelept
doet wel rusten eñ slapē. ¶ Die vrouwen
wtē lande vā Salernitanē/ poluerisecren
dat wit oelsaet eñ mengē dat poluer met
haer eygen melc. Eñ geuen dat harē kin-
derē in te nemē. Eñ hier af slapē eñ vđou
wē haer kinderē seer wel. Eñ dat swarte
oelsaet en salmē also niet ingeuē want het
is doodelic vā zijnđ natuere. Maer vā bu
ten des lijfs mach mē dit wel besigē. ¶ De
eenē sweer aen zijn lijf heeft dye sal nemen
dat saet vā wittē mancop oft dat cruit eñ
dz sal hi stotē eñ daer onđ sal hi menghē o
lie vā rosen. Eñ dit sal hi optē sweer leggē
gelijc een plaester. Dese plaester treet gro
te hitte daer wt Eñ si is sonđlinge goet ge
lept vā buten op de hittige leuer. ¶ Plat.
Neemt poluer vā wit oelsaet/ eñ megt dat
met olie vā violettē eñ smeert dē rugknop
daer mede dyt beneemt die sucht der ledē
ende starcket die leden.
¶ Dyascori. seyt datter
drieđhande oelsaet ofte
mācop is/ dat eene was
schet mz witte bloemen
dat anđ met rosenver-
wighe bloemē. Eñ dat
derde met bleycken bloemē. Eñ dat witte
bloemē heeft is dat beste. Eñ hier af wort
dat alđ beste Opiaet gemaect aldus. Als
dat oelsaet noch ionc eñ niet rijpen en is.
so snijt die opperste huit daer af eñ dz melc
ende dat sap dat hier af comet behout dat
wāt het is goet tot menigerhāde medecij
ne. ¶ Sommige stoten de hoofdē of huys-
kens vanden mācope in haer selfs melck
dat vandē hoofden gaet. Eñ dit sap bewa

ren si. Dit selue inder sonne gedroocht dient wel in de medicinē/die de menschē slapēde makē. Eñ dz oelsaet dz roosuerwige bloemē heeft is daer na dbeste. eñ hier af wort olie gemaect diemē tot spijsen wel eet. ¶ Die nz slapē en cā die sal mācop stotē wel kerlei hi gecrigē cā/eñ dit sal hi warm makē/eñ daer wt sal hy dz sap wringē/eñ hier mede sal hi zijn aensicht bestrijkē/soe sal hy eenē goedē slaep vcrijgē. ¶ Als des wittē oelsaets hoofdē noch groen zijn/salmē de in water siedē/mer daer moet dat derdēdeel honich inne zijn/ Eñ dit salmē siedē also lange eñ also vele tot dat dicke wort gelijc honich/eñ dpt salmē bewaren/wāt het is tot veel saken goet. ¶ Dit selue genut geeft dē menschē eenē goedē slaep/eñ vdrijft ooc de hoesten/eñ stopt den lopenden buyc als hi hier mede bestrekē wort. ¶ Ysaac spreect. dat die gichtichz in sine voetē heeft Podagra ghenaēt/de sal nemē Opiū vā oelsaet eñ daer sal hi zijn voetē mede bestrijkē/dpt verdrijft dese ghychtichept te hant.

¶ Den kinderen mach men oock gheuen wit oelsaet ghepoluerisiert in melck ghemenghet. want het doet hem wel slapen.

¶ Dit oelsaet ghepoedert/eñ met olie van violettē vermenget/vdrijuet die Febres/ende die hittighe leuere/als den rugknop daer mede ghestreken wort

¶ Oelsaet bladeren in azijn ghesoden verdrijuē sinte Anthoni9 vier/daer mede vmeghet/eñ daer op ghelept

¶ Bolepe ¶ Cap. CCC.

¶ Polegium vel Pulegiū laitne.

Bolepe (so die meesters scriuē) is heet eñ droge indē. iij. gra. ¶ Bolepē bloemē vgadt/duerē. ij. iarē in haer cracht.. ¶ Calamentū. Polegiū. Mētastrū. eñ Origanū hebbē al een duecht eñ cracht.. Hier om scriuē eñ vserē die Arabes dz een voor dat and. ¶ Bolepe in watere ghesodē/eñ met diē watere alwarm dat lijf ghewaschē/daer mede vgaet die ioeckinge/ eñ rudichz. ¶ Als dē buyck d vrouwē hier mede ghewassche wert/so vgaet die swellinghe d moedere. ¶ Bolepe met wijn ghesodē/eñ dē ghedrōcken/ is goet den vrouwen die haer bloeme niet ghehadt en hebbē gelijcse behoren. ¶ Bolepe is quaet ghetē dē vroumē die kind draghē/wāt die kind soudē voor haren tijt gheboren worden

Tegens swellinge der moeder

¶ Albert9. Boleie is goet getē dē vrouwē die vsupint zijn bi dye vroywrouwen dat si die nageboorte secū dinam te langhe bi haer hebbē/waer bi menige vrouwe vsumet wort so dz sisteruē moet. Hierō sullen die vroywrouwē so doē dz de nagheboerte niet te langhe in dye vrouwe en bliue/op

datſe in haer lijf mz en ſwelle/want als dz
geſchpet ſo moetſi in ď vrouwē lijf v̉ruplē
eñ v̉rot wordē. ¶ Eñ daer om ſal mē dē vrou
wē geuē bolepe met wijn oft in haer ſpiſe
wāt ſi drijft die tweede gheboerte corteliic
wte. ¶ Bolepe mz honich eñ ſout gemen
get helpt dē lāmen eñ ghebrokē ledē daer
op gelept. ¶ Bolepe mit honich gemengt
eñ ingenomē beneēt dz kichē. ¶ Die groo
te ſteectē eñ pijlichedē in ſinen buyc heuet
ſal nemē.ij.deelen wijns/eñ deſen ſal hi ſie
dē mz bolepe. eñ hier mede ſal hi ſinē bruic
nettē. ¶ Of bolepe mit honich water mulſa
genaemt oft met azijn ghenomē helpt wel
¶ Bolepe met wijn gedronckē drijft wt de
ſwarte colera. ¶ Bolepe alſo genut gene
ſet die ſtekinge vā die naterē of ſerpenten
¶ Die vā bloede ofte anders af onmachtich
ware ſal bolepe ſtoten eñ mengē daer on
dere azijn. ¶ Eñ deſen ſal hi voor ſinen noeſe
houdē. Eñ vā deſen roec ſal hi crachtiger
wordē. ¶ Bolepe gepoluert v̉drijft pijne ď
tandē alſſe daer mede ghewreuē worden
¶ Bolepe verſch gheſtotē beneēt die ſucht
ď voetē podagra genaēt daer op ghelept
¶ Bolepe mz polēta gemēgt eñ gebeſicht
v̉drijft de v̉ſce v̉heuē ſwellingē. ¶ Bolepe
geſtotē eñ mz ſofferane v̉mengt v̉drijft die
quade ſweerē aēt lijf. ¶ Eñ ſondlinge pana
ritiū dz is eē ſweringe aē de naglē ď han
dē eñ deſe ſweringe wort gemeenlic gena
met dē wijt of dē worm. ¶ Bolepe geſtotē
eñ op die milte gelept v̉drijft de harthz eñ
ſwellinge der milte. ¶ Boleie mz hetē wijn
gedronckē is ſeer goet dē genē die mz pijn
haer water makē eñ ſondlinge als deſen
wijn in olie geſodē wort eñ opt̄ē buic geleit
wort. ¶ Bolepe wortel mz ſtarckē wijn ge
ſtotē v̉drijft die ſwellingē te hāt alſſe daer
op ghelept wort. ¶ Boleie mz wijn genut v̉
drijft dz v̉gift ď ſlāgē ¶ Boleie alſo mz wijn
genut geneeſt de ſucht ď longene eñ ď leue
re. ¶ Bolepe ſap mz een cliſterie int lijf ge
daē doot die wormen daer inne. ¶ Bolep
e in wijn geſoden is goet genut tegē de ſnot
teringen eñ den loop int hooft. Ende ſi is
ſonderlinghe goet om die moedere te rey
nigen van hare vochtichept. ¶ Bolepe in
wijne gheſooden verdrijuet die pijnen der
darmen alſe warm daer op gheleit wort
¶ Bolepe vanden vrouwen dicke malen
ghenut maect die vruchtbaer.

¶ Porcelepne of burgel. ¶ Cap.CCC.i.

¶ Portulaca latine. Andragne grece.
Galienes inden.vij.boeck ſimpli.far.
inden capi. Portulaca beſcrijft ons
dat dit crupt coudt is inden derden graet
¶ Plinius/Portulaca waſcht in die houē
ende oock op die velden onder ionc koren.
Ende ſi heeft bladeren ghelijc boonen bla
deren die op der eerden lygghen maer ſy
zijn cleyndere. ¶ Inden boec circa inſtans
beſcrijuet ons die meeſtere dat portulaca
goet is alſſe verſch is. Ende datſe niet vee
le crachten in haer ep heuet alſſe dorre is.
¶ Die duecht van portulaca is ſaeftygen
ende vochtich makende. ¶ Serapio. Die

eene hittige mage heeft die gheswollen is die sal portulacā eeten so geneest hi. ¶ Die groote pijnen aen sine tandē heeft sal dat sap ofte brodie nemen daer portulaca inne gesoden is/ dit indē mont ghehoudē verdrijft die pijn der tandē. ¶ Welcke mensce aē zijn lijf in eenich lidt grote hitte heeft/ die sal dat sap dees cruyts daer op strijckē/ eñ dat sal hē seer helpen. Ooc mach hi dit sap drincken die vanbinnen grote hytte heeft want het vercoelt wel. ¶ Dit cruyt in spijse geten beneēt de sweeringē des gemachts oft der scamelhedē. ¶ Meester Ruffus/ dat portulaca diē gesichte scadelic is/ ende dat si die lichamē der menschē te seer vercout. ¶ Auic. in sinē. ij. boec indē capit. portulaca scrijft datter sap van porseleine sondlinge goet is in die medicijnē die vercoelende zijn. ¶ Een plaester van portulaca ghemaect eñ op hittige sweeringe geleit daer mē eē verrimplinghe of corruptie besorcht/ oft daer herispula is/ dat is eē hittighe vlceracie de int lijf loopt vā dat een lidt aen dat ander helpt daer voor seer. ¶ Portulaca gestotē eñ met wijn gemengt beneēt die sweringe opt hooft alsse daer mede gewasscē oft bestrekē wort. ¶ Pli. portulaca is goet dē gheswollen ooghen daer oppe ghelept. ¶ Portulaca is goet geten inden somere want si tempert eñ vercoelt die menschen Ende sonderlinge vandē genen die bloet spouwen. ¶ Portulaca eñ acetosa oft sulckere zijn van eender natuere. ¶ Portulaca rau gheten maket slijm inder maghe ¶ Portulaca dicwilen inghenomen beneemt den menschen haer oncuysheyt. Mer si scadet den ghesichte. ¶ Diascorides/ portulaca is goet den genen de hittige febres hebben/ wāt si beneemt die hitte vā daghe te daghen alsse met azijn genomen wort. ¶ Portulaca met gersten meel gemengt eñ tesamē gestoten eñ bi een vier verwarmet eñ daer na op die mage geleit beneēt die onnatuerlike hitte. ¶ Vrouwē de veel lopende eñ vloyich zijn sullen besighē porseleine/ want si stopt te hāt. ¶ Portulaca met azijn gestotē blust sinte anthonis vier daer op geleit. ¶ Portulaca indē mōt geknout geneest dē loop des bloets wtē noese. Dat sap aēt voorhooft gestrekē/ geneest de pijn int hooft de vā coortzē of febres comt.

¶ Wechdoret. ¶ Capittel. CCC. ij.

¶ Proserpinata/ pologinia/ porremacia/ vel multigonia grece. vel Centummodia corrigiola minor/ lingua passerina vel geniculata latine.

Serapio bescriuet dat dit cruit twederhande is/ dat eē mānelijc/ dat andere vrouwelijc. Dat mannelijc heeft tacken of spruytē die effen oft slecht eñ weyc zijn/ eñ het heeft subtijle knoopē. Eñ het breyt hē opter eerde gelijc gras. Eñ het heeft bladerē gelijc de wijnruyte heeft. Maer des wechdoreets bladeren zijn weyckere ende ooc langere

Eñ bi elc blat heuet saet. Eñ het heeft twe dlep bloemẽ witte eñ root. Dẽ vrouwelij ken weechdzet heeft cleine tacxkẽs de ghe lijc pijpkens zij eñ dese sijn vol knoopẽ eñ aen die knoopen heuet bladerẽ eñ de wor tele hier af en is nz profitelic eñ dit wascht geerne bi die waterẽ. ¶ Galie. inden. vij. boec sim. far. ca. poligonia bescrijft õs dz dit cruyt vochtich is indẽ tweeden graet/ eñ cout int beghinsel vandẽ derden graet ¶ Diasco. sept/ dat dat sap van weechdzet seer goet gedronckẽ is den genen de bloet spouwẽ. Eñ dat den loop des hoofts bene met/ eñ dits ooc goet dẽ genẽ die dicwilen vã bouen wt brakẽ eñ õstict zijn. Eñ het is ooc goet den genẽ die dicwilen die droppel pisse hebben/ alsse dyt indrincken eñ ouer haren buycsmeerẽ. ¶ Dyt sap gedronckẽ geneest die feninige beten also dat si dẽ lij ue nz scaden en mogen. ¶ Weechdzet myt wijn eñ honich ghesoden heylt die nieuwe wonden daer ouer gelept. ¶ Wilhelmus scrijft in zijnẽ chirurgie eenẽ wondẽ dzãc die hy aldus maecte. Hy nam weechdzet sanikele/ koolen/ elcs een hantvol. Eñ hier wt druct hi dat sap eñ dat mengde hi met watere dat van vlier ghedistileert wordt Desen dranc heylet alle wonden hoe dat die zijn/ cleyn/ diep oft groot. ¶ Plateari⁹ sept dattet sap van weechdzet in die oren gelaten beneemt dat ettere/ ende den loop daer wte. ¶ Eñ heylt die fistelen alst daer inne ghedropt wort sond aflatẽ/ ¶ Weech dzet blust dat heylich vier eñ beneemet al le harde swellinghen daer ouere ghelept. ¶ Galienus. weechdzet wascht gheerne aen ongheoeffende steden. ¶ Die quarta nam heuet die sal van desen sape drincken alst met lanc pepere gemengt is drie mor ghen achter malcanderen. ¶ Weechdzet ghelijct der wijnruyte aen die bladerẽ eñ de bloemen hier af zijn wit eñ root. ¶ Welc ken in die febres die coude aen coemt also dat hi schuddende is die sal drincken weech dzet met wijn ende watere so vergaen die febres. ¶ Weechdzet met wijn gedroncken geneest die beten der slangẽ eñ alder han de feninighe dieren. ¶ Weechdzet doet wel orijne makẽ eñ suuert de blase. ¶ Voor de sweeringhen der borst. Neemt dat sap vã weechdzet eñ olie van rosen elcs euen vele eñ menget hier ondere boter eñ tempert dese te samen eñ bestrijct de borst daer me de. ¶ Plinius. Proserpinata versch ende groen gestoten heylt de wondẽ. ¶ Wilhel mus scrijft in zijnẽ chirurgie dat hy weech dzet plach te besigẽ tot alle scaden eñ dat hi menigẽ mensche door gods gracie hier mede gheholpen heeft.

Pareie. Capit. CCC. iij.

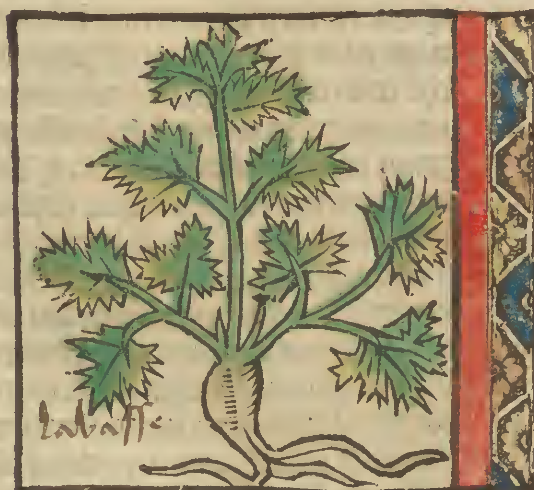
¶ Porrum latine. Arabice Curat.

Avicenna in sinen. ij. boec inden ca. porrũ bescrijft ons dat porrũ twee derhande is/ tam eñ wilt. Eñ dat dese een middele naturere heeft tusschen aiuyn eñ look. Ende daer is spaensse pareie die seere goet is. Ende desen is van deser naturere. ¶ Hi sept ooc dat porrum heet is indẽ der

dē graet. eñ droghe in dē .ij. ḡ. eñ sondlinge die tāme. En dat wilde Porrū heeter eñ droger is vā naturē dā de tāme porrum ¶ Tamme parepe ghestotē eñ met sout v mengt/ helpt die quade bladerē daer ouer gelept. eñ die wilde parepe maect sweerige eñ bladerē aent lijf daermē die op lept ¶ Die veel parepē of loocs eet crijcht pijn int hooft/ eñ hē droōt veel eñ vremdelic in sinē slaep. ¶ Parepe gepoedert eñ v mengt met olie vā rosen eñ azijn/ eñ dat in doorē gedaen/ beneēt dat smertē daer wt. En dit is ooc goet voor den tantsweer. ¶ Tāme parepe is nz goet d maghe. Ende dye wilde parepe is noch scadeliker d maghe ¶ Parepe ghetē blaest dz lijf oppe. daerō sal mēse siedē in twee waterē als mēse eten wil/ wāt also wort haer quaethz benomē ¶ Parepe brengt dē vrouwē hair bloeme eñ doet wel pissen. ¶ Eendrachtelic seggē die meesters dat die parepe in haer heeft onnatuerlike eñ onprofitelike hitte/ gelijc een quaet hout dat lichtelic brant/ eñ lichtelic geblust wort. ¶ Die meester Macer sept. dat sap vā parepe met vrouwē melc gedronckē v drijft die hoeste ¶ Ypocras Dat sap vā parepe is hē goet gedroncken die bloet spuwen. ¶ Pareie rau getē sept Diascorid. maect dē mensce onlustich ō te eeten/ eñ is een fenijn eñ v ghift ¶ Parepe rau gheten v drijft die dronckenhz. ¶ Een plaester vā parepe gemaect eñ op die ghecōtudeerde oft gebrokē leedē gelept/ beneemt de swellinge daer af eñ v tepzt dat geronnē bloet. ¶ Dat sap vā parepe met wijn gedrōcken helpt seer dē siecken lendē ¶ Dat sap vā parepe v drijft die oude hoestē. En beneemt die pijne om dye borst eñ lōgene. ¶ Dit sap ghedrōcken is seer goet den watersuchtigē/ eñ bisond dē lendēsuchtigen. ¶ Plateari. Die veel pijnē int hooft heeft/ sal nemen .ij. deel parepē sap/ eñ dat d den deel honich/ eñ doē dat in zijn nose eñ ooren/ wāt dz helpt wel. ¶ Veel meesterē scriuē dat parepe rau ghetē is dē liue seer scadelic. hier ō sal hē elc hier vore wachten

¶ Cassi9 felix. Neemt wierooc/ eñ epckē appelen gepoluerijseert/ eñ gemēgt mz pareiē sap eñ ghedronckē beneemet dat bloet spuwē. eñ in die bloedēde nose ghedaē stillet dz bloet. ¶ Als een vrouwe ōtrent haer schamelhept v seert is/ die sal dit sap daer ouer striken tsal wel helpē.. ¶ Wilhelm9 scrijft in zijnd chpurgiē/ dat hi tsap vā d parepe veel vseerde tot wondē/ En bisond tot dye wondē die v cout eñ v vuplt warē. eñ dat hp hier mede dat vupl vleesch wtē wondē track. ¶ Die lendenē bestrekē met pareie sap dat gemengt is met dat sap vā witte lelien wortelē beneemt die pijn daer wte ¶ Parepe veel ghenut beswaert die mage/ maect dorst/ v hit/ eñ ōtsteect d bloet

Petercelie Capi. CCC. iiij.

Petrosilinū lati. et grece.

Die meesters scriuē dat Petercelie is heet eñ droge indē tweeden graet Eñ datse is tweederleye. deen tam/ dand wilt/ eñ die wilde naemtmē Petrosilinū macedonicū/ oft sinonū. Castri⁹ fe. scrijft dat petercelye vā macedoniē wascht aen steenrootsige bergē. Eñ datse is doordringende die vochtichz des lijfs/ eñ datse doet seer sweeten/ eñ orijne maken. De tāme is ons wel bekēt/ eñ dat saet hieraf wordt in die medecijnē geuseert. Eñ allinē inden receptē scrijft/ petrosilinū/ soe meētmē dat saet v̄ petercelie. En dat salmē v̄gaderen alst rijp is/ eñ dit duert. v. iaer in zijn nature onv̄terpt. Die wortel hieraf wert tot veel sakē v̄seren. Si is vā haer v̄ natueren doordringēde/ daer v̄ doetse wel orijne make. Eñ dat saet/ eñ wortelē zijn beyde goet voor dē steen. Oyc sijn ooc goet genut dē vrouwē die haer bloemē achterbliuē/ wāt si brengen die wed. Si zijn hē goet gheten die gheenen wint in haren buyck hebben Galien⁹. Petercelie saet gestotē suuert wel die quade rudichz/ alst daer op gelept wort. Dit saet ghetē beneemt die swellinge v̄ mage/ eñ is goet ghenut dē geswollē menschē/ wāttet v̄drooght eñ doordringet die quade vochtichz/ eñ hier v̄ ist sondlinge goet genut dē melaetschē menschē. Dit saet suuert die leuere/ eñ beneemt de pine v̄ lendenē eñ v̄ blasen. Ysaac. Petercelie is heet eñ droge indē v̄dē graet. Platearius eñ die meesters houdē eenpaerlic dat dit cruyt/ saet/ eñ wortele is seer goet ghenut vā allē menschē/ wāt men luttel menschen vint die ghenē steen/ noch graueel en hebbē/ tsi luttel oft veel. Daerom machmē dit cruyt/ eñ wortelē etē met vleesch oft visch Eñ die wortele is altijt beter ghesodē ghetē dā rau. Solaet vā petercelie/ eñ van sulcker mz azijn v̄mengt/ is seer goet teghē die hitte v̄ febres. Een solaet vā petercelie lattuwe/ waterkersse/ eñ porceleyne/ met boomolie eñ azijn ghemengt/ is oocsonderlinghe goet teghen die febres

Paridane. oft dach eñ nacht.

Cap. CCC. v.

Paritaria vel vitriola lati. Allinē/ porte mō perdiciō: Sideritis. Aralia. Quiattri Agreste Labatiō. poliominō grece. Tugegraria arabice.

Die meesters scriuē indē boeck Circa Instans/ dat dit cruyt is heet eñ droge indē derdē graet. Dit cruyt groen eñ versch ghenut is goet tot veelhande dinghē. maer dorre eñ gedroecht ist nz profitelic. Somige heeten dit vitriola om dat tet die glazē suuert dier met gewreuē wordē/ door de scherphz diet in hē heeft Eñ ooc wāt die glasen wordē hier wt ghemaect.

¶ Die meesters scriue dat dit cruyt heet eñ droge is indẽ derdẽ graet. eñ tis groen goet gebesicht. Eñ dz saet hier af is vã natuerẽ cout eñ vochtich. ¶ Diascori. spreect dat dit cruit gemeẽlic aen die dijckẽ eñ aẽ die wallen wascht. Ende dat heeft eenen cleinen steel/scarpe bladeren eñ scarp saet dat coudt eñ vochtich makende is. ¶ Dyt saet met donõbare gestotẽ eñ met azijn ṽmenget/blust dat heilich vier alst daer op gelept is. Eñ alsmen sorget dat eenighe leden onsteken soudẽ soe salmen dit saet stoten met asine eñ daer op legghen. Eñ dyt treet daer wt so grote hitte datmen dat õc stekẽ lidt niet afsnijden en darf. ¶ Dyt op die swellingen geleit/ṽdrijft haestelijc die swellingen. ¶ Dit sap van desen sade mit ceruse gemengt beneemt dat heylich vier daer op gheleit. Eñ dit cruyt ooc alsoe dare op ghestreken beneemt die ghebreken de Herpetes eñ Hestiomenus ghenaemt zijn. Eñ dese zijn sommige sweeringen de dat vleesch aen lichaem verteeren eñ eten Ende dese worden ghegenereert van die verbrande colera/eñ si zijn argere dan de canckere/ ende si wordẽ van sommige genaemt den wolf. Dyt is ooc goet tegen dz fledercijn ende gichticheyt der voeten podagra genaemt/alst myt ghepten melck vermenget daer op gestreken wort ¶ Dit sap van dese bladeren is goet gedroncken alsoe veele als een half drinck glas vol dẽ gheenen die oude hoesten hebben. ¶ Dit sap gheneest die gheswollen keele/alst dare inne ghelaten ende gegorghelt wordt. ¶ Galienes. paritarien saet is goet dẽ hittighen quaden bladeren ghestooten daer op geleit. ¶ Dat sap vã desen sade is goet in die oren gelatẽ/wãt het beneẽt de smertẽ eñ dye sweeringen daer wt. ¶ Dat sap vã dese bladerẽ is sonõlinge goet ghegorgelt in die swellinge der kele. Eñ tis oock goet tot de swellinge vandẽ crop õ mage ¶ De experte meesterẽ plagẽ dit sap in te geuẽ voor die oude hoesten. Eñ dit sap sal mẽ bewaren in een glas/des somers voor die hitte/eñ des winters voor die coude ¶ Dat vleeschsop daer paritaria in gesodẽ is/is goet ghenut tegẽ die coude pisse. Eñ ooc tegen die pijlichz der darmẽ Colica passio genaemt/die vã windẽ/eñ coude vochtichz come is ¶ Paritaria in wijne gesodẽ stilt haestelic die pijlichz/als si daer op warm ghelept wort

Vijf vingher cruyt. ofte vijfblat Cap. CCC.vi.

¶ Pentaphilon grece. Quinqzfoliũ lati.

Meester Diasco. scrijft int Cap. Petaphilõ/ dat dit cruyt heeft eenen steel die vol saets is. eñ dat aen elcken steel een groen bloeme is/eñ dat zij bladeren in vijf deelẽ gedeylt sijn/eñ heeft seer veel stelen. Eñ wascht gheerne in vochtige plaetsen eñ biden weghe. ¶ Galienes. Die wortel vã dit is droge indẽ derdẽ graet. Eñ heeft cleyne hitte in hẽ. eñ is root eñ seer lanck. ¶ Auicenna Dit cruyt met azij

E ij.

ghesoden/die hittige eñ rode lopē die ghebrekē geneest die Herispula genaemt zijn daer wt trect. ¶ Dit also gebesicht beneēt der iñicturen eñ gewerven ¶ Den wijn daer dese bladerē ouer nacht in ghestaen hebben/is goet gedroncke voor die vallēde siecte. ¶ Dese wortele heplt de vijchbladeren/als si ghepoedt is eñ daer op gestropt ¶ Den wijn gedroncke daer dese bladerē in ghesoden zijn/verdrijft die quarteyne

¶ Plateari? ..

Dese bladeren in honich of azijn ghedaē eñ ghedrōcken/ benemen de Febres

¶ Dit crupt ghestoten met oudt smeer heplt die wondē aēt lijf/eñ aen die leden welcke wondē de zijn moghen ende waer

¶ Coecxkens ghebacken vā dit crupt/ vā semelen mele/eñ van watere/eñ die.ix.dagen achter malcanderen ghenut/ geneest die ghele suchte. ¶ Dit crupt ald?ghebesiget is goet teghen dpe starcke Febres. Ne met dpt crupt eñ stotet wel/ eñ doet daer onder semelē meel/eñ watere/eñ kneedet ondr malcanderē/eñ doet daer onder wat boōolie. Ende dit sal deech worden.eñ dan maect daer af een plaestere/eñ legget dpe opdē bupck/eñ als die eenē haluē dach oft een haluē nacht daerop gelegē heeft dan doetse wedom af eñ maectse warme/ eñ legtse dan weder opden bupck/eñ doet dit dickwijlen. Dit vdrijft die Febres/eñ doet wtspuwen die quade vochtich?. ¶ Die de oghen dōcker geworden zijn/sal nemē dpt crupt eñ leggen dat in clarē wijn in een coperē vat. Eñ als hi slapē gaet/so sal hi des wijns om sijn ogen striken/dz helpt seer.

¶ Die bladerē ghepoedert eñ met honich vmengt:reynighē die vuplich; des mōts eñ ō tongē:als si daer mede bestrekē worden. Eñ daer na salmen dē mōt wasschē met watere daer honich van roosen inne vermenghet is.

Enghelsoet.oft boom:varen
Cap.CCC.vij.

¶ Polipodium latine. Dipteris grece Serapio. Cap polipodiū bescrift. Dit crupt wascht aē steenrootsen/aē epcken bomen.aen oude muerē. eñ alōmeest aen oude epcken bomen. Dit crupt is den Varen crupde ghelijc aen die bladerē. Eñ dpe bladeren hyer af hebben in hē swarte droppelen. Eñ die wortele is een diere gelijc aen haer wesen dat Scolopendria oft Scolaca ghenaemt is/dat.xij.voetē heeft Eñ dese wortele is eenē vingher dicke/ eñ van binnenisse groen eñ soete.

¶ Inden boecke Circa instās bescrijft die meestere dat dese wortel is heet inden derdē graet eñ droge indē tweeden graet eñ gelijct dē varē eñ dat aen epckelboo

men wascht is dat beste. ¶ Dese wortelē salmen v̄gadere inden somere/eñ dan sal mense eenē dach ind̄ sonnen hangen: Eñ dā mach mēse .ij. iarē behoudē in haer natuere/eñ men machse tot medecinē nemē Eñ si zijn die beste die binnē seer soet zijn ¶ Deser wortelē duecht is vā malcāderē te deylen/eñ te purgeren flegma eñ melācolicā ¶ Ope gesnedē ware mach daer toe besigen Polipodiū/wāt si behoet die menschē vā toeuallende cranchz. Polipodiū/anijs venckole/comij. elcx eeuen veel/in een pōt waters/eñ dat water ghedronckē maect den buyc suuer eñ reyn. eñ v̄drijft daer mz veel quade vochtichz wtē liue. ¶ Serapio Polipodiū heeft duecht om te resolueren die Melācolie. Eñ die wortel sal ghesoden wordē in hoenderē sop/oft met honich water mulsa genaēt/eñ soe ghenut beneemt si bequamelic die melācolie/eñ flegma/oft die quade flumichz des lijfs. ¶ Polipodiū met kees wey genut maect saftelic camer ganck. Eñ is bisond̄ goet voor de gheswollen milte. ¶ Mesue: polipodiū is goet ghebesicht teghen die darm sucht Colica. Eñ polipodiū met honich watere ghedrōcken beneemt febrem quartanam:

¶ Auicenna de virib9 cor. polipodiū v̄starct dz herte/ende maket goet bloet ¶ Een loot poed̄s vā polipodiū. een dragma d̄s saps vādē bladerē vā pēta philō. eē half dragma d̄ wortelē hermodactili. een half loot suyckers. dit tsamē ghemengt mz watere van sclusselbloemē/oft vā sanie. dit is bisonder goet voor ghichtichz/ eñ pijne der leden.

Weechbrede. oft Weghérick
Cap. CCC. viij.

¶ Plātago Quīqneruia arietis vel Arnoglossa latine. Arnoglossun grece.

Die Weechbrede (so die meesters scriuen) is twee d̄hande. die grote eñ de cleyne. Eñ daer is noch een and̄ cruyt dat Plātago heet Eñ dat heet in latine lācea lata/eñ dit wascht rechtop met scherpen bladerē die gelijc zijn dat yser oft spere van eend̄ lancie. ¶ De grote eñ cleyne weechbrede zijn beyde van naturē coudt en droge. Daerō v̄drogē si seer de natuere/eñ de vuchtige wondē. ¶ De grote weechbrede wort so ghenaēt om datse grote cracht in haer heeft. Eñ de cleyne is vā mind̄ crachtē. gelijc int naeste ca. bescreuen wort

¶ Diasco. Dat sap vā weechbrede mz een d̄ clisterte int lijf ghelatē/beneemt die coude febres/ die langhē tijt gheduert hebben ¶ Dit sap drijft die hitte eñ swellinge wt die oghen/alsse daer met besalft worden ¶ Dit sap beneemt die pijne eñ swellinge d̄ tandē/alsse hier met gewasschē worden ¶ Dit sap is goet den vrouwen als haer sucht niet stillen en wilt/alsse eenen doeck

op haer schamelhz legghẽ die in dit sap ge net is Mer dit motẽ si dicwil achter mal canderẽ doẽ. ¶ Dat saet met wӱ gestoten is goet tot allen dinghẽ daer dat sap goet toe is. Dat sap lange indẽ mõt gehoudẽ heplt die vuylhz eñ corrupcie des mõts eñ heplt die wondẽ op ð tõge ¶ Dit sap heplet ooc die fistelẽ daer in gedaẽ. ¶ Dit sap in de ooren gedaẽ heplt die sweer inghen in/eñ ỏdroocht die. Eñ blust ooc dat heylich vier alst met semp viua oft dõdbaert ỏmengt wort. ¶ Dit sap genut met azӱ is goet tegen dbloet spuwen. Eñ tis oock hem goet die verswijnen eñ utdroghen.

¶ Plateari9 Dese bladeẽ mz honich gesodẽ. eñ ghestotẽ/eñ dan op natte wõden ghelept gelijc een plaestre/drogen die wondẽ. ¶ Die bladrẽ vander groter weechbreede met azӱ/ eñ sout gesodẽ/eñ ghelijc een warm moesch

ghetẽ/stoppẽ dẽ loop des buycs. eñ zӱ hier toe noch beter als daer linsen oft lẽtes mede gesoden zӱ. ¶ Daer zӱ drie dlepe lopen ðs buyck. Deen is Dissenteria. eñ die loopet met bloede. Die and is Dparria/dit is een loop sonð bloet. De derde is Lienteria hier mede loopt die spise dore als si ghetẽ wort. ¶ Voor den eerstẽ/eñ lesten loop/is goet dat sap vã weechbrede met wӱ gesoden eñ ghedrõcken. ¶ Weechbrede stilt dz bloet in de wondẽ ghestotẽ met dat witte vã eenẽ eye/eñ daer op ghelept:. ¶ Weechbrede heplt die honts beten/ eñ ỏdrijft dye swellinge daer af/alsse ghestoten wort/eñ daer op ghelept. ¶ Hi beneemt ooc die littekenẽ ð wonden/eñ si brengt die in haer eerste verwe. ¶ Weechbrede heplt die verbrande ledẽ/ghestotẽ met dat witte vã eẽ eye/eñ daerop gelept. ¶ Vã dit sap inghe nemen. ij. hueren te vorẽ eer die quartana febres aen comt/verdrijft die Febres

Cleyne weechbrede. Cap. CCC. ix.

¶ Plantago minor. latine:

Die meesters scriuen dat dye cleyne weechbrede is goet in allen saken daer de grote weechbrede goet toe is/mer niet soe starckelic. ¶ Dit sap vã die cleyne weechbrede is goet tot allen swerẽ die bp die nose wasschẽ/alst met safte wolle ghelijc een plaestere daer op ghelept wordet: Maer dese plaesterẽ moetẽ. ix. daghẽ vernieut wordẽ. ¶ Dit sap gheneest dat stekẽ vanð spinen/oft andð fenijnige dierẽ/daer dit mede bestrekẽ ¶ Die belorcht is dz hy fenӱ ghetẽ/oft ghedrõckẽ heeft/die sal drincken vã dit sap: Eñ daer na sal hi hẽ purgeren met eenige medecijnẽ/so sal hi daer af ỏlost wordẽ: ¶ Die pijne heeft vã eenighe steecten/dye sal des crupts bladerẽ sieden eñ leggẽ die so warm op dye plaetzẽ daer die siectẽ sijn/oft op die milte/so wort hem beter: ¶ Die eenẽ quadẽ droes in zӱ lijf heuet/die sal de wortel hier af bradẽ i eẽ vier

eñ also warm daer op gebondē. Dat sap vā beyde weechbrede vā elcx eeuē veel eñ dat ghetēpert met wijn ofte honich. Eñ dit so ghedroncken verdrijft eñ verswindet dye ghichtichz. Die totte crampe geneycht is sal stotē weechbrede mz starcken wijne eñ sal dat daer ouer legghē/so wort hi ge holpē. Dat sap vā de scharpe weechbre de ghedronckē verdrijft wter blase meni ger leye suchtē. Die .iij. bladerē vand scharper weechbrede in sinē mont neemt/hē en sullen die byen schadighen noch steecken. Die de .iiij daghelicse febres oft quartanas heeft/dricke .ij. huerē te vorē eer die ribelige aē comt. Oft siede dat cruyt in wijn eñ drincke des smorgēs nuchterē driemale achter malcanderen/eñ hi sal ghenesen. Dit sap ghedronckē drijft wt die naghe boerte vander moeder lichaem

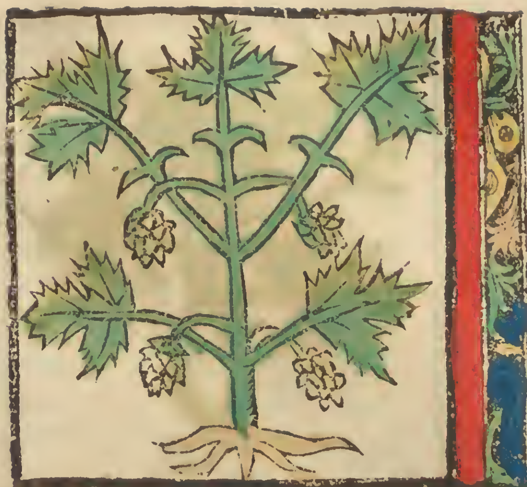

Dye weechbrede beneemt die swellinghen/ alst ghelijc eē plaestere daer op ge leyt wort.
Dit cruit ghestotē eñ dat sap daer wte ghedruct/eñ op dye sweringe achter die ooren gestrekē beneemt die pijne eñ dye sweringhe daer af/ende vanden ooren

Dat sap van die scerpe weechbrede ghe droncken/verdrijft die spilwormen

De grote pijn eñ steecten in sinē buyck heeft sal dē buyck wriuē mz dit cruyt/oft met warmen sape vā dit cruyt so sal die pijne vergaen.

Cruys boom/oft Cristus palme.
Cap. CCC.x..
Palma cristi latine

Diascorides scrijft. Palma Cristi is eenē boom/wiens stāme is binnē hol.eñ is effen/eñ gelijc wassende. Eñ hi heeft vele tacken aen malcanderen/eñ heeft bladeren bina gelijc dē wijngaert.maer dese bladeren zijn wat scherpere. Eñ dye bloemen hieraf gelijken den bloemē vand hoppen daermen met brout. daer zijn lāckachtighe grauwe eñ rode koernē inne. Eñ dese boomen en wassē niet lāger dā inden somere/eñ inden herfst vergaet desen struyck. met d wortele. Die dese koernē bi hem heeft/is sekere voor touerie eñ verghift..
Palma cristi gesoden eñ ghedroncken brengt begeerte eñ lustichz den mānen eñ vrouwen. Die bladerē hier af ghesodē eñ ouer die sweringe geleyt die haer versenen hebben met swellinghe/heylē die als si daer ouer ghelept worden ghelijck een plaestere
Dit versept is sonderlinghe goet geleyt op die sweeringhe Herispula ghenaemt wāt het heylt die seer behendelick.

Geele butter bloemen

Rauen voet. C.C.C.xi

Pes coruinus latine

Clinopodion grece.

Diascor. scrijft int Cap. Clinopodiū/dat dit cruyt aen steenachtige bergen wascht/eñ is ghelijc ð marubiū. Galie. seyt dat dit cruyt is droge inden tweedē graet.

Diascorides bescrijft. Dit cruyt gesodē in wijn/eñ dā gedroncken/is tegē dye beten ð dulle hondē. Eñ tegē dye droppel pisse. Eñ hi brenget dē vrouwen haer bloeme. Desen wijn gedroncken drijft ooc wt dz doode kint vanð moedð lichaē.:.

Auicenna scrijft in dat Cap. Pes corui. dat dit cruyt seer goet is tegen die sucht ð darmen. eñ dattet gelijc is ð wortele Hermodactilorū/of tijdelose inð werckinghe

Paul⁹ inden Cap. de pede corui scrijft. dz dit cruyt seer goet is teghen de pinen ð leden/wāt het vstarct die ledē. Eñ het lost ooc die quade materie daer wte

Duuen voet Cap. C.C.C.xij.

Pes colūbin⁹. vel herba ruperti latine

Die meesters segghen dat dit cruyt is driedhande/dat een heet in latijn Amomū. In griecx eñ arabicx Hamenie. Dat andð heeft ronde bladerē/eñ heet ooc Pes colūbin⁹. Dat derde heet Anageros. eñ heeft bladerē eñ fautsoen gelijc dat eerste/mer tis seer stickende. Eñ vandē eerstē dat Amomum heet wort hier ghescreuen

Diasco. int Capit. Amomū seyt dat dit cruyt seer wel ruyckende is. Eñ dat sijne vrucht is bina gelijc druuen koernen. Eñ heeft eenē hardē steel mz cleyne bladeren

Plini⁹ inden Capitel. Amomū seyt/dat dit cruyt Amomū geheten is/wāt het rieckende is gelijc Cinamomum dat is gelijc caneel. Eñ dyt wascht veel in Siria eñ in Armenia. Eñ dit cruyt is heet eñ droge inden derden graet. Eñ het maect dye menschen gheerne slapende. Auicenna dat dyt cruyt op een bladere geleit maect die rijp seer haestelijcken. Van

desen cruyde gedroncken beneemt Podagram dats ghichtichz in die voeten. ¶ Die van dezen cruyde veel eet/ wort gelijc een die droncken is. En hi supselt mettẽ hoofde/ eñ begeert te slapẽ. Vã beyde deser yedes duechdẽ is veel ghescreuẽ in Pãdecta int. xlij. Capit. dat Amomum beghint

Popellierboom Cap. CCC. xiij.
¶ Populus arbor latine. Agyros grece

Die pepellier bomẽ (so die meesters segghen) zijn vã naturẽ cout eñ vuchtich. ¶ Des booms scorssen/ wortelẽ ende bladerẽ sijn tot veel saken goet. ¶ Die vã deser wortelẽ drinct/ en gerrijcht in. viij. dagen daer na gheen steecten oft pijnẽ in sijnen buyck/ noch ooc die coude pisse. Ende wt desen boõ loopt ooc harsch/ die beter is in medecinen dã andere harsch/ als Diascor. scrijft ¶ Vã die soppen dẽ boomẽ eer si wel wtgesproten zijn wort een salue ghemaect die vnguentũ popileõis ghenaẽt is: Eñ is tot veel sakẽ goet ¶ Dese salue gestrekẽ aen den slape vãdẽ hoofde/ eñ aen die slaẽde aderen/ doet hẽ slapẽ ¶ Dese salue op dẽ nauel gestreken doet sweeten. ¶ Dese salue wort aldus ghemaect. Neemt die botten oft schoetẽ des boõs een pont/ oelsaet bladeren/ donbaert blader/ lactuwen blader/ knabẽcruyt blad dat satirion oft leporina genaẽt is/ nachtscade blader. vilsaet blad/ mãdragora blad/ elcx een loot/ stoot dese en siedse dã in wijn/ eñ laet meer dã die helft des wijns in siedẽ. Daer na wringhet door eenen doeck gelijc een pepere Eñ menget dã daer ond repn bargẽsmeer dat ongesoutẽ is so veel als ghi wilt. eñ roert dz ond malcãderen bi een viere

Om popellioen salue te maken

Longhen cruyt Cap. CCC. xiiij.
¶ Pulmonaria grece et latine

Die meesters segghen dat dit cruit cleyne weecke bladerẽ heeft/ gelikende dẽ lõgene oft dẽ lõse/ eñ wascht altijt in vuchtige plaetsen ¶ Plini9. Dit cruyt is vã naturẽ vuchtich eñ coudt indẽ twe den graet. Sijn duecht is weycken/ eñ wtdrijuẽ. ¶ Platea. Longencruyt met wijne ghesodẽ eñ daer ond gemenget honich eñ door eenen doeck gestreken als bryp/ eñ die salũẽ latẽ drogen ind sonnen tot dat hi is so hart datmen diẽ bryp mach poluceiserẽ.

Dit poed is seer goet op hittighe sweeren gheleyt alst met garstēmeel vmengt is

¶ Meester Paul?

Dat longhen cruyt ouer nacht in wijne geleyt/eñ ghenut/is goet voor dat kichen. eñ ooc voor die droghe hoestē. Ende het dient oock seer wel tot alle suchtē eñ gebrekē d̄ longene eñ leuere

Beuenelle ¶ Cap. CCC. xv.

¶ Pimpinella. grece. et latine.

Nu tkautsoen (so die meesters scriuē) ghelijct dyt cruyt der Steenbreke. Saxifraga ¶ Vñ vsus Pimpinella pilos Saxifraga non hab; vilos. Eñ pimpinella is heet eñ droghe indentweedē graet.:. ¶ Pimpinella wort gheuseert in medecinē voor vghift/eñ voor ōreynich; des lijfs ¶ Wijn ghedrōcken daer dese wortel in gesoden is beneemt dat quaet ontstekē oft feninich bloet vand̄ hertē/daer dicwijle die pestilencie af comt. ¶ Pimpinella m; mostersaet gemengt eñ ghepoedert met azijn ghedrōcken/doet sweeten. eñ trect veel fenijnighe quade vochticheden wten lijue ¶ Pimpinella met wijn gedrōcken beneēt die lendensucht/eñ is bisond̄ goet voor de oude hoesten. eñ ruymt dye borst seer wel ¶ Dit cruit i wijn gesodē breect dē steē d̄ nieren eñ der blase. eñ is goet voor die coude pisse/eñ voor de vstopping d̄ miltē/eñ leuere

Wintergroen. ¶ Cap. CCC. xvi.

¶ Pirola grece et latine.

Pirola (so de meesters scriuē) is goet gebesicht buytē aēt lijf. eñ is warm eñ droge indē derden graet. ¶ Dit cruyt eñ wortele gestoten/eñ gemengt met senikele sap/sinau oft alchimilla sap/eñ boom olie/tsamen gesoden/eñ een salue daer wt gemaect Dese salue machmē in drie delē deylen/eñ geuen elc dele zijn bisond̄ verwe. Ten eerstē. neemt spaensgroen/osterlucie oft hoelwortel/so wortse groē. Eñ hier m; moecht ghi dat vleesch vandē gronde wt eten. Ten tweedē. neemt ceruse eñ creeftē ogen gepoedt/so wortse wit. Ex hier mede moechdi saftigē eñ heylen alrehande vlceracien eñ gebreken. Ten derden. Neemt bolū armenicū/sanguinē draconis. eñ mēghet ond̄ tderdēdeel/so wortse root. Eñ dese salue om hittige gebreken ghestreken/ beneemt eñ bewaert de wondē vā quade hitte alsō datter nyet quaets toecomē en mach ¶ Dye eerste salue heet treck salue

Die and' salf salue. Die derde defensijf oft bescherm salue. Eñ hier mede plach meester Bartholome⁹ alderhande oude scadē te cureren/ende ghenesen

Haerstranghe oft Verckens stert.:.

Cap/CCC.xvij.

Pucedanū gre.: Cauda porcina latine. Herba thurum. vel herba thuris Arabice Serapio. Dit cruyt wascht in dōcker plaetsen/eñ aen hoghe bargen/eñ bi sond' aen grote bomen. eñ heeft eenē steel gelijc dē venckel: eñ heeft bouē d' wortelen veel veselē ghelijc een strāge hayrs. Ende die wortel hier af is groot en dicke/eñ van buytē swart oft grau. eñ vā binnē wit. Eñ si heeft in haer sap dat hardt wert ghelijc solfere. Galien. Dese wortel wort gebe sicht in medecinen/eñ dat sap datter wte loopt is stercker in haer cracht dā die wortele. Indē boeck circa instās. capi. pucedanū. so seyt die meester/dz dese wortel is heet eñ droghe vā naturē. eñ datse twee iaer in haer cracht blijft/eñ niet daer ouer

Deser wortelē sap met olie vā rosen gemengt/eñ daer thooft met bestreken bene met die sweringhe des hoofts.

Dit sap met azijn eñ rooswater gemenget/is seer goet freneticis/rasende liedē eñ die ydel vā hoofde sijn/als harē slape hier mede besalft is. Eñ is oor goet Epulēticis die de vallende sucht hebbē. Met deser wortel eenē roock gemaect. eñ dē vrouwē vā onder opwaerts mede berooct/ beneēt van haer dye onvruchtbaerh'/eñ maectse vruchtbaer. Dese wortele is goet in dye saluen ofte plaesteren dye totten gecontudeerden oft ghebroken leden dienen.

Dit cruyt met wijn oft water ghesodē is goet voor die verstopinghe d' leuere eñ d' milte. eñ ooc voor die coude pisse

Grensinck

Capittel. CCC.xviij.:

Portētilla l' pētilla latine

Dit cruyt wascht gheern in vochtige plaetsen Eñ ghelijct bina d' Reynvaen Tanaceto. Eñ is droghe en vochtich vā naturē. Plateari⁹ Grensick met alsene inghenomen doot die wormē/eñ v' drijft die pijne indē buyc Colica genaemt

¶ Dit cruyt in wijn gesodē eñ daer af ghedröcken beneemt die pijne des buyc des dye van coude comen is. eñ ooc die pijn Thenasm⁹. dats. de nuersel heeft eñ soude geern ter camerē gaen/ mer hi en can.

¶ Sōmige seggen dat dit cruyt tallen tijden inden mensch niet en werct/ dwelc onse opinie ooc is. Eñ hierom ist beter inden somer dan inden winter. eñ beter groē dā droghe. Maer zijn sap/ eñ dat water datter af ghedistilliert wort/ dient tot allen tijdē. tot deser voorghenoemdē cräckheyt.

¶ Ysaac. Dit dient tot wondē buytē aent lijf als dit sap daer ouer ghestrekē wordt

Erwetten. ende erweet cruyt.
Capit. CCC.xix. Pisa latine.

Die Erwittē sijn cout eñ vochtich in den tweedē graet. ¶ Si wasschē in lange hauwē door dye grote vochticheyt die de wortele in haer heeft. ¶ Neimet vā eerthawē/ eñ van die bladerē een hantuol eñ stoot dat te samē/ eñ legget op een ōtsteken lit gelijck een plaestere/ op wat plaetse des lijfs dattet ooc si/ so sullē si dye hitte daer wt vluschē sond' scaden. ¶ De eerwetē en sijn in haer seluē niet goet geetē wāt si makē dā pichz in die borst. Mer dat sop dat vā eerwittē gesodē wort/ versterct en crachticht seer. Eñ hier ō dienet dē cräcken seer wel/ wāt het is ghetēpert in zijn nature. eñ hier dore maket dē mensche ooc getempert ¶ Die seer hittich van naturē is mach eerwittē eeten sond' scadē/ wāt si con fortere hē. Mer die cout is vā naturē: sal hē wachten vā eerweten teeten. ¶ Plini⁹ Neemt eerwetē. ij. hātuol eñ siedt die i on ghesoutē watere/ eñ wascht hyer mede eē wonde/ of eenich ghebrec aent lijf. dwelck si van stonden aen heylt

Van pruunen. Cap. CCC.xx.
¶ Pruna grece et latine. Ceguas Arabic.

Iohānes Mesue Daer sijn menigerley pruymē/ wit. root. eñ citrijn vā verwen. Eñ dese sijn vā haer d' naturē weyckende eñ vanderē de die nature d' menscē. ¶ Daer sijn ooc pruymē wt Damasco/ eñ armenia comē/ eñ die zijn crachtiger in haer natuere dā dese. Eñ vochtige pruymē weyckē meer dā dorre. maer die dorrē sijn beter eñ ghesonder dā

die vuchtighe pruymē. ¶ Sōmige prumē sijn soet. en̄ sijn heet achtich/ mer si v'coudē meer dā si heet maken. En̄ die suere pruymē sijn cout en vuchtich int beghinsele vā den tweedē graet. En̄ haer duecht is reynigen/ en̄ si worden ghebetert/ en̄ gerectificeert met thamarindē/ en̄ cassia fistula

¶ Men maect van de pruymē vā damasco in dappoteke een sirope/ die seer wel diēt om te v'starckē die natuere d' menschen En̄ de sirope wert gemaect vandē water daer si in gesodē zijn. Oec maect mē eē electuariū vā haer vettichept/ en̄ diēt seer wel tot die siectē die vā hittē gecomē zijn. ¶ In Armeniē makē si gaten in die pruymbomē daer si scamonia in doē/ en̄ dā stoppen si de gaten wed' toe met leem/ en̄ latē also die pruymbomē wasschē. en̄ die pruymen daeraf makē camergāc. en̄ si zijn seer doordringende/ en̄ doorbrekende des menschē lichaem: En̄ die vā Armeniē makē veeld' ley vuchtē also ¶ Mesue. Die swarte pruymē drijuen wt colerā. mer de and' pruymē sijn d' mage scadelic/ en̄ spisen seer luttele.. ¶ Diascorides. Pruymē weyckē dē buick en̄ bysond' als si versch sijn. Pruymē veel ghetē zijn onuerduwelic. en̄ bisond' hē die eē coude maghe hebbē. mer als si gedroecht sijn en scadē si niet. ¶ En̄ die gōmē die wt dē pruymbomē loopt/ is tot veel sakē goet ¶ Dese gōme met wijn gedronckē breect dē steen. ¶ De bladerē vā desen boom in azijn gesoden/ heylen de oude vlceratiē en̄ schaden/ welcke die sijn mōgen/ alsse hier mede ghewasschē wordē. ¶ Die pruymē vā damast wordē ald'meest in medecinē gebesiget/ en̄ oec siropen en̄ electuariē de hieraf gemaect wordē de swarte pruimē zijn de beste/ wāt si makē camergāc/ en̄ v'croelē der rubea colera. dats. die galachtige vochticheit En̄ si laxerē meer versch dan droghe.

Carintē. oft cleyn rosinē. Cap. CCC. xxi.
¶ Passule/ siue Vue passe. latine. et grece

Die Carinten sijn heet en̄ vochtich Die sōmige drogen de druyuē hier af in backouēs. Mer die vā Salernē droghen die druyuē aen d' sonnē/ en̄ daer nae doen si dese in eenē backouē/ en̄ dan lesen si die bestē besiē wt en̄ wasschē die met soetē wijne/ en̄ bestroeyense met caneel poed' oft met and' specerien/ en̄ dan laten si dye wederom droghe worden.

¶ Plini9

Wijn ghesodē met Carinten/ en̄ dan ghedrōcken/ beneēt die hoesten die vā coude ghecomē sijn. Desen wijn is oec goet ghedronckē voor dye sweeringen binnē den liue/ en̄ bysondere die op die borst/ oft aen die longhenen sijn

¶ Platearius.:

Carintē in spise genut/ beneēt dat opworpen der mage/ en̄ stopt seer den lopenden

¶ Hoemē de Carintē nut/altijt brenghen ſi goet bloet. ¶ Carintē in ſpiſe vmenghet benemē die brakinge van bouē opwaerts ¶ Carintē die ſeer ſuet ſijn/ ſtillē dye pijne ṽ maghe/ eñ hierō ſijn ſi ṽ maghē beter eñ profiteliker dan die vighē. ¶ Hera. Cleyn roſinē zijn der leuere profitelick

¶ Pinee. ¶ Ca. CCC.xxij. ¶ Pinee lati.

PJnee ſijn goet (ſo de meeſters ſcriuē) ghebeſicht in die medecinē. Mer al tijt moetmē te vorē die opperſte ſchelpē af doen/ eñ wech worpen. ¶ Die pijnee ſijn heet eñ vocht van naturerē. eñ ooc weyckē eñ vuchtich makende. ¶ Serapio. Deſe keernen wordē in medecinē ghebeſicht/ eñ men maecter Electuariē/ eñ Syropē af ¶ Pinee ſijn goet eñ alderbeſt genut dē ghe nen die haer natuerlicke cracht/ eñ leuen dede gheeſten vminderẗ eñ ontghaen ſijn Eñ ooc den gheenen die aen haer lijf van ſiecten eñ crāncheden vtreyt ſijn. ¶ Si ver meerderē dat bloet/ eñ benemen dat kichē Eñ tot alle deſe crancheden machmen pi nee in nemen met een ſyrope/ oft electuari um/ oft alleene. ¶ Den roock van wermē watere daer pinee in ghe ſoden is/ eñ dair ouer geſeten mettē eers/ ſtilt dē bloetloope inden buick. ¶ Pinee gheſoden/ eñ die ge ſtoten ghelijc amandelē/ eñ eenē ſyrp daer wt ghemaect met ſuycker/ eñ cleyn roſij nen daer onder ghemenget. Eñ deſen ſyrp mz hoenderſop in genomē/ dient tot allē ſiecten der borſt. eñ biſonder den genē dye kichē/ eñ eenen corten adem hebben. Eñ deſen paci enten ſalmen haere bedden maken alſoe dat ſi meer daer inne ſitten dan ligghen.

¶ Piſtacea Capi. CCC.xxiij. ¶ Fiſticalati. ¶ Piſtacea gre. Biſtoch vel fuſtech Arab.

SEra: Deſe vruchten waſſchē indē lā de van Damaſco ¶ Rabbi moyſes Onder alle vruchten ſijn Piſtacee de beſte eñ ſi crachtighen dye maghe eñ leuere ¶ Piſtacee ſijn in hit ten eñ droechz getem pert. eñ ſij hebbē veel duechden in haer. ¶ Diaſcorides. Deſe vruchte waſcht bi ha re ſeluen. eñ in medecinē wortſe gebeſicht

¶ Ysaac. Dese vrucht
gheetē maect goede v
duwinghe/eñ vstarct
eñ opent die borste/ eñ
reynicht die longene.
¶ Galie. Die olie van
deser vrucht is goet dē
hoofde/alst dair mede
bestrekē wort ¶ Auer
roys. Dese vrucht is
goet gheten d mage/wāt si en mach dair
af niet vstopt worden/noch si encan dair
af nz te seer gelaxeert wordē/wāt si maect
de mage gesont eñ lustich. mer men salo
nz te veel af eten. ¶ Auicen. Dese vrucht v
starct dz herte/eñ maect goet bloet. ¶ Die
meesters int Cap. piscacee. Dese vruchtē
sijn soe goet gheeten als Amandelen.
¶ Dese vrucht gestotē/eñ dair ond gemen
get nux indica een half loot. eñ satyrionis
een half dragma. eñ dit te samen ghecōfici
eeren met honych/eñ dat ghemacht daer
mede bestrekē brenget coitū/dats/bequaē
heyt tot dat ōcuysch werck. eñ vmeerdert
sperma/dats/die natuere des menschen

¶ Peren ¶ Cap. CCC. xxiiij.
¶ Pira latine. Cumetrean grece.

Serapio. Daer sijn tweedley peren.
deen tam/dand wilt. Die tāme of ge
meyne perē makē vochtichedē gebraden
oft ghesodē getē. so vstarckē si die maghe
eñ benemē dē dorst. ¶ Die wilde perē ver
stoppē/eñ doē die maghe opwoypē. Eñ de
grote tāme peren zijn betere in die spise ge
bsicht dā die cleyne/mer die cleynē spisen
meer rau gheetē dā die grotē. ¶ Platear:
perē te veel getē brengen die darm suchte.
¶ Auicē. De peren vā den hope d vruchten
brēgen colica passio. Hierō ist goet gedrōc
kē na de peren starcken wijn/eñ specerie ge
nomē/als peper eñ caneel. ¶ Diasco/perē
zijn goet gecoect geten/wāt sy vstarcken eñ
weycken dē buyck. ¶ Die meesters scriuē
dz die wilde peren cond zijn vā natueren dā
de tāme. Eñ haer d beyd sap ghenut voor
dē eetē vstopt/eñ na dē eeten laxeert. vsus.
Añ cibū stipāt/post cibū corpa laxāt. Perē
in water gesoden eñ gestotē/eñ vā buyten
op die mage geleyt benemē dz brakē dz vā
dye galachtige materie oft rode colera co
met. Ypocra. Altijt na perē salmē starckē
wijn drincken/want dat is goet tegen de
pijnlicheyt eñ weedomme des buyckx

Appelen Cap.CCC.xxv.
Pomum latine.

Menigerley appelen sijnd/so de meesters scriuen: Dye sommige heeten poma citrina Die sommige citri/daer en spreect dit cap.niet af De sommige poma arantie. Die sommige/poma ethiopica En die sommighe/poma maciana

Rabbi moyses Dye appelen vstarckē dat herte/eñ herssenē door haren goedē roecke/eñ bisond die tāme Eñ si zijn goet den ghenen de wtdrogen eñ v swijnen/eñ bisond dye swaer eñ melācolioes zijn. Hi seyt ooc dat die appelen rau gheten zijn ongesond dā eenige and vruchten/ wāt sy brenghen in alle die leden quade vuchticheden Galienꝰ Capit. Arbor pomūscrijft dat die appelen ghe een dhande natuere en hebbē: wāt zōmige zijn soet: zōmige waer athtich: eñ zōmighe scherp vā smake. Eñ elc vā dezē appelē heeft zijn eyghen natuere. De soete appelen zijn warm en droghe van natueren.

Noch seyt hi: Dat sap van alōhāde appelen en mach nyet bewaert werden dan alleen dat sap van Queappelen: die mala cytonia ghenaemt zijn. Eñ alsmen dat sap berept met honich: ꝯ suyckere: ende met ander goede specerypen so dueret deste langhere in sijn duecht eñ virtute

Queappelle

Poma citrina hebben menigherhande natueren in haer: die buytenste scellen hier af zijn heet en droge van natuerē Ende die keernen hier af die daer binnen sijn: sijn cout eñ drooghe. Eñ dat middele tusschen die schellen eñ keernen is heet eñ vuchtich vā natueren.

Die Granaet appelen: eñ die dye buytenste schellen daer af rau gheten: vstarckē dat herte. eñ benemē die beuinge daer af. Dye keernē hier af in water geleyt eñ daer na indē mōt gehoudē eñ sachtelic inghesvolgē: benemē die scherph; der kele: eñ ooc die wtwoꝛpinghe ꝺ maghe.

Psilien cruyt. Cap.CCC.xxvi.
Psiliū latine. Pipersiliū grece.

Serapio libro aggre.cap. Psiliū scrijuet dat dit cruyt soete bladerē heeft. eñ cenē soeten eñ dicken steel. Eñ heeft bouen.ij.ofte.iij.knoppen daer swart saet binnen is ghelijc vlopen. Eñ dit saet wordet gheuseert in medecinen.

Auicenna. Dit saet is cout eñ vochtich vā natuerē inden tweeden graet.

Johannes Mesue inden capittele Psiliū.dat dit saet vanderende is die natuere der menschen. eñ dat camerganck maect alst ghebesicht eñ ghenut wert. Noch soe seyt in dat selue capittele: dat beste saet is dat in watere gheproeuert wordet. want het heeft twee natueren in hem die in dat watere ghedeylt moghen worden

Die eene is onder die schellen van buyten des saets. En die andere is dat merch dat in dit saet is. En dyt merch is vā zijnd naturen heet en droge indē vierdē graet en dit is seer scharp/ en het heeft feniȳ in hem Mer die buitenste schellen dies saets zijn cout van naturē. en dese en hebbē gheen verghift in hē/ daer om scriuen de meesteren eendrachtelijc dat dit saet gestoten sal wordē en dat int water gewasschē sal wordē/ tot dz die binnēste maerie daer wt gaet En dā mach men dit besigē inde medicinē ¶ Auicēna/ dit saet met olie van rosen gemengt beneēt alle die pijnē des lijfs de vā hytte comē alst gelijc eē plaestere daer op gelept wort. ¶ Ooc dat saet gestotē en mz azijn gemēgt en gelijc een plaestere op quade hittige bladerē gelept/ trect veel hitten daer wt. En het dient sondlinghe wel the rispulosis/ die alle tijt met hitte beuangen zijn. ¶ En het is veel betere vā buytē aēt lijf gebesicht daert hittich is dan van binnen ¶ Dit saet ondr die tonge gelept beneēmet dē dorst. En het is goet voor die droochept der tonge die van hitte gecomē is.

Citrine appelen ofte appelen van araengien. Cap. CCC.xxvij.

Poma citrina latine.

Die meesteren seggē dat dese appelen ondschept hebbē mettē granaet appelē. ¶ Hier is te weten gelijc Ysaac bescrijuet. dat die Cittrine appelē vierdhāde materien in haer hebbē/ de vierdhande diuersche natuerē in haer hebbē. Indē eerstē de butenste schellē/ ten tweedē dat vleesch/ tē derden dat march/ en ten vierdē dat saet. En dese hebbē elc in haer een bisond nature. Die schelle is heet en droghe indē tweedē graet. Dat vleesch is coudt en vochtich inden eerstē gra. Mer die coude hier af is grotere dā die vochtichz. Dat merch is seere subtijl/ en en heeft geen vochtichz in hē En dz saet is suerachtich en bitterachtich En dit is cout en vochtich indē .ij. gra. Dit saet blust den dorst/ en het is goet dē cranckē menschē. Dese schellē met wijn gedronckē ōdriuen dat sterflic feniȳ. En dz vleesch en is niet goet getē. En sondlinge vanden ghenen die een coude mage hebbē. En dz merch en is oock den menschen niet goet. mer het voet een luttel. ¶ Paulus spreect Die vrouwen die beuruchtet zijn ende dat vleesch van desen appelē eeten ōgaen die quade en oncuysche lustē sondr twifele

Tamme peen. oft pasternakē. oft moerē

Cap. CCC. xxviij.

Pastinaca domestica latine

Die meester indē boeck pādecta sept Daer zijn dryedērleye pasternakē ofte peen. als Baucia/dat zijn ghemeyn peen. Dauc9/dat sijn wilde peen. eñ die sijn ooc tweedērleye/als Dauc9 asinin9/eñ Daucus domestic9/eñ daeraf scrijftmē in dit Capi. Vandēeersten staet int cap. Baucia. Van den tweede int cap. Dauc9 beghinnende.

Galien9 libro de cibis. Deese wortele is warme makēde indē middel vandē. ij. gra. eñ vocht indē eersten gra. Eñ dese wortelē doen wel pissen.. Eñ si sijn bisond̄ goet dye melācolyoes eñ swa re vā geeste zijn: De se wortelē geuen cracht ō te volbrenghene dwerck ō naturē. eñ vmeerōt die begeer te eñ lustichz ō mānen eñ vrouwen. Die tāme pastinakē zijn seer goet in spisen wāt si brengē goet bloet. Eñ die wilde pastinaken doen wel pissen/eñ cureren die ghebreken ō lendenen/eñ ō blase. eñ brenget den vrouwen haer bloeme. eñ driuen veel qua de vuchtichedē wten menschen.

Dye wortele van dye pastinaca domestica aen den hals ghedraghene/is seer goet voor die swellinghe der kele oft des hals. Eñ dese wortele van eenen mensche ghedraghen behoet hem dat gheē fenijnich dier hem schadelick is

Pepere Cap. CCC. xxix..

Piper grece ⁊ latine.

Serapio. cap. Va uel. i. pip̄ ē. pep wascht in Indiē op zō mige bomē. eñ de bo mē hebben bladeren gelikende ō vlierboō bladerē. Eñ die bomē brengē een lanck saet eñ dit heet Macro pi per. a macro quod est lōgū. Eñ dit is lanck peper. Eñ alst geheelic rijp is so ist swart/eñ alst niet gehelick rijp is so ist wit. Eñ ond̄ dese bomen zijn altijt veel slangen. Eñ in die velden daer dese boomē wasschen/daer strijden altijt de slangen met malcanderen/eñ als eenighe vā haer gequetst worden so cruypē si wedom aen die boomē. Eñ bisonder aen dat crupt dat daer onder wascht. Eñ als dese vruchtē sijn rijp so steckē die lieden die daer by woenen die bomen aen met vierre also dat si brandē. Eñ dan glien dye slanghen altsamen van daer/ende vanden viere Ende van deser vlammē wort dat vsepde

peper rou en bruyn/eñ gheknoopt. ¶ Eñ dat anđ peper is lācachtich. eñ alsmē dat breect soe zijñ koornēin/eñ dit heet rōt pep Eñ sommighe segghē. als dese bomē bloe pen/datse so veel bloepsels hebben. dattet blopsel met malcādere gheknoopt wascht eñ dattet saet ende koernē voort brenghet ¶ Galien⁹. dat peper is heet en droghe in den vierden graet. eñ dattet lāck peper eñ dat ront peper gehoudē mach wordē. xi. iaren onverteert in sijn cracht eñ natuere Ende des pepers duecht is wtloosen ofte wtdriuen ūteren ende wtrecken.

¶ Serapio

Die peper met wijne gedrōcken beneemt de quarteyn febres ¶ De peper koornen/eñ ghe brant knooploock on/ đ malcanderē gemen get/eñ met alsene sap inghenomē/ beneemt die steecten eñ pijne in dlijf. ¶ Die veel peps eet wort oncuysch. eñ dye vrouwē de veel pepers eeten worden onvruchtbaer.

¶ Plini⁹. Die peper met steēbreke saet eñ dat te samen ghepolueriseert/ eñ in de no segatē ghedaē/treect veel quade fluniche dē wten hoofde. eñ reynicht dat hooft/ eñ maect dat hooft licht.

¶ Seyde dat pepere/ront/eñ lanck peper maken den mensche magher/want si sijn seer droghende/ende ūteert der menschen vochtichept ende natuerlike humoren.

¶ Bertram

¶ Cap. CCC. xxx.

¶ Piretrū lati. Dentan⁹ grece

Serapio. Dit cruyt wascht ouer zee eñ heeft eenē steel/eñ bladerē gheelijc venkele Eñ heeft cronen met sade ghelijck Dille/eñ die wortele hieraf is eenē vinger dicke. ¶ Auicenna. Van dit cruyt en besighet mē anders niet dan die wortele ī me decijnen/ende si is die beste/ eñ is scherp in den mont/eñ treet veel vuchtichz na haer

¶ Galen⁹. Die wortele van piretrū treet veel vochtichept na haer. Eñ beneemt de pijne der tanden/als si indē mont ghehou den wort. ¶ Meester paul⁹. Dese wortele is heet eñ droghe inden derdē graet. en in den winter sal mēse vergaderen. en duert vijf iaren in haer cracht eñ natuerre. Eñ de beste wortelen sijn dicke eñ swaer. ende die haer niet en latt poluerisseren alsmēse breet

¶ Ende die scherphept van deser wortele en wort terstōt inden mont niet vernomē maer alsse een wile inden mont gehoudē is gheweest/ende alsmen dyewat knout. so verneemt men haer duecht/ ende scherp hept: Ende haer duecht/ ende haer crach tighept is verteeren/ na haer trecken/ eñ van malcanderen deylen.

Wortercrūghesodē met azijn/en̄ vigen/ofte met soetē wijn/en̄ dan ghegariseert/ofte ghegorghelt/reynicht die vochtighe hersene/en̄ trect die quade flumicheden daer wte

Wortercrūmet wijn/en̄ boomolie ghesodē en̄ daer die lāme ledē mede bestrekē helpt seer. En̄ dit ghelijc eē placester gelept op dz podagrā/is goet tegē de gicht d̄ voetē.

Persick cruyt. Capit. CCC.xxxi.

Persicaria latine

Die meesters seggen dat dit cruyt aē die blad̄ dē persicboō bladerē gelijc is/en̄ dat dye bladerē en̄ bloemē beyde in die medecinē gebesicht wordē. En̄ dit wasschet geern in vochtige plaetsen daert waterachtich is. Dit sap in die ooren ghedaen/doet die wormē steruē die daerin zijn. Dit cruyt is seere goet voor Fistelē/voor Speenē/oft Wijchwrattē. Dit cruyt wasschet dicwil in twee manierē vā fautsoen oft wesen/wāt deē heeft binnē bruyn vleckē/dat and̄ niet. Dat eerste heeft in hem dese voorß duechdē/en̄ dat and̄ vhit/ende loest wte die quade swarte bladerē. en̄ die wortele hier af ghestoten/ende ghelijc een plaester daer op ghelept worden.:

Sōmige noemē dit cruyt pip aque/dat is water peper/wāt het vhit de huyt ghelijc dat peper dē mont. Dye wortele en̄ ooc die eerste is goet tot dye spenē/en̄ vijchbladeren/als si daerop ghelept worden

Peterolie Cap. CCC.xxxij.

Petroliū. grece et latine

In dē Cap. de Petrolio scriuet Cassius felix/dat peterolie wt steēroctsen loopt En̄ datmen desen vindet in dobbelen berghen. en̄ dat si door die steenē druppet. en̄ dat dese olie swart is/en̄ met sieden wit wert. Auicenna. Peterolie is heet en̄ droge tot biden vierden graet

In sommyghen vaden vintmē ooc dese swarte olie. de ooc wit wordt alsmense siedet. En̄ alsmē dese olie siedt/so valt eē dicke materie opden bodē als geest oft heffe En̄ die salmen bisond̄ sieden en̄ bewaren En̄ die olie die claer is/wert dicwil geualsceet. En̄ si is swaerlijc onkēt/wāt die olie

heeft in haer eenē scarpē roocke/eñ daerom
wortse met anđ olien ghemengt/ eñ haer
duecht is verlossen/eñ na haer trecke eñ đ
teeren. Desē olie is goet den lamen ledē
alsse daer mede bestrekē wordē. Eñ opent
wel tot podagra/dat fleoricijn đ voeten/ eñ
tot die wee eñ pijnen der lendē/eñ tot de se
bres/eñ coude sucht đ darmen. Eñ alle die
suchten machmen cureren met peterolye

Voor den steen is peterolie die beste me
decyne/als die lenden rontsomme dat ge
macht daer mede bestreken wordē
Die borst van buyten bestreken met pe
terolie/is goet tegen die oude hoestē/eñ te
gen dat kitchen dat vā coude ghecomē is.

Tot alderhande gebreken Matricis/đ
moedere dye vā coude comen sijn/salmen
peterolie op kolen setten/eñ ontfangen dē
roock in de noesgaten. Eñ die moedere sal
mē ooc vā onđ opwaerts beroocken met
peterolie ende laudanus

Peterolie is ooc seer goet ghestrekē op
die coude ende vercoude maghe.

Hec Platearius.

Sinte peeters crupt Cap. CCC.xxxiij.

Premulā veris latine.

Je meesters. Dit crupt
heeft lācachtige bladerē
bouen ront/ eñ bloemen
die witachtich vā verwē
sijn/die altijt hē na đ son
nē neygen ofte bughen.
Dit crupt wascht geerne op vochtighe
plaecsen/eñ breyt hē opđ eerden. Paul?
Die wortel hieraf is seer goet voor de bla
derē aenđ tōge eñ mōt/alsmē daeraf drinct
Dit crupt eñ wortele zij vochtich makē
de tot inde .ij. graet Wilhelm? Dit cruit
sal vgadert wordē in septēbri. Eñ dan sal
mē dat crupt mettē bloemē droghen by đ
locht/eñ niet bij đ sonne. eñ duert een iaer on
uerteert in zijn cracht. Dit crupt
gheloden in goeden wijn/eñ daeraf des sa
nonts gedroncken/helpt hē die dicwilē den
cramp heeft Dit water dient seer wel đ
lāme leden daer mede te bestrikene
Dese wortele is seer goet tot geswollen
cullen/als si vā onđ opwaerts hier mede
gebadet wordē.: Dese wortele machmen
ooc stoten/ eñ dan so op dat geswel leggē

¶ Hasen strupck ofte Hasen hups
¶ Cap. CCC.xxxiiij

Dit cruyt is bina gelijc ō distelē cruit mer het heeft langer bladerē. eñ de wortele is ō steenbreck wortele ghelijc. eñ en heeft gheen bloemē. mer heeft ront saet dat ronō is dā steenbreck saet/ eñ dwascht een elle hoge/ eñ niet hogere. eñ het worde vā sommighen ghenaemt Hasen strupck en vā sōmigen hasen hups/ wāt die hasen ligghē dicwilen daer inne. Eñ soe langhe als hi daer in is so en heef hi gheen sorghe mer hi meent geheel seker te sijne. Eñ dyt cruyt heeft veel machten ouer die melācolie. Eñ daer en is gheē dier dat so melancolioes is als die hase. Eñ hierō mach een yegelic melācolioes die seer bevreest is vā naturē ouer hē draghē dit cruyt/ wāt het gheeft vā sijnder naturē een ōuersaecht eñ stout herte. eñ het wascht geern in dōcker plaetsen

¶ Dē wijn met dit cruyt ghesodenc/ ende daer af ghedroncken/ beneemt die grote steecten in dat lijf/ eñ die grote pijnlicheyt daer binnē/ eñ dye ghichtichept ō darmen

¶ Stranguriosis/ dats die dicwil de droppel pisse hebben/ is dit cruyt goet opdē nauele gebondē. Eñ desgelikē Dissentericis.

¶ Dit cruyt diēt voor seer wel Melācolicis alse hier af ghedroncken hebben. Ende dit also aen haren hals ghedraghen maectse coen ende daer toe van moede stout. ende beneemt die vreese van hem lieden

¶ Hasen voet
¶ Capittel. CCC.xxxv.
¶ Pes leporis. lat

Gariophilata

Dit cruyt heeft (so die meesters bescriuen) scharpe eñ stekende bladeren. ghelijc de suer distelē/ eñ dattet lange ende weecke stelen heeft/ eñ daer op buyten bloemen gelijc sterrē. eñ een witte wortele. Eñ dit cruyt gelijct aen sijn naturē pallacio leporis/ daer hier af voorsept is

Ende sommighe noemē dit cruyt Sanamūda/ wāt het maket alle dye buytenste leden reyn die langen tijt vuyl eñ beulect hebbē gheweest/ alst in reghē water ghesoden is/ eñ de ledē daer mede ghewasschē

¶ Die aen sijn lijf begheert mager te worden/ die sal dit cruyt etē ghelijc een salaet met soute eñ bōolye inder weke tweemael als hi slapē wilt gaē. eñ moet dit doē. iij. maēdē lanck. so sal hi magher wordē. mer hi moet hē wachtē voor swijnē vleesch. eñ voor slapē indē daghe. ¶ Die in sinē slaep dicwilē spreect/ sal dit cruyt onō sijn hooft legghē. Eñ dan benemet hē dat clappē/ eñ alle quade dromen/ ende fantsien die hem in den slape aencomen.

Wijnrupte. Cap. CCC.xxxvi.:

Ruta la. a gre. Radeb vel alseleb Arab.

In den capi. Ruta scrijft dye meestere dat die wijnrute is tweeërleye. Deen wilt: dander tam. Die wilde rute en is nyet goet noch profitelic/so hier na bescreuē is. Mer de tāme rute is heet en droge inden derden graet. Die bladeren eñ dat saet hier af useertmen in medecijnen. Eñ alsmen in recepten scrijft ruta/so meentmen die bladeren eñ niet dat saet. Dit saet sal ūga deren inden herfst. eñ dā dueret .v. iaer. in sijn natuere. eñ dye bladerē gedroget dye dueren een iaer in haer natuere.:.

Serapio.

Dye wilde rupte is hitiger eñ scherper vā natueren dā die tāme. Eñ die tāme rupte heeft eenen steel met veel tackē haer wtbreiende/eñ heuet cleyne eñ witte bladeren/bina den camillē bloemen ghelijc sijnde. mer ō wijnrutē bloemē sijn wat groter. eñ dat saet hyer af is root van verwen. Galien⁹ seyt dz sōmige meesteren meynen dat Moli wilde wijnrupte. Eñ dese wort van sōmige ghenaēt Armilan. Eñ die duecht vā dese wilde wijn rute is subtijl eñ heet makende indē vierdē graet. Eñ hier ō isse goet ghebesicht tegen die groue vochticheden/wāt si is doordringende/eñ doet wel pissen. Oic seyt Galien⁹ ī t cap. bigamnū. i. ruta siluestris. Wilde wijnrupte dye menschen ōdroecht eñ datse ooc dye quade lust ō oncuysheyt den menschen beneemt.

Serapio. Wijnrupte gheten ūteyert sperma/dats dye natuere ō menschen. eñ dat si soe sonderlinghe dye begheerten der oncuysheyt vanden menschen beneemt

Die bladeren van wijnrupte rau gheeten met vigen/oft met ockernotē/beneemē vanden menschen dat fenijn eñ doodelike schaden ō pestilēcie. Eñ dit is dat beste preseruatijf datmen hebben mach

Sōmige maken dit preseruatiuum aldus. Si nemen wijnrupten bladeren een loot vigen een half loot. ockernoten .ij. loot. eñ mengen dat onder malcanderen. eñ daer af smorgheus ghenut eer men in die locht gaet. eñ dit is sōderlinge goet. eñ dye menschē die dit besicht/wort seldē ōtghenen

Wijnrute met azijn ghesoden eñ ingenomen/beneemt de opworpinge ō mage Dyt ooc alse genut beneemt de pijn ō hoesten eñ ō borst.. eñ tis bysondō goet dē gheenē dye eenen corten adem hebbē/eñ het beneemt die hoesten/eñ heylt die sweringen opō borst pleuresis/en heylt ooc die swerige ō longe/daer ptisis ende wtdroginghe oft die perswijnende sucht af comt

Wijnrupte met boomolie/oft olie van oliuen ghesoden/ende dan met eē der clisterien int lijf ghelatē/eñ ghelistert beneemt de pijnlicheden der moedere der vrouwē: eñ ooc die pijnlichz ō gheswollen

darmen. Eñ doet die darmē ontswellē. ¶ Wijnrupte gestotē eñ mz honich ṽmēgt be neēt de gebrekē eñ pijlichedē eñ dz ṽuulen ṽ moede/ als dē mōt of dē hals vāṽ moede hier mede besmeert wordē. ¶ Eē plaester vā wijnruite eñ honich gemaect eñ op den nauele gelept doet de wormē indē buic. ¶ Hoe salmē die wijnruite alse in olie gesodē is des morgēs etē eñ wedṽ daer op vasten ij. oft. iij. vrē. ¶ Wijnruite in wijn gesodē tot dz die helft ṽsodē is eñ desen dā gedrōcken beneēt de watersucht. ¶ Wijnruite alleene geetē oft mz soute maect eē claer gesichte ¶ Dat sap vā wijnruite in de noesgatē ghe latē beneēt dz bloedē daer wt. ¶ Eñ wijnru te is sondlinge goet gebesicht voor ṽghift Eñ dit bewijst meester Plate. ald? hi seit dat mustela of eē weselkē alst mz eender slange cāpt of vecht te voren wijnruite eet eñ hē wel daer mede bewaert eñ dā en cā die slāge hē nz scadē of fenijn toevoegē. Me ster Ruffus spreeckt dat die wijnruite see re goet is den binnēstē ledē. Eñ dz eē starc eñ claer ghesicht maect. ¶ Die meesteren houdē alle gemeenlic dat die wijnruite he te eñ droge is indē derdē graet. ¶ Wijnrup te watere met starcken wijn ṽmengt ver drijft die rumpelē oft die pijnlichz van des menscē buycke. Eñ dyt selue ṽdrijft ooc dz geswel onder of tusschē die ribbē der borst ¶ Item wijnruite is goet ingenomē vandē genē die coude febres hebbē. Oft als wijn ruite groen in boomolie ghesodē wort/ eñ dat lijf daer mede bestreken wordt eer die coudē ṽ febres aen come. Eñ als dyt selue int lijf met eenṽ clysterie ghedaē wort/ soe geneset sondlinge die hitte febres. ¶ Wijn ruite in olie gesodē eñ warm in die ooren gelatē ṽdrijft die wormē die daer inne zijn ¶ Wijnrupte met wieroock oft met myr re gesoden eñ dā gedronckē ṽdrijft die wa tersucht. ¶ Wijnruitē sap met olie vā rosen eñ azijn ṽmēgt beneēt de pijn des hoofts als dz hooft daer mede bestrekē wort. ¶ Wijn ruite gesodē in water vā fum? terre dz gri secō genaēt is eñ gedronckē helpt sondlin ge sondṽ twifele dē genē die Morbillos oft de pocken hebbē. ¶ Morbilli eñ Variole/ dat zijn pocxkēs eñ de maselē die die ionge kinderē dicwilē gecrigen. Eñ vā dese crāc hedē comen somtidē grote gebrekē eñ sca dē den kinderē aen. Eñ sonderlinghe van die maselen dye ouer alle haer lijf comen want die kinderen blijuen dicwijlen hier af blint alsse haer ooghen vele wriuē. Eñ alsmen wilt sekere zijn dat si niet blint blij uen en sullē/ soe hangt haer aē haren hals wijnrupte wortele eñ scabiose wortele/ eñ dā en darf hi niet daer voor sorgen

Roosen   Cap. CCC. xxxvij.

¶ Rosa latine. Rodon gre. Hardt arab.

In den boec circa instans bescrijft ons die meestere dat die rosen vā natue ren cout zijn inden eerstē graet eñ droge ī dē tweeden graet. Eñ als de rosen root zijn eñ noch knoppē zijn ofte alsse niet ghehee lijcken open en zijn/ so salmense af snijden Ende aen der sonne droghe laten worden

Tegen d' bloe vande nosen

tegen masel[en] d'z jo[nge] kynd[eren]

Als een kz noesen bloet soe ghift, den vijf bladere biesboom met solt toe eten het bloet sal stopen

Galien⁹..Cap.Rosa.
Die Rosen lange riec/
kende wil houdē/salse
affnijdē eer si niet ghe
helic opē sijn.wāt die
open rosen en bliuē nz
so langhe rieckende.
¶ Om rosen honi līte
makē.: Neemt honich
eñ schuimt dz wel tot

dattet claer is eñ suiuer.eñ dā latet door ee
nē doeck lopē. Daer na neemt die bladerē
vandē rosen die noch nz open sijn/ eñ snijt
ope bladerē vandē knoope.eñ laetse eē lut
tel dā mettē honich siedē/tot dat dē honich
rootuerwich wort ¶ Desen honich is seer
goet ghenut/wāt hi crachticht dē mēsche
haer bloet. ¶ Dat sap vā rosen met wijn
gesodē/beneemt die pijne int hooft die van
hitte comt:eñ tis ooc goet dē ogen ¶ Dit
beneemt ooc de pij des tācvleesch alst hier
met gewasschē wort ¶ Bladerē vā rosen
gestotē eñ op hittige swerige gelept/treet
wtveel hittē. ¶ Platearius. Dat saet vā ro-
sen gepoedert/ eñ die tandē/eñ tācvleesch
daer met gewreuē/beneemt de pijne daer
wte. ¶ Rosen knoppē met water ghesodē
en daeraf gedrōcken/beneemt dē loop des
buycs.eñ ooc dat bloet spuwē. ¶ Rosewa
ter gestrekē om die ogen/is goet voor ope
lopende oghē. ¶ Rosewater gedrōcken/is
goet tegen onmachtichz. ¶ Den rueck vā
rosen is goet dē colericis.dats. den ghenē
die hittich en droghe vā bloede zijn.eñ bene
met hē die pijne int hooft/ope vā hittighe
vochtichz/oft colera ghecomē is. ¶ Den
rueck vā rosen beneemt ooc die caterrē eñ
snoteringē int hooft. ¶ Rosen met honich
eñ suyckere gemengt/eñ genut vdrijft de
quade vochtichz wter mage.. ¶ Rasis. Ro
se bladerē die versch sijn met suyckere ver
mengt/reynigen eñ purgerē den mensche
So doet ooc dat sap van rosen..
¶ Mesue. Die rosen worden getelt onder
die medecinē/die medecijne benedicte ghe
naemt. Eñ haer duecht is/starck/eñ crach
tich makene.eñ die quade cōplexie/in een
goedē vaneren ¶ Rosen sap.ij.loot.gemē
get met kees wey/eñ wat spica. Oft kees
weye mit rosenbladerē.xij.loot.met wat
honichs daer ondere.dit zijn saftelaxatiuē
¶ Rosen met honich eñ suykere ghecōfici
eert/crachticht/ eñ reynicht dat lichaem..
¶ Cassius felix
Rosen eenē nacht in
asijn ghelaten/open
azijn is dā seere goet
om die hittige leden
daer met te bestrikē
Eñ als hi op een hit
tighe mage ghelept
wort/so helpt hi seer
wel/eñ treeckt grote
hitte daer wte

¶ Dat sap vā rosen met water vā versche
pruymē ghedrōcken/laxeert eñ reynicht
dat bloet. Eñ purgeert bisondr Coleram
Eñ dit also genut beneēt oec die geelsuchte
¶ Dit sap ghenut vdrijft die smertē die de
menschē hebbē vā groter hittē.eñ het ver-
coelt sondr schadē. Dit sap gheeft den men
schē ooc goede ruste na die laxeringhe,
¶ Auicenna.
Indē boec de viribus cor
dis Die rosen vstarckē
dat herte/ende maken
goet bloet..
¶ Inden boeck Cir
Instans . bescrijft
ons ope meestere/ dat

Roosen honich confortatijf ende verstarc
kende is. Eñ dat hi die materien verteyrt

die vand melācolien/eñ vand ouervloedp
ger flegma comen. Eñ dye hieraf gebrec
hebbē/salmē geuē rosenhonich met wate
re daer vēckelsaet in ghesodē is. eñ allsmen
daer wat soutstoe doet so purgeert te be
ter. Men mach colericis. eñ flegmati
cis gheuē te nuttē altijt des iaers rosenho
nich/oft dat sap vā rosen. mer dē colericis
indē winter/eñ niet indē somer. Het is die
meeste cōste ō meesteren/te weeten elcken
medecinē te gheuē na haer natuere/eñ in
haren rechtē tijt. eñ hierop moet elc mede
cijn meester aenmerckē die salich; sijnd siele
op dz hi hē seluē nz en bedrpege om dit eert
sche goet. Die olie vā rosen wort in men
nigerley manierē gemaect. Die sōmighe
siedē die rosen in boōolie/eñ desen houdē si
voor roosolie.. Sōmige nemē rosen in een
vat/croesen/oft pot. eñ si ghieten olie daer
ouer/eñ latē dat so staen. xiiij. dagen lāck
Sōmige nemē die rosen als si noch versch
sijn/eñ snijdē die bladerē af/eñ siedē die in
boōolie/eñ laten dat so staen. l. daghē. met
eē glas indē sonnē/eñ dats die beste roosen
olie. Diascori.

Dese olye is seer goet
vā buyten ouer die hit
tyghe leuer gestreken
eñ op dē slaep vandē
hoofde gestreken bene
met dye pijne vanden
hoofde/eñ si vcoelt wel
Voor een hittige le
uere/oft hittige mage
salmē doē in de spise olie voor boōolie/wāt
hi beneēt die hitte/eñ vcoelt bequamelick.

Dye duechdē ō olie
sept Auicē. it. ij. boeck
cap. rosa. Eñ pādec.
it. ccc. xl. cap. Albtꝰ
it boec ō secreē cōste

heet eñ luttel rosen/eñ wat mostert saets
oft crupts/eñ dē voet vā een hoeselkē/eñ
legt dit in een nette/soe sullē in dat nette co
men so veel visschen alsmen wilt

Mirradick. een wortel gelijc Radijs
Cap. CCC. xxxviij.

Die meesters indē boec Circa instās
Raffanꝰ maior is vā natuerē heet.
eñ droge indē tweeden graet. Eñ dese wor
tele is beter in medecinen groen dā droge
Eñ die schellē van Raffanꝰ wordē prin
cipalic in medecinē gebesicht. Eñ als si ge
drocht zijn geduerē si een geheel iaer lanck.
Mirradick heeft grote lange bladeren
die bi der wortele wasschen. Eñ de wor
telen sijn groot en dicke. Ende als si nadē
eetē gheten wordē/soe laxeren si/ende doē
wel orpne maken
Dyascorides

Raffanꝰ nuchterē ge
ten is goet/wāt hi verij
is dic dach voor fenijn.
eñ vghift. maer si bla
set die maghe op/eñ si
doet oock dye maghe
opworpē/rupsenē/ eñ

oec wtbraken alse nuchteren ghetē wort.
¶ Dat sap vā dese wortele is goet voer de sweeringe d kele. squināciā. Eñ alst gegorgelt wordt/ so helpet sond twifele. Squinancia
¶ Van desen cruyde Myrradic die wortel gebrāt/ eñ gepoluerīseert/ reynicht die vuyl wonden/ eñ eet dat quaet vleesch daer wte. Eñ dit poeď droecht bisonď ope lopende schadē. Tot die lopēde gaten
¶ Die vā een fenijnich beeste ofte diere gebetē is/ ope eete myrradick/ dā sal hē die bete niet schaden. ¶ Dit cruyt in water gesodē/ met ope wortele vā haerstrāge eñ dat calu hooft dair mede ghewasschen doet dat haer wassen.
¶ Dat sap hieraf van dit Myrradick in die ooren ghedaē/ beneemt die sweeringe daer innē. eñ droecht die van lopenden etter/ sonď scadē. ¶ Dit saet met honich ghestotē/ is hē goet die swaerlic ademē/ Eñ dē voetsterē ghenet veel melcx.
¶ Dat cruyt van Myrradick/ dat saet/ eñ wortele/ is goet voor dē steen. eñ bisond dat water hier af gedistilleert/ sauōts eñ snorgēs gedrōcken
¶ Dit water alsoe ghedroncken vďrijft den steen wten lendenen/ eñ wt der blasen Eñ heeft menighen mensche op gheholpē. Eñ behoet voor die pijnen eñ ghebreken der lendenen ende der blasen

¶ Myrradick ghestoten ende ghesoden/ mz honich vmengt zijnde heplt die bladeren ďs monts/ eñ de stickinge als hy daer mede ghewasschen wordt
¶ Water daer myrradick in ghesoden wordt/ met azijn vermēghet/ is sonderlinghe goet voor ope suchte der gheswollen milte.

¶ Radijs. ¶ Cap. CCC.xxxix.
¶ Rafanus. lati. et grece.

Die meesters. Radijs is heet eñ droge indē derdē gra. ¶ Radijs gheetē na dat auōtmael vtcyt wel die spijse. Eñ maect die maghe warm. mer hi maect eenen quaden stinckendē adem/ alsmē corttelige daerop slapē gaet. ¶ Dat water hier af gedistilleert/ is goet voor hē die met pijne haer water maken. eñ voor de dorppel pisse. voor dē steen in de lendenē ofte blase Voor die droppel pisse

¶ Radijs is quaet geeten den vrouwē die kinder dragē/ wāt hi beneemt die ōtfangē vrucht Het brenget dē vrouwē haer bloeme. Eñ drijft wt Secūdinā/ dats die, nagheboerte Die nagheboort
¶ Dat sap hieraf is goet gestreken op die oude scadē/ ofte daer vuyl vleesch wascht. Oyt vtcyt dat sap/ eñ maket die wonden versch. Eñ dat Radijs poluer doet dit oec
¶ Dat sap van radijs met honich ghesoden ende met azijn vermēgt/ ende daerna door eenen doeck ghedaen/ is eenen goedē dranck voor die quartepnsce febres. Eñ voor die verstopthept der milten

¶ B.ij.

Rapen. Cap CCC.xl.

Rapa lati. Egelida. vel Bengilida. vel Nopda gre. Delpon Arabice

Serapio. Die rapen zijn tweeđlepe. die zōmige tam/ die zōmige wilt. Sōmige rapen worđe in latijn genaemt Rapelle eñ die hebbē veel spruytē aen harē struick die bina eenē arm lanc is. Dese wasschen in droge plaetsen/ eñ hebbē cleyn swart sadekē dat binen wit is alst gewreuē wordt Diasco. Dat saet der wilđ rapen wordt ghemengt onđ de dingen die dat aensicht đ menschen wit makē. eñ sal alđ9 gemēgt wordē. Neemt meel van bonen/ meel van kicherē/ meel vā vitsen/ eñ dat saet vā wilde rapen/ elcx eeuen veel/ eñ menghet nae hier onđ dat water vā bonen bloeysele gedistilleert/ eñ wascht die huyt hier met/ so wortse schoon eñ glat. Maer die tāme rapen zijn ons beter bekēt. eñ die rau gheeten sijn onuerdouwelic. Eñ als si gesoden zijn/ so blasen si den buyck oppe/ eñ vmeerderen die vochticheit in smenschen lichaē Dat raepsaet wort in die dryakele gebesicht voor verghift. Die eenē verghift een dranck gedroncken heeft/ sal vā raepsade drinckē met Mulsa. eñ dā en mach hē dat vghift niet schadē Almāsor Cap. Rapo .i. Rapa. Die rapen met azijn ghecōficieert vcouden eñ opblasen. maer si blusschē Coleram rubeā. dats. dat hittich droghe bloet dat dicwil grote crāchept brengt. Eñ dat saet is een dryakel voor dē gheenē die vergeuen wordē. Galien9. Die rapen worden in veel manieren bereyt voor een spise. Die zōmighe snijdē die rapen cleyn eñ doense in azijne/ eñ doen daer toe groffels naghelē/ eñ anđ speterijē/ eñ dye duerē een heel iaer. mer dat zijn rode rapē Doc seit hi/ Die rapē eñ tsaet vweckē tot oncuischz Rapen rau gheetē beswarē de maghe eñ hierom sijn si beter ghesoden

Galien9. De rapē sijn seer goet eñ ghesont/ als dye in twee waterē ghesodē wordē. Die quade vlceratiē/ sweeringhe/ of seerichept aen dz lijf hebbē/ die sal dz waschē met water daer raepsaet inne gesodē is. Eñ hier af sal dye huyt gladt eñ schoone worden Plateari9. Rapen maken ruyminghe op die borst/ alsse mz meybote regesoden eñ gheetē worden

Dat sap/ ofte bru van rapē ghedonckē stilt die droge hoesten:

Meester Paul9 Rapen met boomolye gesoden/ doen wel verduwen die spijse.

Die rapen zijn warm inden tweeden graet.: eñ vochtich inden eersten graet. Eñ si bringhē in die menschē een vierichept/ eñ si en wordē niet wel vdout. eñ si brengen veel windē/ eñ hierō maken

si vleeschelike begheerte/ eñ vmeerderē dz sperma/oft ō menschē natuere. ¶ Dat sap daer rapē in gesodē zijn/is goet gestrekē op gichtige ledē. eñ bisondꝫ op de Podagra

¶ Aelbesien. ofte Johannes druypskens
¶ Cap. CCC.xli.

¶ ¶ Ribes latine et grece

Dese bomē (so die meesters segghen) wasschē omtrent .ij. oft .iiij. armen hoghe. Eñ hebbē bladerē ghelijc die braēbesien. eñ dat si rode vruchtē hebben gelijc koornkens oft druypskēs/ die Aelbeesiē ghe naemt zijn. Eñ dese aelbesiē sijn cout eñ dro ge inden derdē graet. ¶ Serapio. cap. Ribes. Dese bomē hebbē veel tacken. eñ ron de bladeren die gekerft sijn/ eñ hebbē rode vruchtē ghelijc cleyne wijndruuen.: ¶ Dese vruchten gherē benemē den dorst/ eñ bison ō den dorst die vā hitte ō gallen comt. eñ si benemen den loop indē buyck. ¶ Aelbesiē makē lust om eeten eñ drincken.: ¶ Dat sap ō aelbesien is goet genut voor de beuī ge des herten/ eñ beneemē die brakinghe Eñ in dit sap is suetichꝫ. ¶ ¶ Platearius Die grote hitte heeft/ die sal dese druypskēs eeten/ eñ dat sap hieraf drinckē/ dat sal hē helpen/ wāt si vcoelen beyde seer wel ¶ Van desen druypkens wort eē electuariū ghemaect/ dat den hittigen menschen seer goet is. ¶ Eenen dranck gemaect vā dese druypkens/ met Endiuie water/ is goet te ghen die cleyne pocxkens/ eñ maselē/ mor billi/ eñ variole ghenaemt. ¶ Dese druypskens met sulcker water ghesoden/ is seere goet voor den dorst/ eñ pestilencie ¶ Desen dranck is goet tegen dronckenhꝫ Hi is ooc goet teghen dē loop ō vgulder aderen/ dats/ Fluxꝰ emorropdalis

teghens die cley ne porxkens en masilen

¶ Reubarber. een wortele. ¶ Cap. CCC.xlij.
¶ Reubarbarū lati. Raud. Arabi.

Ohānes Mesue. Dese wortele wascht in Indiē Eñ in Barbarie in groter menichte. waer duer si haren naem vcreghen heeft. Eñ die root is/ dye is die beste/ ende daer toe moetse zijn swaer dicke/ eñ saepachtich/ eñ met gheenō swartichꝫ vmengt. eñ haer niet en poluriseert Eñ die ghelijc safferaē verwet/ alsse indē mont ghecnout wordt ¶ Dyascor. Reubarbarū is heet/ eñ droghe inde .ij. graet.

En heeft in haer groter crachten dā eenpghe andē wortele. En dese machmen besighen alle tijden/ eñ alle menschen/ ionc/ eñ oudt/ in eē cleyn ghewichte. Eñ sonderlinge ooc die vrouwen die in haer kinder bedde ligghē. ¶ Vā Reubarbere een half dragma in een half quarte wijns ghelept/ soe wort die wijn so crachtich/ dat hi behoet dē mensche voor roeuallende cranchz. ¶ Hy beneemt/ eñ purgeert de melācolie/ eñ maket veel goets bloets ¶ Hi beneemt oock Colerā/ dats die swarte galachtige vuchtich/ eñ die quade flegma/ eñ repuicht de maghe/ eñ leuere/ eñ beneemt de steecten aent herte. ¶ Hier af ghedroncken beneemt bisonē de gheelsucht/ eñ watersuchticheit ¶ Hi is goet voor de binnenste leden/ die ghequetst oft gebrokē zijn. Eñ ooc dē buytēsten leden/ vā wat sakē die broken of quetsuerē gecomē zijn/ alst gedroncken wort. ¶ Reine Reubarbare drijft wt de quade melācolie eñ ooc flegma. Eñ haer grootste duecht is dat si repnicht die mage eñ leuere/ eñ al dz bloet. Eñ si beneemt alle die vstoptheyt vā binnenster ledē/ daer veel crāchedē dic wilen af comē/ als de watersucht/ geelsucht. eñ die ghebrekē vā milte. ¶ Momie. ij. garstē koornē ghewichts/ eñ Reubarbere een half dragma/ met goedē wijn vmenget/ eñ eē luttel latē siedē. eñ weder laten claren/ eñ dā hier met die vwrepcte/ gebrokē/ gequetste/ eñ ghecontudeerde ledē bestrekē/ sullen geholpen worden. Desen wijn doet ooc int lijf schepdē dat geronnen bloet. ¶ Hi is een goede medecine tegen dat opworpen der mage. ¶ Reubarbere machmē ouerteyt houden in haer natuere. iiij. iaren ¶ Als dese wortele vmaect is met wasch/ so blijuet tsap daer inne/ mer dat wasch moet vmengt zijn met terebencijn. ¶ Al die meesterē seggen/ dat de beste reubarber is swaer

Tegen die watersuchticheyt

Eñ de aderē heeft/ eñ hair pulueriseert alsmēse breect/ die en is niet goet ¶ Endiuie watere met reubarbere gedroncken/ is seer goet teghē die mupsiet we/ eñ quade ghedaente. Eñ teghē die febres tercianas Eñ met die reubarbere salmē een luttel spica vmengen/ dan isse goet tegen die vstopthz der leuere/ ende oock der milte

Reupōtica een wortele. Cap. CCC. xliij.

Reuponticum. latine et grece.

So die meesters scriuē/ soe gelijct Reupontica dē Reubarbere. eñ heeft cleyn aderkens in haer gelijck die Reubarbere Mer Reupōtica en verwet nz soe wel als Reubarbere. Eñ si heet Reupōtica/ om dz si meest geuōdē wort int eplādt Pontus.

¶ Diascorides Reuponica wascht in een landt Bosoro ghenaemt/ eñ wordet van daer in Griecke brocht eñ wt Sperckē in dye duitsche landē ¶ Dese wortele is licht/ eñ heeuet eenē cleynē roecke in haer. eñ si is wat betere als si indē mōt ge

kmout wort/so wortse weecke/eñ gecrijcht een verwe bina ghelijc safferaen.

¶ De cracht vā Reupōtica is groot/want si dient allē siecken menschen tot alle crāc heden van binnen int lijf. waer af die oock ghecomen sijn/tsi vā coude ofte van hittē Eñ si tempereert die natueren ō menschē

¶ Dese wortele in wijn gesoden/gheneest de gheswollen leden/die daer mede bestrec ken worden ¶ Si brenget veel bloets den menschē die haer bloet bi crōchedē vtcepert hebben. Eñ Reupōtica is de beste wortele onder alle wortelē naest die Reubarbare

¶ Paulus

Reupōtica is heet/ eñ droge/ inden tweeden graet. Eñ haer duecht is vstarcken/ende dat bloet reynigen/eñ dye quade vochtichept ōs lijfs doordringē.

¶ Maect aldus eē plaestere tegen veel gebreken. Neemt olie van rosen .ij. oncen. eñ dat poeder van Reuponti ca een half loot/eñ menghet daer ondere wasch/also dattet een salue worde. Ende hier af een plaestere ghemaect is seer goet tegen de pijne eñ ghebreken ō maghe eñ ō leuere/oft andere leden/daer van buyten op ghelept so gheneest dat..

¶ Dat poeō vā Reupōtica genut/doot de wormē indē buyc. ¶ Reupōtica met venckelsaet in wijn gesodē eñ met suyckere suet gemaect/is goet gedrōckē voor die vstopthept ō leuere/oft ō miltē/alst vā couō materiē comen is

¶ Reupontica gepoleuriseert/ende met een weynich honichs vermenghet/doodt die woormen in des menschen lijf..

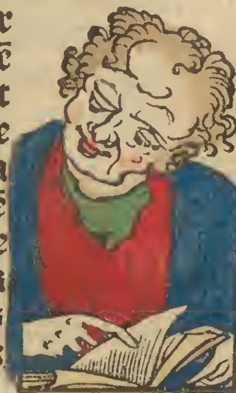
Hederick Cap. CCC. xliiij.

Rapistrū. lati. et grece

Dit cruyt heeft bladeren (soe die meesters scriuen) die dē wech distelē geliken. mer die bladerē hier af zijn wat scharper/eñ int middel hebbē si swarte droppē/ ghelijc de boom varen/polipodiū.

¶ Dit cruyt eñ wortelē zijn seer goet in medecinē. eñ sijn warm eñ droge indē derden graet.. ¶ Die in sijn ledē vcout is/also dat hi niet seerichz vā buytē wt sloege oft niet crauwagie/die siede dit cruyt in wijn/ende drincke daer af smorgens eñ sauōts/soe sal hi ghenesen. ¶ Dese wortel gepoluert/eñ ghenut des morghens eñ sauonts/is seer goet tegen die Febres.

¶ Dit cruyt metter wortele tsamē gestotē eñ daer ondō ghemēgt wechbreede/eñ cleyne wechbreeten/elckes een half hātuol/ eñ tsamē ghsoden ende dan ghe daen door eenen doeck hier af genut sauōts alsmen slapen gaet/dat doet wel sweeten

Eñ dit dryft ooc wt die quade vuchtichz. ¶ Dit is seer goet voor de pestilēcie/ alst so genut wort/ eer die mensche die pestilēcie ontfangen heeft slapende wort/ so doghet dē mensche saftelic sweetē. Eñ hier na sal hi nemē goede dryakelele met azyne

Mee cruyt. oft Mee crappen. oft Kleb cruyt. Cap. CCC.xlv.

¶ Rubea tictoris. lati. Eutrodanū vel Eu tradorū gre. Faue vel Epra Arabi.

Serapio. Dit cruyt is tweedlepe. Dz een wascht vā hē seluē. dat and wort geplant ¶ Paul9 Dit cruyt is heet en droge indē tweedē graet. eñ men verwet dye lakenē root met dit cruyt. ¶ Diascori. Dit cruyt doet veel pissen/ alst mz wyn gedrōcken wort. ¶ Dit in azyn ghesodē/ vdryft eñ heylt die witte vleckē/ eñ geeft hem goede verwe/ als si daer mede bestrekē worden. ¶ Die wortel hier af/ beneemt alle vstopt heyt der leuerē eñ d milte ¶ Dit poed van dese wortele gemengt met boomolie/ met sap vā knooploot/ eñ met wat honichs/ dz heylt de quade rudichz/ dair die melaetschz dicwilē na volcht.. ¶ Dat sap vā dese wortele in die oorē ghedaē beneemt die pyne daer wt. ¶ Vnd alle medecinē die wel doē pissen/ mach mē menghē dit cruyt eñ wortele/ dā sullē si te crachtiger zyn in haer operacie/ Dese wortele mz venckelsaet in wyn ghesodē/ brengt dē vrouwen haer bloeme Eñ het dryft wt dat dode kint. eñ de nageboerte ¶ Dese wortele in loge gesoden/ eñ dat hooft daer mede ghewasschē/ maect gheelu hayr.:.

Vlierboom: oft holdere. Cap. CCC.xlvi.

¶ Sambuc9 l' Cameactis lati. Hell gre.

In dē boec circa Instans. Ca. Sābuc9. bescryft die meestere/ dat de Vlier vā natueren heet is indē tweedē graet. Ende droghe inden eersten graet. Die schellen vandē Vliere worden meer in die medecynen ghebesicht dan die bloemen

¶ Serapio. Dese bladerē groen gestotē/ eñ op een rudigehuyt gheleyt gheneest dat seer. ¶ Eñ dit is seer goet also gheleit op Panaritiū/ dats op een sweringe aen dē vingher dat den worme/ oft dē vyt ghenaemt wordt

gemēenlic genaemt wort. eñ dit heylt seere cortelijc. ¶ Vñ gedrōcken dair dese bladerē in gesodē sijn / beneēt alle ouervloedige vochtichz. Eñ hi is oec so genut bysond goet voor de watersucht. ¶ Die schellē vā den vliere (als si noch groen zijn) in watere gesodē / doē bequamelic vā bouē wtbrakē. ¶ Den rueck vā vlere is seer starck / eñ hy cranct dz hooft / eñ doet gheern bloedē wt ō noese. ¶ Die bladerē / oft vruchten vāden vlier gesodē in sout water / beneet die swellingē ō voetē / daer met gewasscē. ¶ Vlyer in wijn / oft olie gesodē / weyct terstōt die verharde milt / alse daerop ghelept worden ¶ Die schellē vandē vliere zijn goet genut dē flegmaticis / die cout eñ vuchz vā natuere zijn eñ die coude eñ vuchtige crāckhedē hebbē / vlier es bysond goet alle menschen Vlierbladerē met sout / eñ azijn gesodē / heylet die quade ruydichz / eñ seerichz / hier mz gewasscen. eñ mengt mē daer ond Ceruse dā ist te beter ¶ Vlierbloemē gerokē vā eenē hittigen mēsche / brengē hē pijn int hooft eñ alse stadelijc geroken wordē / soe makē si die noese haestelijck bloedende.

Sauie. Cap. CCC. xlvij.

¶ Saluia lati. Eliffag⁹ grece.

Die meester. in dz boec circa istās. Sauie is heet indē eerstē gra. eñ droge inden .ij. gra. ¶ Dye bladerē vseert mē in medecinē. eñ si duerē een iaer lāc ¶ Die sauie is tweederleye. tam / eñ wilt. Alsmē in receptē scrijft sauia / so meent mē die tāme / eñ hof sauie. Eñ alsmē set Eupatoriū / dā ist wilde sauie. ¶ Na die opinie ō meesters so en is Eupatoriū niet wilde sauie ghenaēt / mer Alpcruyt. eñ de wilde sauie is in latine Lilifagus / oft saluay Eñ waerō datmen Eupatorium neemt voor wilde sauie / dat laet ic staen. ¶ Sera. Sauie wascht gelijc een bosch / mer niet hoge

Eupatoriū dat is wilde saluie

Alpcruyt Lilifagus oft Saluay

¶ Plini⁹.

Die Sauie stopt de oū bloedige lopen ¶ Die sauie is hē goet dye dē roden bloedigē camerganck hebben / alsse dese bladeren in haer spise eten. ¶ Dat sap vā sauie bladerē doet dat hayr wasscen. Eñ oec issē goet gedrōcken hē die met pijnen haer watere maken.

¶ Serapio. Die sauie metten steele ghesoden / ende dā genut / doet wel pissen. eñ brenget dē vrouwē haer bloeme. Eñ si driuet wt ō moed lchaem dat doot kint. Hierom en sullen dye vrouwē niet veel sauiē eeten dā inden tijt haerd baringe.

¶ Sauie ghedroncken gheneest die beten der feninigher dieren.

¶ Sauie ghepoluerisecrt / eñ met watere ghesoden / maect dat hayr swart / alst daer mede ghewasschen wordt.

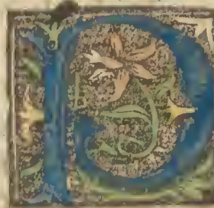
¶ Dit poeder is goet ghelept op sweerin
ghe die te seer lopen/eñ repnicht die lopen
eñ op vuyle wõdē ¶ Sauie met harē steel
gesoden/eñ dan door eenē doeck gesegen.
heplt dat ioeckē des gemachts ð mānen.
eñ ð vrouwē/als die plaetse daer mede ge
wasschen wordt. ¶ Dat sap vā sauien bla
deren gedrõckē maect dat haer swarte/eñ
doet wel pissen. Paul⁹. Sauie in wijn ghe.
sodē is goet gedrõcken tegen die gichtige
leden. Eñ ooc vā buytē op de gictighe ledē
ghelept/soe helpt si wel. ¶ Platearius. Sa
uie in water ghesodē/is seer goet voor die
gictichept. Eñ voor dye droppel pisse strā
guria. ¶ Vā desen watere gedrõckē/ende
met eenen doeck opð vrouwē buyck ghe-
lept/repnicht dye moedere. ¶ Sauie met
eñ wolcruyt capsus barbat⁹ tsamē in wijn
gesoden/eñ hierop ghestreken al warme
doet dat lijf van achtere weð in gaen/ dz
veel menschen dicwilen ghelchiet

Die dat lijf wt gaet

¶ Dat sap vā Sauie met honich vmēgt.
repnicht die vuyl wondē/ alsse hier mede
ghewasschen worden

Onß vrouwē bedtstroe. Cap. CCC. xlviij.
Serpillū vel Herpillū grece. Serapullū.
lati. Nunix vel Nestratix. arabi.

Platearius. Dit cruyt is
heet eñ droge vā naturen.
ende tis tweedlepe
tam/eñ wilt. Dat wilt
bedstro/is lāc eñ wascht
hoghe. Dat tāme/onser
vrouwē bedtstroe kreypt
hē op ð eerdē/eñ wascht niet hoge. Eñ de
bloemē/eñ bladerē vseertmē in medecijnē
¶ Diascorides capit. serpillū. Dit cruyt is
ootmoedich. wāt het nepht hē op ð eerden
eñ heeft bladerē ghelijc dupst/oft origanū
mer dese bladeren sijn wat wittere. Ende
heeft eenē goeden rueck. eñ wascht geern
aen steenachtige plaetsen/eñ aen bargen.
¶ Plini⁹. Serpillū is goet teghē de pijne
int hooft/eñ tegen dye catarren int hooft/
die vā coudē ghecomen sijn. ¶ Vā desen
crupde ghedronckē/is goet teghen die cou
de mage. ende voor die hoesten.

¶ Diascorides
Wijn gedrõckē daer ser-
pillū in ghesodē is brē-
ghet dē vrouwen haer
bloeme. Ende doet ve-
le orine maken. Eñ be-
neemet die steecten eñ
pijnen inden buycke

¶ Dit is ooc goet also gedroncken teghen
die sweeren/eñ sweeringen op dye leuere
die van hitten gecomen sijn. ¶ Dit is oock
goet genut voor hē/die vā eenigen fenijni-
ghen diere gesteken is. ¶ Dit in azijn ghe
soden/eude daer onð gemengt olie van ro
sen/beneēt die pijne wten hoefde/alst daer
mede bestrekeu wordt. Eñ tis ooc bisonð
goet teghē die sweeringe achter int hooft
vā binnē/letargia ghenaemt. ¶ Serpillū
met azijn genomē omtrent een loot/beneēt
dat braken van bouē wte. Eñ drijft wt dz
gerõnē bloet/dat om die borst vgadt lept.

Auicenna.

Als die beesten opdye
velden als coepen eñ
peerdē dit cruyt eeten
doet hē bloet wtē hals
gaen. ¶ Dit saet hier
af met wijn gedrōcken.
is hē goet dye met pijñ
nē pissen/ eñ drijft den
steen wt dye langhen
tijt in die menschen gelegen heeft. ¶ Van
desen cruijde stadelijc gedrōcken/ beneemt
den steen wten lendenē/ eñ wter blase.
¶ Op dat steken d' byen/ een plaestere van
Serpillū ghelept/ heylt dat terstōt. ¶ Wijn
daer dyt cruyt in ghesoden is/ is goet tegē
die hoesten. ¶ Serpillū met anijs in wijn
gesodē is goet voor die mage de v'coudt is
hi v'dryft oock dye winden d' maghe eñ d'
darmen. Hi is ooc bisond' goet gedronckē
teghen die coude pisse. strangiria.

Nachtschade Cap. CCC. xlix.:
¶ Solatrū vel vua vulpis latine. Strige
nū/ vel cucul9/ vel morella grece.

Auicenna.. Dit cruyt is coudt inden
eersten gra. eñ droghe indē. ij. graet
¶ Dye bladerē vā Nachtscade worden in
dye medecynen ghebe
sicht als si groen is

Serapio.

Dit cruyt heeft veel
stelen. eñ die bladeren
sijn v'menget met eend'
swarth9/ eñ sijn bina ge
lijc dē bladerē vā basi
licō. mer dese sijn groter
eñ breed. Dit cruyt he
uet swarte besiē gelijc
vlier besiē. Eñ een plaestere gemaect vā de
sen bladerē/ oft besien op hittige sweringe
gelept/ trect grote hitte daer wt. ¶ Dese
bladerē wel gestoten/ eñ met sout v'menget
eñ een plaester daer af gemaect/ heylt cor
telic eñ bequamelic die quade ioeckinge.
ruydich9/ oft crauwagie/ daer op ghelept.
¶ Dese plaester vā buyten op die geswol
lē maghe/ beneēt terstōt de swellinge daer
af. Dese plaester op de oorē gelept/ beneēt
den loop der ooren/ eñ dat etter daer wte.:
¶ Dit sap vā Nachtscade/ met ceruse/ rozē
honich/ eñ siluerglyt gemengt/ eñ dz hooft
daer mede bestreken/ beneemt die sweerī
ghe daer af. ¶ Die meesters. cap. solatrū.:
Nachtscade sap met garsten watere ghe
drōcken is goet voor die sweringe aen de
mage/ aen die leuere/ eñ aen die darmen
¶ Dit sap met boomolie gemengt/ eñ m9
eend' clisterie int lijf ghelatē/ beneemt dye
hittich9 d' leuere ¶ Dit cruyt gestotē/ eñ ge
leit op dat flercijn d' voetē/ beneemt die hit
te eñ smerte. ¶ Die knoppē hier af als si
groen eñ swart sijn/ gesmeert op de ghebro
kē/ eñ gecōtudeerde beenē/ beneēt die swel
linge daer wt
¶ Die wortelē vā Nachtscade eñ Wijnruy
te/ aenden hals ghehangen/ benemen die
maselen eñ die cleyne pockens/ die Vari
ole eñ Morbilli ghenaemt worden.

Scabiose of apostēē cruyt. Ca. CCC.l.
Scabiosa latine/Scibes vel stibeos gre.

Paulꝰ spreect dz de scabiosen heet eñ
droge is indē tweedē gr. Diasco.
indē ca. stibeos. i. scabiosa seyt dz dit cruyt
seer droge vā naturerē is. Eñ dat daer om
goet is gesodē mit water eñ dā gedronckē
vā den genē die den roodē loop hebbē. Eñ
ooc den genē die lopende oren hebbē alsse
met boōwolle dit water daer inne laten.
Dit water is ooc goet dē vochtigē eñ lo
pende wondē die altijt loopē gelijc die ou
de vlceraciē oft scadē doen alsse dese daer
mede wasschē eñ suuerē. Ende als dit sap
daer na met eenen doecke daer ouer ghe-
leyt wort. Rooden wij daer scabiose in
gesodē is droecht alle die gebrekē des lijfs
die tegē de naturere vochtich zijn. Die bla
derē van scabiose gestotē dienē seer wel Ē
morropdibꝰ dats tottē loop vā achter da
re veel groffs bloets wt loopt/wāt si hey-
lē desen loop alsse also daer op geleit wor
dē. Die bladeren vā nachtscade gestotē
eñ dat sap hier af inde ogē gelatē die vol
bloets zijn vā slaen of vā vallē heylt die ter
stont. Pliniꝰ seyt/dat scabiosa goet ghe
nut is voor alle quade rudichz des lijfs eñ

Teghēs de rode buuckloop

Teghēs de aembeyē

tot ogē die vol bloets syn

sondlinge tegē die melaetschz. Vā desen
cruyde gedronckē of dz water hier af ghe
distileert/benēēt de sweeringhe opd borst.
Dat sap vā scabiose
gedrōckē doot die wor
mē indē buic/Eñ bene
met alle sweeringē de
int lijf zijn/eñ sondlinge
die sweeringē d longe-
ne. Mē vindt gescre
uē dz sinte Vrbanꝰ op
eē tijt zijnd suster badt
dz si hē segghē woude
wat si vā desen cruyde hielde wāt si had dit
in grooter eerē eñ nutte altijt hier af. Eñ
doē screef si dese versen aē sint vrbanꝰ. Vr
banꝰ p se nescit preciū scabiose Nā purgat
pectꝰ qd contemnit egra senectꝰ. Lenit pul
monē purgat laterū regionē. Apostema
frāgit si locū bibita tāgit. Tribꝰ vncta fo-
ris antracē libēat horis. Eñ hier af salmē
Pandectā lesen int ca. scabiosa. Itē neēt
scabiose sap eñ solfere ghepoluerijseert eñ
siluerglit met lauwer olie vmēgt gelijc eē
salue so sult ghi alle rudichz daer mede he
len als die huyt hier mede besmeert wort

Scabiose mz weech
breede met azijn eñ mit
rooswatere ghesoden
Eñ op die hittige swe-
gē/eñ apostemē geleit
die antrax ghenaemt
zijn vercoelet die seere
natuerliken. Scabi
ose met wolcruyt oft
tapsus barbatus ghe
sooden. Ende daer op ghesceten is seere
goet teghen den wtghanck des lijfs van
achtere. Ende het is ooc sonderlinge goet
teghen deu loop der vergulder aderen die
fluxus emorropdarum ghenaemt is.

Herts tongen. Capit. CCC.xli.

¶ Scolopendria latine. Applenon vel Aplenium vel spiemon vel scolopendrium grece. Ceterach Arabice.

Diascorides indē cap. Aplenō .i. scolopendria bescrijft ōs/dz de bladeren dies cruyts aē haer faetsoē eñ wesen eenr slange of serpēte gelijc die scolopēdria ghenaēt is/de .xiiij. voetē heeft. Dit cruyt wasschet geerne aē steenroetzē of aē steenachtige muerē. Eñ de bladerē hier af wassen vele wt eenr wortel/eñ binnē zijn si beulect gelijc polipodiū. Eñ dit cruit en heeft ghenē steel of struic/eñ geene bloemē of gheen saet. ¶ Galien9 ca. scolopēdria dz dit cruit eē subtijle natuere heeft. Eñ dat nz te hittich of te coudt en is/eñ dat nz te droge oft te vochtich en is. ¶ Diasc. Hertstongē bladerē met azijn gesodē eñ den azijn ghedroncken .xxx. dagē achter malcāderē droecht die vochtichz ō miltē. ¶ Dese bladerē mit wijn gesodē eñ gelijc eē plaester op die milte geleyt beneēt die swellinge eñ harthz ō miltē. ¶ Dese bladerē mz psope eñ wijn ghesoden eñ desen wijn gedronckē beneēt de geele sucht. Eñ is ooc sondlinge goet Strangurios. ¶ Vā desen cruyde dicwilē gedronken breeckt den steen.:

¶ Auerrois ca. scolopēdria seit/dz dit cruit in hitte eñ in droocheit getēpert is. Eñ dz allē mēschē goet gebesicht oft genut is in aldhande cranchedē. ¶ Galien9 bescrijft ōs/dz hertstongē wel dienē ō milten daer ouer geleit. ¶ Wijn daer hertstongē eñ thamarisc9 in gesodē zijn eñ gedronckē beneēt alle die pijnē eñ gebrekē ō milte

¶ Hertstongē bladerē zijn heet indē eerstē graet. eñ droge indē tweedē gr. ¶ Wijn dare hertstongē eñ petercelie wortele in gesodē zijn/is goet gedronckē tegē die dagelijcse febres. ¶ Somige meesterē seggē dat dyt cruyt aendē hals vā eenr vrouwē gedragen/die selue vrouwe helpt tot haerr ghe boerte vā baringen sondr twifele.

Mostaert saet. Capit. CCC.lij.

¶ Sinapis grece et lati. Chardel arab.

Avicenna spreeckt/ dat dit saet heet eñ drooghe is inden vierden graet ¶ Inden boec Circa instans bescrijuet ōs die meestere dz dit saet dē raepsade gelijct

Mer dat raepsaet is bitter/eñ dz mostaert saet is scarp·

¶ Serapio.

Dat beste mostaert saet is/dat binnẽ wit. vuchthtich/ eñ versch is. Sijn duecht is hitti gen/eñ rijp makende Mostaert saet ghesto ten met alat wortele/eñ op een rijpe swee ringhe gelept/breect dat terstõt duere zõd vliemẽ/of brandẽ. ¶ Plini⁹ in xij.xx.⁹ boec Mostertsaet gestotẽ eñ met azijn gemengt eñ gelept op feninige beten/heplt die. Dyt met honich water Mulsa ghegorgelt/be neemt die vuplichz des mõts/eñ suuert die kele.. ¶ Mostert saet v̍mengt met azijne eñ honich/eñ so indẽ mõt gehoudẽ/is goet voor die pijne d̍ tandẽ. ¶ Mostert saet al so gemut/dient tot ald̍hande pijnẽ/eñ ghe breken d̍ mage/eñ d̍ longene. ¶ Mostaert saet met vigen eñ comijn gestotẽ/eñ also in genomẽ/beneemt die watersuchte. ¶ Eñ dat hooft hier mede bestrekẽ/beneemt ooc die sweeringhe int hooft. ¶ Sõmige mee sters seggen. Dyt sap nuchterẽ gedrõcken maect een goede memorie eñ gedẽckenis. ¶ Dit sap is goet voor de schellẽ eñ vellen d̍ ogen.: ¶ Dyt sap maect dorst/eñ lust tot oncuysch. ¶ Plateari⁹. Die alle morghen nuchterẽ in slict.ij.pep koornẽ/eñ mostert saet koornẽ. dye is dien dach v̍seckert voor die poppelsie. ¶ Plini⁹. inds ghedrõcken dair mostertsaet in ghesodẽ is/beneemt dz kichẽ. ¶ Mostertsaet/piretrũ/eñ gingiber elc euen veel/v̍mengt mz honich vã rosen suuert die hersene vã een quade vuchtichz als den mõt hier mede ghewasschẽ wort Dit is ooc goet voor dat druppẽ vã dz lap kẽ ind̍ kele.ca⁹ vuule.eñ tegẽ de squiãcie.

Saueboom. Cap.CCC.liij.

¶ Sauina latine Braceos grece

Galien⁹. Dit cruyt is heet en droge in den d̍den graet. Dese boomẽ hebben ooc bladerẽ gelijc dẽ Geneuer boomẽ. eñ si wasschẽ meer in die breyde dã in die lẽg de. ¶ Serapio. Dese boomẽ zijn twee d̍han de.zõmige hebben bladeren gelijc Cypres se/and̍s dã dat dese wat scherper eñ doorn achtiger zijn.eñ dese houdẽ zõmige voor die geneuer boomẽ Juniper⁹. Die and̍ hebbẽ bladerẽ gelijc den Thamarisc⁹.eñ haren rueck is gelijck den Cipressen.eñ die heetẽ Sauelbomen.

¶ Galien⁹.

Sauelboom is bison d̍ goet teghen Thenas mõ.dats.de grote lust heeft om ter cameren te ghaen/eñ hi en can daerniet toe doen/die sullẽ dã Sauelboom si edẽ in azijn/eñ wijne/ eñ dẽ roock hieraf sul len si vã achter in latẽ ghaen.so sullen si ghe holpen worden van die pijne eñ laste.mer si sullen daer op sitten wel alõme gestopt

¶ Sauina is goet voor die catarren/ende snoterighe/ die van coudē ghecomen sijn. ¶ Dat poed' vā Sauina gestoten/ is goet in die vnguentē/ eñ saluen/die totter crauwagie dienē/die seer sweeren/oft etterachtich sijn. ¶ Wijn gedrōcken daer sauina in gesoden is/maect een goede mage ende beneemt dat smertē der darmen. ¶ Dit is ooc goet voor die coude pisse. ¶ Sauina gestoten/eñ gelijc een plaester op de lendē gelept/beneemt de lendē sucht ¶ Serapi. Ope duecht vā sauelboō is vā malcanderen deplē. eñ eetē dat vleesch wten vuylen wondē/of oude schadē/hoe si sijn moghen Eñ dat poed' hier af met honich gemengt reynicht die vuyl wonden/alst daer opgelept wordt. ¶ Sauina in water ghesoden is goet voor dat lopende seer herispula

¶ Die meesters. Sauina werct meer aen die vrouwen om haer bloeme te v'weckē/ dan eenich and' cruyt. Eñ is die vrouwen so starckelic doordringende/dat si hem ooc bloet doet af gaen/ eñ alsoe dat si dat kint doot inder moed' lichaē/want si drijft dat wte. Eñ hierom sullen haer die vrouwen wachtē/eñ bisond' die bevrucht sijn. ¶ Diascori. Sauelboom eet op de sweerighe. eñ beneemt die pijne daer af. ¶ Plateari. Een plaestere vā sauelboō gemaect maect die lopende huyt droge eñ glat/eñ beneēt den stāc d' huyt/dz vā sweetē comet

¶ Dat poed' vā sauelboō gemengt met Litargirū oft siluerglit/solfere/scerpe wechbreede/eñ met swijnē smout/is een bisond' salue teghen rudichept ende crauwagie. ¶ Sauelboō met azijn eñ rode coolē gestoten/eñ op een wonde ghelept die haer wt breydet/eñ haer rontōme af eet/beneemet vā haer die quaetheit Eñ als dit met ceruse oft lootwit gemengt wordt/so ist goet om dese wondē te ghenesen.

¶ Steenbreke
¶ Cap. CCC. liiij.
¶ Saxifraga gre. et la.

Isidor'. Saxifraga is van dit cruyt den naeme/om dattet ind' blasen den steen breect/ eñ sandt/achtich maect also dz hi te beter gelost worden mach. ¶ Platear i'. Dit cruyt is heet en droge inden derden gra. eñ heeft eenen slechtē steel met witte bloemē. ¶ Die wortele hier af dient wel dye droppende haer water maken. Eñ dese wortele eñ saet/is bisond' goet voor den steen in dye lendē eñ blase. ¶ Wijn gedrōcken daer dit cruyt in ghesoden is/beneemt Diabeticā passionē dats. als eenen zijn water ontloopt sonder sijnē wille. ¶ Tegen dit ghebreck is oock goet den rooc ghemaect vā dese wortelen/ ende dien van onder op ontfanghen

¶ Dese wortelē ghesoden in wijn/eñ dan aen der sonnen gedroecht. duert. iij. iaren

¶ Wijn gedroncken daer in gesodē is steenbreeck saet/petercelie saet/vijfvinger saet,

Pentafilō saet/ẽn witte steenbreke saet dz milisolis is. is voor den steen in de lende nē/ẽn blase. Ẽn ooc voor de pijne ǒ darmē Colica genaēt. Ẽn bysouǒ voor dye coude pisse. Poluer vā steēbreke in een ey getē is ooc seer goet voor al die voorſ crāchedē

Testiculus vel pis Affrodisia

Coccocks cruyt. oft knaben cruyt. oft standel cruyt. Cap. CCC.lv..

Satyrion.: Testicul? vulpis.: Leporina lati. Orchis. Priapisinon. Affrodisia. gre. Chasialkel. arabice.

Plateari?. Satyriō is heet en droge inden. iij. gra. Meer Cōstātin? seit Satyriō is heet en vuchtich indē. iij. graet Ẽn de cracht hier af is attractijf/ẽn na hē treckende. Dit cruyt is bisonǒ goet tot de suchten inden niūcruerē/ẽn gewerūē/als is Arterica. ẽn ǒ geliken.: Plini?. int. xxvi. boeck. Dit cruyt geeft dicke/ẽn weeke bladerē/bina ghelijc den donǒbaerde Barba Jouis. Ẽn dye wortele heeft huuelen aen haer hangende. Wijn ghedrōcken daer dese wortele in gesodē is/maect grote lust tot ōcuysch. Galien?. ẽn Diasco. seggē. dat satyriō goet is tot die gichtichept. Ẽn dat sap hier af gestoten/is dat alderbeste

dat mē hier toe hebben mach/dat ghedrōcken.

Plateari?

Van deser wortelen neēt. ij. dragma. ẽn vā de wortel vander hasel wortele anǒhalf drag. ẽn mengt dat met lanc peper dat derden deel vā een dragma swaer. ẽn nut dit ǒs sauonts als ghi slapē gaet/so suldi in dier nacht wel rusten. Diascorides. Die mannen dye de grote knoppē vā der wortele eten/ghecrigen eenen sone Ẽn die de cleyne knoppē etē/gecrigē eē dochtere

Sebesten. Cap. CCC.lvi.

Sebesten. lati. Machalomagiata gre. Faulis sebesten. arabice

ls plaat sept Sebestē wascht indē lande van arabien gelijc eē glauie oft lancie. ẽn dat hē ooc beneden op eerden lept Die buptēste schellē vā sebestē zijn groē. de bladeren rōt. Ẽn si brenghen gheel koernē ofte saet dat den coriander ghelijc is. Ende de

vruchten hier af ghelijken den oliuetē. Eñ si worden in die medicinen ghebesicht. Eñ si zijn in hitte ende in coude getempereert. ¶ Dese vruchtē zijn vā haerder natueren laxerende. Eñ sonderlinge in die menschen die met die febres beuanghen zijn. ¶ Dese vruchten in water gesoden eñ dat gedronkē verdrijft die hoestē eñ ruymt die borst. Eñ dese vruchtē des auonts getē benemē die snotteringhen int hooft. ¶ Dese vruchtē saet gepoluerisseert is goet met warmē wijn ingenomē den genē die steenachtich eñ graueelachtich zijn. Eñ dese vruchten zijn allen menschen bequaem te nemene.

Wilghe Capit. CCC.lviij.

¶ Salix vel salamontum latine.

Serapio li. ag. beschrijft ōs dat die bladerē eñ de bloemē vandē wilgē seer droge makende zijn. Eñ dz die scorssen vādē wilgē meer drogēde zijn dā dese bladerē of bloemē. Eñ hierō wordē dese scorssen gebesicht tot lopēde eñ vochtige sweeringē aēt lijf/ aē welcke plaetsen dat si zijn/ mer de bladerē eñ bloemē wordē gebruyct tot de vnguētē of saluē die droge makēde zijn. ¶ Mester Paul? seit/ dat die wilghē cout eñ droge zijn indē eerstē graet. Die scorssen vā wilgē gebrant eñ gepoluerisseert/ eñ mz azijn gemēgt helpē tot alle wondē alsse mz enē doec daer ouer gestrekē eñ gelept worden. ¶ Dese bladerē gestotē eñ peper koornen daer ondē gemēget helpē seer tot die darm sucht als hier af ingenomē wort mz gebrādē wijn of met water dz hier af gedistileert is. ¶ Dat poluer vā wilgē met azijn gedronkē stopt die bloedēde nose/ eñ oocde wōdē also daer ouer gestrekē. ¶ Die sere grote hitte heeft die sal in zijn camer rōt ōbestropē wilgē bladerē/ wāt dese vcolē bequaelikē de hitte des somers.

¶ Salix. ra. ppte. i. salix beschrijft dz vā wilgē bloemē eē plaester gemaect wort alsse mz olie vā rosen ōmēgt zijn welck plaester tot alle sakē goet is die hittich ende vochtich zijn wāt si droecht eñ vcoelt seer wel. ¶ Eñ die asschenē vā wilgen zijn goet tot vochtige scadē. Eñ dese besichde meester Wilhelm? in zijn chirurgie tot veel sakē. ¶ Wilgē sap mz weechbrede water vmengt is goet tegē dē bloetganc.

Wilt kuoplook. Capit. CCC.lviij

¶ Scordeon vel scordiũ grece. Thaum ar.

Dyascorides sept datter tweedhãde knoplooc is dat eẽ tã eñ dand wilt Vandẽ tãmẽ staet int ca. dz Alliũ beghint Eñ vandẽ wildẽ is dit ca. eñ de greci noemẽ alleũ. i. scordeõ/ eñ die arabici alleon. i. thaũ. Mer si scriuẽ die ondẽscheept datt' tã eñ wilt scordeõ is. ¶ Meester moises seit dz scordeõ wilt knoplooc/ eñ dz dit heet eñ droge is indẽ. iij. gr. Eñ dz de bloemẽ hier af seer goet zijn in de medicinẽ gebesicht ¶ Dese bloemẽ mz water gesodẽ eñ dã ghedronckẽ ruijt de borst eñ die hersene vã fluichedẽ. ¶ Galie. scrijft dz dit ghenaẽt is Alleũ agreste. i. scordeõ eñ dz scarpe te nuttẽ is dã alleũ domesticũ. ¶ Die clisterẽ vã wilt looc smorgẽs nuchterẽ geetẽ doot die wormẽ indẽ buick eñ si zijn goet die de droppel pisse hebbẽ. Eñ tot alle sakẽ daer alleũ domesticũ goet toe zijn si beter werckẽde in haer operaciẽ. ¶ Itẽ dit wilt looc eñ paritaria in olie gesodẽ v'drijft de pijn v'darmẽ die vã coude eñ wint gecomẽ zijn alsse vã buytẽ daer op gheelpt worden.

¶ Luis crupt of bisnunte. ¶ Cap. CCC. lix

¶ Stafisagria vel pedicularia l' granũ capitis vel' passula muntula l' rosa regis la. S ¶ Pediculcida grece.

Serapio bescrijft ons dz dit cruit bladerẽ heeft gelijc wijngaert bladerẽ eñ dz eenẽ swartẽ steel heeft/ eñ dz saet heeft gelijc kicherẽ. Eñ dit saet is driecãtich eñ vã butẽ swart eñ vã binnẽ wit eñ het heeft enẽ scharpẽ roec/ alst indẽ mõt gehoudẽ wort.

¶ Auerrois seit dat stafisagria heet eñ droghe is indẽ derdẽ gr. eñ dpt hout Auicẽ. ooc. ¶ Gali. seit dz saet veel flumichedẽ wtẽ hoofde treckt alst indẽ mõt gehoudẽ wort/ eñ dat goet gewit is vãdẽ genẽ de geswollẽ zijn. Eñ dz bisondelic diẽt tot die wat' sucht. ¶ Dias. seit. xv. vã dese koornẽ ingenomẽ mz mulsa of mz mellicraet vele flegmata de mẽschẽ vã bouẽ wt doẽ brakẽ dare grote crãchedẽ dicwijlẽ af comẽ. Mellicraet is honich mz wijn v'mẽgt. ¶ Dit saet te poluer gestotẽ eñ opt hooft gestropt oft dz hooft daer mede gewassẽ doot die luysen daer oppe. ¶ Die electuaria de vã stafisagria gemaect wordẽ dienẽ seer wel tot die vallende sucht. eñ si benemẽ morpheã eñ brengẽ menstruũ. Eñ dese electuarien wordẽ ald' gemaect. Neẽt vã stafisagria koornẽ een half pont eñ siedet die wel in watere eñ daer nae stoot of wrijft dit saet te samẽ dat gelijc eenẽ brij is eñ mẽgt dare ondẽ een pont suyckers. Eñ tẽpert dese electuariẽ mettẽ water daer dit saet in gesodẽ is. ¶ Dese electuariẽ zijn sonderlinghe goet dẽ genen die tot die melaetsheit ghenepcht zijn wãt hier dore wordẽ veel vochticheidẽ v'teert. ¶ Itẽ stafisagria met azijn gesodẽ eñ den mõt daer mede ghewassẽ verdrijft den tãtsweer of de pijne der tanden. Eñ beneemt die slijmichz des monts die vander hersenen lopende sijn.

Senation Apium aque Cardamus agrestis

Waterkersse of bruỹ kersse. Ca. CCC.lx.

Senacionū vel senacion vel apiū aque vel nasturciū aquaticū vel cardam9 agrestis lat. Kankela vl' soniciū vl' hirigūtis g.

Serapio lib. senaciō seyt/dat bruyne kersse bi de water poelē wascht. En̄ datsi eenē slechtē steel heeft/en̄ datsi bladerē heft gelijc die Eppe/mer wat cleynder En̄ datsi enē goedē roec heft alse geknout wort. Bruỹ kersse is heet indē eerstē gr. en̄ droge indē .ij. graet.

Diascorides seit/dat het saet vā bruỹ kersse getē dē steen beneemt die vā hitte coemt. En̄ dat seer wel doet orijne makē. Itē bruyn kersse brēgt dē vrouwē harē tijt of menstruū. Itē bruyn kersse mz wijn gesoden en̄ desen ghedroncken beneemt die lendensucht. Desen wijn is goet ghedronckē voor die coude seycke. Meester ysaac seyt/dat dit saet den loop des buics stopt alst met coudt water of met queappelen sap gedronckē wort. En̄ dit alsoe gesodē starct alle die leden der menschen. Bruyn kersse is oock seer goet in salaet geeten teghen die hitte der leuere.

Wantluys. Capit. CCC.lxi.

Spatula fetida latine.

Meester paulus scrijft inden ca. spatula fetida/dat dit cruyt den swerdele cruyt bi na gelijc is dat yreos genaemt is. Dit cruyt stinct seer/en̄ wascht gerne bi die tuynē/en̄ daert doncker is. Ende dit cruyt en salmen niet besigen vā buten aen tlijf. Dat sap vā desen cruyde treect wter huyt de quade rudicheit Morphea genaemt. en̄ dit sap sal aldus bereit wordē. Neemt dyt sap en̄ latet dorre worden aē der sonne/en̄ daer nae stoot dit poluer en̄ mēget daer ondere dat poluere van dat sap stafisagrie/en̄ des gelijckē dat sap vandē cruyde flāmule en̄ hermodactili/en̄ oock attramēt elcs euē vele. En̄ mēgt dese met azijn en̄ swijnen smout also dz dese een salue worden. En̄ smeert met dese salue die morpheā/en̄ legt dan daer ouere een kool bladt ofte weechbreede bladt/soe sal dese quade rudicheyt sonder twifele genesen. Maer ghy moet die huyt hyer mede drie malen des daechs besmerē. Itē mengt dz poluer vā desen sape met wijne en̄ legt dit daer na op een gebroken oft ghecontu deert lidt/het sal die beenē daer wt treckē

sonder eenige pine. ¶ Item dit cruypt ver-
iaecht die wandtluysen wt die wandē eñ
beddē alst in die beddē ghelept wort.

dat niet wel gebackē en is wāt hier af ge-
crijcht menich mēsche cranchz die dē men
schēlichtelijc schaden mochte.

Roggekooren. Capit. CCC.lxij.

¶ Siligo vel germanum latine. Tifa vel Sytus grece. Siligeheb arabice.

Serapio li. ag. ca. Siligo bescrijft ōs dz rogge die menschē meer spijst dā gerste/ eñ dat rogge eenē goedē roec heeft ¶ Eñ dz broot dat vā rogge gebackē wort spijst die menschē min dā dat terwē broot Eñ hier ō heeft dē rogge eē middelbarige natuere tusschē die terwe eñ die gerste inde spijsinge/ eñ ooc in die cracht ō medicinen ¶ Plini⁹ spreect dz roggē koorē warm vā naturē is/ mer nz so warm als de terwe Mer warmer dā die gerste. ¶ Dat broot vā roggē korē is dē gesondē mēschen bete re dā dē crankē menschē wāt het starct de gesonde menschē. Eñ het scaedt eñ cranct den onghesonde menschē/ Maer terwen broot is alleen dē cranckē bequaē. ¶ Rog gen broot is dē genē niet goet de coude ma gē hebben wāt die cranchz haerō magen en mach dit broot nz haestelic noch nz wel verteeren. ¶ Itē elc mensche sal hē wach tē voor alle dingē eñ voor alrehande broot

Spelte. Capit. CCC.lxiij.

¶ Spelta latine. Senge vel dragos vel Zegea vel ellica arabice.

Serapio li. ag. ca. hult. i. spelta bescrij uet ōs dat die spelte korenē heeft die dē gersten korenē gelijc zijn. Eñ dz min spij set dā de gerste. eñ datsi welruyckende is ¶ Itē speltē broot spijset min dan terwen broot oft gerstē broot. ¶ Diasc. seit dz spel te seer luttel spijst eñ datsi veel cleien of se melē in haer heeft/ eñ datsi ōuerdouwelic is/ eñ datsi dē buyc weyrt. ¶ Paul⁹ scrijft dz spelte ō mage seer scadelijc is wāt si seer ōuerdouwelijc is. ¶ Ysaac sept dat spelte vā haerō naturē vochtich eñ coudt is. ¶ Galie. in sinē boec de Eduleis ca. zegea. i. Spelta spreect dz dit saet alrō minst spijst ō der alle greinē of vruchtē. Eñ hi seit ooc dz die spelte wortelē heeft die vast inō aerdē staē/ Eñ datsi veel stelē heeft/ eñ dat de vo gelē onō alle koomē die spelte alrō liefst ee tē. ¶ Itē speltē broot is seer goet eñ gesont alst met gerste ōmēgt is. ¶ Spelte mz an der korenē ōmēgt eñ daer wt eenē bry ge

maect/Desen brij is seer goet eñ gesont ge ten/wät hi maect camergäc. ¶ Sera. seit dat spelte ō menschē natuere weickēde is ende datsi dē mage vol maect eñ datsi op worpt/eñ dat die redene hier af is ō dat si lanclaē vdouwet wort. ¶ Spelte is goet ō vochtiger longene eñ dē drogen eñ har dē hoesten/eñ si weict die borst. ¶ Itē van spelte wort gemaect eē cōfectie de Lohoch genaēt is/eñ dese doet wel orine makē/eñ si reynicht die nieren eñ die blase der men schen alsse in ghenomen wordt.

Spinagie. Cap. CCC.lxiiij.

¶ Spinachia latine. Asperache grece.

Serapio li. ag. ca. Asperach. i. spinagi a spreect dat dit cruit coudt eñ vocht is int eyñde vandē eerstē graet. ¶ Dit cruit gesodē eñ geten saeft dē buyc eñ beneēt de pijnē ō borst eñ ō longene. ¶ Dat sap vā desen cruyde gedronckē purgeert eñ laxe ret wt die quade vochticheyt/eñ maect eenē saeftē adē. ¶ Hier is te weten dat moesch oft pottagie vā spinagie gemaect daghe lijcs getē niet goet en is/wät het maect eñ brengt in die menschē veel melancoliē die welc oec bescrijft meester Auerrops/daer hi spreect dat alle moesen melācolie bren

ghen sondē alleēn dat die van lattuwe eñ berna gie ghemaect worden. ¶ Die grote pijne in si nen rugge heeft/die sal pottagie vā spynagie eeten. ¶ Eñ die in zijn lijf vhardet is die sal moesch hier af eetē/eñ tsop hier aff drinc ken so wort hi geholpē sondē twifele.

Wormcrupt. Capit. CCC.lxv.

¶ Semen lumbricorum latine. Kambel arabice. Albasan grece.

Serapio li. ag. ca. kābel. i. semē lūbri corū bescrijft ons dat dit saet bi na al so cleyne is als sant. Eñ dat geel is ghelijc sofferaē. ¶ Auicē. in den ca. kambel spreect dat dit saet heet is indē derdē graet/eñ dr geiijc sant is/ Eñ dat buitē rootachtich is eñ vā binnen witachtich. ¶ Itē dit saet in gedronckē met geyten melc doot die wor mē int lijf. ¶ Dit saet wascht in die landē corasceni. Eñ daer valt dit saet metten re gen wten hemele. Eñ dit vgaderē die luy dē daer alst geregent heeft. Eñ opdat wit eertrike wordes vele geuondē. ¶ Dit saet coemt seldē in die duytsce landē. Eñ daer voor neēt mē wormcrupt dat in India eñ

su Cecilia wascht eñ hier af coēt grote me
nichte te Venegiē. ¶ Dit cruyt stootmen
met steel eñ met saet eñ het drijft die wor-
men wten lijue door die bitterh₇ diet in hē
heeft also dat die wormē leuendich vā de
menschē gaen/ eñ dit is sonderlinghe goet
ingenomē vāden iongen kinderē. Eñ dit
vindtmen altijt bi die creemers.

Bloemē vā arabiē so genaēt Ca.ccc.lxvi
¶ Sticados latine. Dahadis grece.

Serapio capit. Sticados arabicū sept
dat dese bloemen in eē eplāt wassē
de zijn dat in griecs Dahadis genaēt is eñ
datsi ō supckoreie saturegia genaēt gelijc
zijn. ¶ Diasco.ca. Sticados scrijft dz die bloe
mē in een eplāt vā arabiē wassen dat Sti
cados genaemt is.

¶ Auicēna scrijft dat de
se bloemē heet indē eer-
stē graet zijn eñ droge in-
dē.ij.graet/ Eñ datsi in
die medecinē gebesiget
wordē. ¶ Dese bloemē
dienē seer wel tottē hoofde als eē sac hier
mede geuult opt hooft geleyt wort/ Eñ de
sen sack oft saccul⁹ sal aldus gebesicht wor
dē. Neēt deser bloemen eñ bladerē vā lau
werbomē elc eē loot rosemarijn maegelep
ne/ betonie bladerē elcs eē hātuol/ rode ro
sen eē half hātuol/ gariofel nagelē een dra
gma/ muscaten bloemē een half dragma
Eñ mēgt dese ondō malcāderē alse wat ge
storē zijn. Eñ daer na in een sacxkē gedaen
dat een spāne lanc eñ eē spāne breet is. Eñ
voor grote herē neēt rode side eñ voor tge
meyn volc linnen doec. Desen sack also opt
hooft geleit vsaeft alle pijnē int hooft. Eñ
als yemāt grote hitte in zijn hooft heeft soe
sal hi desen sac te vorē besprengē mz rosen
water eñ dā opt hooft legghē. ¶ Den wijn
gedronckē daer dese bloemen in ghesoden
zijn beneemt alle pijnē ō ledē eñ ō iūcturen
of ō gewerckē. ¶ Eñ hier af staen veel scoō
duechden in Pandecta int.lxvij.capittel.
¶ Wijn daer dit cruyt in ghesodē is vwar
met die mage eñ die darmē. Eñ hy is seer
goet tegē die coude sepcke eñ teghē die v-
stopheit ō leueren eñ ō milten.

Een bloemē of mottē cruyt Ca.ccc.lxvij
¶ Sticados citrinū la. ꝛ gre. Sceha ara.

Serapio capit. Sticados citrinū beschri
uet ons dat dyt een cruyt is dat die
alsene aen die bladeren ghelijct. Ende dz
saet heeft ghelijc die auerroene dat bitter
is bi na alsoe bitter als die alsene. Eñ het

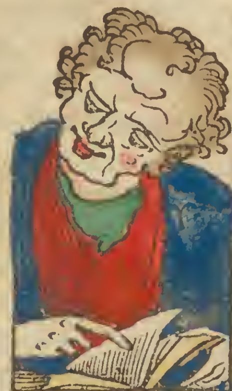
heet eñ droge indẽ.iij.gra. ¶ Itẽ dit cruyt gheetẽ is de mage scadelic. ¶ Die meesterẽ segghẽ eendrachtelic dat dit cruyt oock die wormẽ int lijf doot alst vã buytẽ of vã binnẽ gebesicht wort/eñ dat meer werct dan worm cruit. ¶ Itẽ welcke ver of beeste dit cruit seer vele eet wort haestelic vet. ¶ Dit cruyt met alsene in water gesodẽ eñ dz water ghedronckẽ doot oock die wormẽ inden buic/eñ drijftse starckelic wt. ¶ Plate.dyt cruit gelijct ð alsene aẽt faetsoẽ/eñ bi nae aẽ zijn cracht. Eñ het is goet gebesicht van butẽ eñ vã binnẽ õ de wormẽ daer mede te dodẽ. ¶ Joãnes mesue scrijft dat sticados tweeðhãde is/dat eẽ citrinũ/eñ dand arabicũ. Eñ hier af salmẽ lesen Pandectã int lxvi.capit.dat asticados begint.

¶ Velt comijn. ¶ Cap.CCC.lxviij
¶ Siseleos arabice. Siseli vel Ascegelios grece. Siler montanum latine.

Serapioli.ag.ca.siseleos bescrijft õs dat dit cruit bladerẽ heeft gelijc den venckele/mer die bladerẽ hier af zijn wat lãger eñ grouere/eñ dat eenẽ lãgen steel heuet/eñ dz bouẽ croenẽ heeft daer breer saet in is dat eenẽ scarpẽ roec heeft. ¶ Dit cruit is heet eñ droge int eijde vãdẽ eerstẽ gra.

¶ Paul⁹ seyt dat dit cruit cracht heeft vã malcãderẽ te deplẽ die groue vochticheit eñ sonðlinge die vochtichedẽ die tsamẽ ge lopẽ zijn gelijc dat geronnẽ bloet drijft starkelic wt. ¶ Velt comijn mit wijn gedronckẽ is seer goet ad Diabeticã passionẽ/dat is als de orine õwilles wtloopt/Eñ tis also goet genut Asmaticis/dats dẽ genẽ die altijt op de borst kichẽ/ ¶ Itẽ velt comijn met wijn gedronckẽ daer lãc peper onð ghemẽget is/ is goet den genen die die vallende sucht hebben.

¶ Diascorides spreect dat hi des winters gene coude en ghevoelet dye dan wyllen ouer wech ghaen/Die velt comijn met lanc pepere in neemt ¶ Welcke menschen of onuerstãdich dier veldt comijn eet/ ende dan met zijn paer te doen heeft/õtfanct dã haestelic eñ wort beurucht ¶ Itẽ velt comijn gepoluerijseert eñ mit gebradẽ vigẽ õmẽgt helpt tegẽ die ṽstopp hz ð leuere/ð miltẽ/ð nierẽ/eñ der blasen. Eñ wijn daer dit saet inne gesodẽ is/is goet tegen die coude pisse.

Kemels hop
Cap. CCClxix

¶ Squinantū latine. Squinuna. grece.

Die meester. int boec Pādecta. it. xvij. cap. Dit cruyt is heet en droge indē eerstē graet. ē woꝛt gevondē in Affriken. ē Doelie. en duert. ix. iaer in zijn crachten ¶ Serap. Dit cruypt heeft subtijle stelē gelijc Spica nardi. ē wascht geern in eylāden ē vuchtige veldē. ē wascht daer in gelijc hop oft gras in ōsen lādē. ¶ Dit cruypt heeft bovē eenē dickē bosch/ ē goedē ruec. Ē zijn wortelē staen dyep indē eerdē. ē der bloemē bladerē/ ē wortelē besichmen in die medecinē. ¶ Diasco. Dese bloemē zijn seere goet genut vooꝛ dē steen. Ē si doē wel pissen. Ē benemē die swellinge. Si dienē wel totte lēdē. Si dienē vooꝛ bloet spuwē.

¶ Squinātū woꝛt in menigerley cōfectiē ghebesicht tot dese vooꝛs crachedē. ¶ Die woꝛtele met peper gemengt/ elcx een dragma. is seere goet den watersuchtigē/ ē dē ghenen die eenige gebroken leden aen hē hebbē. ¶ Die olie vā sqinantū/ is seer goet om daer mede die rudige ē schorfte huyt te besmeren.:

¶ Galien9. Dit cruypt is goet der maghen Ē den lopenden buycke/ alst met honich water ghenut woꝛdt.:

¶ Auicenna. Die bloemen hier af sijn stoppende. Daerom dienen si wel totten lopē der vrouwen ¶ Dese bloemen reynighen dat hooft/ alst daer mede gewasschē woꝛt. ¶ Die meesters seggē. Squinantū en sal niet alleen ghenut woꝛden/ maer met anđ substanciē daer bi ghelijc in eenighe cōfectien/ oft met anđ woꝛtelē oft specerien/ dye wel dienen tot dye siecten/ daer mense toe besigen wilt. ē het woꝛdt kemels hop genaemt/ want inden landen daert wascht eetent die camelen/ ghelijc dye paerden dz hop eeten in onsen landen

¶ Squinātū heft cracht te purgerē ē te reinigē de coude vochticheit ꝛ flegma genaēt alst mz polipodiū ē coloqntida vmēgt is

Scamonea Capit. CCC. lxx.

¶ Scamonea latine. Diagridiō grece.

Serapio indē capittele scamonea bescrivet ons dat dit eenen boom is de veele struyckē oft tacken heeft die wt eē der woꝛtele gaen. Ende op de tacken hier af is een clibberachtighe materie de daer anne hanget ghelijc lijm. Ē desen boom heeft ghecante bladeren die der onderhave ghelijcken/ maer die bladeren van scamonea zijn weyckere. ¶ Die bladerē hier af hebbē drie canten oft hoecken ende witte ronde bloemen die hol zijn gelijc een pijpe. Ē si hebben eenen starcken roeck. Desen boom heeft een witte woꝛtele die eenē duym dicke is. Ende dese hevet eenen seere starcken roeck. Ende dese woꝛtel is vol melcs. Dit melck woꝛt aldus vergadert. Men besnijdet die scoꝛssen op die woꝛtele

eñ men vont die met scherpe wapenē. Eñ
ront ōme dye wortele maect mē eenē put
eñ daer na laetmen dat melck in lepelē lo
pen/ eñ dā nemē si dat eñ bewarent in eē
vat.. Sōmige leggen rontsomme de wor
tele inden put de bladerē/ op dattet melck
daerop druppen soude. Eñ dese vuchtichz
laten si dā drogē.. eñ dat wort Scamonea
genaemt. Eñ die claer/ eñ saft is/ eñ clibber
achtich gelijc die materie diemē vāden os
sen huypē scaeft. ¶ Si gelijct ooc ď spōgien
diemē in Arabiē/ oft Indiē haelt/ int eplāt
Musie ghenaemt. eñ daer wascht groote
menichte hieraf. ¶ Schamonea wort dic
wil geualscht mettē melck vā sprīckcrupt
wortele. eñ hieraf steruen die menschē dye
hieraf nuttē. ¶ Sōmige nemē dat melck
vā sprinckcrupt/ eñ daer mengen si onder
garsten meel/ eñ dat maken si dā ď scamo
nea gelijc. Eñ dit en is niet goet/ eñ ten sal
tot gheenď medecinē gebesicht worden
¶ Die meesterē scriuē. Die scamonea wtē
lande van Senpsz eñ Palestina en is niet
goet/ wāt si is met gersten meel/ eñ melck
Titimalli ṽmengt. ¶ Galienus eñ Paulus
scriuē dat scamonea is heet en droge bp dē
derdē graet. ¶ De scamonea moet te vorē
berept spn eermen die in eenighe medecijnē
besigē mach/ wāt si en is in haer seluē
niet goet/ mer si is sorchlic om nuttē/ wāt si
brengt ď mage grote scadē. eñ ooc ď leuere
eñ si beneemt den lust/ eñ appetijt om eetē
eñ si brēgt anxt eñ noot in des menscē lijf.
Eñ hierō moet Scamonia te vorē gerecti
ficeert wordē/ als hier ṽuolcht. ¶ Die mee
sters. scamonia hout haer quaethz. xxx. of
xl. iaer. oft lāgere. Mer als si gerectificeert
wort/ so ṽliest si haer quaethz also/ dat si so
veel niet scaden en mach. Dus en salmense
in haer seluē nz besigen/ mer gerectificeert
alsmē die in medecinen besighē wil/ want
si soude dē gansen lijue grote scade toe brē
gen/ gelijc cout sweet/ swimelinghē/ eñ alď
hande lopen des lijfs/ tot dat die mensche
vā onmacht steruen soude ¶ Om die te
rectificerē. Neemt eenen queappele/ ende
snijdt den vā bupte af. eñ maect oft snijdet
eenē put dair inne/ eñ doet scamonea dair
inne/ eñ dā doet dat afgesnedē decsel weď
opden appele. eñ dan maect een deech om
desen appele/ eñ legt hē in een backouē die
niet te heet en is. eñ laet den appele daer
eenē haluen dach inne liggen/ so sal de sca
monea haer seluē indē queappel bereydē.
eñ haer quaethz sal so benomē wordē/ dat
si daer na niet scaden en mach..
¶ Sōmige meesters seggē/ dat scamonea
plach gesegelt te worden indē lande daer
si wt ghebracht wordt/ mer dattet nv ach
ter blijft. Eñ door wel betrowē datmē tot
den lieden hadde is dat achter ghelaen.
¶ Het is de beste scamonea die dese nauol
gende proprieteptē heeft. Die claer vā ver
wē is Die ghepro beert mach wordē met
speecsele/ eñ dan wort ghelijc melc. eñ als
dit niet en geschiet/ so isse valsch. Ooc moet
se lichtelijc brekē/ eñ poiueriseren/ eñ lichte
moetse sijn van gewichte/ eñ hebbē eenen
goeden rueck. Eñ die Scamonea die dese
proprietepten niet en heeft/ en is niet goet.
Eñ dese mach gehouden wordē. xx. iaren.
onuerterpt in haer natuere/ eñ cracht

¶ Paulus
Scamonea is treken
de na hair. eñ drijft wt
Colerā. eñ haer opera
tie starct/ eñ is scharp
¶ Scamonea is den
herte seere contrarye.
wāt si beneemt alle die crachten. eñ si brē
get gemeenlic den heeten eñ drogen men
schen die Febres.

¶ Die meesterē gebiedē/so wie Scauoniā wil besigen/moet hē wachtē voor seer grote hitte/eñ coude. ¶ Scamonia genut mz citen/oft queappel sap/eñ weechbreē sap laxeert saftelic. eñ laxeert daer mede dye quade vuchticheyt. ¶ Scamonia sal nemmermeer alleen gebesicht worden/mer altijt mastick daer by/ wāt dā sal si te min scaden ¶ Die scamonea met azȳ/eñ olye vā rosen vmengt/eñ thooft daer mede bestreken/beneemt den hooft sweer/eñ de pine des hoofts. ¶ Scamonea met azȳ ghemengt/cureert/eñ droget seer haestelickē die quade rudicheyt/eñ crauwagie/ als si daer mede besmeert wort/sonder twifele

Een ghebrant olifants been.:

Cap. CCC.lxxi

¶ Spodiū latine. et grece. Abapsir Arabi.

Die meesters scrivē. Spodiū is een been vā eenen olifante dat ghebrāt is. ¶ Die olifantē hebbē beenderē die seer dicke zȳ/eñ die en wordē niet gebrāt. Mer haer beenderē die merch in hebbē/wordē alleen gebrāt. Eñ als die gebrāt zȳ so worde si genaemt spodiū. Mer dit wort dicwil gheualscht met hondē beenders ofte met marmersteen die gebrant worden. Eñ dz beste poed vā dien beenē is/dat licht is/eñ gemengt met swart poed. ¶ Dit poed mz weechbreen sap/is goet voor hē die met pinen pissen. Eñ tis goet voor alle ouervloedige lopen die vā bloede comē/gelijc menstruū/oft wter nose/oft wt die wondē/ofte hoe dat sijn mach/alst met weechbreē sap ghenomē wort

¶ Platearius. ende Cassius segghen. Spodiū is goet voor alle gebroken leden int lijf. Eñ bisond voor dē breuck des ghemachts/hoe die zȳ mach.: Eñ heylt bisond desen breuck/alst ghelijck een plaestere vā buyten daer op geleyt wort. Eñ oock alst met weechbreen sap ghedronken worde ¶ Dat poed hyer af met weechbreen sap vmengt/is goet tegen dē bloetgāc vā ond eñ vā bouē/alst in die nosegatē gedaē is

Serapiũ eē gomme. ¶ Ca. CCC.lxxij

¶ Serapinum grece et latine.

SErapio scrijft ōs dat serapinũ eē gō me vã somige boomē is/die aē haer wesen of faetsoē ð gōme galbanũ genaēt gelijc is. Eñ tis dē bestē serapinũ de claer is eñ die vãbutē root eñ van binnē wit is Eñ die enē starckē roet heeft bi na gelijc a sa fetida. ¶ Plinius indē ca. serapinũ scrijuet ons dat dese gōme heet eñ droge is inden derdē gr. Eñ dz si den steen breect de lãgē tijt in die blase gelegē heft eñ dz si wel orine doet makē alsse in wijnrutē sap geresolueert is/eñ also genut wort ¶ Itē

serapinũ dient wel tottē lopendē oogē de dōcker zijn. Eñ sondlinge tot de vellē eñ scel lēð ogē/Eñ hier toe salmē dit/ald9 besigē. Neēt serapinũ eē dragma oft eē vierēdeel vã eenē loot eñ resolueert dit in .ij. loot vã dē sape celidonie/eñ mēgt hier onð suicker twee loot/eñ vrouwē melc .iij. dragmē eñ legt dese ouer die oge ghelijc eē colliriũ so helpet sonð twifele. ¶ Diasco. seit dat serapinũ goet is dē oudē hoestē/eñ dat die borste ruijmt/Eñ dat die groue vochticheit wter blase beneēt/eñ dz sondlinge goet is Epilēticis eñ spasmaticis alst mz wijne gedrōckē wort. Dese gōme mz olie vã rosen vñ ingemengt geneest die lãme leden alsse hier mede wel gesmeert wordē. ¶ Itē serapinum is goet tot de gebrekē ð miltē/eñ voor de gichtichept/als daer eē salue af gemaect wort met lijsaet olie/eñ als de pijnlijke plaetsen hier mede dã besmeert wordē. ¶ Dits oec seer goet tot de betē ð feniniger dierē alsse hier mede besmeert wordē. ¶ Itē serapinũ gerokē helpt tegē de opstotinge ð moeder die Suffocatio matris genaēt wort

Squillē of eerdt aiuynē. ¶ Ca. CCC.lxxiij

¶ Squina vel cepe muris latine. Falla grece. Haurifel vel haulachach arabice.

DIe meesterē seggē dz dit cruit bladerē heeft gelijc die blauwe leliē. Eñ dat aē ð wortele eenē grotē aiuijn gelijc is. Eñ dat hier wt azijn gemaect wort/de Acetũ squiliticũ genaēt is ¶ Serapio sept dz dit cruit starcklic heet maket/eñ dat mē te voren bradē of siedē moet eer mēt in medicinē besigē sal. wãttet werct sere starckelic in de mensc̄ē die dit onbereit oft sonð pet daer bi nuttē

Eñ twort hierō oot genaēt Cepe muris/wãt het doot die muysen. ¶ Diasc. squille zijn tot veel sakē goet/alse voor bereit zijn gevoorseit is. Eñ hi sept dat mē eē deech hier ouer cleibbē of lijmē sal/eñ dz mē se dã bradē sal in eē bacouē of in hete asschenē. Eñ hi seit datse daer inne wel gebradē moetē wordē/want si anders met sorgē te nuttē

souden sijn.

Auicenna.

Squille zijn heet ende droghe inden .ij. graet. Ende dese aanpnen hebben in hem olie die swart is. ende dese olie mit honich vermenget doet haer wassen/alsse op die kale huyt gestreken wordt. Acetum squilliticum die is seer goet tegen dat kichen. Ende is oock tegen die oude hoesten. Mesue. Squille zijn den hoofde goet. alsse met specerien genut worden. mer si moeten berept zijn/gelijc voorz is. Platearius. Die olie van squille is goet op die lamme leden/daer met bestreken. Den azijn van squillen inden mont gehouden/hepst dat quaet vleesch daer inne. Squillen (so Serapio sept) worden ghebesicht in veel confectien/als si berept zijn/ende bisonder in de welrueckende specerien. Die een gheheel squille hanget boven die dore vanden huyse/den huyse en mach gheen fenijnich dier schadigen.

Squille zijn goet ghenut voor die Apoplexie. Ende bisonder voor die vallende siecte. Squillen in wijn gesoden/ende gedroncken/benemen alle crachteden des lijfs van binnen. Ende si dienen bisonder voor de quade hittighe leuer. Als squilla berept is/ende dan gesoden met masticx ende allene/in azijn ende watere ende met suycker suet gemaeckt/is goet voor die verstoptheit der leueren/ende milten. Ende is oock seer goet voor die watersucht ende gheelsucht. Het doet wel orijne maken. Het brenghet den vrouwen haer bloeme. Maer het doet die vrouwen misuallen die beuruchtt sijn

Sandelhout. Cap. CCC.lxxiiij.

Sandalum. gre. et lati. Sandel. ara.

Die meesters scriven/dat Sandelhout wt Sprien ghebracht wordt. Ende dat driederhande is. wit. root. ende citrijn van verwe. Ende dat citrijn ist beste. daer na dat root ende dan dat witte. Serapio. Dat citrijne ende root sandelhout/is cout inden .iij. gra. ende droge inden .ij. gra. Ende dat wit is coude ende droghe inden .ij. gra. Dat citrijn sandelhout beneemt die lopen die in die leden door trecken. Ende het starct die maghe.

Ysaac. Sandelhout gestoten in poeder met roose watere beneemt de hitte des herten. alst van buyten op dat herte ghestreken wordt.

Dat root sandelhout mit nachtschade sap vermenget ende ghestreken op dat flerecijne der voeten/helpt seer

Sandelhout genut beneemet dat sieden des bloets bi dat herte/dat van thoorne/oft gramschappe comt. Dat citrijn sandelhout is alderbest ghebesicht tot alle saken. Ende het ruymt alderbest. Dat sandelhout met suyckere ghenut beneemt oock den

dorst. En stopt alle lopen des bloets/die se re ouerulopende .ij. ¶ Sandelhout gepoe dert en in watere ghesoden met suyckere wort een syrope. en die ghenut beneemt alle quade hitte. en maect natuerlick en getē pert bloet. ¶ Auicēna de virib⁹ cordis. Sā delenhout vstarct dat herte. Ende maect goet bloet. ¶ Dat poedr hier af met endiui en water vmengt/en vā bupte op die leue re ghestreken/is goet voor die hitte d leuere en starct die. ¶ Dat poeder vā root sande lē hout/vmengt met camffere en rooswa ter vmengt/en den slape des hoofts hier mede bestreken/is bisondere goet teghen die pijne ende weedom des hoofts

Seneboom/oft bladerē. Cap. CCC.lxxv.
¶ Sene. Ara. Gre. et latine.

Het boeck circa instās. Sene boō ofte sene crupt/wascht in Babiloniē in Ara bien. in Lōbardien. en in sommige dupt sce landē. En is heet en droge indē .ij. gra. ¶ Sene en sal alleen niet ghenut worden ouer een dragma. mer met ander dinghē/ als met wijn/ oft gēgeber. en dan machmē hier af nemen .i. loot. ¶ Die meesters seg gē. Sene is goet om die melācolie te vdrij nen. En die vallende sucht. en die quartey ne febres. ¶ Gali. Een loot vā sene genut met hoenderē sap oft bru/laxeert saftelick En sene met kaeswey ghesodē/ met spica daer ond gemengt/en dit smorghēs/oft sa uōts alsmē slapen gaet ghedrōckē/maect camerganck. ¶ Sene drijft wt dpe vbran de Colera. En reynicht de herssen. vstarct dat herte/en leuere. en beneemt de steecten d milten. ¶ Sene reynicht alle die ledē des lijfs/en bisondere dpe longene..
¶ Plateari⁹. Die voor melaetshept besor get is/oft heeft aen sijn lijf vierige rudichz of seerichz. die sal in d weke nemē sene mz sap vā grisicō/fum⁹ terre. genaemt.
¶ Mesue. Met harē stelē sullē die bladerē vā Sene ghebesicht worden. Sene maect vruecht/en beneemt dat truerich bloet vā d hertē. En starct dat ghesichte/en dz ghe hoor. en beneemt die oude febres.

¶ Wijn daer sene in gesodē is/ en mz wat gibers vmengt/is goet tegē de verstopthz d leuerē/en miltē/ En voor ōmachtichz der hertē. Sene/hertstōgē/en bernagie in wa ter ghesoden/en met suyckere siet ghema ket/is goet voor alle dese vsepde crāchedē.

Spica nardi. Capit. CCC.lxxvi

Spica nardi grece et latine. Simbel vel Sobol vel solob arabice.

SErapioli.ag.ca.simbel.i.spica bescri
uet ōs dz die spica tweedhāde is/die
een spica nardi eñ de anď spica celtica. De
spica nardi wascht in India op enē berch
die hārā of hanea genaēt is. Eñ dese is de
beste die versch eñ vet eñ root vā verwen
is/eñ die welrukēde is bi na ghelijc dē cy-
presse. Pliniꝰ scrijft dz spica nardi heet
is indē eerstē graet. eñ droge indē.ij.graet

Diascoriď scrijft dat
spica nardi ghebruyct
wel doet orine maken
Eñ dat si dē loop des
buycs stopt/hier af ge
dronckē. Spica nar
di ghesodē eñ daer wt
gemaect een plaestere

Dese plastere brēgt dē
vrouwē harē tijt alsse
voor haer scamelhz ge
leit wort/Eñ aldꝰ beneēt si alle die suchten
ď moedere eñ si reinicht die moedē. Pla
teariꝰ spica nardi mit out watere gedron
kē beneēt die ōmachtichz eñ die veuinghe
des hertē Spica nardi in loge geleit doet
hayr wasschē. Eñ is seere goet voor dz wt
vallē des hayrs/alst hooft hier mede ghe-
wasscē wort. Spica nardi diēt wel tot
die medicinē ď ogen. Galienꝰ scrijft dat
spica nardi goet is ď mage eñ ď leuere.
Itē daer is een olie die ghenaemt wort/o
leum nardinum ofte Oleum de spica die
seere wel ruyckt. Eñ dese is tot veel sakē
goet eñ sonderlinghe om die lamme ledē
daer mede te smeeren. Dese olie is goet
Podagricis eñ arteticis/dat is den genen
die gichtichept in die voeten hebben ende
in alle die leden ende iuncturen.

Roomsche spike. Capit. CCC.lxxvij

Spica celtica latine. Celtica vel spica romana grece. Simbel arabice.

PLiniꝰ scrijft int ca. spica celtica dat
dese spike wasschēde is in Illirico/
eñ in Siria eñ in Italia. Eñ dz de cleine ve
selē opt eerdē heeft die dicke zijn/ Eñ dz die
luidē dese vgaderē mz de wortelē/eñ dz se
ď spica nardi gelijkē eñ daer is noch eē ā
der spica/mōtuosa genaēt. Eñ dese wassz
in Cecilië eñ si gelijct ď sweerdele wel aen
die bladerē mer si en heeft gheē saet eñ de
bladerē hier af zijn scarp eñ dorenachtich.
Eñ die wortel is swart eñ si gelijct ď gout
wortele eñ haer nature is der nature van
spica celtica ghelijc in veele crachten.

Galienes scrpft indē
cap. nardus celtica be-
scrijft dat dese spica aē
haer faetsoen ende we
sen ende aē haer crach
te der spica nardi ghe-
lijc is maer die nature
vā spica nardi is meer vhittende/ Eñ i al
le duechdē is dese spica mindď dā spica nar
di zōď int cracht ō orine te makē wāt spi.
celt. doet beter orine makē dā spica nardi.

¶ Storax. Cap. CCC.lxxviij.

¶ Storax la. Sugia gre. Malahack Ar.

Serapio. Storax is driederhāde Dat eē storax liquida. Dat andˀ storax sicca Dat ōde. storax calamita. Eñ storax is eenen grotē boō hebbende bladerē gelijc die witte lelien/ eñ grote vruchtē gelijc prumē eñ dese vruchtē hebbē twee schellen. ende die buytenste schellen eetmen/ ende die zijn bitter. die ander schelle is binnen aen dye keernē/ ende daer wordt olie af gheperst. ¶ Die schelle deser vruchtē wort genaēt storax sicca. eñ de gōme die vā desen boō loopet/ is genaēt storax calamita.. ¶ Storax liquida/ is de vettichept die vā mirra comt ¶ Sōmige seggē dat storax liquida is die hesse oft ghiste vā storax sicca. ¶ Galienus Die duecht hier af is hittigen/ weeck maken/ eñ rijp makē. eñ is vandē stuckē dye dodende zijn ghelijc Jusquiamus. ¶ Auerro. Storax is heet indē. ij. gra. eñ droge/ indē eerstē gra. ¶ Galie. Dese drye storax hoe mē die besicht/ sijn altijt goet tegē dē loopē des hoofts. Eñ als hier af gedronckē wort so brengē si die febres/ door haer vochtichz Eñ den rueck vā storax calamita/ ghelijct wel dē ruecke vā wieroock.

¶ Serapio. Desen roke indˀ nose ōtfaē/ benemet alle die lopen des hoofts. Eñ dit buyten aen tlijf ghesmeert/ beneēt de quade ruidichz eñ crauwagie. ¶ Storax calamita/ met laudanus/ eñ storax liquida vmēgt/ is seer goet gerokē tegē die lopende hersenē. Eñ als si op kolē gestropt wordē/ eñ dē rooc hier af outfangē/ is hier toe betre. ¶ Wijn gemēget mz storax eñ gēuer/ is goet gegorgelt tegen dē huptch/ als dat tapkē inder kelen groot en dicke geswollē is/ so beterdet

¶ Solfeere Cap. CCC.lxxix.

¶ Sulphur lati. et grece

Solfer (na tscriuē dˀ meesters) is heet. eñ droge indē. ij. graet. Eñ is een vettichz dˀ eerdē/ die door hitte dˀs viers/ eñ dˀ zonnē gecoct/ eñ vandˀt wort in solfer/ eñ hept leuende solfer. Eñ dit comt wter eerdē. eñ wort met constē berept. Eñ dit comt wtē lande Melosda/ eñ Lipara. Eñ zijn duecht is subtijl maken. ende attraheren/ ofte na hem trecken wter natueren.

Diascorides. Solfer gepoedt/ eñ ingenomẽ met een dopere vã een epe/ drijft wt dat vgift. eñ fenijn. Dit is sonder linge goet tegẽ de pesti lencie. eñ heeft menigẽ mensche geholpen. Eñ alsmen dit in neemt/ so salmen yet inneemẽ dz camerganck maect/ ge lijc een vnce dyafpnicon. oft een half vnce electuarij rosarũ. Eñ daer nae sal hẽ elck wachtẽ voor swijnẽ vleesch/ melck/ eñ wijn so lãge tot dat die natuere bemerct datter vghift vtrockẽ is. Plate. Poed vã solfer gemẽgt met iõge kind pisse geneest de me laetsche huyt/ daer met bestrekẽ. Eñ drijft wt den ettere/ die lange op die borst gelegẽ heeft. Eñ met een weeck eye genut beneẽt dz kichẽ. Plin. Eẽ vrouwe hier af vã ond beroockt/ drijft af dat dode kint/ eñ suuert die moed. Aui. Solfer gepoedt/ eñ mz azijn v mẽgt/ suuert die onreyne huyt vã alle be smethz/ alse hier met bestrekẽ wort. Een salue vã solfer/ vã witte nieswortele/ mz lijn saet olie/ ende met wasch/ is goet voor dye ghicht d voetẽ/ hier mede bestreken.:

Sal armoniacũ. Cap. CCC.lxxx..

Sal armoniacũ la. Dollodar grece.

Serapio. Sal ar moniacũ wort ge togẽ wt harde steenen dye claer ensout zijn. eñ hier om ist seer bitende eñ corosijf. Doc vindet men sout dat getogẽ wort wt swarte sou te steenen/ eñ dit laet hẽ lichtelic breken in poed. Dat claer en wit is/ dat is d beste sal eñ dit is heet en droghe indẽ vierdẽ graet. Sal armoniacũ beneẽt die vuchtichept eñ reyuicht die. Tis bisond goet vuule/ dz is de swellinge aen dat lapkẽ ind kele/ als vã dit poed met eenẽ houtẽ lepele daer aẽ gedaen wordt. Doc ist goet voor de squinã cie/ dats een gesweer ind kelen.

Platea. Dit sal met sap vã schelwortel gebesicht beneẽt dat wit dat dicwilẽ ouer den oeghappel getoghen is. Eñ also in de ogen ghedaen/ beneemt oock die schellen d ogen. Het is genaemt Sal armoniacum om dattet veel in armeniẽ geuondẽ wort. Eñ Sal armoniacũ wordt oock by cõste wt ghemeyn sout ghemaect.:

Sal armoniacũ in rooswater ghe resol ueert/ eñ met camffer v mengt/ eñ dã in de sonne ghedroocht. Eñ dan dat poed hier af met olie vã vlier ghemenghelt/ beneẽt die ongestelthept des aensichts. ghelijckẽ die melaetsche pleckẽ sijn/ als dat aensicht daer mede bestreken wort.:.

Draken bloet. oft Sãguis draconis. Cap. CCC.lxxxi.

Sanguis draconis. latine.:

N li.ag. Serapio.ca. Sã guis draconis. Draken bloet/is sap wt zõmighe boomē. Eñ dese boomen hebbē lãge tackē/eñ cleyne bladerē/gelijc Coriandˀ/eñ een roode verwe/met eenen starcken rueck. En int scherpe der tackē sijn ronde ec onē gelijc die vēckel heeft. Eñ eerst hebbē dese witte bloemē/eñ daer nae worden dese bloemē goutverwich. ¶ Constãtinus Dit sap wordt geheten drakē bloet/õ dat root is gelijc mēschē bloet.: ¶ Sãguis draconis is cout en droge indē derden gra. eñ dat bīnen seer claer is/dat is dat beste

¶ Poedˀ hieraf in die nose gedaen/ eñ dan die noese so lange gewreuē tot datter aen blijft hangēde/dit stopt de aderen/eñ bene met dat bloedē dˀ noesen sondˀ eenige scade. ¶ Dit poedˀ met rooswater/eñ met witte vã eyerē gemengt/ beneemt dat bloedē dˀ noesen/als de slaep vandē hoofde hier mz bestreken wordt. ¶ Dit poedˀ vˀmengt mz gõme vã Arabien/eñ gedrõcken is voor hē goet die bloet pist/oft vã achter af gaet

¶ Sãguis draconis genut/beneemt dat roor/eñ doorghanck/als dat bloet metten camerganck wtloopt. ¶ Eenē tap/oft pessariũ vã dyt sap/vˀmengt met dat sap van teskēs cruyt/beneemt dˀ vrouwen cranchz eñ vloet haerdˀ bloeme/als si dit eenē gehelen nachte in haer vrouwelichept leggen ghelijck eenen tappe.

tot dz vrouwe cranckheyt

Sarcocolla een gõwe. Cap. CCC.lxxxij.

¶ Sarcocolla gre. Anzaros ara

Libro ag. cap. sarcocolla. Dit is een gõme vã zõmige doornachtige boomen die int lãdt vã Persia wasschen/eñ si gelijct den wierooch/eñ is root eñ bittere. eñ dat is de beste/ die haer lichtelic laet breken. eñ si is heet en droghe indē.iiij.graet. ¶ Sarcocolla is goet in die plaesterē der wondē/wãt si brenget die tot materie/ eñ drijft wt de materie/eñ etter/eñ vˀtepzt die ¶ Opasco. Sarcocolla eet dz vuyl vleesch wten wonden. Platearius Sarcocolla mz styfsel oft ameldõck/eñ met wit suycker vˀmengt/drijft wtē ogen die vuchtichz eñ ettere bouē alle medecinē ¶ Met honich sarcocolla gemengt/ reynicht die wondē/als si daer so op gelept wordt. Dit is ooc goet voor die vellen op die ogen gewasschē/dit bijt die oppe. eñ suuert die ogen vã alle ongestelthz eñ quade vuchtichz dier wtlopē.

Diascorides.

Sarcocolla en salmen niet allene in nemē sonder andˀ medecinē. wāt dye Sarcocolla alleen inneemt dye en vallē zijn haprē wt/ eñ geeriicht grote crācheden. wāt het doordringt knagende alle die binnenste leden. Eñ als men Sarcocolla nutten wil/ so salment te voren bereydē met olie de lerna/ ofte vā rosen.

Paulꝰ cap. Sarcocolla. Neemt sarcocollā/ eñ wit vā eyerē/ eñ maect hier af een plaestere/ eñ die op dē slape vandē hoofde ghelept beneemt dat ouervloedich bloedē der nosen.

Sarcocolla ghepoluerisecrt/ eñ met rose water ghemengt/ eñ in die ogen gedaē beneemt die vlecken daer wt/ ende maect die oghen claer ende suuer.

Dē roock vā Sarcocolla vā benedē op waerts gelatē/ is seer goet teghē die pijne des eers darms Thenasmon ghehetē

Eob·a Thenasmon

Water eechdissen

Cap. CCC.lxxxiij.

Stincus lati.

Auicenna

In zijn ij. boeck caº. Stincus. Stinci sijn dierkēs die men gemeenlick in die water beken vindt/ in Egiptē eñ Lōbardien. Eñ die sijn ghestelt gelijc die hayssleckē/ anders dat se gheen vluegelen en hebben. Eñ dat zijn die beste die indē Meyē geuangē worden eñ als si iongen hebbē/ dā sijn die grote beter dan die cleyne.:.

Indē boeck circa Instans seyt die meester. Dese dyerkens sijn heet eñ droge indē derden gra. eñ die sōmige zijn viskens dē den eechdissen ofte lacerten ghelijcken. eñ die ouer zee gheuangen wordē/ dat sijn die beste. Dese viskens worden ghesouten/ eñ daerna laet mense droghen.:

Auicēna. Stinci sijn goet dē vcoudē ledē/ als si met haer vettich bestrekē wordē

Dat water daer Stinci in ghesoutē zijn verweect den mensche seer tot oncuysheyde eñ veel meer dat vleesch van haren steertē Eñ dat water/ eñ steertē hier af vermeerderen seer dat menschelick saet Sperma

Dese viskēs gheten met Dyamargariton/ oft Dyapenidion/ vermeerderen seer die vleeschelike begheerte.

Dese dyerkens hebben in haer steerten een cleyn verghyfte ofte fenijnicheyt. Eñ dese Stinci worden altijt in dye appotekē gheuonden/ want si worden tot veel medecinen gheuseert ende ghebesicht.

Saturepe oft Sukerepe.
Capittel. CCClxxxiiij.

¶ Saturepa latine Thymbra vel tymbra grece. Sahant arabice.

Serapio li. ag ca. sahanc. i. saturepa spreect dat dit cruyt geerne in steenachtige plaetsen waschet. Dit cruyt wascher oock in die houen / mer dyt en is in zijnder werkinge nz so crachtich als dz andere Dyt cruit is heet eñ droge indē iiij gr. ¶ Auicē. Dyt cruyt is seer goet totter vercoudē borstē ¶ Eñ dē genē die dicwillē in ōmacht vallē oft die sincopim hebbē / is goet vā dezē cruyde gedrōckē. Eñ het is goet genut tegē die quade leuer / eñ tegē dye gebreken ōmiltē eñ der magē ¶ Vā dezē cruide gedronckē reinicht dē vrouwē hair moed. Oec maect dit dē mannē rasch eñ bequaē tot die vrouwen. ¶ Dye beurruchte vrouwē sullē hem wachtē voer dit cruit / eñ voor dē roec hier af. ¶ Saturepa in wijn gesodē is goet gelept op die pijnlicke leden die gichtich zijn ¶ Eñ sōmige meesters seggē dz saturepa is goet aendē hals ghedragen eñ is goet tegen die pijne der tanden.

Spreberen Capi. CCCl. xxxv.
¶ Sorbes.

Galliens scrijft in zijn. ij. boec de alimētis dz sorbes zijn somige vruchtē / die cout eñ droge indē iij. g. ¶ Dese vruchten werdē indē herbst genut alse alder rijpste zijn. Men salse ophangē met harē tacken dā wordē se gelijke droge. Eñ somige snijdē dese vā malcanderen int middel ō dat si lichtelic moru wordē / so duerē si eē iaere eñ haer duecht is vercoelē / stoppē eñ verstarct eñ si zijn goet voor die pijne indē buyc. ¶ Mispelē eñ Sorbe zijn bi na vā eend naturē / mer sorbe zijn beter ō etē dā de mispele ¶ Die den bloet gāck heeft sal nutten dese vruchtē / mer dē mānen becomen si beter / dan den vrouwen. M. ij.

Zoeghen wortele.: Cap. CCC.lxxxvi.

Scrophularia. siue castrangla. latine.

Paul?. Dit cruyt heeft eē ronde wortele. eñ breyt hē wijdt wt inō eerdē Eñ wascht op eenē hardē grōt/ eñ onder die doornen. Eñ men vindt dit gemeynlic Dese wortelē zijn soet. daerom wroeten die soegen dat eertrijck op/ om die te soeckene. Dese wortel ghedroecht/ eñ gepolueriseert/ eñ met honich ghemengt/ ende een electuariū daer af ghemaect. eñ hier af genut des sauōts eñ smorgens. ij. of. iij. huerē daer op geuast/ drijft wt de droesen die eenē mensche aen den hals wasschen. Oft neemt dat poeō hier af gemengt met terwē meel gelijc eenen cloot. eñ dā salmē daer af eeten/ eñ drincken eenē goedē droc ondts wijs/ daer na salmē sweetēde wordē. ende dit sweet sal die droesen wtdriuen sonder twijffele.

Bloet cruyt Cap. CCC.lxxxvij.

Sanguinaria. latine

Die meesters seggen. Dit cruyt heeft grote duecht in hē. eñ heeft een onderschept vā dat cruyt Centum nodia/ dat die meesters oock noemen Sāguinaria. Dit cruyt heeft eenen lāgen steel/ binae eenen arme lāc eñ aen den steel heuet rode knoppē. Eñ die wortel is best in medecinen. Eñ is vā natueren warm en droge..

Dese wortele in die hant gehoudē/ doet so veel als eenen gheprobeerdē bloetsteen Ende als dese wortel tusschē beyde onser vrouwē dagen gegrauen wordt/ so duert se een iaer.. Die bloet spuwet/ sal dese wortel eeten. Eñ die veel wter noesen bloedet/ die sal dese wortel houdē in die hāt/ so sal dat bloet gestilt wordē. In die plaetse daer dit cruyt wascht/ is men sekere voor die slangen so wijdt als een man schieten mach. Dit cruyt met weechbreede water ghesoden is sonderlinge goet tegen den bloetganck/ der nosen/ des monts /eñ des buycs/ ofte der darmen.

Bloetcruyt is cout/ eñ vuchtich indē. ij. gra. Eñ dit cruyt is dat bloet cruyt/ eñ nie dat Pera pastoris/ oft centūnodia genaēt is. Ende dat onderschept machmen claerlic onderkennen by den figueren.

Zeesam cruyt.

Capittele. CCC.lxxxviij.

Sisamus latine. Sisaminum grece.:

Disasco.cap°. sisa-
minū Dit cruyt
heeft in hē veel vochtic
hedē. eñ vā Sysanius
maectmē oliū Sisami
nī. eñ dient vā buyten
aent lijf tot veel saken. ¶ Auerrops. Sisa
m⁹ is heet indē eerstē graet. eñ vocht indē
ij. gra. ¶ Saluet dese olie op wrattē/ waer
si staē/ eñ si sullē v̄gaē. ¶ Bestrijct hier mz
die v̄harde huyt oft quade rudichz/ dye sal
ghenesen. ¶ Dese olie wort altijt in die a-
potekē geuondē. ¶ Eñ als dese olie v̄mēgt
wort met olye vā rosen/ eñ dē slaep vandē
hoofde daer met bestreken/ treect veel hit-
ten wtē hoefde die vand sonnē gecomē zijn

Spargē. oft Speragē. Cap. CCC. lxxxix.
Sparag⁹ lati. et gre. Naplon ara
Serapio. li. ag. ca. nalpon. i. sparagus
Dit is een ghewasch: eñ de vrucht eñ
saet besicht men in medecinē. eñ dit saet in
natuere duert onuertept een iaer ¶ Dese
vruchtē met vleesch gesoden eñ ghetē opēt
die v̄stopte eñ v̄harde milte. ¶ Die wortel
met wijn gesodē eñ gedronckē/ is goet tegē
die geelsucht. ¶ Dat sap oft bru daer spar
ger in gesodē is. beneēt alle pijnē d̄ tandē
als dē mont hier mede gewasschē woort.
¶ Spargen sijn warme eñ vuchtich van
ger natuerē.. ¶ Wijn gedrōckē daer spar
wortelē/ oft saet in gesoden is/ is goet tegē
die v̄stoptheyt d̄ leuerē/ d̄ miltē. eñ d̄ nierē
Eñ is goet tegen die coude pisse. Eñ voor
die gheelsucht. eñ voor dat lanc euel Sti
atica/ Eñ doet wel orine maken.

Sodonella Capittel. CCC. xc.
¶ Sodonella latine. Azar. vel Arabi
grece. Chachille Arabice.:

Serapio. Dit cruit
is bina d̄ kerse ge
lijc/ eñ men macht etē
in pottagie gelijc and̄
cruyden. ende het was
schet gheern in vuchti-
ghe plaetsen. ende het
is heet ende droghe vā
natueren eñ cōplexien
¶ Dit cruyt heeft bloe
mē gelijc die haselwor
tele/ mz eenē seer langē wortele/ die cracht
heeft om te laxeren/ eñ te purgeren flegma
eñ Coleram nigram.

¶ Dit cruyt eñ wortele zijn seer machtich eñ si werckẽ met grotẽ ghewelt. Eñ hier õ en sullẽ si niet alleẽ gebesicht wordẽ/ mer met anderẽ cruydẽ sullẽ si ṽmengt wordẽ

¶ Sumach met gerstẽmeel in regen watere gesodẽ/ eñ met een clisterie int lijf ghedaen is seere goet voor dye pijnelicheden ende steecten inden buyck.:

Sumach een boom. Cap. CCC.xci.

¶ Sumach lati. Nisattin gre. Garsoara.

Bi der meesterẽ scriuẽ. so is Sumach coudt indẽ. ij. gra. eñ droge inden. iij. graet. Eñ wascht gheern bi die steenroetsen. Eñ dat beste vã desen boõ sijn die schellẽ vandẽ sade hier af. so galieñ. sept. ¶ Die schellẽ vandẽ sade hier af gepoedt/ eñ ghedrõcken mettet sap vã sanguinaria oft cẽtũnodia/ stillet dat bloet õ nosen/ eñ van alle wõdẽ ¶ Pillen gemaect vã sumach/ vã gõme vã arabiẽ/ eñ vã roosẽwater. eñ des genomẽ een dragma. is goet voor hẽ dye bloet spuwẽ vã vochtichz op die borst.

Ghemeyn Sout
Cap. CCC.xcij.
Sal commune. latine.
Malch. arabice

Ali. ag. cap. Malch. sept Serapio. Sout is menygerleye. want sõmich cõt wter eerdẽ. eñ sõmich wt sout watere. Eñ dye zee is soutere tot sommighe plaetsen dan op sommige. eñ biso nõ inde plaetse daer se stille staet. Eñ als men daer eenẽ levendẽ visch inne worpt/ so sterft hi om dattet watere tot sommighe plaetsen te sout is. ¶ De duecht des souts is/ dattet die menschẽ behoet voor ṽvuilige des lijfs Eñ ṽteert/ eñ eet wt dat vuyl vleesch

¶ Diascorides. Sout purgeert eñ lost wt die sware etteractige vuchtichept/ eñ beneemt dat vuyl vleesch wten wondẽ

Met boomolie sout ṽmengt/ beneemt de joeckinge õ huyt/ eñ die melaetschz/ alst dz daer mede bestreken wort. Eñ tis goet tegen die ṽworgende siecte õ kele squinãcia aldus gedaẽ. Neemt sout/ azijn/ honich/ eñ boomolie. elcx een loot. eñ bestrijct die kele daer mede. eñ neemt hier af oec wat in den mont/ eñ swelcht dat in/ dat helpt seer ¶ Mengt sout eñ boomolie te samẽ/ eñ bestrijct die kele daer mede/ eñ oec dat lapkẽ õ kele binnẽ indẽ mont/ dat hepelt dẽ huich

¶ Steen sout. Cap.CCC.xciij.
¶ Sal gemma.lati.

DJe meesters. Dit sout is geaēt Sal gēma/om dattet eenē costelijkē steē gelijck is. Eñ dit sout coēt wt een adere ð eerdē.eñ is heet en droge indē.iij.gra. Eñ werct wt sijnō natuerē gelijc Armoniacū Eñ die duecht vā armoniacū staetit voer Cap.ccc.lxxx.eñ Sal gēma heeft die selue duecht in hē. Mer tot de tapkēs suppositoria genaēt/die tot scerpe eñ groote febres dienē/is sal gēma beter dā nrmoniacū:

¶ Witte seepe.
¶ Cap.CCC.xciiij.
¶ Sapo lati.et grece.

¶ Dye meesters.
SEpe is goet tot ve Die saken. Eñ bizō/der om die vuyle wondē daer mede te reynigen. Eñ die sepe is heet eñ droghe vā natueren ¶ Die crauwigheoft secrige huyt met seepe gesmeert wordt/so droecht si eñ heylt. Eñ alsmen die huyt wascht metter seepen/die maectse wit eñ suuer

¶ Suppositoria oft zōmige tapkens dye vā seepe gemaect wordē/eñ gemenget myz dat poeð vā Esula.dats.wolfs wortele Dese suppositoria wercken wonderliken wel van onder opwaerts.

¶ Die aen sijn lijf een lidt heeft dat vā hitē ontsteken is/oft onghesont gewordē is. die strijcke seepe daer op/ het sal dye hitte daer wt treckeen.ende sal dat lijdt weder tot natuerlijke hitte doen comen.mer mē sal die seepe niet te lange daer op laten ligghen/op datse nyet te veel hitten daer wt en trecke.

¶ Galis. Seepe reynicht/ende maect suuer die wonden.ende trecket daer wt den ettere. Seepe weyct dye harde sweeringhen/alse daer op ghelept wordt.

¶ Sprincwortel.oft schijtcrupt
¶ Cap.CCC.xcv.
¶ Titimallus.latine et grece.

Serapio. Dair sijn menigerleye cruyden die melc in hẽ hebbẽ gelijc die spric-
wortele. ¶ Hera. Tintimall⁹ heeft eenen
steel eenen arm lãck oft meer/ die rootach
tich is vã verwẽ. ¶ Desen steel heeft blade
ren gelijc olijf bladerẽ/ mer dese bladerẽ zijn
wat langer eñ dickere. Eñ die wortel hier
af is grof eñ scarp. eñ aen die gaffelen des
cruyts hangen knoppẽ gelijc aen die wijn-
cruyte. eñ in desen knoppẽ is saet. ¶ Eñ de
duecht des saets/ is stadelijck wtdrijuẽ vã
bouẽ eñ vã beneden.: Eñ dit is vandẽ me
nigen sorchlic ingenomen. eñ des gelijken
dat melck hier af. Mer men mach hair
strãgichz wel tẽperen/ als si bereyt wordt
gelijc hier na volcht. ¶ Galie. Die duech
den vã alle cruyden de melck geuen/ is hit
tigen eñ droge wakẽ indẽ. iiij. gra. Maer
Tintimall⁹ is hier in starckere dã die an-
dꝰ melckachtige cruyden. Eñ si driuen alle
stadelikẽ wt dat ouervloedich flegma eñ
Coierã: Eñ dat melck hyer af sal vgadert
wordẽ int middel vanden Meye/ eñ int be
ghinsele vãden somere. eñ men sal die bla
deren af pluckẽ/ eñ vgaderẽ dat melck in
een glas. Eñ als dit melck die huyt vã men
schẽ raect/ als aen handen oft andꝰs waer
so sal menẽ terstõt dat af wasschẽ met nachte
schade watere/ oft met andꝰ vcoelende wa-
terẽ/ wãt andꝰs soude dit melck de huyt op
bijten/ eñ vhittẽ. ¶ Dit melc duert. ij. maẽ
den. eñ alleen mach mens niet besighen in
medecinẽ/ mer altijt met wat andꝰs aldꝰ.
Neemt melck vã sprincwortele met gõme
vã arabien oft Dragantũ/ eñ doet tsamen
in een eyerschale/ eñ set dit aent vier in de
kolen. eñ laet se daer na wat vallẽ/ eñ dan
mach menẽ hier af doen in medecinẽ. i. loot.
in een mael. ¶ Plateari⁹. Esula/ Laureola
vñ Spricwortele gelijc sijn in dꝰ crachte

¶ Galien⁹.

Die wortele Titimal
li/ is goet den tanden
alse in asijne ghesodẽ
is/ eñ inden mont ghe
houden Dit heylt ooc
die bladerẽ indẽ mõt
¶ Dat sap/ oft melck
hier af is seer starcke
eñ heylt de gaten der
tanden. Eñ het eet dz
vuyl vleesch wten wonden. ¶ Dit sap ver
mẽgt mz olie/ eñ gestrekẽ daer veel haers
is/ vtreyt dz hayr/ eñ maect de plaetse calu
¶ Dit sap met olie ghemengt beneemt A-
crocordines/ dat sijn die verheuẽ tapkens
aent lijf/ die gelijc grote wratten sijn. Eñ
die comẽ vã dat ouervloedich flegma
¶ Dit sap beneemt ooc Formicas/ dat sijn
cleyne scarpe bladeren.. Ende dese wordẽ
genaemt droesbladeren/ oft vlecken in die
huyt. Ende dese verswern somtiden/ eñ zõ
tijden verswijnen si/ als dit sap daer ouer
ghestrekẽ wordt. Dit sap geneest die crau
wagie/ eñ ruydschept. Dit sap beneemt
vlcera Carbunculosa et Cancrosa. dat zijn
swarte bladeren oft vlceracien die dẽ car
bũckelsteen gelijck is.. ¶ Dit sap dient toe

dē fistelē/eñ heylt die wrē grōde/alst mz eē-ď spuyte daer in ghedaen wort. Eñ alle dese voorš stuckē heylē die cruydē die melck geuen. eñ onď dese is dat cruyt Titimalli alďsterckst aen zijn cracht/eñ duecht. De bladerē eñ vruchtē vanď spricwortele zijn niet so crachtich als dat melc hier af/eñ bisonď om te purgerē. ¶ Als de bladerē oft vruchtē hyer af in eenē vinere geworpē worden daer veel visschē in zijn/so wat vissche vā dit cruyt/oft wortele eet/die wort so vol daer af dat hi hē ōme keert gelijc of hi doot ware. mer ten lesten becomt hi weď. Eñ in die qualicheit machmē die visscē vangē metten handē. ¶ Spricwortel cruyt/melc vā cleyne wolfs wortelē Esula minor/ōmenghet met carentē/oft cleyn rosinē/in water ghesodē/eñ met een luttel azijns ōmēgt/dā met suycker suet gemaect. Desen drāck is goet tegen die dagelicxsche febres. eñ tegen die pijne ď darmē Colica. Eñ is ooc goet tegē die gichtichept aent lijf.

Tormentille. Cap. CCC.xxvi.

¶ Tormētilla. vel Cathaphilō gre. Bistorta. vel Cōsolida minor lati.

Die meestere Jnt. c. eñ. iij. cap. ďs bo. Pādec: sept. Tormentila is cout en droge inď .iij. gra. Eñ hair bladerē zijn dē vijfblade of pētaphilon gelijc. mer tormētilla heeft .vij. bladerē bi een. daerō wortse vā sōmighe genaēt Eptaphilō/ q̄si habēs vij. folia. ¶ Dye wortele vā tormentilla is root eñ gheknoopt/eñ is gelijc dē galigaē Die een side vandē bladeren is hemelblau eñ die anď side groen. eñ heeft rode bloemkēs/eñ rode wortelē Eñ sōmige segghē dz Bardana minor/of lappa minor ď tormētille gelijc is aen ď duecht eñ cracht. Tormentille heeft cracht te starckē die ontfangenisse ď vrouwē/als si cōuerseren met haren man/des moten si te voren vā wijn gedroncken hebben daer Tormentille in gesoden is. ¶ Van tormentille wortelen met weechbree sap des smorgēs/eñ sauōts genut/is goet voor hē die dicwil vā de coude pisse gequelt is. ¶ Dese wortel in regē water gesoden/eñ den domp oft roockinghe vā onď opwaerts gelaten. eñ daer na dies poeďs met honich als een plaester opden buyck geleyt/helpt dē vrouwē dat si te beter vrucht ontfangē mogē. ¶ Die dat root heeft/sal dese poluerisērē/eñ hier af drīckē met wijn. ¶ Dat poeď hier af met wijn gedrōcken/is goet voor fenijn eñ ōghift ¶ Vā dit cruyt eñ wortel gedrōcken/beneēt dye febres tercianas. ¶ Dat sop vā tormētille/ mz camillē olie ōmēgt/eñ aēt lijf gestrekē daer suchte/ oft ghichtichz is/is seer goet. ¶ Tormentille water/mz poeď vā thocie ōmēgt/is seer goet tegen die lopende ogē. mer de thocie moet te voren in roos water gheweyct zijn. ¶ Dat poeď vā tormentilla met suycker water/is een bisonď medecijne voor die pestilencie.

Clauercruyt. oft clauer bladeren. Cap. CCC.xxvij.

¶ Trifoliū lati. Lotos gre. Cuff ara.

Serapio. Daer zijn tweederhande claueren. Dye een tame. die ander wilt. Die wilde claueren hebben eenen steelwel .ij. armen lanc eñ veel veselē daer aen Eñ die claueren hebben saet/ dz dē fenugriec sade gelijc is Mer de wilde claueren hebbē gheē saet. Die tame claueren sijn ons wel bekēt/ eñ si wasschē geerne in droge driesen oft velden.

¶ Diascori. Daer is noch een andr/ dat ooc clauerē/ oft claurē crupt ghenaemt is. Eñ dit wascht op die waterē. eñ heeft eenē stele gelijc die bomē. Eñ is vanď natuerē dz tet hē ūthoōt op dye waterē/ als die sonne opgaet. eñ dattet weď ondď dz water duyckelt als die sonne ondďgaet. ¶ Eñ in babilonia backmē broot vā dē sade hier af. Eñ dit broot ūstarct/ eñ tēpert eē mensche alle haer bloot. Eñ trifoliū is heete in dē ersten graet. ¶ Dat water daer clauerē in gesodē sijn/ is goet gedrōcken voor een ūcoude mage. Eñ is bisonď goet tegē die gichtichz ď darmen. Eñ tis goet voor fenijnighe beten. eñ alst hier op gestrekē is dat benemet die pijnē daeraf. ¶ Dat saet vā wilde clauerē is beter eñ starcker in sijn crachte van dat crupt daeraf. ¶ Dat poeder van clauerē saet gestropt op een gewendt/ oft seerich gemacht/ hepit dat seer wel.:

¶ Plateari9.

Dit saet in wijn ghesodē eñ den domp of roocke van onder ontfanghen opent dye ūstopte moedere ď vrouwē/ eñ reynicht die bequamelijck ¶ Die de Febres heeft aen dē derden dach die sal wijn drincken daer dit saet/ eñ cruyt in ghesodē is. so sal hi genesen sonď twifel.

¶ Dyiascorides

Dit saet eñ bladerē vā tammen claueren in water ghesoden/ ende dair af gedroncken helpet den gheenē die een sweeringe in die borste hebbē. Dit wat is ooc goet tegen dē bloetgāc. eñ voor sinte Valeriūs sucht. eñ oock voor die watersuchte.

Scarpe claueren. Cap. CCC.xviij.
Trifolium acutū latine.:

SO die meesters seggen/so zijn die bla
derē scarp vā dese claverē/eñ niet soe
ront als die voorß claverē. Eñ si zijn warm
eñ droge makende indē eerstē graet. Di
ascorid. Dese claverē zijn tot veel sakē goet.
bisond dat saet hieraf. Die gheenē lust
en heeft om eeten/sal drinckē wijn daer dit
saet in gesodē is/drie avondē na malcāde
rē: daer na sal hi nemē genber gepoedert/
een dragma met aijn/oet drye avondē ach
ter malcanderē/eñ oock des morghens al
warm. Eñ hieraf sal hi swetende worden.
Eñ door dat sweet sal dat quaet weter ma
gen gaen. Vā dese claverē een hantvol
eñ herba paralisis/een halve hantvol. dit
in wijn gesodē/eñ daer met de gichtige/crā
pighe/eñ gebrekelike leden bestreken/sul
len daer af ghenesen. Maer dat bestriken
moet geschien int afnemen vand manen.

Reynvaren. oft Reynvaen
Cap. CCC.xix.
Tanacetum gre. et latine.

SO ōs dye meesters scrivē/so heeft dit
cruyt cleyne bladerē gelijc den venc
kele/eñ cleyn saet/eñ het wascht gheerne
op hoge bergen die na d sonnē staē. Eñ he
uet bloemen de suet sijn ghelijc honich
Dit cruyt is heet/ en droge indē eersten
gra. Dit is goet genut voorden steen. ende
ooc dat saet hieraf. Tis hē oock wonderli
ken goet die met pijnē haer water makē.
Dat sap hieraf met weechbreē watere
genut/verdrijft die cortsen/hoedanich si zijn
Die vrouwen die haer kind frisch/ ende
frap behoudē willen/die sullē haer kinde
rē houdē bouen dē roock des cruyts/want
dit beneemt hē alle toevallende suchten
Eñ gheen quaet ghespuys d duvelen en
mach hē beschadigen. Dese wortele m
boomolie ghesoden/eñ dye gichtige leden
daer met bestrekē/neemt de gicht daer we
Platearius. Met honich dese wortele ge
nut is den lāmen leden seer goet
Plinius.
Dese wortel e gheeten
eñ dat cruyt ghesoden
m olye vā rosen/ende
hier met bestrekē/verdri
vet die febres

Cassius fe. Reynvaē
saet m suycker genut
is goet den vrouwē de
met kinde gaen
Poeder vā dit cruyt/ōtrent eē half loot
met wijn genut/reynicht den vrouwē die
moedere. Dit cruyt is ooc goet genut tegē
de wormen. Reynvaen in wijn gesodē/
is seer goet tegen den steen der lendenen
eñ d blasen. Eñ dit also genut/brengt den
vrouwen haren tijt/ofte menstruum. Eñ
so ist ooc goet voor daghelicxsche/eñ quar
teynsce febres. Reynvaē is ooc een ghe
slachte vā Bivoet. eñ hierom worttet oock

Arthemisia/oft Tagetes genaet. Eñ is bi sond̄ goet tot alle ghebreke̅ d̄ blasen. Eñ si drijft de̅ stee̅ wt/eñ de nageboerte d̄ vrou.

Ghesegelde eerde. Cap. CCCC.

Terra sigillata. lati. Lepina. Fragid⁹. gr.

Serapio. Terra sigillata wort bi dat meer gegraue̅/eñ daer en sijn bome̅. noch steene̅. Doet dese eerde in watere ende roert dat water wel tot dattet dicke wort. Eñ dã laet dz water so een wile stae̅ tot dat te gro̅de ghesoncke̅ is/eñ ghiet dat water dã boue̅ af/eñ dã neemt die clibberachtighe materie daer wt/eñ worpet dye steenkens daer wte/eñ laetse droghen. Eñ daer na maeckt cleyne trocische̅ daer wt eñ seghelt dye bouen/eñ legt dye aen d̄ locht eñ niet aen d̄ sonne̅/alsoe langhe tot datsi dorre eñ hart worde̅. Plateari⁹. Terra sigillata is in coude eñ droech ghete̅pert. Diascorid̄. Terra sigillata met wijn gemẽt/beneẽt dz ṽghijst oft feniȳ wte mensche Terra sigillata is goet voor de pestile̅cie gebesicht. Die vã terra sigilata drincket eñ daer na eenigen dodelike̅ dra̅ck inneẽt dã doet terra sigillata dat feniȳ vã bouen wtghaen/also datter hem niet en schadet. Oock ist he̅ goet genut dye vã fenijnigen diere̅ gebete̅ is.

Serapio.

Ond̄ alle medecine̅ en is ghee̅ soe goet omde̅ loop des bloets te stop pe̅/als terra sigillata. Terra sigillata ghe leyt op dye verbrande huyt/ maect dat daer gheen blasen oft blade re̅ op en lopen/eñ heilt die daer af seer wel. Terra sigillata inghenome̅/helpt hem te hant die van hoge geuallen is/die gero̅ ne̅ bloet in he̅ heeft/of eenige gebroke̅ lede̅. Terra sigillata ṽmengt met dat witte vã een eye/gestreken op die slape vanden hoefde/eñ ooc aent voorhooft/stilt den loo pe des bloets wter nose. Terra sigillata ṽmengt met olie vã rosen/met azijn/eñ met dat witte vanden eye als een plaestere op die maghe ghelept/is bisond̄ goet tegen de̅ loop des camerga̅cs

Tapsia. Cap. CCCC.i.

Tapsia. gre. et lati.

Serapio. Tapsia is een crupt die bladerē heeft ghelijc dē venckele. eñ bouen aen die soppē vā tackē heeft hi croonen gelijc die dille. Eñ heeft witte bloemen eñ breet saet gelijc leuisticū: eñ die wortele hierafis wit en dicke. eñ si heeft een groue schorsse/ eñ eenen scharpē roeck. ¶ Vā dit crupt wordē droppelē vgadert aldus. Men graeft om desen strupck eē diep hol/ ende men snijt die scorsen rontsomme af/ eñ dā decmē dat hol met berders/ op datmē des smorgēs die droppē reyn vindē mach Eñ des anderē dages is die vochtichz wat geronnen. Eñ dat sop neemtmē dan eñ laet dat drogen. eñ sijn duecht is seer groot.

¶ Dyascorides Almen dat sap vā desē wortele vgaderē wil/ so en salmē dat aensichte/ niet kerē tegen dē wint wāt dit sap doet dat aēsicht op swellen/ eñ oec die handē. ¶ Deser scorsen eñ wortelē sap met Mulsa smorgēs nuchterē genut/ purgeert vā bouē eñ vā ondē wtwaerts

¶ Vā deser wortele en salmen niet nuttē/ bouē. iij. oft. iiij. garstē koornē ghewichts. Eñ des saps en salmē niet nuttē bouē. ij. garstē koornē gewichts. eñ wie hier meer af in neemt/ die crijcht daer na die doot.:.

¶ Plaat. in zijn viaticū. ca. Morphea. Neemt Tapsi. Ellebori albi et nigri. Mostaert saet. Nigelle. eñ Piretri. vā elcx een dragma Euforbij. Scamonee Salis armoniaci. Sandarace. elcx. xiiij. garstē koornē swaer. Costi. Coloquintide. Aute. Alumis. Stafisagrie.: et Nitri. elcx een half scrupel. eñ poedert die te samen/ eñ tempert se met azijn. Dit bewe alle maladie/ eñ melaetschz vandē liue/ als die huyt hier met gewasschē wort. ¶ Dit crupt is seer vhittēde/ eñ heeft luttel vochtichept in hē. ¶ Dit crupt met sueteel bloemē in wijn gesoden/ eñ op die gichtichept der beenē Sciatica ghelept/ stilt die pijne ¶ Tapsien sap op die huyt gestreken daer dat hayr wt valt/ doet wederom dat hair groepen ende wasschen.

Thamarindi. Cap. CCCC. ij.

¶ Thamaridi. ara. et la. Oxyfenicia. gre.

Serapio. ca. Thamarindus. Dit wascht int landt Cesaria ghenaemt. Eñ die bladeren hier af gelijken den wilgen bladeren. Eñ wascht oec vele in India Eñ de vruchtē hier af zijn root. Eñ si hebbē veel merchs binnen/ gelijc Cassie fistelen. Eñ dat merch hier af is vā verwē gelijc sofferaen. Eñ tis suet als honich.

¶ Die vruchtē wordē in die medecinē ghebesicht/ als die koernē daer wt sijn gedaē Ende si sijn versch beter dan oudt.

Paul⁹.it ca.tamarid⁹ Dese vruchtē zijn cout en droge indē .ij. gr. ¶ Tamaridi purgerē en drijuē wt colerā. Eñ benemē dat brakē vā bouē wtwaerts. Eñ sy benemē de ioeckige/eñ crauwagie vand hu pt ¶ Water daer Tamarindi in gesodē zijn benemet wondlic dē dorst. ¶ Auicē. de viribus cordis. Tamarindi v̄starckē dat herte/eñ maken goet bloet. ¶ Die maselē of Variole crigen/die sullē drinckē vā tamarinden iniube/dattilē/elcx euen veel/die tsamē gesodē zijn mettē sope dat vā linsen gesoden is

Hōnigen honich dau. Cap. CCCC.iij.

¶ Tereniabin. gre. et latine.

Sera. li. ag. ca. tereniabin. i. mel roris. Dit is eenē dau vandē hemele/eñ is gelijc den honich gratē/ oft gekoomdē honich. Eñ hi valt geerne op die boomē in dz landt Corasteni/tegē ō sonnē opganck ¶ Dese bomē hebbē proue bladerē/eñ groue doornē/eñ rode bloemē/mer die bloemē en brengen gheen vruchtē. ¶ Dese honich dau wepet dē buyck. eñ gheeft vochtychz ō dorst. Eñ is bisonō goet genut/ wāt si nee met wtē lme die onnatuerlike hitte. Eñ dz is de beste/die wit eñ nieu is. ¶ Plini⁹. Tereniabin met venckel saet genut beneēt de swellinge int lijf vā binē. Eñ beneemt die swellinge/die vā hittighe febres comē. Eñ blust den dorst. ¶ Tereniabin met carintē genut beneēt dē dorst. Eñ beneēt bisonder die hitte ō febres/als si met Endiuien water inghenomen wort.

Turbit Cap. CCCC.iiij.

¶ Turbit. ara Caricomion grece et latine Sera. li. ag. ca. turbit. Dit is een wortel die bi dat meer walscht. Eñ heeft bladerē gelijc kerssen. eñ eenē langhē strupck ¶ Sōmige seggen dat dit crupt bloemen heeft/ de hē des dages driemael ō wādelen Des smorghēs sijn se wit/ des middaechs purpure vā verwē/eñ tegē den auōt root Eñ des crupts wortele wort in die medecinē gebesicht. ¶ Paul⁹. Turbit is heet en droge indē .iij. gra. ¶ Mesue: Dese wortele comt vā een crupt dat melc in hē heeft gelijc titimall⁹/ oft Esula: Eñ hoe dat Turbit verscher is/hoe sy meer werciet. Eñ als si oudt wert/so wordt se gerēpert in haer na-

ture. ¶ Turbit en sal in gheen medecinen ghebesicht worden / eer si gerectificeert is Eñ de schorsen deser wortelē salmen bouē af scauen tot aen dat witte/ eñ daer na sal mense cōficerē met claer olie vā amandelē Eñ alsmense nuttē wil/ so salmense vmen gē met genber/ eñ dā drijft si wtē lijue die grote groue vochtichz door dē camergāc.

¶ Plateari?

Turbit purgeert dye mage/ eñ ruy met dye borst. ¶ Dye dese wortele nut eens ter maet die en wort nz melaetsche. eñ alsmense nut so moetmen hē wachten voor visch/ eñ swijnen vleesch teetene.

¶ Turbit met suyckere eñ gengeber vmē get/ is goet tegen die pinē d gichtichept d darmē/ d voetē/ podag. eñ d handē cirag.:.

¶ Turbt gepoedt/ eñ vmengt met honich vtepet dat vuyl vleesch in die wonden.

Terebenthyn Cap. CCCC.v.

¶ Terebētina. vel arbor grani viridis la.

Terebintū. vel Alborin. grece.

Die Terebētijne is heet en droge so die meesters scriuē. Eñ hy comt wt zōmighe bomē die op hoge bergen wasschē. eñ de bomen hebben groue vruchten. Eñ dē bestē terebētijn is wit/ ende claer vā verwē gelijck een glas

¶ Die terebentijn berept met suyckere eñ honich is goet genut voor de coude heestē Eñ dient bisonde ptisicis/ dats dē gheerē die wtdrogen. Eñ sal ooc vā buytē op de borst ghelept wordē ghelijc een plaestere.

¶ Terebētijn met honich vmengt/ eñ op quade swarte bladerē gelept/ beneemt de pijne daer wt/ eñ weyct die

¶ In allen vnguentē/ ofte saluē daermen dat lijf met wil vw armē oft vhittē mach men termentijn ond mengen/ wāt die sal nē crighen hier af ghetemperthept/ eñ een duecht/ die bisonder den lijue goet is

¶ Termentijn op glopende kolen gelept eñ den roock van ond opwaerts ōtfangē biden ersdarm/ beneemt die pijne alsmen begheert ter cameren te ghaen/ ende daer toe niet gedoē en can. ende dese cranchept is ghenaemt Tenasmon.

¶ Dyascorides.:

Desen root is ooc goet eē vrouwe die haer moedere voor wt gaet

Den root is ooc goet den vrouwen vā bouen gerocken/ die haer moedere op climt. Dye een cranchept wort genaemt precipiacio ingeēts. dand Suffocatio

Wijnsteen. Cap. CCCC.vi.:
Tartar9 gre. et lati.

Platearij. int bo. cir. inst. Wijn steen is heet en droghe inden. iiij. gra. En dat is die beste die va starc ke wijn coemt. Wijn steen dient wel tot oude gebreken. En hy eet dat vuyl vleesch daer wte. Tege Apoplexiā. et Impetiginē. siue Serpiginē.: Neemt azijn een half quarte en doet dair in den beste wijnsteen/ en laet den daer ine ouer nacht staen weycken. Daer na set hē aent vier/ en menget daer ond olie vā noten. en laet dit daer so staen een cleyne wile. Met dese salue die rudige en melaetsce huyt gestreken/ sal die ghenesen.

Die gheerne mager ware. Die sal nemen wijnsteen/ en masticx/ elcx euen veel en dit sal hi nuttē met Dyapenidiō/ of mz een and electuariū. Dit nuttē die sarasinē voor die vetheyt en onuermogētheyt des lijfs..

Thamariscus. Cap. CCCC.vij.
Thamariscus lati. Mirrica vel Bruca. grec: Casa Ara.

Serapio. Thamarisc9 is tweedhande. die een wilt/ en dye is Casa genaet. Dand tāme/ en de hept Athel Grece Nadabar. et Arabice Athel. En van beyde set Pāder. elcx een cap. die tāme int lxix. cap. Athel. die wilde. int. lxx. ca. Casa. Die wilde Thamarisc9 wascht in die wateren seer recht/ en seer hoghe. Ende dese is warm en droghe van natueren. Wijn doer die schorssen vā thamarisc9 in gesodē sijn/ is wondlike goet tegē die vstopthept d leuerē en d milten. En hi doet wel orijne maken. En hy is goet tegen die coude pisse. Die tāme thamarisci wassē int lande vā Babilonie/ en in Beniss. En beyde dese thamarisci en hebbē gheen ondscheyt dā in haer vruchten. Die vruchtē vandē tāmen thamarisc9 is ront ghelijc eenen gal appele. En die vruchten vā dye wilde thamarisc9 is lancachtich. Auicēna. Die crachte vā thamarisc9 is opdoen en vdrijuen die hardicheyt d milten/ en d leueren.
Plini9. Thamarisc9 is heet/ en droghe inden. ij. gra. Die schorssen vā beyde de.

Auicenna bescrijft ons dat de cracht vā
thamarisc⁹ is op doē eñ v̄driuē de harthz

d̄ miltē eñ der leueren.
Plini⁹ spreect dz tha
marisc⁹ heet eñ droghe
is indē .ij. g. Die scors
sen vā beide dese bomē
eñ ooc die wortele zijn se
re goet tegen de gebrekē d̄ miltē. Eñ haer
vruchtē hebbē bi na ooc dese duecht i haer
Diasco. dē wijn daer dese bladerē in geso
dē zijn beneēt die swellinge d̄ miltē. Van
dese bomē maectmē somige vatē daer mē
wt drinct ghelijc croesen eñ coppē/eñ hier
wt ist seer gesont ghedronckē tegē die ghe
brekē eñ suchtē die vand̄ melācolie comē.
Vā deser wortel gedronckē beneēt alle
ongestelthz eñ ongesonthz des lijfs vā bin
nē eñ vā buitē. Salie. indē .vij. boec sim.
far. ca. thamarisc⁹ sept/dattē wijn gedronc
kē daer dese scorssen in gesodē zijn wondlij
kē die harthz der miltē beneēt. Ende de
sen wijn beneemt oock die pijnen der tan
den eñ des tantuleesch als den mont hier
mede ghewasschen wordt.

Meer distelē of zee distelē Cap. cccc.viij
Tribuli marini latine

Nu tseggen d̄ meesters/so worden de
se distelen ghebesicht in de salue A
grippa genaemt. eñ in veel and̄ unguen
ten. Dese distelē zijn warm en droge indē .ij.
graet. Item dat sap vā desen distelen dē
watersuchtigen haren buick bestreken/is
hem seer goet. Dit sap beneemet alle and̄
swellinghen die vā coude gecomen zijn/als
si hier mede bestrekē worden. Dese diste
len zijn niet goet binnen den lijue genomē.
mer men machse wel besighen van buytē
aent lijf..

Thucia oft thoecie. Cap. CCCC.ix.
Tucia latine et grece. Itucia arabice
Serapio li. ag. cap. thucia spreect dat
thucia eenē steen is die wter eerden
coemt/eñ het coemt ooc somtijden wt die
ouenen. Thucia heeft menigerhande v̄
we in haer/die sommige verwe hier af is
wit die somige groen eñ die somige citrijn
Eñ die witte thucia is die beste. Ende die
duecht hier af is v̄couden. Item sommi
ge seggē dat thucia wt aldēhande metalē
coemt/ gelijc wt gout wt siluere ende wt
loot. Eñ die wt lode coēt is die beste naed̄
eerste. Eñ thucia sal ghebesicht worden
in die medicinē die tot die ooghen dienen

¶ Itē somige seggē dat thucia m̄z consten
gemaect wort wt somige cruidē gelijc vā
wijchbomē bladerē eñ vā moerbomē bla
derē. ¶ Dese thucia in eenē ouē gedroecht
eñ gepolueriseert en heeft soe veel crachtē
in haer m̄z gelijc die vā haer seluē wascht
int eertrijc of aen de metalē. ¶ Vā thucia
staet ī Pā. dz.ccccc.lxxxvi.ca. en daer staet
hoe thucie gemaect wort eñ waē si coemt

Netele. ¶ Capit.CCCC.x.

¶ Vrtica la. Pgnidalȝ vl' acalafile ex grece
Auicenna scrijft in zijnē.ij.boec indē
ca.vrtica/ dz netelsaet heet is indē er
sten graet eñ droge indē.ij.gr. Eñ dit saet
en is so drogen m̄z als dit cruit hier af ¶ Ga
lie. bescrijft ōs int ca.vrtica dat dees cruyt
des bladerē eñ saet in die medicinē gebesi
get wordē. Eñ dat si vā haer ð naturē zijn
doordringende de vochtichz ð menschē/ eñ
sondlinge met sweeten. ¶ Netelē getē brē
gē dē menschē lust eñ begeerte eñ bequaē
hz tot oncupsħz. ¶ Netelsaet is goet geetē
vā dē genē die dē steē in die lendenē hebbē
¶ Diasc. Netelē gestotē heilē de quade ru
dicheyt als de huyt hier mede gewasschē
wort. ¶ Netelē gesodē eñ gestotē weicken
dē buyc daer op ghelept. ¶ Netelsaet ghe
poluriseert eñ dā met wijn gedronckē ver
drijft dē steē wten lendenē. ¶ Netelsaet ge
stotē eñ m̄z honich v̄megt eñ also m̄z wijn
genut beneēt de oude hoestē eñ ruymt de

borst. ¶ Serapio/ Ne
telsaet met honich ghe
nut brēgt dē menscē ge
neychtħz eñ bequaēhz
tot ōcupsħz. ¶ Netelbla
derē gestotē heilē de be
tē vā dulle hondē alsse
gelijc een placster daer ouer geleit wordē
¶ Netel bladerē gestotē eñ sout daer ondͤ
gemēgt eñ op oude scadē of vlceraciē ghe
leit gelijc eē plaester reinigē de vlceracien
eñ etē dz vuyl vleisch daer wt/ eñ desgelijc
doet dz netelsaet alst gepoluriseert ī vuy
le wōdē gestroit wort. ¶ Netelbladerē op
ð vrouwē scamelhz geleit brēgē haer moe
dere in haer rechte plaetse eñ makē si weð
gesont. ¶ Netelsaet m̄z honich ghenut be
neēt dz kichē/ Eñ drijft de sweeringē vanð
borst. ¶ Netelbladerē gesodē eñ m̄z mirre
v̄mēgt brēgt dē vrouwē haer crāchz of mē
strua/ alsse op eē ð vrouwē buyc geleit wor
dē. ¶ Rasis seit dz de olie vā netelē dē buic
weyct/ alsse genut wort. Eñ dat si die gro
ue vochticheden daer wt drijft. ¶ Joānes
Mes. netelsaet geten m̄z aiuynē of mettē
dopere vā enē eye/ brengt lustige begeerte
den mānen eñ vrouwen. ¶ Netelsaet ghe
poluriseert eñ in die vlceracien gestropt
die den cancker genaemt zijn geneest die se
re haestelijc. ¶ Ysaac/ die netelen benemē
die groote vochtichz/ eñ si doet wel orijne
maken. Eñ benemen die pñ der lendenē
¶ Auice. den wijn daer netelen ī gesoden zijn
is seer goet gedroncken vā den genen die
swaerlijc ademen. Eñ hi v̄drijft die oude
hoesten. Eñ hi is goet v̄ vcouder longene.

¶ Platea. netelẽ mit wĳ gedronckẽ helpt dẽ mã die met zĳder. hupsurouwẽ rz wel te doene en kã hebbẽ. Hier toe helpt noch betere netelsaet mit peper ghestotẽ eñ rz honich vmẽgt eñ genut. ¶ Netelẽ rz boõ olie gesodẽ doen wel sweetẽ als die hupt hier mede bestrekẽ wort. ¶ Netelsaet opẽ eerdẽ vgadert/is tot alle dese voorß gebre kẽ goet. ¶ Pli. netel wortelẽ met starcken wĳ gesoden benemẽ de swellingẽ eñ hart hz ṽ miltẽ/alsse also gelĳc eẽ plaester daer op gelept wordẽ. ¶ Dit selfde helpt tot die ghichtichz der voetẽ podagra genaẽt/als de voetẽ daer mede bestrekẽ wordẽ. ¶ Ne telbladerẽ met sout gestotẽ reinigẽ de wõ dẽ alse gelĳc eẽ plaester daer op wordẽ ge leit/eñ dese plaester is goet tot alder swee rẽ. ¶ Itẽ olie vã netelẽ in de oorẽ gelatẽ be neẽt die swellinge ṽ oorẽ. Eñ droecht de lo pende sweeringe ṽ oorẽ. ¶ Die meesteren seggẽ datẽ somige netelẽ zĳ/de in de griec sche sprake genaẽt wordẽ Archãgelici/eñ dz zĳ apternetelẽ. Eñ dese zĳ beter vã haer der naturẽ dã de anð netelẽ. ¶ Die seer be socht is tegẽ dẽ slach of popelsie de sal ap ternetelẽ siedẽ rz wĳ. Eñ desen wĳ sal hi drinckẽ so salhi vsekert eñ ooc genesẽ wor dẽ vã die popelsie. ¶ Deser netelẽ saet rz honich gesodẽ eñ gedronckẽ of ouer de lẽ denẽ gesalft of geplaestert beneẽt de lendẽ sucht. Desen selfdẽ drãc beneẽt dẽ vorst oft die coude vãdẽ mẽscẽ. Eñ hi vdrĳft de hoe stẽ als hier af gedronckẽ wort eñ mede ge salft wort ¶ Dit maect ooc gesont de lõge ne eñ beneẽt die swellinge des lĳfs. ¶ Ga lie. Apternetelẽ bladerẽ met sout gestotẽ heilẽ die quade sweeringẽ/alsse daer ouer geleit wordẽ. Eñ si reinigẽ also ooc de vup le wondẽ. ¶ Apter netelẽ bladeren in olie gesodẽ heilẽ die wondẽ die vã eenẽ dullen honde gebetẽ zĳ. ¶ Dias. die eẽ vochtighe hersene heeft die alle dage druipt eñ loopt drinckẽ dat saet vã apternetelẽ dz mit goe dẽ wĳ ghesodẽ is. Eñ zĳ voorhooft eñ zĳ hooft sal hi ooc hier mede bestrikẽ so wor det hi geholpẽ. ¶ Die niet en hoort/sal die wortel vã apternetelẽ siedẽ in wĳ of i wa tere eñ dz sal hi drinckẽ/soe sal hi bate crĳ gẽ. ¶ Mesue/apternetelẽ met sout gestotẽ eñ daer onð ghemẽgt coperẽ vã eperẽ eñ smout van ionge hoenderẽ/vdriuẽ dz ioec kẽ ṽ rudiger huit als die hupt in eẽ sweet bat. ĳ. of. iĳ. malẽ achter malcãderẽ daer mede bestrekẽ wort. Apternetelen sap in die noesgatẽ gelatẽ doet dẽ noese ter stont bloedẽ. ¶ Pli. die niet gesweetẽ en cã die siede apternetelẽ met boõolie. Eñ bestrĳc kẽ hem daer mede so sal hi swetende wor den. ¶ Apter netelen met boomolie geso dẽ vdriuen die swellinge der voetẽ/als de voetẽ daer mede bestreken worden.

¶ Doode netelen. ¶ Cap. CCCC. xi.

Die meesterẽ ¶ Urtica mortua l. seggẽ dz dese netele eẽ anð nature heeft dã de voorß/wãt dese zĳ rz so heet en droge vã naturẽ. Dese maect ghelu hayr alse in loge gelept wort/eñ dz hooft daer mede ghewasschen. ¶ O ĳ.

Die wij̄ daer de wortel vā dode netelē in gesoden is/beneemt dē steen ď lendē. Maer voor dē steen ď blase/is dz saet vā die eerste netele beter.: ¶ Dode netelē gedroecht/eñ gepoedt/dienē dē peerdē opdē rugge in de wonden gestropt. Eñ dit poeď heeft bina alle die crachtē vanď osterluciē. ¶ Tot die vuyl wondē aent lijf/neemt vā dit poeďe eñ vā osterlucie/elcx euen veel/ eñ spaensgroen een derdēdeel daeraf/ eñ dit tsamē gemengt met senikelē sap/eñ boomolie/so wort dit eē goede salue. Dese heylt alle oude ghebrekē oft vlceraciē sonď scaden. Eñ als ghi siet dat die vlceracie haer seluē eet eñ vtetet/so neemt vnguentū albū/die sal dat cortelic heylē. ¶ Dode netelē poeď een dragma/eñ .ij. dragma hoel wortel poeď tsamē met ghesoutē water gemengt/doedet al die vissē int water/die daeraf eten

Ysercruyt/oft yserhart. Cap. CCCC.xij.
¶ Verbena/vel vervena/ l' sacra herba lati. Gerebotanū l' peristeriō gre. Alhea ara.

Diascorides. cap Gerebotanū Daer is tweedley vbena. Dat een wascht croin. eñ dat naemt Pytagoras Centrū galli. Dat anď wascht recht op. eñ dat naemet hi Gallinacia/gallanacia/oft vbena Eñ die beyde hebbē witachtige bladerē die gekerft zijn. eñ lanck saet. eñ eenē langē dunnē wortele.

¶ Galienus.. Capi. vbena. Dit cruyt is seer droge van natueren. Eñ is seer goet ghebesicht tot alle vochtighe ofte lopende wondē. Eñ tot oude vlceraciē /oft anď ghebrecken.

¶ Diascorides. Dese wortele is goet met wijn ghedronckē /tegen die gheelsucht Eñ helpt seer tegen dat kichē ¶ Verbena gestoten/eñ gelijc een plaester op die wonde geleyt/heylt eñ droecht die te hant ¶ Dz sap vā vbena met wij̄ ghedronckē/beneemt dat vghift eñ fenijn inden menschē. ¶ Dē wij̄ ghedroncken daer die bladerē/eñ wortelē vā vbena in gedaen/ofte gesoden sijn benemen die terciana febres. ¶ Een dragma vā desen bladerē in wijn ghedaen/eñ .iiij. dagen daer in ghestaen/ eñ dan inden mont ghehoudē/heilt die sweeringe indē mont. ¶ Deser bladeren drie/eñ drie deser wortelē ouer nacht in wij̄ gestaen/eñ dan daeraf gedronckē int beghinsele van dye Febres/ oft als die cortse eerstē aen comet dan sal febres terciana vgaen. Eñ die de quarteyne febres heeft/sal nemen .iiij. bladeren. eñ vier wortelē. ¶ Platearius Die dit cruyt bi hē draecht/eñ ghaet tot eenen cranckē mensche hē vragende hoe dattet met hē gaet/eñ antwoort hi dā wel/so sal hi genesen. Maer antwoort hi qualick/soe sal hi steruen. ¶ Meester Paulus.

Verbena in wat̃ gesoden eñ genut/reynicht den vrouwē haer moedere. Eñ brenget hem haer bloeme.

¶ Dat sap van verbena/mz venckelsap vermengt eñ in die ogen gedaen/reinicht de/eñ maect eē claer gesicht

¶ Plinius. Seyde die verbena/de crōme en die rechte hebbē al een natuere/eñ verbena is tot veel saken goet/eñ bysondˀ totter leuere/eñ gheswollen milte/eñ totten ghebrekē dˀ longene. ¶ Verbena/eñ die wortele hieraf gestotē/eñ daeraf gedroncken vˀdrijft den steē. Eñ dit is in veel liedē waer geuonden. ¶ Verbena wter eerdē gebroken als die Sōne is in Ariete/eñ met pionen koernen ōhangen/eñ so aen dē hals gehāgen/ỏdrijft wondˀlic de vallēde sucht

¶ Albertus magnus. it boeck de ỏtutibus herbarū/dat Verbena ghelept in een duyfhuys/ daer vergaderē veel duuen.

Violetten crupt Cap. CCCC.xiij.

¶ Viola lati. Leucis gre. Beneflig arabi.

Die mester scrijft it bo. cir. inst. De violettē zijn cout inden eersten gra. eñ vuchtich indē .ij. gra. Dye violettē sullē in dē Meerte ỏgadˀt worden/eñ dan aen der sonnē gedroecht. Syrope gemaect vā vyolettē sal beter eñ meer gesodē wordē dā de syropē die van andˀ bloemē gemaect wordē. ¶ Diasco. cap. Leucij. Die violettē worden in medecinē gebesicht/eñ mer eē iaer enduerē si. ¶ Die violen/eñ violettē benemē die swellinge dˀ maghē. Dat water vā desen bloemē ghedistilleert/beneemt die ỏworgende sweeringe indˀ kele Squinancia. ¶ Dat sap vā violettē crupt/beneemt opgeheuen swellinghe dye vā hittē comt ¶ wijn ghedrockē met .ij. dragma vyolettē saets/brengt den vrouwen haer bloeme.

¶ Die wortelē vā violettē crupt in wijn gesoden/eñ op die harde eñ geswollen milte ghelept/beneemt dat geswel/eñ maect de milte weeck. ¶ Dit is seer goet Podagricis/alst gelijc een plaester daer ouer geleit wordt. ¶ Platearius. Ghesodē witte violetten opden buycke dˀ vrouwē ghelept/drinē wt dat doode kint. Eñ si benemē die swellinge dˀ moede. Hier mede gebadet vā ondˀ opwaerts/reynicht dye moede/eñ brēgt die bloeme/ofte dat menstruum (marginal note: witt fiolitt)

Johānes Mesue.

¶ De violettē benemē die pine dˀs hoofts/dat vā hittē comt. Eñ doen wel rustē/eñ slapē. Si ỏsaftē de borst. Si benemē die swellīge vā dat lapkē indˀ keele uuula. Eñ oec die Squināncie inder kele. O.iij.

Eñ al dit doet bisonð de sirope vã violettẽ. Die meesters seggen. Daer zijn drieder leye violettẽ. wit/ swart/ eñ bleec oft grau. Eñ alle dese hebbẽ een crachte. Violetten gestoten/ eñ op een ontsteken oft vͤhit lidt gelept/ is seer goet. Violettẽ dicwil gherokẽ/ oft dat cruyt op thooft gedraghẽ vͤdrijft die dröckenh... Water gedröckẽ daer violetten in ghesoden sijn/ beneemt dat sweerende tãtvlees. Violettẽ cruyt gesoden/ eñ den buyc hyer mede gebadet neder onð den nauele/ helpt seer tot die geswollen moedere. Violetten wortele mz aziyn gestoten/ eñ gedroncken/ helpt seer tot die ghe swollen milte. eñ bisonð als dit soe warm daerop gelept wort. Eñ dit helpet ooc op podagra op de sucht ð voetẽ gelept.

Platearius.

Violettẽ cruyt met ð wortel gestotẽ mz watere/ eñ dã ghedröcken helpt seere dẽ kinderen deseer hoestẽ/ eñ swaer asemẽ. Die olie van violettẽ is goet tot veel sakẽ. In die ooren gedaen/ so beneẽtse alle die pine in de oren. Eñ aent hooft gestrekẽ/ beneẽt dye pinen des hoofs. Dese olie met worm cruyt vmengt/ eñ daer met den buyc bestrekẽ/ beneemt die grote wormẽ/ die indẽ buyc zijn. Een sirope vã violettẽ. Neemt drie hãt uol vã violettẽ/ eñ siedt die in water/ eñ suyertse dã door eenẽ doeck. eñ maectse suet met suyckere. Dese sirope is goet tegẽ die hitte ð Febres. Eñ si brengt camerganck. Eñ si is seer goet tegen die hitte ð leueren. Hec platearius.

Caerden cruyt. Cap. CCCC. xiiij.
Virga pastoris. vel cardo fulionũ. lat.
Dipsez gre. pẽseda vel dipsacos. ara.

Auicẽna. Dit cruyt is tweedͤhãde. dz een mãnelic/ dãd vrouwelic. Ypasco. Dipsez is dz mãnekẽ. eñ dit cruyt heuet eenẽ langẽ steel vol doornẽ. eñ dye bladeren geliken ð lattuwẽ. ende zijn binnẽ eñ buytẽ scarp. eñ si zijn te samẽ getogen also. dat si altijt regẽwater/ oft dau in hẽ heeft eñ hierõ noemt. Ypasco. Dit cruyt dipsez int griecs. dat is. dorst. Eñ dit cruyt heeft aen die tacken die scarp eñ lãcachtich sijn. Eñ sommige seggen dat indẽ steel hier af cleyne wormkẽs wassẽ. Serapio.

Die vrouwelike virga pastoris wort Centum nodia in latijn ghenaẽt ofte Cauda vulpis. Eñ die heeft eenen cleynen steel/ die op wascht gelijc een pipe. Eñ hieraf staet int cap. Sãguinaria. Virga pastoris is cout en droghe van natueren inden derden graet. Dit cruit gepoedert/ eñ met erwetẽ se p ghemit/ stopt alle lopen die te seer loopen. Eñ bisonð die lopẽ ð vrouwẽ. Dit cruit gestotẽ/ eñ opt hooft gelept beneẽt Frenezij dats. een sweerige vouẽ aen de hersẽnẽ. Auicẽ. Dat sap vã vͤga pastoris beneẽt die wormẽ/ eñ dat lopen in die ooren.

ē ſweeringe bouē aen de herſene. ¶ Aui. ſpreect/ dattet ſap vā virga paſtor; de wor men doot in die oren. Eñ dat die lopē ō oren beneēt. ¶ Plate. een plaeſter vā deſen crude gemacct eñ vā buten op de maghe gelcit/ beneēt de ſwellige ō mage/ eñ ſtopt alle lopen eñ blodende wōden/ eñ oocden loop ō vrouwen de fluxꝰ menſtrual' gena met is. ¶ Virga paſtoris met wijn geſodē eñ daer na geſtotē eñ alſo vā achtē gelept beneēt ⁊ morropdas ⁊ ſciſſuras/ dats enē loop vāden ondſten darm des lijfs ō men ſchen daer die wijchbladeren af waſſcen eñ ōdrijft oec die wrattē. ¶ Die wormkēs die in die roeden oft ſtelen ō caerden waſ ſchē/ aen dē hals ghehāgen ōdrijuē de quar tepne oft de vierdagelicſe cortſen. ¶ Saer dē bladeren in azijn geſodē eñ met wit vā eperē ōmengt eñ alſo op dē buic ghelept ſtoppen den loop des camergancs.

Valeriane. ¶ Cap. CCCC. xv.

¶ Valeriana la. Fu gre. Fpchinis ara.

Sera. li. ag. ca. fu. i. valeriana ſpreect/ dat dit cruit clepne lācachtige blade rē heeft. Eñ dat de bladerē hier af bina dē eppen bladerē ghelijc zijn/ eñ dz witte bloe mē heeft/ eñ dat die wortel hier af ghelijc is eenē top met hayre. ¶ Pliniꝰ ſpreect in dē ca. fu. dat valeriane heet is indē. iij. gr. eñ droge int beginſel vandē. ij. gr. ¶ Pau ſpreect dat die wortel vā valeriana in die medicinē gebeſicht wort. ¶ Deſe wortele doet ſweetē/ eñ wel orine maken/ alſmen daer af drinct. ¶ Eñ den ghenen die met pijnen haer orijne makē/ eñ die die coude ſeycke dicwils hebben/ is goet van deſer wortele ghedroncken. Eñ deſe wortele he uet eenē ſtarcken roec. ¶ Itē die cattē wri uen oft ventelen haer gheerne in dit cruit eñ ſi werpen haer ſaet hier inne. Eñ hier om ſal dit cruyt daer wel bewaert wor den/ datmē in die medicinen beſigē wille. ¶ Inden boec Circa inſtans beſcrijft ons die meeſtere dat deſe wortele ghedorret/ drie iāren duert onuerteert in haer natu re/ eñ datſe inden oegſt ōghadert ſal wor den. ¶ Valeriane eñ witte nieſwortel on ō malcāderen gemēgt met rogghē meel doden die muyſen. ¶ Valeriane met vē kelſaet ende eppen ſaet in wijn gheſoden doet ſeer wel orine maken. Eñ deſen wijn is ſeer goet teghen de pijnen der lendenē Ende hi brenget den vrouwen haer voch tichept ofte menſtruum.

Wijngaert oft wijnstock. Ca. CCCC.xvi

¶ Vitis lat. Ampleꝰ grece. Harin arabi.

Die meesterē bescriuē ōs in dit ca. de
duechdē eñ crachtē vandē wijnstoc
ke eñ ooc vandē wijne. ¶ Serapio li. ag.
cap. harin .i. vitis bescrijft ōs dat tweeðhā
de wijngaert is/ dē eenē wilt/ eñ dē anderen
tā. Eñ den tāmen wijngaert is dē ghemey
nē wijngaert die grote druuē voort brengt
Eñ desen is ooc tweeðhande/ wāt dē som
migē brenget witte wijndruyuen/ eñ dē an
deren swarte of rode wijnduuē. Eñ dē wil
dē wijngaert heeft eenē langē houtachtigē
struyc/ eñ saet dat gelijc die druyꝰ koernē
is/ eñ cleyne druypkens die eē rode verwe
maken als se rijp zijn.

¶ Galienꝰ seyt/ dat de
wortele vādē wijngaer
de met vitsen of wickē
eñ met fenugriec saet
gesodē/ die onreyne eñ
seerighe of melaetsche
huyt reinicht alse hier
mede gewasschē wort

¶ Dese wortel mz wijn
gesodē weyeket de hit
tige sweeringē/ eñ treet veel etters daer wt
daer op gelept of gestrekē. ¶ Die loge die
vā die asschene gemaect wort die vā wijn
stocken gebrāt is/ maect die huyt eñ dz lijf
seer reyne alsse hier mede gewasschē wor
dē. Eñ beneēt de sweeringē vandē liue eñ
behoet die menschē voor die quade rudic
heyt of crauwagie. ¶ Piliniꝰ/ dat sap dat
wtē wijngaerde druppt/ beneēt die roode
vleckē aent lijf/ eñ maeckt int aensicht eē
schoō verwe/ alst .ix. dagē achter malcāde
rē daer mede gewasschē wort. ¶ Dit wa
ter beneēt oock de wrattē alsse daer mede
gewasschē wordē. Eñ sonderlinge/ als daer
cnō gemengt wort dat water dz hē op de
eyckelboomē eñ op die eyckelbladerē ont
hout. ¶ Die meesterē seggē/ dz dē wijn vā
dē wittē wijngaerde heet is indē .ij. gr. Eñ
als si seer out is/ dz si dā heet is indē .iij. gr.
¶ Dē most vandē wittē druuē is heet indē
eerstē graet gelijc Galienꝰ bescrijft inden
vi. boec simpli. far. ¶ Serapio seyt/ dz dat
sap vandē wijngaert bladerē seer goet is
tot die sweeringhē ð darmē als hier af ge
dronckē wort. Eñ als die plaetse vā butē
hier mede bestrekē wort. Eñ dit is ooc dē
genē goet die bloet spouwē. ¶ Dat water
dat wten wijnstocke druppt mz wijn gedrōc
kē beneēt dē steē der menschē. ¶ Dit wat
heylt ooc de melaetsh: eñ reinicht de huit
seer suuere/ als dz lijf hier mede gewasscē
wort. ¶ Platearius

Die asschenē vā gebrā
de wijngaertstockē mit
azijn v̄mengt/ heylē die
spenē eñ alsulke wrat
tē te hāt alsse daer op
gelept wordē. ¶ Dese
asschenē gemēgt mz o
lie vā rosen eñ mit olie
vā wijnrupte eñ azijn v̄
coelē die hittige sweeringē/ gelijc herispu
le zijn/ alsse also daer op ghelept worden.

Eñ si zijn also sonderlinghe goet voor die
hittighe milte van buyten ghelijck eenen
plaestere daer op ghelept. ¶ Sommighe
meesteren segghen dat dat sap van de on
rijpe druyuē tot seer veel saeckē goet zijn.
Eñ dit salmen maken aldus. Neemt on
rijpe druyuen eñ legghet die aender son
ne drie oft vier daghen eñ laet die sleck of
verslocker worden. Ende daer na persset
den wijn daer wte eñ bewaert desen wijn
wel toe ghedeckt oft ghestopt zijnde. ¶ Eñ
die duecht des wijns is/ dat hy van zijnder
nature stopt eñ verstarct. Eñ hi confoer

teert sondlinge die mage. Eñ hi is dē ghe
nen goet die haer spijse nz wel v̄duwē en
connē. Eñ als desen wijñ out ghewordē is
so is hi crachtiger dā als hi nieu is. Desen
wijñ maect die menschē lustich om te eten
eñ hij is sondlinge goet dē genen die den
doorghanck hebbē.

¶ Serapio/ ꝛ witte wijñ
de out eñ subtijl is/ma
ket goet bloet. Eñ hi
doet den menschē orijn
maken. Mer alsmē hē
veel drinct/so cranct hi
dat hooft. ¶ Ende alle
meesterē segghē dat hi
der maghe scadelijc is
alsmē hē ouermloedeli
kē drinct. ¶ Claren witten wijñ is goet so-
berlijc gedronckē van oude eñ ionghe mē
schen. Eñ hi werct dā veel duechdē/want
hi starct dā die natuere der menschē eñ dz
geheele lijf. Eñ hi doet wel v̄douwē/eñ hi
brenget der hersene/eñ dē hoofde groot v̄-
stant. ¶ Den rodē wijñ is vā zijnd natuerē
stoppende/ eñ sondlinghe den wijñ die seer
swart is. Eñ desen wijñ maect int lijf gro-
ue vochtichedē/eñ hi scaedt d̄ mage meer
dā die wittē wijñ/alsmē hier af te veel drīct
¶ Voor dat root of voor dē loop indē buic
machmē drinckē rodē wijñ/wāt hi gemeij-
lic daer af gestopt wort

¶ Rabbi moyses sept/
datter nz betere en is ō
die nature te crachtigē
eñ te starckē/ dā goedē
natuerlikē wijñ diē sub-
tijl eñ claer eñ oudt is.
Eñ die in bequamē tijdē gewasschē is

Muer peper of duuēc rop. Ca. CCcc.xvij
¶ Vermicular, vl' herba crassula lati.

Die meesterē bescriuē ōs int ca. Cras
sula/dat dit cruyt tweedley is/dz ee
ne groot/eñ dand cleij. Eñ dz grote heuet
tape eñ vette bladerē die rontō ne rou zijn
¶ Dat sap vā desen cruyde is tot alle hit-
tige sakē goet. Eñ sondlinge tot de crāchz
d̄ kinderē die si dicwilē ghecrijgē als haer
dz vel of die huyt af gaet ond die armē eñ
binnē tusschē die benē. Eñ hier teghen sal
mē dese bladerē stotē/eñ daer ond salmen
mengē olie vā rosen eñ reij berghē smeer
of bergē spec/eñ dit salmē door eenē doeck
douwē of duuckē eñ mz goedē wittē wijn
siedē. Eñ daer ond salmē menghē mastix
eñ olibansi elcs een dragma. Eñ dit helpt
seer alsmē die kinderē daer met besmeert

¶ De cleine v̄micular,
wort ooc genaēt Sarp
riō. Eñ vā Sarpuiō zijn
die duechdē voorbescre
uē de S. ¶ Vermicula
ris is cout indē.ij.gr.
ende een luttel doroghe makende. ¶ Ver
micularis is goet teghen Herispulam en
de tegen de hittige bladerē daer op geleit
¶ Dit cruyt met weechdreet vermenget/
benemet die pijne eñ die ghichtichept der

voerē Podagra ghenaēt alst daer op ghe leit wort. Eñ het is goet voor die ỽbrande ledē/ alst daer op ghelept wort.

¶ Eert notē of eert appelē. Ca. CCCC. xviij

¶ Vulfago vel panis porcin⁹ vel malū terre lati. Lenchopodion vel ciclamē gre. Buchormaric vel artanita arabice.

Plini⁹ ca. Ciclamē. i. vulfago bescrift ōs dat die eert notē bladerē hebben gelijc de haselwortel. Eñ vā die sommige wortsc in duitsch hasel wortel genaēt/ De se bladerē zijn ghekerft ghelijc die onderhaue de edera terrestris ghenaemt is/ eñ dese hebben menigherlep verwe Ende de se wortel is ront eñ vā butē swartachtich Eñ si is int middel tsamē geduert gelijc enē torcke/ Eñ die bloemē hier af hebbē eē purpure ỽwe. ¶ Plin. sept oot dz ciclamē of vulfago heet eñ droge is indē. iij. graet Eñ dese wortele wort in die medicinē ghe besicht eñ si is tot veel sakē goet. Eñ dese salmē indē herbst vergaderē/ eñ dā salmē se in schijuē snidē. Eñ aē eenē draet rijē eñ ophangē op datse droge wordē gelijc mē die sweerdel wortel doet. ¶ Serapio sept dat die vrucht vā dese wortele is reinigen eñ opē doen die ỽstopthz. ¶ Dias. sept dat dese wortel seer goet is dē mēschē alsse mz watere gesodē eñ gedronckē wort/ wāt si ỽdrijft dā seer die swellinge des buics/ Eñ si drijft wtē menschē die quade flumicheit of flegma daer die watersucht af coemt. ¶ Itē alsse ald⁹ gedronckē wort so brēgen si oot dē vrouwē machtelijc haer stōde of menstrua. ¶ Diasc. welcke vrouwe ouer dese wortel gaet alse beurucht is de baert of brengt voort eē doot kint. ¶ Dese wortele aē die huepte ỽ vrouwē gelept of ghebondē alsse haer vrucht gebarē sullē doet die vrouwe ter stōt daer af ỽlost worden.

¶ Dese wortel mz wijn gedronckē drijft dat fenijn wtē lijue. ¶ Dat sap vā desen cruyde in de noesgatē gelatē reinicht dat hooft. ¶ Dese wortele repnicht die moedere der vrouwen oot bouē alle andē wortelē alsse ald⁹ gebesicht wort. Neemt dese wortel eñ snijdtse clepne gelijc tafel schijuē eñ doet dese in een doectkē. Eñ als dese van eenē vrouwe in haer scamelhept ghehouden worden so trecken se veel quade vochticheden eñ onrepnighen nae haer. Ende si repnighen die modder seere wel. Ende si brengen den vrouwen haer vochtichept oft menstruum. ¶ Den wijn daer ciclamen in ghesoden is/ is seer goet ghedroncken teghen die verstopthept der milten. ¶ Ciclamen ghepoluerisceert ende in dye wonden der phistelen met wepcken ghedaen verdrijft dat quaet vleesch daer wte ¶ Dat poluere van ciclamen in die noesgaten ghedaen bijdt daer wte dat quaet vlees dat daer dicwijlē inne walcht/ eñ die gebrec wordt in latijn Polipus ghenaemt

Doelwortele. Capi.CCCC.xix

¶ Uua versa latine et grece.

Die meesterẽ seggẽ dz dit cruit knoppẽ heeft die ouer gestelpt oft gewelft zijn, Eñ dz dit crupt eñ die wortel daer af cout eñ vochtich zijn indẽ.ij.gr. Eñ dese worden beide in medicinẽ gebesicht/ Eñ si zijn goet genut voor grote hitte vã binnẽ eñ buten des lijfs. Mer si makẽ eñ vmeerderẽ die melãcolie. Eñ hier õ sullẽ haer die sware eñ melãcolioie menschẽ wachtẽ voor dit cruit eñ dese wortele.

¶ Dias.sept/die grote hitte heeft/sal vã dese wortel drĩckẽ met gerstẽ wat of mit endiuie water/wãt si vcoelt seer wel. ¶ Welc vrouwe dit crupt ofte dese wortele nut/die valdt geern in eẽ cranchz de Mamia genaẽt is. Eñ dese is eẽ idelhz oft raserie des hoofts eñ eẽ ontsinckige d' hersenẽ. Eñ hierõ sullẽ haer wachtẽ/die van haerõ nature coudt eñ droge zijn. Eñ sonderlinge die vrouwẽ die een coude eñ vochtige hersene hebbẽ wãt dit cruit vmeerdert die couthept eñ die vochtichept.

Brantlattighe oft peerts clauwe.

Capittel. CCCC.xx.

¶ Ungula caballinã la.phatan⁹ gr.⁊ ar

Die meesterẽ segghẽ dat dit cruit brede bladerẽ heeft ghelijc nenufar of zeebloemẽ. Eñ die bladerẽ vã desen cruide zijn vã binnẽ groẽ eñ vã butẽ wit. Plini⁹ scrijft hier af veele duechdẽ. ¶ Dit cruit is goet voor die lopende scadẽ oft vlceracien als dese bladerẽ hier op geleit wordẽ. Dit is goet dẽ kinderẽ die lopẽde ogẽ of lopende hoofdẽ hebbẽ. ¶ Die hẽ met viere of anders mede vbrant heeft/ sal dese bladerẽ op den brant leggẽ/so sullẽ si vele hitten daer wt trecken.

¶ Dat sap vã desen cruide heeft alle duechdẽ in hẽ ghelijc dat cruit. ¶ Dit sap mz den sape vã fum⁹ terre oft van grisecõ vmẽgt beneẽt die vleckẽ die de sonne vbrãt heeft/hier mede gesmeert/eñ het maect oocde rudige huit suuer en scoõ

Bercken boom Cap.CCCC.xxi.

¶ Uibex latine et grece.

Platea. seit dz de berckē struickē heet en droge zȳ indē .iij. grae. ¶ Berckē loef in wat gesodē droget eē lopēde scade of vlceracie alsse hier met gewasscē wort. ¶ Berckē scorssen gebrāt drogē eñ heilē eē lopēde veē als dē roet hier af daer aē ghe latē wort. ¶ Berckē scorssen te poluer ge storē eñ in vuile wōdē gestroit benemē dz vuyl vlees daer wt. ¶ Die de quade locht vdriuē wil als de pestilēcie regneert de sal de scorssen in huis brādē/ eñ dē roec hier af sal hi door al zȳ huis latē vliegē. eñ dā sal desen root alle die quade locht vterē

Mosch. Capit. CCCC. xxij.

¶ Usnea vel muscus arborum latine. Brion/ Bruen/ vel Licena grece.

Galien⁹ scrijft datē menigerlei mosch is wāt somich mosch wascht aē wel ruikende bomē gelijc aē granaet bomen. Eñ somich wascht aē eyckelbomē of aen andˀ bomē. Eñ somich aen die stenē. Eñ ō ō alle dese is dat beste dz aē welruykende boomē wascht eñ dat wit van verwen is ¶ Auicenna/ mosch is vā zijndˀ nature welru kēde. Eñ het is warm indē eerstē gr. eñ het v starct die magē. ¶ Dē wijn ghedronckē daer mosch inne ghesodē is doet wel slapē. ¶ Dias co. mosch stopt aldhā de loopē des bloets. ¶ Mosch met honich vmengt eñ dat inden mont gehoudē/ beneēt die scarphz ō tōgē eñ der kelē. ¶ Mosch in water gesodē be neēt al de pijnē eñ gebrekē der moede als die vrouwē vā ondˀ opwaers hier in badē ¶ Mosch stopt dē vrou wē dē wittē loop/ alsse daer op sittē eñ vā ondˀ daer mz badē. ¶ Van mosch staē i Pād. veel durchdē it. lxi. ca. de ōs bescriuē Auicē. Galie. Dias. Sera. ¶ Mosch eñ biuoet of artemisia in wat gesodē/ eñ ghe nut vādē vrouwē/ ghe neest die pijn eñ gebrec ō moede. Eñ voor die moeder is sondˀlinge goet dē root hier af vā ondˀ opwaers ōtfangē. ¶ Wijn daer mosch in gesoden is/ is seer goet ō die gich tige ledē daer mede te starckene.

Vitrioel. Capit. CCCC.xxiij

Vitriolũ latine. Calcit; vel Culcotar vł Calcadis grece. Zeg vel cachita ara.

Serapio ca. zeg. i. vitriolũ sept/ dz vitrioel versch vleesch maect in vuyle wõdẽ. Eñ dat tweedhãde is/ Dat eene coemt wt Babiloniẽ/ eñ dat and wt Cipers. Eñ dat wt babiloniẽ coemt is dat beste/ eñ dit heeft binnẽ somige vleckẽ in hẽ. Mer dat wt cipers coemt/ heeft eẽ gout verwe ĩ hẽ Eñ dit laet hẽ lichtelijckẽ brekẽ. Eñ het is puer seuij. Eñ dit heeft binnẽ vleckẽ in hẽ gelijc sterrẽ. Serapio seit dat hi int aertrijc gesien heeft drie lãge aderẽ op maicãderẽ liggẽ. Eñ die onderste hier af wort geheetẽ zeg nigrũ. Eñ die alckimistẽ namen dit marchasita Eñ die and adere daer na wort genaẽt Culcotar/ Eñ die derde zeg viride. Eñ dits dat vitrioel of calcantũ. Paulus spreect indẽ cap. vitriolũ/ dat vitrioel heet eñ droge is indẽ. iiij. gr. Diasc. Vitriolũ gepoueriseert indẽ bloedẽde nose ghelatẽ/ stopt die te hãt. Dit poluere mit wat gedronckẽ maect ouergeuinghe oft brakinge. Eẽ dragma dics poluers mit honich water ingenomẽ doot d e wormẽ int lijf. Eñ drijft die starckelijc wt. Vitrioel met poluer vã gestotẽ glasen eñ met honich gemẽgt/ eñ gelijc cloetkẽs gemaect. Dese cloetkens ghelept daer veel rattẽ zijn/ dodẽ die rattẽ de daer af etẽ. Ooc mach mẽ nemen Auripigmentũ oft Arsenicũ eñ stropẽ dit op gebradẽ spec/ eñ hier afsteruen die rattẽ seer haestelijc.

Weewinde oft wrange. Ca. CCCC.xxiiij

Volubilis latine. Cissus grece.

Mesue spreect dat er menigenhande winde of wrange is wãt somige winde genaẽt wort funis arborũ. Eñ den steel hier af heeft in hẽ melc en die bloemẽ hier af zijn gemeelijc wit. Eñ dese zijn gestelt gelijc cleyn clocskẽs. Eñ daer is noch eẽ ander winde die haer opt eerde wt breyt. Eñ dese heeft seer cleine witte bloẽkẽs. Eñ daer is noch eẽ and winde die volubilis media of volubilis lanuginosa genaẽt wort. Eñ hier af spreect dit ca. Eñ dese heft witte bladeren die op die eene side rou zijn gelijc catoen of boomwolle. Eñ daer op wasschẽ haer

bloemē die gelijc cleyne couwoorden ghe
stelt zijn. ¶ Itē dees cruyts sap mettē sape
vā Eruca of vā wit mostaert cruit v̄mengt
v̄drijft de littekenē de hier mede gesmeert
wordē/ eñ maect de huit v̄ and' gelijc. Die
aē zijn lijf gescaedt wort vā veel gaēs de sal
dese bloemē stotē/ eñ tsap hier af sal hi oo
uer die plaetse strijckē daert vel of de huit
af gaet/ so geneest hi. ¶ Itē mit dese crudē
en sal hēn yemāt meesterē binnē int lijf tē
si dese weet te v̄mengē met and' cruydē of
specerië/ wāt alle cruydē die melc in haer
hebbē zijn feninich eñ sorgelijc te nemē

Brionie oft stickwortel. Cap. CCCC.xxv
Viticella vel vitis alba lati. Amphe
leos grece. Yesera arabice.

Serapio cap. yesera seyt dat dit eenē
struyc is die bladerē heeft ghelijc dē
wijngaert eñ ooc druyskens die inden eer
sten root zijn eñ de daer na swart wordē als
se rijp zijn. eñ de wortel hier af is seer groot
eñ dicke int eertrijc. Eñ hier af staet gescre
uē int. lxviij. cap. dees boecs/ dat brionia
begint. Maer die duechdē en zijn daer niet
alle v̄telt. Eñ sond'linge vand' wortel hier
af. ¶ Eñ mē sal weтē/ dat dese wortele on
cellijke veele duechdē in haer heeft/ die in
Pādecta bescreuen staet int. CC.lxvij. ca.
dat yesera beghint. Daer staet gescreuen
dat dese wortele den lime goede v̄we geeft
alst vā butē met desen sape bestrekē wort
¶ Itē alle quaet daer men scade eñ crāchz
af gecrijcht vā den mensche vliecht die de
se wortel bi hē draecht. ¶ Itē een plaester
de vā dese wortele gemaect wort treet na
haer beēderē/ nagelē/ splinterē/ eñ doornē
¶ Dese wortel diēt wel dē quaden blade
ren eñ vlceracien die dat vlees v̄teren die
Badanice genaemt zijn. Eñ dese dient son
derlinghe wel om de quade rudichz aent
lijf te heylene die v̄mengt is met worm
kens gelijc in die ionge kinderen geschiet
die somtijden in haer geheel lijf ouertogē
worden met cleyne wormkens die in die
sweetgaten liggen/ eñ hoere hoofdē daer
wt steken. Eñ hier voor neēt dese wortele
eñ siedtse in loghe die vā eycken houte ge
brāt is. Eñ wascht de kinderen ouer haer
geheel lijf daer mede. Eñ daer neemt een
barbiers sceerken eñ snijt al de wormkēs
hoer hoofden af. Eñ wascht dese plaester
weder met deser looge/ so genesen die kin
deren. Eñ hier af staen veele meer duech
den int voornoemde capittel.

Eenen vosch Capit. CCCCxxvi

¶ Uulpis latine.

Die meesterē seggē dat ē vosch eē bedriegelijc dier is/ wāt als hy vandē hondē geiaecht wort/ soe neēt hi sinē stert tusschē zijn benē op dat hi hē nz en lette/ Eñ als hi bemerct dat hi die hondē nz ōtlopē en mach so seyckt hi in sinē steert. Eñ dan keert hē dē vosch ō eñ slaet sinē steert also dē hondē in haer oghē/ also dat si nz en sien Eñ dē stanc vā zijnē orinē en connē de hōden nz wel ōdragē. Eñ daer ō blijuē si achter eñ en lopē nz meer na hē. ¶ Die vetz of dat smout dz de vossen in haer hebbē is goet voor den crāp ō ledē alsse hier met bestrekē wordē. ¶ Dat bloet vā eenē vossche gedorret eñ gepoluerisert dient seer wel voor dē steē ō blasen eñ ō lendenē. Eñ die vosschē zijn seer goet gheetē of gedisthieert teghē die lamz eñ gichticheit ō leden. ¶ Plin. scrijft in sinē. lviij. boec dat hi nz blint en wort oft gheē pijn in zijn ogē crijcht die de tōge vā eenē vosse bi hē draecht

Ysope. Capit. CCCCxxvij

¶ Ysopus latine et grece.

Die meesterē seggē dat dit cruit heet eñ droge is indē. ij. gr. ¶ Diasc. sept dat ysope eē cruyt is dz aē de bladerē ghelijct pulegiū of die poleye/ eñ eenē langen steel nz bloemē daer oppe gelijc serpillū of onsē vrouwē bedstroo. ¶ Jndē boec cir. in. bescriuē ōs die meesterē dz dit cruyt in de medicijnē gebesicht sal wordē eñ nz die wortel hier af. ¶ Eñ indē somer als de ysope bloemē heeft/ sal mēse af snijdē eñ laten dorrē in die scape eñ nz indē sonne. Eñ als mense dā besigē wille tot enige medicine sal mē die bladerē vandē stelē af stropē eñ die stelē sal mē wech worpē eñ dese bladerē bliuē eē gheheel iaer ōuerteert in haer cracht. ¶ Diasco. ysope met honich eñ vigē gesodē eñ also genut ōdrijft die hoestē/ eñ helpet sere dē longēsuchtigē. ¶ Ysope gesodē eñ gedrōckē ōdrijft de spilwormē eñ andē wormē int lijf. eñ tot dese sakē mach mēse mit honich ōmengē. ¶ Plate. ysope sap met oximel gedrōckē weyct dē harden ende verstopten buyck. ¶ Ysope sap met saet van kersse ghenut laxeert saechtelijcken. ¶ Plinius/ die een schoon aensicht te hebben wille/ die sal van ysope drinckē alsse groen oft dorre is/ so sal hi een schone verwe eñ een claer aensichte ghecrighen. ¶ Ysope in claer smout ghesoden eñ met droghe vigē gelijc een plaester op de harde eñ geswollē milte geleit ōdrijft daer af te hant de swellinge. Eñ ysope mz wijn gedrōckē ruymt die borst. ¶ Ysope in water gesodē geneest te hant dat swerende tant vleesch alst hier mede gewasschē wordt

Een half mengilen suet melcks mit een hantvol ysope gesodē en daer eē groot deel butter in u drinkt vuyl bloedt gelicks valsrot oft better probatum est

Paulus/ ysope met wijn gesoden eñ dan da
re ondˀ gemengt venckelsaet eñ dā gedronc
kē beneēt die pijnē of die steecte ō magen
eñ ō darmē. Welcke vrouwe haer moe
dere onreyn is de sal haer vā ondˀ opwaers
badē met ysope so salse sondˀ scade gereini
get wordē. Platearius/ ysope eñ venckel
saet in wijn gesoden zijn eē sondˀlinge goede
medicijne voor die pijne der mage.

heet. Dit cruyt eñ dz
saet zijn beter groen eñ
versch in die medicinē
gebesicht dā dorre.
Dit cruyt is seere goet
eñ pffitelijc den oogē
die seer bedragē zijn mit
etter alst vā butē daer
op geleit wort mer het
moet te vorē in eē mor
tier gestotē zijn eñ also vochtich daer op ge
lept wordē. Voor die vleckē aen t lijf ne
met dees cruyts sap eñ strijct dat op die
vleckē des morgēs eñ des avonts so sullē
si in drie dagen vergaē eñ verteert wordē. Of
neēt dat slijm vandē tandē eñ strijct dat da
re op. Voor dē vijt oft dē worm aē den
vingere/ neēt dit cruyt mettē vellekē dat
vā gesodē harde eyerē gaet dat tusschē de
scale eñ dz eyss is elcs evē veel. Eñ legt dat
daer op gelijc eē plaester so sal den worm
steruē daer af sonder twifele.

Water peper Cap. CCCC.xxviij
Ydropiper/ sive piper montanum/ sive
piper aqueum latine et grece.

Die meesterē seggē dat dit cruyt den
cruide gelijc is dz mētastrū genaēt
is/ mer dit heeft weicker eñ brede bladerē
Dese bladerē eñ wortelē hebbē eenē roec
indē mont bi na gelijc dat peper. Eñ den
struyc hier af is geknoopt eñ daer is saet
inne dat gelijc ō ruype wijnbesien is/ Eñ dit
cruyt is beter genut dā die wortel. Dit
cruyt metter wortele in water gesodē eñ
also op de ogē geleit beneēt de quade voch
ticht ō oogē daer die seepheit af coemt die
liptomia genaēt is. Galie. scrijft indē
ca. ydropiper/ dz dit cruyt heet is vā zijnē
naturē gelijc dat peper/ mer nz also seer

Cruys of croesch distelē. Ca. CCCC.xxix
Eringus vel Centum capita latine.
Gponnan grece. Astarucion vel
Hecacus Arabice.

Dyascorides scrijft ōs indē ca.pring? dz dit cruit doꝛēachtich of stekende is/eñ datmē die bladerē hier af met soute eet alsse ionc zijn eñ eerst beginnē te wassē. ¶ Dese bladerē zijn breet eñ scarp eñ si hebbē eenē goedē roec/eñ eē rootachtige vūwe Dit cruit heeft veel veselē eñ daer op is eenē rondē knop die doꝛēachtich eñ scarp is Eñ die woꝛtel hier af is vā butē swart eñ vā binnē wit. Eñ dese distelē wassē geern op steenachtige bergē. ¶ Die meesterē seggē dat dese distelē heet eñ vochtich zijn indē ij.gr. ¶ Dese woꝛtele cleyne gestotē eñ op heete sweeringē geleit beneēt eñ treckt de hitte daer wte. Eñ die bloemē hier af ghedronckē beneēt Squinātiā/dats eē swering inde kele. Dat sap gedrōckē doet wel orine makē. ¶ Een plaester hier af gemaect eñ op hittige sweeringē gheleit weyct de eñ beneēt die hitte daer af. ¶ Die woꝛtele van cruysdistelē in honich geweyct of geconfijt ende daer af genut brengt dē mannen groote vruechde. Ende vermeerdert haer saet. Eñ maectse bequaem tot ōcuysheit. Eñ si maect ooc goet bloet. Eñ in desgelijcker crachten zijn ooc die peen of moren die pastinaca genaemt zijn.

¶ Sinte Joannes cruit. ¶ Ca.CCCC.xxx.

¶ Yperphicū vel scoba regia lat. ypericō vl' Sim vel aciricū gre. Insaricon ara.

Serapio li.ag.ca.insaricō.i.ypericō/ bescrijft dat dit cruyt aē sinē bladerē dat wijnruite gelijc is Eñ dat eenē principalen stele heeft die meer dā eē spanne lāc is eñ dat desen steel wit eñ seer subtijl is. Eñ dat lāc achtich saet heeft gelijc gerste koꝛenē/eñ dat binnē swart eñ rou is. ¶ Paul? seit/dz dit cruit heet eñ droge is indē.ij.gr.

¶ Diasco.sept/dat van desen crude mettē sade goet gedronckē is den vrouwē ō haer bloeme weō te doē comē. Eñ ō wel orine te maken. ¶ Tot quade vuyle wondē is dit cruit seer goet gestotē/eñ gelijc eē plaster daer ouer geleit. ¶ Dit cruyt metten sape ghedoꝛret eñ ghepoluert eñ met wijn ghedroncken dient seer wel podagricis/dats den fledercijnachtighē in de voetē. ¶ Dit saet genut vanden ghenē die die quarteyn hebbē/ eñ ooc met wijn ghedronckē vdrijft die quarteyne. ¶ Dit cruyt reynicht de leuere eñ oock die nieren. Ende beneēt dat lanc euele Sciatica ghenaēt/alst met wijn ghedroncken woꝛdt. ¶ Dit cruyt gestotē ende op een verbrant lidt ghelept treect vele hitten daer wt. Ende mindert die smerten ende seericheden daer af.

¶ Sterren cruyt
¶ Capittel.CCCC.xxxi
¶ Inguirialis siue stellaria latine
¶ Asterion vel Aster grece.
¶ Bubonium Arabice.

Plinius scrijft indẽ ca. Asteriõ .i. Pu
guirialis/ dz dit cruyt tusscẽ dieltee
roetsen wascht/ eñ op harde eertrijckẽ. ¶
Eñ de sterrẽ decs cruyts schijnẽ also licht
dat mẽ meynt dat eẽ bedriegenisse oft ghe
span des duuels is. ¶ Paul9 seyt indẽ ca.
aster dat dit cruit lanc achtige bladerẽ he
uet eñ dat aẽ die soppẽ somige sterrẽ ofte
sternẽ heeft ¶ Galie. bescrijft õs indẽ cap.
Aster dat dit cruyt vã somige meesterẽ ge
naẽt wort Buboniũ/ dats paddẽ cruit oft
rattẽ cruyt wãt het dẽ paddẽ eñ dẽ wildẽ
rattẽ een grote medicijn is. Eñ dat de pad-
dẽ eñ rattẽ eñ andˀ fenijnige dierẽ in de ste
nẽ eñ steenroetsen wonẽ õ decs cruits wil
wãt die rattẽ eñ die paddẽ wordẽ somtij-
den vã die grote spinnẽ of coppelspinnẽ ge
stekẽ also dat si onmachtich wordẽ gelijc
oft se doot warẽ. Eñ als dese die spinnen
die willen stekẽ/ so swellẽ si so seer daer af al
so dat si daer somtidẽ af steruẽ. Maer als
alsulcke rattẽ bi dit cruit connẽ gecomen
oft dit geknouwen connẽ/ so wordẽ si wedˀ
gesont. Eñ als enige ratte alsoe gequetst
oft onmachtich is datse bi dit cruit niet ge
comẽ en can/ so haelt haer van desen cruyt
de een andˀ ratte eñ geeft dat te smakẽ der
crancker ratte/ eñ andˀ fenijnige dierẽ hou
dẽ haer bi dit cruyt/ eñ si wordẽ daer af ge
sont. Dit cruyt heeft noch veel meer andˀe
duechden in hem dye omme der corthept
wille achter ghelatẽ worden.

¶ Water feloene oft fraischen cruit.
¶ Capittel. CCCC.xxxij.
¶ Spacea vel herba clauelata latine.
¶ Torqueta grece. Marefolon arabice

Die meesterẽ seggẽ dat dit cruyt enẽ
steel heeft ghelijc dat lauẽdel cruyt
met vele scarpe bladerẽ. Eñ dat bloemen
heeft die menigherhande verwe in haer
hebben. Ende sonderlinge drieder hande/
ghelijc gheel/ blaw/ eñ
wit. ¶ Plate. Water
feloene is tot veel sakẽ
goet eñ sondˀlinge dat
water hier af ghedistij
leert Eñ dit cruit wort
in medicinẽ gebesicht/
eñ die wortel seldẽ. ¶
Dit cruit is heet eñ vo
chtich inden .ij. graet.
Ende het is van zijndˀ

natueren doordringhende ende van mal
canderen schependende ofte deplende.

¶ Den wijn ghedrõcken daer dit cruyt in ghesodẽ is/ drijft die quade vochtich; wten liue. Eñ beneemt de quade rudich;/ eñ aldi lep vlceraciẽ. Eñ bisond̄ dye rode vierighe lopende seerich; Herispula.

¶ Als dye kind̄ herispulã/ oft andr̄ rudich; ghecrigen/ so salmẽ dies cruyts een luttel sniden oft scharuẽ in eenẽ bry oft pottagie Oft men sal hẽ geuẽ te drĩcken dat water hieraf gedistilleert/ so ghenesen si certeyn.

¶ Neemet Camillẽ bloemẽ Sinau oft Alchimilla/ eñ Water felone/ elcs een goede hantuol/ eñ siedt dese in wijñ/ eñ drĩcke .ix. morgen achter een vã desen wijñ nuchterẽ. Eñ gaet opdẽ .ix. dach .ij. mael in een badt Deze drãck beneẽt alle slimicheydẽ/ eñ doet die bequamelic wech gaen die lãghen tijt tusschen vel eñ vleesch vgadert sijn. Eñ dẽ rudigen menschẽ dient bisond̄ eñ seer wel vã dyt cruyt te eetẽ/ eñ ooc vã desen water te drĩcken dat hieraf ghedistilleert wordt.

Zeduar Cap. CCCC.xxxiij.
Zeduaria lat. Zerumber gre.

Meester Paul'. zeduar is heet inden .iij. gra. eñ droghe indẽ .ij. gra. Eñ is eẽ wortel cẽs cruyts dz ouer zee wascht. Eñ zeduar duert .x. iaer onuerteyrt in sijn natuere. Eñ heeft die cracht in hẽ om dye menschen warm te makẽ die coudt vã natueren sijn

¶ Serapio

Dit cruyt heeft een rõde wortele/ die dẽ gẽgeber ghelijc is/ eñ comt wten lande vã Zenis.

¶ Dese wortel beneẽt dẽ stãck eñ rueck vãdẽ loccke/ ofte apuyne/ eñ vanden wijne. Eñ dye eenen stinckenden adẽ heeft/ sal dicwilen zeduar besigẽ eñ eeten.

¶ Dit zeduar is goet genut voor verghift oft fenijn. Eñ bisond̄ als die pestilẽcie regneert. Eñ dan sal men een half dragma in den mont houden alsmen in die locht gaet oft alsmen bi anderen luyden comt.

¶ Auicenna Scriuet in sinen boeck de viribus cordis/ dat zeduar dat herte vstarket/ eñ maect goet bloede eñ beneemt dat quadat quaet bloet vandẽ menschen seer wel.

¶ Plini'.

Dit zeduar is goet genut voor een quade maghe/ want het doet wel verdouwẽ eñ verteyren. ende brenghet lust om te eetene Ende alsmen van zeduar drinct/ ofte daer af eetet in een morw eeye/ soe verwarmet alle die leden des menschen

¶ Dit zeduar eñ galigaen elcx eeuen vele ghepoluer iseert/ eñ daeraf gheeten/ benemet den stanck vanden loccke

¶ Ende zeduar in wijne ghesoden/ is sonderlinghe goet voor dye hoesten/ dye van coude ghecomen sijn. Ende desen wijne is

seer goet tot die pijne der mage eñ ᵭ darmen die van coude ghecomen is. ¶ Een sulte ghemaect van zeduar ende galigaẽ met azijne brenghet lust om te eetene

Ghinber of imber. ¶ Ca. CCCC. xxxiiij

¶ Zinziber gre. et la. Thengibel arab.

Die meesters scriuẽ ons dat ginghe ber heet is indẽ derden gr. eñ vochtich indẽ eersten gr. ¶ Serapio li. ag. cap. Zinziber spreect/dat dẽ gengeber in Arabia wascht. Eñ dat die luydẽ daer de bladeren hier af besighen gelijc die luydẽ in duytsche landẽ die wijnrute bladeren of sauie bladeren ghebruyckẽ. Eñ des gelijcke doen si ooc dese wortelen. Eñ het is dẽ besten ghingeber die inwendich seer wit is eñ nyet gaetachtich en is. Eñ die hem laet poluerisceren allsmẽ hẽ breect en is nz goet. ¶ Ghinghebeer heeft enen goeden roec Eñ hi behoort scarp op der tongen te sine gelijc den pepere. ¶ Galien? inden. vi. boec simp. fa. inde cap. zinziber spreeket/dat ghingheber die wt Indien coemt niet alle goet en is. ¶ Ghingeber verhit

die menschẽ. Eñ hi heeft eẽ vochtichz in hẽ Eñ hierõ duert hi lãge als hi wel bewaeret wort allso dat hi niet meer vochtich en de staet of en ligt wãdhi des te eer gecorrũpeert soude wordẽ. ¶ Eñ hi duert. ij. iaer õuerteert in zijn nature eñ cracht. ¶ Plateari? sept/dz ghingeber goet is tot eẽ ɋde mage eñ sondlinge tot een ṽcoude mage. ¶ Zengeber is goet ĩ spise gedaẽ voor die ghene die dicwilẽ õmachtich eñ beswimelt worden. ¶ Gingeber eẽ half loot mit azijn ghenut allsmẽ slapẽ wilt gaẽ/beneẽt dye quade vochtichepden door dat groote sweeten oft sweetinghe.

¶ Item ghingeber is van allen menschẽ goet ghenut die vã binnẽ coude of die vercoudt zijn. ¶ Wãñ daer ghingeber in gesoden is eñ comñ/is seer goet voor die pijne der mage eñ der darmẽ die vã winden comen. Eñ hi doet wel verdouwen.

Zuyckere. ¶ Capit. CCCC. xxxv.

¶ Zuccarum vel zacarum grece et latĩe.

Galienes:.:in sinen boeck de ingenio sanitatis. Suycker sal gebesicht wordē inme decinen die open doen. die verstoptheden. En Suycker is ooc goet tō de binnenste leedē daer mede te reynighen

Suycker en sal niet veel ghebesicht worden ten ware dattet in eenighe cranchept van node ware/ want dye meesters seggen/ dat suycker te veel gebesicht maect slimicheden in dye borst/ en in alle den leden/ en weedōmen in dye iuncturen der leeden. En het doet den gesonden menschen dorst hebben.

Meester Paulus

Suycker is heet/ende droge inden eersten graet. En die duecht des suyckers is/dye spisen laxeren ende weycken.

Alderhande ghebacken suyckere dat met specerien gheconfijt/ofte gebacken is starct en cōforteert den mensche

Auicenna.

Suycker is van naturen versaftende/alst in spise oft alleene ghebesicht wordt

Suyckere met olye van Amandelen gemēgeit/beneemt Colicam passionem. dat is dye die darm sucht. oft dye pijne inden buyck

Die meesters segghen. Suycker is menigerhande. Daer is suycker ghelijc sout aen der hardichept/ende ooc met alsulcke clompen en grouichept. En sommich suicker is wit/cleyn/en eel. en dit wort ghenamet suycker Tabeeset/van eenen lande also ghenaemt. ende dyt suycker woort seer wit en reyn alst ghesodē wort.

Daer is ooc suycker Alusar ghenaemt En dit is dauwe dye vanden hemele valt als voorꝭ staet int. CCCC. en .iij. Capi. vā dit boeck/dat Tereniabin beghint. Oft int CC.lxvij. Cap. beghinnende op Manna. Daer is ooc suyckere candijs dat seer clare is/ en dit is die bloeme vandē suyckere. En dit is goet ghebesicht totten ghebrekē der kelen/en der borst..

Galienes

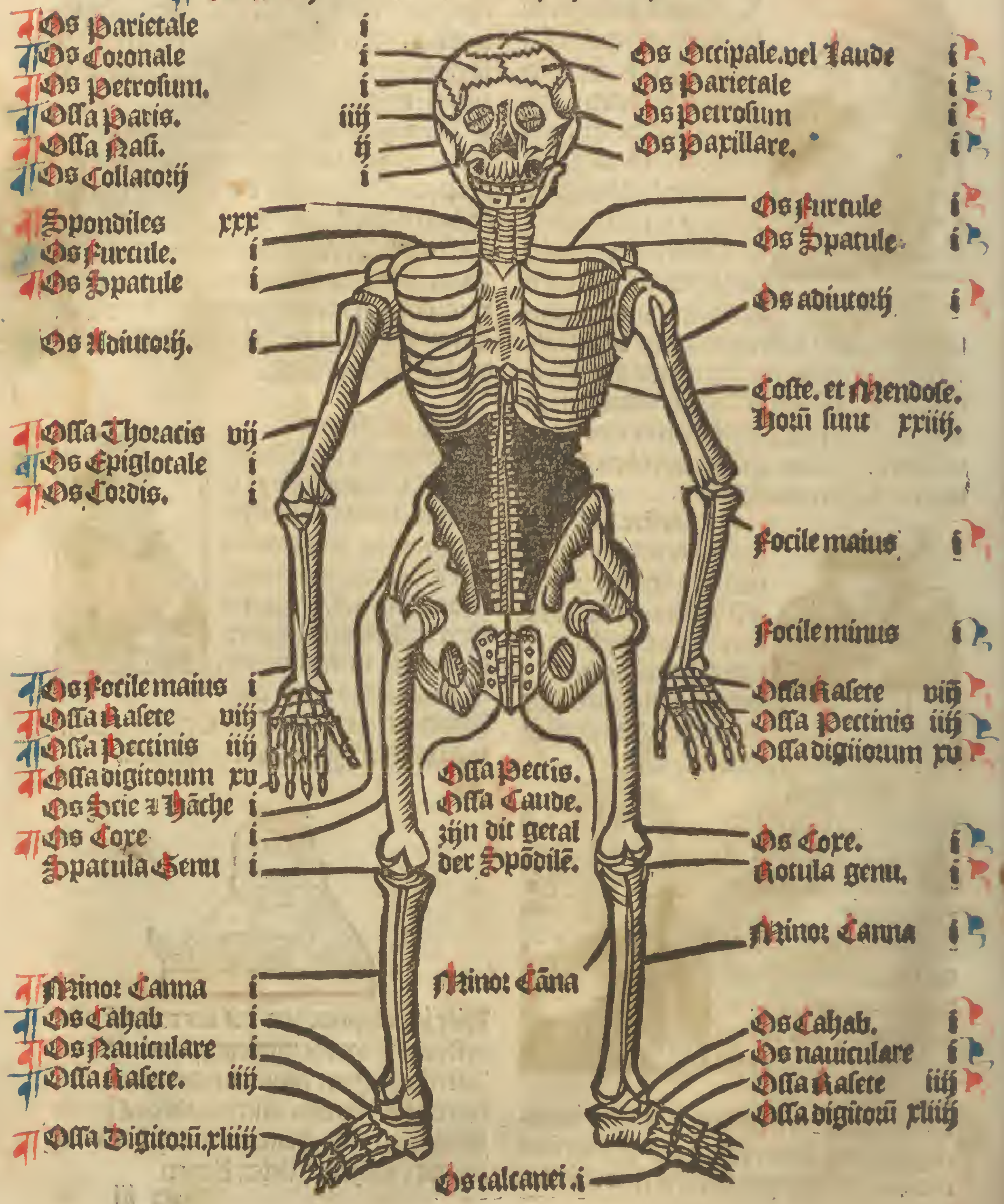

In sinē boeck ō ghesonthz Suycker is goet der Maghe/der Borst/der keelen. der longene/ den Vopsen den Darmen/den Nieren en der blasen. so dit die eerweerdighe hooch gheleerde meester in medecijnen Galienes voorsept/ ende Auicenna/ende Meester Paulus/altesamen vanden Suyckere bescriuen:.

Hier is volejndt den hof der cruydē van deser aerdē tot die ghesonthz des lichaēs.. Laet ōs doch ooc nu gaen inden hof ō passien en lijdens ons salichmakers Christi Jhesu/om te plucken daer vruchtē en cruydē tot salichept ō sielen. Amen

Die Anothomie van dat menschelijcke lichaem

It is dat derdē dele dies boekes. Eñ het is een sondlige goet tractaet eñ daer mē in vidt/hoe waer toe/eñ in welck maniere alle medicijnē haer operacīē ende crachten werckende zijn.

¶ Dese nauolghende medicijnen purgeren ende reynighen dat bloet. Eñ men sal weten dat alle medicinē die bloet purgeren oock die hittighe humoren purgerende die Colera ghenaemt is. Ende die medicijnen die die flumachtighe vochticheit ofte flegma purgeren/purgeren oock die eertachtighe vochticheyt die Melancolia ghenaemt is. Ende oock weder omme die medicijnen die flegma purgeren/purgeren oock die melancolie. Ende die Coleram purgeren/purgeren oock dat bloet.

Adianthos — Cerū caprinū
Aurum bonū — Epatica
Borago — Emblici
Berberis — Malua agrest
Cassia fistula — Pruna
Capilli vener — Politricum
Cicera — Succus arilli
Cibalaria — Tamarindi
Cerasa — Viole.

Eñ dese medicinen wordē Emagoga in griecks ghenaēt

¶ Dese nauolghende medicinen purgeren flegma of die flumige vochtichept.

Agaricus — Ciclamen — Mirabolani
Anacardi — Elacterium — Polipodium
Affodilli — Ebulus — Sambucus.
Aristologia utraqȝ/ epitimū/ stafisagria
Aloe — Esula — Serpentaria
Brionia — Hermodactili — fōs pauonis
Coconidion — Iarus — Titimallus
Coloquintida — Nebuli — Turbith.
Laureola — Thimus

Eñ dese medicinē wordē genaēt Flegmagoga

¶ Dese nauolghende medicinen purgeren Colerā of die hittige humoor. Ende dese wordē Colera goga ghenaemt.

Aloe succotrinum — Ellebor9 albus
Cassia — Mirabolī citrini — semen viticelle
Catapucia. — Nux vomica — Scamonea
Cētaurea mi. — Reubarbar — succ9 titimalli

¶ Dese nauolgēde medicinē purgerē Melācolia/of die ouervloedige eertachtige humoor. Eñ dese worden Malagoga ghenaemt.

Camepitheos — Epithimum
Centaurea maior — Fumus terre
Cuscuta — Lapis armeic9 — Mirabolaī indi
Camedrios — Lapis magnetis/ — Sene
Ellebor9 niger — Lapis lincis/ — squinātum

¶ Item somige vā dese medicinē purgeren met eenē soeticheȝ of saefticheȝ gelijc Cassia fistula. Eñ die somige purgerē dissoluerēde eñ die humorē die haer gelijc zijn na treckēde gelijc scamonea. Eñ die somige van dese medicinē purgerē door haer speciale natuere eñ pprieteit die si i haer hebbē gelijc reubarbar. Eñ de somige purgerē mz eenē clibberachticheȝ of slimicheȝ gelijc mercurialis. Ende die somnighe mzeen southeyt oft knaghinghe ghelijck dat saet vā milde dat Atriplex ghenaemt is. Ende die somnighe purgeren met eender wtdruckinghe ghelijck Mirabolani. Ende die somnighe met eender scharpheyt ghelijck Euforbium.

¶ Dese nauolghende medicijnen purgeren die waterachtichept ende die onnatuerlijcke humorē alsse in die electuarien oft in siropen oft in dranken of in poluerē ghedaen wordē. Mer elck medecijn meestere moet te vooren die quaetheyt hier af

benemē of vanderen eer hi dē crācken inē
schen hier af geeft/wāt si zijn van haerē
natuere seer mordificatijf of bitende. Eñ
si worden Pdragoga ghenaemt.
Apozima radicis ebuli Galbanum
Apozima radicis celsi Oppoponacũ
Armoniacum Succus cucumeris agre.
Asa fetida Sal armoniacum
Calx Sal gemma
Caro leonis Serapinum
Euforbium Scordeon
¶ Dese nauolghende medicinen doen
wel orijne ofte water maken. Ende bre-
ken den steen in die lendenen ende in dye
blase. Eñ dese worden Diuretica genaēt
eñ zijn Diuretica calida die openende eñ
doordringende zijn.
Apiũ/Carui/Leuistic⁊/Spica vtraqꝫ
Alexādrina/Cicade vste. Lapꝭ lincꝭ. Saxi-
Ameos/Cātarides vste. La. agatꝭ (fraga
Amomum. Celidonia. Meu. Trifolium.
Anetũ. Daucus. Oculꝰ ferule. Vespe vste
Amigda. amare Eruca Petrosilinum
Apes vste Eupatoriũ Peucedanũ
Bruscus Fructꝰ edere Pētaphilon
Bacce lauri Folia edere Porrus
Cretanus Feniculus Speragus
Cyperus Gũmi edere Seccacul
Capparus Grana solis Sinomiũ
Senatium Ypericon. Silex monta.
¶ Dese nacuolghende zijn diuretica
frigida.
Adianthos Capillꝰ vene. Scariola
Borago Ceterac Solatrum
Coriandrum Crassula Seīa melo.
Cicorea Eparica Semp viua
Citrulli Herba aceto. Scolopēdria.
Cucumeres Pulmōaria. Vmicularis
Cucurbite Politricum
¶ Dese nacuolghende zijn diuretica
sicca. Ende si stoppen den buyc in quader
maniere/alsose van haerder cracht niet ge
altereert ende verwandert en worden
Auripigmētum. La. agates. Sulphur
Apes vste La. qui repitur. Vespe vste
Cicade vste (in spongia)
Cantarides vste. Radix lupini
Lapis lincis Saxifraga
Lapis agapis Sanguis hyrci
¶ Dese nauolghende zijn diuretica fri
gida. Ende si breecken den steen ende dat
graueel.
Arnoglossa Mellilotũ Seīa bōbacꝭ
Baucia Menica Se. portulace
Coriandrũ Radix lilij Se. lactuce
Iuiube Sebestēse. papaueris albi
Ireos Seīa citrulli Saxifrion
Ysopus Se. melōis. Splē pullorum
Liquiricia Se. cucurbite Vngula ca.
Malue succus Se. basiliconis
vel semen eius
¶ Alle dese voele voorsepde supueren die
borst. Ende verwecken die menschen tot
oncuyschept.
¶ Dese zijn diuretica die van buyten
ghebesighet worden.
Flammula Pionia Sulphurea
Iuniperus Pimpinella Sauina
Nepita Pyretrum Tamarindi
Pulepiũ Ruta Verna
¶ Dese nauolghende doen lichtelijcke
ouergeuen of wtbraken die ouertoledic-
hept eñ si worden vomita genaemt
Acetũ cũ oleo/Ydroleō cũ aq̄ Succꝰ sābuci
et aqua marina Semē atriplicis
Candela de cepo. Succꝰ corticis se. rape
Fumus terre Ebuli se. radicis
¶ Dese nauolgende zijn vomita grauia
Asara baccara Laureola Squilla
Catapucia Lac anabulle. se. pētadactili
Castaneola Lac fulsine Succus cucumerꝭ
Crocus ortulanus

Nux vomica/tapsia centaurea vtraqꝫ.
Maiorana viride eris Ellebor9 albus.
Rafanus.

Ende dese doen vomieren ofte ouergheuen van buyten gheplaestert.
Fel porcinum.
Fel taurinum.
Fel pecorinum.
Ende allen galle gedroncken ofte van buyten gheplaestert doen braken oft ouergeuen. Ende doden die wormē. Ēn soluerē ofte weyckent den buyck.

Dese medicijnē prouoceren menstrua. Ende suueren die vrouwen na haer baringhe.
Amomū Catula feti da. Galbanum.
Ameos Ciclamen
Juniperus Ambra
Camomilla Laudanum
Aloes lignum Cyperus
Origanum Armoniacum
Camedrios Oppoponacum
Asa ferida Camephiteos
Olibanum Afodilli
Costus Oīs fuositas ex aromatibus
Brionia Diptanus
Calamita Fenugrecum
Pionia Calamus aromaticꝰ
Gith Radix ebuli
Calamentum Gentiana
Storax rubea Spica vtraqꝫ
Sucus rubee Siler montana

Dese prouoceren Emorropdas ofte openen die verghulde aderen van achtere
Antimonium Diptamus
Piretrum Arsenicum

Folia caprifolij Persiciana
Emplaustra Folia persici
Rubea maior Buglossa
Farina lupinorū Radix mirrice agrestꝭ
Cyperus Gentiana
Centaurea Millefolium
Spargula Cortex et radix
Menta Squilla
Mali granati Mercurialis
Thucia Cortex radicis
Nigella Vitriolum
Celsi Os sepie.
Ende alle die medicijnen die die menstrua prouoceren/prouoceren oock Emorropdas. Ende alle gallen ende alle dat bitter ende sout is doot die wormen ende prouoceert Emorropdas.

Dese naeuolghende medicijnen conforteren ende verstarcken dat herte ende alle die leden. Ende dese zijn die medecinē die dat herte verstarcken.
Ambra Carpobalsamus
Os de corde cerui
Antifolium Folium
Rosemarinus Agrimonia
Fusticelli Saturegia
Agnus castus Gariofilata
Saluia Basilicon
Gallia Spica
Been al. et ru. Gallia muscata
Filoales Blacte bizantie
Gariofili Betonia
Galanga Balsamita
Muscus Cardamomum
Macis Cubebe
Maiorana Calamus aromaticus
Muscata maior Cynamomum
Nux muscata
Crocus orientalis

Dese zijn coude vstarckēde medicinē

Atriplex — Cucurbite
Rose — Balausti
Jacincti — Smaragdi
Coralli — Lactuca
Sandali omnis — Camphora
Meloni — Citrulli
Margarite — Cucumeri
Nenufar — Cucumeri
Poma agresta.

¶ Dese nauolghende cruyden verstarken ende si bedwinghen den buyck. Ende si zijn goet teghen alderhande loopen des bloets waer af die comen moghen.

Corrigiola — Rosa canina
Verbena — Centrum galli.
Simphitum — Cuscago
Opium — Sigillum beate Ma.
Umbilicus veneris — Plantago
Sigillum salomonis
Vermicularis — Papauer
Sticados — Policaria

¶ Dese nauolghende boomen conforteren ende benemen die oncuysheyt.

Saginella — Folia coctoni
Lentiscus — Cime salicis
Folia rose — Oleaster
Frondes sorbi — Virga pastoris
Rubus — Fungus qui nascitur.

Folia { Nespuli — Folia Cypressi
Prunorum — Apis pedem
Indorum — Rose canine
Pirorum — Flores et folia
Agrestium — Fraxini.

¶ Dese nauolghende vruchten zijn conforterende ofte verstarckende.

Amigdala — Galla
Sorba — Arilli virides
Lupini — Sumach

Galanshe — Lenticule
Sedagar — Mora celsi
Se. papaueris — Se. plantagis
Triticum rostum — Corna
Milium — Uva siluatica
Cipressi — Mircilli
Crassula — Nespule
Cotona — Pruna immatura
Cicere — Pira
Castanee — Prunella
Fasiole — Poma
Fabe — Pisa
Granum risi — Psilium
Pside

¶ Dese naeuolghende medicijnen consolideren alsse tot plaesteren oft tot saluē ghebesighet worden. Ende ghegenererē goet vleesch in die wonden ende in die vlceracien.

Acatia — Dragantum
Sanguis asini — Alumen
Filtrum ustum — Thus mascu. minutiz
Argilla — Gipse puluis
Antimonium — Lac asine vel Terra sigillata
Atramentum capre in quo la.
Vernix — Bolus armenus
Vides intincti extinguuntur.
Carabe — Mastix
Coralli — Mumia
Cinis tamarisci — Pili leporis usti
Cinis cornuum cerui — Pinee uste
Coagulum leporis — Puluis tāni
Coagulum cuniculi — Sanguis colūbini
Coagulum hedi — Sanguis draconis

Item alle coude medicinen ghestreken of ghesalft ghedroncken/oft gheten repercucieren die hitte in die menschen. Ende sy benemen dat sweet. Ende in contrarie alle heete medicijnen prouoceren dat sweet ofte doen sweeten.

Dese nauolghende medicinen doen die menschen van buyten sweeten.

Altea	Folia populi
Paleum ordei	Atriplex
Folia papini	Pepanus
Branca vrsina	Yris
Radix lilij	Cinoglossa
Lactuca	Spinagia
Cassilago	Linum
Volubilis	Coriandrum
Malua	Violaria
Camomilla	Nemita
Vngula	Cataplasmata
Mandragora	Gallina
Faueola	Paritaria
Folia vlmi	Portulaca
Fenugrecum	Papauer

Dese nauolghende vetticheyden oft olien doen oock sweeten wtwaerts.

Auxungia
Galline
Catri
Canicule
Ciconee
Vulturis
Corui
Lupi
Cornicule
Milui
Bubonis
Noctue
Pice
Leonis
Vrsi

Auxungia testudinis aque
Coturnicis
Adeps anserinus
Pinguedo magnorum piscium
Pinguedo mercul fluuialis
Pinguedo porcina vetus
Oleum de nucib9
Oleum de oliuis q̃uis frigidum

Alle heete dinghen prouoceren dat sweet alsse van buyten ghesalft of gheplaestert worden. Ende oock alsse van binnen ghe ten ofte ghedroncken worden.

Dese nauolghende bloemen prouo ceren dat sweet van binnen.

Flores Amigdale	Flores Altee
Flores Cerasorũ	Flores Nemite
Flores Violarũ	flores pomi dulcis
Flores Rose albe	Flores Fenugreci
Flores Volubilis	flores Yreos
Flores brance vrsine	flores spatule
Flores Arnoglosse	flores Lini
Flores Papaueris	flores Camomille
Flores Lilij	flores Fabe
Flores Malue	Flores Pionie

Dese naeuolghende zijn seere voedende. Ende si genereren vleeysch ende oock goet bloet.

Witten honich die versch is
Goet bier — Wit suyckere
Alle cleyne viskẽs — Versche botere
Sommighe viskens die stinci genaemt zijn
Ghedecsemt broot — Melc van vettẽ dierẽ
Gheyten melck — Coyen melck
Buffelen melck — Mrouwe eyeren
Goeden wijn die claere welruyckende smakelijck is.
Alderhande merch van stercke dieren dat met goeden melck ghecocct is. Ende dat met goet caneel poedere recondeert is
Merch van alderhande cullen der dierẽ die met eyeren gecondeert eñ ghesodẽ zijn.

Dese vruchten voeden seere.

Amigdala	Cerasa nigra
Ficus mature	Frage vel fragule
Farina Spelte	Frumentum coctum
Grana risi	Iuiube
Pince	Poma dulcia
Pira lardaria	Pigne et frumentaĩa
Robellia Cicerum	Recens
Vue mature	Vue passe et similia

Dese cruyden voeden seere.

Atriplex	Borago
Bleta	Caulium tenuitates.

Blitus
Feniculus
Paline agrestis
Raparecens
Pringi radices
Morsus galline
Pepanus
Spinachia
Speragus

¶ Dat vleesch van dese navolghende ghedierten is seere voedende.

Carnes
Perdicum
Fasianorum
Gallinarum
Auiū pullarum
Agni masculi
Hedi lactentis
Capriole.
Pisces squamosi
Rostra et pedes
Procellorum
Succus frumenti
Testudo campi
Tortura pulli

¶ Dese navolghende medicinen helpen ende reficieren seer in scharpe ende in hittighe cranchepden.

Acetosa
Amidum
Penidie
Cucumeres
Portulaca
Ptisana
Cicorea
Semina melonis mundata
Scariola
Lactuca
Morsus galline.
Melo palestinus
Succus granorum
Acetosorum
Zuccarum
Cucurbite
Pruna domestica
Farina ordei
Lac Amigdalarum
Spinachia

¶ Dese navolgende medicinē zijn goet teghen alderhāde fenijn oft tegen vergift.

Caro Tyri
Ruta
Gummi Edere
Aristologia utraque
Asa ferida
Scissa vel gallus
Allium
Scordeon
Corallus
Gentiana
Balsamus
Rafanus
Gallina viua
Radix et semina
Speragi
Emplastratus ca.
Super locum veneris.
Semen Citri

Citraria
Semen sinapis
Ypericon
Lupinus
Ciclamen
Terebentina
Omne sal
Castoreum
Tyriaca
Pionia
Eruca
Herba paralisis
Caro serpentis
Sāguis leporis vel Tyri.
Sauina
Nuces comeste
Cardamomum
Testiculus ceruinus
Plantago
Dyptamus
Tapsus barbatus
Pes columbinus
Vicetoxicū

Dese vier cruidē zijn remollitiua of al hart hedē of sweeringe morw eñ saeftmakēde
Malua
Mercurialis
Bismalua
Branca ursina
Eñ die sommige doen hier toe Ciclamen
Eñ andere doctoren seggen datter .vij. re remollerende crupden zijn. Eñ dat dese drie daer toe ghedaen sullen worden.
Ciclamen
Paritaria
Violaria

¶ Dese worte. openē alle verstopthepden
Radix
Brusci
Apij
Feniculi
Speragi
Petroselini

¶ Dese zijn vier groote coude saden
Semen
Cucumeris
Melonum
Citrulli
Cucurbite

¶ Dese zijn die vier cleyne coude saden.
Endiuie
Scariole
Portulace
Lactuce
Eñ die somighe doē hier toe papauer alb
Dese zijn de .iiij. cleyn sade de verstopth. openē
Carui
Anisi
Feniculi
Coriandri

¶ Dese zijn de vier ghehaerde crupden
Adianthos
Capillus veneris

Politricum
Ceterac

Dese bloemen zĳ̄ in hitte ghetēpert

Flores:
- Boraginis
- Buglosse
- Violarum
- Camomille
- Melliloti

Hier na volghen die namen der
- Gummē
- Vruchten
- Saden
- Wortelen
- Ghedierten

des boecs

Dese zĳ̄ die gommen daer in desen boecke bysondere capittelen af staen.

Asa fetida	int xli capittel
Bedellium	int lxxvij capit:t
Camphora	int cxix capittel
Dragantum	int c. capittel
Euforbium	int lxx capittel
Gummi Arabicum	int cci capit:t

Galbanum	int ccij capittel
Laudanum	int ccxxxix capittel
Mastix	int cclxviij capittel
Opoponacum	int ccxciij capittel
Olibanum	int ccxci capittel
Serapinum	int ccclxxvij capittel
Storax	int ccclxxviij capittel.
Sanguis draconis	int ccclxxx capittel
Terebentina	int ccccv capittel

Die vruchten dees boeckes.

Amigdala	int xxv capittel
Citonia	int c. capittel
Castanea	int cxxxv capittel
Cappari	int cxxxvi capittel
Dactuli	int cli capittel
Cerusa	int cxx capittel
Fabe	int clxxx capittel
Juiube	int ccxx capittel
Lupini	int ccxxxiiij capittel
Mora celsi	int cclix capittel
Mora granata	int ccvi capittel
Meloni	int cc.xxvi capittel
Mora bacci	int cclxiij capittel
Mala matiana	int cc.xvi capittel
Mirabolani	int cclxx.ij capittel
Nux auelana	int cclxxx capittel
Nux vsualis	int cclxxxi capittel
Mespuli	int cclxxxij capittel
Orobi	int cc.xxxvij capittel
Ordeum	int cclxxxix capittel
Oliue	int ccxc capittel
Prune	int cccxx capittel
Pira	int cccxxiij capittel
Poma	int cccxxv capittel.

Die capittelen der sadē des boecks

Semen Anisi	int xv capittel
Semen Aneti	int cxiiij capittel
Semen Apij	int vi capittel

¶ Die capittē. der wortelen des boecs.

¶ Die capittelen der ghesteenten des boeckes.

¶ Die capittelen der ghedierten des boeckes. Ende van dat gheene dat van haer comet.

Ende alle dese moghen bysonderlijc ende onder malcanderen vermenget in die medicinen ghebesicht worden.

¶ Dits dat vierde deel des boecks en̄ dyt
leert ons kennen alle verwen der orijnen
daer diuersche crancheden en̄ ge
breken door ghewetē
worden.

Mede voorgenoē-
den capittelē wt
mē bescreuē hoe
men raet geuen
mach tegen allē
hande cranckheit
en̄ gebreck vā mē
schē. En̄ op dat
men bekennē mach die nature van die sel
ue crancheden/so is vā noode te weten die
naturere en̄ dat wesen oft ghestalt der orij
nen/daer die bekenthept vā alle cranchep
den wt coemt ghelijc Auicenna betuyghē
de is int eerste deel zijns vierden boeckes
daer hi scrijft dat niet moghelijc en is dat
men die pacienten cureren mach alsmen
die natuere en̄ die cōplexie der cranchedē
niet en weet oft en bekent. En̄ hier om nie
scrijuen ons die experte meesters der me
dicijnē ghelijc Auicenna/Egidius/ Ysaac
Platearius. ende nach andere meesteren
veele goede leringen vāder kennissen der
orinen daer men mede bekennen en̄ wetē
mach de cranchept en̄ complexie vā elckē
mensche. ¶ Meester Constātinus sprec
ket dat een mensche te samen ghevoecht
en̄ ghemaeckt is vā vier elementen. Van
den eertrijck heeft die mensche drooch/ en̄
coudtheyt/vāden water heeft hi vochticheit
en̄ couthept. Vāder lucht heeft hi vochtic
hept ende heetheit. En̄ vāden viere heuet
hi heetheit en̄ drooch. En̄ hier wt salmen
merckē en̄ weten dat vāder heethept alder
hāde substancie root wordt/vā der coudt
hept wit/vāder roothept dunne/ ende vā
der vochtichept dicke. En̄ door dese woor
den mach elck mensche bemercken wt zij
der orijne oft watere vā wat natueren en
de complexien hi is. Ende welcke/en̄ hoe
danighe cranchept in hem sondighet oft
hem quelt. ¶ Want als de orijne root ende Sanguineus
dicke is/so is die mensche hittich ende vol
bloets. Ende vā zijnder complexien is hy
Sāguineus ghenaemt. ¶ Ende als die
orijne root ende dunne is/soe is dye men
sche hittih ende dorre. Ende vā zijnder cō Colericus
plexie is hi Colericus. Ende in hem sondi
ghet die galle. Ende dese menschen is lich
telijc toornich oft gram. Ende hy ghecrij
ghet ghemeenlijck die gheelsucht die ycte
ricia ghenaemt is. ¶ Ende als die orij
ne wit ende dicke is/dat beteykent dat de Flegmaticus
mensche coudt ende vochtich van natue
ren is. En̄ vā zijnder nature is hi Flegma
ticus ghenaemt. Ende in hem sondighet
veele waterachtichs bloets. Ende dese is
die wilen geerne alleene. ¶ En̄ als die ori
ne wit en̄ dunne is/ dat beteykent dat die
mensche coudt en̄ droghe vā natueren is. Melancolicus
En̄ dese is melancolicus vā zijnder natue
ren. En̄ hi is altijt truerich. En̄ hy heuet
in hē swaer eertachtich bloet. En̄ hi is ge
meenlijc al bleyc achtich vā verwen.

Item de orij ne wort ge deylt in vier dee len. ¶ Dat eerste deel is den circke le ofte den opper stenrinck der orij nen. Ende desen beteykent ons de crancheyden des hoofdes. ¶ Dat tweede deel der orijnẽ is dat deel na desen circkele. Ende dit beteykent ons de cranc heyden der borst ende der longhenen. ¶ Ende dat derde deel der orijne is dat mid del der orijnen. Ende dit beteykent ons de crancheyden der maghe/ der leueren/ eñ der milten. ¶ Ende dat vierde deel is dat onderste oft den bodem der orijnen. Ende dit beteykent ons die crancheden der nie ren/ der darmen/ ende der blasen/ ende der matrice ofte moedere. Ende ghelijck ghi dese viere deylen der orijnen met eeniger hande materien vindt vermenghet zijn de daer nae moecht ghy die crancheyden der menschen bekennen ende wtspreken/ ghelijck si in die leden zijn na die wtwisin ghe van dese viere deylen der orijnen.

Dat Eerste deel

Dat tweede deel

Merkt dit wel aen

Dat derde deel

Dat vierde deel

¶ Item die orijne salmen aenschouwẽ of besien des morghens alsse versch ghema ket is/ ende alsoe noch warm is. Ende die orijne sal in eenen orijnael wel gestoppet zijn op dat si niet en scheyde oft ghelijc eẽ mortele en worde. Ende als dit gheschiet moetmen die orijne met warmen watere weder in haer eerste wesen oft gestalt brẽ ghen ghelijck si vanden menschen eersten ghecomen is. Ende dan salmense wat la ten staen. Ende daer na salmen die orijne besien oft beschouwen nae die wtwisinge van die vier deylen der orijne.

Die orine wordt ghedeylt in negen en twintich ofte twintich verwen Die eerste verwe is wit ende claer subtijl eñ doorluchtich ofte doorsichtich ghelijck een water. Eñ een witte orijne de dicke is gelijc een melc Eñ een witte orine die ghe lijc een versch melc is/ Eñ eẽ bleecke orine die gelijc ghingeber oft een kemels huyt is/ eñ dese verwe wort Caropos ghenaẽt Eñ dese vier orijnen beteykenen õuerdou welijcheyt der maghe. ¶ Die orijne die bleyck is ghelijck vlees dat half ghesoden is. Eñ die orijne de bleeck is gelijc vleesch dat gheheelijc ghesoden is/ beteykenen eẽ beghinsele vander verdouwinghe of ver teringhe der maghe die noch niet ghehee lijc vollenbracht en is. ¶ Die orijne die ge heel is ghelijck eenen onrijpen appele/ be teykent datter beghinsele vander verdou winghe der maghe volbracht is. ¶ Die orine die gheheelijc gheel is ghelijc eenen onrijpen appele/ betekent volcomẽ eñ perfecte verdouwinghe der mage. Eñ des gelijcke beteykent ooc die rode orijne die ghelijc onpuer gout gestelt is. Eñ de o rine die gelijc claer gout is beteckẽt ooc vol maecte ṽdouwinge. ¶ Die orijne die ghe lijc een waterachtich bloet is oft die gelijc sofferaen is/ oft die ghelijc een vlãme van groenen houte is/ ofte van drooghen hou

te is. Dese vier orinen beteykenen ouertreedinghe ofte exces vander volcomen ṽdouwinghe der maghe in eenen ghesonden mensche. Ende in enen crancken mensche beteykenen dese orijnen die febres oft die cortzen ende hitticheyt der leueren

¶ Die orine die ghelijck rooden swarten wijn is, ofte die ghelijck rode eerde is dye tot swartheyt gheneycht is, bediet een ṽbrande vochticheyt, oft een verbrande ende seere hittighe sucht.

¶ Die orine die gheuerwet is ghelijc loot, oft die asschenuerwich is, beteykent een doodelijcke sucht ofte vochticheyt.

¶ Die orine die groen is ofte ghelijck een koole, beteykent oock een doodelijcke verbrande vochticheyt. Groen orijn

¶ Die orine die swart is ghelijc eenen moriaen ofte moer, beteykent oock een doodelijcke vochticheyt der menschen Swart

¶ Die orine die gheheelijc swart is gelijc een koole, beteykent een gheheelijc doodelijcke sucht oft vochticheyt Swart orijn

¶ Die hooghe gheleerde meester Auicenna bescryft ons int tweede deel zijns eersten boecks, dat de swarte orine somtiden van coude coemt, als die natuerlijcke hytte der menschen gehelijc vtteert is. Oft dz si coemt vã een ṽbrãde hitte die de natuerlijcke hitte verteert Swarte orine vã coude

¶ Eñ als die swarte orine seer luttel of in cleyne quãtiteyt gemaect wort met eenẽ stinckendẽ roec, die beteykent grote hitte der longene. Eñ dese is ooc doodelijc Swart

¶ Die swarte orine, beteikẽt eẽ ṽstopthz ṽ miltẽ, daer die gheelsucht wt coemt, of na volghet. Ende die reden hier af want die swarte eertachtighe vochticheit en mach tot de milte niet comen. Ende daer omme treckse tot dye nieren ende totter blasen. Ende dese orine en is niet doodelijc.

¶ Die swarte orine bediet oock eẽ ṽbrãde vochtichz in dẽ tijt des crijghes ṽ naturẽ (dye Crisis) als die natuere der menscẽ die materiẽ ṽ cranchz wtworpẽde is. Eñ dese orine is ooc niet doodelijc, alsse op eẽ male vele gemaect wort. Maer alsse luttel of in een cleyne menichte gemaect wort dat en is niet goet. ¶ Itẽ die swarte orine die vã eene onreyne vrouwe coẽt beteykẽt dz haer vochticheit menstruũ genaẽt lopẽde is. Eñ dese orine en is ooc nz doodelic

¶ Die swarte orine beteykent dicmalẽ eñ alder dickste die quartainsche febres. Eñ dese en is ooc nz doodelijc, Eñ sonderlinghe als hier af op een mael vele ghemaecket wort. ¶ Die swarte orine beteykẽt oock dicmalen die cranchеyt der nierẽ eñ ṽ blasen. Eñ dese en is dã ooc nz doodelijc.

¶ Itẽ als de orine lootuerwich is, eñ daer na swart wort, dese beteikẽt die meninge die vore ghescreuen is van die doodelijcke swarte orine. ¶ Itẽ die swarte orine met lootuerwe ṽmengt. Eñ bi na voor swart geacht wort, beteykent een verliesinge of ṽlatinge vanṽ natuerlijker hitte eñ oock die crachten des menschẽ. ¶ Itẽ die orine die geheelijc lootuerwich is bouẽ ende beneden, is veel quader dan die orijne die alleene bleeck of gheel is. Eñ ooc dan die orijne die beneden alleene swart oft lootuerwich is. ¶ Item die swarte oft lootuerwighe orine die te vorẽ groen ghe weest is, is doodelijc in die menschen, ghelijck Meester Ysaac bescrijft.

¶ Item als den circkel der orijnen bleeck is, dat beteykent cranckheyt der hersenen Ende die toe comende vallende suchte Epilencia genaemt. ¶ Item die orine de gelijc loot gheuerwet is beteykẽt aldṽ dicste malẽ die watersucht Ydropisis genaemt ¶ Itẽ een turbele lootuerwighe orine be-

Swart orine — nota — Swart orine — Swart orine — Eerst lotuerwich is nae swart — Swarte orine m(et)... — Lootwarwich — Swart die te voren groen gheweest is — De cirkel bleeck — Lootwarwich is — En ghestadige loot verwige orijn

tepkent die coude sepcke Dissuria genaẽt

Swarte orin die dicke is
¶ Een swarte dicke orine die te voren wit
gheweest is/ Eñ als dese mensche pine of
weedom gheuoelt in zijn slincke side/ dat be
tepkent een verstopthz der miltẽ/

Die rode orine die na loot warwich wort
Die roode
orine die daer na lootuerwich wordt. Eñ
als om den circkel koornẽ hangen/ bediet
de longẽ sucht Peripleumonia genaemt
Eñ oock eẽ aposteme opter borst Pleure
sis genaẽt.

Lootwarwich oft witte
¶ Itẽ witte oft lootuerwighe
orine daer cleyne witte schellen inne varẽ
ofte swemmẽ/ bediet den loop dẽ vrouwen
of fluxum menstrualem.

Lootwarwighe
¶ Lootuerwighe orine die vã eenen men
sche coẽt die die afnemende oft wtdrogen
de sucht heeft Ptisis genaemt/ is ooc dode
lic. Lootuerwige orine de vã eenẽ mensce
coemt de dul of rasende int hooft is/ de Fre
netic9 ghenaemt is/ is dodelijc

Vã een kinde die groen is
¶ Die orine vã eenen kinde die groene is
betepkent den cramp die vã coudẽ coemt/
ghelijc Auicenna scrijft int tweede deel si
nes eersten boecks. Die orine die groen is
vã een starcke febres oft cortse/ is doodelic
wãtse bediet een dodelike hitte de brãden
de is binnen int smenschẽ lichaẽ

Groene orine met heffen op die bodem
¶ Die orine die groen is als dye mensche
pine oft weedom heeft in zijn mage. Ende
als op die gront vã deser orine een substã
cie leyt ghelijc heffe die Sedimẽ ghenaẽt
is. Dese bediet dat die mensche in hẽ heeft
fenijn eñ vergiffenisse. ¶ Groen orine na gro
ten eñ swaren arbeit dẽ menschẽ/ bediet te
genwoordighẽ cramp of crãpinge

Witte orine en claer
¶ Item witte orine de claer is/ eñ daer toe
ooc dunne/ bediet die verstopthz der miltẽ
int smenschen lichaem.

Witte orine met eñ lootwarwige circkel
¶ Item witte orine met enẽ lootuerwigẽ
circkele/ bedyet pinen ofte weedomen int
hooft oft die vallende sucht

Witte orine met etter op die gront
¶ Item witte orine met ettere vermengt
op dien gront/ betepkent quetsinghe ende
verwontheit der nieren. Ende als die orij
ne int beginsele de wtgãcs scarp of bitẽde
is/ dat betepkẽt dat die blase vercout

¶ Item witte orine oft bleecke orine daer
sant inne ligt/ bediet den steẽ der blase/ Eñ
als dit sant root is/ dat betepkent dẽ steen
in die nieren. Eñ sonderlinghe als die ori
ne dicke ende beachtich is. Ende als dye
mensche met die febres beladen is/ soe be
diet dat afnemen oft verswijmẽ indẽ der
ven graet. Mer als die orine alleene bouẽ
vet is/ dz betepkent de hitte der nierẽ welc
ke hitte die vetticheyt der nieren verteerẽ
de is. ¶ Item witte ofte bleycke orine
die seer stinckende is/ ende die luttel gema
ket wort/ is doodelic. ¶ Witte of bleec
ke orijne die dicke is ende daer veele scuijs
inne hanget aendẽ circkele/ betepkent een
vochtich hooft ende veel winden indẽ buy
ke. Ende alsser veel blaeskens ofte bolle
kens aen den circkele hanghen/ dat betep
kent een slijmighe borst

¶ Item witte groene oft turbulente orij
nen ghelijck ezels orine/ ende die alsoe lan
ghen tijt blijft/ betepkent grote pine in dz
hooft oft hooftsweer

¶ Die orine die luttel gemaect wort eñ de
gestelt is gelijc mel/ betepkẽt die gichtichz

¶ Item bleycke orine met een droeue sub
stancie ende daer opten gront een substã
cie ligghet/ die Ypostasis ghenaemt is/ de
nyet scharp ouer haer en gaet/ betepkent
die selue menschen met veele vochtichey
den beswaert te sine. Ende sonderlinghe
in die leden die onder den nauele zijn gelijc
in die nieren ende die blase

¶ Item in welcke orine die substancie die
opten gront ligghet wit is ende die schar
pelijcken ouer haer ghaet/ betepkent ghe
sontheyt der menschen

¶ Witte orine die subtijl eñ dunne is ghelijc water/beteykēt gemeenlic/gelijc Egidi⁹ in sinē boec vand' orine spreect/die cranchept die de watersucht genaēt is oft pijlicheyt d' miltē/oft der nierē/of de gichticheyt inde leden/oft die vallende sucht/oft eē vercoude leuere/oft eē vercoude moede/oft die daghelicsche febres/of de quartane. ¶ De bleeke orine die dunne eñ claer is/beteikent dat selue gelijc die witte orine die hier voor ghestelt is. ¶ Witte orine gelijc melc de luttel gemaect wort/bediet die gichticheyt ofte dē slach d' popelsie/die Apoplexia genaēt is/ Dese orine beteykent ooc somtidē die gichticheyt d' darmē. Eñ sonderlinge alsmen pine verneēt op dē nauele. ¶ Itē die orine die luttel gemaect wort op eē male beteykent camergāc/oft die afnemēde eñ verswinende sucht ptisis genaēt/oft eē verstopheyt der leuerē/eñ d' miltē/of een onuerdouwelike vochticheyt/gelijc Egidi⁹ spreect/Eñ wedom als de orine vele gemaect wort de beteykent contrarie den voornoēden cranchep dē ghelike verstopheyt des camerghāccs. Eñ openinge eñ verlossinge d' miltē/ eñ ooc der leueren. ¶ Bleycke orine die daer toe gheel eñ dicke is/Eñ als dese binnē een vrenedersinct oprē gronc/gelijc eē vetticheyt bediet verstopheyt d' milten/of der nierē. ¶ Heele orine daer somige materie inne vaert of drijft gelijc hayr/bediet gebrec eñ pijlicheyt d' nierē. ¶ Die orine de root eñ subtijl is daer inne haer cleyne bobbelkens of bellekēs aen dē opperstē rinck hangē/beteikēt een apostēe in die borst Pleuresis genaēt of de longē sucht Peripleumonia genaēt Eñ in dese cranchedē zijn somige ongeuallen of toe vallē ghelijc die febres. Eñ kichē op die borst eñ hoestē eñ cort ademē. ende hier aen machmē wel bekennē die voorgenoēde cranchedē. ¶ Itē orine de root eñ dunne is voor die febres eñ oock na die febres/bediet die hitte d' leuerē/eñ oock d' nierē. Eñ sonderlingē als de mensche hitte verneēt van buten aē die leuere/eñ aē die nierē. ¶ Roode orine die dicke is/beteykēt een aposteme d' leuerē/of der longenē/Eñ ooc die febres. ¶ Roode orine de dicke is bediet dicmalē die watersucht die vā coude eñ verstopheyt d' leueren coēt. ¶ Itē orine die root eñ gheelachtich is/eñ als aen dē cirkele roodē schuym hāget/bediet een onghedaente eñ mauwe verwe

¶ Vand' substancie eñ van die verwen d' orinen is genoech gescit. Eñ nu salmē scriuē de beduydenisse d' orinē daer somige materiē inne vermengt zijn gelijc inden circkele.

Eñ circkele d' orinē de dick is ind' substācie eñ waeachtich ind' verwe/bediet pijn int achterste deel vandē hoofde. ¶ Dē circkel d' orinē die dicke is in d' substācie eñ purpur vā verwē/bediet pine eñ weedom int vorste deel vādē hoofde. ¶ Eñ circkele de gheel of root eñ dūne is/bediet pine int rechte deel of inde rechte side vā smenschē hooft. Dē circkele de loot verwich is eñ dicke is ind' substācie/beteykēt dē slach d' popelsie/die Apoplexia genaēt is of de vallēde sucht/of sint Valētijns sucht de Epilēcia genaēt is. ¶ Eenē subtijlē circkele die grone is/bediet onsinnicheyt eñ raserie it hooft de Frenesis genaēt is/gelijc Auicēna spreeckt int eerste deel zijns boeckes

En swart cirkel te voren bleeck
Die orine met veel schuyms
Wolckens inde orine
Orine opte gront etter
Inde gront bloet leyt
Etter en root sande en wit sandt op de gront

Een swartē circkel die te voren bleecke is geweest/is dodelic. Die orine mz veel schuyms/eñ met grote eñ cleyne blaeskēs beteykent hitte/windē eñ roeckē/die wter maghe in die herssenē opclimen/daer dye snoterië eñ snuffen afcomen. Als in die orinē wolckē varen/dat bedyet ghebreck ð leuere. Orine die op harē grōt etter he. uet ligghen/eñ ooc stinct/bedyet pijnlichz ð nierē/eñ der blasen. Als in die orine bloet leghet/dat comt vanð leuere/oft nieren/oft blase/oft vander moedere

Vandē ettere. eñ root eñ wit sandē/die al opdē gront der orinē liggē/is genoech voorseyt.

Als in die orinen vthonen materien gelijc semelē oft schellē/son ð die febres/bedyet ghebreck ð blasen. oft een seerighe ru dighe blase. Als dese orine so vthoont metter febres/betekent die vteyrende sucht ptisis. Als in die orine is materie gelijc hayr dat beteykent pine ð nieren/eñ als dye mensche niet cortsachtich en in is oft die febres niet en heeft. Mer als die o. rine vmengt schijnt met hayr eñ olie/met die febres/ beteykent ooc de teyrende sucht

Vrouwē orine/daer opdē gront swarte sandē ligghen/beteykent vstopthz vander vrouwen bloemē. Als inð vrouwē orijn dit sandt met swarthz eñ dichz vmenghet is mer ten leget opdē grōt niet/ beteykent den loop der vrouwen teghenwoordich te zijn. Als sulck sandt in des mās orine op dē gront leget/dat bediet pine eñ ghebreck ð milten. Cleyn schellē opdē gront ð orinen/eñ als aen die orine hāgen bobbelen oft clocxkēs/bediet podagrā/dats dz fleōcijn eñ gicht ð voetē. Als inð vrouwē orine een wolcke sweemt/die met stellen ð mengt is/die op en af varen/ bediet dz die vrouwe bevrucht is/oft kint draghet

Als opden gront ð orinē leget een witte wolcke die bouē scarp is/eñ opdē grōt dicke. in haerð substancien/ bediet volmaecte gesontheyt ð menschen. Als opdē grōt ð orinen leget een witte oft swarte wolcke de bouen niet scharp en is/beteket crācheyt ð leden onder den nauel/ als der blasen/der nieren

Alle dese Iudicien eñ oerdelen der orinen/zijn dye opiniē eñ meeninghen ð experter medecijnmeesters. als Auicenna, Egidi9. eñ Ysaac betuyghen.

Hier beghint dz vijfste deel des boecs. Eñ is een tractaet geordineert vā meester Arnold9 denoua villa/vanden cautelēende wijshedē/om die vrinen te iudicerē op dat die medecijmeester niet bedroghē noch beschaēt en worde. wāt die orinē zijn dicwilē bedriecklick/bisondð als dye siectē sijn in dye zeenuen eñ aderen.

Hier behoort nu elc-
kē medecijnmeeste-
re te weetē de cau-
telē ō orinē/op dat
hy voorsien mach
die tēptacien ō mē-
schen. eñ vādē be-
drigers ō orijnē en
bespotters.

¶ Hierom is ten eersten te weeten te ond-
kennē die orine vāden menschen/ofte ghe-
dierten/ofte vaneenich anō vochticheden

¶ Die eerste maniere hier af is gheleghen
int bi houdē / oft int verde houdē vanden
orinale. Want des menschē orine/hoe dye
naerder gehouden wordt/hoe dye dickere
schijnt int ghesichte. Eñ dan machmē be-
merckē alle die condicien ō orinen. dwelck
men niet ghesiē en can in die verheyt. Eñ
hoemē eens menschen orijne meer byhout
hoe si meer claer schijnt om dye siecte te kē-
nen. Eñ in die verheyt en sietmē maer dat
opperste vandē circule inō menschē orinē.
Eñ in die orinen ō ander ghedierten ist ge-
heel contrarie. Eñ desghelijcs ist ooc in al-
le anō vochticheden/ghelijc in wijn ofte lo-
ghe/wāt die schijnen altijt subtijlō te sijne
hoe si naerō gehoudē worden.

¶ Dat tweede teyken hier af wordt geno- *Dat ander teyken*
men vanden gestaltenissen ō circulē/ wāt
in alle ander vochtichedē(sonō die orijne)
en is/noch en schijnet gheenē circule/ ghe-
lijc root/citrijn/ghelu. ec. Welcke die wilē
verschijnen/eñ meest altijt in die orijnen.
Eñ eenen roden circule beteykent gheson-
de orine. eñ so voort in ander orinen.

¶ Dat derde teyken/om dye orinē wt an- *Dat derde teyke*
ō vochtichedē te onōkennē/wort ghenomē
vā die neōsittinge opden bodē. wāt de anō
vochtichedē en hebbē gheē onōsittinghe in
den bodē ghelijc die orinen der menschen.

¶ Dat vierde teyken/wordt ghenomē wt *Dat vierde teyke*
de ruyckinge/wātmē wel de orine ō mēscē
ruyckē mach wt alle anō vochticheden.

¶ Dye tweede cautele
oft vōsienichz ō medecijn
meesters om tondōscep
dē de orine ō menschen
vanō beestē orine Wāt
ō beestē orinē zijn in dick
hedē ghestelt gelijc ge-
smoltē boter. eñ ō men-
schen en zijn also niet

¶ Die derde Cautele wordt ghenomē vā dē brengere ȏ orinē. Wāt de meester moet hē starckelic aensien/ eñ houdē zijn ogen ghe uesticht op sijn aensicht. Wāt ist sake dat hi den meestere bedrieghen wilt soe sal hi dan lachen oft die verwe zijns aensichtes sal vanȏt wordē. Dē welckē hi dā straffen mach. ¶ Die vierde Cautele wordt vanden dragere der orijnē vrouwe of mā genomen. Wāt die meestere behoort den brenger ȏ orinen te bemerckē of hi ōtuerft of cranckelijc in zijn aensicht gestelt is. Eñ als hi dan niet en siet eñ ȏseekert is/ dattet des menschen orine is. Soe sal hi spreken warachtich dese orine is op gelijc. Eñ des ghelijc sal hi ooc sprekē totten brenger die in zijn aensicht eōtstelt is. Wāt hi dā terstōt zijn cranchz den meester te kennē gheuē sal Eñ dit ghescheit gemeynlijc arme luden/ eñ in middelbaer vā goede. Want dese en comen totten meester nz/ dan alsse starcke lic daer toe beswaert of bedwongē wordē

¶ Die vijfde Cautele is vā te ondȏkennen eens mans orine voor eenȏ vrouwē orine of eenȏ vrouwen orine wt eens mās orine Eñ als eenich oudt wijf die vandē meeste re begeert te wetene/ so sal hi vraghē wiēs orine dat die is. Eñ dat oudt wijf sal dan spreken. Meester en weet ghi dz niet/ So moet dese meester haer lelijckē aensiē eñ spreken ghelijc oft hy toornich ware/ wat wat leter v aene of ick dat weet oft niet. Want is se niet te seere bedrieghelijck soe sal si segghen/ dat haer maech oft vrient/ ofte vriendinne is. Ofte si sal yet anders segghen daer die meestere dat onderscheit wel sal moghen bemercken. Ende ist saec ke dat si spreect/ die mensche en gaet mi nz aen van deser orine/ soe sal die meester dā vraghen wat hi in zijnder ghesontheyde plach te doene. Ende wt der antwoorden soe mach hy dan dat onderschept van ee nes mans orine ofte vrouwen orine lichte like onderkennen.

¶ Die seste Cautele is/ dat die meestere vraghen sal als hy die orine besiet oft dye pacient oudt is. Ende alsmen hem ātwor det iae/ soe sal hi segghen dat hy pine ende ghebreck lijdt inder maghe ende dat hi ve le spuwet. Ende dat des morghens meer dan op eenighen anderen tijde. Want die oude menschen natuerlijcken eene couwe mage hebben

¶ Die seuende Cautele is/ om te wetene oft die cranckheit langhe gheduert heeft of niet. Ende alsmen totten meestere spreect na dat hi des geuraecht heeft [illegible] die crāc heyt langhen tijt gheduert [illegible] so sal de meester segghen dat die [illegible] toornich onpacientiche ende on[illegible]saeme is/ ende dat hem niemant re[illegible] ghedienen en can/ ende desghelike. Ende alsmen spreect dat die siecte niet langhe gheduert en hee uet/ so sal hi segghen dat die pacient ghehee lijc in die beghinselen der cranckheit/ als de materien in die leden vergadert zijn

¶ Die achtste Cautele is generael want als die meestere niet en weet te segghene oft te iudicerene vanden watere soe sal hi segghen dat die pacient Opilacie inder le uere heeft. Ende dan moghen si spreecken by auontueren. Neen meestere hi heeft pi ne ende ghebreck int hooft oft in sine hoe pen ofte beenen ofte ander leden. Ende dā sal die meestere daer op antwoorden/ dat tet vander leuere ofte vander maghe co mende is. Ende die meestere sal dicwilen spreeken/ dat woordt Opilacie. Want die boeren oft leeckēn dz niet en verstaen wat dat bediedende is. Eñ het is seer goet/ als des meesters sprake vanden boern nz ghe heelick verstaen en wort

¶ Die neghende Cautele is vander ontfā genisse of conceptie. Eñ als die meester ge vraecht wort/waer ō dat die ofte die vrou we gheen kint en ontfanct. Eñ als hi des niet en weet bi auonturē/so sal hi ātwoor dē/dat die sake is/want der vrouwen moe dere dat mānelic saet niet behouwē en cā Dat welc die matrix wel doē soudē waer si niet ongestelt of ongetempert

¶ Die thiende Cautele is Als de meester gevraecht wort of die mensche der orine out oft ionck is. Eñ dit mach hi vstaen do re zijn vragen. Eñ als hi weet dz eene oude vrouwe is/so sal hi seggen datsi alle die ge brekē heeft/ die welcke die oude vrouwen hebbende zijn. Eñ dat si vele ouervloedige vochticheit in haer matrice heeft. Eñ als die meester weet dz de vrouwe ionck is/so sal hi seggen/dat si pijn heeft in haer māge door die coude vochticheyden die haer wt de matrice totter mage comē. Eñ dz si zō tijden pine heeft voor in haer hooft/eñ dat tet vand maghe coemt. Eñ somtijdē pijn achter in haer hooft/ende dattet vādē nie ren oft vander matrice coemt. Ende som tijdē pine in die slincker side haers hoofts ende datter vā haerder milte coemt. Eñ somtijdē inder rechter side haers hoofts/ ende dattet vā haerder leuere coemt. Eñ dat meer is/dattet somtijdē haer ghesicht belet. Ende dat si pine heeft ende swaerlijc gheuoelt in haer beenen/ende aldermeest als si arbeydende is.

¶ Die elfste Cautele/om die orine van ee nen ouden mensche oft ionghen te beken nene/soe sal een meestere hem becomme pen met spuwē ende sine nose te snutene. Ende ist sake dat eenich out wijf de mee stere molesteert vraghende vander orine so sal hi haer vraghen oft die orine pemā des is/die haer aengaet in vrientschappe of in maechschappe. Ende wt haer sprake soe sal een meestere moghen bekennen/of dat eenes mans ofte eender vrouwen o rine is/want als sy sept/dattet haer niet aen en ghaet/soe doet als die vijfste Cau tele inhoudende is.

¶ Die twaelefde Cautele wordt ghenomē van te onderkennene witten oft gheelen wijn voor orine. Ende als die meestere hie re af twijfelt/soe sal hy dat dectel vander orinael doen/ ende soe sal hi daer wat wt storten/alsoe datten wijn zijnen vinghere raken mach. Ende daer nae sal hi den o rinael ouer gheuen/ende sal een apparen cie maken ghelijck ofte hi sinen noese wil desnuten/ ende sal sinen natten vinghere bp sinen noese ofte mont houden. Ende dan mach hi den roeck ende smaeck van den wijne bekennen. Ende dan mach hy den brenghere straffen ende beschamen/ met grooter eeren

¶ Die dertienste Cautele is. Alsmen den meestere bedrieghen wilde met eenigher vochticheyden van cruyden ofte van an ders/voor orine. Soe mach hy dat beken nen metter eerster Cautele. Ende oock so sal die meestere merckelijck moghen sien dattet sitten hier af beneden inden orina le gheene rondicheyt maken en sal noch suuerheyt/ende dat vreemdelijck van ver we bpden circkele vanden orinael ghelō tert sal blijuen

¶ Die vierthienste Cautele is. Als eenich oudt wijf den meester vraecht wat cranc hede dat die pacient heeft soe sal die mee stere segghen. Ghy en sult mi niet verstaē waert saecke dat ick v dat sprake. Ende het waer beter dat ghy mi vraechdet wat men hem doen sal/om te helpen Ende dā sal si mercken dat die meester recht heuet ende si sal swighen. Ende sept si bp auon

tieren meestere hi is seer heet. Dã sal hy
seggen dat hi die febres heeft ende te min
ste van binnen. Eñ dit sal die meester tot
alle boeren segghen. Ende dat si gheen on
derschept en kennẽ tusschens die febres en
de andere cranchepden.

¶ Die vijftiende Cautele is/ist saecke dat
die meestere totten patienten gheroepen
wordt. Soe sal hi eerst den pols vandẽ pa
cient tasten/eer hy zijne orine besiet. Ende
hi sal den patient doen spreken om dat hi
sine starchept ende cracht van binnen be
mercken mach. Ende als hi dat weet soe
mach hi te seekerlijck vander orijne iudi-
ceren. Ende alsoe altijt procederen ende
dat altijt onderhouden.

¶ Die sestiende Cautele is/ist saecke dat
de pacient soe cranckelijck ghestelt is dat
die meestere besorcht dat hy des daghes
daer nae oft seere cortelijck steruen sal/soe
en sal hi tot hem niet ghaen. Maer hi sal
der sinen dienare senden op dat hi hẽ des
patiens orijne brenghen mach. Oft hi sal
segghen dat si tot hem die orijne des ande
ren daghes sullen brenghen vroech want
hy dan andere nootsaeckelijke saeckẽ ooc
dan te doene heeft. Ende als hy die orine
ghesien heeft/soe sal hi ordineren yet goe
des voor den pacient. Ende wt die woor-
den vanden brengher der orinen mach hi
dan verstaen hoe zijn pacient ghedispone
ret is/wel oft qualijck.

¶ Die seuentiende Cautele is/ dat eẽ mee
stere also dicwilen als hi by sine patientẽ
compt altijt wat nieus doen ofte ordine-
ren sal. Op dat die bystanders niet en seg
ghen dat die meestere niet ghedoen en cã
dan wten boecken.

¶ Die achthienste Cautele is/ Ist sake dz
die meestere sinen pacient meynt te besoe
ken eñ vindt hẽ dan onuersiens doot te zijn
Eñ als hẽ dan gheuraecht wort waer õ
dat hi coemt/so sal hi seggen/dat hi niet ge
comẽ en is om dẽ crankẽ te besoeckẽ/mer
om te weten in wat vre dat hi gestorvẽ is
wãt hi zijn doot te voren bekende

¶ Die negentiende Cautele is/dat eẽ mee
sters pacient noch meer meesteren heuet
die hem ooc visiteren/soe sal hi alder eerst
comen/want die eerste visiteerdes mogẽ
des pacients orine alsoe beroeren dat een
meestere gheen seeker oordeel daer wt en
sonde connen ghenemen

¶ De twintichste Cautele is dat een mee
stere weten sal dat alle orine dycke is als
hi noch die iuncturen noch die scheppẽ vã
sine vingheren niet ghesien en kan wan
neer hi sine vingerẽ voor den orinael hou
dende is. Eñ dat diẽ orine dunne is als hi
die iuncturẽ vã sine vingeren perfectelic
kan ghesien. Eñ dat si middelbaer is als
hi de scape vã sine vingerẽ door dẽ orinael
siet/mer de iũcturẽ vã sine vingerẽ nz

¶ Die eene ende twyntichste Cautele is.
Waert sake dat die meestere twee orinen
van eenen pacient ghepresenteert werdẽ
Als hi weten wil welcke des paciens eer
ste orine is/so sal hi vraghen wat tijde oft
wat vre dat die pacient eerst orine ghema
ket heft oft des auonts vroech of des mor
ghens na sine digestie/want die vrine die
best verteert is/is die rootste orine. Eñ he
uet hi vroech sine orine gemaeckt/soe is
sine tweede orine rodere dan die eerste.

¶ Dese eñ meer and bedriegelijchedẽ mogẽ
dẽ medicijn meester gehschiedẽ/ Maer hi be
hoort dese cautelẽ bysondlic te weteẽ/op dz
hi hẽ voor bedroch wachtẽ mach. Eñ die
meester gecrijcht hier door grote eere/als
hi hẽ hier af vhoudẽ mach/wãt de meeste
rẽ dicwil veel geuracht wordẽ. ꝛc.

¶ By mi Arnoldus de villa noua.

Hier nae volcht dat seste boec/ende dat laetste deel des boekes. Ende dit is een bequaem registere om te vinden die curacien ende remedien van allen cranchheden des gheheelen lijfs vanbuyten ende van binnen oft wtwendich ofte inwendich Ende ooc om andere vreemde consten en leeringhen der medicinen inne te vinden. Ende men sal weten dat in dit register betekent worden die Paragraphi/die hier vore aldus ghemaeckt ¶ in dit boeck staen Ende in elck capittel van desen boecke zijn Paragraphi/ ende int een capittele meer dan int andere nae dat die capittelen veele ende vreemde duechden der cruyden in haer houden. Ende alsmen in dit register leser Pa. oft para/dats alsoe veel als paragraphus dat aldus ¶ gestelt is in die capit. Ende dese paragraphos salmen tellen ofte tekenen binnen dat spacium der capitte. Ende so en darfmen dat geheel cap. niet ouerlesen om eenighe cracht oft duecht der cruyden of curatie te vindene. Ende oft dat ghetal der paragraphen niet altijt gherechtich en ware so salmen dat soecken daer by ofte dat capittele gheheelijck ouerlesen/ende dan salmen die curacien ende medicinen vinden diemen begherende is/want aent ghetal machmen lichtelijc erreren oft ooc dwalen Naer aen dat ghetal ofte ordinancie der capittelen en machmen niet dolen. Ende leest alle malen dat ghetal der Paragraphen daer bi als dat eerste paragraphus dat tweede/dat derde/ofte vierde. etc. ofte ¶ I.ij.iij.iiij.v.vi.vij.viij. etc.

¶ Hier nae volghet dat register om die curacien van alder hande cranchheyden lichtelijc te vindene.

T ij

Ca cxiij.par v
Ca cxiiij. pa xij
Ca ccxli. pa v ende vi
Ca cclxxiiij.par vij
Ca cclxxvi.pa. vij
Ca cclxxxvij. pa viij
Ca cclxxxix.pa vij
Ca ccxcvi.pa iij
Ca ccclxxx.pa iiij
Ca cxvi.pa ix
Ca ccccxxvij. pa viij

Voor die buylen aen den hals
Ca xij.para vi
Ca c.paragr ij
Ca cxxv.par v
Ca clxi.par vi
Ca clxx. par vij
Ca cxc.pa vi
Ca ccxciij.pa iij
Ca cccxxxviij. par v
Ca ccciij. par xiij
Ca ccclxxx. par v
Ca cccxcij.pa iij
Ca ccccxij.paragr ij

Voor den huyghe oft die druppinghen des tapkens inder kele
Ca xxiij.para xxviij
Ca xiv.par x
Ca xlix.pa xij
Ca cxi.par vij
Ca ccxciij.pa iij
Ca ccclij.pa xiij
Ca ccclxxviij. pa viij
Ca ccclxxx.pa i
Ca ccxcij.pa iiij

Als yemant die spraecke ontghaen is.
Ca xxij. par viij
Ca cxxiij. pa x
Ca cclxxviij. pa viij

Als yemant die kele rau ofte scharp wordt.
Ca xlij.par ix
Cap c.paragr xi

Wat totter stemme goet is
Ca iiij.pa viij

Voor die snotteringhen ende catarren int hooft
Ca lxv.by dat eynde
Ca cxij.pa vij
Ca cxiiij.par x
Ca cxvij. par vi
Ca ccxxxix.par vi
Ca cclxvij.pa v
Ca cclxx.paragr ij
Ca ccxlix.pa ij
Ca cclxxij.par viij
Ca ccc. by dat eynde
Ca cccxlviij.pa ij
Ca ccclij.par iij
Ca ccclvi.par ij

Voor dat kichen/ende dz swaerlich ademen.
Cap iij.par xij
Ca x.paragr v
Ca xi. pa vi ende viij
Ca xvij. par ix
Ca xxxvi.par xx
Ca xli.par xvi
Cap xlvij.pa iij
Ca xlviij.pa v
Ca liij.pa xvi
Ca lxxij.int eynde
Ca lxxv. pa xxvij
Ca lxxxij.pa vi
Ca lxxxiij.pa ix
Ca lxxxix. par vi
Ca cxxxiiij.pa v
Ca cliij.par vi
Ca clxxxij.par vij
Cap ccij par ij
Ca ccxv.pa iiij
Ca ccxxxij.pa vij
Cap ccl. par ix
Ca cclxxxv.par ij
Cap ccc.par ix
Ca cccxiiij.pa iij
Ca cccxxij.pa iiij
Ca ccclij.par xij
Ca ccclxiij.par ij

Tot dye sweeringhe der borste/die Pleuresis is ghenaemt.
Cap x.par xv
Ca xiij.pa xi
Ca xxi.par iiij
Cap xlij par xviij
Ca xliij.pa v
Ca lxxxij.par v
Cap cxxi.pa vij
Ca ccxlvij. par iij
Cap ccxciij. par iij

Als een mensce dampich wort op zijn borst
Ca cxxij.pa ij ende vij

Tot die sweeringhen der longhene die Peripleumonia ghenaemt is.
Ca iiij.par xvij
Ca xxxv.par xiij
Capit ccxxxvi.pa ix

Tot die verdrooghende siechte

¶ Voor die watersucht de van quade vochtichedē ghe comen is

Ca xxxvi.pa xxxi
Ca xli.pa xviij
Ca xlv.par vij
Ca liij.par x
Cap xc.par iiij
Ca cxiij.pa viij
Ca cxxix. para i
Ca clviij.par ix
Ca clxi.par iiij
Ca cxci.pa vi ende vij
Ca ccxlij.par v
Ca ccxlvij.par iiij
Cap cccxxxvi.pa xiij eñ xxi
Ca ccclix.par ij

¶ Voor die gheel suchte die Ictericia ghenaemt is.

Ca iij.par iij
Ca xvij.pa ij ende xiij
Ca xx.par xi
Ca xxi.pa xi
Ca xxxvi.par vi
Ca lvi.par vij
Ca lxxxiij.pa xiij
Ca lxxxv.par vij
Ca xcij.par iij
Cap cij.pa iiij ende in eñde
Ca cxxxviij.pa v
Ca cxlvi.par vi
Ca clvij.int eynde
Ca cxcv.int eynde
Ca ccxv.par v
Ca ccxcvij.pa vij
Ca cccvi.par ix
Ca cccxxxvij.pa xix
Ca cccxlij.par vij
Cap ccclxxxix. paragra int eynde.

¶ Voor den weedom ende pine inden buyck

Ca iiij.par xx
Ca v.par iiij
Ca xiij.pa vi
Ca xv.par ix
Ca xx.par xij
Ca xxiij.par vi
Ca lxiij.bij dat eynde
Ca lxv.par x
Ca lxxxvi.pa iiij
Ca cxxx.pa v
Ca clxi.par ij
Ca ccxix.par vi
Ca ccxxxvij.pa ij ende iij
Ca cclx.par ij
Ca cccvij.par vi

¶ Voor die wormen inden buyck.

Ca iij.par v
Ca iiij.pa xiij
Cap xiij.par xij
Ca xvij.pa x
Ca xxxv. int eynde
Ca xliiij.pa vij ende viij
Ca lxxxvi.pa v
Ca cij.bi dat eynde
Ca cxv.par iij
Ca clvij.int eynde
Cap clxxxiij.par iij ende bi dat eynde.
Ca clxxxvi.pa iiij
Ca ccij.bij dat eynde
Ca ccxxxiij.par iij
Ca ccli.par iiij
Ca cclix.pa iij
Ca cclxxvij.pa iij
Ca ccc.par xxij
Ca cccix.int eynde
Ca cccxviij.par i
Ca cccxxxvi.par xiij
Ca cccxliij. int eynde
Ca cccl.par viij
Ca ccclviij.pa iiij
Ca ccclxv. Dat gheheel capi.
Ca cccxcix.pa viij
Ca ccccxiij.pa xvij
Ca ccccxxiij.par iiij
Ca ccccxxvij.par v

¶ Voor die breyde wormen int lijf

Ca cvij.par vi

¶ Voor die pijnlicheyt inden buycke/ofte darm ghe sucht/die Colica passio ghe naemt wordt.

Ca ij.par xix
Ca xxviij.par xiij
Ca xxxij.pa v
Ca li.par vi
Ca lix.int eynde
Ca c.pa xiiij
Ca cxxxi.int eynde
Ca cxlvij.int eynde
Ca cliiij.int eynde
Ca clxxxvi.par i
Ca cxcviij.bij dat eynde
Ca ccv.pa vi
Ca ccxxx.pa iij
Ca cclvi.int eynde
Ca ccxciij.int eynde
Ca ccc.pa x ende xxv
Ca cccv.bij dat eynde
Ca cccvij.pa vij
Ca cccix.int eynde
Ca cccxiij.bi dat beghinsele
Ca cccxv.bij dat eynde.
Ca cccxviij.pa i ende ij

Ca cccxxix.pa iij
Cap cccliij.par iij
Ca cccxcv.int eynde
Ccccxxxv.pa iij

Als die baermoedere seere pijnlick is
Ca cccxxxij.pa xij

Wat wel doet verteeren oft spise verdouwen.
Ca vi.par v
Ca xv.par xvi
Ca lxij.pa iij
Ca xciij.par i
Ca cvi.par i
Ca cxxvij.pa ij
Ca cclxviij.pa vi

Voor dat braken van bouen wte dat Vomitus ghenaemt is.
Ca xiiij par v ende xv
Ca xlix.par xvij
Ca cxviij.bp dat eynde
Ca cc. int eynde
Ca cci.par vij
Ca ccxxviij pa iiij
Ca cclxxxij.pa iiij
Ca ccciij.par ij
Ca cccxli.pa iiij
Ca cccciij.pa iij

Alsmen van bouen wille doen wt braken
Ca cxli.par iiij
Ca cccxivi.pa iiij
Ca cccxcv.pa iiij
Ca ccclix.pa iij

Voor den bloetghanc in den buyck die Dysenteria ghenaemt is.
Ca xiij.par xviij
Ca xxi.pa viij
Ca xxvij.pa iij
Ca lxxvi.pa viij
Ca clxxiiij.pa iij
Ca cxciiij.par i
Ca ccix.pa ij
Ca ccxxi.pa v
Ca ccxli. pa iij
Ca ccxciiij.int eynde
Ca cccviij.pa xij
Ca cccxxij.pa v
Ca cccxlvij.pa vi
Ca ccclvij. int eynde
Ca ccclxxxi.pa vi
Ca ccccxcvi.pa v
Cap cccc.int eynde
Ca ccccxiiij.int eynde

Voor den loop van den ionghe kinderen.
Ca lxxviij.pa ij

Wat den camerghanck brenghet
Ca J.pa xix
Ca xvi.pa x
Ca xvij.pa xij
Ca xxxv.par iij
Ca liij.pa xij
Ca lxiij.par i
Ca lxxxij.pa vi
Ca lxxxiiij.pa iiij
Ca xciij.pa ij
Ca cij.par ij
Ca ciij.pa viij
Ca cxxij.pa viij
Ca cxxv.pa ij ende iij
Ca cxlix.pa viij

Ca ccxxix.int eynde
Ca cclx.pa ij ende v
Ca cclxxxvij.pa vij
Ca ccxc.pa iiij
Ca ccxcviij.pa iij
Ca cccxij.pa iiij
Ca cccxxxvij.pa xix
Ca ccclxxv pa iij ende iiij
Ca cccxc.int eynde

Als yemant lust heeft ter cameren te gaen ende daer toe niet ghedoen en kā/dat Thenasmon genaemt is
Ca lxv. par xij
Ca lxxij.pa iij
Cap cci.pa ij
Ca cclxx.int eynde
Ca cclxxxv.pa v
Ca cccliij.pa ij
Ca ccclxxxij.int eynde
Ca ccccv.pa iiij

Voor die windē ō darmē
Ca xv.par xij
Ca ciij.pa xij
Ca cxiiij.pa iij ende x
Ca cxv.par i
Ca ccvij. int eynde

Voor de pijn in de lendenē
Ca iiij.pa xix
Ca xxv.pa ij
Ca xxxvij.bp dat eynde
Ca lxxxvi.pa viij
Ca cliiij.par iij
Ca clxxxij.pa iij
Ca ccxij.bi dat eynde
Ca cclxxvi.pa vi ende vij
Ca cclxxvij.pa vij
Ca cccciij.pa xvi/eñ int eȳde

Ca.ccciiij.pa.ix
Ca cccxv pa.iiii
Ca ccclij pa vij
Ca ccc lx.par iiij
Ca ccc lxix par .iij
Ca ccccx.pa xvij.xviij
Cap cccc xv int eynde.

Voor dē steen ō lendenen eñ der blasen
Ca i.pa x xiiij
Ca ij.pa xi.
Ca v .pa xvi
Ca vi.pa iiij eñ vij
Ca xij. pa xiij
Ca xxiiij.pa ij eñ viij
Ca lxxvij.pa ix
Cap lxxxiij.para xiij.ende int eynde
Ca lxxxvi.pa viij.
Ca cxij.pa v
Ca cxvij..par iij
Ca cxl.pa ij
Ca cxlij.pa iij
Ca clxxij.pa vi
Ca cxc.par iij
Ca ccxvi.pa i.eñ ij
Ca ccxxviij.pa x
Ca ccxlviij.pa iij.
Ca cclxiij.pa ij
Ca ccciiij.pa iij
Ca ccc xxxviij pa xi.xij
Ca cccxxxix.pa ij
Ca cccxlviij.pa x ende xi
Ca cccliiij.pa ij.eñ vi
Ca ccclxxij.pa i.
Ca cccxcix.int eynde
Ca ccccx.pa iij.eñ vi
Ca cccc xi.par.i.
Ca ccccxij.pa xij
Ca ccccxxvi.pa .ij

Voor den steen ō nieren.
Ca xxxv. par xxiij
Ca cij.by dat eynde
Ca cxcvi. pa iij
Ca cc xx .int eynde
Ca cclxxvi.vi eñ vij

Die mi pijn water maect
Ca i.pa ix
Ca ii pa xii
Ca iiij pa ix
Ca v.pa xvii
Ca vi.par v eñ vij
Ca xij.par.xij
Ca xv.pa viij
Ca xx.pa ij
Ca xxiiij.par ij
Ca xxxv.pa xi.
Ca li.pa ix
Ca liij bi dat eynde
Ca lxxvij.pa.x
Ca lxxxiij.pa viij
Ca lxxxvi.pa ij
Ca xcvij.par iij
Ca c. par ix
Ca cxij.pa.vij.
Ca cxxi.pa x
Ca cxxij.par iiij
Ca clxxv.pa iij
Ca cci. pa ix
Cap ccx.par iij
Ca ccliij pa iij
Ca cclxxxij.by dat eynde
Ca ccc. par xvij
Ca ccc ij.par xiij
Ca ccciiij.pa iiij
Ca cccxxxviij.pa iij
Ca ccc xlv. pa ij
Ca ccclx pa ij.
Ca ccclxxi.pa ij
Ca ccclxxvi.pa ij:
Ca cccxv. pa v.eñ int eynde
Ca cccc xxx.pa iij

Wat bloet pissen maect
Ca cclxxxvij.pa vi

Voor die coude pisse Dissuria genaemt
Ca ij.pa xij
Ca xcij. int eynde
Ca cxi.pa iii
Ca c xxxviii.bi dat eynde
Ca ccx bi dat eynde.
Ca cclxxxv. par iiij
Ca ccc liij.pa vi
Ca ccc lx pa v.
Ca ccc.lxxvij.int eynde
Cap ccc.xcvi.pa iij

Voor die droppelpisse ghenaemt Stranguria
Ca xiiij. pa ix
Ca xxi.pa iiij.
Ca.cxi by dat eynde.
Ca cxl.pa iiij:
Ca clxix.pa vi.
Ca cxcv.par vij.
Cap ccxvi.int eynde
Ca cclxxvij.pa viij:
Ca cccij.pa ij/
Ca cccv. in dat eynde.
Ca.ccc xvij: bi dat eynde
Ca cccxxxiij.pa ij
Ca ccc xxxix. pa ij
Ca ccc xlviij.int eynde:
Ca ccclviij.par iiij.
Ca ccccxv. pa iiij

Als yemant onwillens sijn orine ontgaet Diabetica passie ghenaemt
Ca lxvi.par vij
Ca ccix.int eynde
P ij

Ca cccliiij.pa iij en iiij
Ca ccclxviij.pa iiij

¶ Voor die swellinghe der blasen en des gemachts
Ca xv.pa xij
Ca cccxxiiij.pa vi
Ca ccxlix.pa iiij/en int ende
Ca cclxv.int eynde

¶ Als de vrouwē haer siechte niet en hebben de fluxus menstrualis ghenaemt is
Ca i.para iiij ende viij
Ca ij.pa x ende xvij
Ca ccij.para viij
Ca iiij.par ix
Ca xvi.para xi
Ca xix.pa xiij
Ca xx.para iiij
Ca xxiij.pa viij
Ca xxxvi.pa xxix
Ca xliiij.pa vi
Ca lix.para ij
Ca lxxv.pa xv
Ca cxxiiij.pa xiij
Ca cxxxviij.pa ij
Ca cccxxxvi.pa iiij
Ca ccli.pa xv
Ca ccc.xxxv.pa vi
Ca ccc para v
Ca ccciij.pa viij
Ca cccxlviij.pa iiij
Ca ccccx para xiij
Ca ccccxij.pa ix
Ca ccccxviij.pa iiij en ix

¶ Als eene vrouwe te veele oft te langhe lopende is
Ca i.paragra viij
Ca xij.pa ix

Ca xxvi.pa iiij
Ca lv. para iiij
Ca lxviij.pa viij
Ca xcv. bi dat eynde
Ca clvi.para vi
Ca cxxvi.int eynde
Ca cciij.pa vi
Ca cclxxxiij.by dat eynde
Ca ccxviij.par vi
Ca ccci. by dat eynde
Ca cccviij.pa vi
Ca ccclxxvi.pa iiij
Ca ccccxxxi.int eynde
Cap ccccxiiij.pa iiij ende viij

¶ Voor den witten loop oft vloet der vrouwen
Ca clxxiij.bi dat eynde
Ca cclxiiij.para iiij
Ca ccc:xxij.pa vi

¶ Wat den vrouwen goet oft scadelic is die met kinde gaen of kinderen suyghen.
Ca vi.pa viij xiij xv en xvi
Ca l.para ij
Ca c.para viij
Ca cv.para iiij
Ca cviij. pa iij ende viij
Ca ccc.para vi
Ca cccxxxix.pa iiij
Ca cccliij.para x
Ca ccclxxxiiij:pa iiij
Ca cccxxix pa viij

¶ Voor die cranchept der moedē de matrix genaēt is
Ca xiiij.int eynde
Ca xvij.para v
Ca xxi.by dat eynde
Ca xxv.para v
Ca xlix.pa iiij

Ca lv.para iiij
Ca lxv.pa iiij
Ca lxvi.pa ix
Ca lxxv.para xxx
Ca cvij. by dat eynde
Ca cxci.pa iiij
Ca ccxviij.pa xi
Ca ccxxxvi.pa vi
Ca ccxxix.pa viij
Ca cclv.int eynde
Ca cclxxv.para ij
Ca cccxxxvi.pa x ende xi
Ca ccccix:pa viij
Ca ccccx. para x
Ca ccccxviij.pa ix
Ca ccccxxij.pa v en viij
Ca cccxxxvij.bi dat eynde

¶ Voor de opstotinghe der moedere de suffocatio matricis ghenaemt is
Ca xxxv.pa xvi
Ca xlvi. para viij
Ca lviij.para v
Ca ccij.para iiij
Ca ccxxxix.pa viij
Ca ccxcviij.pa viij
Ca cccxxxij. int eynde
Ca ccc.xxij.int eynde

¶ Wat de vrouwen vruchtbaer maect
Ca i.para xviij
Ca xxiij.int eynde
Ca xxv. para iiij
Ca lxi.pa ij ende int eynde.
Ca xciij.para iiij
Ca c.xxxvi.int eynde
Ca cclxx.bi dat eynde
Ca ccc.int eynde
Ca cccxcij.pa v

Ca ccclxviij bi dat eynde
Ca cccxcvi. pa ij en iiij.

Wat de vrouwē onvrucht baer maect
Ca lviij. para iiij

Wat den vrouwen goet is alsse kinder ghebaren
Ca i. para v
Ca x. pa ix ende xij
Ca lxv. para xi
Ca cviij. by dat eynde
Ca cciiij. para iiij
Ca cc xxviij. para ij

Wat goet is om de twee de gheboerte wt te driuen
Ca iiij. para ix
Ca lxviij. pa v
Ca cv. paragr ij
Ca cxiij. para iij
Ca cclvi. para ix
Ca ccc. para vij
Ca cccix. para xi

Om die doode geboerte wt te driuene
Ca J. para v ende x
Ca xi. para i
Ca lv. para vi
Ca lxxxiij. par xi
Ca lxxxix. para x
Ca cv. parag iiij
Ca cxlvi. para xi
Ca lxv. pa xiiij
Ca ccxxv. pa iiij
Ca ccxxxiij. pa v
Ca cclvij. pa xiij
Ca ccl xxviij. pa v
Ca ccxcviij. para i

Ca cccxi. para. ij
Ca ccclxxiij. int eynde
Ca ccclxxix. pa iij
Ca cccxiij. pa vij

Op dat een vrouwe vroo lic haer kint ghebaere ende bequamelijc totter geboer te come
Ca c. paragra vij
Ca cccxviij. pa viij

Waer af dz die vrouwen somtijden doen kinderē ge baren.
Ca cccxviij. pa vij

Wat den vrouwē die kin deren suyghen melc gheeft
Ca xiiij. para iiij
Ca xv. para v
Ca c'v. para iij
Ca clxxv. para ij
Ca cccxxxviij. para x

Wat den vrouwen haer melc doet verghaen oft ver droghen.
Ca lxxxvij. pa vi
Ca cclxxvij. para xi

Wat den vrouwen nae hare baringhe die vlecken int aensicht beneemt
Ca ccxli. int eynde

Als die borsten der vrou wen sweerende zijn
Ca vi. paragr x
Ca vij. para vi
Ca xx. para viij
Ca xxiij. par x
Ca lxvi. int eynde
Ca cij para ij
Ca cxcv. pa v
Ca ccxvij. para x
Ca ccclj. by dat eynde

Wat die borsten der ione vrouwen nz en laet wasschē
Ca lxxxvij. pa vi

Waer af een mensche lu stich ende vrolijc wordt
Ca xx. para i
Cap xxiij. pa ix xv ende xxi
Ca c. para viij
Ca cxxi. para xi
Ca ccxxiij. int eynde

Wat goet bloet in die mē schen maeckt
Cap xxiij. para xvi ende xix
Ca xxxviij. para xi
Ca xxxix. int eynde
Ca lvi. para i ende vi
V ij

Ca cccxxiiij.int beginsel
Ca cccxxvi.int eynde
Ca cccxli.pa ij eñ bi dz eĩde
Ca ccclxxiiij.pa vi
Ca ccccij.para iiij
Ca ccccij. int eynde
¶ Wat lust maect om eten
Ca iij.para iiij
Ca xiij.para ij
Ca xxiij.pa xvi eñ xxi
Ca lv.pa.x Ca c.para vij
Ca cxv.bi dat eynde
Ca cccxliij.pa ij
Ca cccxcviij.pa ij
Ca ccccxxxiij.int eynde
¶ Als yemant zijn ūwe verliest oft ongedaen wort
Ca vi.pa x
Ca liij.int eynde
Ca lxxxviij.pa v
Ca cxij.para iiij
Ca cxxi.pa v
Ca clxxvij.pa iiij
Ca ccli.pa viij
Ca cc.xxiij.int eynde
Ca ccccxx.pa viij
¶ Wat die mēschē geneicht maect tot oncuyschept
Ca vi.pa viij
Ca xv.pa xi
Ca xxxv.pa iiij
Ca lviij.pa iij
Ca lxxi.pa iij
Ca lxxviij.pa v
Ca cviij.pa ix
Ca cxxi.pa x eñ xij
Ca cxxiiij.bi dat eynde
Ca clv.para ij
Ca cc.int eynde
Ca ccx.para i
Ca ccxlviij.pa i ij ende v

Ca ccli.int eynde
Ca cclxxxiiij. int beginsel
Ca cccx.par ij
Ca cccxxij.pa iij
Ca cccxxviij.pa iij
Ca cccxxiij.int eynde
Ca ccclij.pa x
Ca ccclv.pa iij eñ vi
Ca ccclxxxiij.pa iij eñ iiij
Ca ccccx.pa ij viij x eñ xix
¶ Wat die oncuysch z beneẽt
Ca xiiij.bi dat eynde
Ca lij.pa v vi eñ vij
Ca lxx.par vij
Ca lxxxij.pa vij
Ca ciiij.para vi
Ca cxix. para vi
Ca ccxxiij.pa vi eñ xiij
Ca ccci.par xvi
¶ Voor de pijnlicke gichticheit int gheheele lijf.
Ca xli.pa vij
Ca cix. para ij
Ca clxxij.pa iij
¶ Voor die swellinghe der voeten.
Ca liiij.par viij
Ca ccccx.bi dat eynde
¶ Voor dat lāc euel of gichticheit der huepen die sciatica ghenaemt is
Ca ccccci. bi dat eynde
¶ Voor die lāmichz ō leden
Ca v.para ix
Ca xlviij.pa v
Ca lxxiiij.pa iiij
Ca lxxxiij.pa x eñ xij
Ca cvi. int eynde
Ca cviij.int eynde
Ca cxlvi.int eynde
Ca cliiij. pa viij

Ca lxxxiiij. bi dat eynde
Ca ccxviij.pa iiij
Ca cccxxviij. pa vij
Ca cclxix.pa iij
Ca ccclxxij. par x
Ca ccc. para viij
Ca cccxxx. int eynde
Ca ccclxxij.pa iij
Ca ccclxxiij.pa vi
Ca cccxxix.pa v
¶ Voor die gebrokē of ghekneuste of gerōuderde ledē
Ca iij.pa viij
Ca v.par xij
Ca xij.int eynde
Ca xx.par vi
Ca liij.par iiij
Ca lxxxix.pa ix
Ca cxxv.para ij
Ca cxxxviij.pa iij
Ca clv. int eynde
Ca cxcix.par v
Ca cclij.pa iij
Ca cccxlij.pa viij
Ca ccclxi.pa iij
Ca cccc.par ix
¶ Voor dat gheronnen of ghestolpt bloet
Ca xxiiij.pa vij
Ca xxxij.int eynde
Ca lxxxvi.int eynde
Ca cxiiij.pa vij
Ca cxlviij.int eynde
Ca ccclv.pa iij
Ca cccc.para ix
¶ Als yemant binnen sijnen lychame ghebroken is/ oft eenighe leden heuet dye ghebroken zijn
Ca xij.para x

Ca lxxxvi. pa ij
Ca cxix. pa viij
Ca cclviij. pa x xi eñ xvi
Ca cccxij. pa ij eñ iiij
Ca cccxiij. pa iiij
Ca ccccxiij. pa viij
Ca cccxxij. pa ij

Voor fenijn ofte verghift
Ca ij. para xiij
Ca vi. para vi
Ca xv. pa xiiij
Ca xx. pa v
Ca xxxiij. pa ix
Ca liij. pa v
Ca lxxv. pa xxvij
Ca clxxix. pa iiij
Ca cxcv. pa x
Ca cxxix. pa v
Ca ccxxxi. pa v
Ca cix. par xxi
Ca cccxxxviij. pa iiij
Ca cccxl. pa iiij
Ca ccclxxix. pa i
Ca cccxcvi. pa vi
Ca cccc. pa ij eñ iiij
Ca ccccxij. pa iiij
Ca ccccxviij. pa vij

Op dat gheen touerie ofte verghift en schade
Ca I. par vi
Ca liij. pa v
Ca lxxiiij. pa iiij Eglentier
Ca lxxix. pa ij
Ca cxxx. pa vij Corale
Ca cclxi. pa iiij Duuels beet
Ca ccxcv. int eynde Orant

Voor die beten der fenini gher dieren
Ca ij. pa xviij
Ca iiij. pa xvi
Ca v. para ij
Ca x. para xi
Ca xi. int eynde
Ca xiij. pa xi
Ca xxiij. pa vi
Ca lxviij. int eynde
Ca lxxij. pa ij eñ vij
Ca lxxvij. int eynde
Ca civ. bi dat eynde
Ca clxxxvij. pa ij
Ca cxci. pa xiij
Ca ccli. par xiij
Ca cclxv. pa iiij
Ca cclxxvij. pa xiij
Ca cclxxxviij. int eynde
Ca cccij. pa iij eñ xiij
Ca cccxlij. pa v
Ca ccclxxij. bi dat eynde
Ca cccxcvij. pa iiij
Ca cccc. pa vi

Voor de betẽ ð dolle hõdẽ
Ca iiij. pa xiij
Ca v. pa ij
Ca xlij. bi dat eynde
Ca lxxxvi. pa vij
Ca clxxiiij. pa ij
Ca clxxv. pa viij
Ca cl. para v
Ca ccli. par xiiij
Ca cccviij. bi dat eynde
Ca ccccx. pa ix eñ xxxi

Als een spinne ofte eene wespe ofte natere yemant ghesteken heeft
Ca xiij. pa xij
Ca xxxi. int eynde
Ca cviij. pa i
Ca ccc. pa xij

Als yemande een spinne gheeten heeft
Ca xxxi. par iiij

Als yemãt een bye steect
Ca xij. para xi
Ca ccxlviij. pa xij

Op dat die byen indẽ corf of stock bliuen
Ca xxi. pa vi
Ca clxxv. bi dat eynde

Op dz geen feninich dier in dijn huys en bliue
Ca I. pa xiij
Ca ij. pa xiiij eñ xvi
Ca iiij. pa xiij
Ca lxviij. pa i
Ca lxxxix. int eynde
Ca cxlvi. pa x
Ca clxxix. pa v
Ca cclxxvij. pa xiij
Ca ccclxxiij. pa viij

Op dat die duuelen di ge ne scade doen en mogen
Ca I. para vi
Ca lxx. pa viij
Ca clxxix. int eynde
Ca cclxi. pa iiij
Ca ccxcviij. pa iiij eñ v

Hadde yemant binnẽ in zijn lijf een slange of een an der feninich dier.
Ca lxviij. pa viij

Voor den cramp die spas mus ghenaemt is
Ca xxi. pa viij
Ca lxxiiij. bi dat eynde
Ca lxxv. pa xxxij
Ca cvi. para vi
Ca cxxiiij. pa xiij
Ca clxix. pa x
Ca cccix. pa vij
Ca cccxcviij. int eynde

¶ Voor die weedomme in den rugghe
¶ Ca cccxiiij. int eynde
¶ Voor de couthz des wijfs
¶ Ca ccclxviij. pa v
¶ Op dat ionghe kinderen niet quaets toe en valle
¶ Ca cccxcix. pa iij
¶ Op dattet laetysere ende laetcop niet en schadighe
¶ Ca cclv. para iiij
¶ Als manne en vrouwe begheren eenen soone ofte een dochtere te makene
¶ Ca cclx. para ij
¶ Ca ccclv. int eynde
¶ Wat die luyden magher maect.
¶ Ca xvi. pa iij
¶ Ca cclv. by dat eynde
¶ Ca cccxix. para i
¶ Ca cccxxxv. pa ij
¶ Ca ccccvi. int eynde
¶ Wat maghere luyden goet is.
¶ Ca cclxxxviij. pa iiij
¶ Wat de luyde vet maect
¶ Ca cclxxx. int beghinsel en by dat eynde
¶ Wat die vlopen doot
¶ Ca cclxxxvi. pa iij
¶ Om te wetene oft die cranke menschen steruen sullen oft niet
¶ Ca ccccxij. pa viij
¶ Als de iongen kinderen de huyt af gaet ond die armen
¶ Ca ccccxvij. pa i
¶ Om die vlecken te verdriuene die vander sonne comen
¶ Ca ccccxx. int eynde
¶ Om die worme te verdriuene die in die sweetgaten van de ionghe kinderen steken
¶ Ca ccxxv. pa v

¶ Laudetur christus qui est in secula benedictus.

¶ In dat. Clxxv. capittel / paragrapho xviij. staet gheset na die oude Copie. Als men metten sape van venckele den pijnstock bestrijct soe blijuen die pineen geerne daer inne. Daer sal staen. Alsmen den byestock ofte byen corf bestrijct met dat venckel sap soe blijuen die byen gheerne daer inne.

¶ Item dese figuer hier achter gedruct / sal staen in litera / m i int. xcvi. capittel. voor die andere die daer ghesett is. &c.

¶ Hier is volleyndt Den groten Herbarius. Ende hier na volcht den Arbidostarius.

¶ Den Anthidotarius voor Barbiers eñ ander/ Om te makē/ Saluē/ Olien Plaesteren/ Poederen/ Slaep dranckē eñ Wondrāckē

Nden eersten om
te maken eē apo-
stolicū plaester na
den anthidotariū
Nicolai.
Neemt Litargirū
xij. onchē Griecs
peck Root walsch
elcs.iiij.onchē/ Epkē mispel/ Wit was elc
kes.ij.onchē/ Armoniacū Magnetēsteen
elcs anđhalf once Mastix Wit wierooc el
kes.ij.oncē Termenthī Galbanū Bedelli
ū Mirrhe Gebrāt coper Sarcocolle Co-
perslach Opptā Lāge hoelwortel Spaēs
groen Oppoponacū elcs drie drag. Dz Li
targirū suldi stootē/ daer toe doet acht on
cē booōolie eñ latet siedē op een vier tot dat
stolt gelijc was als ghijt op eenē steē dru-
pet/ dan doeter toe dē termenthī dz wit eñ
root was/ als dat gesmoltē is/ so doet daer
in den Galbanū/ oppoponacū/ bdelliū/ sar
corolle/ eenē nacht in azij geweyct/ gesodē
ghecoleert/ daer in gedaē eñ dan die plae
stere vandē viere ghedaē/ dā salmen de gō
men daer in doen eñ alst lau wort salmen
alle die anđ stuckē daer in doē deen na dē
anderē ghepuluerisceert/ eñ rueret tot dat
cout wort/ dan rollē daer af gemaect

¶ Een Oxicrociū plaester dz Nicolaꝰ in sij
nē anthidotario bescrijft/ dwelc elck goet
chirurgijn behoort altijt te hebbē. Neemt
Sofferaē/ schip pec gecoleert/ griecs peck/
nieu walsch/ elcs acht oncē. Termētī/ gal-
banū/ armoniacū/ mirre/ mastix/ wit wie-
rooc/ elcs twee oncē eñ drie drag. Die plae
ster maect aldꝰ. Smelt dat was/ schip pec

griecs pec/eñ termentȳ ondˀ malcanderē
als die gesmoltē zȳ/soe doet daer in galba
nū armoniacū/enē nacht in azȳ geweyct
gesoden/gecoleert/daer in ghedaē dan sal
met wedˀ siedē tot dat dē azȳ bi na in geso-
dē is/eñ ruerent wel ondˀ den anderē/dan
doet daer de andˀ stuckē gepulueriseert eñ
roeret tot dat cout wilt wordē/dā ghietet
op eenē coudē steen eñ dē steē sal gesmeert
zȳ met olie vā laurē/eñ werct den soffer aē
daer in/eñ als hi geheelic daer ī gewrocht
is/salmē daer af rollen makē. ¶ Eē dy
aquilon plaester na dē anthidotario Ne
sue. Neemt Litargiri.xxiiij.oncē/olie van
blauwe leliē/olie vā camillē/olie vā dillen
elcs.xiiij.oncē/ Lijnsaet slijm/fenugriec slȳ
hooch malu wortelē slȳ/slijm vā vygē/sap
van prios/sap vā merzibelen/smout geso-
dē vandˀ wollen die dē scapen tusscē de bee
nen hanct/voghel lijm oft visc⁹ querci elcx
xxv.oncē Termentȳ ses oncē/ wittē herst
gheelu wasch elcs vier oncen/pulverisee-
ret dat litargiriū seer wel eñ koket met die
olie/ slijm eñ smout tot dz stolt gelijc was
als dat op eenē steē druppt. Dā doet daer
in dat was/herst/eñ termentȳ. Eñ als dz
gesmoltē is/so roeret tot dat cout is. Daer
na maecter rollē af met olie vā witte leliē
¶ Een baendoet plaester die seere goet is
tot allē iuncturerē die wtē lede zȳ/oft dē le
den die ōdwinen/oft die met quade coude
vochticheit beladen zȳ/ die verteret eñ brē
ghet dat lidt in zijn rechte ghewoenlijcke
crachte. ¶ Neemt wasch ses oncen/herst
drie onchen/mastix twee oncen/Armonia
cum/galbanum/wit wieroock elcx ander
half once/olie van beuergheyl/olie van ca
millen elcs een onche/meel van fenegriec
meel van alsene/meel van walschē comȳ/
meel van camille bloemen cleyne ghepul
veriseert elcs een dragma. Azijn vijf ofte
ses onchen. Smelt den harst/wasch ende
die olyen onder deen dandere. Dan doet
daer inne den galbanum ende armonia-
cum in azijn gheweyckt ende ghecoleert
Ende ten lesten doet daer inne die andere
stucken wel cleyne ghepolueriseert/ende

roeret tot dat coudt is.
¶ Die goede groē pla-
stere die die nieuwe cy
rurginen ghebruyken
ende heylt alle versche
wonden sondˀ wiecken
ende tes een mundificatiuum/een coaglu-
tinatiuum/ende een consolidarium. Dese
plaester wordt van veelen verscheydeli;c
ghemaect. Eenighe nemen veel herst en-
de luttel was/somighe veel was eñ luttel
herst/somighe herst eñ was euen veele/so
mighe ghenen herst met dallen. Daer om
suldi weten/als ghi wilt hebben dat dees
plaester meer heyle dan suyuere/ghelijck
nootelijcken is in die wonden des hoofts
ende in eene simpele wonde sonder verlie
singhe der substancien/soe ghi meer was
neemt inden ghewichte/also veel herst ne
met min inden ghewichte/dat altijt die.ij
bi haer ghewichte bliuen. Als ghi wilt dz
meer suyuere eñ den etter na haer trecke/
gelijc in die diepe eñ ghesteken wondē de
veeletters maken/so suldy meer herst ne-
men dan wasch/also ic ghesecit hebbe. Wil
di datse vlees make eñ diene tot allē won-
den daer iet verloren is/so neemt herst eñ
was elcs euē veel. Wildi datsi huyt make
eñ die wonde sluyte/so neemt alleene dat
was eñ ghenē harst/Eñ als in dese plae-
ster veel herst is eñ was/so wortse geheetē
mundificatiuū eñ attractatiuū. Ist er ve-
le was eñ luttel herst inne/so wortse gehe
tē cōglutinatiuū. Is daer in euē veel herst
eñ was/so wortsi geheetē incarnatiuum.

¶ Als daer in ghenē herſt en is/ mer allene
was/ſoe worſi gheheeten conſolidatiuū.
Aldus hebdi conglutinatiuum/ te ſamē li
mende/mundificatiuū et attractatiuum/
ſupuerende eñ na hem treckende dē etter
incarnatiuū/vlees makende eñ die verlo-
rē ſubſtancie weđ vullende/conſolidatiuū
te heylen eñ huyt te maken. Eñ deſe plae-
ſter wordt ghemaect aldus. Neemt Re-
ſin de pino/dats witten herſt/Maecſhden
was elcs twee pōt/ Termentyn eē half pōt
Gulherſt die ſchoon en ſuyuer is gelijc ter
mentyn/herttēſmout elcs .xij. oncē/Sriets
per acht oncē. Sarcocolle groot eñ cleine
elcs drie oncē/maſtix/wit wierooc elcs .iiij
oncē. dragantū/gomme vā arabicē/galba
nū/armoniacū elcs andhalf once. Stora-
cis ealamite twee onchē/ ſtoracis liquide
vier oncē. Eñ nemet ſap vā deſen cruden
die ghi hebbē moecht/ Wintergroē cleyne
eñ groot/ſanickel/ſyndauwe/heydēs wō-
dencruyt cleyn eñ groot/waltwortele/ma
telieuen/ꝯſolida minor/bynoet/weechbre
groot eñ cleyne/bethoni/adermēge/walt-
meeſter/valderion/garwe/ſauie/verbena
muyſoore. Van deſen cruydē neemt drie
matē ſap/niet min. maer meer/iſt dat ghijt
crijghē moecht. Want tot elc pont đ ſubſtā-
ciē van dees plaeſtere behoort volcomelij-
kē drie pont ſaps/dat is eē mate. Dat ſap
reſin de pino/was/herttēſmout/herſt eñ co
lofonia/ſuldi in eenē ketel ſiedē ouer twier
ſonđ vlamme of rooc: tot dat die twee dey
len zijn in geſodē. Dan doet daer in den ter
mentyn/mer die gommē: als dragantū/gō
me van arabicē/galbanum eñ armoniacū
ſullē eenen nacht in rooſazijn geweyct we
ſen. Eñ alſt enen wal oft drie ghesoden he
uet/ſuldi die ander gommē ghepolneriſe
ret daer in doen/eñ ſiedet wederom twee
oft drie wallen/eñ ten leſten doet daer in
ſtorax liquida ende calamita. Wildy dat
noch beter riecke/ſo doet daer toe benſuyn
drie oncen. Wildi dat ſeere wel rieckende
hebben/ſo doet daer toe twee oft drie oncē
oleum de ſpica. Ende als dat gheſchiet is
coleret door eenen doeck/ende laetet enen
nacht ſtaen. Des anderen daghes ſnijt de
ſchiue in vier deylen/dan nemet wten ke-
tel ende maecter af rollen met goede nieu
we rooſolie. Wildi dat deſe plaeſtere ſcoō
der groen worde. ſo doet daer toe ſap van
nachtſca/van vliere/van celidonie elcs ee-
ne mate. Daer met laet de plaeſter weder
omme ſieden/maer niet lange/ want hoe
die langher ſiedet/ſoe ſi bleycker wordet/
maer deſe cruyden en zijn niet ſoe heylſacē
als die andere. Nochtans doen ſommige
meeſters deſe ſapen daer in ende ſi en we-
ten niet wat duechden ofte cracht die heb
ben. Dat nachtſca ſap vercoelt eñ reſolue
ret/daer door verlaeſtet ooc/deſgheliijken
doet ooc vlier. Maer celidonie ſap mundi
ficeert eñ ſupuert. Daeromme als ghy
veel harſt in die plaeſter doet/ſo moechdy
des te betere daer toe doen dat ſelue ſap
ende mirrhe twee of drie oncen ſo ſupuert
des te meer. Want nemmermeer en mach
gheen goet conſolidarium gheſchien ſon
der een mundificatiuum/want dat mun
dificatiuū is den ſluetel e vanden incarna

tiuum eñ conſolidariū
¶ Een goede Rodē pla
ſter ten verſchē wondē
Neemt wit waſch .iiij.
pont Reſin de pino dat
is wittē herſt/terbentyn
elcs .ij. pont/roololie een pont/maſtix/wit
wierooc/mirrhe elcs .ij. oncē/verſche rooſ-
bladerē vier oncē. roodē wijn eē mate. Eñ
alle deſe cruydē neēt de ghi hebbē moecht
wintergroē/ſindauwe/ſanickel/waltmee

ster/herba tunici/bethonie/heydens wont cruut/ consolida minor/grisecon/weechbree groot ende cleyn/opuaers bec/valeriaē/vā elcs euen veel datter genoech si. goedē wijn dats genoech is. Stoot de cruidē eñ druct dat sap wte. dā stort den wijn op dat cruyt datse ouervloedich zijn eñ laetse wel siedē dan druct se door eenē doeck eñ doet dz sap eñ wijn in eenē ketel/daer in doet dat was termentijn herst/eñ olie: dā suldi die roosen eñ den roodē wijn sieden tot dat eē blauwe vlamme geeft/dan druct die doot door eenē doec eñ doetse indē ketel eñ latet al tsamē sieden omtrēt. v. of. vi. vren/dan settet van den vyere eñ latet cout wordē/des anderē dages smeltet weđ eñ doet daer in mastix wierooc eñ mirre gepoluerriseert eñ latet eenē wal siedē/dā laettet coudt wordē soe hebdi gherechtich Jodē plaester. dat sond weycken alle wondē heylt.

¶ Gracia dei gelijc meester Peter de argelata de set int boec vandē vleeschmakenden medicijnen. Neemt wittē herst/wit was/armoniacū elcs twee oncē. termentijn ses oncē/galbanū/olibanū/mastick/clarē supuerē wijn elcs een once/ronde hoelwortel eē half once. Weyct die ghene die te weyckē zijn i wijn daer in ghesodē is bethonie/verbena/cōsolida maior eñ minor/santorie/ beuernelle/ ypericon/ opuaers bec elcs een hantuol. Alle dese stucken suldi sieden inden wijn tot dat den wijn nalijcx versoden is/eñ maect se voort mit vrouwē melc so si behoort. Dese plaester doet vlees wassen eñ heylt/si is ghemeyn tot allen wondē eñ fracturē der beenderē/eñ de chirurgijns van nv ter tijt prijsen die seere.

¶ Emplaustrū attracticū/dats mundificatiuū/vandē duytschen een treckplaester ghenaēt/om dat si na haer treet den etter eñ onreynichz der apostemaciē/der vlceracien/ der sweeringhen/der onreynder wondē. et cē.

Neemt witten herst een pont/ machden was eē half pont/hertten smout acht oncē/termētijn vier oncen/sarcocolle twee oncē/mastic wit wierooc elc een once/mirre/aloe succotrini elcs een half once. Smelt dat wasch den herst/dat hertensmout onder deen dādere eñ coleert door eenē doec/dan doet dare in den termentijn eñ die ander stuckē gepoluerriseert eñ rosolie twee oncē/eñ rueret tot dat cout wort. Wildijt root hebbē so doet daer in twee oncē cenopere gepoluerriseert. Wildi dat schoō geelu worde so doeter in een dragma soffer aen ghepoluerriseert. Wildijt groen hebbē/soe suldi daer in sieden der cruyden sap des vore gescreuen groenē plaesters.

¶ Een plaester die wt treet pijlyser/pātchier maelden/eñ wat vā yser in des menschen lychaem steect. Neēt Apostolicū Nicolai die hier vore inden anthidotario staet/twee oncē/orientelcē magnetē steen die zijn cracht heeft/een half once/witten diptan een dragma/hasensmout/kēpsaet olie elcs een half once. Smelt die plaster/smout eñ olie seer saeftelijckē ondđ den anderen/ dan stellet vanden viere eñ doet die ander stucken daer in wel ghepoluerriseert eñ roeret wel tot dattet cout wort

¶ Een plaester dat wt treet doren/splinterē/gelas/been/oft wat vā sodanigē dinck indē mēsce is. Neēt dyaquilō plaester wt desen anthidotario drie oncē. Magneten steen eē half onc/ wortel vā polipodiū/witte dyptan wortel/riet wortel elcs andđhalf drag. hasensmout anderhalf once/olie vā kempsaet eē once. Daer af maect eē plae

ster also ic voor gesept hebbe. ¶ Een weecke plaester die mundificeert en suuert die vuyle wonde die voudt zijn en geputrificeert vlees hebbe oft veel etters gheuen En is vand eppen ghenoemt mundificatiuu de appiu en heeft gebruyckt Wilhelmus Lanfrancus/ henricus de mondevilla/ Guido/ en alle chirurgijns van Parijs. ¶ Neemt Eppen sap twee oncen/ ghersten of terwe meel drie oncen. Die suldy sieden met een saeft vier tot dat dick wort gelijc een weecke plaester. Ende als daer toe gedaen wordet Allem sap/ soe en latet die wonde niet fistuleren noch ongaens eete/ gelijc de cancker. heeft die wonde hitte/ so salmen daer inne doen weechbree sap/ oft sap van crassula. Ende waer daer toe Fyebonen meel/ oft Fenegrieck meel/ so cureret veel starcker droghende/ also Theodoricus en Brunus te verstaen gegheuen hebben.

¶ Die maniere hoe men somighe saluen maken sal die den cyrurgijn van node en behoeftlijc zijn.

Vnguentum aureu na den anthidotario Mesue/ dat alle versche wonden nuz vleysch vult en heylt. Neemt geel was. xij. once. goede fijne boomolie anderhalf pont. termentijn vier oncen/ griecs pec/ witten herst elcs vijf onchen/ wit wieroot/ mastick elc twee oncen/ soffe raen een dragma. Smilt dat was/ olie/ griecs pech onder deen dandere en doet den termentijn daer in/ dan settet vanden viere/ en mingelt de andere stucken daer in ghepoluerisee rt alst by na cout is/ en roeret tot dat cout wort

¶ Vnguentu apostolorum also Auicenna die bescrijft/ die den fistel supeert en rechueerdichc en alle orepne wonden vanden geputrificeerden vleesce sonder pijn/ en sciet die dat si mogen vlees generere. ¶ Neemt witten herst/ wit was elcs een onche/ oppoponacu/ spaensgroen elcs een half once/ armoniacum een once/ lange holwortel/ wit wieroot elcs anderhalf onc/ mastick/ mirre/ galbani elcs een once/ Bdellij litargiri. ix. drag. boomolie inden somer anderhalf pont/ en inden winter twee pont Weyckt galbanu/ armoniacu/ oppoponacu/ bdellium drie daghen in azijn. Dan sul dijt smelten en sieden/ dan doet daer in den herst en dat was/ ende als die ghesmolten zijn soe doet daer toe die olie ende termentijn/ ende die andere stucken ghepoluerisee ret. ¶ Een witte salue na den anthidotario Nicolai. Neemt lootwit vier oncen/ litargirium twee onchen/ witten wieroock drie dragma/ mastick twee dragma

Pulueriseert elck stuc bi hem seluen dan minghelt dat lootwit met een weynich olie/daer na doeter in dat litargirum daer na den mastix en̄ wieroot/en̄ roeret altijt met eenē stotere/telcken eē weynich roos/watere daer in doende/en̄ alst begint die te wordē so doet meer oliē daer toe en̄ telckē eē weynich rooswatere/dz doet soe langhe tot te dicke noch te dunne en is

Vnguentū albū conferatū na Ras/dat is Rasis witte salue. Neēt boōolie ander half pont/wit was eē half pont/cāpfer.ij. drag. drie eyerdoders. Dat suldy al in een mortyersteen stootē en̄ ten lestē doet daer in den camffer ghepoluerisert.

Vnguentū basilicon magnū nae dē anthidotariū Mesue/en̄ is een grote hulpe dē wōden inden welcken hitte is/en̄ bouen al in den wonden der zenuē/die supuert si ende doet vlees wassen. Neēt wittē herst/wit was/ossen ruet/swert pec/vogel lijm/mirrhe elcs drie once/boōolie dat dier genoech si. Daer af maect eē salue alsoot behoort

Vnguentū dyaltea nadē anthidotariū Nicolai. Neēt hoochmalue wortelē.ij. pont/lijnsaet/fenugriec elcs een pont/squille eē half pōt Die salmē wel wassē dā salmē de wortelē/lijnsaet/fenegriec en̄ squille stotē en̄ leggē dye in

vier pont waters drie dagē/optē vierden dach suldijt op twier settē en̄ latent sieden tot dat begint dick te wordē. Dā doet lācsaē in eenē sack en̄ als ghijt wtwringhen wilt/so doet daer toe eē weynich heet water/so dat den slijm daer wt wel come/vā dien slijm neēt drie pont/daer toe doet boō olie vier pōt/dā latet siedē tot dz dē slijm verteertē doet daer in wasch eē pont/en̄ als dat gesmolten is so doet daer in termētijn/galbanū/gummi edere elcs vyer oncē/en̄ ten lesten griecs pec herst elcs eē pont/en̄ alst cout wort en̄ stolt/so doet lichtelijken wte en̄ ōwaret.

Vnguentū desensiuū en̄ repercussiuū. Dese salue gebruykē alle meesters ghemeynlic tot alle wōden tot beenen en̄ tot apostemacie. Wāt si sterckt/beschermt en̄ werckt/dat gheen sweringhe gheswel noch apostemacie tot ter wonden of fractueren der beenderē comen en moghen/ alsmen die daer omme strijcket/ ende werckt dat ghe putrificeerde vleesch. Neemt roosolie vier onchen Boli armeni twee onchen. Terra sigillata/azijn elcks een onche/Camffer eē drama/Nachtsca/donderbaere elcs een hant vol. Stoot die stucken ende wrijft se metten sape allso cout gelijc eē witte salue

Vnguentum Egypciacum/bescreuen van Galienus/Rasis en̄ Albucasis/ende wordt seer gebruyct nv ter tijt vādē nieuwen chirurginen om saeftelijckē te mundificeren en̄ af the nemene alle onsuyuerheyt. Neemt honich een pont/azijn een half pont. Spaensgroen twee onchen/Aluyn een onche. Dese suldi alle tsamen sieden bi een vier tot dat die salue root wort Dese salue ghewint oock drie verwen vā der kokinghe. Een weynich ghekoect is se groen. Wel ghekoect is se root. Te seere ghekoect is se swert.

Vnguentum fuscum Dese salue suppuert/doet vleeysch wassen/ende heylt. Neemt Boomolye een pont ende vier onchen. Walch acht onchen. Griecks peck Schippeck. Resini de pino elcks vier onchen/Mastick/Galbanum/Wit wierroc Termentijn/ Mirrhe elcks twee onchen/Oppoponaci/Armoniaci elcs een onche.

A Dennegeest (?) wijn Rynsche

Sin [illegible] als die rock door gebroken is ℞ Neemt j vierendeel vrouwen melcks van j knechtken j vierendeel van j meglen ij witte van eyeren j doyt tarwen meel dit ouer menget te samen gheliic als salf en plaestert hyer af wt gebroken rock med plaeti est et verum (?)

Smilt die olie ende was in een panne/ dā doet daer in schyp pec eñ griecs pec/ende als dat ghesmolten is/so colceret door eenē doec. Die weycke gommen suldi weyckē in azijn/coleren/eñ doetse daer in. Ende tē lesten doet dat in die ghepoluerisserde gō menende termentijn eñ roeret tot dat cout wordt. ¶ Vnguentum papuleon na den antidotariū Nicolai. Welcke populier salue veel berbiers heden sdaechs cō trarie maken eñ anders dan die behoort. Wāt somwijls doen si daer toe botere eñ somtijts cruydē die heylende zijn/ eñ leggē die met carpie in die wonden/ ptrarie des gheens daer om si die ghebruyckē eñ contrarie die cracht der populier saluē. Wāt die populier salue heeft aen haer te verco lene eñ die sinlijcheit der leden te benemē dat is die ghevoelichept der pinē te benemene/ daer om en sal die nyet anders ghe maect worden dan also hier na volcht. Neemt Populier botten anderhalf pont Swinen smout vier pont. die stoot onder den anderen/eñ laet dat staen tot dat ghi dese nauolghende cruidē hebbē moecht Te wetene. Swerte oelbladerē/braēbladerē de vorste soppē/ doelwortel bladerē/bilsen crupt bladeren/nachtscabladeren/knabe crupt bladerē/muerpeper bladerē/lactuwe bladeren/violette crupt/ donderbare/ groot clissen bladeren/ crupscruit bladerē elcs ses oncē. Dese crupdē stoot alte samē met dat ghestotē smout eñ botten eñ laet se also acht dagen staē. Dan suldi daer op gietē eē mate wijns eñ latet dā siedē in eenen ketel tot dat dē wijn gesoden is. Dā coleert door eenē doeck. ¶ Een salue de in allen cōplexiē doet vlees wassē in versche wondē. Neēt wit wierooc/mastix/aloepaticū/griecs pec/ghebrande hoelwortele/preos/sarcocolle elcs euen vele. Daer af maect een salue mit olie ende wasch

¶ Een salue die vlecs doet wassen in de wōden der iongher luydē Neemt Termentijn die nyet ghewasschen en is twee onchen/ Roos honich een dragma. eenen eyer doder/ vōolpe ende wasch dats ghenoech si/ende daer af maect een salue. ¶ Een salue die die wonden der iongher kinderen supuert ende daer in vleesch doet wasschen. Neemt Terbentijn den alder witsten die niet ghewasschen en is vier onchen/ eenē eyerdoder/een weynich ghersten meel ende maect daer af een salue. ¶ Eē salue de supuert ende vleesch doet wasschen in drooghe complexien. Neemt schip pec wel ghewasschen met goeder looghe ses onchen/ Rooden honich twee onchē/spaēs groen een half dragma/eenen eyer doder ghersten meel dats ghenoech si/ende daer af maeckt een salue. ¶ Een andere salue die vleesch doet wasschen in versche wonden. Neemt Terbē tijn vier onchen/ honych een half onche. Poedere van wyt wieroock schorsse een dragma. Soffraen een derdendeel vā een dragm. Roosolie ende was dats genoech si/ ende maect daer af een salue. ¶ Een salue dye den ettere supuert ende vleeysch doet wasschen in die wonden Neemt Termentijn/ghezeghen roos honich elcks vier onchen/ Mirrhe/sarcocolle elcks drie dragma/ Ghersten meel een onche/eenen eyer doder/soffraen een half dragma/ Mynghelet al onder deen dande re eñ koket ghemanierliken/eñ ten lesten alst lau is doeter in den eyer doder.

¶ Een ſalue die de wondē etter doet ghe-
uē. Neē Termētijn drie oncē/herttē ſmout
oft herttē merch twee onc. Rooſolie eē on
ce/wit wierooc een half onc. ¶ Eē ſal
ue die verſche wondē doet etter gheuē alſ
menſe daer inne legget. Neē Termentijn
iiij. oncē/was/rooſolie elcs. ij. oncen. Die
ſmelt ondꝰ malcanderē. en̄ als ghiſe gebru
ken wilt. ſo maectſe eē weynich werm en̄
legtſe met kerpie in de wonde/ſo ſalſe hae
ſte etter wordē geuende. ¶ Een andꝰ et
ter ſalue ten verſchē wondē. Neē hertten
ſmout/termētijn elcs vier onc. rooſolie/wit
wierooc/maſtix elcs eē onc. ¶ Eē ſalue
als yemāde een lidt wten lede is geweeſt
oft dat gewont is geweeſt/en̄ datmē nadꝰ
heylinge dꝫ lidt niet buygē en mach. gelijc
Lanfrancꝰ ſcrijft dat hi die altijt bi hē had
de en̄ groot profijt daer mꝫ gedaē heeft aē
veel iunctuerē die ghebrokē warē en̄ wedꝰ
geneſen/de nochtās langē tijt crom of ſtijf
bleuē die veel chirurgijns tot gene buygin
ge noch beroerte brengē en condē/de heeft
hi hier met wedꝰbracht/en̄ hi heeft deſe ſal-
ue ghenomē wtē boeckē Raſis/mer hi he
uet ſe gebetert. Neē Out ſmeer ſes oncē
eyndē ſmout/ganſen ſmout/hinnē ſmout
elcs twee onc. oude boōolie. viij. oncē/fene
griec meel/Lijnſaet meel elcs twee oncen
Bdellij/oppoponaci/maſtic/ wierooc elcs
eē once. Die gōmen ſuldi in wijn weycken
en̄ daer na minghelē ondꝰ de olie en̄ ſmeer
en̄ doen daer toe eē weynich waſch en̄ ter
mētijn. Daer na doet de andꝰ gōmē daer in
gepulueriſeert en̄ roeret tot dꝫ cout wort.

¶ Hier na volcht de maniere om ſommi-
ghe Poederen te makene die den
chyrurginen van noode
ende behoeflijck
zijn.

Een root poeder
dat ſeere droocht
en̄ verdriet dat geputrifi-
ceerde vlees te waſſen
Neē Perlemoer ghe-
brant/ponfolix/litargi
ri/drakē bloet/boli armeni/terre ſigillate
coperſlach elcs eē onc. Cāfer eē drag. Vꝫ
deſen ſtuckē ſtoot eē ſupuerlic poeder
¶ Een root poedꝰ tot allē wondē en̄ fiſtelē
als ſi van dꝫ geputrificeerde vlees geſup-
uert zijn/en̄ tottē wondē indē hoofde. Neē
Griecs pec drie oncē. wortelē vā walwor-
tele/lapis ematicꝰ/drakē bloet/mummie/elc
kes eē once/maſtix/ wit wierooc elcs een
half once. Daer wt maect eē poedꝰ. dit poe
der moechdi wel ſondꝰ ſcade gebruykē als
de herſene bloot leit/en̄ ſwerte pimpernel
le een drag. Dit poedꝰ ſuldi ſayen op carpi
e die in wijn ghenet is. en̄ legghent daer op
¶ Eē root poedꝰ dꝫ bloet ſtelpt/en̄ indē wō-
dē vlees doet waſſē. Neemt drakē bloet
wit wierooc/aloepaticū/ſarcocolle elcx eē
once. Yreos eē half onc. Daer af maect eē
poedꝰ. ¶ Een ſaeft poedꝰ dat af neēt wtē
wondē dat ouervloedich geputrificeerde
vlees/na Lāfrancū. Neemt hermodactili
ronde holwortel elcs eē once/ſpaenſgroē
eē half once. Daer af maect poedꝰ. ¶ Eē
root poedꝰ dat profijtelic is op dē naet der
wondē dat hi bliue en̄ het hout die lippen
der wondē bi eē/het ſtelpet bloet dꝰ wondē
en̄ heylt die/gelijc Albucaſis en̄ Lanfrācꝰ
ſcriuē: Mer voor dē leuendē cale/ neēt gui
do alſo vele bolꝰ armenꝰ. En̄ halli abbas
alſo veel ſandale. En̄ ic ſo vele eyerſchael-
kalc die ghewaſſcē is en̄ wedꝰom gedroo-
get. Neemt wit wierooc twee onc. drakē
bloet eē once/leuende kalc eē once. Na gui
do bolꝰ armenꝰ eē once. Na halli abbas
ſandale eē once. Na mijndꝰ keeringhē/eyer

schael kalck een onche. Daer af een poeder ghemaect.

¶ Wilhelmus de saliceto maeckt een ander poeder op den naet te legghene dat seer goet is/eñ my oock seer wel behaecht. Neemt drakenbloet/dragagātū/gōme vā arabien elcs een once. Daer af maect poeder. ¶ Dat hooghe geexperimenteert poedere totter bloetstolpingen/dat die walsche cyrurgijns gebruikē eñ heplt metter bloetstolpingen. Neemt Draken bloet/boli armeni/terre sigillate elcs een once. Psidie/granaet appel bloemen/accacie/ypoquistidos/cypresnotē elckes een half once/mummie/mastic/wierooc metter scorssen elcs.ij.drag. menscē bloet gebrant een once. hasen haer gebrāt drie dragma. Maect daer af poedere

¶ Een ander poeder dat bloet stolpt. Neemt Cathapladis/eperscalen daer kiekenen wt gecropē zij.mos vā een dootshouet optē kerchoue/cleyne bernde netelen van elcs euen veel/gedroocht eñ gepoluerisеert. ¶ Een poeder dat/droocht/heplet/hupt maect/eñ den etter belet. Neemt Aloepaticū/sarcocolle elcs twee oncē. draken bloet/scorsse vā wierooc/ronde holwortel/calmei preparati/onß vrouwē ijs elcs een halue once. granaet bloemē/balaustie/psidij/centorie/thucie preparate/ cooper slach/cipresnote elcs eē drag. cāffer eē dra. Dz poluerisеert al te samen seer cleyne

¶ Hier na volcht die maniere om sommige olien te maken die gemeynlikē elcken chirurgijn noote lijck ende behoeflijc zijn.

Oleum camomille/dats olie van camillen/die is dē cyrurgijn seer notelijc/want si resolueert eñ vdrijft pine. Neemt Camille bloemē in braecch maect een pont/Boomolie drie pont gezeghē. Stelt die tsamē in een ghelas inder sonnen.xiiij dagen. Dan coleret eñ doeter een pōt versche camille bloemen inne/eñ stellet inder sonnen.xl.dagen in dē honsdaghen. Dan coleret. ¶ Oleum benedictū dat aldbeste om te verwermen die vercoude ledē dien dat merch vercoudt is. Welcke olye dat ghlidtwatere oft zeeuere stelpt. Sy heplt versche wonden/ fistelen/den kancker/den wolf/ende droocht loopende seerē Maer ghy moet die maken met groote voorsienichept aldus. ¶ Neemt boomolpe een pont. Termentijn. Lauwerolpe elcks een half pont. Caneel drie onchen. Groffels naghelen twee onchen. Eufor bij. Galbani. Bakelaer. Gummi edere. Ar

moniaci/oppoponaci elcs een onche. Lau
dani acht onchen. Wit wieroot/Castorie
Spice nardi. Lignum aloes elcs een half
onche. Polueriseeret dat te poluerisere
is ende die ander smelt. Daer toe doet ty
chelsticken ghestoten ende glopende ghe
maect een pont/ende disteleret per alem-
bicum/alsoe gheuet drierhande. Ten eer-
sten/dwatere. Daer nae die olie. Dat der
deghelijc der rechter ballseme. Ende hou
det elck bysondere.

¶ Die alder beste balsem ten versche won
den diemen hebben mach maect aldus
Neemt Lignum aloes twee onchen. Op
poponati/Resini de pino Bdellij Galba-
ni Armeniaci Masticis Sarcocolle Gũ-
mi elempi Olibani Mirrhe Bensium O
leum lauri Oleum benedictum Laudani
elcs drie oncen. Carpo balsami Silobalsa
mi Appobalsami/in zijn stadt moechdi ne
men/oleum balsami elcs een onche San
guis draconis een half once. Castorij Spi
ce nardi Galganti Cubebe Macis Cina
momi Cardemuuiel/grane paradisi Cor
ticis circi elcs eẽ drag. Olei terebẽtini also
veel inden gewichte als der andẽ alle. Op
steleret al tsamẽ per alẽbicũ. Dese balsem
heplt versche wondẽ eñ stelpt terstont dat
glidtwatere of zeeure alsse oprecht gema
ket is. ¶ Een andꝛ balsem tẽ versce wõ
den. Neẽt Olibani/armoniaci storacis ca
lamite/storacis liquide elcs vier oncẽ/ma
stic̃/colofonie/dragagãti/gummi arabici
bdellij/gũmi elempi elcs twee oncẽ/Mir
re/eufowbij elcs eẽ half once. gũmi edere/se
rapini/gũmi ficuũ/oppoponati/bensium
dat is gũmi cedri/visci querci/gũmi: iuꝫ dꝫ
hout/Sãguis draconis/aloepatici/mumi
e/silobalsami/carpobalsami/boracis/ver
ticis elcs een onche. Laudani mũdati drie
oncẽ. Serapini/aspalti elcs een once. Olei
rosarũ twee pont. Olei laurini/terebenti-
ni rubij elcs een pont. Olei masticis. olie
van camillẽ elcks een half pont. Van die
voorscreuen balseme. Jeneuer olie. Brem
olie. Violettẽ olie elcs acht oncẽ. Die weec
ke gommẽ weyct in azij. die ander polue-
riseert. Dan suldijt al tsamẽ sieden in bal
neum marie. Eñ als ghi siet dat die gom-
men op den gront vanden glase sittẽ wil-
len/so eest ghenoech. Wildy dan dat heb-
be die verweeñ wesen des natuerlijcken
ballsems. soe doet daer in een half once ori
ens ghestotẽ sofferaen. so doeghet stercke-
lijc vleesch wasschen. Wildy dat se schoon
groen worde/so doeter in drie oncẽ spaens
groen cleyn gewreuen. Eñ ten lesten doet
daer in dẽ termenthijn eñ oleũ terebentini

¶ Olie vã castorie/die
den chirurgijnscer pro
fijtelijc is. Neemt booõ
olie. vij. oncen. castorie
drie oncẽ. Die suldi in
een ghelas doen eñ in
balneũ marie sieden õ
trent drie uren/dan v-
waret.

¶ Olie van lelien. Ne
met booolie vijf pont. witte lelyhladeren
een pont. Roosen eẽ half pont. mastic vier
oncẽ. sofferaen. ij. oncẽ. Den mastic sal ge-
poluerisert zijn. Doet al tsamen in een ghe
las wel ghestopt/eñ stellet in die sonne ne-
ghẽ daghen. Op dẽ. x. dach suldijt siedẽ in
balneũ marie/dã coleret. ¶ Oft neemt
Rooõolie. xij. oncẽ/witte lelybladerẽ vier õ
cen. Eñ maect als vore. ¶ Olie vã ma-
stick. Neẽt mastick ses oncẽ. Oleũ silami
ni. xviij. onchen. Dat suldi sieden in balne
um marie/tot dat derde deel versoden is
¶ Oft maectse aldus. Neemt Roosolie
vier en twintich onchen. Mastick ses oncẽ

welrieckende wijn een half pont. Dat suldy sieden in balneum marie tot dat dē wijn gheheel verteert wordt

¶ Oleum nemisaris de den chirurgijn seer noo telic is/ want het vercoelt dē menschē seer wel/ eñ wort gemaect gelijc de olie vā camillē. Maer mē neēt voor die camille bloemē/ witte zee blo mē/ welcks crupt heeft breede bladerē eñ swēt op dwaē.

¶ Olie vā roosen/ sond welcke gheē goet chirurgijn wesen en mach/ daer om suldi die werē te makē in deser manierē. Neēt Dupstēsap water daer roosen in gesoden zijn elcs een pont/ oleū sisamini gewasschē/ of die alder onrijpste boōolie die ghi hebben cont drie pont/ roosbladerē een pont. Stellet in die sonne. xiiij. daghē. Dan suldijt siedē in balneū marie tot dat dwater eñ tsap versoden is. Daer na coleret eñ doet wedom so veel rosen watere/ eñ sap/ daer in. als voore/ eñ stellet wedom. xiiij. dagē inō sonnē. Daer na suldijt sieden in balneū marie als vore Dan coleret/ eñ stellet weder inō sonnē. xl dagen.

¶ Olie van vliere/ oft olie vā violetten/ eñ alle anō olie die vā bloemen gemaect wort/ die suldi aldus maecken Neemt der bloemē ofte crupt een pont eñ daer op drie pont olien. Dat set in die sonne omtrent viertich daghen. Dan ghesoden in balneum marie ende wtghedruct. Maer die olie van vliere en sal niet meer dan drie dagen inō sonne staen/ oft anders sout corrumperē

¶ Hier na volcht die maniere hoe men so mighe wondrancken maken sal/ de den chirurgijn nootelijc zijn/ om de ghewonde menschē te helpen.

EEnē drāc tot al
len wonden/als
eē mensche doorsteke
is/die hē van binnē ge
neest sond eenich poed
of and substācie Noch
tans ist seer goet dz mē
op de wondē legge eē
groen wondēplaester
op dat die wondē sup-
uer ghehoudē worde. Eñ den dranc wort
aldus ghemaect. Neēt Peue bladerē die
aen een eycke is gewassen vier oncē. win
tergroen dat groot eñ cleine/sanickele/sin
dauwe/ heydēs wondtcruyt elcs. ij. oncē.
matelieuen cruyt eē once. Dese cruydē sul
di alle cleine cappen eñ doetse in een tinnē
kanne. Dan stort daer op andhalue mate
wijns den ald besten die ghi hebbē moecht
eñ een halue mate waters. Dan suldijt sie
den in balneū marie omtrent drie vrē/eñ
latet also staē den heelē nacht sond de kan
ne open te doene. Des anderē dages doet
daer toe acht onchen suycker. Js hi int
hooft ghewont/soe doeter toe bethonie. ij
oncen Sauie een once Lauender eē halue
once. Js hi in die borst ghewont/so doet
daer toe Calissihout twee oncē Polipodi
um een once ysope een half once. Js de
siecke heel flau eñ onmachtich/soe doeter
toe Buglosse bloemen Bernagi bloemen
elcs een once Rosen eē half once. Heuet
die siecke seer groote hitte/so doet daer toe
Violettē twee oncen Flores nenufaris eē
half once. Js hi in die slincke side gewōt
so doeter toe Leuercruyt een onche ⁊ Walt
meester een half onche. Js hi in die slinc
ke side ghewont na bi die/so doet daer toe
Hertstonge twee oncē Tamariscen blade
rē een half once. Heeft hi ghenē stoelgāc
so ist vā node dat ghy hebt Senibladeren
Cassie fistulē elcs twee oncen. Js hi die-
pe gewont/so doet daer toe Celidoni wor
telen vier oncē/Eñ als ghi dat tottē eenen
deyle gebruycken wilt/soe laet die andere
wt. Eñ geuet hem/tsmorghēs/tsnoenens
eñ tsauonts telcken vier oncen te drincken
Eenen anderē sondlingen goedē wō
dendranck de warachtelijkē geexperimē
teert is/diemē den gewondē menscē geeft
als die wonde niet doodlijc en is/die heylt
hi eñ drijft wter wonden/binnen. xxx. da-
gen/alle onsuyuerh; eñ alle ghebrokē beē
eñ heylt die wonde. Neemt Kopkoolen/
peterceli saet/ auerrone/ reynuaren/eert-
besiecruyt/ bladeren vā rube tinctoꝝ. her-
ba ruberti/weechbree groot eñ cleyne/ey
pe bladeren/kempsaet. Alle te samen mit
wijn ghesodē eñ een luttel honychs daer in
gedaen. Des morghens eñ tsauonts ghe
droncken telcken vier onchen. Eñ wasche
daer met die wonde/eñ legt een root kool
blat daer op. Een ander wondrāc
Neēt Pimpernelle/sanickel/walt wortel/
adermenge/ysope/reynuarn/ grote weech
bre/eertbesiecruit elcs eē hātuol. Die suldi
siedē in wijn oft in water/ eñ doet daer toe
eē weynich awijn eñ honich/desen drāc cure-
ret die wondē bi hē seluē.

Een ander goeden wondranck.

Neemt Heydens wondcruyt/sindau
we/sanickele elcs. xij. oncen/wintergroen
eertbesien cruyt elcs ses oncen. eghelcruit
adermenge/betonie/rooden byuoet elcks
vier oncen/walt wortel/pimpernelle/reu-
pontica/pierwormen/garwe elcs vier on
cen. Mumie ghepoluerisee rt drie onc. ge-
schuymdē honich eē half mate. Daer toe
suldi nemen twee matē goeden wittē wijn
Die cruydē sullen gecapt wordē/dā doetse
metten wijn eñ honich in enē grooten pot.
Den pot suldi mit een dectel stoppen ende

Clymmer boem blad

ander half mengelen rynsche wyn den alder besten

Sarap salie

toe limen/eñ maeckt bouen int decſel een cleyn gaecken dat een weynich locht hebbe. Dan ſuldijt ſieden tot dat het derden-deel in gheſodē is. Van dien dranc gheuet den ſieckē des morgēs eñ tſauonts telckē eenē lepel vol/ſo geneeſt hi. Deſen drāc ſul dy verwaren in een tinnen vaetken/ ofte in een ghelas

Enen dranc die gheronnen bloet
wtdrijft met die orine

Neemt Sindauwe/vinckel/eel ſaui/petercelie elcks een hantuol. Yſope/vinckel ſaet/anijsſaet/ wortele van mandragora elcs twee oncē. Dat al tſamen ſuldy ſiedē in twee pont waters/eñ geues den sieckē te drinckē

Eenē anderen drāc tenſeluē dienende

Neemt Celidōie/ſperma ceti/ſterc9 de muris. Dat poluriſeert al te ſamē/dā ſul dy in goedē wijn ſieden die wortele vā grote cardē eñ eel ſauie bladeren elcs een hantuol/tot dat derde deel verſoden is. Eñ als ghi wilt gebruycken/ ſoe neemt des dranckis eē glaeſken vol eñ minghelt daer ond des voornoēden poeds drie haſenotē groot. Eñ wildijt ſterker hebben/ſo neemt kernelwater/Cyprorey watere elcs twee oncē/ Stercus de mur een weynich. Mingelt al ond dē anderen eñ geuet hē te drinckē

Eenen coſtelijcken wondranck

Neemt Wintergroen/ſindauwe/walt meeſter/muyſoore/waterkerſſe/brunelle/ cleyn weechbree elcs een hātuol/des edelē heydens wondcruyt and half hantuol/ſanickel/eerenbreke elcs een hantuol/Eelſauie een half hantuol. Serpentine/witten dyptan elcs twee oncē. Caſtorie/mumie/ roode mirrhe/alſene elcks eē halue onche

Tegens die krijnchoest ... Neemt een nye menghlens poot en doet die vol soete melck en ligget daer een goedt stuck staal in ende siedt d met dat staal op die helft en geuet dan de siecke te drincken. Probatum ist et ...

Doet dit altemale in eenen pot ende doet daer goeden wijn in. Dan deckt den pot eñ vermaecten met deech vā meele. Indē decſel maect eē gaeckien eñ ſteect een houten tapken int gaecken. Dan laet dat derden deel in ſieden/eñ treckt ſomwijls dat tapken wt dz ghy rieckē moecht alſt genoech is. Vā deſen dräcke geeft den sieckē tſmorghens eñ tſauonts telcken eenē lepel vol. Eñ al wort de siecke redelijkē te paſſe des en ſal hijs niet te min nemē/ende ſal in zijnen ghemeynen dranc telcken drie of vier druypkens vanden ſeluen minghelen.

Enen dranc als yemant eenrib on twee geuallē heeft/die de borſt ſuyuert/wijt eñ los maect

Neemt Creefts oogen ghepoluriſeert een dragma/Dyapenidion een once/dyadragantū een half once. Deſe wrijft cleine in eenen mortier ſteen. Dan doet daer toe onſer vrouwen diſtel water/ſomme weruel watere/Eñ maect dat dunne/ ende geuet hem des morgēs eñ tſauōts te drinckē

Eenen coſtelijcken dranc ten hooftwonden ende ander wonden.

Neemt die middelſte ſcorſſe vā waltwortele eñ ſcrapt dz ſwart af. Die grote ſanickele elcks eē half ey groot. Die twee knoopt in eē doecxken eñ legtſe int derde deel vā een mate wijns eñ laet ſe daer in liggē omtrēt. vi. vrē

Consolida maior
walwortel
waltwortel
al een dinch ist

Daer af geeft den siecken des morgēs eñ tſauonts te drinckē/telcken eenē lepel vol eñ niet meer/wāt den drāc is ſterc. Eñ net eē doecxkē of koolbladt indē dranc/eñ legget dz op de wonde/waer ſi is/int hooft of in anderen ledē des lichaems.

¶ Hoemen eenen slaepdranck ordineren sal voor luyden die pyl ysers/ofte bussencloten int lijf oft in ander leden hebben daer de wonde te cleyn zijn/so datmen die wonden meerder oft grooter snijden moet/ ende die personen zijn te cranck om dat te verdraghen. Oft diemen een been oft arme af sagen moet/hier voor is desen slaepdranc te maken.

Ier toe neemt nu den eersten/de wortele van Solatrum mortale/ Semen Jusquiami elcks een onche/ wit oel saet/swert oelsaet Opium tebaicum een dragma/Croci orientalis/Corticis mandragora/Lignum aloes/Cinamomi/Castorium elcks een dragma. Van desen maect een seere grof poeder. Van desen poeder neemt twee dragma ende siedet mit malvesye ende ghevet hem tot eender reysen Ende als hi alsoe slaept/soe snijdt de wonde also wijt als dat behoeft/tot datse wijt ghenoech is. Dan trecket wte tghene dat daer inne is metten vingheren oft met tanghelkens. Desghelijcke busseclooten/mit tanghen ende andere instrumenten/ ghelijck als ghi hier na hooren sult. Ende als ghy wilt dat hy wederomme wten slape ontspringhe/soe steeckt hem inden nose een sponcie die ghenet is in azijn oft in sap van rupte oft in sap van vinckel/soe wordt hy weder omme wackere. Sommighe gheven hem opium alleen sonder anders yet daer met te minghelen daer voor wacht/ want men daer wt ghemeynlijken daer af wtsinnich wordt.

Solatrum [illegible]
Jusquiamus [illegible]
wit oelsaet [illegible]
swart oelsaet [illegible]
Opium
Croci orientalis [illegible]
Corticis mandragora [illegible]
Lignum aloes [illegible]
Cinamomi [illegible]
Castorium [illegible]

Alle notabile persoonen/ eñ die daer bemint die ghesontheyt van v seluẽ ende van uwen naesten/ doet op v verstãt ¶ Om dat ic hier volepndt hebbe desen boeck den Herbari⁹. In den welcken ver claert zijn die crachten der cruyden/ ende vanden sap der cruyden/ waer toe si goet eñ profijtelijc zijn tot weluarẽ eñ gesonthz der menschẽ. Eñ om dat die cruydẽ/ eñ dz sap daer af nz so bequaem en zijn om bes ghẽ eñ te nuttẽ/ als die gedistileerde waterẽ. So sal ic (wilt god) den boec makẽ vore die grote distilaciẽ d waterẽ. Daer seer bequamelic in vclaert wert hoe mẽ de waterẽ distilerẽ sal/ in. x. manierẽ. Die. v. manierẽ mettẽ viere. eñ die vijf sond viere/ eñ hoemen die waterẽ behoudẽ sal/ eñ rectificerẽ bi d sonne. Eñ hoe lange dat elck water in zijn cracht duert. Eñ tot wat saken eñ crancheden elck water gebesicht wort Eñ hoemẽ kennẽ sal of die waterẽ zijn bouẽ haren tijt/ eñ wt haer der cracht Hier omcomet dat menich persoone vlorẽ gelt geeft om medecijnẽ/ eñ dat die medicinen niet en werckẽ/ want die medecijnẽ werden meestdeel ghemenget metten ghedistileerden wateren/ eñ de wateren en zijn niet te recht ghedistileert noch gherectificeert so dat behoort/ eñ oock om datse die wil te oudt zijn/ eñ bouen haren tijt. Ende om datter weinich is die de conste weten vanden wateren te distileren/ te rectificeren/ ende haren rechten tijt te houdẽ. daer om sal ick (spaert mi god) den boeck der distilacien prenten/ daer die rechte conste in ne staet/ van allen saken den wateren aen gaende/ ende hoemen oec ouens maken sal/ om te distileren. &c.

¶ Gheprent bi mi Jan van Doesborch/ Int iaer der gheboerten Jesu Christi. M. CCCCC. ende. XXX II. Den achthienden dach Januarij.

Geluck
Fortuna
Ongheluck
ΓΝΩΘΙ · ΣΕΑΥΤΟΝ.
¶ Nosce te ipsum
¶ Bekendt v seluen

MK

